BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LV
A'
53
NAPOLI

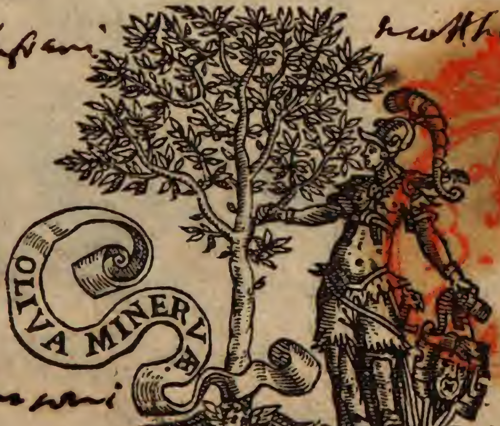
LV. A. 53.

HADRIANI JUNII

BATAVIA,

In

Qua præter gentis & inſulæ antiquitatatem, originem, decora, mores, aliaque, ad eam hiſtoriam pertinentia, declaratur, quæ fuerit vetus Batavia, quæ Plinio, Tacito, & Ptolomæo cognita: quæ item genuina inclytæ Francorum nationis fuerit ſedes.

DORDRECHTI,

Apud *Vinçentium Caimax*, Bibliopolam.

Anno cIↄ Iↄ c LII.

Nomen ab insigni quid prodeſt sumere cornu.
Major ab illustri fama petenda viro.
Aspicis HORNA. tui vultus in imagine IVNI.
Et quas Roma tenet quas tenet Hellas opes.
Omnigenæ ergo tuo cum surgant æquore dotes.
Hic ab Amalthea nomen habere potes. D.S.

Ad Illuſtres, Generoſos, & Prudentes Reipub. Hollandiæ Ordines, *Adminiſtratores ac Conſules, Dominos ſuos,*

HADRIANUS JUNIUS Med.

ANNI auſpicium elargiendis ſtrenis deſtinavit conſecravitque antiquitas, jam tum ab ipſis naſcentis Æternæ Urbis incunabulis, Viri ampliſſ. & cordatiſſ., auctore Tatio Sabino, Romuli in adminiſtrando regno ſocio, qui verbenas felicis arboris, olim è luco Streniæ Deæ decerptas, primus accepiſſe legitur, indubitato argumento meriti præmii, quod ſtrenuorum virorum virtuti debeatur. Quod factum religio vetus in omen auſpicatum & felix convertit, & exemplum, quod ſequeretur, poſteritati commendavit, unde quaſi in decurſu de manu in manum traditus

mos, longè latèque in omnes nationes diffuſus, ad nos quoque manavit. Itaque nolens & ego deeſſe exemplo, cum novantis anni exordio, ſtrenæ loco, vobis, illuſtribus, clariſque nominibus, hos primos hiſtoriæ fœtus offero ac dedico; quanquam & aliunde ſuppetere poterat exemplum, à gratâ nimirum vetuſtate, quæ primitias ſuas Diis offerre ſolita fuit. Utroque igitur nomine ad veſtras manus proficiſcitur opus, in quo Herculeus quidam labor mihi exantlatus eſt, in conquirēdis undecunque ex vaſto illo & immenſo veterum, recentiorum, mediæque ætatis ſcriptorum Oceano, quæ cognitionem noſtram inſtruerent; quam ad rem quanto opus fuerit tempore, æquâ animorum bilance judicabunt, qui ſimili in labore deſudarint. Negat Cicero, eloquentiæ fons, ſuffragante etiam Seneca, ſuffecturam ſibi, quamvis longiſſimam, vitam, & quidem duplicatam, legendis ſolùm Lyricorum carminibus, quorum tamen quum brevitas in ſententiis conciſa ſit, & magna verborum parſimonia, mirum videri poteſt tot fuiſſe eorum

eorum ſcripta, quæ geminatam hominis vitam exigerent. Quod ſi ita eſt, ut certè, niſi prævaricando auctorum illorum teſtimonia elevare velim, tenendum eſt; quid exiſtimandum erit, ac cenſendum jam de infinitate hiſtoricorum percurrendâ & evolvendâ, qui fermè Aſiaticâ affluentiâ exuberant? Quæ res quum dubia non ſit, admirationem depoſituros illos ſpero, qui exiſtimaturi fortè ſunt, uno aut altero anno poſſe confici, & condi hiſtoriam: quam opinionem convellere illa Ciceronis verba facilè poſſunt; *Hiſtoria inſtitui niſi præparato otio non poteſt, nec exiguo tempore abſolvi.* Cogitent illi, muſtea omnia & properata, amittere atque exuere citam gratiam, ad modum pomorum, quæ fundit æſtas præcocia, ea namque mox vieta redduntur & putrilaginoſa. Vina immatura, quæ ætatem non ferunt, mox aceſcere & vappæ ingenium induere, novum non eſt. Cogitent illi ſecumque ruminent quod in proverbii ludicrum abiit, *Canem feſtinantem cæcos fœtus edere.* Quid, quòd Fabius cum Flacco in nonum premi an-

num voluit, quod publici juris, & omnium in manus ſit venturum? Certè æquus laboris æſtimator mecum ſentiet, opinor, quòd vomentibus illi (ut Ariſtides convenientiſſimè olim dixit) perſimiles videantur, qui, deſultoriâ loquentiâ uſi, quicquid in buccam venit, paginis, brevi morituris, illinunt. Ab his diverſus ingenio, atque alienus inprimis tutius, conſultiuſque duxi lentè incedendo curriculum conficere, quàm malè curſum obeundo pedem in acutos ignominiæ murices impingere. Itaque beneficio omnigenæ lectionis, quæ mihi devoranda fuit & exhaurienda moleſtia, omnia undique ſubſidia comparanda, vindemiolæ omnes in unum penum congerendæ fuerunt, ut ne quid omiſſum ultrò reliquiſſe viderer, quod ad Bataviæ, cujus deſcribendæ hiſtoriæ cupidine flagrabat animus, ornamenta facere poſſe putarem. Quo colligendi peracto labore, initio ſtatim operis difficultas illa animum prima perculit, quo pacto poſſem lectores ex umbrâ in claram lucem producere, hoc eſt, non imbutos modò, ſed planè omnibus iis

copiis

copiis inſtructos reddere, quas ut rerum, à memoriâ noſtrâ remotarem, & altiſſimis in tenebris ſepultarum, ignorantia tegit, & ceu ſpiſſa quædam caligo, quo minus cognoſcantur, impedit, ita priùs noſci intereſt, quàm ad hiſtoriæ lectionem vacuos animos adferant, ne idem ipſis accidat, quod Socrati, quum librum Heracleti perlegiſſet, ab Euripede porrectum, urinatore Delio ſibi opus fore in eo intelligendo dictitanti. Multa enim in tam variâ, tamque multiplici antiquitatis obſervatione offerunt ſe ut meridianâ luce mihi clariora, ita aliis, quàm ſint Cimmeriæ tenebræ, obſcuriora, quibus ignoratis, tanquam luminibus orbos errare atque impingere neceſſe eſt; cujuſmodi ſunt natalium noſtrorum ortus, & initia controverſa, aboriginum noſtrorum virtutes & decora, finium litigioſorum atque herciſcundorum (ut ita dicam) cognitio, Rheni, metatoris noſtri, exitus curſuſque, regionis appellatio, ejuſque populorum declaratio, & quæ ſunt ejus generis alia; quorum tamen omnium par in hiſtoriis uſus eſt, qui in diſciplinis

 gra-

gravioribus demonſtrationum, & linearium probationum, quas Stagirites γραμμικὰς ἀνάγκας dixit, quòd neceſſitatem credulitatis auditoribus adferant. Quibus cognitis, atque diffuſâ narratione explicatis priùs opus eſt, quàm ad rerum geſtarum narrationem cum fructu accedatur, ne quid lectores fallat poſtea ſcitu neceſſarium. Ea autem ut ſunt abſtruſa ob altiſſimam veteris memoriæ ignorationem, ac propterea periculoſæ aleæ plena, ac doloſo (liceat cum Flacco ita loqui) cineri ſuppoſita, quadruplici adjumento fermè opus habent, ſi fideliter explicari, declararique debent; nimirum teſtimoniis ſcriptorum, veterum monumentorum fide, oculi judicis arbitrio, & traditionibus majorum, quaſi per manus tranſeuntibus; quibus rectè conſtitutis, ita demum venire in cognitionem, cognita literis conſignari poſſunt. Sed quàm præcipua ad hanc rem lumina, nimirum teſtimonia veterum & monumenta, infarciri hiſtorico ſtylo reſpuant, atque abhorreant, nemo eſt ita judicii infirmus, qui neſciat, quòd multum tenebrarum lectori

tori offundi, multum etiam ipſi ſcriptori impedimẽti ita adferri (ut taceam, decori rationem non habitum iri) contingeret, ſi orationis tela, quæ texitur, per ejuſmodi res, paſſim occurrẽtes, abrumperetur; ſi connexio dictionis, hoc modo hiulca, & veluti rimis quibuſdam futilis, diduceretur. Proinde malum iſtud quum fugiendum mihi, ceu Charybdin quandam, viderem; certò conſilio hunc hiſtoriarum tomum primum à perpetuâ quæ * ſequetur, rerum, per Principes noſtros geſtarum, narratione ſecrevi, auctoritatẽ & exemplum illuſtre Corn. Taciti, Auguſtæ hiſtoriæ ſcriptoris, ſecutus, qui Germaniæ bella deſcripturus, origini gentis ac moribus, & variorum populorum enumerationi extra numerum librum ſeparatim cõſecravit veluti κατὰ δὲξοδον eam cognitionem, ſcitu perneceſſariam, ſeorſim tradens, quò ſeries hiſtoriæ continẽs atque indivulſa per ſe conſiſteret. Hîc plus laboris in eruendo rerum à communi intelligentiâ abſtruſarum cumulo, in reliquo opere plus gloriæ: hîc invidiæ aliquantò plus

* *Morte præventus auctor ultrà non ſcripſit.*

ob controverſias, & diſcrepationes inter vivos, illîc cum mortuorum Manibus ea ſepulta atque obruta faceſſet procul. Quòd ſi non omnes hiſtorici abſoluti numeros ac partes expleviſſe hîc videar, cogitate me Logiſtorici magis perſonam in hoc opere ſuſtinuiſſe. Cogitate omnibus in doctrinis ac ſcientiis paucos, aut vix uno plures extitiſſe, qui earum attigerint faſtigium, plures inferiora tenuiſſe; illis admirationem venerationemque fuiſſe debitam, his haud negatam meritam laudem. Nam ejus, qui ſummum culmen honeſtè affectat, conatus non laudandus modò, ſed & applauſu tanquam claſſico fovendus eſt & adjuvandus, quando pulchrum ſit etiã in ſecundo faſtigio conſpici. Porrò in ſcribendo Suetonium, cui familiare fuit amare brevitatem, ordine certis capitibus tradito, ſequi malui, quàm Marium Maximum, quem ut verboſiſſimum, ita mythiſtoricis voluminibus ſeſe implicantem Fl. Vopiſcus prodidit. Valete feliciter patriæ communis columina. Lugduni Batavorum, poſtridie Non. Januar. An. cIↃ IↃ LXXV.

A. D.

AD EOSDEM

De

Hiſtoriæ Utilitate ac Neceſſitate

HADRIANUS JUNIUS.

QUANTOPERE *Reipublicæ interſit nationum primordia, progreſſus, eventa Principum illuſtria, & glorioſa domi belliq́ue facinora ab oblivionis vindicari interitu, atque immortalitati conſecrari, &, quò poſteris inde exempla in utramque partem, vel ad imitandum, vel ad cavendum periculum, petantur, quaſi in ſpeculo proponi, neminem eſſe tam judicii alienum exiſtimo, qui inficiari poſſit.* Itaque *erudito iſto ſæculo multa paſſim exorta ſunt varias apud nationes ingenia, quæ hanc facem cum laude ſuis præluxêre, gentis gloriam interdum non ſine veritatis clade quadam evexerunt, rerum geſtarum hiſtoriam cum nominis etiam, fideiq́ue periculo in ſuos tranſcripſerunt,*

& aſ-

& aſſeruêre. Quod quidem ipſum certatim non ſine ambitione factitatum eſſe clarius eſt, quàm ut nominatim recenſeri debeat, ne invidiam in nomina quæſiviſſe videar de induſtriâ. Quum verò ſtudium illud, quod in illuſtrandis Principum Populorùmque rebus conſumitur, multò ſit laudatiſſimum, quum nec rerum geſtarum mole ac magnitudine, nec Principum claritudine, nec majorum virtute, nec exemplorum numero Batavi vel cõcedamus, vel inferiores ſimus, quâ tandem ſocordiâ res noſtras præter aliarum gentium morem altiſſimo ſilentio ſepultas jacere, obliterari, interire denique patiamur? aut quæ ſit invidia illas cum immortalitate conjungi, quæ ſeculi vitio, aut malignitate, aut ſcribentium oſcitantiâ ſuppreſſæ negliguntur? Noſtrorum certè Principum nobilia facta victoriæque quàm tenui elogio, quàm iniquâ venâ ad poſteritatem tranſmiſſa ſunt, vix unius interdum pagellæ ſpatio comprehenſa? quod non ab hoſtibus incommodi acceptum cauſari poſſumus, ſed ſterilitati ingeniorum, ſed ruditati barbari ſeculi, & à literis alieni imputãdum eſt, quando in aſceteriis multis vix unus inventus eſt, qui tribus tantum verbis bellũ, à Principe & ſuſceptum, & finitum, omiſſa

plerun-

plerunque illati cauſâ, deſcribat, ratus id ad memoriam ſufficere. Quantò majoribus eloquentiæ viribus, quantò uberiore verborum flumine actum olim fuit in deſcribendâ Miltiadis victoriâ ad Marathonem, in Leuctricâ Epaminondæ, in Salaminiacâ Themiſtoclis, ita loquacibus omnium ſcriptis, ut nihil adjici ultrà potuiſſe videatur? Quare cùm temporibus hiſce inquinatiſſimis, ingeniis ad prava quæque corruptiſſimis, hiſtoriæ ferè pervertantur, libidini hominum, ad flagitia & aſſentationes iis abutentium, ſerviant, eâque viâ honori Principum ac nationum derogetur, ſtrategematum ratio corrumpatur, dictorum factorumque gratia vel adulteretur, vel diſſimuletur, veritas denique ſilentio obruatur (id quod ſcriptorum hac noſtrâ ætate monumenta clarè loquuntur, dum hinc odii exterarum nationum, illinc factionum, ſtudii, & privatorum affectuum manifeſtò comperti tenentur) nullum utilius majuſve operæ pretium patriæ communi facturus mihi ſum viſus, quàm ſi ejus antiquitatem è tenebris eruerem, & quaſi redivivam è buſto illo ſuo reſtituerem, ac in ora hominem producerem. Duo autem, enumerata à Ioſepho, veritatis prodendæ impedimenta ſunt; unum,

quòd

quòd ſingulæ nationes per initia non ſategerint res geſtas publicis, & Annalium monumentis tradere, quâ tamen viâ tenebræ potiſſimùm ſublatæ, & lubrica illa mentiendi libido fuiſſet intercepta; alterum, quòd qui animum ad ſcribendum applicuerunt, in indagandâ rerum veritate minùs diligentem operam collocârint, quamvis id ex profeſſo polliciti, ſed orationis nitorem potiore ſtudio coluerint, ut perpolitâ, numeroſâ, & verborum ſententiarumque quaſi floſculis conſperſâ, ac veluti Circæis illecebris fucatâ, aut mythologias ſpirante, aut ad gratiam magnatum conformatâ, ſenſus falleret. Priori impedimento mederi poterunt archiva veſtra; ſecundo ut occurratur, in me non erit mora. Nam quod ad veritatem attinet, eam ego hiſtoriæ animam & vocare ſoleo, & puto: decet enim eum, qui munus ſuſcipit hiſtorici, ad exemplum Lotophagorum gentis voluntariam quandam oblivionem neceſſariorum pariter, & inimicorum induere, nihil amicitiæ, aut hoſtilitati dare, ſed ab affectibus liberum ſuo loco, quum res poſſit, hoſtium conſilia, & laudes plenâ manu tollere, nonnunquam acerbiùs inſectari, & invehi in amicos, ubi delictorum magnitudo id mere-

merebitur. Vt enim, extinctis oculorum facibus, corporis totius uſus obſoleſcit atque hebetatur, haud aliter, ſublato ex hiſtoriâ veritatis lumine, reliqua omnis narratio delumbatur debilitaturque: ita ut, qui ab hiſtoriæ luce recedunt, in indignam ſervitii aleam ultrò ſe conjiciant, meritoque Tacitus conqueratur, hiſtoricos ſuâ tempeſtate in arcto verſari, & inglorium laborem ſequi, quando, ad gratiæ potentiorum aucupium converſâ mutataque omni hiſtoriæ facie (ubi libero egreſſu antea dicta factaque memorare licuerat) præſtitutis veluti terminis cohiberetur libertas. Sic Philiſtus Syracuſius, qui primus artem oratoriam in texendâ hiſtoriâ adhibuiſſe legitur, à patrio ſolo extorris, nefaria flagitia, & tyrannica facta Dionyſii ſtudio ſuppreſſit, dum ſperat in patriam redire, teſte Pauſania, artificio ſimulationis impendiò eruditus. Sic Hieronymus Cardianus Antigoni Regis aures permulcendo mendaciis hiſtorias implevit. Sic Callias Syracuſanus, ingentibus ab Agathocle muneribus affectus, benefactoris ſui liberalitati vicem reddidit, vitia, virtutum cumulo repenſa, admenſus, atque ita hiſtoriam, veritatis eloquium, (ut Suidas inquit) pervertit.

Noſtra

Noſtrâ quoque memoriâ Paulus Iovius rogatus cur vera diſſimulaſſet, falſa etiam ſimulaſſet, indigno elogio reſpondit, ſe hoc facto gratificari amicis voluiſſe; quùm præter mollem animum, & corruptelæ munerum expoſitum, vix quidquam viro dignum habuiſſe multorum judicio credatur. Quantò digniùs Palæphatus olim ſcripſit, ſe eà monumentis hiſtoriæ proditurum, quæ vel adierit, vel oculis colluſtrârit: & Cteſias Cnidius, Herodotum mendaciorum parentem nominatim perſtringens, in hiſtoriam nihil relaturum ſe profitetur, niſi quæ aut ipſe viderit αὐτόπτης, *aut à natu majoribus acceperit. Eâdem viâ inceſſit Artemidorus, qui ut rebus Arabicis, quas deſcribebat, fidem adjungeret, Ælium Gallum, legatum in expeditione, contra eam gentem ſuſceptâ, proſecutus eſt comitatu. Polybius, Hiſtoricorum ſpeculum & lumen, ut integrâ & quaſi obſtinatâ fide rerum veritatem poſteris traderet, Alpium invia, per quæ Hannibal irruperat, peragravit. Supervacaneam fortaſſis & inanem operam ſumpturus ſim, ſi hiſtoriæ laudum corollam contexere aggrediar, rem, à nemine non pertractatam: ſed quum ejus maxima ſeculis omni-*

bus

bus habita fuerit utilitas, hiſce verò temporibus etiam pernéceſſaria ſit, quibus domeſtica vitia, exoticis corrigenda exemplis, ad eam penè deploratorum ulcerum conditionem increverunt, ut non aliâ ope perſanari poſſe videantur; Penelopes more telam retextam ordiri tribus (quod dicitur) verbis volui, quum præſertim nulla proclivior ſit ad emendandum arte, quod inveteravit, malum, rectèque inſtituendam Rempublicam pariter & ſingulorum vitam, quàm rerum anteactarum cognitio. Illa incorrupta temporum teſtis, & index eſt, cujus ſingulari beneficio rerum ſeries, & memoria ab interitu vindicatur, & in perpetuitatem conſervatur, propterea vita, & lux veritatis à Cicerone dicta. Illa ſola vitæ magiſtra eſt, cujus præſcriptis docemur fortunæ reciprocos æſtus forti animo tollerare, dum fortuitos aliorum caſus, & inopinatos eventus expendimus ac recordamur. Illa antiquitatis nuncia eſt, quòd priſca ſecula nobis repræſentet, & res à memoriâ omni remotas, in animorum theſaurum revehat. Illa denique gymnaſii vicem obtinet, ubi non ad palum umbratili pugnæ ratione,

ſed

ſed diſciplinâ & uſu exercitatus animus commodis, & utilitati publicæ ſervit. Hanc itaque, & quidem communem utilitatem, ob oculos poſitam, intuens (ad exemplum melioris ſcribentium partis) id præcipuè ſpectavi, & deinceps ſequar, ut res, quas ſciri cognoſciq́ue publicè intereſt, ab ignoratione & oblivione, quâ ſepultæ jacent, vindicem atque aſſeram: quò me Hollandiæ, quæ mihi parens eſt antiquiſſima, ſtudium atque amor impellit, ac commovet, ut genuinam gloriam è mangonum illorum manibus extorqueam, ſtyliq́ue lumine illuſtrem. Quod meum ſtudium, voluntatis honeſtæ declarationem & induſtriam, quâ poſſum maximâ devotione & intentiſſimâ curâ, vobis, Clariſſ. ornatiſſimiq́ue Viri, offero, & commendo, quos Deus Opt. Max. Reipub. nobis, ac Muſis diutiſſimè ſalutares patronos conſervet.

Delphis ad annum ſalutis 1575.

PRÆ-

PRÆFATIO
Cum origine Bataviæ
E CATTIS.

CAP. I.

DEſcripturus Bataviam, lectiſſimorum olim equitum genitricem, militiæ magiſtram, populo Romano non tributariam, ſed ſociam & amicam, conſulto facturus mihi videor, ſi à primis cùm gentis, tum nominis incunabulis atque origine orſus, fontes rerum, à noſtrâ memoriâ propter nimiam vetuſtatem remotarum, aperiam, priſtinæque gloriæ poſſeſſionem ab oblivionis injuriâ pro virili parte afferam, revocaturus rationem ad veritatem, tametſi (ut voluit Democritus) in profundum demerſam, atque abſtruſam; quam ut nuſquam (quoad ejus in tantis tenebris fieri poteſt) mendacii fuco contaminem, operam dabo. Itaque dum verum inquirere atque inveſtigare, id quod hiſtorici maximè proprium eſt, ſatago, dabunt veniam mihi lectores, ſi minùs gentis noſtræ magnificentiam fabuloſis Deorum Titanúmve natalibus augeam, veteri antiquitatis exemplo, quæ ùt auguſtiora ſua faceret initia, non ſine quâdam religione certos Deos, aut Heroäs nobilitatis ſuæ, origi-

niſque

niſque auctores nuncupabat : quod ipſum ut in Græcâ vanitate tolerabile, ita populi, terrarum domini, ſupercilio indignum, quoties cum animo reputo, toties dignitatem domeſticam, & nativum gravitatis decus tueri ac ſuſtinere non poſſe mihi videtur. Quare uti fictis, ac commentitiis fabulis legentium animos trahere, atque ineſcare à gravitate operis abſonum crediderim, ita derogare fidem vulgatis, ac quaſi per manus vetuſtatis traditis non temerè auſim. Scio legentium pleroſque avidiùs, & majore deſiderio præſentium temporum conditionem exſpectare, novitatis gratiâ magis excitatos, quàm vetuſtatis, cujus ſplendor & gloria penè obſolevit, cognitione: ſed patiantur illi æquo animo nos majorum noſtrorum laudibus, quas bellicâ virtute nobis immortales, ac longè latèque diffuſas reliquerunt, hâc viâ parentare, dum præſentis tempeſtatis, quam aut fatalis hominum libido ſocordiaque, aut opum fortunarumque impotens ſui inſolentia invexit, voluntariâ quâdam oblivione recordationem obruo.

JAM primum omnium ſatis conſtat, Batavos (*a*) progeniem eſſe Cattorum. Is Germaniæ populus eſt, qui ob inteſtinam diſcordiam vernaculo ſolo exacti, tranſito Rheno novas ſedes quæſiverunt, & occupatâ extremi Belgii orâ, colonis vacuâ, inſulam quoque, Rheno

(a) Batavi è Cattis oriundi.

Rheno amne circumfluam, uſurpârunt. Docent hoc expreſſe Taciti (*a*) verba libro quem De Germanorum moribus edidit, quæ ſic habent: *Omnium harum gentium virtute præcipui Batavi, non multum ex ripa, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſticâ in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani Imperii fierent. Manet honos & antiquæ ſocietatis inſigne.* Idem hiſtoriæ lib. viceſimo altiùs expedit his verbis: *Batavi, donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum, ſeditione domeſticâ pulſi, extrema Gallicæ oræ, vacua cultoribus, ſimulque inſulam, inter vada ſitam, occupavêre, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* Hîc clarè diſcimus, originem Batavos debere, atque acceptam referre (*b*) Cattis. At verò quem Germaniæ tractum habitârint Catti, in dubium vocari video; nam Joannes Stella, peregrinationis Philippicæ ſcriptor, eos habitâſſe Heidelbergam, Heilbrunnam, & Othonianam ſylvam cenſet; Schonerus Mathematicus Saxones tradit; Marlianus ad Hungarorum viciniam eos relegat; Irenicus Thuringos facit; qui omnes perplexo errore intricati tenentur. At Stella, altiùs evectus, Icarium in modum, dum error errorem nectit trahitque, (*c*) Uſipios, Cattorum finitimos, eſſe Francofortenſes ad Confluentes

(a) Tacitus. (b) Catti populi qui, & quam Germaniæ partem olim tenuerint. (c) Sive Uſipetes.

entes uſque Obrinci, ſive Moſellæ, in Rhenum præcipitantis, definit. Rurſus Tencteros, Cattis vicinos, Heſſiæ nunc dictæ partem incolere ad Lanum & Lippiam amnes ait, in quibus refellendis alibi per occaſionem quæretur materia. Ego (*a*) Heſſos fuiſſe nihil ambigo, imò cum meliore doctorum parte aſſero, quando eos Cheruſcis, hodie Luneburgenſibus, & Hermunduris, qui nunc Miſeni eſſe creduntur, finitimos, & ab Hercinio ſaltu ſedium initia inchoare ſcribat Tacitus. Teſtis eſt (*b*) Sala fluvius, de cujus poſſeſſione diſcordia perpetua in luctuoſum cum Hermunduris prælium Cattis deſiit, qui, in Turingiâ Naumburgum & Merſpurgenſem diœceſin dividens, in Albin ſe effundit, olim Cattorum ditionis terminus. Teſtis eſt & (*c*) Adrana fluvius, qui Cattos interfluit, quem nando tranſmiſiſſe juventutem Cattorum, oppreſſam ſubitâ incurſione à Germanico Cæs. in eos factâ, idem auctor commemorat, qui hodie (*d*) **Eder** vocatur, & in Fuldam amnem exit, auratarum piſcium fœcundus, ſi quis alius, amnis, è rupe, cui à rubeo crine, **Rodelhar** / nomen eſt, ortum habens, in Comitum, qui à Witichindo Saxone conditum oppidum habent, ditione. Unde duorum milliarium intervallo diſſidet Batobergum, edito in colle poſitum, Adranæ alluenti adſi-

(a) Catti ſunt Heſſi. (b) Sala fluvius. (c) Adrana fluvius, hodie **Eder**. (d) **Eder**.

adſidens, à quo veniſſe olim Batonem noſtrum, aut Bataburgös ſaltem, vero non videtur abſimile. Teſtantur (*a*) & Catti Meliboci, qui ad Rheni ripam arcem habent, in caute ſedentem, veſtigia priſci nominis teſtantum, **Catzen-elboge**/ quæ in Heſſorum ditione cenſetur. Ab hac gente manſerunt nobis reliquiæ ſuperſtites, (*b*) Cattorum vici duo; ad mare unus, & alter, Rhenoburgo vicinior, intra Bataviæ limites: & (*c*) Cattium, oppidum Zelandiæ, quod, ante annos aliquod inundatione maris hauſtum, periit, editiore turre mediis in aquis oppidi memoriam tuente. Sunt, qui (*d*) emigrationem Cattorum è genitali ſolo referunt ad prælium, quo cum Hermunduris inter ipſos decertatum fuit ob fœcundum gignendo ſale amnem conterminum, quem paulò antè Salam dixi vocari; quo res (*e*) Hermundurorum ſuperior fuit, quos ego non auctores, ſed gloriæ Batavorum cotes quaſdam nominare non reformidem, quippe qui, felici prælio & Romanis opibus adjuti, Cattos ſolum vertere, Rheniqúe inſulam penetrare compulerint. Itaque Catti (*f*) aborigines noſtri, & primigenii parentes meritò appellandi, clarus militiæ paciſque artibus populus, quippe cui multum rationis ac (*g*) ſolertiæ præ cæteris Germanis

A tribuat

(a) Catti Meliboci. (b) **Catwijck op Zee. Catwijck op den Rhijn.** (c) **Catz.** (d) Emigrationis Cattorum cauſa. (e) Hermunduri. (f) Catti aborigines noſtri. (g) Cattorum induſtria laudata.

tribuat Corn. Tacitus, elogii minimè parcus, in diſponendâ acie, in obtemperando ducibus, in capeſſanda, vel differenda pugnæ occaſione, datque illis ingentem animi vigorem, dura & compacta corpora, ſtrictos artus, vultus minaces, & promiſſæ barbæ horrore formidabiles, quem oris habitum, virtuti debitum atque votivum, neſas ait fuiſſe deponere ante reportatam de cæſo hoſte laudem, manente imbellibus ſquallore. Ab his arbitror vernaculâ linguâ, & quidem proverbialiter dici ſolere (*a*) **Catten**/ id eſt, Cattos proceres, & viros inſignes. (*b*) Batonem, regio Cattorum ſanguine ortum, mutare veteres ſedes cum novis ſuaſiſſe putatur, non uberioris meliorisque ſoli inveniendi amor, aut incolarum prægravis multitudo (quæ duæ cauſæ ſolebant populos excire ad verſuram ſoli faciendam) ſed novercales doli atque inſidiæ, & veneno latente imbuti poculi metus (quando cum noverca peſſimè illi conveniebat) connivente patre, vel ſaltem non abnuente. Itaque ob eximiam heroïcæ formæ dignitatem, mores amabiles, & virtutes verè regias apud omnes ordines gratioſus, bonam nobilitatis partem, & ingens popularium agmen, haud invitos omnes in ſpem meliorum ſecum attraxit, & conſilio ſoceri ſui, Tungrorum Regis, acquieſcens, Belgicæ oræ extre-

(a) **Catten** proverbialiter qui? (b) Bato Colonorum dux.

extrema, à colonis vidua, occupavit, atque inde tranſmiſſo Rheno non procul à Vahalis Moſæque confluentibus arcis (*a*) Batenburgi prima fundamenta auſpicatò jeciſſe dicitur, ad Vahalis ripam, quo tranſito omnem à Rheni bifido tractu (ubi in diverſum unus continenſque antea alveus diſcedit) regionem ad uſque mare Oceanum inſedit, inter nobilitatem & populares diſtributis agris, eamque à ſuo nomine (*b*) Bataviam dixit; quod aliud non ſonat, quàm Batonis peculium, quaſi dicas Batons Have: eſt autem (*c*) Have peculium vetere linguâ. Itaque à regio filio, principe regni, titulum hæc ſumpſit, & quidem juſtè. Huic verò rei atteſtantur auctores, quos inter præcipuæ fidei Tacitus, Eques Romanus, Auguſtæ hiſtoriæ inclytus ſcriptor, & Belgicæ Gallicæ rationum procurator, qui (*d*) Cl. Civilem ex poſteris Batonis, Regiâ Batavorum ſtirpe, editum commemorat; unde non temerè hanc inſulam nobiliſſimam Plinius appellat. (*e*) Batonis autem nomen inter Germanos & Dalmatas celebre olim fuit; nominatim duorum meminit Dion, Batonis (*f*) Brucorum (gens ea eſt Pannoniæ) ducis, & Batonis (*g*) diſidiati, qui Dalmatas, gravioribus

A 2 juſto

(a) Batenburgi conditor Bato. (b) Bataviæ etymon. (c) Have quid? (d) Civilis, regiâ ſtirpe editus. (e) Batonis nomen apud Germanos vulgare in nobilitate. (f) Bato Brucorum dux. (g) Bato Diſidiatus.

juſto tributis & vectigalibus, pecuniarumque exactionibus exercitos, ad arma contra Romanos concitavit, magniſque cladibus & incommodis affecit; cujus etiam memorabile reſponſum ad Tiberium Cæs. non dubitavit duobus in libris LV. & LVI. iteratò repetere, qui interroganti Tiberio, cur ſolicitatis ad defectionem popularium animis ad bellum diuturnum eos traxiſſet, reſpondit, (*a*) Romanos ejus rei eſſe auctores, qui gregibus immitterent lupos cuſtodes, non autem canes, aut paſtores. At Batonis noſtri poſteros & nepotes, ut in aliis plæriſque nationibus barbaris uſuveniſſe video, tradere omiſit incuria & negligentia gentis, vel literarum ignorantia, ut nihil inde ſperandum ſit auxilii in prodendis ſucceſſoribus, aut eorum inſtitutis, niſi ſi qua obiter recenſeat Tacitus, quæ ſuo loco inſerere non ſuperſedebo: volunt illum etiam ulteriore in ripâ (*b*) Neomagii editiore in colle arcem ruinoſam collapſamque reſtituiſſe, urbemque triplici muro cinxiſſe, quod mihi à vero diſſilire videtur. Quid enim triplicis inter initia muri loricâ, & addita triplicia propugnacula voluerunt? anne ita vilem habuit popularium ſuorum operam? an ut opum profuſionem oſtentaret? Qui talia tradunt, parum rectè famam & exiſtimationem viri tuentur. Faciunt enim inconſultum metatorem & improbum architectum,

(a) Batonis memorabili dictum. (b) Neomageum.

tum, qui ante inchoatum opus animo non præceperit juſtam, pro ſuæ gentis copiis urbis ac murorum amplitudinem. Mihi probatur magis ſingulari muro (*a*) urbem illum circundediſſe, ſed gliſcente populi multitudine, auctaque progenie poſteros reges addidiſſe ea ornamenta urbis, & munimenta neceſſaria. Nam Batone vitâ functo filius Heſus (*b*) ædificiis eam auguſtiorem redditam exornaſſe traditur, inferioremque ejus partem vel excoluiſſe, vel adjeciſſe, quem in hæc uſque tempora (*c*) *Heſi montem* nuncupant: quam ſecuti Reges caput, & regiam Bataviæ eſſe juſſerunt, uti Gerardus Neomagus prodidit commentariis Principum, ut ſcribit, adjutus. Meminit Strabo Geographus & Veromyri, (*d*) Regis Batavorum, cujus filia, (*e*) Rhamis nomine, matrimonio juncta fuerit filio Segimeri, Cheruſcorum ductoris, poſtea per triumphum à Germanico Cæſare ducta. Quàm verò latè patuerit, quibus circumſcriptum finibus iſtud Batonis peculium fuerit, nemo, quod equidem ſciam, prodidit, aut certos ei præſtituit terminos; nonnulli, contractioribus eidem aſſignatis, potiſſimâ parte mutilarunt, & quodammodo deartuarunt. Quare propitiato Termino fines illi perpetuos, ſtabiles, neque ipſi

(a) Neomagii conditor Bato. (b) Heſus, Batonis filius. (c) Heſelbergh. (d) Veromyrus, rex Batavorum. (e) Rhamis, filia Veromyri.

Jovi ceſſuros ex veterum ſcriptis monumentis pangam, quos qui tranſtuliſſe aut exaraſſe, niſi Dei conſenſu, tentârit, is ſacer & religione obſtrictus eſto: confido namque divinâ quâdam virgulâ contactos me deſignaturũ. Batavia itaque, quæ à me vetus dicetur, (*a*) initium olim trahebat à Rheni divortio, quod arce (*b*) Lobeco, ſive Lobeco (quod curſus flexum, κὶ ἀγκῶνα ſignificat) inſigne eſt, includebaturque hinc Rheno, propriè dicto, quod medium Cl. Ptolemæus oſtium appellat, apud Cattorum vicum maritimum in Oceani Britannici ſinum defluere ſolitum, nunc obturatum, uti poſteriùs dicetur: illinc Vahali, qui deinde Merva, & poſtea Moſa appellatus, in Helium deſinebat, ſive Vielium: Quo Rheni circuitu continentur numeroſa hoc ſæculo (*c*) oppida iſta, ut à capute ordiar, Hueſſenum, Tiela, Bura, Batavodurum, Trajectum, Viana, Culeburgum, Aſpera, Hueclomum, Leerdamum, Iſelſteinium, Monfortium, Woerdenum, Oudevvatera, Goricomium, Scoenhovia, Durdrechtum, Gouda, Lugdunum, Delphi, Roterodamum, Sciedamum, & Briela; nam Neoportus, & Haeſtrechtum, quòd ex eorum ruinis alia oppida creverint, ſilentio prætereo. Quòdſi quis contraveniat, & litem de finibus controverſis conſtituere velit, qui eam ſolùm

(a) Bataviæ initium. (b) Lobecum ax. (c) Bataviæ oppida.

ſolùm Gelricæ nunc ditionis partem, voce vulgari (a) *Betuam*, à (b) Regione Prumienſi Batuam (non autem Baduam, ut impreſſos codices manuſcriptus facilè redarguit) nuncupatam, Bataviæ nomine cenſeat (novi enim vecordis arrogantiæ plenos, qui id dicturi ſint, quaſi maculâ aſpergeretur Batavia, ſi quid cum Hollandiâ commune habeat) illum ego cito ad judicem, & cauſæ vindicem præcipuum (c) Ptolemæum Alexandrinum, qui M. Antonini principatu vixit, qui Lugodunum, quæ nunc Leyda vocatur, in Batavis ponit, cujus verba, ne aliò quis torqueat, ſunt hæc, *Λυγόδουνον βατκβῶν*, Lugodunum Batavorum, quod oppidum ad quaterna millia paſſuum ab Oceano tantum diſſidet: cujus vel ſolius auctoritas iſtum errorem, à latâ culpâ non alienum, coarguere poſſit ac convincere. Quid idem dicturus eſt ad Cæſaris dimenſionem, qui octoginta paſſuum millia à divortio ad exitum Rheni (cujus inſulam eſſe Bataviam non inficiabitur) in mare? quid ad alteram Plinii, qui centum prope paſſuum millia in longitudine habere inſulam diſertè ait? Quin & Tacitus eam finit Moſæ (ita ſub exitum Rhenus audit) in mare decurſu. Quibus peramplis, & locupletibus teſtimoniis qui fidem derogare volet,

(a) Betua. (b) Regionis exemplar corruptum.
(c) Ptolemæus, Lugdunum Batavorum, hodie Leyden fol. 195.

is lucem ſimul de rebus tollere, & artium fundamenta atque principia conetur evertere. Atque iſtud Batonis peculium (*a*) Bataviam veterem nominaverim libenter eam ob cauſam, quòd multis pòſt ejus interitum annis Druſus è duobus tres alveos fecerit, & Bataviæ porrectiora pomœria extenderit. Itaque vetus illa Rheni circumfluentis, propriè ita dicti, ambitu cum Vahali incluſa tenebatur, eoque tempore Rhenus ferè bicornis erat. Cæterùm poſtquam (*b*) Druſus continentes terras diſſociando rerum faciem mutavit, addito flumini tertio oſtio per foſſas, deductas exercitus ſui manibus, nimirum Herculis exemplum æmulari conatus, qui perfoſſis montibus hærentem Africæ Hiſpaniam revulſit, ſi vera canunt, admiſſo, quod antea excluſum erat, mari Oceano; videtur ille nobis aliam, & quidem ampliorem Rheni amnis inſulam, hoc eſt, (*c*) novam Bataviam dediſſe, ut eo nomine cenſeatur, quicquid tribus Rheni oſtiis, Flevo, Rheno vetere, & Moſa hoc ſæculo nuncupatis, limitatur & continetur, meritoque hanc appellationem ſuſtineat illud, quantum eſt, his temporibus, quibus propter obſtructum medium Rheni oſtium terræ propè continentes ſunt, & pontibus longis, hoc eſt, aggeribus conjunctæ

(a) Batavia vetus. (b) Druſus tertium Bat. oſtium addidit, (c) Batavia Holland. cum inſulis complexa, Pliniana.

junctæ uſque ad fretum illud, quod nos à Friſiis dividit (quem liceat hac in parte ingentem lacum vocare cum Pomponio Mela Geographo) quando & propter faciles undecunque appulſus, & opportunitatem ad tranſmittenda bella, & navium infinitarum receptum, cum deſcriptâ à Tacito Batavorum inſulâ maximè conveniat. Quare quum placuiſſe antiquis videam, & frequenti in uſu fuiſſe, quoties periclitari fidem in vocibus ambiguis cernerent, ne error crearetur, néve redderentur perplexi, non ſublato diſcrimine, lectores, ut dubitationem dioriſmo, ſive enucleatâ diſtinctaque explicatione eximerent: hujus ergô, bonâ legentium veniâ & pace, liceat iſtam contractè, & ſimpliciter(*a*)Bataviam, vel cum appendice, ſi res ita poſcat, Plinianam vocare, quòd is cum Mela primus Flevi oſtii meminerit, ad quod per Druſianas foſſas, quæ Tacito memorantur, aditus patefactus fuit, ut à vetere, quam antea dixi, ut terminis, ita & appellationis diſcrimine internoſcatur.

(a) Batavia duplex.

CAP. II.

De Gigantibus, quos fabulantur Annales Bataviam tenuiſſe.

Annalium noſtrorum fidem non poſſum non elevare, qui, fabulatores exteros ſcriptores

tores ſecuti, fabulis origines quoque noſtras involverunt: ajunt enim (*a*) Britanniam inſulam gigantum fœcundam fuiſſe altricem, & genetricem quoque; eos genitalibus ſedibus ejectos à Bruto, Aſcanii pronepote, claſſem conſcendiſſe, & eam (*b*) Bataviæ partem, quâ Moſa marinis aquis miſcetur, tenuiſſe, ubi vetus Vlaerdinga ſtetit; ibique arcem condidiſſe, maris & amnis conjunctis viribus olim ſubrutam, à ſe Sclavoburgum (*c*) nuncupatam, à quibus, potentiâ prævalentibus, omnes in occiduâ plagâ Bataviæ incolas (*d*) Sclavos cœpiſſe vocari, ut (*e*) Wiltos auſtraliores à feræ & immanis vitæ genere, aut ab hirſutie corporum dictos. Ubi non animadvertêre noſtrorum Annalium concinnatores, & architecti adagii veteris, quod loquitur, memorem debere eſſe mendacem, ac nihilo oculatiores, quàm lumine orbatus Cyclops ille, non viderunt Sclavos à ſe eveſtigio nominari, quos modò gigantes fecerant, non abſimiles illis, qui, ab elephanto orſi, in culicem deſinunt. Neque verò conſentaneam in ipſo quaſi lare & veſtibulo hiſtoriæ narrationem incœptantes, non inſpexêre fidei periculum à ſe adiri. Quis enim credat ab homuncionibus Trojanis, fame nauſeaque afflictatis, gigantes, vaſtâ corporum proceritate

(a) Britannia Gigantum alumna. (b) Gigantes Bataviam petunt. (c) Sclavoburgum. (d) Sclavi. (e) Wilti.

ceritate immanes, cælo capita alta ferentes expelli tantâ facilitate potuiſſe? aut quis omnino non dubitet, (*a*) gigantes omnino non extitiſſe Aloädum ſimiles, quos è medio Mari Ægæo inſulas revulſas in cælum evibraſſe nugantur cum Nonno Poëtæ? quos δεκαπήχεις & anguipedes fingunt; quum ne Homerus quidem in Iliade (quæ fortium, & bellicâ virtute illuſtrium virorum catalogus quidam eſt) uſquam gigantis inter Heroäs illos meminerit. Siquidem quæ de gigantibus memorantur, lepida quidem, & narratu jucunda videntur, aureſque titillant, ſi mythologiam reſpicias; at (*b*) falſa, rationique abſona, ſi metiri animo Naturam velimus, cujus modum & menſuram homines, ut nunc vivimus, repræſentamus. Demus Philoſtrato, ſed non ut Xenocrati injurato, Hadrianum Imp. apud Sigæum inventa à ſe in tumulo, maris alluvione corrupto, (*c*) Ajacis oſſa undecim cubitos longi, in urnam compoſuiſſe. Demus Theſſaliam oſtendiſſe (*d*) Aloëi filiorum oſſa novem orgyias longa, quâlibet orgyiâ ſenos pedes cum quadrante continente. Demus (*e*) Oreſtis cadaver, apud Nemeam à Lacedæmoniis inventum, expleviſſe cubitos ſeptem. Demus eidem ſcriptori, in Co inſulâ ab affini ſuo Hymnæo repertum, dum vinea effoditur, cadaver duodena cubita

A 6 longum,

(a) Gigantes. (b) Gigantes an fuerint? (c) Ajacis oſſa. (d) Aloädæ. (e) Oreſtes.

longum, affirmanti: ſed ita demus, ut fabulatori, & ex vinitoris fide multò incredibiliora miracula narranti: quando etiam mediæ ætatis hiſtorici (*a*) Carolo magno (cui rerum geſtarum magnitudo cognomentum illud peperit) nullum mendaciis modum ſtatuentes, prodigioſam, & tantùm non giganteam membrorum vaſtitatem, cognominis materiam, attribuerint, affingentes illi faciem ſeſquipedé longam, pedem latam, naſum in ſemipedem porrectum, corporis craſſitudinem intra zonam octonûm pedum. Mirum, ni Enceladum quempiam, aut Gyen præclari architecti poſteritati perſuadere voluerint. Athenagoras in legatione ad M. Aurelium Antoninum, cumque eo in eâdem opinionis navi jactati, Tatianus Aſſyrius, Iuſtinus Martyr & Firmianus, credidêre (*b*) gigantum natales extitiſſe è congreſſu angelorum cum virginibus; quorum veſtigiis inſiſtens Sulpitius (*c*) Severus ſacræ hiſtoriæ initio, ſcribit angelos naturæ ſuæ originiſque degeneres, relictis ſuperioribus ſedibus, quarum erant incolæ, matrimoniis ſe mortalibus commiſcuiſſe, atque ita paulatim, corruptâ humanâ progenie, ex eo coitu gigantes eſſe editos, ut monſtra è miſtione diverſæ inter ſe naturæ genita. Sed ut iſtud dogma orthodoxæ Eccleſiæ judicium labefecit atque impro-

(a) Carolus Magnus. (b) Gigantes ex angelis.
(c) Sulp. Severi opinio de gigantibus.

improbavit,ita quid de gigantibus ſemel ſit ſtatuendum, elegantur & doctè enucleavit (*a*) Cyrillus Alexandrinus libro adverſus fidei defectorem Julianum nono, qui, ut ejus diffuſam orationem in compendium conferam, id in univerſum (*b*) ſentit, poſteros Enos filii Adæ (qui cognomento *Deus* (*c*) ob ſummam virtutem inter mortales dictus fuit) multis pôſt ſæculis cum Caïnâ poſteritate, formarum præſtantiâ illectos, conjugia miſcuiſſe, proculcato honeſti & virtutis amore, ac ſtudio, atque inde enatos gigantes, ſacrâ hiſtoriâ (*d*) protervos, immanes, truculentos, & aſpectu horribiles eo vocabulo deſignare conſuetâ: quomodo Deus interminatur ore vaticino Judææ, *Venient* (inquit) *gigantes, ut furorem meum expleant, læti pariter, & injuriam conſociatûri.* Annales noſtri tradunt à Wilelmo, cui cognomentum *Boni* virtus dederat, Comite Hollandiæ, adductam fuiſſe ad nuptiarum ſolennia Caroli Pulchri, Franciæ Regis, inuſitata corporis mole (*e*) fœminam, natione Selandam, præ quâ proceri etiam viri puſiones videbantur, tanto etiam virium robore, ut bina dolia Cereali potu referta, ambabus utrinque manibus portaret, quæ ſingula quadringenta pondo Italica appendebant, trabemque, cui attollendæ

(a) Cyrill. lib. 9. (b) Cyrilli ſanior opinio. (c) Enos cognomento Deus dictus. (d) Gigantes qui? (e) Fœmina Selanda inuſitatè grandis.

lendæ impares octo viri fuerant, quò vellet, transferret. Memoratur & (*a*) Nicolaus Kyethenius, quem Spernervvouda pagus extulit, tam enormi fuiſſe corporis vaſtitate, ut proceriſſimum quemque ſui temporis ſubalarem admiſerit, ſed vires, moli corporis & ſymmetriæ impares, non reſpondebant. Uti in eo, quem Julius Scaligerus ſe vidiſſe teſtatur Mediolani, qui in noſocomio decumbens duas ſpondas lectorum junctas porrectus explebat. In Herculanâ familiâ, illuſtri apud Batavos, (*b*) Joannes eo nomine octavus, *Gigantis* cognomen tulit ob vaſtam corporis ſtaturam, robur incredibile, & animum infractum, cunctis formidabilis, quem Annalium monumenta perhibent, caballum ingentem ſolo attollere, & adverſo parieti appreſſum, immobilem ſiſtere potuiſſe, unum Junio Valenti, & Miloni Crotoniatæ parem. Refert & Scaligerus, ante annos circiter octoginta in Corcyra fuiſſe effoſſum hominem, cujus brachium juſti cruris totius longitudinem exæquabat. Hector Boëthus, rerumque Scoticarum ſcriptores memoriæ prodiderunt, quendam Joannem, antiphraſticè (*c*) Puſillum cognominatum, implevisse ſtaturâ pedes quatuordecim, in extremæ Scotiæ inſulâ ſepultum. Sed hæc vel roboris rari, vel proportionis iniquæ miracula, haud gigan-

(a) Nicolaus Kyethenius. (b) Joannes Herculanus Gigas. (c) Joannes Puſillus.

giganteæ, & humanâ majoris ſpeciei eſſe poſſunt, qualem veteres credidêre, & plærique perſuaſi exiſtimârunt, & ſuam fidem aliis quoque approbare conati ſunt. Verùm ut gigantes in genere mortales dicuntur ex humo geniti, quaſi γηγενεῖς, & terrigenæ, ita eos (*a*) propriè nomen iſtud mereri cenſeo, qui, originis ſuæ ac ſortis obliti, ad majora altioraque, quàm locus & conditio ſua fert, contendunt, & umbram ſuam (quod dicitur) tranſiliunt: quo in genere anteſignani ſunt, (*b*) qui regnum cæleſte affectant, hoc eſt, divinos ſibi honores arrogant, & aras ſibi tantùm non Sabæo thure accendi, proque Diis haberi volunt. Quibus proximi ſunt, qui fas omne, religionemque, Dei jura, oppugnatum eunt, ac violant, cultum Dei abolent, ſui inculcant, juxta Athenagoram; qui Principibus, Magiſtratui, ac legibus (quæ Dei manus ſunt) reſiliunt auſu temerario: qui ſeditioſè tumultuoſéque populum ad rebellionem concitant: qui ſanguinariis concionibus Principum ſævitiam armant, atque accendunt: poſtremò, qui per fas & nefas, maliſque artibus honores & munia, quibus impares ſunt, aut quò æqualibus graves & damnoſi officiant, aucupantur; clandeſtinis offuciis ſubditos irretiunt, gravioribus juſto oneribus obruunt, nimiumque plebem emulgendo ſangui-

(a) Gigantes qui propriè, (b) Gigantes allegoricè.

ſanguinem exprimunt, quos ſub (*a*) Nimrodi, robuſti venatoris, nomine (*b*) ſacræ literæ obtegunt, & gigantes vocant, quos Jovis & Minervæ manubiæ plæroſque ſolent delere. Itaque ut ad Annales redeam, facilè adducor, ut credam, eos, qui Vlaerdingam è Britanniâ in hanc oram claſſe appulerunt, ab Angloſaxonibus expulſos, aut Nortmannos, Danóſve, qui, ſecuri tyrannico in otio, regnum occupatum eripi ſibi è faucibus paſſi ſunt multis pòſt annis ob molem corporis, & ſpeciem oris horribilem gigantes (*c*) fuiſſe habitos, famâ (quæ cuncta in majus augere ſolet) adveniſſe gigantes canente; atque inde natam fabulam firmiter credo, in eamque ſententiam non dubito quin mecum deſcenſuri ſint omnes, qui ſanæ mentis unciam habuerint.

(a) Nimrodus. (b) Gigantes in *ſcriptura* qui? (c) Qui gigantes in Hollandiam appulerint.

CAP. III.

Bataviæ Plinianæ & Populorum ejus deſcriptio, & nominum enodatio.

(*a*) COchleæ, quas vocabulo Pacuviano non malè *domiportas* nominare liceat, extra prorepere, deſerto, quod incolunt, domicilio, non ſolent, neque iter ingredi, niſi quòd emiſſitiis illis corniculis, quæ primore in fron-

te

(a) Cochlearum ingenium.

te emicant, explorârint priùs atque prætentaverint. Eundem ad modum animus mihi eſt, incorruptè, & ex fide Bataviam deſcribenti, à vetere illâ matrice, quam pro argumento circumfero, non diſcedere, aut aliam aperire viam, quam (*a*) Plinius, Germanicarum rerum obſervator pariter & ſcriptor diligentiſſimus, quippe qui his in locis cum Druſo Nerone militavit, ac proinde locuples ad augendam fidem auctor atque teſtis præivit: cujus breve elogium, quo Bataviæ magnitudinem, quouſque porrecta, quibus incluſa finibus, quos in ſinu populos foverat, complexus fuit, vice juſti commentarii à me habetur: unus (*b*) ille mihi inſtar multorum, imò pro ſexcentis fuerit, quod de Heraclito prolatum olim memini. Cujus orationem, ut ordine hæret, neque commotâ ſcripturæ, non magis quàm ſacrorum, fide, velut ſolenne carmen, ab apparitore publico ſtatâ verborum lege recitari ſolitum, in medium lectoribus proferam ex quarto Naturalis hiſtoriæ libro. *In Rheno*(c) *ipſo prope C. M. paſſuum in longitudinem nobiliſſima Batavorum inſula, & Caninefatum, & aliæ Friſiorum. Cauchorum, Friſiabonum, Sturiorum, Marſatiorumque, ſternuntur inter Helium ac Flevum. Ita appellantur oſtia, in quæ effuſus Rhenus ab Septentrione in lacus, ab Occidente in amnem Moſam*

(a) Plinius Secundus. (b) Plinio quanta fides præſtanda. (c) Plinii verba de Batavia, lib. 4.

ſam ſe ſpargit; medio inter hæc ore, modicum nomini ſuo cuſtodiens alveum. Quibus ex verbis liquidò diſcimus, Rheni inſulam Plinii ætate in ſeptenos diviſam fuiſſe populos, Batavos nimirum, Caninefates, Friſios, Cauchos, Friſiabones, Tuſios (quos cur ita nominem hoc loco, dicetur poſtea) & Marſatios, Marſacoſve. Hâc in tabulâ prima ſe offert inter cæteras inſulas concluſa Moſæ Rhenique fluminum oſtiis, tam illâ, quàm hâc noſtrâ tempeſtate non ita multum diverſis, Batavorum inſula, cujus ſitum ambitioſè hîc deſcribere ſupervacuum fuerit, quando id abundè ſatis, ex Rheni, ejuſque decurſus deſcriptione, quam paullò pòſt ſubjiciam, præſtiturum me confido. Nunc ſatis habeo habitum & formam ejus dare, ſecuturus in eo Chorographos, alioſque vetuſtos auctores, quos plurimum operæ collocaſſe video, ut locorum (*a*) habitus rerum idæis, atque imaginibus quàm convenientiſſimè aſſimularent. Ita Salluſtius in ſecundo Hiſtoriarum (*b*) Sardiniam facie humani veſtigii eſſe ſcripſit, unde & Myrſilus Leſbius Ichnuſam quaſi veſtigialem, & à ſoleæ effigie Sandaliotin Timæus eam dixêre. Plinius (*c*) Italiam hederæ folio, aut querno potiùs aſſimilem facit; ut Peloponneſum (*d*) platani folio prop-

(a) Loca formis rerum aſſimulata. (b) Sardiniæ forma. (c) Italiæ ſpecies. (d) Peloponneſi forma.

propter anguloſos receſſus : (*a*) Naxum inſulam pampino vitis idem : (*b*) Cyprum velleri ovis ſcriptores comparârunt ; ut (*c*) Iberiam tergori bovis : rurſus (*d*) Euxinum arcui, in cornua curvato Dionyſius Afer componit, & (*e*) Libyam figuræ, quam Nicomachus Geraſinus (*f*) menſalem nuncupat. (*g*) Hiberniam inſulam querno folio, ubi cuſpis, & pediculus molliter reſecti ademptique fuerint, perſimilem deſcripſit nuper Paulus Jovius. Horum exemplo liceat & mihi Bataviam vel Ægypto aſſimulare, quam veteres (*h*) Δ delta vocitarunt, quòd eam Nilus fluvius ita findat, ut triquetram planè terræ figuram efficiat; vel (*i*) Alexandriæ, quæ ad effigiem chlamydis militaris orbo gyrato lacinioſa, & dextra lævaque anguloſo procurſu à Plinio deſcribitur. Utraque figuratio non ineptè cum regionis hujus ſitu convenit, præſertim ſi initio ſtatuas Teceliam, ſive, ut nunc ſcribimus; (*k*) Taſſaliam, quæ iam inſula à reliquo avulſa corpore ante quadragintos, vel circiter annos diſceſſit, olim continentem, aut certè peninſulam, fuiſſe. Rhenus namque ſui divortïo in binos alveos, totidem nunc oſtia, diviſus, hinc in Septentrionem, illinc in Occaſum decurrens, bina

inſulæ

(a) Naxus. (b) Cyprus. (c) Iberia. (d) Euxinus. (e) Libya. (f) τραπεζοειδής. (g) Hibernia. (h) Batavia Δ aſſimilis. (i) Batavia Alexandriæ aſſimulata. (k) Teſſel.

inſulæ latera non multùm ſinuoſus circundat: tertium Oceano, fluentorum omnium receptatori, exponit, alluendumque objicit; ita ut (a) A capitalis literæ ſpeciem propemodum exprimat. Proprius tamen aliquantò civitatis Alexandrinæ figuram, Plinianâ deſcriptione repræſentatam, referre olim viſa eſt, anguloſo exitu utrinque procurrentis Flevi Moſæque protenta, & ſinuoſo littoris gyro, flexuoſoque in quendam laciniarum modum curvata. Bataviam verò (b) colles arenarii, ſeu ſabuleta, quos Africi & Cauri ventorum flatus, nimiùm nobis peculiares, è ſicco littore impulſos introrſum excitant; nuſquam ferè cingunt, niſi quâ Oceanus, terrarum finitor, ambit, qui, ab infeſtâ plagâ, & atroce illic cælo ventis agitari, prorſum ſemper differuntur, ſterilitatemque (c) invehunt, naturæ ſuæ congruam, ut agros, quibus incumbunt, verè ἁλισπαρτὺς, veluti ſalis ſemente conſperſos dicere liceat; in quos veriſſimè quadrent (d) Maronis verſus:

Salſa etenim tellus, & quæ perhibitur amara,
Frugibus infelix, ea nec miteſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat.

Uſqueadeo ex his, quæ ibi feruntur, nihil niſi arundinacea quædam ſoboles, aut loliacea meſſis inanibus ariſtis expectandum eſt, quæ ipſa adhuc beneficii loco numerando fuerit.

Unicum

(a) Bataviæ figura. (b) Arenarii colles ubi.
(c) Arena ſteriles agros reddit. (d) Virgil.

Unicum etenim ſabuletis illis remedium Naturæ benignitas oppoſuit, non ericas, (*a*) ut Brabantiæ quibuſdam locis, aut viridem (*b*) muſcum, quo telluris ſuperficiaria cutis oblita maneat, ſed (*c*) caricem, junci genus acutum, duriſſimumque, non adſimile ſparto (perperam enim alicubi in (*d*) Dictionariis aſparago pro ſparto excuſum invenio) quod avidiſſima creſcendi, proſerpendique cupiditate latiſſimè, altiſſimeque radices agit & quaquaverſum ſpargit, è quarum fibris internodiiſque ſpiſſi comarum veluti nidi ſuppullulant, quibus volaticos illos arenarum nimbos ligando compeſcit, ac fideliter continet, citiſſimè ſoboleſcens: quâ materiâ quia nihil utilius agricolæ inter omnia inveniunt ſiſtendo illi ſabuli fluori, quotannis habito ſolenni conventu coram delectis Judicibus conſultatur, quibus maximè locis neceſſaria caricum (*e*) plantatione occurri debeat actæ ventis arenæ, ne felicia arva operiat. Ea opera publico impendio conſtat: ſiquidem ubi denſiſſimæ carectorum ſylvæ, & inutiles ſunt, inde revelluntur ſoboles, ac locis opportunis rurſum depanguntur: alioqui non (*f*) foſſæ, non aggeres ſatis tuta adverſum injuriam illam propugnacula ſunt. Quòd ſi foſſis refrænare

libi-

(a) Erica. (b) Muſcus. (c) Carex, genus junci. Helm. (d) Dictionarii error. (e) Caricum plantatio ſolennis. (f) Foſſæ nec aggeres quidquam proſunt adverſus arenas.

libidinem illam incoërcitam velis, eâdem operâ etiam ventos retibus cohibere pares; vix enim menſem unum duraturus interdum labor, & quidem ſupervacaneus tibi ſumarur, quando repletis illis redibit labor actus in orbem. At aggeres, ut obſtacula quædam eſſe non inficior, ita æſtum illum fluidæ arenæ excipiunt quidem ſuo veluti corporum oppoſitu, ſed ubi paulatim illos ſcandarit aggeſta arenarum moles, tranſcenſui quoque viam præbent. Porrò ſpatium longitudinis inſulæ Batavorum controverſum facit (*a*) diſſidium, ac diſſenſio inter duos magnos viros, quorum interfuit penitius illud perſpectum, planeque cognitum habere, utpote ambos oculatos teſtes, Cæſarem dico & Plinium; quorum ille à divortio Rheni, ubi ager Batavus initium ſumit, ad extremum ejus in mare decurſum octoginta paſſuum millia, hic propè centena ſtatuit, decempedatoris uterque vicem retè præſtans; ſed ab illo ſpatium, lineâ quaſi perpendiculari directum, deſignari arbitror; ab hoc curſum amnis flexuſque in menſuræ rationem vocari, quod alibi attigiſſe ſcio. Fieri tamen poteſt, ut in codicibus Cæſaris deducta ſit, aut omiſſa vitio ſcriptoris decuſſis una: noſtratia verò circiter vicena bina milliaria ſpatium idem inter mare, & Lobecanam arcem, Bataviæ initium, exæquant.

(a) Diſſenſio Plinii & Cæſaris de longitudine Bataviæ.

quant. Hæc eſto acceſſio quædam & additamentum eorum, quæ nobis de Batavia dicta ſunt. Sequitur (*a*) Caninefatum inſula, quorum ego terminos non multùm evariare à vetuſtis ſuſpicor, bonaque conjecturâ ducor; ſiquidem inſula fuit, (id quod expreſsè loquitur Plinius) eos à ſecundo Rheni ſive medio oſtio apud Cattorum Vicum initium capere, longoque terrarum tractu ſecundum colles arenarios, cuniculorum ſtabulis, antriſque in hunc uſque diem nobilitatos (unde genti quoque gratiſſimo cuniculorum cibatu utenti, nomen olim inditum poſtea doceo) ſedes ſuas habuiſſe Harlemo tenus; ita ut Oceanum Britannicum, iniquum vicinum, cum prædictis collibus habuerint ab Occidente; à naſcentis verò Solis plagâ diviſi fuerint alveo uno ex elicibus Rheni, qui, paluſtri ſolo inerrans, incredibile quantum terrarum abſumpſerit patrum memoriâ, ingens nunc & re, & nomine Lacus effectus. Ditionis autem illorum fines terminaſſe videtur rivus (Becam (*b*) nominant) qui civitatis mœnia quondam alluebat, nunc mediam urbem in fori ædiſque primariæ viciniâ ſecans, Sparnum amnem intrat: aut certè alveus fluvii, qui, apud prædictam civitatem olim labens, ſacratum Divo (*c*) Adelberto collem (quo nomine palatium, ſecretioribus Prin-

---

(a) Caninefatum regio. (b) De Beeck.
(c) Aelberts-bergh.

Principis curis venatuique dicatum, adhuc ſupereſt) præterluebat, arcemque præ nimiâ vetuſtate jam ruinoſam, Brederodum, cujus alvei manifeſta oculis etiamnum viſitur cavitas, & à colonis accoliſque paſſim commonſtratur, Rhenum nomine repræſentans. Atque inde (*a*) Friſiabonum fines incœpiſſe, veriſimili conjecturâ augurantur nonnulli, veſtigium vocis antiquum, gentis nomenclationi nonnihil atteſtans, in medium adducentes, nimirum planitiem permagnam atque herboſam, quæ nominis reliquias ſuperſtites, ſed in tanto ſæculorum decurſu aliquantum obſcuratas obliterataſque conſervet, Briſæpe dictam voce corruptâ ex Friſæpe, atque hac ex Friſiabonum nomine. Horum orationem quaſi impudentem, quòd probabilitatis ſpeciem primore fronte, oſtendat, ut non omnino refellere, aut mendacii arguere, eſt animus, ita neque planè probare poſſum, quippe quum inclinet magis, ut credam eorum confinia ultra Almeriam óppidum protenſa fuiſſe, & Kinheymo alveo deviſa. Itaque rem in medio relinquo, quòd teſtimonia & tabulas in rem præſentem dare nequeam. Oportet autem magnam fuiſſe gentem & validam, quam ſolo numero à Batavis, qui quadruplo plus terrarum feracium habebant, ſuperari dicit (*b*) Tacitus, cujus iſta de Caninefatibus in Hiſtoriâ verba legũtur.

Ea

(a) Friſiabones, (b) Tacitus.

Ea gens (inquit) *partem inſulæ colit, origine, linguâ, virtute par Batavis, numero ſuperantur.* Non ſum tamen ignarus, alios hac tempeſtate ditioni iſti, quæ nunc (*a*) Kinnemaria audit, proq. Caninefatum regione habetur omnibus, aſſignari terminos, quaſi principium capiat à rivulo, qui, juſtum circiter milliare diſtans Harlemo, præterluit tumulum, cognomento (*b*) Delicioſum, finiturque ad ſextum inde milliare apud Almeriam. Tumulum autem Delicioſum nomino cum vulgo (qui Weligeberg vocatur) quòd veteri religione, ac ritu novæ nuptæ cum æqualibus eò ſolent altero nuptiarum die quadrigis pervehi, velut valedicturæ ſolatiis turbæ puellaris, actæque hactenus cum illis conſuetudini, tanquam matrimonium nunc religioſum ipſis ſit amare, paratæque ſint illîc obruere anteactæ vitæ oblectamenta, domeſticis rei familiaris curis jam initiatæ, vagis amoribus impoſito modo. Hunc, inquam, ſtatuunt decumanum limitem, ab occiduis arenariis collibus in ortum tendentem, eoque rivuli decurſu definiunt jus prætorium Balivi Kinnemarienſis, quem ita vocant. Ditionem hanc (*c*) *Kinheim* dictam invenio ad annum ſalutis octingenteſimum octogeſimum quintum (ingens enim error in annorum calculo irrepſit in (*d*) Reginonis, apud quem iſtud legitur, li-

B bros

(a) Kinnemaria. (b) Delicioſus collis. (c) Kinheimum. (d) Reginonis libri mendoſi.

bros mendoſiſſimè excuſos, quos Egmondana Bibliotheca emendatiſſimos mihi ſubmiſit) quo tempore Nortmanni, qui è Cimbricâ Cherſoneſo, ſive Daniâ oram ſolverant, cum claſſe in Kinheimariam appulerunt, & conſenſu Gotefridi, Danorum Regis, Friſiæ Domini, Druſoburgum corruptè, nunc Dujuſburgum dictum, occupârunt. Ea Kinnemaria, corruptiùs etiam Kermerlandia, veriùs (*a*) Kinheimaria appellanda eſt, quæ corruptela vulgi vitio accidit, minùs articulatè voces pronunciantis, & truncas interdum reddentis, quando ſyllabarum coïtu, & frequentiore contractione utitut. Oſtenditur adhuc iſto ſeculo in Kinnemariâ medio fermè itinere inter Harlemum & Almeriam extra regiam viam ſecluſus tumulus in agris editior, ab aratri profanoque uſu hactenus liber, quem Principis inaugurationi conſecratum olim fama poſteris nobis per manus tradidit. Divæus, qui Belgicæ antiquitates brevi libello collegit, omnibus modis inficiatur, Caninefates eos eſſe, qui Kinheimari appellantur, eo uſus (*b*) argumento, quòd penè ultimi ſint Hollandorum Friſiam verſus: quâ in parte non omnino erroris inſimulandus fuerit, ſi Friſiorum terminos Harlemum uſque propagabimus, quæ multorum opinio eſt pertinax, cuï & tritum videtur aſtipulari proverbium,

(a) Kinheimaria. Kermerlant. (b) Divæi argumentum de Caninefatibus.

bium, quod bovem, caudâ tractum, ſi collicias, forum Harlemianum medium ſecantes, ſuperârit, in Friſium agrum tranſmitti loquitur.

Staet te Haerlem op 't zant /
Ghy werpt een Koe in Vrieſlant.

Sed iſtius proverbii originem recentiorem eſſe autumo, quàm ut priſcum ac genitalem Friſiorum poſitum reſpicere potuerit. Aliud dicturum fuiſſe reor, ſi ſciviſſet, rivo Kinheimo ad Almeriam dividi ſepararique à Caninefatibus Friſios, tanquam limite; eos inquam Friſios, quos diſcriminis cauſa (*a*) Ciſrhenanos nomino, per pagos, non oppida habitare quondam conſuetos, variaque adverſus Comites Hollandiæ belli fortunâ ſemper uſos, ſæpe victores, dum libertatem à dominatu prætexunt; in quibus numerantur Horna, Enchuſa, Medenblicum, & Scaga. Neſcivit (bonâ viri pace dixerim) Caninefatum & Friſiorum extrema terga claudere Tuſios & Marſatios, de quibus ne per ſomnium quidem meminit, fortaſſis eorum fanatico imbutus errore, qui Sturios (ita enim apud Plinium legunt) & Marſatios in Tranſrhenanis Friſiis collocant. Neque aliam viſus eſt agnoviſſe Friſiam, quàm quæ trans ſinum Batavicum Friſia in pinacibus appellatur, alioqui particulatim de Friſiis quoque, intra Rhenum à Plinio accuratè nominatis, verba facturus. Adtexit argumentum frigidum

(a) Friſii Ciſrhenani qui,

gidum parumque firmum tale, ſi, inquiens, ulteriores Batavis fuiſſent Canineſates, quis crederet hominem nihil apud Batavos auſum ulteriora petiiſſe, aut terreſtrem Nerviorum exercitum per medium Batavorum Canineſatibus invexiſſe? Loquitur de Cl. Labeone Batavo, alæ equitum præfecto, qui æmulus Civilis, cumque eo ſimultates exercens, poſtulato præſidio à Vocula legato, promiſerat ſe reducturum ad Romanum obſequium potiorem Batavorum partem: ſed promiſſis largus fidem non præſtitit, quando nihil inter populares ſuos moliri auſus, exiguâ equitum peditumque manu, & Betaſiorum Nerviorumque tumultuariis copiolis inſtructus deflexit in Canineſates, eoſque cum Marſacis incurſione vexavit, obſidente cum Batavis Friſiiſque apud Vetera Romanas legiones Civili. Quid? mirúmne videri cuiquam debeat, quòd expectatione ſuâ & ſpe exciderit (ut fermè ſolent imprudenter capta conſilia fruſtrari conſultorem) apud populares Batavos, qui propter præſentis delectus acerbitatem animos jam à Romanis alienârant, non auditus? quodque propterea nihil inter ſuos auſus, quorum erat ingens & metuenda potentia, citra maleficium infectâ re patrio è ſolo diſceſſerit? quodque propterea ne non feciſſe aliquid videretur, tranſmiſſâ extremâ Bataviæ orâ, cum expeditâ militum manu prædatoris more Canineſates incur-

incurſaverit? Id certè proclive factu illi erat, locorum gnaro, præſertim quum duce Brunone Caninefatum meliorem bello partem abeſſe in caſtris, Civili conjunctam, ipſe non ignoraret. Accedit, quòd non juſto bello eam gentem aggreſſum Labeonem, aut habitis ſtativis moram traxiſſe dicit Tacitus, ſed prædatoriis modò globis infeſtâſſe: idque clarè loquuntur ſcriptoris verba illa, *& furtim magis, quàm bello Caninefates Marſacoſque incurſabat*. Quantulum verò erat trajecto amne, paucis milliaribus confectis, improviſos ſubitario agmine, priuſquam cogi miles ac nomina dare poſſet, adoriri atque opprimere? Illud verò inſolens atque ineptum, planeque βεκκεσέληνα olens, quòd ulteriores Batavis eſſe Caninefates negat: quin ergo, ſi velit eos citeriores, definiat mihi eorum ſitum. Meo certè judicio quicunque oram ſolverit è quovis Belgicæ portu aut loco, Rhenum trajecturus, in Batavorum opinor fines appellet, nuſquam in Caninefates incurſurus, antea quàm medium Rheni alveum tranſmiſerit. Nam quum Romanæ, hoc eſt, Belgicæ oræ, ſolo amne diviſi, propinqui ſint Batavi, ut veterum teſtimoniis patebit, nullam intermediam Caninefatibus relictam ſedem video. Pugnat (*a*) Joannes Stella Hiſpanus alio argumento, ſed frivolo, quaſi Caninefates Bataviæ veteris populus

 fuerit,

(a) Joannis Stellæ argumentum de Caninefatibus.

fuerit, hoc eſt, Vahali & Rheno medio oſtio concluſus; idque Plinii verbis probare aggreditur, exaggeratâ altiùs oratione fidem viri attollens, quaſi ſit, qui eam extenuare, dilutamque reddere conetur: id quod neminem, quantumuis profligatæ famæ, tentaturum confido. Verba autem Plinii, propter quæ tantam molem orditur, hæc ſunt: *Nobiliſſima Batavorum inſula, & Caninefatum.* E quibus, planè perſpicueque dictis, hunc elicit ſenſum, ab auctoris mente & Romanâ puritate alienum, Caninefates in Batavis eſſe, quaſi, *&*, poſitum fuerit loco pariter, aut ſimul: hoc ſenſu, Nobiliſſima Batavorum, ſimulque Caninefatum inſula: Quum diverſas, & ſeparatas eſſe inſulas, ut reverâ fuerunt, innuat, ſed præ aliis, quas ſubjungit, famoſas. Taciti quoque verba à vero detorquet idem, ut conceptæ ipſius opinioni privatim famulentur ac ſerviant, ex libro quarto Hiſtoriæ deſumpta, ubi de Caninefatibus loquens, *Ea gens,* inquit, *partem inſulæ colit, origine, linguâ, virtute par Batavis, numero ſuperantur.* Hîc mecum expendat, æſtimetque Lector non iniquus hominis aſtutiam, qui, ut contrariam ſententiam obtineat, ſuam confirmet, teſtimonium lacerum citat, & dimidiatum, qui debuerat nuſquam acciſum, ſed ſuis illud partibus integrum proferre, quod ipſum in ſcripturâ ſacrâ cum periculo fit. Utrobique enim illud, & ut ὅπλον

ἀρετῆς, & κακίας κέντρον (ut Nazianzeni verbis dicam) adduci poteſt. Sed ne extra carceres evolem longiùs, age Taciti verba exactiore judicii trutinâ ponderemus, atque expendamus preſſiùs; quæ dum indagandæ veritatis ſtudio examino, haud iniquiore feret ille animo, ſi, quod profiteri videtur inſtitutum, auctoris fidem non elevem, & extra Platonem veritatis amori palmam tranſcribam. Verba igitur Taciti, quæ aliud illius auribus ſuggeſtura fuerant, ſi accuratè legiſſet, hæc lego: *Miſſi ad Caninefates, qui conſilia ſociarent.* Tum ſubſequuntur, quæ modò adducta ſunt, verba ex illius citatione, quibus uti lumen aliquod adhibeam, rem illuſtriorem aliquantò reddam, quæ ita habet. Quum Civilis, defectionem à Romanis parans, res novas moliretur, primores gentis Batavæ, & promptiſſimos è vulgo, ſpecie epularum in ſacrum nemus convocatos, oſtenſâ ob oculos ſervitii, quod patiebantur, indignitate, ita commovit flexitque, ut unanimi conſenſu jugum exuendum decernerent omnes: Itaque, ne ſoli illi tantam belli molem ſuſtinerent, utque comparatis aliunde auxiliis, vires, aliorum ſocietate auctas, firmarent, miſère legatos ad Caninefates inſulanos, qui ſuorum illos conſiliorum participes facerent. Dicat per Jovem ille mihi, quorſum legatione, miſſâ ad Caninefates, opus erat, ſi ſui, hoc eſt, Batavici Dominii, & principa-

 tus

tus terminis, velut cancellis, continebantur? ſi communi utebantur jure? Cur (*a*) Bruno Canineſas ſtatim delectus dux à ſuis, non expectato Batavorum ſubſidio, improviſus hyberna cohortium ad Oceanum irrumpit? Cur poſtea Civilis, dolo involvens premenſque conſilium, ſe facilè compreſſurum Canineſatum tumultum apud præfectos præſidiorum Romanos pollicetur, niſi diverſas ſecretaſque gentes Batavos, & Canineſates eſſe inter illos conſtitiſſet? Verùm illud impoſuit viro docto, & fraudem fecit, quòd non animadverterit aliter inſulam conſtitui reſpectu Flevi ac Moſæ, aliter item circuitu medii (ut dixi) oſtii & Vahalis. Illud quoque nonnihil eſt, quòd, tametſi inſulis diſcretos, linguâ tamen communi uſos fuiſſe indicat Tacitus, neque perinde populoſam Canineſatium fuiſſe, ut alteram illam, cùm civitatem, tum inſulam. Documentorum ſatis datum jam confido, quibus ſeparatos, & ulteriores fuiſſe Canineſates, quàm Batavos manifeſtò liqueat. Omitto hîc apponere alibi mihi dicendum gentis iſtius etymon, ex quo facilè elici poſſit, quem inſulæ tractum olim inſederint. Gentis laudem & (*b*) gloriam bellicam cumulatiùs exprimere non potuit Tacitus, quàm quòd virtute Batavis pares dixit, quæ tum oſtendit ſe, quando Nervios (qui inter

(a) Bruno Canineſat. dux. (b) Canineſatum gloria bellica.

ter Belgicæ totius populos virtutis opinione excellebant) commotos, ut pro Romanis bellum adverſus Civilem capeſſerent, ipſi ſoli citra auxiliares copias fuderunt. Ejuſdem documentum edidit Bruno, Caninefatium in Batavico illo motu ductor, quando citato agmine cohortium Romanarum hyberna Oceano præſidentium expugnavit, ut diximus. Eadem gens claſſem Britannicam, quæ metuebatur Batavos afflictura, quâ Oceano ambiuntur, venientem in auxilium Turullii Cerialis, ultrò agreſſa eſt, naviumque partem majorem depreſſit, aut cepit. Memorat Tacitus (*a*) Ganaſcum quendam, natione Caninefatem, ſtrenuum & bellicâ laude inclytum ducem, qui, diu Romanorum auxiliaris, eorumque ſtipendia meritus, poſtea ob offenſas, neſcio quas, perfuga ad Chaucos deſcivit, & prædas undecunque agens oriis, levibuſque navigiis, Gallicam oram infeſtavit: quem, quum virtute, & aperto Marte non poſſet, compoſitis illi, ut violatori fidei (nam hoc nomine culpa & cædes prætexenda erat) inſidiis, interfici curavit Domitius Corbulo, commotis, uti par erat, viri, genere & factorum gloriâ clariſſimi, cæde Chaucorum animis. Unam Caninefatum alam, quæ adverſus Friſiorum rebelles fortiter rem gerebat, ſed per imperitiam ducis Apronii (qui non ſimul continente agmine ſubſidia-

(a) Gannaſcus Caninefas.

ſidiarios hoſtibus incubituros, ſed per intervalla immiſerat) feſſa vulneribus fathiſcebat, ægrè periculo exemptam fuiſſe teſtatur Corn. Tacitus. Morem (*a*) fuiſſe Caninefatibus idem ſcriptor tradit, quòd dicta & exhortamenta ducum approbarent crepitu armorum, quæ comploſa concutiebant, & tripudiis. Eos primus ſubegit (*b*) Tiberius, ab Auguſto jam adoptatus, referente Vellejo Paterculo. Sequuntur (*c*) Friſii, ſed Ciſrhenani, quorum occaſione de Friſiis in genere dicendum mihi putavi liberiùs, veriuſque contra vulgatam opinionem, & doctorum hominum aſſertionem. Friſios (*d*) à Phrygiis, ſi diis placet, genitalem ortum trahere ſunt inter nugivendos & fabulatores, qui non dubitârunt ſcriptis tradere, duce & nominis primo auctore Grunio Phryge, qui de ſuo nomine *Gruningam* urbem in Phryſiis condiderit, ædificato ibi admirandi operis templo, columnis, Phrygiis crediderim, fulto; ut nullum tam impudens reperitur mendacium, quod auctore caruerit. Hæc gens, ut & Francica, certè conjuncta, ſi non eadem, ut dicetur poſtea, eandem propè gloriæ hæreditatem cernere ambitu quodam, & peculiari tuendæ (*e*) libertatis ſtudio videtur, pari ardore operata,

(a) Caninefatium mos militaris. (b) Caninefates à Tiberio primùm ſubacti. (c) Friſii Ciſrhenani. (d) Friſiorum origo fabuloſa. (e) Friſii à libertatis ſtudio dicti.

ta, quæ nominis occaſio utriſque fuit. Certè hi ſe (*a*)liberos Friſios proverbialis dicterii ſpecie etiamnum venditant; ſeque Cæſarum neceſſarios, cognatoſque ipſi nuncupant, referentes id, ut opinor, ad Carolum Magnum, Francorum, juxtà & Friſiorum Dominum, Imperii aſſertorem ac vindicem, natione Francum, hoc eſt, liberum: quò ſpectat etiam, quòd plæraque omnis nobilitas inter Friſios clypeis ſuis, & inſignibus dimidiatas aquilas adjiciat. Tacitus Friſiorum (*b*) duo tradit genera in libello de Germanorum moribus, Majores & Minores, ex modo virium ac multitudinis diſtinctè explicateque appellans, qui quanquam tollendi diſcriminis cauſâ Occidentales & Orientales è terrarum poſitu nominari deberent, haud ſcio tamen, quâ factum ratione ſit, ut iſti de poſſeſſione fiduciariâ, velut ſexagenarii de ponte (quod dicitur) dejecti detruſique, uſurpationem nominis Chaucis minoribus, Embdaníſve reliquerint, ſimpliciter ſine additamento Friſiorum patrium, & vernaculum vocabulum, appellationemque conſervaſſe contenti, de cætero ſecuri ſint. Porrò (*c*) Majores Friſios Tranſrhenanum eſſe populum, reſtatum monumentis reliquit libro quarto Tacitus, inter Amiſiam & Rhenum amnes

(a) Friſii liberi. (b) Friſii duplices, majores & minores, (c) Friſii majores,

ſedes illis determinans : at (*a*) Minores inter Hollandiæ populos, Caninefatibus contiguos, & Batavici freti, in quod Iſala, alterum Rheni oſtium, decurrens, mari jus ſuum tranſcripſit, accolas eſſe oſtenſurus. Ante omnia operæpretium fore duxi, ſi (*b*) Peuceri errorem detergerem, ne majoris labis occaſionem ſuppeditet ſemel receptus animis, altiuſque inſidens, quem citatis priùs viri eruditi verbis conabor poſtea convellere: Sic autem ait; *Friſii hodie diſtinguuntur in Orientales & Occidentales, fluminibus Amiſo & Albi concluſi, medio Viſurgi dirempti, Oſtfriſen & Weſtfriſen.* hactenus ille. Eadem erroris nebula involvit Joannem Calvetum, qui minorem Friſiam inter Viſurgim & Albim amnes ineptiùs etiam, quàm ille, collocat, à Saxone Grammatico deceptus. Qui ut toto aberrent cælo, ac δὶς διὰ πασῶν loquantur, Taciti verbis manifeſtum faciam, diligenter expenſis. Ea ita habent; *Majoribus minoribuſque Friſiis vocabulum eſt ex modo virium; utræque nationes uſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus navigatos.* Quibus verbis quis non, ceu claſſico excitatus, veternum excutiat, ac clarè perſpicueque animadvertat, Majores, (*c*) Oſtfriſios propriè dictos, non illos Orientalis Friſiæ (quo titulo ſuam ditionem) quæ

(a) Friſii minores Weſtfriſii. (b) Peuceri error. (c) Ooſt-Vrieſen.

quæ (ut admonui) minorum Chaucorum olim nomen tenuit, Embdani Comites parum ex fide indigitant indigenas, ſed eos, in quibus numerantur Stavria, Sneca, Franicum, Harlinga, oppida, & Levardia, facilè omnium primaria civitas; rurſus è diverſo minores, (*a*) Weſtfriſios, in extremâ Hollandiæ orâ illis oppoſitos, & ab omni ferè ſæculorum decurſu Trajectinorum Antiſtitum annalibus eo nomine in mancipii legem receptos: Hi namque duo populi Rheni ripas olim Taciti Druſique temporibus obſederunt, ac dextra lævaque prætexerunt ad Oceanum uſque Septentrionalem, ubi Rhenus, Flevo nomen commutans, ut oſtendemus poſtea, in mare aquas exonerabat. Quid verò aliud volunt ſibi (*b*) ea verba, *utræque nationes Rheno prætexuntur*; quàm quòd hinc inde ad utranque ripam adſideant, habitentque, & oppoſiti ſint Friſii inde majores, hinc minores? Elegans enim (*c*) verbi iſtius uſus etiam alibi ſe prodit apud eundem ſcriptorem. Eaque Germaniæ veluti frons eſt, quatenus Danubio prætexitur. Quæ vox in nonnullis codicibus corrupta eſt in *pergitur*, ut id obiter admoneam. Sic Auſonius in Panegyrico: Aſſultantibus tot Barbarorum millibus, quibus Danubii ora prætexitur. Ita Plinius montes Parthiæ gentes prætexere dixit, hoc eſt,

(a) Weſt-Vrieſen. (b) Corn. Taciti locus expoſitus. (c) Prætexere quid?

eſt, velut inſtitam longam porrigi, & obduci ab unâ parte. Neque alius hac tempeſtate ſitus utrunque populum dividit; haud alius quaſi limes eos diſpeſcit, quàm quòd Rhenus, nunc Iſalæ cognomento clarior, & lacus antea immenſi, nunc ſpatioſi maris ſpeciem repræſentantes; ab illo in ſocietatem recepti, utroſque diſſociant ac dirimunt majore, iniquioreque intervallo. Quomodo ergò in hunc calculum vocabuntur, qui trans Amiſiam habitant, & medio inſuper Viſurgi diremti, Albi fluvio concluduntur? aut quâ ratione Rheni accolæ fient illi, quos longinquâ terrarum intercapedine Amiſia diſiungit? Quos tandem illi alios lacus exquirent mihi immenſos, & Romanis claſſibus navigatos, quàm in quos Rhenus, antequam in Oceanum exeat, diffunditur, quorum ab his populis occupentur, ambianturque margines? Huic noſtræ ſententiæ haud refragaturos doctiſſimos illos viros, ubi iſta legerint, accuratiuſque dicta auctoris, adhibitâ judicii trutinâ, examinârint, confido; eoque magis, quòd obſtinatis auribus veritatem excludere, aut calumniis rem extrahere à literato homine alienum exiſtimem. Hîc verò ſe offert occaſio, ut de (*a*) lacubus, quorum facta eſt mentio, difficultatem enodem ad ſtabiliendam certiùs dictorum fidem. Rhenus poſt-

(a) Lacus immenſi, de quibus Tacitus, qui fuerint?

poſtquam Campos, inclytam civitatem (quam Romanis olim (*a*) Navalia dictam autumant doctiores, quòd naves illîc, oram maris à prædonum incurſionibus tutaturæ, conſtruerentur, aut ſtarent) reliquerat, in amplos (*b*) lacus effundebatur, recedentibus longè ac latè ripis, rurſuſque in faucium anguſtias contractus, arcto ore in Oceanum exibat, Flevi nomen à caſtello, oræ impoſito, ſecum evehens, ut è Pomponio Mela conſtat. Horum (*c*) lacuum meminit Plinius, de Rheno loquens, quem, in bina oſtia effuſum, ab Septentrione in lacus ſe ſpargere dicit. De iiſdem loquitur (*d*) Tacitus lib. primo, hoc modo. *Equitem Pedo, præfectus finibus Friſiorum, ducit, ipſe* (Germanicus) *impoſitas navibus quatuor legiones per lacus vexit.* Rurſus libro ſecundo ſcribit, quòd Cæſar Germanicus, apparatâ jam claſſe millenariâ, ingreſſus foſſam Druſianam cum legionibus poſt propitiatos Druſi patris manes, lacus inde & Oceanum uſque ad Amiſiam flumen ſecundâ navigatione pervectus fuerit: id quod à Flevi exitu diei unius curſu, dante operam vento, obire potuit. Hi lacus (*e*) eluvionibus aquarum, æſtuariis profundioribus redditis, perruptionibus aggerum, maris in terras immiſſi impetu, in eam vaſtitatem & magnitudinem

(a) Navalia. (b) Rhenus in lacus diſpergitur. (c) Lacus Rheni. (d) Tacit. lib. 1. (e) Lacus in mare mutati.

nem ſucceſſu temporum hauſtis agris exivêre, ut in immenſum jam pateant, ſinumq́ue conſtituant longè ampliſſimum, quem hodie (*a*) Zuyder-zee / velut Auſtrale fretum, quòd in meridiem vergat, nuncupamus, ubi Hollandia patente gremio accommodat ſe commercio orbis. Hic ſinus variis locis varia præfert nomina, alicubi (*b*) *Orci* æſtuarium, ſeu vorago, ab undarum rapiditate nuncupatus ad inſulam ejus nominis; alibi (*c*) *Ganzorda*, à Ganzarum, ſive anſerum, illic ſtabulantium, multitudine; apud Hornam oppidum (*d*) *Hoppa*, ab undarum fervore, ebullientis cerviſiæ in modum æſtuante, ſeſeque efferente: alibi (*e*) *Tya*, à fluenti cujuſdam elice. Additur à Plinio Chaucorum inſula hoc in loco, quâ fide neſcio; ſiquidem (*f*) Chauci à Friſiorum finibus incipiunt, teſte Tacito, niſi fortè per ſupinam deſcriptoris incuriam vox iſta irrepſerit, eoſq́ue intelligat, qui Cuijcki hodie nominantur, Moſâ amne à nobis excluſi; aut potiùs Goeylandos, de quibus pòſt. Friſiabones (*g*) hinc ſequuntur, quos Waterlandos eſſe communis doctorum opinio tenet, remq́ue facit probabilem nominis etymon, quod ſonat Friſiorum ſimios, quaſi Frieſapones, quòd iſtius gentis forent æmuli, & moribus, vitæque ratione conſi-

(a) Zuyder-zee. (b) Orci vorago, 't val van Orck. (c) Ganzorda. (d) Hoppa. (e) Tya. (f) Chauci. (g) Friſiabones Waterlandi.

conſimiles, à quo ingenio non multùm abhorrent hac ætate, de quibus ſtrictim nonnihil dictum in ſuperioribus memini. Proximè ſubjunguntur (*a*) Sturii, ut in omnibus excuſis codicibus Plinianis legitur, quam ſcripturam, ſive ex fide traditam, ſive audaculè interpolatam, qui primi invexêre, aſtipulatores invenerunt homines incurioſos, & præpoſterè ingenioſos, qui, non animadvertentes Tranſrhenana loca à ſe in Ciſrhenanam ditionem conjici, è Sturiis fecerunt Staurios, & non ſine ſupercilio interpretati fuêre, quòd ſcirent è pinacibus Stauriam maritimum eſſe Friſiæ oppidum, Hollandiæ oppoſitum: quod quum ſit ineruditum & abſurdum, miror à nemine animadverſionis, caſtigationíſve notam ſubſtinuiſſe in hunc uſque diem: alioqui depravata, & adulterina ſcriptura excuſatos illos, & aliquo modo purgatos habere poteſt. At ego cicatrici, quæ Pliniani codicis cutem deformavit, ope vetuſti exemplaris manuſcripti medebor, integritatemque lectionis vindicabo, quem librum mutuum poſcenti mihi annos ante aliquot commodavit Joannes Chaucus(*b*)Trajectenſis, quem honoris cauſâ nomino, ſingulari induſtriâ & eruditione vir. In eo (*c*) manifeſtâ & indubitatâ ſcripturâ pro *Sturiorum* legas literis non caducis exaratum, *Tuſiorum*. Qui verò fuerint

(a) Sturii. (b) Joan. Chauci laus. (c) Plinii locus caſtigatus.

fuerint (a) Tuſii, diligentiùs rimanti mihi in mentem venit nomen hauſti Oceano territorii, ditioniſque, quam latè patuiſſe quondam conſtat, nunc æſtuarium eſt haud procul Huiſduno, in maris littore ſito, quod intra quartum abhinc annum à continenti penè avulſum propediem in inſulam abibit, vel mari adeſum vorabitur. Is locus in hodiernum uſque diem haud obſcurâ veteris populi nomencalatione (b) Tuſen-lant / quod ſonat Tuſiorum ditio, nuncupatur; ita ut mihi nõ ſit ambiguum, quin poſt Caninefàtes & Friſiabones ad ſiniſtram Oceanum verſus ab alveo fluenti, quod (ut ſicci alvei veſtigia monſtrant) præter Scorelium pagum, & Crabbedamum mari inſinuabatur, Tuſii adhærerent, qui introrſum ad dextram Medenblicum verſus extendebantur, ubi gentis reliquias etiamnum ſuperſtites retinere videtur pagus, (c) Opper-toeg dictus; quaſi dicas ulteriores Tuſios, ut veriſimilis conjectura ſuggerat, plures fuiſſe hoc nomine pagos, nimirum Citeriores Tuſios, & Medianos, aut Orientales, idque genus alios, quos omnes maris eluvio cum oppido . . . . . . abſorpſit. Si quis certiora argumenta prioris lectionis, aut poſterioris fideliora documenta habeat, illum ego Apollinari laureâ, ſi communicet cum ſtudioſis & publico, donandum cenſuero, plurimumque illi me debiturum grati

animi

(a) Tuſii qui? (b) Tuſen-lant. (c) Opper-toeg.

animi teſtimonio oſtendero. Poſtremos & re, & ordine, quo ſe mutuò ſequuntur hi populi, (*a*) Marſatios Plinius nominat, quos ſimiliter, ut Sturios, Chorographorum vulgus imprudentiáne, an impudentiâ majore inter Friſios Tranſrhenanos reponit, propagato ſcriptis vanæ opinionis ſeminario, quos ego tunc, quum illa ſomniarent de (*b*) Sevenvvoudis, lymphatos fuiſſe, cerebrique vacuos exiſtimo. Verior autem horum appellatio, meo quidem judicio, apud Tacitum extat, qui (*c*) Marſacos nominat, à Labeone, de quo ſuprà dictum eſt, incurſione vexatos, ſedeſque eorum à Tuſiis incœpiſſe ad (*d*) Teſſaliam (quam nunc vocamus) ante quadringentos plùs minùs annos, continente tellure cum (*e*) Wieringiâ inſulâ, olim Teſſaliæ contiguâ (id quod certo certius eſt) nunc longo trium milliarium intervallo diſcretâ, conjunctam; quam Oceani injuriam ſenſerunt terræ illæ, quo dixi tempore, in memorabili illâ Hollandiæ totius inundatione, pòſt dicendâ. Veſtigium autem nominis mordicus tuetur vaſtæ illius voraginis, quæ terras hinc inde abrupit, canalis, quem hodie (*f*) Marſdiep vocitant, quod Marſacorum profundum, aut gurgitem ſonat, & Abyſſum. Nominis origo nata videtur à Marſis, hoc eſt, palu-

---

(a) Marſatii. (b) Falſa opinio de Sevenwoudis. (c) Marſaci. (d) Teſſalia. (e) Wieringia. (f) Marſdiep.

paluſtribus, uliginoſiſque locis; non à Marſo, quem ex Tuiſcone, filio Gomeri, nepotem ſomniant, id quod Pſeudoberoſi iſti commenti ſunt, quum viderent nomen eſſe multis populis commune. Porrò (*a*) Wieringiæ, cujus modò facta eſt mentio, demus etiam hîc obiter ſuum etymon, quod habet ab algæ marinæ lætiſſimo proventu, quod coägulum in continendis, firmandiſque contra maris inſultus aggeribus, quàm ſolis, ſaliſque (quod dicitur) uſus (*b*) magis eſt neceſſarium: Algam autem (*c*) *Wieram* vernaculâ linguâ appellat, unde inſulæ nomē, quæ materia à maritimis locis omnibus iſthinc avidiſſimè expetitur, miſſis illuc navibus, quæ ſylvam illam, fundo erutam, harpagonibus per dies æſtivos, ferè mari placido, advectant in aggerum uſum. Mos autem patrius olim inoleverat, ſolennes concipere preces pro ubere, ac læto algæ iſtius fruticantis proventu; qui nullo unquam æuo, certè hominum memoriâ, ante hunc annum, quem à partu Virginis poſt (*d*) ſeſquimilleſimum ſeptuageſimum primum indigitamus, copioſior cunctorum teſtimonio fuiſſe perhibetur: Id quod minimè ambiguo ſingularis Dei Opt. Max. commiſerationis beneficio eveniſſe dubitandum non eſt, quando propter inauditam præcedentis anni eluvionis inclemētiam cuncti penè

(a) Wieringiæ etymon. (b) Algæ uſus. (c) Wier. (d) 1571.

ti penè totâ Hollandiâ, viciniſque regionibus aggeres aboliti fuerant, ac ſolo æquati, ut de reſarciendis illis complorata ſpes omnis fuerit & depoſita, niſi cœleſte illud beneficium, modo omni majus, largiuſque, cunctorum vota exſatiaſſet. Cæterùm illud ſilentio involvi minimè debet, (a) Thomam Hubertum, qui non ineruditum commentarium de Eburonibus reliquit, totâ iſthic viâ, non ab ingreſſu tantùm, aberraſſe, dum, extritâ caninâ literâ, Maſacos dicendos eſſe populos contendit, qui non contemnendum hac ætate oppidum (b) Maſacum, hoc eſt, (c) *Maſeick*, ad Moſam habitent, qui, quum diverſiſſimo terrarum tractu, & injuſto intervallo diſſidentes populos confundit, cæcum quoddam chaos invehere ſe non animadvertit. Sed pruriens iſta quidvis chartis illinendi libido infeliciter plerunque abortire ſolet, cæcoſque parere catulos.

(a) Thomæ Huberti error. (b) Maſacum. (c) Maſeyck.

CAP. IV.

Batavia Germaniane portio ſit, an Belgicæ?

REM faciunt docti nonnulli controverſam, diſſenſioniſque plenam, jurine Germaniæ ceſſura ſit Batavia, an Belgicæ tranſcribenda veniat. Raimundus certe Marlianus inter Bel-

gicæ

gicæ populos Batavos reponit, & Galliæ Belgicæ alibi Hollandiam inſerit; Idem Batavodurum Belgicæ adſcribit, ſitum, ut ipſe ait, in finibus Clivenſis Ducatus: Sed is (*a*) homo ὄζει λήρου βεκκεσελήνου, planeque toto cœlo errat, ut vel hinc manifeſtum fiat, quantum illius judicio tribuendum ſit in cæteris. Ego verò & teſtimoniis veterum, & Rheni limite Bataviam (*b*) Germaniæ vindicabo, & à Belgio excludam; quod ut faciam, hortatur me locuples (*c*) Plinii auctoritas, qui diſertè Batavos cum Ubiis, Gugernis, & Rheni inſulis, Germaniæ populis, adnumerat. Plutarchus, in Othone Batavos diſertis verbis inter Germanos equeſtris diſciplinæ gloriâ excellere ſcribens, inſulam, ab ipſis habitatam, Rhenoque amne circumfluam, Germanici juris facit. Clariſſimè verò (*d*) Tacitus Hiſtoriæ libro xx. *Batavi*, inquit, *donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum, ſeditione domeſticâ pulſi, extrema Gallicæ oræ, vacua cultoribus, ſimulque inſulam Rheni, inter vada ſitam, occupavêre.* Hîc eximit omnem dubitandi anſam, quando extremos Belgicæ oræ fines, colonis vacuos, quos Rhenus alluebat, à Batavis occupatos ſcribit, deſignans loca, in quibus ſunt Vorcomium, Gertrudobergum, Hueſda, & ſi qua ſunt alia oppida, Batavico peculio adnumerata; deinde addit Rheni

(a) Marliani error. (b) Batavia Germaniæ propria. (c) Plinius. (d) Tacit. lib. 20.

Rheni inſulam, qui fluvius, ſi Germaniæ proprius eſt, complexu ſuo, tanquam cancellis ambitam, inſulam quoque in jus ſuum pertrahit. Quid, quòd Cattos, aborigines Germaniæ, non belli jure, ſed longâ poſſeſſione & uſucapione, nunquam interpellatâ, ſuam feciſſe inſulam ſatis indicat. Quòd ſi (*a*) Mattiacos, qui nunc Selandi audiunt, in libello De Germanorum moribus inter Germaniæ populos recenſet, quorum inſulas non omnes Rhenus adit; quanto juſtiùs Batavos Rheni proprietarios? At litem iſtam vel ipſe fluvius, ut olim legitimi, inceſtive thori judex, ita hac in parte veritatis arbiter, componet ac dirimet verbis (*b*) Vibii Sequeſtri, qui libello De amnibus, *Rhenus*, inquit, *Belgas à Germanis ſeparat.* Tacitus eôdem facit, qui Vahalim, alterum Rheni alveum, ad Gallicam ripam latiorem, placidioremque affluere dicit. Ex quo liquidò cognoſcimus, Galliæ Belgicæ dominatum includi fluento Rheni: quod ipſum docet auctor Panegyrici, Maximiano Auguſto dicti, Romanum videlicet Imperium non ultra ripam, quam Rhenus radebat, prorogari atque extendi; cujus hæc ſunt verba: *Rhenum videtur ipſa ſic natura duxiſſe, ut eo limite Romanæ provinciæ ab immanitate barbariæ vindicarentur.* Nec latuit idem terminus (*c*) D. Ambroſium, qui alicubi

(a) Mattiaci hodie Selandi. (b) Vibius Sequeſter. (c) D. Ambroſius.

cubi ait, Rhenum eſſe memorandum Romani Imperii murum adverſum feras gentes. Accedit, quòd Bataviæ Plinianæ major pars, ut in Germanis pòſt docebo, à Germaniæ ſolo abſciſſa per Druſi exercitum fuerit, & Ciſrhenanæ appellationi Tacito obnoxia, nimirum Velavia cum toto Trajectenſis ditionis tractu. Difficultatis ſcrupulum quendam movere videntur Civilis verba, quibus Alpinum Montanum, ad ſe cum mandatis miſſum, uti bello abſtineret, alloquitur hunc in modum: *En ego præfectus unius cohortis, & Caninefates Batavique, exigua Galliarum portio, vana illa caſtrorum ſpacia excidimus.* Iſthic primâ fronte opinetur aliquis, exiguam Galliarum portionem Batavos dici, quòd inter Gallias numeranda veniat Batavia, quum nihil iſtiuſmodi ſit: Sed quum Civilis oderaretur ingenium Montani ad novandas res paratum, ſuiſque conatibus peraccommodum, quò illum in ſuas partes attraheret, qui in Galliis plurimùm auctoritate valebat, hoc argumenti ariete concutere voluit; ſi ego, cohortis unius præfectus, cum Batavis & Caninefatibus, qui reſpectu totius Galliæ vix milleſima ejus pars ſumus, Romanos fudimus vicimuſque, quid futurum, ſi, Galliæ excuſſo jugo, ſocias vires conjungant, & communibus armis hoſtem communem impetant. Niſi quis fortè eò tetendiſſe horum verborum ſcopum autumet, quòd Batavos

Galliæ

Galliæ portionem vocet, ut faciliùs defectionis neceſſitatem illi perſuaderet, quæ gentem communem citiùs ad arma commoveret capienda, quâm peregrinam & alienam. Sed prior ratio magis ad rem facit, concinniorque eſt. Itaque Germanico juri Bataviam aſſeremus, donec Rhenus idem non abnuet.

CAP. V.

Batavos magno in honore fuiſſe, & formidabiles quoque Romanis.

DUAS (*a*) eſſe artes, quibus gloria acquiratur, & quæ hominem ad ampliſſimum dignitatis gradum provehant, ſcimus; eloquentiam nimirum, & militarem induſtriam; ab illâ paci ornamentum petitur, hac bellorum pericula repelluntur. Batavis à priore illâ parum, imò nihil ſubſidii eſſe olim poterat; craſſis inter ingenioſos, barbaris inter diſertos non magis, quàm corvis inter olores locus eſt. Itaque, quod Græco proverbio dicitur, aulœdum fieri oportere, cui citharœdo eſſe non liceat, idem (*b*) illis quoque accidere, & ob oculos verſari debuit, ut, quod ori negatum eſſet, id dextræ beneficio ſarcirent, atque inde adjumentum præſtolarentur; quod fit, ubi, ſublatâ è medio ſapientiâ, vi gerenda res ſit, ferro-

(a) Via duplex ad gloriam acquirendam. (b) Batavorum virtus.

que repetendum, quod non ex jure manu conſertum obtineri queat, ut ad Ennianos alludam numeros, Hoc præſidio, cum fide conjuncto, in fraternitatem Imperii Romani accepti ſunt Batavi. Hac duce benevolentiam ſibi apud Principes conſtabiliêrunt, & ſtabilem ſui fiduciam plæriſque illorum tyrannis impreſſerunt. Per hanc vulgo formidabiles, invictæ virtutis opinionem acquiſiverunt. Per hanc denique verâ laudis imagine conſpicui eſſe ambierunt. Sed ne quis verba me ſolùm jacere exiſtimet, teſtimoniis claſſicorum ſcriptorum res à me communietur. Primum omnium Romani Batavis tantum honoris detulerunt, ut non ſocietatis, ut multis, ſed fraternitatis quoque nomine, ac ſanctæ amicitiæ religione adjunctis uſi fuerint, quando eos amicos & (*a*) fratres appellandos cenſuerunt, & poſitis marmoribus perpetuum ſui judicii teſtimonium hac de re dederunt, quod plures ante annos eruto è ruinis armamentarii (de quo nobis poſtmodum erit ſermo) vetuſto lapide confirmat Gerardus Noviomagus, fidei præclarus, cujus iſta erat epigraphe,

Gens Batavorum amici & fratres Rom. imp.

Quo quid dici potuit amplius, aut ad laudem cumulatiùs? nam (*b*) fratrum nomine nihil

(a) Batavi fratres Imp. Roman. (b) Fratres quid?

hil auguſtius inter omnia neceſſitudinum vocabula haberi potuit, ex quo & communitas apparet, & dignitatis æqualitas, ut Panegyriſtæ verbis utar. Neque temere invenias alios populos ad iſtius honoris dignationem receptos, præter (*a*) Heduos (quos Burgundos nunc appellamus) quos propter fidei conſtantiam hoc vocabulo dignos habitos ſcribit Tacitus his verbis: Hedui, ſoli Gallorum, (*b*) fraternitatis nomen cum populo Rom. uſurpârunt: eoſdem Belga orator in Panegyrico, Conſtantino dicto, ingenuâ & ſimplici charitate fratres pop. Rom. creditos, & appellari meruiſſe ait. Quod honoris inſigne ante Taciti ne tempora, an verò ſub ſequutis eum Principibus, meriti ergô obtinuerint, firmiter aſſeverare non auſim, in (*c*) ſocietatem tamen (cujus ſanctiſſimum ſemper habitum eſt vinculum) adjunctos diſertè ſcribit is auctor in libello de Germanorum moribus his verbis, *Omnium harum Gentium virtute præcipui Batavi inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſticâ in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani Imperii fierent. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne, nam nec tributis contunduntur, nec publicanus atterit, exempti oneribus & collationibus, & tantum in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſervantur.*

C 2 Primus

(a) Hedui, hodie Burgundi. (b) Hedui fratres Rom. Imp. (c) Batavi ſocii Rom.

Primus ob ſpectatam gentis virtutem Batavos equites Julius Cæſar in exercitu ſuo habuit, & cohortes aliquot, de quibus (*a*) lib. ſeptimo belli Gallici ita loquitur; *Laborantibus jam ſuis, Germanos equites circiter quadringentos ſubmittit, quos ab initio ſecum habere inſtituerat. Eorum impetum Galli ſuſtinere non potuerunt, atque in fugam conjecti, multis amiſſis, ſe ad agmen receperunt.* Quo loco Batavos communi (*b*) Germanis appellatione nominaſſe putatur à doctis, non aliâ, ut ſuſpicor, de cauſâ, quàm quòd potentiſſimæ ac ferociſſimæ genti, & cujus Imperii fines latiſſimè ſe Albim verſus etendebant, vicini eſſent, imò communione ſtipendiariæ militiæ, uti conjicio, uterentur, quippe finitimi & ſolo Albi excluſi: niſi generis nomine maluiſſe uti Romanos potiùs credamus, ut certiùs loquerentur, minuſque in illâ multiplici barbarorum nominum cyceone, atque confuſione errarent. De iis verò loqui Cæſarem, fidem facere poteſt Geographus (*c*) Strabo, ubi Batavos, non alios, innuens, ſcribit, τοὺς προσβορειοτέρους καὶ παρωκεανίτας, id eſt, ſeptentrionaliores & Oceani accolas, naturâ magis bellicoſos, quàm cæteros, & (*d*) equitatu, quem Romanis præſtantiſſimum ſuppeditent, pollere. Confirmat idem (*e*) Dion Nicæus, quum

(a) Jul. Cæſ. lib. 7. (b) Germani pro Batavis. (c) Strabo. (d) Batavi equitati pollent. (e) Dion lib. 55.

quum peregrinos equites delectos habuiſſe Auguſtum Cæſ. dicit, quibus Batavorum nomen fuerit, à Bataviâ, Rheno circumfluâ, inſulâ vocatis, quos equeſtri diſciplinâ plurimùm valere conſtiterit: quorum certum numerum tradere ſe negat poſſe, ut neque evocatorum Batavorum (ita (*a*) vocantur, qui ad uſum bellorum ſepoſiti ſervantur, evocandi, quoties neceſſitas tulerit) quibus cœpiſſe uti Auguſtum commemorat ab eo tempore, quo illos, quorum fideli operâ in militiâ pater Julius Cæſ. uſus fuerat, ad ſumenda arma contra M. Antonium evocavit, & exinde retinuiſſe: eos verò peculiare & impermiſtum agmen conſtituiſſe, conceſſâ illis honoris & meriti ergô virgularum geſtatione ad modum Centurionum. Ex quo luce clariùs liquet, Cæſarem equitatum Batavicum in exercitu habuiſſe, (de peditatu dicetur paulò pòſt) ejuſque exemplum domeſticum ſequentem Auguſtum idem obſervaſſe. Batavorum equitum (communi Germanos nomine vocat) præcipuâ virtute, quos ſibi jamdudum amicos tunc in auxilium acciverat, Cæſarem viciſſe Galliam, in Romanos conjuratam, teſtatur libro ſexto (*b*) Oroſius. De Batavis autem intelligere illum nôrunt, qui Cæſari, nedum auxilia nulla, veniſſe à Germaniis prima atque ſecunda, ex hiſtoriis ſciunt; imò infeſtiſſimas illi nationes fuiſſe ſemper, &

(a) Evocati Batavi milites. (b) Oroſius lib. 6.

cum exercitibus penè ad internecionem ab eo deletas, Oroſius idem confirmat: niſi tantùm ab iis, quos tertios Germanos, propriè dictos, ac poſteris demum ſæculis Francos, Bataviæ poſſeſſores, mox docebo. Quod ad equitatus laudem attinet, non diſcordat (*a*) Plutarchus, in Othonis vitâ in hanc ſententiam ſcribens, Varus Alphenus, Batavorum ductor, adduxit eos, qui Batavi dicuntur, iique ſunt Germanorum præſtantiſſimi equites, inſulam, Rheno circundatam, incolentes. Accedit, quòd in militaribus conſtitutionibus, ab Hadriano Imp. promulgatis, inter Palatinas (*b*) vexillationes, quæ cuſtodiæ Auguſtorum erant deſtinatæ, recenſentur Batavi equites, Seniores pariter & Juniores, quemadmodum & inter Palatina (*c*) auxilia Batavi & Mattiaci Seniores, itemque Juniores. Equites etiam alarios è Batavis in Cappadociam contra Perſas militatum abduxiſſe ſecum Domitius Corbulo memoratur à Tacito. Ex Auguſti judicio, quod de patris cohortibus virtutis ſpectatæ compertis habuit, manifeſtum fit, quas cohortes intelligat Cæſar libro belli civilis tertio, in quarum virtute victoriam ejus diei conſtare prædicavit: quas, dato ſigno, ita celeriter procurriſſe, tantaque vi ſignis infeſtis in Pompejanos impetum feciſſe teſtatur, ut eorum nemo conſiſteret,

(a) Plutarchus. (b) Batavi inter vexilla Rom. (c) Batavi Palatinis auxiliis adnumerati.

ſiſteret, ſed effuſâ fugâ montes peterent. Quin judicio ſuo ſe falſum non fuiſſe ipſe Cæſar gloriatur, quod de cohortibus illis, Batavorum videlicet, pronunciaverat, quod initium victoriæ ab illis oriturum eſſet. Quam rem (*a*) L. Florus quoque delibavit, communi gentis totius nomine Germanos appellans his verbis. Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecêre impetum, ut illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Eas verò cohortes in tertio Gallici belli commentario legionem diſertè nominat, cui propter virtutem maximè fidebat, ita ut apud milites (qui Germanorum, Arioviſti militiam ſequentium, terrore perculſi, de ſe penè deſperabant) gloriaretur, ſe cum ſolâ legione decimâ (quæ & Veterana & Germanica cognominabatur) iturum in adverſos hoſtes. Generali Germanorum nomine uſus legitur & Suetonius in Servio Galba, per (*b*) Germanos Batavos ſine ullo dubitationis ſcrupulo intelligens, allectos in (*c*) cuſtodiam Imperatorum priorum, cujus rei ipſemet locuples abundè ſui interpres hic auctor eſſe poſſit. Verba ejus hæc ſunt. *Germanorum cohortem, à Cæſaribus olim ad cuſtodiam corporis inſtitutam, multiſque experimentis fideliſſimam, diſſolvit Servius Galba, ac ſine ullo incommodo remiſit in patriam,* Videamus nunc, quæ fuerint Imper. judicia

(a) L. Florus. (b) Germani pro Batavis. (c) Batavi cuſtodes Imperatorum.

judicia de Batavis, quibus ſui cuſtodiam ob fidem, & cognitam in difficultatibus virtutem crediderunt. Primum enim illa Tranquilli verba in Auguſto; *Certum numerum in ſui cuſtodiam allegit*; de Batavis intelligi debere ex Dionis Nicæi verbis, ſuperiùs citatis, vel cæco apparet. Tacitus ſimiliter Tiberio Germanos (Batavos nimirum) cuſtodes additos, eorumque acceſſione firmatas cohortes ſupra ſolitum ſcribit. Et lib. primo. Robora Germanorum, qui cuſtodos Imperatori tum aderant, Tiberium Druſo filio adjunxiſſe ad compeſcendum rebellis exercitus motum idem refert. Caligulam, admonitum de ſupplendo numero Batavorum, quos circa ſe habebat, mox Germanicæ expeditionis Bataviam verſus impetum cepiſſe Tranquillus in ſcripta retulit. Subjicit idem auctor, deficiente belli materiâ, paucos de cuſtodiâ Germanos (obſerva iterum hîc dici(*a*) Germanos, quos paulò antè Batavos nominârat) juſſos fuiſſe à Caligula trajici, atque occuli trans Rhenum, &c. Batavos ſatellites, & corporis cuſtodes honorariis ſtipendiis, & pecuniarum largitionibus devinctos ſibi habuiſſe Caligulam, ac propterea auditâ nece ſui Principis obvios contrucidaſſe (*b*) refert Joſephus illos, percitos atque amentes irâ juſtâ, è munificentiâ natâ. Conſtat & Corn. Taciti teſtimonio, Agrippinam, Neronis matrem, Batavos

(a) Germani pro Batavis. (b) Lib. 19.

vos corporis cuſtodes honoris loco additos habuiſſe, quos filius poſtea deduxit. Neronem fiſum fuiſſe Batavis, ut exteris, Suetonius ſcribit. Non poſſum ſilentio diſſimulare, etiam in numero, ac dignatione Batavorum, qui cuſtodes Auguſtorum erant, recenſitos fuiſſe, quippe intra eundem Rheni brachiorum complexum poſitos, de quo extat inſcriptio Interamnæ, in Umbriâ reperta, quæ ita habet:

Hilarius Neronis Caſ. Corporis cuſtos natione Friſo. Vixit Ann. xxxiij.

Pergam adjicere teſtimonia militaris induſtriæ ac virtutis bellicæ, à Romanis (tametſi alienæ parcis æſtimaroribus, in ſuâ prædicandâ propè immodicis) ſcriptoribus data Batavis. Galbam Imper. impenſiore curâ refocillaſſe milites Batavos, quos Alexandriam Nero pro compeſcendis motibus miſerat, maris jactatione ægros, è Tranquillo notum eſt; quâ benevolentiæ teſtatione facilè declaravit, quanti eorum ſalutem & incolumitatem fecerit. Germanicus Cæſar in expeditione illâ gravi, quam contra Cheruſcos ſuſcepit, Batavis poſtremum agmen ductandum dedit, teſte Tacito, manifeſto nimirum probatæ illorum fidei in Romanos argumento. In quo bello memorabilis (a) Cariovaldæ, Batavi fortiſſimi ducis, virtus

 eluxit,

(a) Cariovaldæ Batavi virtus.

eluxit, Taciti elogio honorifico celebrata, quî, Batavos ductans in Cheruſcos auſpiciis Germanici, pertractus in inſidias ab hoſtibus, fugam ſimulantibus, poſtquam diu illorum undique coörtorum catervas ſuſtinuerat, ipſe, ut hoſtilem globum perfringeret, in denſiſſimam aciem irruens, ſuffoſſo equo, & telorum nube obrutus, cum nobilitate aliquâ haud inultus cecidit. Magnum etiam victoriæ momentum in Batavorum cohortibus extitiſſe, non diſſimulat Tacitus lib. 17. quando Vitellius, metu præpeditus, Cl. Civilem, inter Batavos præpotentem, quippe regiæ ſtirpis virum, vinculis emiſit, periculoque exemit, ne ferocem gentem illius ſupplicio(*a*)alienaret, provocaretque intemperiem octo cohortium Batavicarum, quæ (ut verbis ejus dicam) *prout inclinaſſent, grande momentum ſociæ aut adverſæ eſſe poterant.* Eædem cohortes eò rem perduxerant, ut quartamdecimam legionem (cujus ipſæ auxilia fuerant in compeſcendâ Britannicâ rebellione) coërcuerint, & ferociam ejus fregerint, quamvis, habito delectu à Nerone, potiſſima illi gloria inclytæ famæ acceſſerat; quâ re (*b*) inflatæ atque inſoleſcentes, ita ſuperbè agere cœperant, ut apud tentoria quoque militum jactarent, & quaſi cum convitio illis exprobrarent ſuam virtutem, ſuâ præcipuè operâ

(a) Batavos offendere veretur Vitellius. (b) Batavorum ferocia.

operâ Neroni ablatam fuiſſe Italiam, imò fortunam belli omnem in ſuâ manu poſitam prædicantes. Eaſdem quum ſeparare vellet Fabius Valens legatus, quòd diſciplinæ corruptelam in exitium erupturam veretur, & iam partem illarum ſociis in ſubſidium abire mandâſſet, quòd ſic quieturam tempeſtatem illam exiſtimaret, tum verò, mutatis repentè animis, legiones omnes mœſtæ fremere cœperunt, & quiritari, ſe fortiſſimorum virorum auxilio deſtitutos orbari, veteres illos, & præteritorum omnium bellorum victores à ſe abduci, ac veluti validiſſimos artus à corpore ſuo avelli, illa eſſe ſuſtentacula, & quaſi columina Italiæ, quæ abriperentur, in illis victoriæ ſitam ſanitatem. Quos motus quum pararet pro imperio comprimere Valens, ægrè elapſus è manibus, & ſervili in veſte ignoratus, diripi ſarcinas ſuas, & aurum pati ſuſtinuit. Quod exemplum non poſtremum eſt (*a*) amoris, & fiduciæ legionum in Batavos, commilitones quidem, ſed qui (ſi æquis auribus dicendum eſt) nimium ſuperbi, & in æquales ac pares faſtidioſi, odium inexpiabile, quàm commiſerationem aut amorem, magis meruerant. Has Batavorum copias, cum quartadecumanis Britanniam petituras, agmini ſuo, ut fidas, conjunxit poſteà Vitellius, ſed, ut erat ventre ac gulâ ſibi ipſe hoſtis, rerum minimè providus ac ſocors, pau-

C 6 lò

(a) Amor legionum erga Batavos.

lò pòſt in Germaniam remiſit, metu ne quid auderent truculentiùs, ubi, reſumpto militiæ autoramento, Flavianis Veſpaſianorum partibus robur auxêre, jam tum ſatis bello Italiæ domeſtico pariter, & externo principium ordientibus. Quid dicam, quòd ex Tacito (*a*) Batavorum cohortes prælia auſpicari, hoc eſt, inter principia verſari conſueviſſe didicerim, ut eorum exemplo cæteri æmulatione quâdam (quæ virtutis comes eſt) incitati fortiter auderent; ſcribit enim Julium Agricolam, ſtrenuum ducem, cohortatum fuiſſe Batavos, ut (quod ipſis vetuſtate militiæ exercitatum erat) cominus ad manus venirent in pugnâ contra Britannos, re ad mucrones adductâ, quod ipſi cum Tungris pariter præſtiterunt, ita ut prorſus tunc illorum virtute apud Britannos debellatum fuerit. Ita ſcribit (*b*) idem auctor, laceſſentibus Batavis, ferociſſimo cuique Romanorum cœptum certamen, & ortam trepidationem: quando nimirum Romanus exercitus in prælio, cum Civili inito, conſerere certamen cum Batavis, auſpicantibus pugnæ præludia, coactus eſt, ſed ita, ut in (*c*) trepidationem non parvam inciderit. Neque dubitârunt iidem ultrò anceps cum amne & hoſte periculum ſumere apud Placentiam, quando animadverſo, quòd

(a) Batavi prælia ordiuntur. (b) Lib. 21. (c) Pugnare contra Batavos formidant Romani.

quòd(*a*)gladiatorum(quod genus præ aliis cædes quærit, eâ neceſſitate ut occidat, aut eandem vicem exſpectet) manus completis liburnicis inſulam, medio amne ſitam, occupare moliebatur, eôdem & ipſi contendere cœperunt libratis in amnem corporibus, manuumque remigio uſi citiùs eam tenuerunt, quàm remorum operâ illi. Itaque tranſgreſſi ſtabili gradu pugnantes, & certa dirigentes vulnera in eos, qui nutabant, è navigiis deſcenſum prohibuerunt, neque eâ audaciâ contenti, in vada deſilientes, illorum puppibus manus injecerunt, & nautarum munia obeundo foros conſcenderunt, multas naves demerſerunt, & reliquis, quæ ſuperfuerant, abruptè fugam intendere compulerunt, quod & Tacitus & Plutarchus memoriæ prodiderunt. Batavorum cohortes aliquot (*b*) Lupicinum, magiſtrum armorum, ſub Conſtantio Imp. virum bellicoſum, & caſtrenſis rei peritum, in Britanniam ſecutas refert Ammianus lib. 20. Conſtantius idem, ſucceſſibus Juliani invidens, quem Cæſarem renunciârat, Batavos, ſub eo in Galliâ ſtipendia pedibus facientes, quorum præcipua virtutis erat opinio, evocavit ad (*c*) expeditionem, quam in Parthos movebat. Sed illi, iniquiſſimis animis ferentes, ſe remotiſſimè à genitalibus oris velut longinquum in exilium depor-

(a) Gladiatores. (b) Lupicinus. (c) Batavorum expeditiones.

deportari, in Juliani nomen jurârunt, verbiſque conceptis cum dirâ execratione, poſt admotos jugulis ſuis gladios, donec vitæ finem implevisſent, quoſvis pro eo caſus ſubire velle jurisiurandi religione confirmârunt, ut ab eodem ſcriptore (*a*) traditum eſt. Iidem, Valentiniano orbis Romani imperium obtinente, Theodoſium, bellicis rebus feliciſſimè cognitùm, in expeditionem, ad comprimendos rebellantis Britanniæ motus ſuſceptam, ſecuti ſunt, (*b*) Londinumque (quod etiam *Auguſtam* poſteri dixêre) è difficultatibus eripuerunt; eorumque dux (ni fallor) vir acer, ſed juſti rectique tenax, Civilis nomine, pro rectore Britanniæ à Theodoſio conſtitutus fuit, uti idem auctor ſcriptum reliquit. Commemorat & à Decentio tribuno ductam fuiſſe Batavorum lectiſſimam manum contra Parthos, tanto terrarum intervallo militaturam. Quin & miſſos in Britanniam Conſtantio Imp. ad coërcendas Pictorum, Scotorumque excurſiones, jamque adultâ hyeme fretum Britannicum trajeciſſe, ex eodem (*c*) conſtat. Batavorum ſubſidiarias cohortes circum ſe habuit Valens Imp. in fatali illo prælio, quo cum Gothis confligens interiit, quas cùm Victor Comes in ſubſidium deſerti ab armigeris Imp. cogere contendit, neminem ex illis invenire potuit, ſive

(a) Lib. 20. (b) Londinum, Auguſta olim.
(c) Lib. 20.

ſive in tanto armorum fragore turbatis ordinibus, ſive quòd hoſtilis eos gladius abſumpſerat, fortiter pro duce ſuo prælianţes. Tacitus quoque refert, Batavos peſſimè accepiſſe Ubios, velut levitatis nomen in iis ultos, qui, Germanicâ origine erubeſcentes, ejuratâ patriâ, Agrippinenſes vocari prætuliſſent: eorundem cohortes apud (*a*) Marcodurum (quod oppidum expugnatione Caroli V. Cæſ. nobile Duræ nomen ſervat) profligârunt iidem. Quid, quòd ipſorum virtus in bello, contra Romanos ductu Civilis moto, emicuit adverſus Nervios, quibus bellicæ virtutis primas ferè tribuit Cæſar, quos, conatos Civilem tranſitu Moſæ arcere, obtrivêre Caninefates. In conflictu, quo Julianus Cæſ. cum Alemannis manus conſeruit, diſiectis jam equitum Romanorum cuneis, niſi Batavi auxiliares peditum aciem, jam labantem ac fugam circumſpectantem, confirmaſſent reſtituiſſentque, in ſummum diſcrimen redacta res fuerat, quâ inclinatione Rex Alemannorum captus fuit, teſtante Amminiani hiſtoriâ. Batava caſtra in Rhœtiæ finibus commemorat Scotus, auctor Codicis præfecturarum Romanarum, quod oppidum Lazius corruptè nunc ab Italis Bulſanum dici annotavit. Idem nominat tribunum cohortis novæ Batavorum in Bojoduro Norici. Eugippus quoque vetus auctor, qui imperante Juſtiniano Heru-

(a) Marcodurum, hodie Dura.

Herulorum hiſtoriam contexuit, meminit ejuſdem oppidi Batavi, quod & Bojodurum in Norico. His è teſtimoniis omnibus liquere abundè poteſt, Batavorum gentem Martialem coluiſſe præcipuè militiam, ac longè lateque diffuſam per immenſos orbis tractus, nomini Romano adverſum hoſtes in neceſſitatibus utilem operam navaſſe. Batavos milites præſidiarios fuiſſe apud (*a*) Olinonem (qui locus, trajectui Baſilienſi vicinus, hodie *Hole* vocatur) ſub imperio ducis militaris, viri ſpectabilis, annotatum eſt à Beato Rhenano in rerum Germanicarum commentariis. Terrori (*b*) eos fuiſſe non aliis modò gentibus, ſed ipſis quoque Romanis, unico diſticho declaravit Epigrammatarius (*c*) libro, cui Apophoreta nomen indidit, quum ait ſub (*d*) *Germani* perſona,

Sum figuli luſus, ruſſi perſona Batavi,
Quæ tu derides, hæc timet ora pater.

Voluit autem innuere, fictiles Batavicæ perſonæ vultus, quos ex argillâ figulus duxerit, in ludicra ac puerorum crepundia, quibus tenella ætas luſitet, olim veros fuiſſe, parentibus illorum, in procinctu ſtantibus, formidatos. Equitatum Batavicum, qui, Hadriano Imp. militans, Iſtrum amnem natando trajecerat, armis

(a) Olino, hodie Hole. (b) Batavi terribiles Romanis. (c) Martialis. (d) Nota, ex hoc lemmate afferi opinionem illam Junii, Germanos pro Batavis uſurpatos antiquitùs.

armis omnibus inſtructus, tantum terrorem incuſſiſſe Pannoniis, aciem auſis, ſcribit Xiphilinus verbis Dionis (cujus hiſtoriam in epitomen contraxit) ut protinus imperata facere, ejuſque arbitrio cuncta permittere non abnuerint.

CAP. VI.

Batavos arte natandi excelluiſſe, & equitatus.

NATANDI peritiâ præcelluiſſe Batavos ſcriptorum monumenta documento eſſe poſſunt, quâ in re id mihi præ cæteris admirationem accendit, quòd non modò ſe, manu pro clavo uſi, ſed pariter & equos, & arma adhæc regerent, id quod in Julii Agricolæ vitâ ſcripto prodidit (a) Tacitus in hanc ſententiam. *Batavorum auxiliarium ope Iulius Agricola tentatam anteà, ſed infeliciter, Monam,* (b) *Britanniæ inſulam, in deditionem accepit, quando non claſſe, aut navibus inſulam ingreſſi, ſed patrio nandi uſu, quo ſe pariter & equos, atque arma regunt, difficultatem omnem ſuperavêre, depoſitis in littore ſarcinis, quum obſtupefacti hoſtes mentem, oculoſque in claſſem naveſque intenderant.* Hanc gloriam Germanis in genere Dion exemplo Cæſaris tribuit. *Barbari,* inquit, *nunquam futurum credentes, ut Romanus exercitus flumium abſque ponte ſuperaret, otioſiùs negligentiuſque*

(a) Tacitus. (b) Mona Britanniæ inſula.

que caſtra tenebant in ripâ ulteriore, in quos immiſit Germanos(vides lector etiam hîc, (*a*) Germanorum appellationeBatavos àDione deſignari) *quibus mos eſt etiam per rapidiſſimos fluvios levi de causâ in armis tranſnatare.* Artem atque dexteritatem in natando ſingularem oſtenderunt iidem apud Placentiam, ab Othonianis inſeſſam, quum illi pro Vitellianis pugnarent, videntes, quòd gladiatorum (quos μονομάχυς Plutarchus vocat) manus navigiis moliretur occupare inſulam, in medio amne ſitam, ipſi nando prævenerunt, tranſgreſſique, deſcenſum gladiatorum in terram prohibuerunt, ſtabili gradu in illos, nutantes è navibus, certa vulnera dirigentes. Ubi ſtudium illorum natandi egregium in amne non ſegni, & profundo eluxit. Quid verò clarius iis Taciti verbis lib. 20. ubi initia Batavici motus deſcribit? *Erat*; inquit, *domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio, arma equoſque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere.* Cæſ. quoque Batavos equites, quos ſemper Germanorum nomine honeſtat, demiſſioribus ripis (*b*) Nilum flumen tranâſſe refert in expeditione Alexandrinâ. Civilem ſimiliter in malâ pugnâ agnitum ex alterius oculi orbitate, teliſque hoſtium appetitum, omiſſo equo, Rhenum tranſnatâſſe ſcribit Tacitus.

(a) Germani pro Batavis. (b) Batavi equites Nilum tranant.

citus. De (*a*) Sorano Batavo Suidas, incertum quo ex auctore, commemorat, in Pannoniam veniſſe, Iſtrum flumen, ita ut erat armis opertus, tranſnatâſſe, barbarâ natione inſpectante, reique miraculo attonitâ. Cujus rei fidem (*b*) elogio non inelegante, juſtoque laudis encomio tranſmittere ad poſteros non puduit Hadrianum Imperatorem, virtutis in extero admiratorem; quod ita habet, haud indignum memoriâ:

Ille ego, Pannoniis olim notiſſimus oris,
Inter mille viros primus fortiſque Batavos,
Hadriano potui qui judice vaſta profundi
Æquora Danubii cunctis tranare ſub armis,
Emiſſumque arcu dum pendet in aëre telum,
Ac redit, ex aliâ fixi fregique ſagittâ:
Quem neque Romanus potuit, nec Barbarus unquam,
Non jaculo miles, non arcu vincere Parthus:
Hîc ſitus; hîc memori ſaxo mea facta ſacravi.
Viderit, anne aliq. poſt me mea facta ſequatur.
Exemplo mihi ſum primus, qui talia geſſi.

Confirmat hoc ipſum Dion Nicæus, non de uno hoc Sorano, ſed de univerſo Batavorum equitatu, verba faciens: ait enim Hadrianum Imper. ſummam militiæ & copiarum geſſiſſe curam, ut diligenter exercerentur, ita ut equites, Batavi nominati, Iſtrum ſeu Danubium armati

(a) Soranus Batavus Danubium armatus tranat.
(b) Sorani Batavi, viri fortiſſimi, epicedium.

armati tranarent, magno ob id terrore conſternatis Barbaris. Xiphilini epitomiaſtæ verba adſcribam, ut mendum in illo Græco codice fœdum exteram. *οὕτω καλῶς ἤσκητο τὸ στρατιωτικὸν αὐτῷ, ὥστε καὶ τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων Βατάβων κατὰ τῶν ὅπλων διενήξατο.* Ubi vice (*a*) *Βατάβων* perperam impreſſi codices *Βαστάων* legunt, & ſcripturæ vitium ſecutus Georgius (*b*) Merula turpiſſimè impegit. Quæ etiam fiducia nonnunquam exitioſa ipſis fuiſſe legitur. Nam quum molitus in Cheruſcos expeditionem Druſus, cum pedeſtri pariter & equeſtri exercitu æſtuaria Oceani apud Amiſiam amnem intrepidè tranſiſſet, priuſquam æſtus creſceret, Batavi, inquit Tacitus, poſtremum auxiliorum agmen, dum inſultant aquis, artemque nandi oſtentant, turbati, quidam etiam hauſti gurgitibus ſunt. Quod hîc de Batavis teſtimonium edimus, id Herodianus, qui ſui temporis Imp. vitas ſcriptis prodidit, in Germanos transfert, quos exercitatos natatu dicit, ut qui non aliâ balneatione utantur, quam lotione fluviali; & Mela his verbis: *Quamvis ſævâ hyeme, nandi non patientia tantum illis, ſtudium etiam eſt.* Verùm ego libenter hîc à feriatis iſtis ingeniis, quæ umbraticis literis addicta ſunt, didicerim, militarine diſciplinæ adamuſſim omni ex parte ſatisfeciſſe exiſtimandi fuerint Batavi, majores noſtri,

(a) Locus emendatus in Xiphilino. (b) Merulæ error.

noſtri, an minùs; qui ſalſi maris ſinum in Britanniâ, & fluvios, panopliâ tecti, tranſmiſerint natatu, unde rubigine & ſqualore infici, exediqúe arma neceſſe fuerit, quum tamen Fl. Vegetius in equitatu (quo noſtra gens præcipuè valuit) armorum ſplendorem, velut ad hoſtium terrorem inprimis comparatum, potiſſimùm extollat. Equidem cum temeratio Paride litem hanc decidere plenis buccis reformidem. Minùs tamen conſentaneum in ſpeciem videri poſſe ajo, bellicoſum eſſe, cujus arma ſqualore fœdata quâdam diſſimulationis ſpecie viſantur, id quod neceſſariò illîc accidere oportuit. Quare ita exiſtimo, noſtros majores magis fortes eſſe, quàm videri maluiſſe.

CAP. VII.

Batavos cur Auricomos Poëtæ vocent, & de Batavo ſmegmate.

BATAVI, exemplo fermè cæterorum Germanici nominis, cæſariem aluêre flavam, unde epitheto *Auricomos* Poëtæ, & inter hos Silius Italicus, dixerunt, quomodo & Vandalos χρυσοειδεῖς, id eſt, auricolores capillos Procopius habere ait. Eum colorem in crinibus gelidi cæli beneficio reddi exiſtimat (*a*) Plinius; ego etiam (*b*) uſu ſmegmatis & lixivii, quo

(a) Lib, 2, cap, 78. (b) Flavedo crinium unde

quo crines rutilabant; cujus rei fidem facit Epigrammatarius, qui ſpumam (*a*) Batavam lixivium appellat illo verſu: *Et mutat Latias ſpuma Batava comas.* Et (*b*) Cauſticam alibi; *Cauſtica Teutonicos accendit ſpuma capillos*, & igneâ vi cineris, qui lixivio incoquitur, & quo ſmegma, ſive ſapo conficitur, tam liquidus, quàm ſpiſſus, quem in trochiſcos, orbiculóſve etiam conformabant, talemque (*c*) Mattiacam pilam nominat Martialis à Mattiacorum gente, ut Bataviæ vicinâ, ita & eodem in obſequio Romanis devinctâ, quos Selandos nunc dicimus. In promiſcuum autem & viris, & fœminis uſum eò uſque ceſſerat rutilandi capillos mos, ut non puduerit Antoninum Imp. capiti flavam cæſariem aptare, quæ mentiretur Germanicæ tonſuræ modum, ut refert Herodianus. Domitianum quoque cultiorem fore ait (*d*) Martialis, ſi captivorum Germanorum comis adſcititiis adornetur, quæ Poëtæ, Cæſari adulantis, adhortatio ſtudium illud æmulum facilè prodit, dum quâdam excuſationis imagine ad tegendam heri ſui mollitiem utitur. Tacitus ſcribit Germanis oculos eſſe truces & cæruleos, & comas rutilas. Similiter Horatius *Germanam pubem appellat cæruleam*, & Juven. Sat. 13.

Cærula quis ſtupuit Germani lumina, flavam
Cæſariem, & madido torquentem cornua cirro?

Iſtud

(a) Batava ſpuma. (b) Cauſtica ſpuma. (c) Mattiaca pila. (d) Lib. 4.

Iſtud verò rutilandi capillitii ſtudium adeò pertinax etiamnum inſedit Friſiorum Ciſrhenanorum & Friſiabonum genti, ut ſingulis fermè hebdomadibus lotas cauſtico lixivio proles, æſtivo maximè tempore, locis apricis exponant.

CAP VIII.

De Rheno fluvio, ejuſque brachiis & oſtiis, Bataviam finientibus.

FLUVIOS (*a*) omnes antiquitas pro Diis habuit, & divinis honoribus cumulavit, unde paſſim legere eſt votivos crines illîc fuiſſe ſacratos (quæ res copioſè à nobis in Commentario de Comâ olim explicata eſt) & maſculas hoſtias, fœcunditatis ſymbola atque argumenta, iiſdem mactatas: neque abs re Homerus, omnium inventionum fons, amnes (*b*) διιπετέας dixit, quaſi Jovios, & à Jove genitos, ut exponit Porphyrius, quod imbribus nimirum, quos aër demittit, augeſcant, quò ſpectat illud Parmenonis, Byzantini poëtæ, Αἰγύπτιε Ζεῦ Νεῖλε; ubi Nilum Ægyptium Jovem exemplo Pindari nominat ob divinitatis exiſtimationem: quem honorem ut in genere omnibus fluviis detulerunt Perſæ, teſtante Arnobio, ita privatim Ægyptii Nilo, Phryges Mæandro, Ger-

(a) Fluvii pro Diis olim culii. (b) Fluvii cur διιπετεῖς.

Germani Rheno ſuo, diverſâ ſingulæ nationes ratione, ſi Maximo Tyrio credimus. Nam Peneüm amnem ob amœnitatem Theſſali coluêre: Iſtrum Scythæ ob amplitudinem: Spartani ſuum Eurotam, legibus juſſi: Iliſſum Athenienſes propter ſacrorum honorem, ad quæ non aliunde aqua petebatur: Ætoli Acheloüm ex fabulâ: Cappadoces Mæotidem paludem, propterea quòd ſacroſanctum ipſis eſſet juſiurandum per eam non minùs, quàm Diis per Stygem; tum quòd regni ipſorum terminus eſſet. At enim vero (*a*) divinitatem amnium metiendam arbitror ex ope liberali fœcunditatis, quâ limum agris invehunt, eosque veluti ſtercorant, quâ Rhenum, fluviorum regem, minimè defectum, neque aliis ſecundum reor; ita ut verſus illos Dionyſii accommodari veriſſimè illi debere exiſtimem, quos de fœcundiſſimo Nilo extulit, οὐ γάρ τις ποταμῶν ἐναλήκιος ἔπλετο ῥήνῳ, οὔτε ἰλὺν βαλέειν οὔτε χθονὸς ὄλβον ἀέξειν. hoc eſt,

Non alius Rheno valeat componier amnis,
Augeat ut ſegetem, aut limum pinguem invehat arvis.

Diverſâ ratione (*b*) Germania divinum numẽ Rheni ſui horrebat, id ſibi perſuaſum habens, Rhenum arbitrum eſſe ſeverum, ac vindicem conjugalis fidei in liberis, quos, recens in lucem

(a) Fluvii cur divini crediti. (b) Germanorum opinio de Rheni divinitate.

cem editos, clypeoque impoſitos, in alveo fluminis exponebant, ubi clypeus fluitans legitimi partus; ſidens adulterini indicium præbebat; unde eleganti epitheto (*a*) ἐλεγχιγάμος Græco Poëtæ dictus eſt, velut arbiter conjugii. Quam rem Julianus in hæc fermè verba ad Maximum Philoſophum depinxit: Rhenus, inquit, Germanis injurius non eſt, qui nothos infantes ſubſidere, mergique undis patitur, velut illiciti tori juſtus arbiter; quos verò legitimo conceptos ſemine cognôrit, fluitantes aquis effert, pavidæque matri reſtituit, reddens illi ſoſpitem prolem, ceu indubitatum caſti atque integri connubii teſtimonium. Quem gentis illius morem Galenus, Nazianzenus, Nonnus, Simocatus tradiderunt, & Claudiânus illo verſu,

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Atque iſta divinitatis opinio invexit fortaſſis & nominis religionem, ut non à puræ limpidæve aquæ nitore (*b*) Rhenus dictus fuerit, ſed ab intemeratâ tori puritate, cujus arbitrium penes ipſum erat. Quâ ratione duobus in locis à Nonno in Dionyſiacis ῥηνὸς ἴδηρ vocabulo purè puteque Germanico appellatur, quaſi zelotypum dicas, aut zelo ardentem; id enim eſt illis (*c*) Yver. Rheni curſus multiplici ratione ingenia exercuit inter ancipites (*d*) diſputatio-

D nes

(a) Rhenus ἐλεγχιγάμος. (b) Rhenus unde dictus.
(c) Yver. (d) Pugna auctorum de Rheni oſtiis.

nes de oſtiorum numero, & exitu culpâ maximè ſcriptorum, qui rem ambiguam, & controverſam diſtinguere neglexerunt; his bina illi oſtia aſſignantibus, Plinio, hiſtorico, & oculatæ fidei teſte, ternis in mare oſtiis exire illum prodente. Prima difficultas nata eſt ex Virgilii epitheto, quo Rhenum *bicornem* appellat, quem, ut Poëticæ patrem, ſequuntur Auſonius, & illo verſu Claudianus,

——— *Te Cimbrica Tethys*
Diviſum bifido conſumit Rhene meatu. Et Panegyrici auctor ad Conſtantinum, *Tot*, inquiens, *noſtri greges flumine bicorni merſantur*; alludens ad Maronis verſum.

His, ut Poëtis, minus habendum erat fidei, quòd iſti generi rotundo ore loqui Muſæ conceſſerint, & libertate majore uti; niſi Cornelius Tacitus, Pomponius Mela, & Aſinius Strabonem Geographum (*a*) duobus oſtiis in mare defluere prodidiſſent: quorum verba teſtimonii loco proferenda ſunt ante omnia, ne quid in animis ſcrupuli reſidere patiantur. Strabo (*b*) igitur, lib. 4. de Aſinio quadrato hiſtoriographo ſuo æquali loquens ſic, *φησὶ δὲ δίστομον εἶναι, μεμψάμενος τοὺς πλείω λέγοντας*, ait, Rhenum eſſe bicornem, hoc eſt, binis oſtiis in mare erumpere, inſimulans eos imperitiæ, qui plura habere dicant. (*c*) Taciti verba hæc ſunt lib. 2. *Rhenus, uno alveo continuus, aut*

(a) Rheni duo oſtia. (b) Strabo. (c) Tacitus.

aut modicas inſulas circumveniens apud principium agri Batavi, velut in duos amnes dividitur, ſervatque nomen & violentiam curſus, quâ Germaniam prævehitur, donec Oceano miſceatur; ad Gallicam ripam latior & placidior affluens, verſo cognomento Vahalem dicunt accolæ, mox id quoque vocabulum mutat Moſâ flumine, ejuſque immenſo ore eundum in Oceanum effunditur. Qui locus duorum tantùm meminit fluentorum; unius, quo Friſia, Germaniæ pars, alluebatur, & alterius, quod in hunc uſque diem nomen tuetur. Audiamus nunc (*a*) Melam, loquentem ita l. 3. *Rhenus, Alpibus decidens, propè à capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium, mox diu ſolidus, & certo alveo lapſus, haud procul à mari huc & illuc diſpergitur, ſed ad ſiniſtram amnis etiamtum, & donec effluat Rhenus, ad dexteram primò anguſtus, & ſui ſimilis, pòſt ripis longè ac latè recedentibus, jam non amnis, ſed ingens lacus, ubi campos implevit, Flevo dicitur, ejuſdemque nominis inſulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur.* Neque hic locus aliud loquitur, quàm duobus oſtiis in Oceanum exonerari Rhenum. (*b*)Hegeſippus quoque Rhenum bicornem fluvium nominat, quem capulis (navigii id genus erat ut lintri non abſimile, ita bellicis expeditionibus ineptum) navigaſſe Germanos, poſteà verò quàm armis Romanorum ceſſiſſet ſubacta Germania, liburnicis ſtra-

(a) Mela. (b) Hegeſippus.

tum opertumque ſcribit. Accedit ad numerum, ſi diis placet, Servius Honoratus, qui *bicornem Rhenum* à Marone dictum annotat, quòd per duos fluat alveos; unum, quâ Romanum Imperium ſit, alterum, quâ interfluat Barbaros, ibique (*a*) *Iambal* vocari. Quibus verbis innuit, opinor, alterum oſtium eſſe, quod Rom. imperium in Belgicâ finiat; alterum neſcio, quod ſomniat inter Barbaros manare, Marſacos nimirum & Friſios, *Iambal* nomine; quod, niſi corrupta ſit germana ſcriptura, *Iſal* ab impoſtore quopiam, qui ludibrio hominem habuerit, ſuggeſtum illi in aurem ſuſpicor. Ab his diverſum ſentire, & loqui manifeſtè deprehenduntur Plinius & Ptolemæus, quorum ille Bataviam cum reliquis, quas enumerat, inſulis ſterni inter Helium & Flevum oſtia, tradit; mediumque inter ea os modicum nomini ſuo alveum cuſtodire: quibus poſtremis verbis Rheni nomen patrium ſervare, non adoptivas in mare aquas vehere tertium oſtium indicat. Ptolemæus verò, qui poſteriore ſæculo vixit, poſt *Lugdunum Batavorum* citat nominatim tria hoc ordine oſtia, *occidentale, medium, & orientale*; *latus autem Bataviæ ab oriente finiri Rheno amne ad Germaniam magnam*. Hæc ille. At (*b*) Cæſar pluribus illum capitibus (quo vocabulo oſtia deſignari puto) in Oceanum influere affirmat: ſed adſcribamus ejus quo-

(a) Iambal oſtium Rheni. (b) Cæſar.

quoque verba, quòd momentum aliquod adferre ad cognitionem rerum, hactenus mancam, inſtruendam confirmãdamque videantur. *Moſa profluit ex monte Vogeſo, qui eſt in finibus Lingonum, & parte quâdam Rheni receptâ, quæ appellatur Vachalis, inſulam efficit Batavorum, neque longiùs ab eo millibus paſſuum* L X X X. *in Oceanum influit. Rhenus autem oritur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt, & longo ſpatio per fines Æ̈tuatium*, (qui hodie corruptâ voce Taverſchor nominantur) *Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricum, Triboccorum, Trevirorum citatus fertur, & ubi Oceano appropinquat, in plures diffluit partes, multis ingentibúsque inſulis effectis, quarum pars magna à feris barbaríſque nationibus incolitur: ex quibus ſunt, qui piſcibus atque ovis avium vivere exiſtimantur, multiſque captibus in Oceanum influit.* In his teſtimoniis ſcriptorum, quæ hactenus varia adduxi, magna diſſenſio, grave diſſidium ſe aperit; unde & non minor judiciorum inconſtantia & diſſolutio ut ſequatur neceſſe eſt, præſertim apud eos, qui res incompertas, ſibique abſtruſas in literario otio rimari, & ingenio altiùs veſtigare contendunt, tantoque magis, ſi per commentaria lucem obſcuris fœnerare, vel auditoribus ſatisfacere exemptâ dubitatione ſagatant. Nam qui obiter auctores legendo delibant canum Niliacorum ritu, qui currendo amnem lambunt, in altioribus ſenſis nihil difficultatis inve-

niunt: id quod accidere omnibus neceſſe eſt, qui locorum, & ſitus ignoratione tenentur, quibus negatum eſt oculis intueri ac contemplari ea, quæ ſcrupulos & obſcuritatem levarent. Inter quos ſingularem, & rari exempli diligentiam Henrici Glareani, (*a*) viri candidiſſimi, & juvandis ſtudiis facti, ut admiror, ita doleo non obtigiſſe illi, qui vim honeſtiſſimi deſiderii in illâ voluntate explere potuiſſet, quando in colloquio apud D. Eraſmum, non procul ab oſtiorum Rheni uno in lucem editum, locorum difficilium de Rheno enodationem, quibus non Oedipo, ſed ſolùm viæ commonſtratore opus videbatur, propoſuerat. Quo tempore (ut quando in hanc narrationem incidi, per occaſionem detexam) adjutum ſe, & recreatum nonnihil fortuito viri eruditi adventu non diſſimulat, qui, intellecto hæſitationis modulo, profeſſus eſt in volentis gratiam id ſe explicaturum, his verbis uſus, quæ ipſiſſima referam verbis auctoris. *Tertium*, (inquit) *Rheni oſtium, quod hodie Iſela dicitur, Ptolemæo, & neſcio quibus aliis celebratum, id verò antiquitus non fuit, ſed Druſi adverſus Germanos bellantis juſſu, foſſâ in mare deductâ, factum eſt, ut munimentum adverſus Barbaros eſſet.* Quibus viri verbis, quæ ex fide retuli, acquieviſſe, neque ut aliquid ſciſcitaretur altiùs, in mentem ſibi veniſſe fatetur. At enim vero oſcitanter

(a) Henr. Glareani laus.

tanter nimis, & perfunctoriè viri doctiſſimi auribus irrepſiſſe ac ſatisfacere voluiſſe, quisquis ille Belga fuit, videtur: ſiquidem quod de Iſelæ foſſâ, in mare deductâ, ait, id à veri fide abſonum eſt, quando ad duo tantùm milliaria militari opere (*a*) foſſam, à ſe cognominatam, Druſus perduxit, uti pòſt declarabitur; neque ſolùm, ut adverſus barbaros munimentum eſſet, ſed magis, ut averteret vim, & impetum aquarum novo aquæductu; tùm præcipuè ut claſſem eâ viâ in Septentrionalem Oceanum deduceret ad expeditionem, quam in Cheruſcos moliebatur. Adnitar itaque fauſtis avibus pro virili has difficultatum ſalebras tollere, nodos expedire, diſſidia componere, quamvis arduum id, & laborioſum ſæculis omnibus habitum ſit, ita ut proverbiis quoque locus apertus inde fuerit. Ingenioſa tamen antiquitas, quatenus in his rebus progrediendum, exemplis variis, ſed in illuſtri poſitis, (*b*) Theſei, Oedipi, atque Herculis dico, manifeſtè oſtendit. Theſeus, ad tollendum Minotaurum monſtrum Labyrinthum ingreſſus, duce filo, quod Ariadna ſubminiſtrârat, ineluctabiles ædificii errores, & flexus ſuperavit. Oedipus ſive ingenii dexteritate, ſive fatali ſorte uſus, inexplicitum Sphingis ænigma diſſolvit, exitio in auctoris caput converſo. Her-

(a) Foſſa Druſiana. (b) Tres modi tollendarum difficultatum per exempla monſtrati.

culi, monſtrorum domitori, quantum, dii boni, negotii exhibuiſſe Hydram lætâ illâ, & ſemper redivivâ capitum repullulantium ſobole intelligimus, oneri ceſſuro, ni, aſcito in ſocietatem laborum Jölao, voti compos factus ea feliciter confeciſſet? Horum ego veſtigiis cum laude inſiſtendum mihi ſatius exiſtimo, quàm proruptam, licet felicem, Alexandri Macedonis fiduciam ſequi, quando Gordium nodum explicare aggreſſus, non reperto, unde nexuum capita inciperent, quóve ſe conderent, (*a*) gladio vinculum diſſecuit. Quapropter vel veritatem ducem ſequens, vel lectionis ope adjutus, vel meliorum codicum ſubſidiariis copiis inſtructus, difficultates, cùm hîc, tum alibi ſuborituras, ſuperare contendam: quod ut feliciter exequar, deſignatoris munus ſuſcipiendum ante omnia mihi video, curſuſque Rheni notandus, ac digitus quodammodo deſignandus. Rhenus, (*b*) itaque è Lepontiorum jugo ortus, mox per Lemannum lacum inoffenſo alveo evolutus, dein per confragoſa ac præcipitia eluctatus, poſteà leni agmine ſpatioſus, infra Bingium fauces rupium, anguſtiaſque Germaniæ pervadit, multis receptis fluviis, inter quos Nicer & Mœnus, pòſt Moſellâ apud Confluentes (quem *Obrincum* Ptolemæus vocat) auctus, Ubioſque emenſus, demum

(a) Violentus modus tollendæ difficultatis.
(b) Rheni curſus.

mum circa initium agri Batavi (qui locus nunc Clivici juris eſt, & (*a*) Lobeco, vetuſtâ arce, & telonio nobilitatur) ſcindit ſe, bifido curſu in diverſa labens: quam diviſionem eleganter Mamertinus (*b*) *divortium*, Frontinus *divergium* amnis nominant, ille à divertendo, hic à vergendo in diverſum. Hunc ego locum tempore Caroli Craſſi ad annum ſalutis IↃ. CCC. LXXXVI. cognominatum fuiſſe (*c*) *Heriſpich*, & nefariâ cæde Gothefridi, Danorum & Friſiorum Regis, per Imp. procuratâ, funeſtum, qui ad eum locum legatis Imperatoris occurrerat, lego. Ne verò in dubium vocetur, an idem locus fuerit, docent luce clariùs Reginonis Prumienſis verba. *Gothefridus*, inquit, *audito legatorum adventu, illis obviam procedit ad locum, qui dicitur Heriſpich, in quo Rheni fluenta, & Vahalis ſe alveo reſolvunt, & ab invicem longiùs recedentes Batavorum provinciam ſuo gurgite cingunt.* Quibus verbis ita dilucidè, ita planè locum divortii ceu digito deſignavit, ut nullus metator exactiùs. Eundem locum pulchrè depinxit (*d*) Claudianus, de Stiliconis celeritate in feſtinando itinere ad compeſcendos Francorum motus loquens his verſibus:

Impiger à primo deſcendens fluminis ortu
Ad bifidos tractus, & juncta paludibus ora
Fulmineum perſtrinxit iter.

(a) Lobecum. (b) Divortium Rheni. (c) Heriſpich. (d) Claudianus.

(a) Et Auſonius, de Rheno & Moſellâ junctis loquens:

Alveus extendet geminis divortia ripis,
Communeſque vias diverſa per oſtia fundet.

Apud Lobecum igitur bipartitò curſum ſuum dividit, ita ut pars alterâ, Rheni nomine appellata, (b) *Arecanum* rectâ petat, à veteribus ſic dictum, quod poſteri mutârunt in *Arnebeimum*, ceu aquilæ domicilium, urbem Gelriæ primariam, & Concilii Senatorii ſedem, in quo nunc caput & Præſidem agit (c) Arnoldus Saſbotus Hagenſis, cujus integritatis famam, & ingenii benignam venam nulla obliterabit ætas. Inde non multùm ſinuoſis mæandris flexuoſus (d) Vadam properat, quod eo nomine oppidum Tacitus vocat, arciter & à Civili, Batavorum duce, oppugnatum, & à præſidio Romano defenſum; ſunt qui Vaganum ſcribunt. Ab eo ſe flexit (e) Renam, *Rinnes* Tacito nominatam, quam à Claſſico Treviro, regiâ nobilitate & opibus clariſſimo, ſtrenuè oppugnatam ſcribit. Poſteà (*f*) Batavodurum decurrit; urbem, ſi fidem Annales merentur, olim populoſam, & vaſto mœnium ambitu circumdatam. Nunc **Wijck te Duerſteden** vocatur, ut oſcitantiam ſupinam non ſatis admirari

(a) Auſonius. (b) Arenacum. (c) Arnoldi Saſboti laus. (d) Vada. (e) Rena. (f) Batavodurum.

mirari poſſim in (*a*) Bilibaldo; qui eam penitus exciſam, ſed arcem habere ſuperſtitem, Batenburgum dictam, annotavit: hîc Rhenum fuiſſe, ponte ſublicio junctum oppido, ex Taciti hiſtoriâ didici, tentatumque irruptione, ſed fruſtra, à Germanis, Civilis auxiliaribus. Inde Rhenus mutato nomine (*b*) Lecca dici incipit, quondam rivulus, tenues è fonte ſuo, Rheno, aquas trahens, elicis potiùs cognomēto tunc dicēdus (nec enim aliud vox ipſa ſonat) at nunc reverà è rivo flumen factus, genitorem ſuum aquarum pabulo (ut ita loquar) intervertit, & ad ſe tranſtulit, ac ſuper illum animos extulit, navium patiens, præ illo arido atque exucco; quod detrimentum incurriſſe (*c*) Rhenum, & elici ſuo cedere coactum fama refert ad octingenteſimum & ſexageſimum annum, ſtrage arbuſtorum infamem: Annalium monumenta quadringenteſimo abhinc anno illud incommodum diluvio, quo univerſa propè Hollandia pelagi faciem repreſentârat, imputant & acceptum ferunt: eaque tempeſtate Rheni obturamentum incidiſſe, & Leccæ alveum latè ſe extendiſſe ſcribunt. Difficile eſt judicium in tanto ſæculorum decurſu, itaque arbitrii incertus nihil definio. Sic alveum illi ſuffuratus, Trajectoque injurius Lecca (*d*) Culenburgum

 præ-

(a) Bilibaldi error. (b) Lecca Rheni brachium.
(c) Rhenus apud Batavodurum per Leccam curſum quando mutârit. (d) Culenburgum oppidum.

prævehitur, trifidum oppidum: exinde (*a*) Vianam præterlabitur, calamitoſâ Brederodiæ ſtirpis famâ nuper inclytam: poſtea decurrit (*b*) Scoonhoviam; cui oppido nomen ſactum ab hortorum, & pometorum pulchritudine: demum in Mervam amnem, priuſquàm Moſæ nomen induat, ſe effundit. Jam verò è regione Vianæ, modò nominatæ, ducta eſt poſt obſtructum Rhenum ſuum à Trajectenſibus magno impendio foſſa perpetua, emiſſarium habens in Leccam, per quam lintribus, ſcaphis, minoribuſque navibus important, aut exportant merces ſuas, quæ initium eſt, & fons Iſelæ; ex eâ namque, quantumvis vadoſâ foſſâ, & aquarum inope, hic amnis naſcitur, tenui ortu, primumque oppidum adit (*c*) Iſelſteinium, cui fœnerat nomen ſuum, hæreditarium ornamentum ac dominium inclytæ domus Iſelſteiniæ; quæ noſtro ævo clariſſimos duos Heröas & Comites, Florentium & Maximilianum, illum Fabii Cunctatoris, hunc Achillis, æmulos tulit: inde (*d*) Monfortium, à Trajectinis Præſulibus conditum caſtellum in belli uſum, nunc pacis & otii decore lætius: hinc (*e*) Oudevvateram oppidulum, quæſtuoſam reſtionum & ſchœnoplocorum genti officinam, decurrit: exinde advenis aquis auctus (*a*) Gou-

(a) Viana opp. (b) Scoonhovia opp. (c) Iſelſteinium oppidum. (d) Monfortium. (e) Oudewatera.

(a) Goudam, non ſuo tantùm nomine auream, ſed cùm ſuis copiis, tum portu opportuno opulentam, perlabitur, denique cum aquis nomen in Moſâ amittit. Redeo ad Batavodurum, ubi vel ſuperioribus aliquantò locis rectà in dextrum flectebat Rhenus curſum (b) Trajectum verſus, urbem, multis nominibus illuſtrem, quam interluit olim, manentibus adhuc riparum veſtigiis, & Veteris Rheni appellatione, nunquam moriturâ. In eaque ſum opinione poſt æquata ſolò urbis inflammatæ mœnia, pòſt tranſlatam aliò ad Anſivarios Daventriam ſedem Epiſcopalem, Præſulem Baldericum minùs laboraturum fuiſſe deſiderio urbis, ſi ante illud tempus commoditas portus, obſtructo Rheno, de quo paulò antè dixi, ſublata fuiſſet, ut hinc perſuadeam mihi, poſterioribus ſæculis tranſcribi debere jacturam, aut potiùs calamitatem illam interverſi & obturati (c) Rheni. Iſthîc ſe bipartito aquarum agmine ſcindit in (d) Vectam, quod fluentum Weſopium, oppidulum non pœnitendum Goeylandiæ, præterfluit, inde Mudam, municipium medium, dividit, arcemque lambens, Batavici maris in ſinum ſe condit. At ipſe Rhenus, nomen auguſtum tenuis alvei anguſtis ſpaciis tuens, ſegnes aquas præter Woerdenum, oppidum non poſtremi tituli, quod

(a) Gouda oppidum. (b) Trajectum. (c) Rhenus quando obturatus. (d) Vecta fluvius.

quod uſuarium à Rege poſſidet Illuſtriſſ. Ericus, Brunſvicenſium dux, provolvit: inde longo tractu per (*a*) Albiniana caſtra tantâ lenitate manat, ut oculis, utram in partem fluat, judicari nequeat, ſicque cunctabundus amœniſſimum utrinque rus ſecat Lugdunum uſque, Germaniarum, uti declarabo poſtea, caput: quod priuſquàm intret, in tres elices diffunditur, qui in lacum Lugdunenſem ſe exonerant, quorum hæc ſunt nomina, Marna, Zylia, & Douzia. (*b*) Marnæ crepidini aſſident arx Pœlgeeſtana, Alcmadia hodie dicta, cum caſtello, cui Abbatis palus, à paludibus, in quibus ſitum, nomen eſt, & Podiciorum palus, quod olim caſtellum, Zuetenſi nobilitati poſſeſſum, in monaſterii uſum nunc converſum cernitur: adjacent & Marneburgum, Lochorſtanæ familiæ peculium, & arx Varamonda, à Varamundo Franco (uti auguror) olim exſtructa, & in ſtirpem Waramundiam gentilem cognominemque inde tranſlata. (*c*) Zylia nomen dedit arci, quam Zylianam curiam indigitant, & Lugdunenſi portæ, quæ rivum illum reſpicit. (*d*) Douzia porrò vetuſto caſtello, Douziæ ſtirpis olim peculio, nomen ſimiliter de ſe dedit, quod adhuc ſupereſt, non ita pridem uſu ejus à vetere familiâ alienato venditione. Supereſt & quartus elix, qui in viciniâ Lugduni curſum

(a) Albiniana caſtra. (b) Marna. (c) Zylia. (d) Douzia.

curſum flectit Rhenoburgum verſus, ſacrum virginibus nobilibus locum, Caninefateſque interluens prædium D. Adelberti nomine, non longiùs Harlemo notum, ulterioraque petit. Unde per quina paſſuum millia immobilis, ultra Cattorum vicum progreſſus, alveum, per quem ſe quondam exonerabat, non invenit, neque invenire laborat, ne veteris injuriæ ſenſus recrudeſcat, & ſolidato jam vulnere malum integraſcat à proterviâ Cauri, quî-cum malè coire, nec diu ſtabilis conſervari gratia poteſt. Hactenus de medio Rheni alveo, qui magnâ ſui parte Lecca dictus, eodem, quo curſum orditur, nomine deſinit, ſermo extractus eſt. Nunc ad caput redeamus, nempe divortium Rheni juxta telonium, Lobeci appellatione notum. Pars igitur Rheni altera ad lævam ſe flectit, & Neomagum, vel, ut alii ſcribunt, Noviomagum (utroque nomine lego extitiſſe, & alia præſidiaria oppida) regiam olim Batavorum ſedem, urbem copioſam & præpotentem, Romanorum legione præſidii nomine ibi collocatâ, & palatio publico Francorum Regum notam, prætexit, urbiſque mœnia areamque navalem radit (*a*) Vahalis, jam nomine clarus, tametſi Rhenus Pomponio Melæ dicatur, donec in mare exeat. Longo inde agmine (*b*) Tielam pergit, operibus munitionibuſque validam urbem: iſtinc anfractuoſo meatu (*c*) Bomelium

(a) Vahalis, (b) Tiela, (c) Bomelium.

melium ad lævam relinquit, elegans & munitum oppidum, editâ inſignis operis turri, ſed faſtigio carente conſpicuum, caput ejus inſulæ, quam cum Vahali Moſa includit: deinde non procul Woricomio Moſam accipit, mox apud Goricomium, copioſum oppidum, Lingæ amnis, incredibili lenitate ſegnis, incremento auctus, (*a*) Merovæ nomen accipit, à (*b*) Merovæorum (quæ regia Francorum ſtirps fuit) (*c*) arce, quæ olim fluvio imminuit, nunc validis parietinis muriſque, ceu machinamentis, ſuſpenſa ac nutans in medio amnis pariter & maris æſtu, ſuâ ſtat mole: quam ubi prætererit, (*d*) Durdrechtum, nobiliſſimam ex urbe inſulam, prælabitur; demum receptis, Leccâ & Iſelâ, Rheni brachiis (*e*) Iſelmondam, Merodani Dynaſtæ dominium (cui nomen dedit os Iſelæ, qui adverſas in ejus aggerem oppoſitum undas exſpuit) præterfluens, ſub Roterodamo, alumnâ D. Eraſmi urbe, Moſa appellari incipit, ubi, recedentibus latiùs terris, vaſto jam ore (*f*) Sciedamum & (*g*) Vlaerdingam, ultimæ antiquitatis municipium, ad dextrum latus relinquit, deinde (*h*) Gervlietum oppidum, & (*i*) Brielam, piſcatorum alecariæ negotiationis præcipuam ſedem; à lævâ præterlabitur; ibique

(a) Merova fluvius. (b) Merovæi. (c) Merova arx ruinoſa. (d) Durdrechtum. (e) Iſelmonda. (f) Sciedamum. (g) Vlaerdinga. (h) Gervlietum. (i) Briela.

ibique mox Oceano miſcetur. Cur verò (*a*) Moſæ nomen Vahalis induat, magnâ per adoptivas aquas affectus injuriâ, quippe qui, vel patriæ familiæ honore depoſito, in obſcurioris fluvii nomen tranſit. Hinc natum eſt, quòd Moſa, per Eburonum fines eluctatus, poſtquam Ruremundam, Venloïum, Graviam, Raveſteinum præterlegit, & Bateburgum, à Batonis altiſſimâ ſtirpe nomen (ut putatur) habens, quâ parte Moſavaliam ad dextram reſpectat, ſic nuncupatam ditionem à Moſæ & Vahalis confiniis, pòſt apud Hervverdum pagum, receptâ Rheni, traditaque viciſſim ſui parte (quem concurſum aptis verbis expreſſit Cæſar, ubi ait, *Et parte quâdam Rheni receptâ, quæ Vahalis appellatur*) apud Worcomium oppidum, Loveſteino arci oppoſitum, ubi confluentes junguntur, in Vahalim Merovámve defertur. Idem Moſa olim (*b*) Hoeſdenum, nobile perantiquâ & illuſtri Heroüm familiâ oppidum, ſecans & allabens, longo inde agmine D. Gertrudis ſacrum montem (oppidi nomen eſt, copioſiſſimo Salmorum, & Aloſarum piſcatu celebris) preterfluebat. Poſteà non longè à Sevenbergâ (Septimontium ſignificante id voce reddere licebit) municipio introrſum flectebat ſuum curſum: relictaque ad dextram, ſexcentarum decempedarum intervallo, urbe Durdrechto, rectâ Moſa-

(a) Vahalis cur Moſæ nomen accipiat. (b) Hoeſdenum.

Moſadamum, pagus eo nomine eſt à Moſæ emiſſario dictus, petebat; inde Veſtmoſam, ubi alveus ejus fluvii, qui adhuc viſitur, abruptus, aut interclufus, quam in partem deflexerit, ignorationem ſpectantibus adfert: vero tamen non eſt abſimile, in canalem, Moſæ appellatione clarum, defluxiſſe: atque ita liber denique in Oceanum, patrem & receptatorem eundem fluentorum omnium, ſe infundebat. Porrò Domitius Corbulo principatu Claudii Cæſ. ne miles otium exueret, inter Moſam & Rhenum foſſam perduxiſſe legitur trium & viginti millium ſpatio, quâ incerta Oceani vetarentur, quod extat apud Tacitum libro undecimo. Vahalis (a) autem (ut obiter ejus etymon exquiram) appellationem habere videtur vel à Valio, colore ſubruffo arenæ, quo tingitur, cujus tincturæ Achillis equum & Beliſarii, fortiſſimi ducis, fuiſſe proditum eſt: vel Walis, ut nonnulli ſcribunt, quòd Rhenus eo loco nomen mutet, quòd **Walen** lingua vernacula efferat pro mutare, quò ſpectant voces illæ, à Tacito uſurpatæ, vertere cognomentum, & mutare vocabulum, ubi de Rheno loquitur. Quòd ſi Vachalis lectionem quis præferat, quæ extat apud Cæſarem, Panegyriſtas, & Sidonium Apollinarem, conjectem dictum eſſe ab effectu, quòd, intumeſcentibus illius aquis, aggeres & rura omnia veluti contremiſcant, & concuſſa

(a) Vahalis etymon.

concuſſa vacillent. Id enim ſonat **Vagen** (Romani ſic per ſimplex v, quod nos geminato, ſcribebant) ſeu **Wagen** / aut à **Wachen**/ hoc eſt, à vigilando, quòd ſolutis nivibus, aut continuis imbribus repletus amnis vix aggeribus continetur, quibus perruptis ut latè ſtagnant arva, ita boum hominumque ſtragem immanem ſequi neceſſe eſt; quare vigilem curam agere inſomnes tunc omnes res & ſalus publica poſtulat, id quod non ſemel meâ ætate accidiſſe memini, quando concuſſa æra tinnitu lugubri omnem ætatem, ſexumque ad depellendum periculum, tuendumque aggerem exciverant. Quæ res admonet me ſingularis in communem ſalutem diligentiæ, induſtriæque (*a*) Adriani Mateneſii, Riverii Domini, qui ante annos fermè vicenos in teterrimâ tempeſtate anni, perfracto penè aggere, qui Rheni alveum cohibet, vix dimidiati paſſus ſpatio reliquo, in deſperatiſſimâ ſpe, quum de convaſandis ſuis quiſque rebus, deque pignorum ſuorum, & conjugum ſalute cogitarent, ille pervigili curâ ad ferendam opem & manu, & exemplo præeundo cunctos hortatus eſt, dignam cuique mercedem pro impenſâ operâ liberaliter repræſentans, Claudium Cæſ. in hoc imitatus, &, ſi quid deerat, cumulaturum ſe pollicitus. Quod beneficium, trabali clavo patriæ

(a) Adriani Mateneſii diligentia in conſervando aggere.

triæ communi fixum, ſtatuam mereretur, ut imaginis memoria, oculis inhærens, cùm præſentem, tum poſteram ætatem ad imitandum exemplum invitaret atque animaret. Hoc ideo commemorandum duxi, quòd Reipub. interſit, virtutes & egregia facinora non ſileri. Nunc ad tertium oſtium, quod (*a*) Druſo Neroni acceptum ferri debet, tranſitum faciamus, ſive illud in beneficii loco ponendum, ſive publicis inde rebus importatum detrimentum cauſabimur: quod utram in partem verè accipi debeat, in difficili affirmatio verſatur, quòd ignoremus, quæ eum cauſa præcipuè impulerit, cur foſſam deduxerit, quæ item locorum eâ tempeſtate conditio fuerit. Quòd ſi conjectura adhibenda eſt, eam ad tres (*b*) cauſas interpretatione licebat revocare, vel ad inſulæ munitionem, vel ad aquarum ſtantium derivationem, vel ad commoditatem bellici apparatus in externos hoſtes, quas obiter cauſas ſuperiùs attigi. Si igitur objectu novi alvei hoſtilem furorem paravit excludere, ut aliqui opinantur, næ ille ficulnum auxilium & invalidum comparare agreſſus eſt, quaſi defutura fuerit hoſti materia in compingendis ratibus: ſin foſſam duxit, ut breviore viæ compendio claſſem Oceano inferret adverſus hoſtes, utque auxilia, commeatus, impedimenta è Galliis, Rhe-

(a) Druſianum oſtium Iſala. (b) Tres cauſæ, cur à Druſo Druſiana foſſa ducta fuerit.

Rhenoque adjacentibus oris ſecundo amne defluerent faciliùs, Romanorum commodis, quàm provinciæ, quàm ſociorum rebus ſervivit magis, dum Bataviam, anteà (loquor de univerſo inſulæ corpore) peninſulam, reſcindit & à continente deripit. At ſi paluſtri ac humili regioni, ſemper in ſtagni modum natanti, laborantique à gurgite & inundatione Rheni, quo minùs exonerare aquas & liberare poſſet, conſulere voluit & mederi, jam certè dignus erat, qui in Olympiâ aureus ſtaret, jam eum iiſdem cum Hercule augendum honoribus cenſerem, quod ut ille Acheloï, fluminis Ætoliæ, lævum cornu, ſinuoſis anfractibus regionem lancinans, ad moderationem revocavit ductis foſſis incilibus, atque eâ re Ætolos immortali beneficio cumulavit, ita & Druſus, modò is fuerit illi propoſitus ſcopus, aut ſi poſcente neceſſitate communem quæſivit utilitatem, in cælum nobis vehendus eſſet. Sed vereor, ne dictura ſit aliud Tranſiſelana & Ciſrhenana Friſia, quarum fines adeſi & conſumpti, hinc Rheno, illinc Oceano, in mare converſi ſunt. Sed ad rem. Antequam Arenacum uſque deſcendat Rhenus ad duo paſſuum millia, foſſa novi & immenſi operis incipit, continua militari opere, ne virtus otio relangueſceret, per Druſum facta, cui Druſianæ nomen fuit, teſte (*a*) Tacito, manetque nomen in hodiernum diem;

(a) Lib. 2.

diem; quam Germanicus Cæſar ingreſſus cum claſſe mille navium poſt vota, Druſo patri facta, lacus inde Rheni & Oceanum ad Amiſiam uſque flumen, præcipiti alveo & ſecundâ navigatione uſus, pervectus fuit, ut ille ſcribit. Eam aggere (*a*) quoque munivit anno à conditâ urbe ſeptingenteſimo quadrageſimo ſexto, ſed inchoatum illud opus ſexageſimo tertio pòſt anno abſolvit (*b*) Paulinus Pompejus, qui exercitibus in Belgio Neronis principatu præfuit. Quæ aggerem putatur (*c*) Tacitus appellare Druſi molem (à quâ diverſa eſt, nihilque commune habet Druſi moles, quæ Magontiaci extat, vulgò dicta die *Eichelſtein*) ubi narrat Civilem, quum in Bataviam ſe recepiſſet, diruiſſe molem, à Druſo Germanico factam, & Rhenum, prono alveo in Galliam ruentem, diſiectis quæ morabantur, effudiſſe. Ea foſſa continuat ad duo aut tria milliaria, Rhenumque, novi Iſelæ nomine donatum, deducit præter Doeſburgum oppidulum, fortè à Druſi nomine dictum; quaſi Druſoburgum, quod falſò à quibuſdam, qui ſcholia otioſa Taciti libris illeverunt, creditum fuit eſſe Aſciburgium, quod in ripâ Rheni ſitum monumentum Ulyſſis errorum eſſe volunt, & ab illo dictum Ἀσυπύργιον; & quamvis extare non procul Xantho in Cliviâ Aſchelbergum, nomine

(a) Agger à Druſo inceptus. (b) Agger perfectus à Paulino. (c) Tacitus lib. 13.

nomine aſſonans, pagus dicatur, alii tamen Teutoburgo, ſive Duiſburgo vicinum Aſciburgium veriùs mónſtrant, quâ olim Rheni alveus fluxerit. Ubi Iſelam veterem, cujus in Veſtphaliâ fontes ſunt, & in cujus nomen hic adoptatus eſt, accipit: inde Bronchorſtum præterlabens, (*a*) Zutphaniam, urbem copioſam, & Comitatus titulo honoratam, quam ego (*b*) Uſipetum civitatem eſſe autumo, ut vocis veſtigia, adhuc inſibilantia auribus, indicant. Hinc (*c*) Davantriam petit amnis curſus, (*d*) Anſuariorum civitatem, unde manet notum illud omnibus & lippis, & tonſoribus, Anſenſtadt / quæ urbs rerum omnium copiâ circumfluit, opulenta & beata, ac validè munita; de quâ plura, ubi de Anſuariis loquendum erit. Atque hæc, quæ diximus, quatuor oppida Iſela ad dextram relinquit; quæ ſequuntur, duo ad lævam ſitum habent, inter quæ primo loco (*e*) Hattenum occurrit, naturâ loci atque opere munitum oppidulum; inde (*f*) Campi ſunt, celebris urbs, quæ Navalia putatur eſſe, de quâ poſteà dicturus ſum, & ſecundum nonnullos Manarmanis portus: hanc præterlapſus & inſululas aliquot emenſus in Tyium ſinum effunditur, ubi nunc raptus à mari poſt admiſſum Vidrum, Nigræ aquæ cognomento appella-

(a) Zutphania. (b) Uſipetes. (c) Davantria. (d) Anſuarii. (e) Hattemum. (f) Campi.

pellatum, quod ſoli ingenium quale ſit, nigrore teſtetur, nimirum paluſtre & ceſpitum bituminoſorum parens, relinquit ad lævam exiguas inſulas, Enſiam & Orcam, piſcatorum ſedes, quas priuſquàm adeat, nautæ trudibus & contis æſtate, quando mare illud malacia & tranquillitas tenet, explorant, deprehenduntque non altè viam, ſilicibus ſtratam, uti accepi ab elegantis ingenii juvene (*a*) Philippo Moro, Trajectenſi Canonico: id quod dignum mihi viſum eſt, quod in literas referretur, ex quo manifeſta elucet fides commercii hominum, ubi nunc piſcium coëunt agmina. Poſteà idem amnis, cum maris ſinu concorporatus, prævehitur Friſiam, deinde præter Flielandiam, ab oſtio ejus Flevo cognominatam inſulam, in Septentrionalem Oceanum exit, quo loco fuit & caſtellum oſtio cognomine, Flevum, ut Tacitus teſtatur, quod non contemnenda civium Romanorum, & ſociorum manus incolebat, Oceani littora præſidens, in quo Olennius, aſperrimus Friſiæ exactor, qui importunâ ſuâ avaritiâ exitium cohortibus Romanis, ſparſim conciſis, peperit, ægrè fugâ conſervatus eſt. Jam tempus eſt, ut promiſſum exolvam, & diſcordias, ſi quæ videntur, componam. Inprimis offert ſe Virgilius, Poëtarum princeps, qui (*b*) bicornem facit Rhenum, ut & Aſinii

(a) Ph. Morus. (b) Rhenus rectè bicornis.

Aſinii auctoritate Strabo Geographus (qui omnes principatu Auguſti Cæſ. vixêre) & quidem rectè ac cum fide; nondum enim à Druſo ductâ foſſâ tertium fuerat exiturus in oſtium, ſoliuſque tunc Bataviæ abſque cæterarum inſularum complexu fines circumſcribebat Rhenus. Auſonius Burdigalenſis, tametſi bicornem illum appellet, ſecutus exemplum Maronis, Cæſaris tamen opinioni inſiſtere, diverſaque illi tribuere oſtia videtur ex profeſſo, quum inquit, Rhenum alloquens, eique Moſellam ſuum commendans, (*a*) his verbis:

Communesque vias diverſa per oſtia fundet.

Niſi diverſa vocârit in diverſam orbis plagam erumpentia, quando unum in Britannicum, alterum in Septentrionalem defertur Oceanum, nempe quod Druſianam in foſſam derivatur; de quo poſtremo ſenſiſſe Claudianum non ambigo, ſiquidem Cimbricum cum Septentrionali mari idem eſt. Pluſculum difficultatis primore fronte oſtendit (*b*) Taciti dictio, qui, duos extimos curſus recenſere contentus, medium reticet, quòd ſufficeret ſtatuere bipartitam alvei diviſionem apud principium Bataviæ in Vahalim Belgicæ oræ terminum, & Rhenum, pòſt Iſelam dictum, qui Friſiam Germaniamque terminaret, ex eoque colligere videor, tunc temporis medium alveum habitum fuiſſe loco rivi, ex illo flumine deducti, præcipuum-

(a) Auſonii verſus, (b) In Taciti verbis difficultas.

cipuumque honorem in Druſi gratiam, & ob rerum gerendarum opportunitatem Iſelæ adſcriptum tributumque; quâ re injuria Rheni medio alveo illata eſt gravis, qui de poſſeſſione nominis deturbatus, & quandam capitis diminutionem paſſus fuit non ſuo merito. Itaque patientiæ victricis ope proterviam ſibi factam contudit, ac ſuperavit, nomen priſtinum retinens, quod alteri detractum eſt. Venio ad (a) Melam, in quo plura obſervationis indigent & explicationis, ſiquidem illud, *haud procul à mari*, parum attentè, aut verè dixit, quum centum fermè paſſuum millibus ſpatium illud metiatur Plinius, Cæſar octoginta millibus; hic fortaſſis judicium dimetientis rectà, ille amnis curſum ſecutus. Illud verò, *huc & illuc diſpergitur*, extulit pro, in duos ſe alveos dividit. Quod deinde ſequitur, *donec effluat Rhenus*, parum ex fide dictum eſt, ſi de Vahali intellexerit, quippe qui non ſemel nomen mutat: ſed ſi de medio oſtio loquitur, veriſſimè ſenſit, ac tum oſcitantiæ & ſupinitatis incuſandus fuerit, qui Vahalim prætererit indictum: niſi cauſemur deeſſe quippiam, quod perfugium ſolet in nodis & difficultatibus ſcriptorum frequens eſſe, aut niſi ex narrantium fide perperam acceperit. Poſtremum illud, *ubi campos implevit, Flevus dicitur*, disertè exprimit vocis (b) Flevi etymon, atque oſtendit æſtuarium

(a) Melæ verba expenduntur. (b) Flevi etymon.

rium illud fuiſſe: quoties enim mare accedente æſtu in terras ſe recepit, eaſque operit, &, ut verbis Melæ utar, campos implet, vulgaris lingua id dicet, **fleut**/ hoc eſt, maris æſtus increſcit; inde Flevum originem ducere, & campos inde fuiſſe completos ac fluitaſſe, atque inde paulatim creviſſe vaſtitatem illam, quam hodie videmus, ſinus Batavici, abſumpto immenſo terrarum ſpatio, intelligimus. Inſulam verò cognominem, quam amplectitur, Flielandiam, hodie dictam, exprimit, quam inter & Scellingam è vaſto lacus ſpatio in arctum copias ſuas contraxit amnis, collectiſque in unum omnibus aquarum viribus in Oceanum tandem Cimbricum ſe effudit: quâ parte multùm detrivit maris aviditas. Memini namque à Boſchuſio, viro præter generis nobilitatem præclaræ fidei manifeſto, ſe in archivis reperiſſe, quod intra tertium ſeculum tantum ſpatii fuerit pratis, nunc mari hauſtis, ut convehendo fœno inſtructa plauſtra vix ter in die æſtivo iter ultrò citroque conficere potuerint: ea hoc tempore loca (ut res mundanæ aliud nil ſunt quàm æſtuaria, & reciprocæ vicis ludibria quædam) iterum vadoſa fieri, incrementumque accipere, præſertim quâ Teſſalia proxima adjacet, benignitate quâdam Naturæ, non perpetuò indulgentis aviditati maris. Locus verò (*a*) Cæſaris de Moſâ perplexior appa-

 ret,

(a) Cæſaris locus.

ret, pluſque in receſſu celat, quàm fronte oſtendit. Nam & (*a*) Heroldum in errorem præcipitavit, qui illud, *parte quâdam Rheni receptâ*, ad Moſellam transfert, qui apud Confluentes Rheno commiſcetur: & aliis occaſionem lubrici aſſenſus in errorem facilè præberet, exiſtimaturis, Cæſarem Bataviam accipere pro eâ inſulâ, quæ **Bommeler-waert** hodie dicitur; id enim in ſpeciem ſonat illa verba, *Moſa parte quâdam Rheni receptâ, quæ appellatur Vachalis, inſulam efficit Batavorum.* Siquidem territorium illud Bommelianum illinc Vahali ambitur, hinc Moſa apud Hervverdum receptâ Vachalis parte circuit, quos Loeveſteinum conjunctis aquis in gratiam redigit & conſociat. Verùm enimvero Cæſar quum partem Rheni, Vachalin dictam, nominat, ſubindicat ſupereſſe & alteram partem, dubium tollens hoc ipſo, quod parti nomen diverſum ac ſecretum ab alterâ tribuit. Quòd autem in plures diffluere partes, multaſque & ingentes inſulas facere Rhenum dicit, de Mattiacorum inſulis, hoc eſt, (*b*) Selandicis interpretandum haud dubiè erit; nullâ enim ratione aptari ad alterum oſtium poteſt: quippe è vaſto lacu in fauces inſulæ arctatum, unoque ore Oceano infuſum, uti Mela docuit: at Vachalis, ſeù Moſa olim haud perinde nudus abjectu littorum, ut nunc eſt, incurrebat in inſulas illas, variis

(a) Heroldus hallucinatus. (b) Selandicæ inſulæ.

variis apellatas nominibus, atque ita multis capitibus, ſive oſtiorum decurſibus in mare influebat. Novi, qui oſtio Flevo iſta tranſcribere voluerunt, quaſi inter inſulas, Friſiam prætexentes, Iſela excurſibus variis exonerari potuerit; ſed manifeſto tenentur in errore, quòd inſulæ illæ aut Friſiæ contiguæ fuerint, ut illorum, & noſtri Annales loquuntur, aut brevibus vadis & æſtuariis conjunctæ; unde manet in hodiernum uſque diem locis illis vadoſis nomen, (*a*) **Twat**/ hoc eſt, Brevia ſeu vada: alioqui inſula, quæ inter cæteras (*b*) Ovorum cognomine nobilis eſt (vulgò **Eyerlandt**) Cæſaris dicta confirmare poterat, qui ex inſulanis illis quoſdam ovis alitum vitam extrahere ſcribit: id quod (*c*) Oönis attribuit Mela, qui Sarmatiæ objectas eas inſulas ait, quarum incolæ avium paluſtrium ovis alantur, nominis rationem aperiente ipſâ voce ὠὸν, quæ apud Grajorum gentem ovum denotat.

(a) **Twat.** i. brevia. (b) Ovorum inſula. (c) Oönæ inſulæ.

CAP. IX.

Quòd Bataviam Franci invaſerint & poſſederint. Qui fuerint Franci, déque eorum ſedibus. Item de Francis Anſuariis & Saliis, deque lege Salicâ.

POSTQUAM Romana res propter inexpiabilem ergà Chriſtianos ſævitiam, & bel-

luinâ majorem tyrannidem, atque inaudita ſcelerum exempla vindicem in ſe Nemeſin concitavit, juſtamq́ue provocavit cæli iram, immanes gentium, & ſolo etiam nomine terribiles ſpecies, imperio tam lato ac potenti illuſuras, Deus undecunque excivit, quæ provincias, tanquam Pentheï artus quoſdam, diſcerperent laniarentq́ue. Nacti itaque oblatam divinitus occaſionem (*a*) Franci, quâ triginta Tyranni agebant, ferebant, ac diſtrahebant imperium, Bataviam occupârunt, diverſis Regibus ſeu ducibus, ac præfectis uſi (nondum enim (*b*) Capillati Regis imperium ſibi adſciverant) ut in diverſos populos erant diviſi, circa annum ducenteſimum ſeptuageſimum tempore Conſtantii Cæſ. idq́ue hyeme aſperâ atque ita ſævâ, ut per Rhenum, (*c*) gelu adſtrictum, undique eò affluerent. Sed eos ad deditionem captivitatemq́ue compulit (*d*) Conſtantius, fatali cæli mutatione, & quidem repentinâ adjutus, quando vi ſubitâ ventorum imbriumq́ue ſoluta glaciei compago reditum illis intercluſerat, ac hoſti objecerat, quod Panegyrici auctor his verbis teſtatur. *Quid commemorem immanem ex diverſis Germanorum populis multitudinem, quam duratus gelu Rhenus illexerat, ut inſulam (quam divortio ſui idem amnis complectitur) pedeſtri agmine*

(*a*) Franci Bataviam occupant. (b) Rex Crinitus. (c) Rhenus gelu concretus. (d) Francos debellat Conſtantius.

mine auſa, repentè laxato flumine clauderetur, & dimiſsis ſtatim obſeſſa navigiis ſe dedere cogeretur. Et iterum. *Terrani Bataviam, à diverſis Francorum Regibus occupatam, omni hoſte purgavit, nec contentus viciſſe, ipſas in Romanas tranſtulit nationes, ut non ſolùm arma, ſed & feritatem ponere cogerentur.* Rurſum alius Panegyriſtes. *Multa Francorum millia, qui Bataviam, aliasque cis Rhenum terras invaſerant, interfecit, depulit, abduxit.* Tertius item. *Purgavit ille Bataviam, advena hoſte depulſo.* Teſtatur id ipſum Eumenius Rhetor, qui ſub dexterâ Conſtantii Bataviam ſqualidum caput ſylvis & fluctibus exerere ait. Eâ de cauſâ, ſubactis Francis, Rhenum in Bataviâ opportunis ad arcendum hoſtem (*a*) caſtellis Romani muniverant, uti oſtendit Panegyriſta ad Conſtantinum his verbis. *Hinc per intervalla diſpoſita magis ornant (Bataviæ) limitem caſtella, quàm protegunt. Arat illam terribilem aliquando ripam inermis agricola, tot noſtri greges flumine bicorni merſantur.* Quin ut meliùs etiam Bataviæ conſultum eſſet, (*b*) conſtratis armatiſque navibus ad prohibendas undecunque hoſtium incurſiones Rhenum Conſtantinus obſtruxerat, uti Mamertinus, aut Belga orator in Panegyrico declarat hiſce verbis. *Quippe cùm totus armatis navibus Rhenus inſtructus ſit, & ripis omnibus uſque*

 ad

(a) Caſtella Rheno impoſita à Romanis. (b) Naves conſtratæ Rhenum tuentur.

ad Oceanum diſpoſitus miles immineat. Quid, quòd per abſentiam Conſtantii patris, aliis bellis occupati, quum rurſus fœderum obliti Franci (*a*) extollerent capita, ſeque contemptâ filii Conſtantini adoleſcentiâ erigerent, hic proſperâ uſus fortunâ, copiis eorum cæſis, duos gentis Reges, Aſcaricum & Radegyſum, in ipſis imperii & juventæ cunabulis cepit, & famoſo ſupplicio in eorum capita ludens, (*b*) beſtiis objecit, ut Nazarius & Eutropius ſcriptis teſtatum reliquerunt: quod Panegyriſta etiam his verbis clarum facit verſâ ad Conſtantinum apoſtrophe. *Affeciſti pœnâ temeritatis reges ipſos Franciæ, quòd per abſentiam patris tui pacem violaverant; non dubitâſti ultimis punire cruciatibus, nihil veritus gentis illius odia & inexpiabiles iras, ideóque tantum abeſt, ut Rheni amnis tranſitum moliantur, ut magis ademptâ poteſtate deſperent.* Alius Panegyriſta principatu etiam Diocletiani Imp. Francos Bataviam inſediſſe loquitur, quando altioribus curis occupato illo, Maximianus Cæſar pro collega adſcitus in imperium, ſuſceptâ expeditione glorioſâ, Bataviam (*c*) exactis Francis vindicavit, ac barbaros, ſylvarum perfugiis ſe occulentes, ad deditionem compellendo purgavit. At enimvero Franci poſtquam ſemel patefacto aditu Bataviam tenuêre, ſæpiùs licet repulſi, iterato

(a) Franci rebellant. (b) Francorum reges beſtiis objecti. (c) Franci Bataviâ expulſi à Maximiano.

iterato Marte (*a*) repetiverunt, Horatiani illius canis non abſimiles, quem à guſtatu uncti corii nunquam abſterreas, nunc cædendo, nunc viciſſem crura ſagittis præbendo, & paulatim proxima quæque incurſionibus carpendo ſui juris fecerunt. Gens namque illa, ſuis nunquam contenta limitibus, alieni appetens, dominandi libidine (quæ per ſe inexplebilis eſt) longè lateque finium ſuorum pomœria propagare: Friſiorum, Tencterorum, Uſipetum, Anſuariorum, & Sicambrorum loca occupare ad Amaſiam & Viſurgin uſque, quorum marginibus contineri non potuit indomitus ille furor, quin ad (*b*) Albim uſque ſe extenderet, atque inde digreſſus ceu continenti incendio in viciniæ penetraret viſcera, ac primùm in Ubios profecta, mox ſuperatâ Rheni ripâ Coloniam Agrippinam, opulentiſſimam munitiſſimamque urbem, gravi obſidione preſſam captamque, delevit, Ammiano teſte, Juliani Cæſ. principatu, qui firmatâ cum Francis pace eam recepit: paulò pòſt abſente longiùs Juliano, Galliæ tractum ad Moſam ſupra Juliacum depopulati ſunt, poſteà etiam Mogontiacum, Argentoratum, Vangionas, Nemetas oppreſſêre, Turingiamque & Franciam, à ſe Orientalem reſpectu locorum ſitus nominatam, invaſêre, circumlatis armis, quò ſpes prædæ

 & vic-

(a) Franci ſæpe victi Bataviam repetunt. (b) Franci ad Albim uſque.

& victoriæ dulcedo invitabat, tam felici ſucceſſu, ut poſtea (a) Byzantinum quoque imperium, Orientis lumen, ad fœdus commoverint ſecum iciendum. Rurſus (b) eadem natio, tranſito Rheno per Toxandrios, Nerviorum & Trevirorum, fortiſſimorum populorum, agros, cultoribus vacuos ob vaſtitatem & occiſorum ſtragem, ut veri ſit ſimile, belli jure poſſederunt; iterumque intra paludes ſuas Romanorum armis compulſi, aliquamdiu quievêre, donec aſſenſu Maximiani Auguſti in amicitiam recepti, ditiones illas vacuas obtinuerunt: quod Panegyrici, Maximiano dicti, auctor diſertè exprimit. *Tuo*, inquit, *Maximiane Auguſte, nutu, Nerviorum & Trevirorum arva jacentia lætus, poſtliminio reſtitutus & receptus in leges Francus excoluit.* Porrò Gallieni Imp. hominis, popinæ & abdomini nati, tempore cœpit Francorum (c) nomen increbreſcere, ac in ſermonis hominum celebritatem pervenire. Eos auxiliares ſibi adjunxit armavitque contra Decium ſuſceptâ expeditione Poſthumus, vir bello fortiſſimus, qui Gallias toto ſeptennio ſanctiſſimè rexerat, ut Trebellius Pollio memorat. Demum etiam in (d) Gallias victricibus armis ea gens debacchata eſt, domitis longè lateque omnibus, & nominis terrore

(a) Franci Byzantinis formidabiles. (b) Franci in Nervios & Treviros. (c) Francorum nomen quando inclaruit. (d) Franci Gallias devaſtant.

terrore ac potentiæ perculſis, invitata præcipuâ ſoli Gallici ubertate, ut relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis fœcundiſſimum ſolum poſſiderent, quod de Germanis Tranſrhenanis, hoc eſt, ipſiſſimis Francis (ut id huc referam) Cerialis apud Tacitum ait. Quapropter ſummo jure (*a*) vicinitas Francorum non Saxonibus modò & Suenis ſuſpecta fuit ſemper, ſi Hunibaldo fidem dabimus, ſed Romanis quoque & Græcis, ut Einhardus, Caroli Magni ſcriba, reliquit teſtatum, nato etiam inde (*b*) proverbio Græco, quod recitat iſte hujuſmodi:

Τὸν φράγκον φίλον ἔχῃς, γείτον' οὐκ ἔχῃς, id eſt,

Francum amicum habeto, at non vicinum.

Cui dicterio occaſionem juſtam dedit gentis rapacitas: Nam ut quæque natio Francorum fines attingebat proximè, ita prima victorum armis obvia & ſubacta fuit. Eam parœmiam agnovit & Urſpergenſis Abbas. In quantam verò (*c*) potentiam creverint poſteris ſeculis, vel ex hoc ſolo Agathiæ diſcas teſtimonio, qui legatos ab ipſis Romam ad Vitigin, Gothorum Regem, à Beliſario obſeſſum, refert miſſos, pollicitis ſe, ſi in dominationis ſocietatem reciperentur, cum quingentis armatorum millibus in Italiam deſcenſuros in ejus auxilium.

(a) Francorum ſuſpecta vicinitas. (b) Proverbium. (c) Francorum potentia.

ilium. At illi, (*a*) perfidiam veriti, quæ in regni ſocietate plerumque adeſt, oblatam conditionem reſpuêre. Tandem tamen Gothi eam Galliarum partem, quam inter belli primordia ſubegerant (quod ab illis in Italiâ geſtum eſt) ne ſibi cum gemino hoſte res eſſet gerenda, Francis pacto fœdere permiſerant, adhibito huc Juſtiniani Imp. aſſenſu, factum approbantis, perpetuæque poſſeſſionis (*b*) diplomate confirmantis, uti Procopius memorat. Quo factum eſt, ut Phocaïcâ coloniâ, Maſſiliâ, maritimoque omni Galliarum tractu potiti fuerint Francorum Principes, conſtitutâ apud (*c*) Arelate, urbem ſolii principalis ac ſplendoris equeſtris, ſede, ubi & aureum illis (*d*) nummum cudendi è nativo Galliarum metallo cum ſuâ effigie, præter aliorum Regum ac Principum morem, qui Imperatores effigiem ectypam uſurpabant, jus prærogativum indultum fuit. Neque intentatam iidem reliquêre Britanniam, ſi Panegyriſtis credimus. Mirum verò & inauditum incredibilis (*e*) audaciæ exemplum Panegyriſta commemorat de hac gente: Captivos aliquot Francos in Ponti faucibus corripuiſſe navigia prædatoria, iiſque Aſiæ & Græciæ oram depopulatos, pleriſque Libyæ littoribus

(a) Regni ſocietas infida. (b) Francis poſſeſſio Galliarum confirmata diplomate. (c) Arelate. (d) Francis regibus conceſſum cudere aurum. (e) Francorum audaciæ exemplum.

ribus appulſos, Syracuſas, inclytam navalibus victoriis urbem, cepiſſe, atque immenſo itinere pervectos Gaditani freti anguſtias evaſiſſe: oſtendentes temerario eventu nihil pyraticæ deſperationi clauſum eſſe, quò navigiis pateat acceſſus. Hinc eſt, quòd Panegyrici, Conſtantino dicti, auctor vocat Francos ſui prodigos truceſque, quòd contemptu vitæ lethalibus vulneribus ac mortibus ſeſe offerrent, magnæque molis eſſe fatetur, eos vel ſuperare, vel capere. Sed in tantâ fortiſſimæ ac bellicoſiſſimæ nationis luce quid verba fundere immoderatiùs, quídve immorari prolixiùs ſatago, quum verſetur omnium manibus Ammianus, Palatinæ hiſtoriæ ſcriptor, qui abundè docebit avidum cognoſcere Francorum res lectorem, inſtructumque copiis dimittit. Extant & Panegyrici ſcriptores, illis atteſtantes, atque inter recentiores Rhenanus, qui pleraque illorum geſta in acervum collegit undecunque, & operæ compendium aliis, laborem fugientibus, præoccupavit. Illud verò ſilentio tranſire nequeo, Regnum (a) Auſtraſiæ (quæ & Teutonica Francia vocabatur propter linguæ Germanicæ uſum) quod complexum fuit, quidquid ſecundum Rheni ripam, Belgicæ nomine Romanis dictum, longiſſimè excurrit, à Juſtiniani principatu ad Othonem, primum Germanorum Imperatorem,

rem,

(a) Auſtraſiæ regnum.

rem, penes Francos fuiſſe indubitatò: quamvis nominatim Regum Ducúmve ſeries & propago recenſeri nequeat, ſive ob temporum barbariem & iniquitatem, ſive ob aſſiduas bellorum calamitates, gentibus ſe undarum ritu ſupervenientibus, penitus obliterata, quod ipſum Platinæ & Riccii teſtimonio, aliorumque clareſcit. Sed res, à gente clariſſimâ geſtas, deponam è manibus, quòd inſtitutæ hiſtoriæ ratio id poſtulet, neque inhærere his patiatur, potiuſque collocanda videtur opera in oſtendendo, qui; unde orti; unde nomen traxerint, quas ſedes principiò tenuerint, unde, tanquam è lare bella finitimis ſemper faciendo, Belgium & Germaniam, cùm inferiorem, tum ſuperiorem, ſuæ ditioni ſubjecerint, Galliam ſub leges redegerint, pervaſerint Italiam, Romanos faſces & imperii jus ad ſe tranſtulerint, æſtuque furoris evecti (uti Nazarius inquit) Hiſpanias quoque infeſtas habuerint. Francos ergò, (ut à nominis etymo, veroque proloquio multi ordiuntur) (*a*) ob immunitatem tributorum ac libertatem, bellicæ virtutis præmium, invento à ſe cognomine, dici cœpiſſe, Francicorum Annalium concinnatores (religio enim mihi fuerit ſcriptores nominare, qui fidei hiſtoriæ manifeſtarium naufragium fecêre) commenti ſunt impudenti mendacio. Fabulantur namque, Valentiniani tertii Imp. ætate, Fran-

(a) franci unde dicti.

Francos hujuſce nominis jus uſurpâſſe, poſtquam Alanorum ferociam contuderant, provocatos allectoſque edicto Imperatorio, quo decennalis immunitas his, qui Alanorum arma compreſſiſſent, propoſita fuerat: Eâ verò gente ad occidionem interemptâ penituſque deletâ, illos promiſſi compotes, quum repeterentur ab elapſo decennio tributa ſolita pendere, longinquæ libertatis inſolentiâ, quæ animos illis fecerat, ſtimulatos, vindicias ſecundum libertatem armis tueri inſtitiſſe. In quâ fuiſſe opinione invenitur (*a*) Paulus Æmylius, luculentus hiſtoricus, cujus non gravabor verba propter Romanæ linguæ puritatem, & eximium decorem adſcribere. Franci, inquit, ſe Trojâ oriundos contendunt: eâ captâ incenſaque nobiliſſimam civium manum, quos ferrum hoſtium igniſque non abſumpſiſſet, duce Francione ad Mæotin paludem ſe contuliſſe, nec procul ab eâ urbem condidiſſe, quam ad Valentinianum uſque Cæſarem, Valentiniani filium, incoluerint. Ab eo primùm honore auctos, ac in decem annos immunitate donatos, quòd rebellantes Alanos in deditionem Romani nominis redegiſſent: deinde, cùm circumacto eo temporis ſpatio ad vectigal penſitandum revocarentur, imperiumque detrectarent, ſedibus pulſos, duce Marcomiro in eam Germaniæ

(a) Pauli Æmylii de Francis opinio.

„ maniæ regionem, quæ nunc Franconia eſt,
„ conſediſſe. Hactenus ille. Quibus lectis, quum eodem delirii jure perfuſum animadverterem virum, eloquentiæ laude inclytum; eodem inquam, quo cæteri imbuti Trojanæ fæcis reliquias in Mæotidos paludis limoſas voragines ſepoſuêre, ubi conditâ urbe conſederint; cœpit me pigere ac pudere quoque tanti viri, qui deſultoriâ uſus levitate, nihil ſupra vulgum & nugivendos ſapuerit, neque viderit uſquam ſcriptorum alios profugos Trojanos nominari, quibus ſalvis & incolumibus incenſâ patriâ abire conceſſum fuerit præter Æneam & Antenorem, proditores patriæ, quorum domicilia, ſuſpenſo maculoſæ pantheræ exuvio, ut internoſci poſſent, diſcreta, ipſos cum clientum grege in tuto ſtatuerint. Quis uſquam Sicambriæ ad Mæotin mentionem apud ullum Geographum fieri legit? quis Trojanorum exſulum coloniam eò loci deductam reperit in hiſtoriis? Accedit, quòd è Panegyricis, Ammiano, aliiſque ſcriptoribus, non uno ſeculo priùs, quàm Valentinianus imperâvit, Francos nominatim diſcere potuerit, ſi accuratè, & non oſcitanter vetuſtâ expiſcari lectione ſtuduiſſet. Atque interim conſimilia Æmylio chartis illinere non piguit Gaguinum & Æneam Pium, id nominis beneficio Valentiniani Imp. impoſitum Francorum genti commentos, ſive quòd feroces, & nobiles Atticâ lin-

guâ

guâ Franci dicerentur (quod ubinam lectum uſquam ſit apud idoneum, & claſſicum ſcriptorem, neſcire me libenter fateor) ſive à tributi remiſſione, & libertate acceptâ. Quamquam poſteriori rationi citiùs ſubſcribere velim, ſi minutiùs exigendum ſit vocis (*a*) etymon, ut Franci dicantur, quaſi *fry on cy*, nimirum à cenſu (quod (*b*) *cy* ſonat) & vectigalibus immunes: alioqui videri poſſunt appellati, veluti *fry anſi*, Franſi: Vocabulum autem (*c*) *Anſi*, Gothici idiomatis proprium, denotat eos, qui cæteros mortales fortunâ & opibus antecellunt, Heroüm & Semideorum conditioni proximi, velut humanæ ſortis terminos egreſſi: unde corrupta vox vernacula *Anſos*, & additione aſpiratæ *Hanſos* nominat proceres, communi fortunâ majores. Mirum verò, egregios viros & doctos, ſtultâ ac ſuperſtitioſâ inſaniâ delibutos, originem inclyti nominis ad Francum, quem alii Francionem nuncupant, fabuloſum atque ementitum Hectoris filium, gentis auctorem referre non erubuiſſe: cujus nominis etymon lepidè (*d*) Petrus Ronſardus, poëta Gallus, appellatum à veteribus Aſtyanacta Francum, quaſi φερέγχον, hoc eſt, haſtigerum ſcribit. Illorum autem vecordiam ſecutus poëtico more Sabinus, ab Hectoreâ origine natos Francos, nominat. Paulò antè meam æta-

(*a*) Francorum etymon. (*b*) Cy quid? (*c*) Anſi qui? (*d*) Petrus Ronſardus.

ætatem Joannes Marius, titulo tenus Galliarum illuſtrationem profeſſus, denſiſſimis potiùs eas tenebris involutas obſcuravit, editis impudentiſſimis ineptiſſimiſque commentis, quanquam à vulgo Gallorum impenſiùs laudari meruerit, ut eſt cuique genti prona fides in laudem (liceat mihi Scoonhovii verbis dicere) gloriamque ſuæ originis. Præli operas adhuc redolet (*a*) Roſiniaci, Præſidis Burdegalenſis, omnifariæ lectionis viri, opus de regnorum origine, pleraque omnia è Beroſo (cui dignum patella operculum commentator Anius obtigit) Manethone, aliiſque ejus farinæ nugonibus, ac fabularum textoribus conſuta, & incultata identidem repetens. In eo opere ut viam muniat Francorum origini, iſtud axiomatis loco proponit, ſed Beroſianâ fide. Cimmeriorum ſobolem, longè lateque per cunctas Europæ regiones diſperſam, diverſa affectâſſe nomina, his Cimbrorum, illis Sicambrorum, aliis Francorum appellationem ſibi ex uſu fingentibus. Quod axioma clariùs exponit poſteà his verbis. *Nec mirum videri debet, Francos olim diverſa nomina ſortitos, modò Cimbri, modò Salii, modò Sicambri, modo Franci, &c.* Illo poſito, tanquam inſuperabili axiomatis muro, ſubjicit: *De Germaniæ ſtatu ante Auguſtum nihil certi poſſe ex hiſtoriis ſtatui.* Unde ergò, ô bone, tibi eſt altiſſima illa Regum Boſpho-

(a) Roſiniaci liber de regnorum origine.

Boſphoranorum ſeries, quam ex Hunibaldo certam, & mille propè annorum curriculo infractam, nec uſquam interciſam contexis? Subdit, ſed quod nemo ſanæ mentis aſſerat, Straboni mendacium impudens ac præſentarium impingens, quippe nuſquam in eo Geographo lectum, in hæc verba: *Porrò de Francorum antiquitate id ex Strabone, qui tempore Auguſti ſcripſit, & militiam unà cum Romanis ſecutus eſt, colligitur, Francos Vindelicis, hoc eſt, Bavaris conjunctos eſſe.* Verùm manifeſtè falſa, & quæ haud dubiè alieno errore deceptus exſcripſit, oppugnare, degeneris eſſe animi duco. Adfert conjecturas idem auctor quaſdam non ineptè de Sicambriâ, à Francis habitatâ, de paludibus regionis, ſed malè, ſi in corollam transferantur, vinculo hæſuras, diffluxuraſque citiùs, quam ſcopæ diſſolutæ. Nuper quoque exortus fuit temerariæ ſtultitiæ homo, qui Laodamantem, cum Aſtyanacte eundem, cognomento Francum, ab excidio Trojæ patriâ extorrem, Sicambriam, quæ eadem Buda ſit, in Pannoniâ condidiſſe, gentis, à ſe nominatæ, ducem fecit. Omnibus verò mendaciorum facem præluxit (a) Hunibaldus monachus, niſi me fallit conjectura, æqualis eorum temporum, quæ Clodovæum luſtralibus undis tinxerant. Is namque, in ſomniculoſo illo ſuo, uti ſuſpicor, luſtro deſidens, & veluti

(a) Hunibaldus monachus.

luti extra ſe raptus, neſcio quid non ſomniorum deliriorumque ex altiſſimo, atque adeò inexhauſto, non Democriti (in quo veritas ſcaturit) ſed Troïcarum rerum puteo, meras fabulas eructante, deprompſiſſe legitur, ut gentis Francicæ aborigines omni antiquitate priores faceret; magniſque præconiis exornatos daret. Cujus conatus & ſtudium Trithemius, & ipſe monachus, ut in majus tolleret, decem & octo illius hiſtoriarum, aut deliramentorum veriùs libros, in epitomen conciſos, ſe contraxiſſe teſtatur; haud veritus illum ſolidum Francorum hiſtoriographum appellare, nimirum juxta proverbium, *Cretenſis Cretenſi palpum objiciens*. Uſqueadeòne omnes, collatis quaſi per ſatyram ſententiis, fabulæ & commento tam impudenter favere in animum induxiſſe? Neminem unum repertum, qui veram & genuinam gentis originem, & nominis occaſionem ſtuduerit indagare, ac veritatem ipſam auribus approbare? Quum nuſquam interim ex Homero, Colutho, Quincto Calabro, Darete Phrygio, Dictye Cretenſi, & Higino, qui vel Trojanas res ſcripſêre, vel principum virorum genealogias literis mandârunt, alium Hectoris filium, etiam nothum, docere queant præter Aſtyanactem, qui & Scamander nuncupatus fuit, & Laodamantem, ſi Dictys vera narrat: Interim glorioſum illum, & inæſtimabilem aureæ liberta-

bertatis, tantopere ab omnibus nationibus per vulnera & mortes expetitæ, titulum reformident ac ſilentio obruant. Certè in his, qui de ſe, tanquam primigeniis Francis, ſi diis placet, nimis inverecundè gloriantur, & vaniſſima quæque ſcriptis produnt, quid potiſſimùm incuſem neſcio, latæ'ne culpæ ac cæcitatis cujuſdam ſint arceſſendi; an damnandi impietatis; an utroque pariter crimine aſpergendi? Nimirum quis non animadvertit præpoſteram nationis & perverſam obſtinationem, quæ potiùs, quàm ut à barbarâ, ſcilicet Francorum, gente oriundos ſe agnoſcat & profiteatur, meris ſomniis, & plùs quàm anilibus Caſcorum deliramentis mavult aurem præbere, fidem adferre, chartas ſcriptis onerare, quàm verum expendere: Mavult perjuræ, perfidæ, inceſtæ, & patriæ proditrici genti originem acceptam ferre, quàm (*a*) optimis legibus inſtitutam, Chriſtianam, ſaniſſimæ opinionis & moratam nationem (quas dotes omnes Francis adſcribit Agathias) agnoſcere. Proinde impietatis, tantùm non cum malignitate conjunctæ, reos teneri autumo, qui progenitoribus ſuis tam malam reponant gratiam, ut quorum virtute creverunt, & in illuſtri poſiti ſunt; quibus claritatem omnem, legum cultum, vitam denique ipſam debent, de illorum magnificentiâ & decore derogent. Nam quòd è

(*a*) Mane-

(a) Francorum laus.

(*a*) Manethonis Ægyptii, hoc eſt, impoſtoris ſcripto deliro, &, ſi nominis vim ſpectemus, inſano fabulantur gentis auctorem Francionem, qui Celtis imperârit, non vident vecordes homines, & Melampodis ad hanc rem operâ indigentes, ſe imperitiæ pariter & impudentiæ convinci, dum originem ſuam, hoc eſt, Francicam è Celtis aſſerunt, nec animadvertunt, è Germanis, qui Celtæ ſunt (ut peculiari capite, illi rei dicato, oſtenſurus ſum poſteà) tanquam fonte eam arceſſere, id quod obſtinatâ quâdam pervicaciâ obnixè reſpuunt. Ut ergò ad rem redeam, Franci poſtquam opes eorum convaluiſſent, & ſervitii jugique tæderet Romani, ac dominatus cupiditas animos faceret, nomen ſibi ipſi (*b*) à libertate creârunt, antiquatâ communi illâ Germanorum appellatione. Putat Bodinus, vir eximiè doctus, ſed falſus hac in re, vocabulum Franci Germanis uſitatum quidem, ſed purè puteque Gallicum eſſe affirmat, quaſi noſtras lingua non etiam Francum nominet liberum, & immunem. Abbati Urſpergenſi Trojanam originem renunciamus, Bellajo à Phrygiis, Lazio à Friſiis ortum nominis & gentis repetentibus. Sunt, qui è Scythiâ eorum aſſerunt ortum, quod rhythmici quidam vates augurantur: niſi fortè (*c*) Scytharum tam latè patuit nomen, ut Germaniam

---

(a) Manethon. (b) Franci à libertate dicti. (c) Scythia etiam Germaniam comprehendit.

maniam quoque involverit, ut Plutarcho placet, neque diſſentit Plinius. Albertus Crantzius è Scandinaviæ, gentium officinæ, latebrâ primos eorum natales educit; cui ſubſcribit & Turnebus. Cæterum quia animadverto, neminem hactenus certos conſtituiſſe fines, aut veras determinâſſe regiones tam inclytæ & rerum geſtarum memoriâ illuſtri nationi, age, primus ego triplici iſtud viâ tentabo aggredi; conatus omnis in laude erit. Ac primùm omnium è veteribus illis, Cæſare & Corn. Tacito, docebo & ob oculos ponam, qui fuerint Germani, qui adoptivo Francorum nomine celeberrimi ubivis terrarum evaſêre, & quorum amnium ripis incluſi, tanquam in pinace, finitoris Chorographíve ad exemplum proponam: deinde, è poſterioris ſeculi claſſicis atque irrefragabilibus auctoribus eos illâ ætate, quâ vixêre, Francos appellatos comprobabo: prætereà, quos illi vicinos confineſque populos vel uno nomine complexi fuerint, vel ſocios adjunxerint, poſtquam juxta ſuperiùs memorati proverbii fidem gens iſta, ut erat inquieta, paulatim confinia voraginis inſtar hauſit atque ſubegit, in quadrum redactos deſignabo: demum, è ſoli paludoſi, (quod cuncti ſcriptores uno ore loquuntur) naturâ propoſitum noſtrum urgebo. Poſtremò de Saliis, Francis Anſuariiſque hactenus incognita in lucem proferam, æquos lectores id priùs rogatos

tos volens, ut, poſitâ malevolentiâ, & ſuo cujuſque gentis ſtudio, maximo recti judicii hoſte, candidè expendant atque æſtiment priùs, quàm in præcipitem judicii aleam eant. Francos haud diverſam, imo eandem eſſe cum Germanis gentem, fert animus uberiùs apertiuſque cognitionem hac de re meam in tantâ eruditi ſeculi caligine explicare, nullamque aliam à Tacito & à Cæſare pleriſque in locis Germanorum vocabulo intelligi, quàm quos dixi, ut planiſſimè ſtatuendum ſit, à prædictis ſcriptoribus Germanos appellari, quos conſequentis ac poſteri temporis auctores, mutato nomine, Francos vocitârunt. Porrò haud otioſè adjecta à me ſunt in Cæſaris mentione verba illa, *pleriſque in locis*, ad defugiendam contentionem ac certaminis occaſionem: ſiquidem Cæſar cum cæteris ſcriptoribus agnovit etiam (*a*) ſuperiores inferioreſque Germanos, cum quibus bello decertavit, à quibus noſtri (qui mihi materiam hanc ſcribendi præbent, tertiique vocari poſſent) penitus ſunt diverſi atque alieni, quippe duobus clariſſimis fluminibus, Rheno & Albi, illo tanquam cardine, hoc decumano limite, finiti atque incluſi: Quando inferiores à ſe debellatos libri ſecundi initio Cæſar memorat, ſuperiores ſimili calamitate affectos cum rege ſuo Arioviſto, in extremo primo libro ſcriptum reliquerit: atque

(*a*) Germani ſuperiores & inferiores.

atque iſtius rei ignoratio erroris, magnæque confuſionis cauſam pleriſque ſcriptoribus hac ætate præbuit, ad Alemanicam nationem cuncta indiſcriminatim referentibus. (*a*) Germaniam igitur (de quâ ſermo hîc mihi inſtituitur, hoc eſt, quam ego ſeminium & genitale Regum Franciæ arvum diſertè ajo) Bataviæ ſolo penè contiguam, quippe amne duntaxat Rheno direptam, è Tacito, fideliſſimo hiſtoriographo, & Belgicarum rationum procuratore, liquet planiſſimè, cujus ut in rem præſentem veniam, è ſecundo libro verba adſcribam. *Rhenus, uno alveo continuus, aut modicas inſulas circumveniens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, ſervatque nomen & violentiam curſus, quâ Germaniam prævehitur, donec Oceano miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior affluit, verſo cognomento Vahalem accolæ dicunt, &c.* In quibus verbis nec vivam, ſi quod obſcuritatis aut ambiguitatis ſedere videam, quod ſententiæ noſtræ refragari, aut aliquo modo eam infringere poſſit, niſi ſi quis in ſcirpo nodum quærat, aut datâ operâ publicæ cauſæ prævaricatorem agere præſumat, aut, velut Atlantico in ſpecu poſitus, Solis ſe jubar, oculis inimicum, ferre non poſſe cauſetur. Res itaque ſic ſe habet, hîc loci obiter repetenda, tametſi opportuniùs alibi detexta. Druſus, altâ mente bellum in

(a) Germania Bataviæ contigua.

(a) Cheruſcos, Germanorum verſus Albim extremos, cladiſque, Romanis illatæ, auctores, cogitans, expeditiſſimam breviſſimamque ad id patrandum viam meditatus, exploratâ priùs regionis naturâ, didicerat Salam flumen, nunc Iſalæ appellatione notum, duobus à Rheni curſu milliaribus diſcretum, in Septentrionem ſuas aquas evolvere, Oceanoque illi inſinuari. Proinde pacatis circumcirca rebus, ne ſegni otio marceret miles, intermedium illud telluris ſpatium, exercitus ſui manibus ductâ profundiore foſſâ (quæ ab ejus nomine Druſiana audiit) egeſſit perfoditque, communito atque perfecto opere Rhenum in Salam effudit, atque ita duobus alveis prioribus, Bataviam circumſcribentibus, tertium adjecit, à ſcriptoribus Strabone Tacitoque Rhenum vocatum, qui Germanicam oram definiens, axemque Septemtrionis reſpiciens, cum Vahali, Belgicam oram lambente, & in occaſum vergente, normæ in modum exactè Batavorum inſulam pariter determinat. Liquet ergò eo alveo, ceu termino, Germanorum fines occiduos prætexi includique: quandoquidem non ambiguè loquitur, à Druſianæ foſſæ capite ad exitum uſque fluminis in Borealem Oceanum excurrere Rhenum, quo tanquam cardine Germania, quàm lata ſit, definiatur. Hîc mecum conſideret ſtudioſus lector, quod à nemine huc uſque

(a) Cheruſci extremi Germanorum.

que obſervatum ſcio, qui ſint, quos Tacitus Germanos (a), cis Rhenum colentes, appellet: eum dubitationis ſcrupulum eximit ductus ille foſſæ, qui Tranſrhenanam Germaniæ oram à Ciſrhenanâ bipartitur; illam Tranſiſalanam, hanc Velaviam noſtra tempora nuncupant. Neceſſariò namque iſtud de poſteriore ſanciendum conſtituendumque eſt, quæ antè repetitam toties ſcrobis egeſtionem, ac terrarum abſciſionem ſocia, individua, & connexa alteri ab omni ævo fuerat, ex quâ auxiliares tumultuariaſque Germanorum catervas, cis Rhenum colentium, Au. Cæcinnæ legato Germanicus Cæſ. tradiderit, uti totidem penè verbis à Tacito relatum eſt. Quòd autem ſedes Germanorum à Rheno initium ſumpſerint, & ad Albim uſque agros continuârint, diſertis verbis Geographus Strabo libro ſeptimo profitetur. Γνωρίζονται, inquit, ὀι Γερμανοὶ, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τȣ̃ Ρήνȣ λαβόντες τὴν ἀρχὴν μέχρι τȣ̃ ἀ'λβιος, id eſt. Notum eſt & manifeſtum, Germanos à Rheni oſtio initium capere Albi fluvio tenus. Paucis verbis teſtatum facit fidei præclarus ſcriptor, quicquid nationum & terrarum duos memorabiles amnes interjacet, Germaniæ appellatione in genere comprehendi contineríque. Qui verò illi populi fuerint, paulò pòſt docebimus. Idem confirmat apud Corn. Tacitum Arminius, exprobans Segeſtæ,

 ſocero

(a) Germani Ciſrhenani qui?

ſocero inimico ſibi & infeſto, quòd ipſius maximè operâ cum Romanis conſpirabundi, inter Albim & Rhenum virgæ, ſegæ, ſecures & togæ Romanæ conſpicerentur, ubi cæteræ gentes imperium illorum non agnoſcerent, tributa ignorarent, neque ſupplicia expertæ eſſent. Oſtendit illud & inſcriptio, à Germanico Cæſ. trophæo, ex armis congeſtis erecto, addita, poſt devictos Cheruſcos ferè ſolos, cum ſuperbo titulo, quaſi cæterarum quoque nationum victor extitiſſet. Ea talis erat:

DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS EXERCITUS TIBERII CÆS. HÆC MONIMENTA MARTI, JOVI, ET AUGUSTO SACRAVIT.

Neque verò de aliis Germanis loquitur initio commentariorum Cæſar, quando ait, Belgas Germanis eſſe proximos, qui trans Rhenum incolunt, & quibuſcum continenter bellum gerunt: & pòſt paulùm addit, Belgas ad interiorem partem fluminis Rheni pertinere. Quod de illâ orâ intelligi debet, quam Tacitus Gallicam nominat, quæque Vahalis nomen obtinet; quippe quum Rhenus alveus, qui Germaniam prævehitur, ſit exterior illius reſpectu, & in Septentrionem vergat. Quid, quòd ex his Germanis Belgarum originem Cæſar libro ſecundo arceſſat, quos, Rhenum antiquitus tranſductos propter terrarum fertilitatem,

tem, ibi conſediſſe, Galloſque priores incolas expuliſſe ſcribit. Cum iſtis Germanis pro conſuetudine, ſibi à majoribus traditâ, reſiſtendi iis, qui bellum inferrent, (id namque reſponſi generoſè dederant) prælium haud deprecantibus, Cæſar conflixit, ancipitique Martis aleâ decertavit: Sed idem doloſè perfideque in eos, pactis in tridui ſpatium induciis nimiùm fidentes, ſuique ſecuros, graſſatus eſt, editâ ingenti illorum ſtrage, multis hominum millibus, ob deſperatam ulteriorem fugam ad confluentem Rheni & Moſæ, non procul à Wortomio oppido, uti conjicio, qui ſe in flumen præcipitaverant, hauſtis ac ſubmerſis. Quo certamine non magnâ virtutis cum laude edito victor, pontem ſuper Rhenum fabricatus Cæſar, exercitum tranſduxit, ut perculſis majorem terrorem incuteret. Atque id magis oſtentui factum ab eo, quòd penitiùs in eorum regionem pervadere tutum ſibi fore non putaret: quo factum eſt, ut, vicis tantùm aliquot Sicambrorum inflammatis, corruptaque meſſe, diſceſſionem parum glorioſam ex hoſtili terrâ fecerit, quâ de re copioſiùs aliquantò in Uſipetibus à me dictum. Quia paulò antè promiſeram explanaturum me, quæ nationes Germaniæ finibus inter prædictos toties amnes continebantur olim, eas hîc ordine recenſere viſum eſt. Inter eas à fronte flexuque Rheni numerantur primi Sicambri, ad Albim extimi Che-

ruſci & Angrivarii, quæ gentes à meridie conterminæ ſunt, Rhenoque adjacentem oram cludunt: Hos inter ſecundum ripam Rheni exteriorem Uſipetes, Anſuarii, Chamavi, Friſii; inde ad Oceanum Chauci majores minoreſque: medii erant Tubantes, Tencteri, & Bructeri. Dictorum fidem comprobat ipſe Tacitus, Germaniam hanc ſine additione ſuperioris, aut inferioris breviter ob oculos depingens in libello, moribus totius Germaniæ dicato: ubi occidentem verſus hos fermè illi populos attribuit, Uſipios, Tencteros, hiſque vicinos Bructeros, Angrivarios, Chamavos, Friſios utroſque: deinde ſubdit hæc verba. *Hactenus in occidentem Germaniam novimus. In ſeptentrionem ingenti flexu redit, ac primò ſtatim Chaucorum gens, quanquam incipiat à Friſiis, ac partem littoris occupet, omnium, quas expoſui, gentium lateribus obtenditur, &c.* Jam ut ad teſtimoniorum (quanquam unus loco omnium eſſe poſſit Tacitus) fidem ac religionem veniam haud illotis pedibus, illud prælibandum eſt, (*a*) Germanicum Cæſ. Druſo ortum, egregium præſtantis animi invictæque fortitudinis juvenem, Auguſtus octo legionibus ad Rhenum impoſuerat, ſilentibus tum undecunque bellis, muſſantibuſque Romanis poſt acceptam memorabilem illam (*b*) cladem, quâ tres legiones cum totidem alis & ſex cohortibus ſocordiâ

Vari

(a) Germanicus Cæſar. (b) Romanorum clades.

Vari Quintilii trucidatæ fuerant à Germanis ductu Arminii: cujus abolendæ infamiæ ergô magis, quàm propagandi imperii exercitus ille conſcriptus erat, ſimul etiam ut Belgicæ gloriæ famam, qui ſe ſtragis indignæ fore vindices fuerant ultrò profeſſi, maculoſam ſibi futuram obruerent. Itaque (*a*) Germanos, ob rem bene geſtam nimis ſui ſecuros, & ſolennibus epulis noctes inſomnes tranſigentes, per obſcurorum ſaltuum ambages, vitato itinerum compendio, adortus quadripartito agmine, longè lateque cæcîdit nullâ ætatis ſexúſve miſeratione. Quâ cæde excitæ commotæque Bructerorum, Tubantum, Uſipetum, & Tencterorum gentes, communibus armis injurias vindicaturæ, in ſaltus ſibi cognitos convenêre, ſed nihil magnopere damni Romanis illatum eſt, niſi quòd noviſſimum eorum agmen incurſionibus moleſtârint. Eos verò populos communi Germaniarum nomine cenſeri exinde colligi poteſt, quòd ſimul quoque rebellâſſe eos Tacitus oſtendit, quando (*b*) Segimundum, Segeſtæ, Cheruſcorum (qui primi auctores belli fuerant) principis, filium, eo ipſo anno, quo Germaniæ deſciverant, abruptis vittis ad rebelles profugiſſe ait. Germanicum idem ſcriptor ad VII KL. JUN. de Cheruſcis, Angrivariis, aliiſque nationibus, quæ ad Albim uſque colebant, à ſe devictis triumphâſſe

F 4 ſcribit.

(a) Germanorum ſtrages. (b) Segimundus.

ſcribit. (*a*) Sicambros etiam Germanorum fuiſſe ſocios vel ex eo manifeſtum fit, quòd Uſipetum & Tencterorum equitatus, qui prædandi causâ Rhenum tranſierat, poſt malam ſuorum pugnam perfugiumque in Sicambrorum fines ſe receperat, iiſque ſe conjunxerat, quo tempore Sicambri acri animoſoque reſponſo Cæſarem, iniqua poſtulantem, retuderunt: illius, ut apparet, conatibus ſeſe oppoſituri, niſi ſuorum ſociorum cedendum eſſe hortatibus, ac adverſus furorem ſalubri fugâ petendas interiores ſilvas, conſultius putâſſent. De (*b*) Uſipetibus & Tencteris, quòd Germanicæ nationes fuerint, planiſſimè lib. comment. ſecundo Cæſar. *Uſipetes Germani, & item Tencteri magnâ cum multitudine hominum flumen Rhenum tranſiêrunt non longè à mari, quò Rhenus influit: cauſa tranſeundi fuit, quòd à Suevis complures annos exagitati bello premebantur, & agriculturâ prohibebantur.* Accedit de iiſdem populis Strabonis, quaſi ex profeſſo Cæſarem interpretantis totidem verbis, teſtimonium. Extra hunc numerum (*c*) Catti fuêre, quippe qui cum Cheruſcis æternùm diſcordabant, teſtante Tacito lib. Annalium XII. quod à me propterea huc additum eſt, ne quis exiſtimet, ubi legerit apud Tacitum, Cattos, medios inter Cheruſcos & Angrivarios, Germanis adnumerari oportere. Nunc ad id, quod ſecundo loco

(a) Sicambri. (b) Uſipetes. (c) Catti.

loco me comprobaturum dixi, ſtylum converto. (a) Francos ab origine Germanos, & peculari iſto vocabulo antiquitus appellatos fuiſſe conſtat ex Procopio Cæſarienſi, rerum, quas literarum monumentis conſignavit, oculato ſcriptore, ſed quâ ratione nomen principale mutârint, Francique cœperint dici primitus; deinde, quomodo Gallias invaſerint, explicaturum ſe profeſſus, velut epoto Mandragoræ poculo ſui oblitus, dicere ſuperſedet. Ita verò libro Gothici belli primo ſcribit, circa exitum Rheni, antequàm in Oceanum ſeptentrionalem ſe effundat, regionem eſſe crebris paludibus abundantem, quam Germani, gens barbara olim & contempta, ſuâ ætate Franci nuncupati ab initio incoluerint: quorum fines attingant Abotriti vicini & accolæ, inter ipſos & Turingos intermedii: iſthîc nominis originem in ſuſpenſo relinquit: niſi fortè locum obſcuriorem ob peregrinarum vocum admiſtionem, aliámve rationem intactum tranſmiſerit interpres, explicandi ſui incertus. Idem Vandalici belli tertio lib. ſcribit, Vandalos, ob ſummam annonæ egeſtatem domo profectos, ad Germanorum, qui tunc Franci nominabantur, regiones perveniſſe, conjunctiſque viribus Rhenum trajeciſſe, perque Gallias in Hiſpanias ſimul penetrâſſe, adſcitis in ſocietatem

 & Ala-

(a) Franci proprio vocabulo Germani olim dicti.

& Alanis. Similiter (*a*) Agathias Smyrnæus initio hiſtoriæ, Francos, veteribus ſeculis Germanos dictos, ad Rhenum habitare, eique propinquas regiones incolere, ſuaque tempeſtate majorem Galliarum partem, vi & poſteritatis hæreditate occupatam, poſſidere ſcripto prodidit. Hunc auctorum conſenſum ſecutus eſt & Nicephorus. Neque diverſum ſentit (*b*) D. Hieronymus, in vitâ Hilarionis hunc in modum ſcribens. Inter Saxonas & Alemannos gens non tam lata, quàm valida, apud hiſtoricos Germania, nunc verò Francia vocatur. (*c*) Jornandes quoque Gothus, qui Juſtiniano imperante vixit, Germanos ſuo ſeculo Francos vocitatos teſtatur, ut mirandum non ſit, (quod omnibus ſcrupulum præcipuamque hæſitationem attulit) ſi Tacitus nuſquam Francorum nominatim meminerit, quum ſolenni uſitataque Germanorum appellatione continerentur. Alieniùs paulò exiſtimat Rhenanus, propterea nullam à Tacito Francorum, ut & Saxonum, mentionem factam, quod utraque gens obſcura tunc fuerit & ignorabilis: quod mihi non probatur, neque ſatisfacit. Videntur autem ſub illâ appellatione tantiſper delituiſſe, dum captatâ rebellium infeliciumque temporum (quibus caput ſuum membra oppreſſerunt) occaſione, ipſi, aliarum gentium ſecuti exemplum, rebellionem quoque cœptâ-

(a) Agathias. (b) Hieronymus. (c) Jornandes.

cœptârunt, ſumptoque amabili libertatis vocabulo, jugi excuſſi teſte, Francos ſe nominârunt, hoc eſt, liberos. Hinc luce clariùs patet, rectiſſimè facere Chorographos, qui regionibus Tranſiſalanæ (quam Uſipetes, Anſuarii, Saliique tenent) Tenctorum, & Tubantum, quæ terræ omnes Francorum genitales fuêre, (*a*) Germaniæ nomen in pinacibus adjiciunt atque inſertant, ut minimè ſit opus recurrere ad intima Germaniæ viſcera, unde illorum ſedes petamus, quemadmodum facit (*b*) Volaterranus, qui nuda Agathiæ verba, ſcribentis, Francos nationem eſſe Italiæ finitimam, attrendens atque occupans, Franconiam illorum natalem patriam conſtituit: qui ſi expendiſſet, ac digitis dimenſus fuiſſet ætatem, quâ hiſtoriam contexit Agathias, tam turpiter ſcopulo navim non impegiſſet. Quare quum è Suidæ commentariis conſtet, illum (*c*) floruiſſe principatu Juſtiniani ad annum quingenteſimum & quinquageſimum, quumque certo certius ſit, Francos multò antè Galliarum imperio omni potitos fuiſſe, exutis diutinâ regni poſſeſſione Gothis, quid mirum, ſi hiſtoriographus ille, conſentanea ſuis temporibus ſcribens, prodiderit illos Italiæ propinquos, non de Franconiâ procul diſſitâ ſentiens, ſed de Galliis, Francorum dominatui parentibus.

(a) Germania in pinacibus. (b) Volaterrani error. (c) Agathias quando claruerit.

bus. Conſimili ratione (*a*) Stephanus Byzantius, illo poſterior, in populorum catalogo Francos gentem vicinam Alpibus, Italiæ montibus, ſcripſit auctoritate Parthenii Phocenſis. Utrunque ſcriptorem ratio temporum, quibus ſua monumenta elucubrârunt, à mendacii ſuſpicione excuſat, quandoquidem ſeptuaginta circiter annos priùs (*b*) Clodovæus, qui & Ludovicus, Romanis jus & clavum imperii Gallici extorſerat, ſuæque illud genti aſſeruerat. Primus ergò metatoris munus, ac perſonam induam ego (bonâ eorum pace, qui hæreditarium nomen abſque re, procul à ſuorum genitorum natalibus terris disjuncti, obtinent) & quod in agris limitandis fit, iſti genti populos amterminos, & in quadrum confines, ceu augurali lituo, definiam, qui vicem præſtent terminalium lapidum, quos inter poſiti Franci ſedes ſuas habuerint: quâ ratione futurum confido, ut ſecundum tabulas noſtras lis detur. Neque propterea (*c*) exarſuros iracundiâ, aut ſtomacho Germanos, præſertim Francones, (quorum noſſe intereſt, ſe non parentes eſſe, ſed ἀπογόνους gentis iſtius victricis) exiſtimo, ſi veritatis ſtudio ductus, genituræ gloriam, non propriam ipſis, tanquam Palladium ereptum veniam. Certâ itaque conjecturâ auguror, (*d*) Francos inſediſſe, quâquâ nunc auditur Tranſiſa-

(a) Stephanus. (b) Clodovæus. (c) Deprecatio invidiæ. (d) Francorum ditionis magnitudo.

Tranſiſalanum nomen, quicquid terrarum Tencteri, Tubantes, Cauci, Bructeri, quos nunc Zutphanos, Drentenos, Tuentenos, Embdanos, Bremenſes, Oſnabrugenſes, Monaſterienſes nominamus cum Benthemo Linganoque Comitatibus, ad Oceanum uſque Cimbricum poſſederunt. Atque iſtud non Ajacis clypeo, non Vulcaniâ Achillis panopliâ, non Minervæ ægide, ſed nudâ veritatis armaturâ inſtructus, obtinere contendam; nimirum manifeſtis argumentis, & locupletibus ſcriptorum teſtimoniis evicturus, deinde & genitivâ locorum conditione confirmaturus: Liviani denique auguris more ab oriente ad occaſum regiones determinaturus, quam ad partem ubi perventum fuerit, illinc Abotritos & Saxones, hinc Salam fluvium, Rhenúmve, quem acceſſione tertiæ vocalis Iſalam hoc ſeculo nominari dixi, collocabo, quibus Francorum ditio finiebatur: rurſus dextrâ lævaque, hinc Sicambros, illinc Friſios & Chaucos confines ſtatuam. Nunc quò dictis hactenus non arbitraria, ſed certa fides adſtruatur, documenta dabimus, teſtibuſque non projectæ dubiæ've auctoritatis ſcriptoribus ſententiam noſtram confirmabimus. De (*a*) Abotritis ſcriptoribus primò dicendum quos Germanis, hoc eſt, Francis finitimos clarè oſtendit (*b*) Procopius, perperam Arboricos nominans interpretis, ut ar-

(a) Abotriti populi. (b) Procopii locus.

ut arbitror, vitio. Hi Romanis ſtipendia faciebant, eorum fœderati, quos tractum ad Albim habitâſſe Regino ſatis oſtendit, à Francis hoſtiliter aſſiduis incurſionibus & agrorum populationibus diu vexatos. Sed quum priſtinæ virtutis decus ſuſtinendo, debitam Romanis fidem pertinaciùs illi tuerentur, Franci, nihil proficere videntes, ſocietatem cum illis ac mutua connubia paciſci cœperunt, non abnuentibus conditionem Abotritis, unde factum eſt, ut coagmentatâ pace diverſi populi, in unum coaliti, maximas vires acquiſierint, ut ex Procopio diſcas. Itaque quum fideli eorum in expeditionibus operâ uſus fuiſſet Carolus Magnus contra hoſtes, præſertim Saxones, pagos & ſedes Tranſalbianorum Saxonum (quos cum omni ætate & ſexu in Franciam emigrare compulerat, quorum ego reliquias (*a*) Saſſemo, pago Hollandiæ, nomen dediſſe puto, quaſi Saxonum domicilio) vacuas Abotritis ille condonavit, ut Regino dicit. Ex quo non ſuſpicio oriri modò, ſed etiam pro documento ſtabiliri poteſt, Abotritos cis Albim principio habitâſſe, poſteà tranſito amne, communis hoſtis agros, liberalitate Principis pro navatâ operâ conceſſos, invaſiſſe ac poſſediſſe: vel certè ad utramque fluminis ripam agros, ædificia, vicoſque habuiſſe, (quemadmodum de Menapiis teſtatur Cæſar) ac vicino-
rum

(a) Saſſemum, pagus Hollandiæ.

rum Saxonum vacuis arvis poſſeſſionibuſque, virtutis præmiis, ab Imper. donatos. Quod ipſum haud ſcio an obſervatum perpenſumque fuerit à (*a*) Peucero, qui Abotritos Tranſalbianos facit, ac Megaloburgenſem Ducatum inſediſſe autumat. Equidem ut opinionem docti viri convellere prorſus incivile duxerim, ita verſimilius crediderim (*b*) Luneburgenſes fuiſſe, iiſque propinquos, aut, ſi utriuſque ripæ poſſeſſionem illis permittamus; Megaloburgios ipſis conjungemus, Saxonibus contermi-nos. Abotritorum meminit & Einhardus, Caroli Magni à manibus, in ejus vitâ ſcribens, eos jam olim Francis fuiſſe confœderatos, Sclaviſque ſive Welatabis, auſtrale Codani ſinus littus tenentibus, vicinos. Quod verò (*c*) conterminos habuerint Saxonas, declarant Ammiani verba ex viceſimo ſeptimo libro. *Gallicanos*, inquit, *tractus Franci & Saxones, iiſdem confines, quò quiſque erumpere potuit terrâ vel mari, prædis acerbis incendiiſque, & captivorum funeribus violabant.* Fuêre autem (*d*) Saxones duplices, & Ciſalbiani & Tranſalbiani. Illi à Cimbrico littore ad Lippiam amnem uſque latè Albim prætexuiſſe, jam tum Caroli Magni tempeſtate, quando Cheruſcorum fortaſſe nomen abolitum, occupatis per Saxonum incurſiones illorum finibus, in oblivionem abierat,

(a) Peucerus lapſus. (b) Abotriti qui? (c) Saxones Francis contermini, (d) Saxones duplices.

rat, inter Albim & Viſurgin interjecti, Reginonis verbis deprehenduntur, quæ ſic habent: *Totam inter Albim & Wiſeram Saxoniam depopulando peragravit*: & rurſus, *Saxones, qui ultra Wiſeram commorabantur*. Alibi idem auctor eos ſe cum univerſâ gente in fidem & clientelam Caroli ad Lippiam in patriis ſedibus permiſiſſe ſcribit. Huc ſpectat, quod Einhardus ait, Saxoniæ latitudinem duplam eſſe ad eam, quæ à Francis teneatur, parum diſſentiens à verbis D. Hieronymi, paulò antè citatis, quæ validam magis, quàm latam Francorum gentem loquuntur. At Tranſalbianos Saxonas, qui Cimbricæ coſtam, continenti adnexam, tenuêre genitalem ſedem, (qui etiam Nordluidi, hoc eſt, Boreales populi in manuſcripto fideliter(*a*)Reginonis codice purè nominantur pro Nordlindis & Nordivelis, ut impreſſi libri perperam præferunt) ditionem latè extendiſſe, à Sleſvico incipientem Lubecam verſus, idem ſcriptor oſtendit, ubi memorat (*b*) Gotefridum, Danorum regem, cum omni equitatu veniſſe ad locum, qui Sliesdorf (pro quâ voce mangones iſti librorum ſubſtituerunt Schlieſwich / non animadvertentes, (*c*) ſe pro Sliæ amnis pago vicum illius reponere), vocetur in confinio regni ſui, & Saxoniæ. Hunc ego locum fuiſſe autumo, quem Gotefridus

(a) Reginonis codex repurgatur. (b) Gotefridus, rex Danorum. (c) Reginonis alter locus emendatus.

ſridus Rex, ut regni limitem, vallo interſepire conſtituerat, producto à ſinu Codano (qui (a) Hoſtarſal, quaſi Ooſterzee/ ſive orientale pelagus, non autem Hoſarſalet nominabatur) ad mare uſque Cimbricum, ita ut tanto intervallo unica ſolùm porta; quaſi decumana, commeatui equitum pariter & vehiculorum reliqua eſſet. Cujus in eo Ducatu munimenti valliique perpetui calcator ego fui, nedum contemplator, quando iſthîc de equo deſcendens, operis inſani amplitudinem, Julianæ moli atque indagini, quâ Pompejum in Theſſaliâ voluit circumdare, non abſimilem, ante ſeptennium proximum demiratus ſum. Hanc Saxonum viciniam tetigit Oroſius, ubi (b) Saxonas, in Oceani littoribus inviiſque paludibus ſitos, periculoſam Romanis finibus eruptionem magnâ belli mole parantes, in ipſis Francorum terris oppreſſos à Valentiniano ſcribit. Abbas Urſpergenſis in Chronicis ſcripto mandavit, Saxones, quum Carolum magnum in Hiſpaniâ abeſſe cognoviſſent, nec Rhenum tranſire potuiſſent, quicquid à Tuitio civitate uſque ad Moſellam fluvium vicorum villarumque fuit, ferro & igni depopulatos eſſe. Nullum diſcrimen ſexus aut ætatis ira hoſtis fecerat, ut liquidò apparet, ulciſcendi ſe gratiâ Francorum terminos introîſſe. Oſtendit hic ſcriptor viciniam

(a) Regin. tertius locus reſtitutus. (b) Saxones oppreſſi.

ciniam cum Francis Saxonum, per quorum fines compendium itineris in Galliam, tranſito Rheno, popoſcerant: id quod per Francos negatum fuit, quòd ejuſmodi tranſitus ſine maleficio fieri non ſoleat. Quo loco turpis (*a*) error, ac propterea ſilentio non prætereundus, Rhenanum tranſverſum agit, qui jubet pro Moſellâ (tanta eſt auctoritatis confidentia) ſcribi Salam: neque animadvertit è Saxonum terris, Albi Lippiæque vicinis, in Francorum ditiones, quæ ad Moſellam uſque pertingebant, armatis ferro viam patuiſſe, intactis veteribus Francorum ſedibus, neque tentato per Rhenum tranſitu. Putat autem ſenſu planè lymphato, transmittendum eſſe Rhenum neceſſariò illi, qui è Saxoniâ Moſellam accedere velit. Sed bonâ viri pace, gens illa circumvecta, vitatis extremis Francorum finibus, (*b*) Ubios (quorũ nunc regio Marchiæ Ducatus nomine Clivenſem Principem agnoſcit) aggreſſa, Francis tunc ſubjectos, hoſtiliter depopulabatur, & quicquid ultra Rhenum Divitenſe munimentum inter & Moſellam agrorum interjacet, ferro flammiſque vaſtabat, haud ignara, terras Francorum per ſe validas, abſente procul Carolo Magno, præſidiis inſuper confirmatas, ſicque ulta repulſam acceptam penetravit ad ripam uſque, Moſellæ objectam. Quia

(a) Beati Rhenani error. (b) Ubii qui?

Quia verò (*a*) Saxonas pariter & Francos piraticam exercendo infeſta maria habuiſſe Ammiani Oroſiiſque verbis, paulò antè adſcriptis, edocti fuimus, neceſſariò ſtatuendum nobis eſt littoralem & maritimam fuiſſe utramque gentem. De Saxonibus docet hoc Apollinaris, clarè ad Lampridium ſcribens,

Iſtic Saxona cærulum videmus,
Aſſuetum antè ſalo, ſolum timere.

Eoſdem etiam piratas vocat, magnoque vel temeritatis vitæque projectionis, vel fiduciæ in rebus marinis argumento, coriaceis lembis uſos fuiſſe in navigando Oceano: nimirum mortis periculo in mortem ruentes, ſcribit,

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat, cui pelle ſalum ſulcare Britannum
Ludus, & aſſueto glaucum mare findere lembo.

Quod ipſum de Britannis commemorat Plinius, vitilibus navigiis, corio circumſutis, eos navigare ſcribens. Memini annis abhinc paucis idem facinus proſpero ſucceſſu tentatum ab affinitate mihi conjuncto Hornano, hîc obiter memorandum, quò fides miraculi facilior ſit. Is namque orariâ cymbulâ, quaternis tignorum ſegmentis conſtante, ac tribus tergoribus depſitis circumdatâ, cui portandæ ſolus ſufficiebat, è Batavo ſinu Oceanum Septentrionalem Dantiſcum uſque in Viſtulam, Sarma-

(*a*) Franci & Saxones littorales; & piratæ.

Sarmatiæ amnem, enavigavit, ſtupentibus, & ad miraculum audaciæ, famâ prænunciâ divulgatæ, paſſim ſe effundentibus in littus populis. Redeo à diverticulo ad propoſitum. Innuit hoc idem Claudianus poëta, apud quem Roma victrix gloriatur, quòd domito Saxone Tethys ſit mitior. Quin & Pacatus Drepanus conſumpti navali bello Saxonis gloriam Theodoſio Imp. gratulatur. Eutropius etiam Saxonas & Francos mare conjunctis viribus infeſtâſſe teſtatur, quorum retundendis inſultibus pacandoque mari Carauſum quendam à Diocletiano fuiſſe præfectum ſcribit. Eorundem pandos myoparones, quibus Gallica littora incurſabant, dum memorat Sidonius, fidem facit maritimos fuiſſe. Opportuniſſimus verò terrarum ſitus ad littus, & in paludibus inviis, quod ſuperiùs Oroſii verbis reddidi, Saxonas ad piraticam invitâſſe videtur, tam Ciſalbianos, quibus per amplum Albis alveum in mare fuit acceſſus, quàm Tranſalbianos; quos crediderim illum voluiſſe depingere, ac veluti indice commonſtrare, qui (*a*) Dictmarſiam, hodie dictam, incolunt; eam, quæ, paludium beneficio innixa, ſemper obſequium Daniæ Regum reſpuit, ſuperioribus annis jugum admittere coacta. Quid, quòd & (*b*) Stephanus Ethnographus Saxonas in Cimbricâ Cherſoneſo collocat, in cujus codicibus depravatè legitur

(a) Dictmarſia. (b) Stephanus emendatus.

gitur χιβρικῆ pro κιμβρικῆ. Jam quòd Franci littorea quoque gens fuerit, è Panegyriſtæ verbis clarum fit, qui Conſtantio Imp. eam laudem attribuit, quòd Francos, à propriis, ex origine ſuis, ſedibus, atque ab ultimis Barbariæ littoribus avulſos, in deſertas Galliæ regiones tranſtulerit. Ubi per ultima Barbariæ littora videtur deſignare auctor oras non Halorum modò Worſtorumque, ad extremum nunc Albim dictas, ſed & Embdanæ gentis Friſiorumque littora, licet objectis infinitis inſulis lacera. Accedunt Ammiani verba, anteà citata, quæ mari potuiſſe illos erumpere docent, ut in dubium iſtud vocari non poſſit. Mamertinus quoque bellis piraticis infeſtos Francos à Diocletiano ſubactos oppreſſoſque prædicat. Hactenus declaratum ſatis arbitror, Francos Abotritis & Saxonibus Albim verſus ad orientem confines fuiſſe, & maritimos. Quòd deinde (a) verſus cadentem ſolem Rheni ripâ, velut cardine, diviſos habuerint fines, id liquidò diſcas ex Agathia, cujus in primo hæc ſunt verba. Nam circa Rhenum Franci habitant, huicque adjacentes incolant terras. Quod certo certius eſt, quandoquidem Rheni brachium, à Druſo foſſum, & in Salam amnem corrivatum apud Druſoburgum, Rhenus quum ſit, adoptivo tamen nomine decurrit in Oceanum, ripaque dextra Tranſiſalanam ditionem;

(a) Franci ab occidente Rheno alluebantur.

tionem, veræ Franciæ initium, alluit, ut Strabonis ac Taciti auctoritate clariſſimè docuimus. Nunc reliquorum populorum confinia detexamus, ſumpto à (a) Sicambris exordio, qui, ſecundum Rhenum ſiti, Clivenſem Ducatum complexi fuêre, populus bellicoſus, & Romanis meritò formidabilis: quippe quorum octingenti, ut Cæſar, quingenti, ut Appianus, equites, ſubitâ impreſſione adorti, quinque millia Romanorum equitum è Cæſaris exercitu in fugam egerint, interfecto magno numero. Horum terris non magis vicinos fuiſſe Francos, quàm Sicambros in mores ac jus gentis Francicæ tranſiviſſe, colligere eſt ex Claudiano & Apollinari, quorum ille,

Ante ducem noſtrum flavam ſparſêre Sicambri
Cæſariem, pavidoque orantes murmure Franci.

Hic verò ita canit,

Detonſus Vahalim bibat Sicamber.

Ad quæ penitiùs intelligenda animo recolere oportet (b) morem, Francorum genti peculiarem, quo capillitiùm circumtondebant, ſolis intonſis Regibus: & alterum, quo victi, quum in hoſtium manibus eſſent, comam alebant & promiſſam ſpargebant, ſuccreſcentemque capillum ac novum in cervicem rejiciebant, ut Apollinaris alicubi ſcribit, luctus argumento: unde colligi poteſt, Sicambros Fran-

(a) Sicambri. (b) Francorum mos.

Francis paruiſſe, quando in illorum mores tranſierint. Teſtatur iſtud tacitè alio loco Sidonius, ubi Conſentii laudes, legationibus obitis inclyti, pleniùs ebullit.

Tu Vidrum, Vahalin, Viſurgin, Albim,
Francorum & penitiſſimas paludes
Intrares, venerantibus Sicambris,
Solis moribus inter arma tutus.

Ubi innuit, Conſentium propter ſpectatæ virtutis, morumque integritatis famam poſſe tutò pervadere hoſtiles Francorum terras, ipſis lubentibus volentibuſque, ac Sicambros quidem pro Francis uſurpat, ut pro iiſdem Caucos accepit Claudianus, & ante eum Lucanus, non tantùm quia contermini, & ſimili ſolo utentes, unde & paludoſi à Propertiò dicuntur, ſed quòd gentiles ac ὁμοεθνεῖς fuerint: quò ſpectat, quòd etiam attigiſſe mare Sicambri legantur; id quod falſum eſt, niſi cum Francis poëticæ libertatis lege confunderentur, qui uno totius gentis nomine Germani conjuncti erant. Momentum huc addere non leve poſſunt Remigii Archiepiſcopi verba, quæ in Remorum civitate in marmore inſculpta extitiſſe refert Spanheimius Abbas, quibus Clodoveum (vetuſti libri Chlodevechum ſcribunt, quem ratione rectâ meliùs Ludovicum dicemus, quod Francorum lingua durior aſperiorque Ch loco ſolius, l, pronunciando efferebat) Fran-

corum

corum Regem, à ſe lavacro ſalutari tingendum, ſic allocutus fertur facundo ore (ut liber, de rebus geſtis Francorum incerto auctore ſcriptus, loquitur:) *Mitis depone colla Sicamber.* Conſtat præterea è Panegyriſtis, Conſtantini principatu Francos, auctâ in immenſum ſtirpe, Sicambrorum terras inundâſſe atque occupaviſſe: ita ut de viciniâ minùs, quàm de nominis tranſitione atque uſucapione dubitandum videatur. Quòd præterea (*a*) Friſii Francorum accolæ fuerint, ambiguum non eſt, quippe qui ſecundum littus ſeptentrionale, quemadmodum & Cauci, terras illorum claudebant, ut ex Taciti libello de Germaniâ ſuprà annotatum eſt: niſi quis non abſurdâ ratione illos in eandem gentem & re, & nomine tranſiſſe velit; ſiquidem ex eodem vocabuli etymo, libertatis amorem ſpirante, & Friſii, & Franci appellationem traxiſſe videntur. Adde, quòd Franci nominis veſtigium reſidet in Franico oppido, ſive, ut alii volunt, Francico. Beatus Rhenanus, qui Germaniæ rebus multum lucis primus attulit, non diffitetur Friſiis fuiſſe conterminos Francos. Imò ſuſpicio eſt mihi, Friſiam Francici juris poſteà fuiſſe, ac propter Francici generis cognationem à Regibus illorum, ut aquilam inſigne clypeis ſuis nobilitas adjiceret, conceſſum. Friſiis adhærentes

(a) Friſii Francis confines.

rentes (*a*) Caucos minores, qui Embdani ſunt & Oldenburgenſes, item majores, qui Bremenſem epiſcopatum incolunt, Francis fuiſſe conterminos à Boreali plagâ, præter Tacitum teſtantur Claudiani poëtæ verſus, quibus Stiliconi adulabundus immeritas laudes attribuit, illique acceptum ferri debere canit,

Quòd jam trans fluvium non indignante Cayco
Paſcat Belga pecus, mediumque ingreſſa per Albin
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Ex quo liquet medias inter Rhenum & Caucos Francorum terras jacere, ad quas exteris patere nunc acceſſum indicat beneficio pacis, Stiliconis artibus procuratæ. Præter hæc documenta, quæ ad faciendam dictis fidem, & tuendam promiſſi noſtri rationem ſatis eſſe poſſent, accedit nativum ſoli, quod incoluêre Franci, ingenium, quod frequentibus (*b*) paludibus abundâſſe Procopius teſtatur, & Apollinaris eo verſu, *Francorum penitiſſimas paludes*: neque diffitetur Claudianus illo verſu,

Germanorumque paludes *Eruis.*

Accedit indubitata Cornelii Taciti lib. xx. auctoritas, commemorantis, eâ de cauſâ Germanos Galliam irrupiſſe, ut paludes ſuas & ſolitudines fœcundo Gallici ſoli ubere commutarent.

(a) Cauci Francis contermini. (b) Francorum ſolum paludibus abundat.

tarent. De iiſdem paludibus ſenſit Tacitus, ubi queritur, Romanum exercitum, quem adverſus Arminium ductabat Germanicus Cæſar, contruſum fuiſſe à barbaris in paludes, vincentibus gnaras, neſciis iniquas. Idem, veluti ſeipſum explicans, eadem loca profundâ uligine limoſa, gravique cœno tenacia appellat. Neque alio conſilio commotum fuiſſe Druſum exiſtimo, quando in Cheruſcos exercitum trajecit, quàm ut paludum diſcrimina vitaret. Idem auctor Cheruſcis, inter Germanos extremis, conſueta apud paludes prælia fuiſſe ſcribit. Narrat quoque, Cæcinnam legatum anguſto tramite inter vaſtas paludes, & profundas uligine vix cum ſummo diſcrimine ereptum fuiſſe. Propterea Germanicus excuſat, dictitans, Germanos juvari ſilvis & paludibus, juſtis locis facilè ſuperari. Apud eundem Romanus miles, hoſtibus circumfuſus, exprobrat Germanis, quum in prælio caderent, ſilvas & paludes, quibus fiderent, contrà æquis locis æquos deos. Teſtatur idem, ultra Rhenum verſus Amiſiam flumen vaſtas paludes à L. Domitio Ænobarbo fuiſſe aggeratas anguſto tramite. Eaſdem ſummum obſtaculum atque impedimentum attuliſſe Cæſari Maximino, quo minùs debellatis Germanis ſolidam reportaret victoriam, Herodiani docet hiſtoria. Panegyrici, Conſtantino, Conſtantii filio, dicti, auctor Francos deſignans, Nationem, perfu-

giis

giis ſilvarum & paludium ſolitam bellum fruſtrari, appellat. Gregorius quoque Turonenſis, Sulpitii Alexandri fidem ſecutus, inter invias & Romanis inacceſſas paludes Francos habitâſſe commemorat, quarum ut illis perfugia erant tuta ac ſecura, ita his exitioſa plerunque, quòd voraginibus immerſi, limoque implicati, permiſtis hominum & jumentorum corporibus, ruinâ ſuorum interirent. Hanc paludoſi ſoli naturam toto illo tractu invenias, quem ut olim Franci, ita nunc tenent Tranſiſalani, Cliverſes, Weſtphali, Embdani, Drentani, Lingii, Bremenſes, Benthemii, & cum Friſiis Tuenteni, ut extra omnem litis aleam ſtatuendum ſit, alias non fuiſſe genitales Francorum terras. Itaque longè manifeſtiſſimis & ſole meridiano dilucidioribus argumentis detegitur, imò convincitur impudens eorum error, qui Franconiam regionem, procul à Rheno diſſitam, longiſſimè ab Oceano, imò quæ, quid ſit Oceanus, penitus ignorat, ac propterea piraticæ neſciam atque alienam, minimè paludoſam, diverſiſſimo poſitu à Caucis, à Friſiis, Sicambris, Batavis, & veteribus Saxonibus diſjunctam, primam parentem & genitalem(*a*) Francorum ſedem conſtituunt. Neque verò dubium mihi videtur, quin, lectis expenſiſque accuratè noſtris ar-

 gumen-

(a) Franconiam non eſſe Francorum genitalem ſedem.

gumentis, doctiores cùm ex hac, tum ex aliis. Germaniæ nationibus viri palinodiam ſint cantaturi, revulſiſque ab oculis, quibus obſiti caligabant, pulmunculis, veritatis lucem clariùs ſint intuituri, meritamque mihi gratiam habituri, poſito antiquatæ opinionis præjudicio. Neque, uti confido, obſtinatè aut mordicus errorem tuebitur gens illa, quæ, fabularum & conſutorum mendaciorum tæniis ſpecioſiſque vittis variegata, ingenioſè aſtuteque tegendos ſibi dolos putavit: quæ quum Francos in paludibus habuiſſe ſedes non neſciret, & Sicambriam à Francis olim occupatam legendo cognoviſſet, quò fabulam ſuam decorè inſtrueret, utque auguſtiora ſui initia faceret, principe atque architecto nugamentorum uſa Hunibaldo, commenta fuit, Francos ad Mæotidem paludem conſediſſe, inde digreſſos in Pannoniâ Sicambriam, maximam urbem & copioſiſſimam, condidiſſe, demum in Franconiam immigrâſſe; quum nuda rei veritas, deducto commentitiæ fabulæ velamento, id loquatur: Francos paludoſam incoluiſſe regionem, Sicambrorum ditionem invaſiſſe, inde trajecto Rheno proximas quaſque Germaniæ carpſiſſe, in Turingiam tranſiſſe primò (ubi crinitos ſuper ſe Reges creaviſſe de primâ & nobiliore ſuorum familiâ Turonenſis falſus ſcribit) denique Franconiæ de ſe nomen indidiſſe, poſtremò Gallias cum nomine occupâſſe. Hunc

in

in modum perluſtrato Lynceis myſtarum, ſacriſque operatorum oculis loco, ob arbuſti denſitatem tenebroſo, aureus ſe ramus ſolet patefacere, hoc eſt, veritas elucere, uti ſymbolicè Maro poëta innuit. Cur autem Franci ad cutim reſectos habuerint crines, circumtonſi omnes, quod anteà in tranſcurſu attigi, præterquam Reges (quibus ſolis intonſis eſſe gentili more licebat, rejectis diſcrimininatiſque à verticis æquamento capillis in utrumque frontis latus, ut teſtatur Agathias) libertatis iſtud, quam nomine præferebant, argumentum fuiſſe arbitror, eâ fermè ratione, quâ libertate donandi ſervi capillitium cute tenus detonſum ponebant. Quò ſpectat, quòd (*a*) Carolus, Francorum rex Auguſtus, in diplomate, quo libertatem Friſiis confert atque emancipat, militiæ operari volentes, circumtonſos ſupra auriculas ſummas, reciſâ crinium ſilvâ, eſſe, modò libeat, mandat, quò fidem facere de acceptâ libertate queant. Huic victrici & (*b*) glorioſæ nationi, quæ, ſæpius armis repulſa, Bataviæ tandem poſſeſſionem integram, per funera & ſanguinem emptam, obtinuit, idque non uno ſeculo, ſummum beneficium debemus Hollandi, ſi maculam ingratitudinis effugiemus, quòd per eam poſt Deum Opt. Max. optimis fortiſſimiſque principibus aucti & or-

 nati

(a) Caroli Franci diploma. (b) Francorum glorioſa natio.

nati fuerimus, quorum è Regiâ ſtirpe illuſtris propago fluxit; neque id mirum, quando aquila non producat degenerem columbam, ut Flaccus ait: quando (*a*) Francis optimos mores, religionis ſacroſanctæ & Chriſtianæ cultum, ſanam opinionem, pietatis ſtudium, æquitatem, legum reverentiam Agathias hiſtoricus tribuat, nihilque à Romanis diſcrepare dicat præter veſtitus barbariem, & nativæ linguæ ſonum: quando Carolus Calvus Francus (*b*) Theudericum, avito ſanguine Francum, nobis præfecerit, liberali manu & cauſâ donatum Hollandiæ principatu: quando priores Reges ſingulari promovendæ pietatis ſtudio & ardore (*c*) Trajectenſem urbem cum amplâ ditione ſanctis viris obtulerint, qui rudibus animis Chriſtum, & puræ religionis ſemina depangerent. (*d*) Francorum Regum legibus & operâ res Germaniæ ingenti incremento auctæ fuerunt, & ab inteſtinis bellorum (quibus ſe mutuis concidebant) malis defenſæ. Francorum victricibus armis & præſtanti virtute pardomitæ fuerunt (*e*) Galliæ, & à Gothis aſſertæ, quæ toties Germanorum ſanguine fuerant incaſſum appetitæ, quarum pars minima in hunc uſque diem ad immortalitatem memoriæ

(a) Francorum laudes. (b) Theudericus Francus à Carolo Calvo Hollandiâ donatus. (c) Trajectum Epiſcopis datum. (d) Franci Reges quid præſtiterint? (e) Galliæ à Francis occupatæ.

riæ glorioſo Franciæ nomine ſuperbit. Franci (a) Hiſpaniam, ab Arabum Scenitarum (qui Saraceni dicuntur) impurâ gente inſeſſam, ſubegêre. Franci inſuperabilem bellis (b) Saxonûm gentem, & Romano nomini formidabilem fregerunt, repoſitâ odii vice, ac Dei cultum puramque religionem, abolitis ſimulacris, ſuſcipere coëgerunt. Francorum indomitæ virtuti ceſſit (c) Italia, rerum domina, & gentium omnium victrix, quam non Hannibal, Africæ totius opibus fultus, non Antiochus, Aſiæ terror, non Pyrrhus, Alexandri Magni æmulus, non Perſarum faſtus debellare potuerant, aut de gradu dejicere. Itaque non verè minùs, quàm falsè ad legatos Romanos dixiſſe memoratur (d) Fridericus Imper. cognomento Ahenobarbus, ſe Romanum imperium, majorum ſuorum Francorum ſanguine comparatum, haud precarium, obnixè tutaturum. Francorum genti non diſpar (e) equo Trojano fortuna attribuitur; nam ut ille præſtantiſſimos duces, in alvi latebris abſconditos, effudit: ita hæc nobilitate altiſſimâ præſtantes familias, lætiſſimam quandam ſegetem extulit, & quaquaverſum diſperſit, ita ut univerſæ penè Europæ nobilitas non aliis è ſtolonibus pullulârit. Principum noſtrorum ſtem-

(a) Franci Hiſpaniam ſubegerunt. (b) Saxones à Francis ſuperati. (c) Italia Francis ſubjecta. (d) Friderici Ahenobarbi dictum. (e) Equi Trojani ſimiles Franci.

mata atque (*a*) inſignia ortum ſuæ ſtirpis (vetus enim eſt, ſcuta virtutis teſtimonia & argumenta præferre) facilè loquuntur. Leo namque (quem Hollandia in aureo ſolo rubeum oſtentat cum exertâ linguâ cyanei coloris) Francorum Regum fuiſſe inſigne ab Hunibaldo traditur. Singulæ enim (*b*) gentes varia in ſignis ſuis & clypeis decora expreſſêre: ita Cimbri taurum pro inſigni habuerunt, Gothi urſum, Alani canem, Trojani ſcropham, vel ſuem, quod animal etiam Troja vulgo Latinorum vocatum fuiſſe Meſſala Corvinus teſtatur, unde & Trojanæ urbis memoriæ ſacraviſſe illud inſigne Antenor dicitur in aureo vexillo: Rurſus Perſæ ſagittarium, Thraces Martem, Scythæ fulmen; Tantalus aquilam, pro inſignibus geſſêre. At tu (*c*) Tranſiſalana gloriare iſto lumine, quod primus ego tibi aperui, commonſtrator avitæ laudis, atque hac immortalis gloriæ prædicatione te efferto, apud te repertos eſſe fontes & natales præpotentis & inclytæ Francorum gentis; veſtram eſſe genitalem Imperatorum maximorum & Regum tellurem, ut meritò tibi de ſuo jure decedere debeat Creta, Jovis glorioſa cunabulis, & Herculis ortu ſuperbæ Thebæ: Veſtram eſſe legum, quæ vobis & pietati poſitæ fuerunt, officinam. Francorum genus, ne quis ſcru-
pulosè

(a) Hollandiæ Comitum inſignia. (b) Gentium inſignia. (c) Apoſtrophe ad Tranſiſalanam regionem.

puloſè ſectam in partes diviſionem à me expectet, geminum apud ſcriptores invenio, (a) Anſuarios & Salios. Marcellinus libro viceſimo ſcribit Anſuarios, ſive (quæ apud Tacitum extat lectio) Anſibarios tranſmiſſo Rheno extimam Galliarum oram inquietâſſe. *Regionem*, inquit, *ſubitò pervaſit Francorum, quos Anſuarios vocant, inquietorum hominum, licentiùs etiam tum percurſantium extima Galliarum.* Eoſdem, nihil hoſtile metuentes, quòd nullum unquam Principem ob impeditas viarum ſalebras ad ſuos pagos penetrâſſe meminerant, à Juliano mirâ celeritate dicit oppreſſos. Quo in (b) loco prior editio ſcripturam Anſuarios magis mihi approbat, quàm poſterior, quæ (c) Attuarios habet: quanquam & Attuarios alibi apud eundem lego, ubi refert, Petulantes (gentis nomen, aut legionis eſt) & Celtas irrito precum molimine obſecrâſſe Julianum, jam militari acclamatione Auguſtum renunciatum, pro Attuariis, ut mitterentur ad occupandas provincias, quas ipſi viſum eſſet: quo in loco vulgata exemplaria vitioſè ſcribunt, pro Actuariis. Eoſdem eſſe arbitror cum his, qui à Strabone libro 7. Chattuarii vocantur, ſive corruptâ librariorum vitio ſcripturæ fide, ſive Geographum Germaniæ populorum nomina, Græcis auribus avia, procliviorem in

 erro-

(a) Franci Anſuarii & Salii. (b) Marcellini locus. (c) Attuarii.

errorem induxerunt. Utcunque ſit, dabunt id mihi doctiores, quibus Græcum exemplar (*a*) Strabonis ad manum eſt, mendis illud ſcatere, quando λȣίȣς malè pro λυγίȣς ſcriptum illîc ſit, Lygiorum autem nomen latiſſimè patuit, teſte Tacito: rurſus γαμβρίσιοι legendum illîc eſt loco γαμαβριȣ́νιοι, & χαμαύοι pro χαῦβοι: aliaque id genus plura errata in eo auctore lector deprehendet oculatior: hæc me movit ratio, cur etiam ἀττȣάριοι extritâ X. literâ legere malim. Sed ut momenti parvi iſtud eſt, ita illud aliquantò majoris, (*b*) Anſibarios inter Palatina auxilia cenſos fuiſſe olim, & quum agros vacuos prope Rheni ripam occupâſſent, quibus juſſi fuerant decedere Friſii, quum obſtinatus præfecti Romani rigor idem illis quoque denegâſſet, retrò conceſſiſſe ad Uſipios & Tubantes. Neque poſſum accedere illius ſententiæ nimis præcipiti, qui cum Angrivariis (qui inter Veſtphalos populus fuit) Anſuarios confundit. Hos ego non ábſurdâ conjecturâ (*c*) Daventurios, vel certè finitimos illis libenter facerem, quòd videantur mihi ab (*d*) *Anſis*, quo vocabulo proceres & heroës denotari monui, dicti eſſe, quod nomen illorum civitas non abnuit, **Anſen-ſtadt**/ id eſt, Anſuariorum civitas nominari ſe publicis ſcriptis paſſa. Quòd ſi Attua-

(a) Strabonis codex Græcus emendatus. (b) Anſibarii qui? (c) Daventurii. (d) Anſi.

Attuariorum ſcripturam potiùs admittemus, recepta nunc Daventuariorum appellatio primæ gentis nomenclationi atteſtabitur. Quid enim ortui ſuo vicinius in tanto ſeculorum decurſu, & linguæ, ſemper degenerantis, ac ſe vulgato uſui accommodantis, mutatione ſervari potuit, quàm quòd ex articulo, *De* &, *Attuarii*, in coagulo vocis liqueſcente vocali unâ cum alterâ, D'attuarii nuncupati fuerint, qui nunc Daventuarii vocantur? nam qui, obſoletâ ratione vulgarem pronunciationis formam ſequentes, à fortunâ, quæ populariter Aventura audit, nominis auſpicium trahunt, fabulam incœptare mihi videntur. Alterum Francorum genus ſunt (*a*) Salii, quos (*b*) non à Salis rivo, Sala, qui Turingos à Sorabis dirimit, in Albim ſe effundens, quod quidam exiſtimant, ſed vel à Sala, (*b*) altero Rheni brachio, quem Iſalam nominari nunc admonui, cujus accolæ fuêre, vel à ſaltu & agilitate pedum nomen ſortitos arbitror: quod poſtremum ſecutus videtur Sidonius illis verſibus, quibus peculiares ſingularum gentium dotes complexus eſt:

Curſu Herulus, jaculis Hunnus, Francuſque natatu,
Sauromates clypeo, Salius pede, falce Gelonus.

Hinc eſt, quòd alio loco tribuit illis eam per-

 nici-

(a) Salii Franci. (b) Salii unde dicti?

nicitatem, quâ vel haſtas emiſſas præverterent, quando ait, etymon gentis ſimul aperiens,

——— Clypeoſque rotare
Ludus, & intortas præcedere ſaltibus haſtas,
Inque hoſtem veniſſe priùs.

Hos ego ad Suollos, civitatem Tranſiſalanam, ſedes habuiſſe autumo, nominis memoriam conſervante, ac poſteritatis auribus commendante (*a*) ditione Salandiâ, pabuli lætâ ſoliique herbidi laude famoſa: non ſonat autem Salandia aliud, quàm Saliorum regionem, quæ, urbi circumjecta, peculiarem habet quæſtorem tribunúmve ærarium. Tuetur nominis jus etiam (*b*) Salicum pagus, qui fluminis eluvione unâ cum Camporum urbe ripam mutavit, è Tranſiſalano Ciſiſalanus factus. Proinde iſti, qui à Turingico Sala, cujus in ripis conſederint Salii, appellationem traxiſſe dicunt, Lúciani veris narrationibus non abſona narrant. Saliorum à nomine non multùm abludit Oudeſalia, quaſi vetus Salia, in Tubantibus vicinum oppidum. Meminit nominatim Saliorum Claudianus, ad Rhenum ſedes eorum manifeſtè indicans.

——— Rhenumque minacem
Cornibus infractis adeò miteſcere cogis,
Ut Salius jam rura colat, flexoſque Sicambri
In falcem curvent gladios, geminaſque viator
Quum videat ripas, quæ ſit Romana, requirat.

Oſten-

(a) Salandia ditio. (b) Salicum pagus.

Oſtendit hîc, Salios Rhenum accolere, Sicambris vicinum, alveumque Rheni alterum, à Vahali, qui Romanam Gallicámve ripam finiebat, diverſum, ſed propter altam pacem tunc ſecurum viatoribus, tenuiſſe. Ex quo manifeſtus error Joannis Poldi detegitur, qui Salios Narbonenſis Galliæ populos *à l'entour d' Aix* (ut ejus verba vernacula adſcribam) ſomniat. Marcellinus lib. XVII. refert, Julianum Cæſ. adortum fuiſſe improviſos Salios in Romano ſolo apud Toxandriam (quæ Campaniæ in Brabantiâ pars eſt) habitacula figere licentiùs auſos, eoſque in deditionem accepiſſe. Idem commemorat, Salios inquietâſſe Juliani temporibus regionem, quæ ad ſilvam Arduennam vergebat, quos hîc adortus, ceu fulminis turbo (inquit) perculit. Ea regio creditur fuiſſe Eburonum, nunc Leodienſis tractus, ac fortaſſe ab his Saliis Francis (*a*) arci Francimonti, inter Eburones non ignobili, à ſe conditæ & appellatæ, nomen manſit. Salios Francos, poſtquam in Romanorum leges fuêre recepti, etiam inter Palatina auxilia cenſos fuiſſe, ſimiliter ut Anſivarios, in vetuſtis tabulis legas. Ab hac gente (*b*) Conradus ſecundus Imp. cognomen Salici traxit, quod ad Francos veteres originem referret. Hinc (*c*) Salica-

(a) Francimontium arx. (b) Conradus Salicus. (c) Salicæ leges unde?

licarum legum fluxêre natales, quas (*a*) Varamundus (qui primus Francorum in gente titulum Regum ſumpſit circiter decimum principatus Honorii annum) tuliſſe perhibetur, & ope quatuor Regni procerum ſanxiſſe, quorum nomina Sigibertus, Cuſpinianus & alii iſta produnt: Wiſogaſtum, Loſogaſtum, Huſogaſtum, & Sologaſtum, quos ego philoſophos, & ſapientes à ſcientiâ rerum, & ingenii perſpicientiâ (*b*) Gaſtos dictos exiſtimo, quaſi Catones quoſdam, & excellentis ſpiritus viros, qui è ſingulis fortè ordinibus ab ipſo Varamundo delecti fuêre, ut in commune toti Francorum reipub. ſalubriter conſulerent. Videtur autem rectè & ſapienter Princeps ille inſtituiſſe gubernandi regni officinam, quamvis barbarus, non infeliciùs fortaſsè, quàm perſonatus ille Xenophonticus, per quaterna conſultorum genera, in quibus (*c*) Wiſogaſtus prudentis & cordati conſultoris, (*d*) Loſogaſtus cati & aſtuti ſignificationem præferunt, ut (*e*) Huſogaſtus non tam œconomi, quàm ejus, qui uſum domeſticum & conſuetudinem percalleat, ac privatorum hominum rationibus conſulere poſſit: denique Sologaſtus, aut potiùs (*f*) Slogaſtus (ſic enim in vetuſtis codicibus manuſcriptis exaratum nomen reperi)

rerum

(a) Varamundus rex primus Francorum. (b) Gaſti qui fuerint? (c) Wiſogaſtus quis? (d) Loſogaſtus. (e) Huſogaſtus quis? (f) Slogaſtus.

rerum proletariarum, & ad infimæ etiam ſortis plebeculam pertinentium curioſum notare videtur. Decet autem eum, qui ad reipub. clavum aſſidet, (*a*) Principem eos ſibi adhibere conſultores, qui excuſſo exploratoque conſilio prudenter omnium rebus communiter conſulant. Neque ſatisfacit mihi Homericus Agamemnon, qui decem Neſtoras, hoc eſt, cordatos longoque rerum uſu exercitatos ſenes optavit: neque Darius, qui totidem Zopyros, qui ſimulatione & aſtu officia tegere, hoſtem fallere, aut publicam rem cum alieno detrimento augere nôrunt. Nam qui cum laude Principis perſonam in repub. tuebitur, is non tantùm ſuarum, regnique rerum quavis tandem ratione parto incremento attendet, verùm etiam civium & ſubditorum, etiam minimorum rationes & negotia ſedulò procurabit cum Cyro, qui in illorum opibus ſuas potiſſimùm ſitas exiſtimabat. Redeo ad rem, unde digreſſus eram. Barbara iſta, ſed non otioſa nomina aliter ſcribit Trithemius, Hunibaldi ſomniis inſiſtens, & à (*b*) Salagaſto, ſummo Jovis, ſi diis placet, pontifice, legem Salicam nomen accepiſſe fabulatur, & conſtructam ab eo in Mæni ripâ villam, in oppidum, quod hoc tempore extat celebre, Seletſtadium mutatam: cujus ſententiam ferè ex profeſſo ſequitur Otho Frinſigenſis, niſi quòd Francorum nobi-

(a) Principis munus, (b) Salagaſtus.

nobiliſſimos Salicos vocari, hiſque uti legibus addit. Rurſus (*a*) Windegaſtum nominis ſui vicum in Franciâ orientali conſtituiſſe, Windeſheimum dictum. Quòd ſi ad hunc modum nugas juvet inquirere, quin cœnobium, archetypum Windeſheimum apud Tranſiſalanos in genitalibus Francorum terris, ad iſtum, ſi ita placet, auctorem referimus? Tertium nominat (*b*) Weſogaſtum, Dianæ antiſtitem, ineptus nugator, qui neſcivit Francos vero Dei cultui operatos, & à lacte innutritos. Quartum (*c*) Boſogaſtum, quæ vox ſonat malignum ingenium, ſive ſpiritum, quòd à conſultore alienum eſſe debet, qui publicæ ſaluti conſulet. Sed iſta ſcopis diſſolutis laxiora valeant longùm. Redeamus ad ipſam rem, & quid de lege Salicâ ariolati fuerint alii, ſenſerint've, recenſeamus. Legem Salicam (inquit Pyrrhus) conſtat Pharamundum, accîtis priùs proceribus, nec citra maturum conſilium tuliſſe, ut ab optimis legibus ſanctiſſima regni auſpicia cœptaret: quam (*d*) vel à ſale rectaque ratione, vel à Salicâ terrâ, vel à Saliis ſacerdotibus, id eſt, à generoſis ſapientibuſque viris conditam, vel undecunque libet, Salicam veteres, & nos nominamus. Joannes Ferrarius Montanus, vir inſigniter doctus, refutans iſtud commentum, à Pharamundi Salici, qui auctor legis fuerit, nomi-

(a) Windegaſtus. (b) Weſogaſtus. (c) Boſogaſtus. (d) Salicæ legis etymon examinatur.

nomine, quem majores Salicum cognomento dixerant, appellatam putat, ſed erroris manifeſtus. Turpiùs impegit Franciſcus (*a*) Connanus, qui Salios Gallos exponit his verbis. Nulla gens minùs paſſa eſt fœminarum imperium, quum lex Saliorum, id eſt, Gallorum eas ſucceſſione regni excludat. Salicas terras vocari ſolere propria Principum libera prædia, atque immunia, Beatus Rhenanus annotat: quòd Franci, poſtquam latè imperium auxerant, nobilitati & veteranis militibus agros aſſignârint immunes penitus, & ab omni ſervitute liberos. Ludovicus Schradinus (*b*) terras Salicas à Jureconſultis dici ait (ut refert Spiegelius) quæ ſolius ſint Regis, & à lege allodii diſtent, quâ ſubditi comprehenduntur, quibus beneficio iſtius legis datur liberum rei alicujus dominium, non excluſâ Principis majeſtate. Cum quo ſentit & Carolus Molinæus, Jureconſultus alioqui non pœnitendus, Salicam terram interpretans fiſcalem & regiam, hoc eſt, dominium coronæ & majeſtatis regiæ Francorum. Paulus Volzius, etiam ulteriùs extendens Salicæ vocis uſum, non legem modò Salicam, hoc eſt, (*c*) liberam, ſed & terram Salicam, & Comitem Salicum, id eſt, liberum, qui vulgò Freyherr dicatur, nominat. Hinc ſatis conſtare poteſt, quàm ſe torſerint in explican-

(a) Connani error. (b) Salica terra. (c) Salicus pro libero.

plicandâ vocabuli iſtius origine docti homines, quod à Saliis Francis ſimpliciter dictum fuit. Hujus legis (*a*) caput excludit mulieres à ſucceſſione regni, & ſecundum legulejos nonnullos etiam hærediis: quam apud Salicum pagum, Campis non procul diſtantem, in uſu etiamnum eſſe, juvenis, & legum cognitione, & nobilitate natalium clarus, mihi retulit ipſe indigena loci. Certè Agathias filios ad regni ſuſceptionem patriâ apud Francos lege vocari teſtatur. (*b*) Bodinus, vir mehercle doctiſſimus, in dubio eſſe ait, latáne lex illa fuerit, nec ne; putatque, eam ſolùm de regni ſucceſſione fœminis adimendâ, vel certè non permittendâ ſentire, reprehenſis in hoc Baldo & Juriſconſultorum pleriſque, qui cum imperii majeſtate hæreditatis jus in prædia, atque alia quævis bona confundunt. Gagninus hanc legem inculcat. Nulla hæreditatis portio de lege Salicâ ad mulierem venitō. Ipſiſſima verò (*c*) verba hæc eſſe volunt. *In terrâ Salicâ mulieres ne ſuccedant.* Extat apud Gallos libellus, titulum de lege Salicâ præferens, ſed qui legis ipſum caput, de quo agit, omittit. Hæc diſcrepationem ac controverſiam magnam commovit inter noſtros & Gallos ſuperioribus annis ob Burgundiæ principatum, magnaque contentione, ſed quæ in irritum cecidit omnis, agitata

(a) Salicæ legis caput. (b) Bodini ſententia. (c) Salicæ legis verba.

agitata fuit, quando edere ac repræſentare legem Galli non potuerant, ut ex legatorum ore inaudiſſe ſe teſtatus eſt ſuis literis Antonius Scoonhovius, præſtante ingenio & eruditione vir. Non poſſum autem, quin aliquot hoc in loco adſcribam (*a*) Francorum leges, è quibus gentis ſagacitas, & judicii ſanitas elucere, ac perſpici queat: *Mendici per regiones vagari non permittuntor. Suos pauperes quæque civitas alito. Illis, niſi manibus operentur, nullus quidquam dato. Mangones, vagabundi, & Cotiones, qui impoſturis homines ludunt, coërcentor. Facinoroſus oculum pro primâ culpâ perdito; culpam iterans naſo truncator; tertiò deprehenſus capitalem pœnam luito. Nemo militiæ ſocium ſuum, aut quemlibet alium ad potandum invitato: quòd ſi quis ebrius repertus fuerit, ejectus, quoad culpam agnoſcat, aquam bibito.* Plura addere ſuperſedeo, ne quis librum me onerare legibus velle exiſtimet, quæ publici juris factæ, typiſque invulgatæ ſunt operâ & induſtriâ Heroldi. Verùm enimvero parergorum vice adjiciam, neque ſcio, quâ fronte diſſimulem ſilentio, ſatalem quandam ingeniorum morumque (*b*) diſſimilitudinem inter Romanos & Germanos. Illîc aſtum & corrumpendi artes; hîc ſimplicitatem & pecuniæ amorem magis viguiſſe animadvertas: unde illîc creverunt res, crevit potentia,

(a) Francorum leges. (b) Diſſimiles ingenio Germani & Romani.

potentia, creverunt & animi adverſum viles ſibi venaleſque animas; hîc contrà fractum imminutumque imperium, debilitatæ opes, corrupta publica conſilia, ſecutæ inde clades. Quorum exemplorũ ferax poſteritas eſt, ætaſque præſens imitatrix. Romani namque pecuniarum objectis illecebris occæcando: (*a*) corruptelis in partes traducendo: diſcordias inter cognatione junctos, ac propterea ex æmulatione, majorumque ſpe minùs fidos Principes ſeminando, alendoque in ſua ipſius viſcera Germanicam nationem armavêre, aut, rebus minùs proſperis, pacem datis pecuniis emercati fuerunt. Iſta non tacuêre, qui illorum res memoriæ prodiderunt, propterea ſæpenumero procerum Germanorum potentiam improbè elevando; ſed Taciti primo morſum audiamus. *Vis, inquit, & potentia Regibus ex auctoritate Romanâ rarò armis noſtris, ſæpè pecuniis juvantur.* Loquitur de Germanis Principibus, quorum egeſtatem occultè pariter & obliquè ſugillat, quòd (*b*) indè proclivis ad omne ſcelus ſemita pateat, quòd animus, munerum dulcedine & corruptelâ depravatus, nullâ honeſti ratione, aut æqui reſpectu ducatur, ſed per nefas accommodet ſe voluntati ejus, qui dat, ſub quâdam ſpecie & umbrâ gratitudinis. Iſtam Roman. corruptelam, quâ mentes venenabant, non diſſimulavit, aut ſilentio præteriit

(a) Rom. corruptelæ. (b) Corruptela quid faciat.

teriit Julius Tutor apud Tacitum. Neque abſonum à vero eſt, Segeſten, Cheruſcorum ducem, magno aliquo operæ pretio corruptum ab Auguſto, admiſiſſe Romanos in ſuam ditionem, paſſumque illîc jus à togatis exerceri, faſces & virgas expediri, quod gener Arminius illi exprobrat. Non diffitetur Cæſar, conſcio quoque Plutarcho, ſe Germanos muneribus expugnâſſe. Videtur & Tiberius idem conſilium voluiſſe dare Germanico, ut bello ancipiti abſiſtens, Cheruſcis, aliiſque rebellium gentibus ad inteſtinas diſcordias ſolicitatis, ad triumphum rediret. Druſum haud leve decus quæſiviſſe, illiciendo Germanos ad diſcordias, commemorat apertè Tacitus. Apud eundem Flavius Arminio fratri in colloquio proponit opes Cæſaris, ſi ſe dedat permittatque Cæſari. Trajanus etiam Imper. præmiis obſequentes ſibi reddidiſſe Germanos, ac pecuniariâ eſcâ exatiaſſe legitur. Antoninum Philoſophum auxiliares Germanorum copias contra ipſos Germanos pecuniis emercatum fuiſſe teſtatur Julius Capitolinus. Herodiani hiſtoria Alexandrum Imp. eam cauponandi artem edoctum, narrat decreviſſe legationem ad Germanos, quæ pacem ſuaderet, injectâ ſpe certâ infinitæ pecuniarum ſummæ, ab Imp. ipſis numerandæ. Idem ſcriptor de Commodo Anton. iſtud teſtatum facit, qui, pecuniariæ rei copiis inſtructiſſimus, animadverſo,

barba-

barbaros pacem magnis impendiis venalem habere, poſcentibus nihil denegavit, quò ſecuritatem redimeret. Horum veſtigiis inſtitiſſe judicatur (a) Stilico, Honorii Imper. ſocer, qui paucorum dierum ſpatio regiones, Rheno adjacentes, à capite ad calcem emenſus, Germaniæ Reges donis demulſit, quam corruptionem diſſimulans Claudianus, poëticoque ritu illi adulans, nominis ſui terrore fregiſſe, & ad obſequium gentes feroces eum pertraxiſſe canit, vitatâ calumniæ labe. Morem autem illum Germanorum, pacem ſic nundinantium, idem poëta clarè illis verſibus perſtringit:

Illi terribiles, quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & fœdâ requiem mercede paciſci.

Conſimili ratione Alanorum, qui & Maſſagetæ, vim in ſe ſurgentium avertit Hadrianus Imp. Dionis teſtimonio. Eorundem motus Gratianum muneribus compreſſiſſe refert Paulus Diaconus. Quin & Procopius lib. tertio ſcribit, Juſtinianum Imp. donis, tanquam amuleto, avertiſſe bellicam tempeſtatem, à Longobardis ingruentem. Eundem Gepidis tributum annuum pependiſſe, ut bello abſtinerent, memorat. Horum Germanorum, ſive Francorum incredibilem virtutem, ingentem corporum magnitudinem, atque in armis exercitationem prædicavit Cæſar. Mirum verò & propè

(a) Stiliconis aſtus.

propè incredibile mihi viſum illud fuit in natione manu forti & bellicoſâ, quòd non fluentibus, ſed (*a*) ſtrictis, artuſque ſingulos exprimentibus veſtimentis, ac quaſi corpori circumſutis, uſi fuerint, id quod oculatus teſtis Sidonius, eoque prior Tacitus memoriæ mandârunt, lato baltheo anguſtam alvum arctante: quum ejuſmodi habitus videatur incommodus atque inhabilis in procinctu ſtantibus, ubi cominus gerenda res ſit, corpuſque agilitate flectendum, quos tamen Apollinaris emiſſas à ſe haſtas ſaltu prævertere, incredibilis (*b*) agilitatis argumento teſtatur. Adde, quòd & prælongis haſtis uterentur, teſte Tacito, breves tamen gladios haberent, lethalibus ictibus, qui punctim fiunt, ineptos, quos patriâ voce (*c*) Anconas illos vocâſſe refert Sidonius, quos ego vernaculo ſermone, adjectâ aſpiratione, Hangers dici exiſtimo: tametſi etiam miſſilium ſecurium uſus illis fuerit, quo armaturæ genere Cimbri Vandalicumque genus omne hodie ad librandos deſtinatos ictus utuntur: quod pulchrè ille expreſſit,

Excuſſiſſe citas vaſtum per inane bipennes,
Et plagæ præſciſſe locum, clypeoſque rotare
Ludus, &c.

CAP.

(a) Francorum veſtes ſtrictæ. (b) Franci agiles. (c) Ancones quid?

CAP. X.

De armamentario Pop. Rom. maritimo, quam BRITANNICAM ARCEM *hodie nominamus.*

In ripâ medii alvei Rheni armamentarium Pop. Rom. extitiſſe, tum fundamentorum ſubſtructio, tum marmoris, in eo refoſſi, inſcriptio loquitur, clareque convincit, quòd ut principio pharus fuerit, uti mox dicemus, poſteà tamen majori uſui futurum in præſidiarium caſtellum(ubi appoſitis excubiis & cuſtodiis arma navalia ac tela aſſervarentur) converſum fuerit, facilè ut credam adduci poſſum, quò ſic à piratarum injuriâ, à quibus mare Britannicum ſæculis omnibus per Saxones, Cimbricæ accolas, & Germanos maritimos, qui & Franci, infeſtum fuit, portus opportunus defendi poſſet. *Britten* vulgò in hodiernum uſque diem nuncupatur, & (*a*) *Brittenburgus*, quod ſonat Britannicum caſtellum, à vicinâ oppoſitaque Britanniâ, tunc Rom. Pop. vectigale, unde frumentum claſſibus ad præſidiaria Romanorum horrea, Rheni ſuperciliis impoſita, de quibus anteà facta fuit mentio, importatum ſubvehebatur: ea namque vero ſimilior eſt nominis origo, quàm quæ pacis argumento vocem in *Fridtenburgum* detorſit. Iſti

(a) Brittenburgus.

Iſti meæ conjecturæ, quam ante annos ſex ſcripto mandâram, adſtipulatorem nuper nactus ſum Hunfridum Fluddum Anglum, virum litteratum, cujus de turri Britannicâ (ita enim nominat) epiſtolam typis procudendam dedit Abrahamus Ortelius, inſignis Geographus, in elegantiſſimo illo opere, cui Theatrum Orbis nomen eſt. In eâ parum evariat à meâ ſententiâ, annotans, ex Occidentalibus Imperii provinciis annonam transferri per Britanniam, velut horerum, conſueviſſe; inde ſubvectam fuiſſe navigiis Britannicis per oſtium Rheni ad præſidiaria limitis Germanici horrea, atque ita à mercatorum, vel potiùs vectorum Britannicorum frequentiâ Britannicæ turris nomen ſecutum. At ego non aliunde per Britanniam, ſed ex ipſâ, tanquam cellâ penariâ Reipub. Romanæ, ſubvectum fuiſſe frumentum ad limitanea Germaniæ præſidia, natamque inde nominis Britannici originem autumo. Adfert idem & alteram appellationis conjecturam, à milite præſidiario, è Britanniâ ab Antonino loci cuſtodiæ impoſito, ortæ. Adjicit & tertiam, quâ putat, eam turrim ad latus portus, ſeu oſtii Rheni à Batavis indigenis conſtructam ad defendendum periculum à Britannorum, piraticam exercentium, incurſionibus, quas in Morinos & Batavos faciebant, ut illius gentis loquuntur Annales, creatumque exinde nomen, mutato licet ædificii uſu. Hujus arma-

mentarii veſtigia reliqua ſepulta, marique adobruta latent, niſi ſi quando poſt Africi vehementis continuatam furiam ſubitò ſæva & immoderata tempeſtas à Cauro, littoris noſtri tyranno, commota ſucceſſerit; tunc namque nudatum arenis littus retectas à fundamentis reliquias, recedente maris æſtu, ſpectandas præbet, quamvis eæ tenues ac perexiguæ relictæ ſint, quando ſtudium & improbitas hominum, ad inuſitatum ſpectaculum affluentium, quicquid reſidui fuerat, toties repetitis vulneribus (nam tertiùm aperta fundamenta mea novit ætas) omne exhauſit. Iſtud littus, in quo armamentarii ſuperſtites reliquiæ inventæ ſunt, inattritum, neque fluctibus adeſum, ſed ab ipſis natalibus in hanc uſque lucem pertinaciter conſtans, idemque eſſe, quaſi fluctus, ſæviſſima rerum Naturæ pars, vano atque irrito aſſultu hactenus pulſaverint, amicus noſter ſcribit, ſed auritæ, opinor, quàm oculatæ fidei certiore teſtimonio innixus; ſiquidem maritimi homines uno ore omnes (*a*) aliud narrant, ac præſertim (*b*) Catvicum pagus, miſero armamentario nimis vicinus, aliud, ſi effari poſſet, locuturus fuerit, qui meâ ætate inſigne detrimentum atque damnum expertus pertulit, hauſtis non ſemel mari fluctuoſo domibus aliquot: quæ calamitas tam illi propria eſt & familiaris, ut rarò ulla major ingruat

(a) Littus Hollandiæ atteritur. (b) Catvicum.

ingruat vis aut tempeſtas (cujuſmodi plurimæ in meam memoriam incurrêrunt) quin ædificia quæpiam cum ſolo ſubruant fluctus. Quod ipſum & (*a*) Nordvico maritimo, vico proximè propinquo, accidit, qui ad ſeptentrionale armamentarii latus paulò diſtantiore ſpatio inde diſſidet, ubi univerſam domorum viciniam cum puteo communi mare paucos intra annos obligurivit. Prætermitto ſilentio, quod de (*b*) Scevelingâ in eodem littore lippi omnes & tonſores nôrunt, quæ memoriæ non admodum veteris (nam vix ultra paucos ſupra centum annos extenditur) recordatione ſatis explicita loquitur, templum, cum præaltâ turri fluctibus abſorptum ad bis mille fermè paſſus intra maris complexum, nuſquam nunc comparere: quo tempore magnificentiùs illîc exædificatum templum quàm remotiſſimè à mari ſatis cum periculo ad littoris viciniam paulatim nunc accedit, quam injuriam nuper poſtridie KL. Novemb. anno cIↃ. IↃ. LXX. ſenſit longè graviſſimam, complanatis & in fœdam ruinam tractis ædificiis fermè ſexaginta: ita ut interdum inter piſcatores, pagi incolas, agitetur de loco remotiore templi fabricæ deligẽdo. Quare Goropii mei ut accedam ſententiæ, religione deterreor, ut qui cladis, paſſim acceptæ, ſpectatorum pars aliquando fuerim. Itaque ejus me opinionis eſſe non pudeat, quæ littus

(a) Nordvicum maritimum. (b) Scevelinga.

illud planum fuiſſe, & apertum, ac in Oceanum longiſſimè olim procurriſſe exiſtimat, limo, quem Rheni fluentum ſecum trahebat, littoris, quod atterebatur, detrimentum ſupplente nonnihil atque ſarciente, donec quadringentis abhinc annis inauditâ illâ inundatione, quæ univerſam (*a*) Hollandiæ faciem longè lateque operuit, obſtructo fluminis curſu, ſteriles arenarum colles littus occupârunt, mare terras, ipſamque littoris oram attrivit: nam armamentarium ipſum à Nortmannis, aliiſque immanibus barbaris, quos Borealis plaga nimbi inſtar Hollandiæ infudit, exciſum ſoloque æquatum exiſtimo, ſolas ruinas mari reliquas facientibus. Porrò in procurrente illo, quod dixi, littore procul mari, ſolo argilloſo & herbido (cujuſmodi totus eſt ille tractus, qui (*b*) Rhenoburgum, Virginum nobilium cœnobio illuſtrem locum, & à præterlabente olim fluvio nomen ſortitum, ſpectat) littore tamen, exſtructum fuiſſe armamentarium, de quo hactenus ſermo eſt, è fundamentorum poſitu opinione augurantur. Quorum non abſurda, nec à veri fide diffidens putatur oratio, quòd neminem uſqueadeò vecordem, & communi ſenſu orbatum fore arbitrantur, qui in ſabuloſo & ſterili littore, quæ tunc rerum ſpecies oculis occurrit, atque in ipſis adeò maris faucibus præſidii principalis fundamenta jacta velit, niſi idem

(a) Hollandiæ inundatio. (b) Rhenoburgus.

idem Tragicos omnes Oreſtas & Athamantes dementiâ ſuperet. Næ iſti acutè & feſtivè colligunt, revocatâ ad veritatis numeros ratione, & ad liberam cogitationem. Quis enim eſt paulò liberalior & cum humanitatis ſenſu coälitus, qui gravem illum ac tetrum vicini maris halitum non reformidet? Quis murmurantis ejuſdem fremitum horriſonum ferat aſſiduè? Quis eliſæ ſpumæ aſpergine madere ſemper velit? aut quis bruti elementi ſocietatem colere, & inamœnam ſabuletorum faciem æquis contueri oculis ſemper ſuſtineat? niſi fortè Theocriti piſcatores, quibus fida comes egeſtas nihil reliquerat. Cæterùm refragari argumento ſuperiori, aut id revellere omnino velle animum non induxi, ſi qui tamen diſputatione, quaſi cote adhibitâ, veritatem velit acuere, is (*a*) Caligulam opponat, auctorem & conditorem, meo quidem judicio, iſtius pyrgi, cujus(*b*)ſtultitiam inſignem ac famoſam toties in exiguo libello, Apocolocyntoſi inſcripto, ſugillat Seneca, ut pudeat referre; neque diſſimulat impunè illi fuiſſe objectam Tranquillus. Omitto, quòd recepto transfuga Britanno laureatas ad Senatum literas miſerit, quaſi per ſomnium locuples, ſibique ipſi perſuadens univerſæ inſulæ imperium, quam cum exercitu nunquam adierat; quodque ſimulacra pugnæ crediderit vera fuiſſe prælia. Quòd verò evidentius in-

(a) Caligula conditor Brittenb. (b) Caligulæ ſtultitia.

natæ ſtoliditatis (*a*) argumentum & indicium requiras, quàm quòd confecturus bellum, adverſus Oceanum ſuſceptum, inſtructâ acie, umbilicos & conchas, Oceani ſpolia, repentè colligi à milite præceperit, atque in victoriæ ſignum excelſum in littore phyrgum exſtrui curârit, de quo ut (*b*) Suetonius loqui intelligatur, verba ejus adſcribam. *Poſtremò quaſi perpetraturus bellum, directâ acie in littore Oceani, ac baliſtis machiniſque diſpoſitis, nemine gnaro ac opinante, quidnam cœpturus eſſet, repentè ut conchas legerent, galeaſque & ſinus replerent, imperavit, ſpolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque debita. Et in indicium victoriæ altiſſimam turrim excitavit, ex quâ, ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium curſus ignes emicarent.* Quo ex loco viri non indocti ſuſpicantur & conjiciunt, turrim, quam è ruinis in armamentarium converterit poſteà Severus Imperator, eſſe illam ipſam maritimam & littoralem, cujus facta ſit à Suetonio mentio, ac tum deſtinatam fuiſſe muneri accendendorum ignium nocturnorum, quibus curſus navium regeretur ad prænuncianda vada: cujuſmodi pharum apud (*c*) Geſſoriacum (Bononiam nunc vocant) antiquitus conſtructam, ſed collapſam, Carolus, cognomento Magnus, reſtaurari fecit ad navigantium curſus dirigendos, uti Regino, Annalium

(a) Caligulæ ſtultitiæ documenta. (b) Sueton. in. Calig. cap. 46. (c) Pharus Geſſoriacenſis.

nalium ſcriptor, teſtatur, apud quem (ut locum obiter (*a*) emendem) malè, *fanum*, ſcriptum invenias pro, *pharum*, & *navigandum*, vice, *navigantium*. Certè in Bataviæ littore eam expeditionem, Caligulæ ingenio accommodam, luſam fuiſſe atque adornatam, tribus verbis voluiſſe indicare Corn. (*b*) Tacitum, videre mihi videor, quum de Brunone, inter Caninefates claritate natalium nulli ſecundo, duce delecto, loquens narrat, patrem ejus multa adverſus Romanum nômen hoſtilia auſum fuiſſe, & Cajanarum expeditionum (quas obiter tranſcurrens memoravi) ludibrium impunè ſpreviſſe: quo verborum compendio quid magis appoſitè dicere potuit, quàm Caninefatem illum, convitio inulto atque impunito, linguæ effrenioris habenas liberiùs ſolviſſe in Caligulæ inſaniam, qui cum mari bellum ſuſciperet, pro ſpoliis hoſtilibus conchularum ornamentum, puerilia ſcilicet crepundia, legenda mandaret. Ubi verò potuerit ille impunitiùs debacchari in Imp. qui vitæ neciſque jus in acie linguæ haberet (ut de Alexandro quondam dixerat Calliſtratus) quàm inter ſuos, hoc eſt, Batavos, aut proximos ſaltem Bataviæ finibus, non intelligo. De iſtius expeditionis, in Britanniam cogitatæ, apparatu, conſimilia penè literis prodidit (*c*) Dion Coccejus in hanc

(a) Reginonis locus emaculatus. (b) Lib. 20. (c) Dion lib. 5.

ſententiam. Caligula ad Britannicum Oceanum profectus, conſcenſis triremibus paululùm provectus, eveſtigio revertit, datoque è ſublimi tribunali militi ſigno, velut ad conflictum, animatos tubarum ſonitu juſſit conchas marinas colligere, quo peracto gloriatus ſe Oceani victorem, poſt numeratum exercitui opimum congiarium cum ſpoliis maris, oſtentui futuris, Romam repetiit. Verùm aſſeveranter ſententiam meam interponere, re propter altiſſimam vetuſtatem dubiâ ac controverſâ, ſuperſedeo, aliis, qui majore abundant otio, & quibus rotundiore felicioreque Genio loqui datum eſt, libenter herbam ceſſurus. Quicquid ſit, ſive Caligulæ Pharus fuerit, ſive alterius cujuſpiam fabrica, id extra dubium eſt, (*a*) armamentarii uſum & nomen induiſſe ſub Severo Imp. & ab eodem reſtitutum, cujus memoriam tuetur lapis, è ruinis extractus anno ſalutis cIↃ. IↃ. XX. & in ædes principis familiæ Waſſenariorum inde tranſlatus, cujus hæc eſt inſcriptio:

IMP. CAES. L. SEPTIMIUS SEVERUS AUG. ET M. AURELIUS ANTONINUS CAES. COH. XV. VOL. ARMAMENTARIUM VETUSTATE CONLAPSUM RESTITUERUNT SUB. VAL. PUDENTE LEG. AU. PR. PR. CURANTE CAECIL. BATONE PRAE.

Quia

(a) Armamentarium.

Quia verò multi ignorant fortaſſe, quid armamentarii voce ſignificetur, tribus id verbis explicatum dabo. Eſt ergò (*a*) armamentarium munimentum, muris turribuſque contra vim inſtructum, unde machinæ, tormenta, ſi quando uſus aut belli neceſſitas poſcebat, proferebantur, tela & arma militi atque ſociis, diſtribuente Tribuno aut Præfecto, ſuppeditabantur. Meminit Cicero armamentorum publicorum, & armamentarii Telluris; Plinius armamentarii, mille navium capacis. Iſtud verò (*b*) armamentarium formâ quadratum, paribus in omnes partes ſpatiis productum, ſatis loquitur ac commonſtrat, quam hîc damus, ejus ichnographia, è nudatis (quod ter meâ ætate accidit, primùm anno ſalutis cIↃ. IↃ. XX. deinde iterum cIↃ. Ↄ. LII. die, D. Pontiano ſacratâ: tertiò cIↃ. IↃ. LXII.) fundamentis fideliter expreſſa: quodlibet autem univerſi operis latus ducenos quadragenos pedes complectitur, nimirum vicenas noſtrates metatorum decempedas, quo menſuræ modo decempedam in duodenos porrigi pedes cognoſcitur. Turrium propugnacula in Rheni præterlabentis ripam obverſa fuiſſe apparet, ad majorem operis firmitudinem contra fluenti vim, & hoſtilem quoque, ſi quam piratica adferret. Procurrentes utrinque illinc verſus orien-

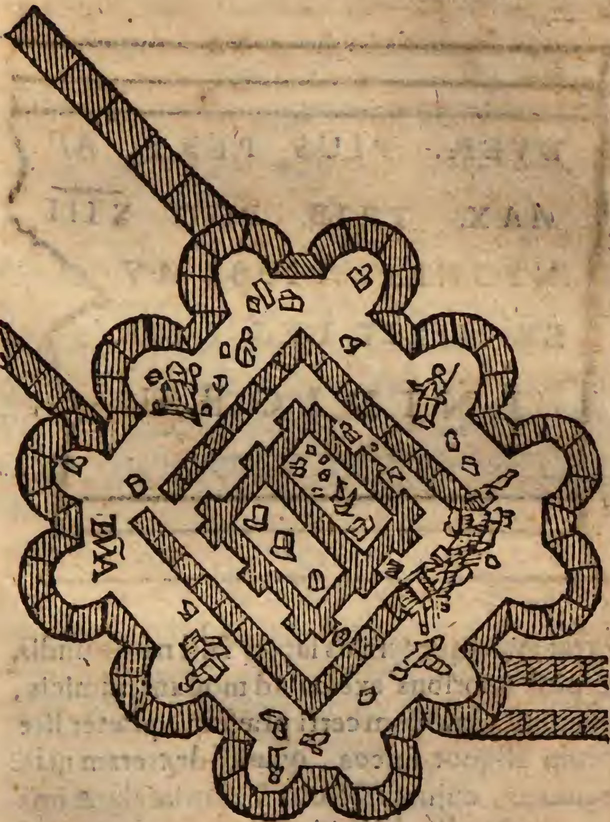
(a) Armamentarium quid? (b) Armamentarii ichnographia.

orientem ſolem, hinc occidentem murorum ductus extra arcis aream cloacæ videntur fuiſſe, per quas omnium purgamentorum receptacula, quicquid erat ſordium, aquam admiſſam, & caſtellis receptam proluiſſe, atque in mare exonerâſſe crediderim. Saxa ingentia, è fundamentis eruta, quæ vidi, quaternos pedes longa fermè erant, ternos craſſa, quæ anno cIↃ. IↃ. LII. ad quadraginta numero refoſſa annotavi. Extra arcem ripæ margines craſſioribus tabulis præſtructi erant, & palis, per fiſtucas altiùs adactis, præmuniti, ne ab undis decurrentibus adederentur.

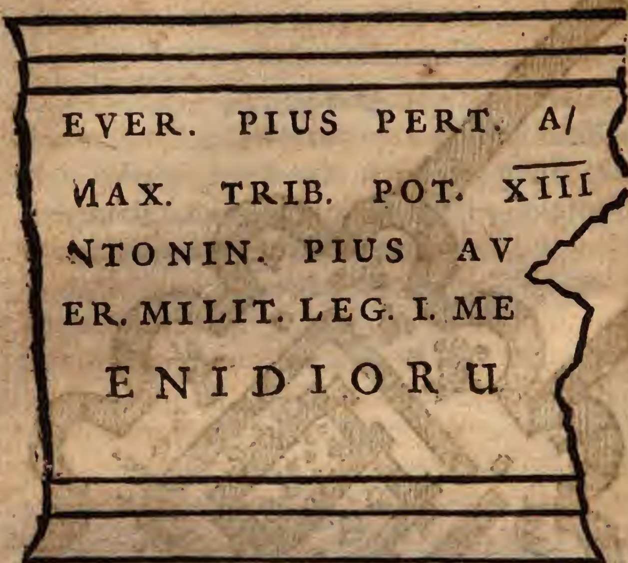
ICHNO-

ICHNOGRAPHIA ARMAMENTARII POP. ROM.

QUOD BRITTENBURGUM APPELLANT.

Viſitur apud Hagam Comitis in ædibus, à me priùs nominatis, gentis Waſſenariæ, alter lapis cum hâc epigraphe, in iiſdem ruinis repertâ anno cIↃ. IↃ. xx. utrinque à fronte pariter & tergo mutilâ.

Extat ibidem & tertius lapis, ſalſi maris undis, & pòſt imbribus exeſus ad modum pumicis, qui nihil admodum certi præfert, præter literarum aliquot ſulcos, quæ ad dexteram malè leguntur, cujus ſaxi frons Victoriæ alatæ imaginem oſtendit, dextrâ lauream coronam attollentis, lævâ tenentis deprimentiſque clypeum. Ad ſiniſtram aquila paſſis alis expreſſa eſt, orbi,

duabus

duabus ſe mutuò ſecantibus zonis cincto, inſiſtens, excurrentibus utrinque tribus radiis.

IMP. CAES.
ANTO
NE
AVG. COH.
M TO RV
PE.

In earundem ædium exteriore pariete viſuntur & hac ſpecie ſaxa, quorum primum navigium, cujuſmodi fermè Saxonas, maritimam gentem, uſos fuiſſe docui, referre videtur; alterum Victoriæ ſimulachrum exprimit; tertium Herculem clavigerum; de quarto quid ſentiam, ignoro.

Reper-

Repertus in iiſdem ruinis & quartus lapis memoratur, cujus epigraphen, à ſe deſcriptam, typis excudendam dedit Hubertus Goltzius (*a*) antiquitatum omnis generis altiſſimus gurges, quæ, tametſi mutilata, in fronte aræ poſitum fuiſſe illum loquitur à M. Aurelio Antonino Caracalla, annis aliquot poſt peremptum ſuâ manu Getam fratrem.

BRI-

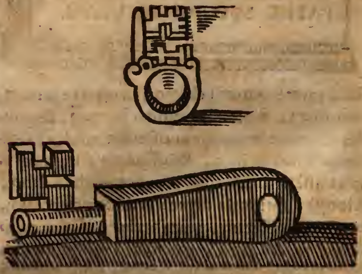
(*a*) Huberti Goltzii laus.

BRITANNIC. GERMANIC.
PIUS FELIX AUGUSTUS
PONT. MAX. TRIB. POT. XVIII.
COS. IIII. P. P. IMP. III. A-
RAM A DIVO CLAUDIO. ET
POSTEA A DIVO SEVERO
PATRE SUO RESTITUTAM.

Iſtius armamentarii clavem in ruinis repertam, anno 1520. ſeptenos pollices longam, & ponderoſâ mole prægravem oſtendit mihi (*a*) Galterus Theudericus, Waſſenariæ ſtirpis egregius aſſertor. Aliam hîc appingendam dabo, à longè ſubtilioris ingenii artifice profectam, in annulo effictam, quam accepi à (*b*) Cornelio Nicolajo Aquano, vaſculario Lugdunenſi, honoris cauſâ mihi nominando, qui, tametſi à literis alienus, mirum tamen quàm ſit curioſus, quamque diligens in cognoſcendis veteris memoriæ indiciis, convaſandis fragmentis, colligendis & conquirendis numiſmatibus, quæ ex argento procuſâ pluſquàm trecenta numero, cùm iſthîc, tum apud Romæoburgum reperta, ex ære quingenta ipſus mihi oſtendit: qui vir ut eſt candidi pectoris, quicquid

(a) Galterus Theudericus. (b) Cornelius Aquanus.

quid egeſtum, inventúmve eo loco, vel ipſe extulit, vel repræſentato ære ab aliis redimere potuit, id omne liberaliter ac propenſo ad bene merendum animo mecum communicavit.

Inter cætera, quæ integra & infracta fuêre, idem mihi oſtendit æneum ſigillum togatum, quod in larario ſtetiſſe veriſimile fit, ſtylobatæ inſiſtens, & alterum Palladis galeatæ, dexterâ noctuam tenentis, lævâ haſtam, quæ quamvis hinc aberat, aperta tamen manus elapſam amiſſamque teſtatur.

Item

Item

Item Samium poculum elegantiſſimi operis rubrum, è Lemniâ terrâ, ut creditur, ſummi lævoris, collo anguſto, cujus mediis in faucibus ceu tubulus quiſpiam crenatus aſſurgit: ore pando, quaterna foramina in cordis ſpeciem figurata præferente, cujus interiorem ambitum quædam veluti margaritarum linea, interſperſis cyanei coloris eranis diſtincta, tanquam limbus pulchrè exornat, quod ejus cavum, auri admotum, maris murmurantis fremitum repræſentat: libuit iſtud, ſculptoris manu expreſſum, hoc loco apponere.

Vidi illîc & Simpulum è candidâ materiâ, cujus in ſacris affundendo vino uſum fuiſſe ſolennem autumo. Ampullula ea eſt ſtricti oris, ventroſa, anſata, fundo exiguo, cujus hîc picturam adjeci.

Eodem in loco inventum lychnum penſilem, ſive lampada æneam exhibuit idem Cornelius, hîc expreſſum, cui cavum eſt affabrè circinatum cum imminente quadrato cælo, ad arcendum flammæ periculum, uti auguror, ſive etiam contra fumi ſurgentis nigrorem. Præterea coctilem laterem, utrinque ceu parietibus aſſurgentem, qui videtur aquam pluviam, ex imbricibus præcipitantem, excepiſſe, quindecim pollices longum, integrum adhuc, qui parte ſui inſternebatur, & viciſſim ſubſternebatur alteris, ut quaſi communicatis operis imbrem per compluvium deveherent.

Multa

Multa

Multa item & varia emblemata rotunda, quæ diverſorum animalium rictus & ora referebant, per quæ guttatim liquores fundi poterant, illæſa idem monſtravit.

Extant apud eundem quinque diverſi generis teſſeræ, ſeu quadratæ pavimentorum tegulæ, quarum diverſitatem ipſa facilè prodit inſcrip-

tio;

tio; omnes octo in quadrum pollicum duos digitos craſſæ; omnes eandem, ſed diverſimodè expreſſam inſcriptionem oſtendentes, & inferioris Germaniæ exercitum loquentes: quæ inſcriptio & in imbricibus legitur, tredecim pollices longis.

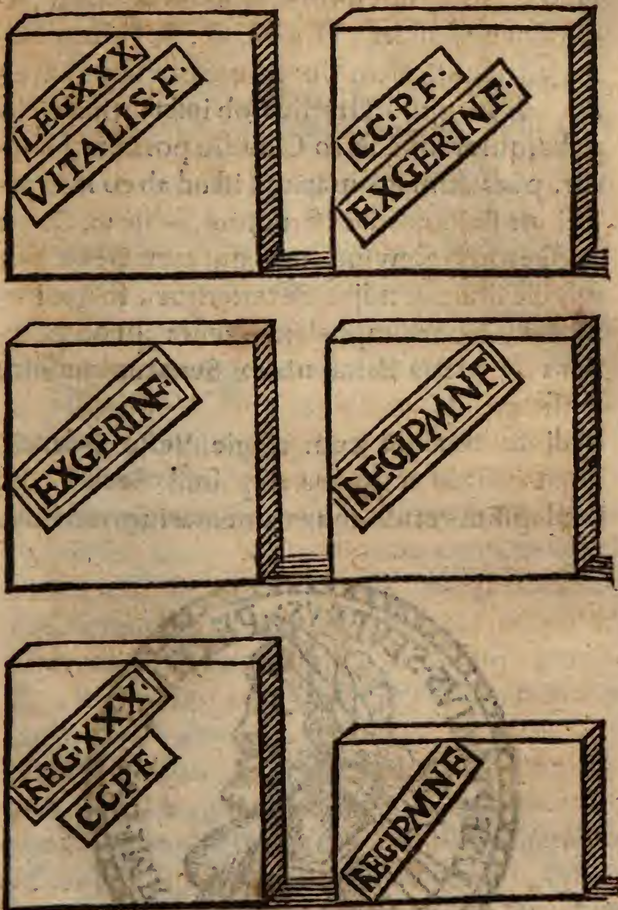
Vidi

Vidi ibidem & alios imbrices, hoc pacto inſcriptos. LEG. XXX. Prætereà figlinorum fundos, in quorum uno legebatur hæc epigraphe, VITALIS FE. in altero BOVONV. F. Capedinum quoque & paterarum fictilium fragmenta cum inſcriptione MINV. EV. F.

Nomiſ-

Nomiſmata idem Cornelius varia ex auro, argento, ære ibidem reperta oſtendit, inter quæ conditoris pyrgi Caji Cæſaris duo : ab adverſâ

parte

parte C. Cæſarem Germanicum loquitur; averſa tres ipſius ſorores ſtolatas nominat, Agrippinam ſcilicet, Druſillam, & Juliam: alter ad locutionem Conſulum præfert ab averſâ. Nam quòd Ortelius ob inſcriptionem lapidis, qui aram, à Divo Claudio poſitam, loquitur, putat armamentarium iſtud ab eo in expeditione Britannicâ exſtructum, facilè ex Dione & Suetonio convincitur, qui eum Geſſoriaco ſolviſſe oram & trajeciſſe teſtantur, ibique fornicem, ſeu triumphalem arcum illi ob victoriam de victis Britannis ex Senatus-conſulto poſitum.

Vidi & tertium cum effigie Veſtæ ſedentis. Item inſigne numiſma Septimii Severi, qui conlapſum vetuſtate armamentarium reſtituit.

Super-

Supervacaneum foret & nimis longum reliqua Cæſarum & Imperatorum nomina, quorum numiſmata idem ille habet, in hiſce ruinis inventa, commemorare; quando infinitas quædam nummorum, iſthîc repertorum, in omnem quaquaverſum regionem diſſeminata ſit.

CAP. XI.

De Bataviæ peculio in partes plures diſtracto, oppidiſque ab Hollandia alienatis.

QUICQUID terrarum intra Rheni brachiorum complexum (quæ & oſtia ab aditu, & vel à fluxuoſo alveorum anfractu, vel ab aquarum mugitu (*a*) Cornua vetuſtas appellavit) continetur, id univerſum olim uno Bataviæ nomine cenſum fuiſſe, extra omnem controverſiæ aleam eſt: qui enim inficiari iſtud velit, arbitror eſſe neminem, niſi qui aut latæ culpæ reus ferreum os induerit, aut obſtinato altercandi ſtudio, cum Plinii ſecundi, graviſſimi ſcriptoris, tum Taciti, Palatinæ hiſtoriæ parentis, auctoritati detrahere, aut illudere cogitet; quam tamen irrefragabilem tum Populi Romani, gentium domini, dignitas facit, tum ipſa antiquitatis (cui meritò ab omnibus aſſurgi ſolet) prærogativa convincit. Quanquam iſtam unitatem fatalis quædam lex, quæ nihil in rerum naturâ perpetuum patitur, di-

(a) Cornua fluviorum.

vellit atque abrupit: vel nativa populorum inconſtantia, qui in diverſa ſtudia ſcindi, ac cum principibus, ut veteres ritus, ita nomina quoque ponere, nova ſumere amant, in partes traxit. Huc acceſſit cognata Trajectenſium Præſulum ambitio, qui ſive uſurpatam, ſive donatam jurisdictionem peramplam egregiè tuendo niſu quodam Herculeo infractum Acheloï cornu confregerunt, bonamque Regum (quos olim habuit inſula) portionem privati & juris & nominis involando fecerunt. Adde huc & victorum libidinem, qui aut ſublatâ, aut interciſâ Regiæ ſtirpis ſerie potiorem inſulæ partem ſibi retinuerunt, ac in nominis ſui jus tranſcriptum commutarunt, quando labante Romanorum potentiâ (quorum armis ut adjuta, ita viciſſim & adjutrix fuit) in prædam ceſſit indefenſa inſula. Ita, talorum in ludo ut fit, pars Ciſiſulanis ceſſit; partem beneficio Francorum Regum poſſidere eodem quo Comites Hollandiæ titulo Præſulatus Trajectenſis magnâ contentione, neque citra certamina connixus eſt: partem Gelriæ Comites ſibi uſurparunt. Civitatum & oppidorum, quæ extra Hollandiæ peculium ſita, Batavici tamen ſoli jure olim continebantur, numerus eſt non exiguus; quæ quo minùs ſilentio tranſmittam, religione quâdam impedior, quandoquidem illuſtrandæ in commune veteri Bataviæ labor hic omnis ſumptus eſt, ut haud immeritam

aliquan-

aliquando officii vicem altrici, imò parenti ciconiarum ad exemplum refundamus. Etſi verò omnium luminibus facilè obſtruat altitudine eminentis fortunæ, dignationis ſacerdotalis fulgore, ac virtutis bellicæ gloriâ cumulatiſſima civitas (*a*) Trajectum; quin tamen prima clepſydra (*b*) Neomago infundenda veniat, vetuſtate poſſeſſionis ſeſe defenſuræ, regiæque honore, quis ſanior refragetur aut repugnet?

NEOMAGUM.

Neomagum igitur, ſive Noviomagum (utramque enim ſcripturam invenio in hoc nomine, quo extitiſſe & alia præſidiaria oppida, ut in itinere Argentoratum, *Neomagum*, hodie U*denheym* dictum, & alterum Noviomagum infra Auguſtam Trevirorum, & tertium, *Ingelheimum* hac ætate vocatum, Coroli Magni natalibus clarum, inter Ambianos & Sueſſionas lego) Batavorum caput ſedeſque regia omnium conſenſu creditur: nam præterquam quòd vero ſit ſimile, Batonem indomitæ inſulæ poſſeſſionem aditurum, locum, quò perfugium ſibi pateret, extra inſulam muniviſſe, ſedemque principalis fortunæ conſtituiſſe; deinde Julium quoque Cæſ. præſidium illud ſibi legiſſe, ac Romanos præſidiariam illic legionem adverſum Germanos continuiſſe, cer-

(a) Trajecti laus. (b) Neomagum vetuſtum.

to certius eſt, palatio publico Francorum Regum exornatum. Reginonis enim auctoritate ſi ſtabimus, Carolus, cognomento Magnus, Imp. tria regnis ſuis palatia primaria conſtituit, Neomagum, Aquiſgranum, & Divodurum, ſeu Theodonis Villam. Idem ædiculam (quam Gerardus Neomagus Diis Manibus conſecratam fuiſſe autumat, quum fuerit monumentum Julio Pudenti, filiiſque ab hæredibus factum) Chriſto Servatori ſolemni religione dedicaviſſe, arcem collabaſcentem reparâſſe, eamque editiore tribunali, in quo ſæpe jus dixerit, condecorâſſe memoratur. Quia verò legitur etiamnum in fronte monumenti epigraphe, quatenus ea legi poteſt, non alieno loco apponenda hîc viſa eſt.

DIS MANIBUS
C. IVLIO CLAV. PUDENTI NEOMA. VET.
LEG. XC FAN. L. ET IVNIO F. EIUS H. F. C

Ubi obiter obſervandum eſt peramplam atque illuſtrem fuiſſe in hac inferiore Germaniâ cum imperio familiam (a) Pudentium, cujus etiam in armamentario Romano fit in marmore mentio, ubi Valerium Pudentem Legatum Auguſtalem nominatim vocat. Ejuſdem meminit & marmor, quod apud Elquaſtum oppidum extat tale:

L. VA-

(a) Pudentium familia illuſtris.

L. VALERIO L. F. PUDENTI, HIC CUM ESSET ANNOR. XIII. ROMAE CERTAMINE IOVIS CAPITOLINI LUSTRO SEXTO OB CLARITATEM INGENII CORONATUS EST INTER POETAS LATINOS OMNIBUS SENTENTIIS JUDICUM.

Qui honos eâdem ætate collatus legitur L. PUDENTI patri ejus; decreta illi inſuper ſtatua, ære collato ab univerſâ plebe municipii Iſconenſium. At iſtud inter corollaria relatum eſto. Urbs verò ipſa ſitu atque opere permunita eſt, prædives, rerumque omnium affluens: quâ Clivenſem ditionem propinquam reſpicit, in arduum collem aſſurgit cum vetuſtiſſimâ (*a*)arce Juliano, ut vulgo creditur, opere; à quâ parte nemoroſis montibus & frequentibus fontium ſcatebris amœna regionis facies ſe aperit: diverſa urbis ora in paludes depreſſior ſidit; reliquum ſolum tumulo fermè perpetuo acclive eſt. Hanc ante annos tricenos vicenos Guilelmum, Hollandiæ Principem, jam Cæſarei tituli inſigni donatum, tradunt Annales pignori oppoſuiſſe Othoni Gelrio, cui certis nominibus grandem pecuniam debebat, eâ lege, ut niſi definito tempore repræſentata foret, jus deinceps omne Gelrio poſteriſque cederet. Huic natales ſuos debuit (*b*) Franciſcus Craneveldius, Juriſconſultus primi nominis, Mechliniæ Præſes, ſcriptis illuſtris: debet &

(a) Arx Neomagi. (b) Franciſci Craneveldii laus.

(*a*) Gerartus Falkenburgius Neomagus, juvenis eloquentiæ & doctrinæ omnigenæ gloriâ cumulatiſſimus, qui non ita pridem in obſcuriſſimo Nonni Dionyſiacῶn opere judicii peracris & firmi periculum cum laude adiit. Eandem patriam agnovit & (*b*) Gerardus Neomagus, vir non indoctus, qui rhapſodiam Batavicæ hiſtoriæ conſuit & publicavit.

TRAJECTUM.

TRAJECTUM Antoniam dici paſſim invenio, ſed quo auctore condita, aut cujus memoriam repræſentet, latere atque ignorari video. Si tamen comminiſci aliquid à vero non abſimile, & conjecturâ augurari in tam altâ antiquitatis caligine licet, ad Antonium, primum Senatorem & Legatum Veſpaſiani, cui cum Civili Batavo amicitia fuerat, originem nominis referendam putaverim; quem Senatoriâ dignitate exutum à Nerone, falſique damnatum, priſtino inde reſtitutum ordini & loco memorat Tacitus: Aut ad M. Antonium, Julii Cæſ. Legatum, quando Galliam Belgicam ſubjugavit, quorum alteruter in Bataviâ, tum Rom. ſociâ, præſidiarium caſtellum, Rheni ſuperciliis impoſitum, condiderit, ubi in hybernis miles eſſet. Nec deſunt, qui titulum nominis M. Antonino Pio tranſcribunt, urbis inſtauratori; quod ſenſiſſe videtur auctor in-

(a) Gerartus Falkenburgus. (b) Gerardus Noviomagus.

inſcriptionis, quæ in adventum ad urbem Traject. Philippi Regis poſita legebatur:

ANTONINI PII IMP. FELICIBUS AUSPICIIS URBS TRAJECTENSIS INSTAURATA, FELICIORIBUS PER PIENTISSIMUM IMP. CAROLUM V. AUCTA, FELICISSIMUM SE HOC PRINCIPE FUTURAM HAUD DUBIA SPE CONFIDIT.

Sed quâ ratione idem hoc loco Vetera Caſtra, operâ & virtute Romanarum legionum quintæ & undecimæ defenſa fuiſſe, in aliâ quâdam epigraphe dicat, pervidere aut intelligere me poſſe nego, qui præter errorem, in *undecimæ*, pro, *undevigeſimæ*, commiſſum (ita namque habet Tacitus) novam opinionem de Veterum caſtrorum ſitu concepiſſe videtur, quæ plerique omnes in Xanthum, Civiæ oppidum, referunt, quando loci poſitus aptiſſimè ad Taciti deſcriptionem, meo quidem judicio, quadret. Trajectum poſteà per Vultas, ſeu procliviore auribus noſtris ſono Wiltos, gentem efferam, mutato nomine *Wilteburgum* dictum, ſunt qui contendunt, hauſtâ opinione ex Sigeberto Geminiacenſi, qui Wilebrodum ſedem Epiſcopalem ſtatuiſſe in loco, *Vultaburch* nominato, ſcribit, qui tunc Vultrajectum nuncupabatur, à Vultarum gentis nomine, & Trajecto compoſitum, quaſi *Vultarum oppidum*, à voce (a) Dzecht/ quâ oppidum denotatur, non à

(a) Dzecht.

trajiciendo; quod veritati quàm ſit conſonum, neſcio; quum (*a*) *Vultaburgum* ad Rheni ripam ſupra Trajectum ad duo aut amplius paſſuum millia ſediſſe res ipſa loquatur, ubi ad exſiccatum Rheni alveum vicino in agro acclivis collis rudera omnis generis, & elegantioris figlinæ fragmenta, ingentemque nomiſmatum ex ære & argento copiam, vel leviter refoſſa humo, oſtendit, uti ipſe oculis aſpexi: quam arcem Annales à Valentiniano everſam tradunt; alii per Abotritos, gentem Francis fœderatam ac ſociam, fuiſſe dirutam ſoloque æquatam loquuntur, idque teſtantur verſus, tabulæ inſcripti in principe Trajecti æde. Poſteà Dagobertum Regem, Clotarii Franci filium, nomenclaturam urbis appetiſſe perhibent, Trajectumque denominâſſe, quòd ibi trajectus eſſet, & telonium, ubi & pro vecturâ, & pro negotiatorum mercibus ſtipes appendebatur: quaſi non multo antè extiterit Trajecti mentio in Itinerario, quod Antonino tribuitur. Invenias & curioſa indagandæ originis ingenia, quæ ab Ulpio Trajano, Germaniæ Domitiani temporibus Præfecto, *Ulptrajectum*, mox P. literâ extritâ in tot conſonantium abſurdo concurſu, *Ultrajectum* appellatum exiſtimant, quando idem & legionem triceſimam, à ſe Ulpiam Trajanam nuncupatam, ſtativa ſua habere juſſerit ſupra Vetera caſtra Agrippinam verſus, non longè

(a) Wiltenburgh.

longè fortaſſis à Burico oppido, propter Teutoburgienſis ſaltus, in quo Vari Legionumque reliquiæ inſepultæ, tradente famâ, fuerant, in oppoſitâ ripâ incipientis metum. Quando idem etiam Legionem Trajanam, quæ nunc *Drecxhuyſa* vocatur, ceu Trajani domicilium, de ſuo nomine appellari voluerit. Equidem mirari ſatis nequeo, quid ſenſus mentisve fuerit (*a*) Lazio, viro alioqui variæ lectionis, quo non potiùs obſeſſus fuerit veterno, quum ſubductionem itineris à Lugduno Batavorum Coloniam uſque ab Antonino factam proſequens, Arenatium XXVIII. mille paſſuum intervallo, hoc eſt, ſeptem Germanicis miliaribus diſſidere ab Ulpiâ Trajanâ coloniâ ſcribit, atque inde colligit poſtremum hoc municipium ſitum eſſe in Palatinatu haud longè *Bodobrigâ*, quæ vulgo *Popardia* audit. Idem auctor, veluti è lethargo experrectus, Ulpiam Trajanam auctoritate Ptolemæi lib. Geograph. ſecundo, & item Antonini inter Vetera caſtra & Agrippinam Coloniam ab auctore collocatam, claris verbis dicit. Erroris anſam dedit homini, Arenatii & Antennaci (uti ſuſpicor) confuſio. Cæterùm quia inter civitates, quas à Juliano Cæſ. receptas ſcribit Marcellinus, invenio U*tricesium* (ita namque & legit, & citat (*b*) Lambertus Hortenſius, rerum Ultra-

(a) Wolphangi Laſii lapſus. (b) Lambertus Hortenſius.

jectinarum ſcriptor) aut conſtantiore lectione *Utriceſima* in priore editione, pro quâ irrepſit in poſteriorem *Triceſima*, facilè adducor, ut credam, iſthîc V. TRIC. LEG. STAT. hoc eſt, quintæ triceſimæ legionis ſtativa & hyberna fuiſſe, & ab eâ nomen loco inditum, præſertim quum non abludat vocis vernaculæ ſonus. Veriſimile enim eſt, barbarum vulgus & rude, altioris indaginis neſcium, pro V. TRIC. expunctâ notulâ puncti intermediâ, UTRIC. conjunctim legere cœpiſſe, uſuque pravam invaluiſſe conſuetudinem, ad eundem planè modum, quo inolevit error in vocabulo **Cantſtadt** / oppidi Sueviæ, occaſione inſcriptionis, vulgaribus obſcuræ, qui ſolus literarum formulis nominis poſitum metiuntur: ſiquidem oppidi epigraphe in marmore inciſa quum hoc modo ſe haberet, LEG. ANT. STAT. hoc eſt, Legionis Antoninianæ ſtativa, reſectis prioribus duobus elementis, initio *Gantſtat*, poſtero ſæculo molliorem appellationem accepit G. in C. mutato, *Cantſtat*, ut oſtendit Joannes Heroldus, Germaniæ antiquitatum collector. Memini ante paucos hos annos, quum Antverpiani ſuperbiſſimum illum, & inexhauſtæ magnificentiæ murum Caroli Imp. memoriæ, gratæ vetuſtatis exemplum imitati, conſecrâſſent, exciſis in marmore his literis pedalibus, CAROL. V. CAES. oppidanos & ruſticanum vulgus promiſcuè

Sena-

Senatum inſcitiæ notâſſe, qui Carolo quinque caſeos impudenter deputarent, velut inuſtâ nomini, ob CAES. quod plenâ ſcripturâ caſeum nobis ſignat, ubi vox eadem accisa Cæſarem denotet his, qui peritiam antiquitatis ac nomiſmatum habent. Quare, ut ad inſtitutum redeam, ſiquidem vera eſt & genuina ſcriptura Utriceſima apud Ammianum, fieri potuit, ut in epigraphe urbis cum notâ intermediâ vocabulum hoc pacto ſcriptum fuerit V. TRIC. Unde poſteà vulgares homines, & peregrini, nomen urbis ſollicitè legentes, coälitâ & coagmentatâ in unum voce UTRIC expreſſerint. Iſta mea eſt conjectura, quam profiteri viſum eſt cum quâdam ſtipulatiunculæ lege, quòd Pyrrhonios hac in parte ſequar, & in tantâ vetuſtatis obſcuritate atque ignoratione nihil aſſeveratione velim affirmare. Hanc urbem Nortmannorum procella, ab axe Boreali effuſa, incendio corrupit, omnemque ſexum ferro abſumſit, Alfridi Præſulis tempore; cui calamitati ut mederetur; Davantriam & Tielam cum dominiis Carolus Imp. honorarii loco olim conceſſit, quòd propter excidium urbis ſedes Epiſcopalis Davantriam tranſlata fuerat, quam inde retraxit ad priſtinos lares Baldricus, Clivenſis Præſul, qui recidivam urbem poſuit, muro foſſiſque adjectis. Olim Archiepiſcopus primus inſtitutus fuerat temporibus Juſtiniani minoris, filii Conſtantini,

I 6 à Ser-

à Sergio Pont. (*a*) Wilebrodus, ſive Wigbrodus, ut alibi lego (nos ex Pontificum indigitamentis Willebrordum, tutelarem Divum Harlemæi, nuncupamus) cognomento Clemens, natione Britannus, qui Friſios Chriſtianæ pietatis rudimento imbuit, ſummæ ſanctimoniæ exemplum, qui, pòſt relicto munere, velut oneri impar ad Trevirorum Auguſtam conceſſit, quintoque ab eâ urbe miliario inter ardua & difficilia teſqua & montium juga conſtruxit monaſterium (*b*) *Abſternacum* nomine, ſive abſtinentiæ argumento, ſive ab abſterrendo dictum, quòd loci inſolentia & aſperitas homines haud difficulter abſterrere queat, ne religioni operatos moleſtarent, aut interviſerent crebriùs, quod corruptâ voce hodie *Echternacum* vocitatur, cui magnâ cum laude & pari pietate Antiſtes præfuit, nuper medicati (ut creditum fuit) poculi hauſtu intermortuus, (*c*) Antonius Hovæus Egmondanus noſtrâs, rarum bonæ vitæ & doctrinæ inter barbaros illos ventres ornamentum. Huic urbi cudendæ monetæ jus diplomate indulſit Otho Imp. ejus nominis primus, gratificaturus Eggidæ conjugi, Baldrico tunc epiſcopo. Eam ſcimus populoſam & præpotentem, ſed quadragena hominum millia in hoſtem armare poſſe, quando ferat neceſſitas, impudenti, nec ipſi quidem

(a) Wilebrodus. (b) Abſternacum. (c) Antonii Hovæi laus.

quidem civitati ſuarum virium conſciæ tolerando mendacio, ſcribit Dominicus Niger: quod virus hauſiſſe eum è Raphaëlis Volaterrani Commentariis, & Æneæ Pii ſcriptis autumo, qui Præſulem Trajectinum quadraginta bellatorum millia ad bellum educere, in ſcripta retulerunt: quod potuiſſe olim loci Antiſtitem non inficias iverim, ſi civitatibus omnibus & oppidis, quæ non pauca fuêre numero, auxiliares copias & ſocios imperare neceſſitate extremâ adductus, in animum induxiſſet. Id quod, veritati conſonum magis, ſi Barlandus adjeciſſet, in eodem non inhæſiſſet erroris luto: tantas enim vires vix Monarcha quiſpiam contrahat, multoque minùs contraxiſſe iſte Præſul uſquam in Annalibus lectus eſt. Addit & alterum errorem Volaterranus, qui Navalia Ptolemæi hoc in loco conſtituit, longiſſimè à vero exorbitans. Manifeſtus erroris deprehenditur & Otho Friſingenſis Antiſtes, Germanicarum rerum non inſcitus ſcriptor, qui Trajectenſes Friſiis adnumerat, propiùs collimaturus, ſi in utroſque, & majores & minores, Friſios juris Eccleſiaſtici cenſuram habere Præſulem Trajectinum ſcripſiſſet. Porrò miraculi vice tradendum poſteritati viſum eſt memorabile, quod, dum ædis Deiparæ Virgini ibi ſacræ fundamenta jacerentur, vorago quædam ſe oſtendit, quæ nullâ cæmentorum farcturâ quum oppleri poſſet, non carbonibus

nibus (ut in palude nob. iſſimum Epheſinæ Dianæ templum firmatum fuiſſe legitur)ſed ſolo taurinorum tergorum ſubſtrato pulvino ſtetit : cujus rei memoriam tuetur baſis columnæ, voragini impoſitæ, haud inepto, ut tunc ferebant ſæcula, diſticho conſignatam,

Accipe poſteritas,quod poſt tua ſæcula narres,
Taurinis cutibus fundo ſolidata columna eſt.

BATAVODURUM.

Inter oppida, Bataviæ olim peculiaria, poſteà Trajectinæ ditioni per Imp. Francos (quorum propenſus in Epiſcopatum, ſuæ gentis ſingulari beneficio inſtitutum, favor ac ſtudium multis in rebus eluxit) admenſa atque addicta, primum occurrit Batavodurum, prærogativo alia omnia ſuperans, vetuſtatis præjudicio; quippe cujus minimè ambiguam faciat mentionem Tacitus, poſtremo eorum, qui ad nos pervenêre,libro, ubi Germanorum (qui poſteà Franci dicti fuêre) manum ſcribit adnixam fuiſſe irrumpere pontem, qui Batavoduri recens inchoatus fuerat ad elicem Rheni, Leccam nuncupatum, ſed quia ſecunda legio (quæ & Auguſta & Britannica cognominata fuit, depoſita iſthîc poſt debellatos à Nerone Friſios) præſidio urbem illam munierat, contra vim externam nimiùm valido,fruſtra tentata irruptio ſpem oppugnatorum, qui aliquâ in parte fortunam affore confidebant, eluſerat. Vulgaris

garis lingua oppidum iſtud vocat, ſervato veſtigio poſtremæ partis vocabuli, **Wijck te Duerſtede**/ recentior ætas Duroſtatum, quod ipſum evenit in Marcoduro, cui Dura nomen manſit; nimiùm duram fati legem ante annos aliquot à Caroleis experto; quod equidem miror, cur Duroſtatum Batavodurum appellârit vir quidam doctus, quaſi Batavoduri populi nomen ſit. Hanc opibus copiiſque affluentiſſimam fuiſſe urbem memorant Annales, in quâ plura quàm quinquagena abundârint fana; cui rei (pace dixerim bonâ Annalium) fidem derogare paratior ſim, quàm adhibere, quòd exiſtimem, Francos Imp. pro acri & inflammato ſtudio, quo religionem per diſpoſitos paſſim præſulatus mactam volebant, tunc temporis beatam & florentem copiis urbem, & ob antiquitatis nomen commendatiorem, iſtam potiùs ad eminentem honoris dignitatiſque apicem fuiſſe evecturos, quàm Trajectum, minoris tum famæ urbem; niſi ſi quis opponat in illâ Sybaride majus avocamentum ob otio ſacro, novæ religioni neceſſario, illos Principes fuiſſe veritos, aut in obſcuriore urbe, tanquam in muſtaceo, ſplendidam magis laureolam quæritâſſe. Utcunque ſit, à Nortmannis, qui cuncta ferro & incendiis fœdè abſumſerunt, exciſam dirutamque omnes fermè conſentiunt, contractioribuſque pomæriis incluſam. Locuples ſatis hac ætate eſt oppidum ob ſitum ad

Rhenum

Rhenum commoditatemque ſubvectionis rerum neceſſariarum. Diſtat Culemburgo ad milliare unum, Trajecto ad tria: ſitu loci peramœno, habet arcem veteris operis non contemnendam, in quâ fermè ſedem habere ſolent Præſules Trajectini, non ob amœnitatem tantùm & omnigenam commoditatem, quam locus vitæ præſtat, ſed quòd veluti ſeceſſus quidam ſit ſecretus à turbâ interpellatorum, ita extra uſum vulgarem poſitus, quod in magnâ cum ſacrorum, tum profanorum frequentiâ evenire neceſſe eſt.

GRINNES.

Paret etiam hoc oppidulum Trajectino Præſuli, vetus reverà, Tacito non indictum, apud quem libentiùs Rhenes, quàm Grinnes voce, Romanis abſonâ, legerim: quod à Claſſico præfecto alæ Trevirorum, militiæ togæque artibus juxta claro, qui cum Civili Batavo cauſam ſuæ gentis conjunxerat, ſtrenuè oppugnatum fuiſſe ſcripto prodidit, fortiuſque cum multorum virorum fortium cæde defenſum, quòd in eo caſtra eſſent cohortium alarumque. Situm habet ad Rhenum quarto à Trajecto milliari, muris arduis & vallo cinctum, (*a*) Divæ Cuneræ, quam à Chunnis, faucibus obliſis laqueoque fractis, interemptam loquuntur Annales, indigetum genti nuncupati, & quam cuſtodem ac tu-

(a) Diva Cunera.

ac tutelarem ſanctè venerantur oppidani, ſacrum.

AMERFORDIA.

Amerfordia à trajectu Amiſi, qui fluvius vulgò *Eem* dicitur, ſeque in ſinum Batavicum exonerat, nomen ſortita eſt, quam Amerſurtum eâdem lege nominare malim, quâ Francoſurti quàm Francofordiæ appellationem multi præferre videntur, propterea quòd in furt/ non præſidii aut munimenti, ſed Trajectus ſignificatio inſit. Oppidum injuriis Gelriorum obnoxium, quas non ſemel olim expertum fuit, neque ita pridem, quando ad annum cIↃ. IↃ. XLIII. per deditionem occupatum à Martino Roſſemio, qui Juliacenſis Reguli auſpiciis militabat, dicenda tacendaque paſſum ad arbitrium libidinemque victoris, omni argento facto infectoque exuitur, mundum muliebrem, ornatui comparatum, ſexu imbelli tradere juſſo. (*a*) Amiſus, in Velaviâ ortus, medium oppidum intermeat, ab oriente ſole Velavia adjacet, in meridiem obtenduntur longo tractu arenoſi colles. Populus eſt ferox & Martius, quique occupato per proditionem Trajecto ad annum ſeſquimilleſimum duodetriceſimum, Henrico Bavaro Epiſcopo, ſtrenuam operam navavit in ulciſcendis militariter injuriis, edendiſque præſidiariorum ſtragibus.

MON-

(a) Amiſus fluvius.

MONFORTIUM.

Monfortium, non ignobile oppidum, opere ſituque loci munitum, præſidii cauſâ à Gotefrido, præſule Trajectino, olim ædificatum ad excludendam vim & arma, ab Hollandiâ ingruentia, poſitum ceu in trivio, punctique obtinens vicem, quippe intra ambitum trium, pari intervallo diſtantium, oppidorum concluſum, quæ ſunt, Iſelſteinium, Oudevvatera, & Woerdenum. Aſſidet Iſelæ fluminis ripæ, arcemque habet, cujus vicarium dominium eſt penes Dynaſtas Monfortianos. Atque iſta quidem Trajectinæ ditionis tutelam agnoſcunt oppida. Jam ſunt & in veteris Bataviæ gremio bina, quæ Gelriæ peculiaria ſunt, Hueſſenum & Tiela, & bina alia, quæ Dynaſtas ſuos habent, Bura & Culemburgus. Primum (a) illud exigui momenti oppidulum eſt, Rheno contiguum, & telonii jure notum. At (b) TIELA in dextrâ Vahalis ripâ oppidum eſt utcunque frequens, oblongâ facie, hinc palude prætextum, inde Rheno obſitum, ſuburbio in ſeptentrionem obverſo, quod propugnaculi vicem præſtat, & naturâ & opere longè munitiſſimum; quod olim, arctâ obſidione circundatum à Belgis, inanes eorum conatus facilè contemſit, & pericula exivit non ſine illuſtri honoratæ militiæ exemplo, adju-

(a) Hueſſenum. (b) Tiela.

adjuvante obſtinatam animorum voluntatem partium ſtudio, quæ gloriæ dignitatiſque æquationem in inferioris conditionis ductore invidebant. (*a*) Bura diſtat Tielâ milliarii intervallo, mediocre fortunis ædificiiſque oppidum, Comitatus dignitate celebre; quod Lazius, multijugæ lectionis ſcriptor, Burtinatium Antonini eſſe judicat, opinionis minimè certus, ubi ſextæ Legionis ſtativa fuiſſe autumat: Adſitum eſt exiguo rivo, quem molariam foſſam vulgò nominant, non procul Linga amne. Arcem habet multò omnium validiſſimam; paret Philippo Guilelmo, Arauſini Principis primogenito, ſummæ ſpei adoleſcenti, nepoti (*b*) Maximiliani, Burani Comitis, illius, qui circumferendo arma Palladis inſtar, Gorgoneum caput vibrantis, pavorem quaquaverſum adventu ſuo populis incuſſerat, qui cum Antiocho fulminis cognomen, cum Pyrrho Aquilæ potuerat tueri. Hæc (*c*) Oberti Gifanii patria eſt, qui famam laboris æmulam laudemque cum doctiſſimo Lambino participare in reſtituendo Lucretii poëmate ſtudioſè fategit. (*d*) Culemburgus Buræ vicinus adjacet alveo ſiniſtro Leccæ fluminis; territorium habet locuples, lateque patens, non ita pridem Comitatus titulo honorario illuſtratus Philippi Regis beneficio, nuper etiam in

(a) Bura. (b) Maximiliani Burani laus. (c) Obertus Gifanius. (d) Culemburgus.

in fatali iſto calamitatum, quæ totum involverunt Belgium, diluvio latam fugam Dynaſtæ ſui iniquis oculis contemplari coactus. (a) Velavia quoque, nunc juſta Gelriæ portio, olim à ſociâ Germaniarum tellure violenter per Druſi exercitum abſciſſa, immiſſoque Rheno diviſa, atque ita Romano juri cum Bataviâ haud alienâ, ſæpe illis auxiliares copias (b) Germanorum, cis Rhenum ſitorum, appellatione, uti Tacitus teſtatur, notas, ad belli uſum evocantibus, hac tempeſtate Hollandiæ contigua, ſed ut peculiaribus legibus addicta, ità majorum noſtrorum ætate illi infeſta atque inimica. Hæc ſabuletis, ericetis, & collibus alicubi minus fertilibus, vaſtaque eremo incultior, ceſpitumque fodinis paratior, neque ſubſeſſorum latrociniis olim ignobilis, quina habet oppida, inter quæ caput Velaviæ Arenacum, & Vada Rheno aſſident, Hattenum Iſalæ; maritima ſunt Elburgum, & Hardervicum. (c) ARENACUM docui, anteà Arneheimum, quaſi imperialis aquilæ domicilium hodie vocari, Conciliique primarii ditionum Gelriæ Zutphaniæque ſedem, non longè biſidum Rheni divortium ſpectare, copioſum, elegans, & omnibus modis munitiſſimum oppidum. Hoc loco addendum è vetuſtate, iſtâ in urbe ſtativa fuiſſe Legionis X. quod auctoritate

(a) Velavia. (b) Ciſrhenani Germani. (c) Arenacum.

tate Taciti conſtat, quam à criſtatarum caſſidum inſignibus Gallico vocabulo Alaudam dictam Cæſar fidem facere poteſt, quanquam & Veterana & Germanica eadem pòſt appellata fuerit: quam propter virtutem maximi ſemper iſte fecit, & in rebus dubiis uſus feliciter fuit: quam ita quoque adamavit, ut, quum ipſa ob excitatum tumultum militari more decimationem (id eſt, animadverſionem capitalem in decimum quemque militum) flagitaret, noxæ eam exemerit: quam denique univerſam compoſitis bellis civitate donavit, quòd diſciplina cultuque Romano inſtituta præclarè ornataque eſſet. (*a*) VADA, Tacito dictum oppidum, quòd Vaganum alii nominant, olim Rheno adſitum, nunc vicinum, ſolo paluſtri & argilloſo inædificatum, naturâ & opere validum, quondam irritâ oppugnatione à Civili Batavo tentatum, dum hic odii procax infeſtis armis oppugnandum ſibi nepotem è ſorore, Julium Briganticum, deſtinat, ille pertinaciore, ſed exitioſo ſibi odio avunculum repellit, inter fortiſſimum quemque fortiter pugnando deſideratus. (*b*) Hattenum, in lævâ Iſalæ ripâ ſitum, oppidulum exiguum & lutulentum, ſed adverſus vim validum cum arce munitiſſimâ. (*c*) ELBURGUS ad interiorem freti Batavici ſinum in littoris crepidine ſedet, oppidulum quadratum, piſcario negotio deditum,

(a) Vada, Wagening. (b) Hattenum. (c) Elburgus.

ditum, rerum alioqui egens, quod olim inter bella bonis fortuniſque alienis deprædandis inſtructius fuit, quàm locupletando externo hoſti. (*a*) Hardervicum, paſtorum ſeu opilionum perfugium ſonat, Batavici in ſinus littore, ſeu æſtuario potiùs ſedet, quem multis annis infeſtum myoparonibus habuit, vivente (*b*) Carolo VIII. Adolphi Impii filio, viro Mavortio, & (quod de Attila dictum fuit) flagello Dei in finitimos. Oppidum eſt valdè munitum opere cum arce: quod ignis depaſtus fuit ad annum ſalutis tertium ſupra ſeſquimilleſimum, tam furens & violentus, ut totum intra tres horas conflagrârit, fortunis corruptis omnibus, cum multorum etiam interitu, ſartis tectis ſervatis quinque aut ſummum ſex ædificiis: oppidani piſcatoriam fermè exercent. Eodem in littore, ſed extra Velaviam, ſui juris ſolum habent (*c*) Campi ad ſiniſtram Iſalæ ripam, ſecundum amnis decurſum opportuno loco ſitum oppidum, circuitu amplum & ſpatioſum, ædificiis ſplendidis & elegante ſtructurâ ſuperbis, ponte ſublicio conjungitur cum Tranſiſalanâ, vetere Francorum ditione, ut docuiſſe me puto. Hanc urbem volunt eſſe (*d*) Navalia, Ptolemæo ſic dicta, fortè quod eo loco navigia, quæ adverſum hoſtes & piratas inſtruebantur, illîc apparari, aut

(a) Hardervicum. (b) Carolus Gelrus flagellum Dei. (c) Campi oppidum. (d) Navalia.

aut ſtationem habere conſueverant. Bilibaldus, aliique portum Manarmanis appellant. Porrò ſintne multitudinis numero Navalia Romano more dicta, an unitatis numero Navalia primæ inflexionis, ambiguum me fecit Taciti (*a*) locus in fine hiſtoriæ, ubi de loco, conventui inter Cerialem & Civilem delecto, hunc in modum loquitur: *Petito colloquio, ſcinditur Navaliæ fluminis pons, in cujus abrupta progreſſi duces.* Videtur enim indicare apud Navaliam pontem ſublicium fuiſſe deſtinatum congreſſui, colloquioque ducum; eum inquam, pontem, qui flumen Iſalam continenti jungit, cujus utrinque aſſeres & tigna ſecuritati utriuſque abrupta fuerint & ſublata, ne per comparatas inſidias alterutri periculum crearetur: neque videtur uſquam locus, aut pons ſuper Rheno opportunior commodiorque colloquio potuiſſe tunc extare, aut à nobis excogitari; tametſi (*b*) illìc loco Navaliæ Beatus Rhenanus ſubſtituendum Vahalis cenſet. Hos (*c*) Camanos quaſi Campanos Antonius Scoonhovius noſtrâs, vir non infeliciter in hiſtoriis verſatus, eſſe judicavit, ac trans Iſalam, qui curſum poſtea mutavit (uti conſtat) olim ſediſſe.

CAP.

(a) Marmanus portus. (b) Taciti locus. (c) Camani.

CAP. XII.

De CL. *Civili, regiâ Batavorum ſtirpe nato.*

PRIUSQUAM res militiæ, cum magnâ laude geſtas à Civili, deſcribam, non alienum rationi noſtræ fore exiſtimavi, ſi, quæ de eo paſſim memoriæ prodita extare memini, ſub unum quaſi obtutum congeſta proferam. Fuit (*a*) CL. Civilis ſummo inter Batavos loco, regiâ ſtirpe multò cæteris illuſtrior, ſolers ingenio, militaris diſciplinæ laude clariſſimus, dux exemplo, miles facto, nullius laboris fugitans, & qui benè gerendæ rei occaſionem è manibus elabi nunquam paſſus eſt. Animum ejus in periculis adeundis ut cætera prælia, fortiter decertata, ita & poſtremum illud apud (*b*) Vadam (Vaganum nunc vocamus) quam oppugnabat, oſtenderunt, ubi in retinendis ſuis fugientibus in extremum vitæ diſcrimen conjectus Rhenum tranſnatare coactus eſt. Altero lumine orbus fuit, quam oris fœditatem non modò non ignominioſam duxit, ut calvitium Julius ac Domitianus, ſed ut decus & ornamentum, virtute emptum, verbis etiam ultro oſtentavit, laudatâ oculorum in ſpectatiſſimis maximiſque ducibus orbitate, inter quos præter Philippum Macedonem (quem Arimaſpis genti unoculæ cognatum ſalsè vocabat

(a) Cl. Civilis. (b) Vada, hodie Wageninge.

bat Ariſtides) Sertorium ſummæ, ſed calamitoſæ virtutis ducem, & Hannibalem Pœnum repræſentabat. quorum ille dum manum ipſe conſerendo impigrè periculis caput primus objectat, hic dum munia ducis obit, contractâ è pervigiliis lippitudine, alterius oculi uſum amiſêre: quod malè intellectus à nonnullis (*a*) Tacitus minimè diſſimulavit his verbis; *Civilis ultra quàm barbaris ſolitum, ingenio ſolers, & Sertorium ſe, aut Hannibalem ferens ſimili oris dehoneſtamento.* Malè intellectum dixi, quòd noverim, qui arrogantiæ Civilem hîc inſimulari autumant, quaſi qui jactantiùs, & non ſine probro ſe cum fortiſſimis clariſſimiſque ducibus æquaverit, quorum nominibus, in re manifeſtâ turpiter errantium, honoris cauſâ parcetur. (*b*) Eam fortiſſimi ducis gloriationem è laudis ac honoris ſtudio profectam, nemo honeſti æquus arbiter vitio verterit in illo magis, quàm in hoſte Philippo prædicat Demoſthenes, qui arcus ſuos (ut ait) fortunæ prodigendos dederit gloriæ cupidine, nempe oculum, Aſteris Sagittarii telo everberatum, claviculam humeri perfractam, & crus mancum: quando & Sertorium adverſas ſemper oſtentando cicatrices, orbumque lumen maximè gloriatum, ceu præcipuo ornamento, Plutarchus dicat: quem Salluſtius quoque in hiſtoriis quum laudat, quòd compendio &

(a) Lib. 20. (b) Taciti locus explicatus.

quæſtu gloriarum fortunæ arbitrio membrorum jacturam permiſiſſet, dicit, illum maximè lætatum fuiſſe eo corporis dehoneſtamento, effoſſo videlicet oculo. Civilis veteri gentis Batavæ inſtituto cohortem rexit, quod & in oratione apud Montanum Trevirum ipſe fatetur, unius cohortis præfectum ſe vocans, quo in munere viginti quinque annos conſumpſit ſtipendia Romanis faciendo. Fratrem habuit(a) Julium Paulum, fortiſſimum ducem, quem Fontejus Capito, avaritiæ & libidinis fœditate maculoſus, falſo rebellionis crimine objecto, interfici juſſit, ut teſtatur Tacitus, cujus immeritam necem gravi oratione deplorat ipſe apud Alpinum Montanum, conqueſtus, egregium ſe pro laboribus periculiſque, quæ tot per annos pro Romanis dominis exhauſerat, operæ pretium tuliſſe, nempe fratris interitum, injectas ſibi catenas, & exercitus ſævitiam, qui ſua ſcelera ſupplicio ipſius expiari flagitabat. Conſtat autem Civilem, compeditum juſſu Capitonis, ad Neronem fuiſſe deſtinatum, ſed eo tyranno interea temporis è vitâ ſublato, quæ res illi ſalutem peperit, Galbæ beneficio abſolutum ac dimiſſum, neque toto vertente anno rurſus ab exercitu appetitum, & ſupplicii capitalis poſtulatum initio principatus Vitellii, qui periculo virum exemit ob potentiam & auctoritatem, quâ inter

(a) Julius Paulus frater Cl. Civilis.

ter Batavos eminebat, ne gentis bellicoſæ ſtudia ac voluntates ſupplicio illius ab ſe alieno tempore averteret, tum ut cohortes lectiſſimorum militum Batavorum, quæ in civitate Lingonum conſederant, ſibi eo facto conciliaret atque obſtrictiores redderet, quæ utramque (quod dicitur) paginam facere, & magnum in alterutram partem vel amicæ, vel adverſæ momentum adferre poterant; eæ namque diſcordiâ temporum (quæ brevi intervallo plures Imperatores ſalutaverant) à quartadecimâ legione diſceſſionem fecerant. Uxorem habuit, ex quâ virilis ſtirpis prolem ſuſcepit, cui etiamnum parvulo captivorum quoſdam jaculis puerilibus ſagittiſque configendos objeciſſe patrem Tacitus ex famâ refert. Eum filium, inter motus Germanici primordia deprehenſum, Agrippinenſes honoratè cuſtodiviſſe ex eodem conſtat: cujus beneficii memoriâ flexus pater obſtitit, quo minùs in excidium urbis direptionemque Germania proruerit. Uxorem, flagrante bello Germanico, apud Agrippinam Coloniam, fœderatam urbem, cum ſorore ſuâ, pignora ſocietatis depoſuerat, proditas pòſt levitate & perfidiâ Agrippinenſium poſt malam pugnam, vecordiâ Germanorum commiſſam, qui, omiſſis telis, manus Romanorum ſpoliis impediverant. Soror illi fuit fœcunda plurium liberorum genitrix, inter quos numero Julium Briganticum, animo perduel-

 lem

lem ipſi, & Claudium Victorem, ac Veracem, auſpicata nomina, utrunque ſtudioſum Civilis cultorem: quorum ille promptiſſimum quemque adverſus Dillium Voculam, duodevicesimæ legionis legatum, ab avunculo miſſus duxit, ejuſque caſtra ingenti ſtrage complevit: hic præſidium Romanorum, quod Vadæ inerat, conjunctis cum avunculo copiis, fortiſſimè oppugnavit. Tertius filius (a) Julius Briganticus, quem nominavi, alæ equitum præfectus, fidem Romanis datam ad extremum uſque ſpiritum obſtinatè coluit, inexpiabili & pertinace odio (uti plerunque proximorum inimicitiæ ſolent eſſe acerrimæ) adverſus Civilem avunculum imbutus, qui cum fortiſſimis quibuſque interemptus cecidit, quum ad ſuſtinendam vim & impreſſionem Batavorum, apud Vadam Reneſque pugnantium, impar eſſet. Fuit autem Civili vetus conſuetudo & obſervantia erga Veſpaſianum, pòſt Imperatorem; ob militarem induſtriam, mutuamque illi amicitiam, quamdiu privatus ille fuerat, aluerunt; quin & prætextu illius amicitiæ à Vitellio, non ſine ingratitudinis quâdam maculâ, defeciſſe legitur, eoque ſublato, jugum Romanorum à cervicibus dejecit, Bataviamque in libertatem aſſeruit, vicinas ferè gentes omnes Germaniæ Galliæque in ſocium bellum convolvit. Quo ex facto conſiderare poſſumus & animo colligere,

(a) Julius Briganticus.

gere, quanta viri auctoritas, quanta eloquentiæ in perſuadendo bello difficillimo vis atque pondus fuerit. Hæc ferè de viri conditione, ingenio, & familiâ comperi; nunc reliqua viri præclara bello facinora detexere aggrediar, veſtigiis inhæſurus Taciti, qui Belgicæ rationes olim procuravit, & exactâ fide cognitas percalluit. Sed priuſquam ea enarrem, digrediendum mihi erit & explicandum, quæ res ut alias nationes, ita Civilem quoque bellum ſumere, juſtaque arma induere compulerint. Ei rei anſam dedit Romanorum intolerabilis ac nefaria crudelitas, tyrannica violentia, & avaritia inſatiabilis; id quod non diſſimulat locuples teſtis Corn. Tacitus, fidei in hiſtoriâ integer, Britanniæ rebellionem avaritiæ legatorum centurionumque imputans, quando extincto Icenorum Rege vaſtatum fuit ejus regnum per Centuriones, domus per ſervos, ipſa Regina Boudicia, ſive Voadica (ut alibi nominatur) verberibus confecta, violatis ſtupri injuriâ filiabus, & primoribus avitâ hæreditate ac bonis exutis, haud aliter quàm ſi regionem univerſam muneri accepiſſent. Idem non obſcurè Friſios, Tranſrhenanum populum, corrupiſſe pacem cum Romanis memorat, magis implacabili cupiditate illorum exacerbatos, quàm quod obſequii impatientes fuerint. Nam quum Druſus exiguum illis tributum imperâſſet, rebus illorum anguſtioribus, annuum bubulo-

rum tergorum numerum in militares uſus,non adjecto menſuræ modo, aut firmitudinis ratione; Olenius quidam, Friſiæ procurator, à plebeculâ urorum (ii in taurorum genere immani corporum mole ſunt belluæ, inviis Germaniæ ſaltibus frequentes, Friſiis nullæ) coria aſper & improbus exactor flagitaverat; cujus libidini quum omnia ceſſiſſent, principiò bobus mox agris, demum etiam liberis corporibus ſervitio traditis, ubi reliqui jam nihil eſſet, quod implacabilem illum ſinum ac voraginem expleret, converſâ in rabiem ferâ patientiâ, ſumptis armis injurias ultum eunt, ſuffixis patibulo militibus, qui præſentes tributo aderant, fugâ celeri elapſo duce in caſtellum Flevum, alioqui ſervili ſupplicio injuſtam dominationem expiaturo. Quoties Romani ſecuros datæ fidei hoſtes præter belli legem, quæ hoſti quòque fidem ſervat, trucidârunt? Severus, militiæ dux Valentiniani principatu, Saxones, quibuſcum inducias pepigerat, ac datis obſidibus ſolutiùs iter facientes, ex inſidiis, abditâ in valle abſtruſis, ad internecionem uſque fraudulenter cecidit, teſte (*a*)Marcellino. Eâdem doli mali libidine uſus Julius Cæſar, quum permulſis confirmatiſque legatorum (quos Germani paciſcendi cauſâ miſerant) animis, ob tridui inducias ſecuriores, immiſſo equitatu, fœdiſſimè (*b*) profligavit.

Nònne

(a) Lib. 28. (b) Lib. 16.

Nònne Julianus nefario exemplo Guldemundum, Romanis fœderatum, paciſque vinculo obſtrictum, & intemeratâ fide clarum, per inſidias interemit? Gabinium, Quadorum Regem, à convivio, ad quod rogatus venerat, digredientem, poſt hoſpitales epulas, officii ſanctitate immani ſcelere violatâ, trucidatum Valentiniani Imp. permiſſu ſcribit (*a*) Ammianus, cujus facti atrocitate efferatæ gentes ingentem Romanis finibus cladem intulerunt. Eodem modo Paras, Armeniorum Rex, nihil hoſtile à Rom. duce metuens, vocatus ad convivium hoſpitale Valentis juſſu, inter epulas, etiam barbaris ſacroſanctas ac reverendas, perforato pectore, miſeranda victima (*b*) concidit, diſperſis maximo horrore (uti par erat) convivis. Quid de Valentiniano adhuc dicam, qui curam omnem eò contulit, ut Macrianum, Alemannorum Regem, ob nimiam potentiam ſibi ſuſpectum, vel vi, vel occultis inſidiis tolleret, immiſſis percuſſoribus? ſed quum ille velociori carpento impoſitus dolum manuſque evaſiſſet, mirum, quàm triſtis fruſtratum ſucceſſum indoluit, ut idem hiſtoricus (*c*) ſcripto prodidit. Eadem cauſa Dalmatis motuum occaſionem aperuit, nihil diſſimulante apud Tiberium Batone, rebellionis auctore, qui, pro ſe & cæteris pactus liberum commeatum, fide publicâ in caſtra Romanorum venit, per-

(a) Lib. 19. (b) Lib. 30. (c) Lib. 29.

ductuſque ad Tiberium, pro tribunali ſedentem, interrogatus, cur motus illos concitâſſet, negavit illi, ſe crimini obnoxium, quin potiùs Romanos ejuſce rei auctores fuiſſe, qui non paſtores, aut canes tuendis gregibus præficere, ſed dilaniandis lupos immittere ſoleant, uti Dion Nicæus ſcripto (*a*) mandavit: quod ingentis ſpiritus heroïcique pectoris viri dictum, liberè caſtigantis flagitioſos Rom. mores, digniſſimum, quòd memoriâ teneatur, mihi videtur. Hinc eſt, quod Arminius, ille aſſertor Germaniæ, pugnam adverſus Cæſ. Germanicum initurus, milites ſuos, pugnam poſcentes, admonet, meminiſſe avaritiæ, crudelitatis, & ſuperbiæ Romanorum, ut præ oculis habeant ea præcipua & notiſſima omnibus crimina, in hoſte notata, à quibus vel glorioſâ morte, vel bellicâ virtute vindicare ſe poſſint. Non minor itaque (ut ad carceres redeam, unde evolavi) ſævitia & dominationis impotentia, tyrannis denique novandarum rerum occaſionem Batavis attulit; Nam quum gens iſta à vectigalium oneribus immunis virtutis merito, & ſocia haberetur, ſolumque viros atque arma miniſtraret imperio ad ſtipendium, & ductu nobiliſſimi cujuſque è ſuis popularibus (magnum privilegium) non autem Romanorum militiæ operam navaret, fortè juſſu Vitellii Batavorum juventus, ad delectum

(a) Lib. 56.

ctum excita, dabat nomina; ibi tum miniſtri, cogendis cohortibus præpoſiti, avaritiâ & fœdo luxu onerabant magis ac magis delectum, ſuapte naturâ gravem & moleſtum, quando vel ætate feſſos atque invalidos conquirunt, ut certo pretio repræſentato dimitterentur, vel annis impuberes, ſed formâ & liberali ſpecie conſpicuos, ad ſtuprum rapiunt. Eâ ex re ortâ invidiâ; mox concitatâ ſeditione gens delectum abnuit: gliſcentem populi motum juvit Civilis, de quo ſermo eſt, qui primoribus gentis, & inter populares præcipuis, quos in ſacrum nemus (ſunt auctores, qui apud Vorburgum fuiſſe autumant, vulgo **Staeckenboſch** / voce non multùm à veteri appellatione abſonâ, ut à me alibi dictum eſt) epuli obtentu convocârat, poſt cœnam & liberalius ſympoſium, in multam noctem extractum, ubi mero incaluerant animi, orationem, inflammandis animis comparatam, aggreditur, exorſus à bellicâ laude & immortali gentis gloriâ, armis factiſque ſtipendiis toties illuſtri, illis ob oculos exponit injurias, raptus, jugùm plus quàm ſervile, legatorum, vitæ neciſque jus è libidine ſtatuentium, imperium, ſanguinis & fortunarum vilitatem, quæ ex arbitrio præfectorum, & infimæ conditionis Centurionum pendeat; ingenioſa prædandi exhauriendique ſui vocabula, in varias mutata ſpecies, quæ hirudines illæ, ad vivum cuncta exſucturæ, nova ſem-

per excogitent: præfectorum frequentes mutationes, qui, poſtquam ſanguine & ſpoliis regionum ditati, tanquam ſpongiæ, intumuerint, ad Vari Quintilii exemplum pauperes divitem ingreſſi provinciam, eam opulenti pauperem relinquerent, pro brutis, quaſi præter vocem & membra nihil haberent hominum, ſubditos habentes: Addit ſub ficto ſocietatis olim validæ, nunc morientis, nomine, gravia imponi onera, libera juvenum corpora ad nefarii ſtupri conſuetudinem abripi, in foribus adeſſe delectum, qui chariſſima pignora à parentibus divelleret, fratres conſanguineoſque, arctiſſimo neceſſitudinis vinculo coälitos, supremâ quaſi ſorte diſſociaret. Docet, res Romanas graviter eſſe affectas, ac penè profligatas, inteſtinis malis convulſo imperio, quòd affectantes plures ſanguine mutuo licitentur; militem, qui in hybernis ſit præſidiarius, emeritum eſſe, & ſenio fractum atque exoletum, nomen magis, quàm robur; non eſſe metuenda nomina inania, & ſimulacra quædam legionum: eſſe ſibi integram militiam, peditum equitumque manum validam; Germanos habere vicinos, cognatione ſanguinis ſibi junctiſſimos, cauſæ futuros vindices & adjutores; Gallias quoque à triſti ſervitio anhelare communem libertatem; Romanos etiam ipſos belli potiùs ſpectatores fautoreſque fore, quàm ex profeſſo adverſarios, ſive ob partium ſtudia,

ſive

ſive quòd Veſpaſiano, omnia conturbanti, utcunque res cadant, belli ancipitem fortunam ſint imputaturi. Dicta viri non diſſonus fremitus, ſed unanimis omnium conſenſus comprobavit. Itaque ritu patrio conceptis jurisjurandi verbis, omnes obſtringuntur, illo ſacramentum præeunte, ac deſertoribus compoſitas diras carmine ſolenni imprecantur. Interim priuſquam delectus, qui mandato Vitellii novus haberi debebat, appeteret, tota Batavorum civitas pertinaci conſenſu reſpuendum illum prorſuſque repudiandum decernit; deinde per admiſſarios, qui ſeditioni alimenta ſuggererent, ac per nuncios & occultas literas Caninefatium bellicoſa gens, & fœderata in belli ſocietatem pertracta, ſollicitata inſuper clandeſtinis tabellis Britannica legio. Tum deſtinatos jam hoſtes aſtu eludendos ratus, ac Lyſandri conſilium ſecutus, Leoninam ubi non ſufficeret, vulpinâ aſſutâ ſupplere cogitans, Veſpaſiani amicitiam, militiæ rudimentis partam, illiuſque partium ſtudium prætexit, quo obtentu cohortes Batavorum & Caninefatium, juſſu Vitellii, qui principatus titulum jam circundederat, accitas, per nuncium revocat Magontiaco, quò pervenerant urbem petituræ. Dum hæc aguntur, primi Caninefates non diu moram nectunt, Brennonem, projectæ audaciæ virum, ſed illuſtri inter ſuos loco natum, ducem creant; humeris ſuccollantium more patrio jactatum,
 vibra-

vibratumque in clypeo. Is confeſtim, collecto tumultuario milite, & evocato Friſiorum agmine, improviſò cohortium Romanarum hyberna opprimit, caſtra diripit, lixas & negotiatores Romanos, latè diſperſos, invadit, caſtella exſcindere apparat, quæ ipſi cohortium præfecti incendio corrupêre, quòd ad arcendum hoſtilem impetum minus eſſent valida. Signa, & quicquid Romani erat nominis, in ſuperiorem inſulæ tractum fugam intendunt, Aquilio primipilum ducente. Converſus ad dolum Civilis præfectos probri incuſat ob deſertas caſtellorum ſtationes, & munimenta, adverſus incurſantium injurias ſatis firma: curarent ſua quiſque, hybernacula repetere admonet, ſe cum copiis ſuis tumultum repreſſurum. Fraudis ſuſpicionem movit ultroneum conſilium, quaſi divulſa ac diſtracta exercitus membra faciliùs opprimi conficique, ut res eſt, poſſent. Neque diu ſtetit occultum conſilium, quippe quod è latebris erupit, per Germanos (ita Franci nominabantur) proditum. Poſtquam inſidiarum apparatus ſpes evanuit, vim apertam parat Civilis, Batavos, Caninefates, & Friſios generatim, in ſingulos quamque gentem cuneos, diſtributam componit, atque ita inſtructas copias ſecundum amnem Rhenum in hoſtem ducit. Utraque acies avidè ſe offert certamini, quod haud diu æquo Marte geſtum eſt, tranſitionem ad Civilem faciente Tungro-

rum

rum cohorte, quâ repentinâ inclinatione rebus per ſocios proditis, ingens occiſio & cædes perpetrata eſt. Parem fortunam ſenſit hoſtilis claſſis, quæ perfidiâ vectorum & remigum (quorum non minima pars Batavi erant) in manus hoſtium venit, dum fictâ quâdam imperitiâ non modò nautarum, ſed & propugnatorum muniis officiunt, eaque turbant, aut de induſtriâ puppes ripæ hoſtilis crepidini obvertunt, aut denique rectores navium & præfectos militares, niſi ſecum conſentientes, interimunt: quâ ratione quatuor & viginti naves partim captæ, partim perfugio uſæ hoſtium ſe poteſtati permiſerunt. Ea victoria, quæ paucorum ſanguine Civili ſtetit, ut per ſe illuſtris in præſentiâ, ita magno deinceps uſui fuit. Nam præter celebre patriæ liberatoris nomen jam partum, famamque inclytam per Gallias Germaniaſque latè vulgatam, non ſolum navibus armiſque, quarum rerum fuerant inopes, potiti ſunt, verùm etiam unâ iſtius momenti ope in auxilium opportunum vicinas Germaniarum nationes attraxerunt Batavi, miſſis ad id legatis, belli ſubſidia confeſtim promittentes. At cum Galliis aliâ ratione coire belli ſocietatem, easque ad amicitiam adjungere ſatagebat Civilis, verſatili ad omnia ingenio, nimirum ut beneficiis doniſque ad uſus ſuos traduceret, dum cohortium præfectos, quos hoc bello ceperat, gratuito & ſine mercede dimiſſos,

ſos, in civitatem quemque ſuam ablegat: militem gregarium ab armis dimittit, factâ optione, & delectu libero vel abeundi, vel manendi: illîc ſpolia proponebantur hoſtilia, iſthîc honorata & ſtipendiaria militia. Interim non ceſſat ſecretò omnium aures imbuere ſermonibus, inſtillans identidem malorum infinitorum ærumnoſam recordationem, quæ tot per annos indigna perpeſſi fuerant, in grave & longum ſervitii jugum, falſo pacis nomine velatum, præcipitati. Nos, inquit, quota Galliarum pars Batavi, vacui licet, à vectigalibus & tributorum oneribus exempti, arma tamen induimus, ut impotentem ac ſuperbum Romanorum dominatum, quem nobiſcum communem ſuſtinetis, & quo libertas omnis armis victa penitus concidit, exiremus, & acceptum à cervicibus jugum dejiceremus. Primo prælio fuſa à nobis illorum eſt acies, caſtriſque exuta: quid futurum auguramini, ſi Galliæ arma expediant, & conjunctis viribus ſervitium excutiant? Italia præter exercitum advenam, & è provinciis collectitium quantulum obſecro virium armis onerare poteſt? quibus deductis legiones certè perpaucæ defenſioni, multò minùs inferendis ſignis reliquæ ſuperſunt. Id enimvero nervis omnibus contendunt Romani, ut mercenario provincialium ſanguine, quem vilem habent, provincias debellent, haud ſuo. Non ſubeat vos cogitatio
de

de Junii Vindicis acie, qui, defectionis auctor concitatorque adverſus Neronis tyrannidem, cum viginti Gallorum millibus commiſſo infeliciter prælio, ſuis ipſe manibus mortis arbitrium occupavit, temeritatiſque pœnas à ſe ipſe exegit: Is namque exercitus pravo conſilio, ac vi quodammodo ducem ſuum, aurigæ, moderari habenas impotenti, non diſſimilem, ad arma impulit, ipſe linguâ bellare, quàm manibus rem agere inſtructior: ne nunc dicam, quòd à Gallis & Germanis, Rhenum accolentibus, proditus fuerit & conciſus. Heduos à lymphatico duce, qui ſe pro Galliarum aſſertore ferebat, in arma tractos, & Arvernos, itidem novas res molientes, Batavicus equitatus profligavit. Verginius Rufus, nullo ducum, ſeu nominis claritate, ſeu rerum geſtarum gloriâ inferior, qui maximum momentum rebus Romanis à tyrannide vindicandis, & conſopiendis Gallicis motibus attulit, is inter auxilia contra Gallos etiam Belgarum cohortes habuit. Itaque verè dicere licet, Galliam ſuis ipſam viribus occidiſſe. At verò nunc par eſt, & æquata utriuſque partis conditio, nihiloque inferiores nos Romanis deputo: nam ut illis in caſtris vigeat militaris diſciplina, neque penes nos ſepulta eadem jacet. Eſt nobis veteranus miles à quo conciſæ nuper Othonis validæ legiones. Patiantur illi ſervitutis vincula, quibus inviſa libertas, qui Regum

Imperiis

Imperiis aſſuevêre, id quod Syria facit & Aſia, totuſque Oriens, quæ gentes ſub impotente dominatione vitam trahere in beneficii loco ponunt. Multos eſſe in Galliâ ſuperſtites, qui ante invecta tributorum onera ſunt geniti, ambiguum non eſt. Stragis beneficio; quâ Varus Quintilius virtute Arminii liberatoris cum legionibus cecidit, Germania reſpirans ſervitutem exuit: quo bello tentata fuit & provocata potentiſſimi Imperatoris Auguſti patientia, non autem Vitellii, apud quem, gulæ ſtudio inſamem, cuncta temulenta, & pervigiliis Bacchanalibuſque, quàm caſtrenſi diſciplinæ propiora ſunt. Cogitate vobiſcum naturæ beneficio libertatem omni animantium generi conceſſam, eamque non ab hominibus modò, ſed à brutis quoque expeti. Deinde, in virtute verum decus eſſe poſitum, quippe qua non proprium magis bonum habeat homo. Adde, quòd ope & auxilio Deorum fortiores juvantur. Proinde oblatam occaſionem ne amittite, quin vacui & expertes bellorum occupatos, impeditoſque, integri feſſos longis militiæ laboribus opprimamus, dum diverſis in Vitellium Veſpaſianumque ſtudiis diſtinentur. Facilis eſt & expedita via, quâ uterque occupari poſſit. Hæc ſimiliaque ſpargebat Civilis, ad auxilia è Germaniis Galliiſque intentus, creditusque fuit duas & opibus, & potentiâ florentiſſimas nationes imperio ſuo fuiſſe adjecturus, ſi per-

ſi pervenire ad inſtitutum ſibi propoſitum, ac ſpe deſtinatum potuiſſet. Primos Civilis motus conatuſque non modò non prohibuit, verùm etiam aluit auxitque. Hordeonius Flaccus, conſularis, ac ſuperioris Germaniæ exercitus legatus, quippe qui conſilio monitiſq. haud obſcuris illum inſtruxerat, ut auxiliares Batavorum copias, Vitellii imperio accitas, ex itinere revocaret ſub imagine, ac prætextu Germanici tumultus, quòd jam in Veſpaſiani partes ille tranſierat. Verùm poſtquã adverſus rumor res trepidas vulgavit, caſtra Aquilii capta, cohortes cecidiſſe, profligatum pulſumque totâ Bataviâ, quicquid Romanorum militum fuerat, confeſtim Mummium Lupercum Legatum cum duabus legionibus, quas in hybernis habuerat, feſtinatum iter ingredi, atque in hoſtem ducere jubet. Ille ducis imperium impigrè exequitur, legionarias cohortes & è viciniâ Ubiorum auxilia, equitatumque è proximis Trevirorũ agris evocat, raptimque in hoſtes mittit. Adjungitur & Batavorum equitum veterana turma, cui præfectus erat Claudius Labeo, jam antè pecuniis pollicitationibuſq. corrupta, ſed fidem ſimulatam ingenioſè premens, quam mox per proditionis ſcelus abrupit, dum ſtantes in procinctu Romanos deſerit, transfugioque ſpem commilitonum deſtituens, magnum operæpretium ſuorum rebus attulit. Romanus exercitus, juſtis jam viribus auctus, aciem apparat, ut rebellioni

bellioni caſtigatæ exemplum ſtatueret, cædemque cæde expiaret. Idem fit à Civili, qui deletarum captarumque cohortium ſigna circum ſe ſtatuit, ut & hoſtium animos frangeret repræſentatæ cladis memoriâ, & ſuum militem alacriorem erectioremque redderet. Fœminarum gregem, in quibus mater ſororeſque erant, & promiſcuam conjugum turbam cum parvis liberis à tergo exercitus conſiſtere jubet, tum ut ad patrandam victoriam incitamenta eſſent, tum uti à fugæ cogitatione pudore imbellis ſexus, hoſti objiciendi, deterrerentur ſui. Jam ſigna canere cœperant, quum ingens à viris clamor tollitur, fœminarum ululatus totâ acie perſonat. Haud eâdem pari've alacritate clamor à legionibus ſurgit, quorum animos ut pavor cladiſque recordatio defixerat; ita à priſtinâ virtute deflexerat equitum Batavorum præſens defectio, qui, pro ſiniſtro cornu locati, perfugio illud nudârant, facto hoſtiliter à converſis in ſuos paulò antè commilitones impetu. Ubi Romanarum legionum virtus & conſtantia rebus afflictis, ac propè depoſitis ſe oſtendit; quæ ſervatis ordinibus, armaque retentantes pedem retraxerunt, effugioque conſervatæ in Vetera caſtra (qui locus nunc Xantho, oppido Clivenſis ditionis, occupatur) ſe condiderunt, diſjectis in turpem fugam ſociorum auxiliaribus copiis. Labeo Batavus, qui perfugorum alæ præerat, Civili

Civili æmulus oppidano certamine (ut ſolent populares, quibus par potentia nobilitaſque eſt, ſimultates æmulatione alere) eique adverſus, juſſu Civilis injectis vinculis captus, in Friſios extra conventum, paulò poſt amandatus fuit, ne diſſenſionis ac diſcordiæ ſemina excitaret retentus, néve interemptus vir ſtrenuus, magnoque natu ipſi invidiam pareret: quanquam ille non multò pòſt, corruptis pecuniâ cuſtodibus, elapſus ad Voculam legatum in Ubiorum civitatem perfugit, majora viribus illi pollicitus. Eodem tempore Batavorum & Caninefatium cohortes auxiliariæ, quæ delectu acto ſtipendia Vitellio faciebant, Italiam petituræ, ex itinere revocantur, Civilis literis per nuntium miſſis: quibus perlectis omnium animi repentè averſi ſunt ab inſtitutâ profectione; itaque præter ſolitum ſuperbiâ ferociaque elatiores factæ, donativum itineri poſcebant, geminari inſuper ſtipendium, augeri quoque alacriorum equitum numerum flagitabant, nulla aſſequendi, quod poſtularânt, ſpe, ſed ut diſceſſioni ſeditionique anſam quærerent. At Flaccus, importunæ poſtulationi indulgens, multa conceſſerat, ex quo ingentibus illius pollicitationibus inflati, acriùs inſtabant, impenſiuſque expoſcebant, quod ſibi negatum iri præſcibant. Eò tandem erupit audacia, ut contempto Flacco, quem præter ſocordiam ſenium pedumque debili-

debilitas contemptiorem faciebant, patrias ſedes inferioris Germaniæ repeterent, Civili ſe conjuncturi. Flaccus, communicato cum tribunis militum ac centurionibus conſilio, quid tali in re fieri oporteret, conſultat, rebelléſne imperio obſequentes redderet vi adhibitâ; an coactum & expreſſum militis obſequium, ut infidum, rebuſque ſuis incommodum valere ſineret. Sed ſive ingenitâ ignaviâ, ſive miniſtrorum ſocordiâ, qui exequi periculoſam pugnandi cum veteranis rationem horrebant; cùm ob lubricam incertamque auxiliarium copiarum fidem, tum quòd tumultuarii ſubitariique militis, qui legionum ſupplemento ſcriptus erat, delectu parum fidendum videretur, illos invitos non eſſe cogendos, aut contra voluntatem retinendos judicans, diſcedere permiſit; ſuoſque caſtris continere ſtatuit: mox tamen pœnitentiâ ductus, factumque etiam improbantibus illis ipſis ſuaſoribus, per literas Herennium Gallum, primæ legionis Legatum, qui Bonnam præſidio tenebat, monuit, ut obſtructo itinere Batavos, imperium detrectantes, intercluderet, ne pateret tranſitus, ſe cum exercitu aſſecuturum, ac rebellium terga impugnaturum: id quod factu proclive fuerat, ſi interceptos utrinque medios clauſiſſent. Sed ab incœpto deſtitit Hordeonius, literiſque diſcordibus prioris conſilii inſtitutum revocavit, monuitque, ne moram abeuntibus iniiceret: Quæ

res

res movit ſuſpicionem, bellum ſeri accendique voluntate ducum, qui è cædibus compendium facerent; illorum aſtu & fraude, non militum ſocordiâ aut hoſtium virtute accidiſſe, quæ evenerant, & quæ deinceps expectabantur mala. Batavi, caſtris Bonnæ propinquantes, per fidum nuncium Gallo ſuam ſententiam exponunt, non eſſe ſibi animum, ut Romanos bello injuriáve laceſſant, quibus tot per annos mercede militâſſent; ſe, diuturnæ militiæ atque inutilis labore perfunctos feſſoſque, deſiderio patriæ moveri, ac, quod reliquum eſt ætatis, in otio quî tranſigant, affectare: abſque maleficio iter ſe facturos, ſi nemo vim adhibeat; quòd ſi arma opponantur, haud inultos ferro viam aperturos. Legatus dum lentâ cunctatione tempus extrahit, à militibus compellitur prælii fortunam tentare ac periclitari. E legionariis tria millia, & tumultuarius è Belgio miles cum paganis lixiſque (qui ſtolidâ jactantiâ ac procacitate ante periculi experimentum cœlum tantumnon territare conſueverunt) è caſtris repentè provolant, Batavos, numero impares, multitudine circumdaturi. At illi, militiæ impigri, & antiquæ diſciplinæ memores, denſatis ordinibus agmen adverſum perrumpunt, conjectiſque in fugam Belgis, legionem loco pellunt. Ibi dum fœdâ fugâ diſperſa acies palatur, vallumque & caſtrorum portas effuſo curſu petit, ingens edita fuit ſtrages, comple-

completis ruinâ cadentium, ſuiſque telis intereuntium, foſſis. Hac patratâ victoriâ Batavi iter incœptum proſequuntur, Coloniam Agrippinam ad dexteram relinquentes, de viâ publicâ nonnihil declinant, neque hoſtilius quidquam reliquo in itinere auſi, pugnæ, ad Bonnam commiſſæ, occaſionem legitimam excuſant, quaſi petitæ pacis repulſâ afflati vim defendiſſent. Civilis, veterani agminis acceſſione auctus, & juſti jam exercitus dux, inter ancipitem ſpem metumque dubius, dum belli motem, populique Romani potentiam ſecum animo reputat, univerſos dare nomina Veſpaſiano, ſacramentumque dicere compellit, eâdemque religione obſtringere ſe duas legiones, quas in Vetera caſtra fugâ pervaſiſſe diximus, miſſis ad id legatis, poſtulat. Rejecta fuit contumelioſè petitio; reſponſumque, nec ſe proditoris perfidiam ſecuturos, nec perduellis cõſilio uſuros: agnoſcere Vitellium Principem, pro quo ſpiritum citiùs depoſituros, quàm fidem: Itaque deſinat ad arbitrium nutumque ſuum res Romanas fingere atque temperare, cogitetque brevi libidinis ſceleriſque pœnas juſtas luiturum. Quibus nunciatis, Civilis, ob contumeliarum aculeos ira inflammatus, Bataviæ civitatem univerſam armat, Tencteros Bructeroſque in ſocietatem belli attrahit, & prædæ cupidine, bellique, proſperè geſti, famâ provocati Germani Tranſrhenani vires ſuas conjungunt.

gunt. Adverſus ingruentis undique à fœderatis gentibus belli metum duarum legionum legati, Mumius Lupercus & Numiſius Rufus, vallum reficiunt, mœnia reparant, ſed quæ municipii oppidulique imaginem repræſentabant proximè caſtra, domicilia, diutinæ pacis beneficio ſecura hactenus, ſolo æquant, ne ex hoſtium uſu forent. In eo erratum eſt, quòd frumentum, quod in caſtra convehi copioſum potuerat, rapi permiſerint, quo factum eſt, ut paucorum dierum ſpatio confectum abſumptumque fuerit, quod neceſſitati diu ſuppetiſſet. Civilis ripâ utrâque fluminis Germanorum cuneos diſponit, quò terrorem geminaret obſeſſis, ipſe medium agmen cum Batavorum robore obtinens, equeſtribus copiis hinc inde patentes per campos inſultantibus. Accedebant eôdem navigia, adverſo Rheno acta. Deinde, veteranorum ſigna, & ferarum ora ac ſpecies horribiles, è ſylvis prolatæ, cumulando terrori in conflictibus (ut ſuus cuique genti mos eſt) comparata armamenta, obſeſſis pavorem incuſſerant, repræſentatâ ob oculos quâdam belli civilis pariter, & externi imagine, quando & cum ſociis commilitibuſque pugnandum eſſet, & adverſum externos: quid, quòd & obſidentibus ſpem potiundi caſtris excitabat valli amplitudo, quod, duarum legionum ſtativis inſeſſionique aliâs exſtructum, nunc vix à quinque millibus armatorum

rum defendebatur, quorum vicem ſuppleverat ingens lixarum multitudo, quæ ad bellici rumoris initium undique affluxerat, bellique miniſteria implebat. Porrò Veterum caſtrorum ſitus is eſt, ut pars in tumulum editiorem molliter aſſurgat, pars in planitie ſedeat, quo loco vix quidquam munitius, & ad reprimendos Germaniarum motus inſultuſque opportunius judicavit olim Auguſtus, quippe quem nunquam tentaturos ratus fuit, neque in illud diſcriminis adductum iri rem Romanam, ut barbari ultrò ad oppugandum illum fuerint deſcenſuri. Quæ fiducia effecerat, ut de loci naturâ munimentiſque ſecuri nihil ultra laboris ſuſcipiendum ſibi putârint in reficiendo muniendoque, viribus ſuis atque armaturâ confiſi. Batavi & Tranſrhenanæ gentes ſuum ſingulæ locum ſeorſum præcipiunt, ſtationeſque occupant, unde eminus rem jaculis gererent, quò ſeparatim ſuæ cujuſque virtutis ſpecimẽ innoteſceret. Poſtquam emiſſa in irritum tela turribus, ac murorum loricæ adhærere viderunt, vulnerariq. deſuper miſſilibus ſaxis ipſi cœpere, magno clamore impetum in vallum faciunt, admotis ſcalis nonnulli ſcandere, alii per teſtudinem è ſcutis, ſupra capita elatis, continuatiſque, irruptionem facere, rurſus obſeſſi ſtrenuè ſe defendere, ſuprà ſtantes ſudibus crebris piliſque muralibus conficere, aut contis præcipites impellere. Ita per initia illos, ſtolidè feroces,

roces, rerumque ſucceſſu nimium elatos, feſellit primus impetus, ab incœpto deſtitutos, niſi prædæ cupiditas ſpem remorata illos continuiſſet in tolerandis adverſis. Ubi hac viâ res non procedebat, machinas murales fabricari cœperunt, novo & inuſitato ipſis artis tyrocinio, ac propterea rudi atque deformi: quumque deeſſet induſtria ſolertiaque adornando operi, monſtrârunt transfugæ & captivi rationem ſtruendi contabulandique è materiâ pontis, quem rotis ſubſtratis prorſum agerent ad muros, eo conſilio, ut partim iſti pegmati inſiſtentes, de loco ſuperiore, velut aggere, prælium conſererent, partim occultati intus è latebris muros molirentur, ac dolabris ſubruerent. Verùm ſuſceptus fruſtra labor, opuſque informe, excuſſis catapultâ ſaxis, afflictum diſſolutumque fuit, crates vineæque, quas admoverant, injectis haſtis, pice igniſque alimento illitis, corruptæ fuêre: quin & oppugnantes immiſſis ignibus appetebantur, unde re jam penè deſperatâ, deſtitêre experiri ultima, conſiliumque ad trahendam obſidionem mutârunt, rati ea morâ frangi compellique ad deditionem poſſe, neque ignari, alimentariæ rei penuriâ brevi laboraturos, tum ob raptum frumentum, tum quòd abundabant multitudine imbellis ætatis: Juvabat illorum exſpectationem proditionis ſpes, quam inopia plærunque parit, deinde ſervorum perfidia, adhæc belli

L natura,

natura, in quo varii ſurgere ſolent caſus, rerumque inopinati eventus. Interea Ordeonius intellecto, caſtra obſidione premi, auxiliares è Galliis copias, quantas poteſt, contrahit, eas, habito delectu, Dillio Voculæ, decimæ octavæ legionis Legato, tradit, ut magnis itineribus ſecundum amnem contenderet, matureque obſidionis periculis occurreret; ipſe interim ſegnem moram apud Magontiacum trahere, inviſus odioſuſque ſuis, quæ res illi exitium properavit. Neque verò diſſimulanter ferebant, eâ ex urbe Batavorum cohortes liberè dimiſſas bonâ ipſius gratiâ diſſimulâſſe Civilis machinamenta, datâ atque acceptâ fide Germanos flagitii ſocios adhiberi, illius opes atque potentiam auxilio Flacci convaleſcere, non aliter quàm Primi Antonii & Mutiani adjumento creverint res Veſpaſiani: apertas quidem ſimultates & vim arceri, oppoſitiſque armis frangi, ſed dolos fallaciaſque latentes caveri non poſſe: Civilem ducis pariter & militis obire munia, ipſum aciem diſponere, in procinctu ſtare; at Flaccum valetudinarium, artubus invalidis infirmum, è lecto mandata, hoſti quàm ſuis utiliora, dare atque præcipere. Itaque proditoris nece expiandam eſſe fortiſſimorum militum virtutem, ducis ſocordiâ hactenus torpentem atque enervatam. His ſimilibuſque inter ſe verbis, ſeditionis plenis tumultuoſiſque, in Ducem uſi, acri inſuper irâ excanduerunt ob alla-

tas

tas à Veſpaſiano, rerum ſummam tunc affectante, ac propterea Flacci animum in ſuas partes ſolicitante, literas, quæ, quòd celari res detecta non poterat, pro concione militi recitatæ fuêre juſſu ducis, qui ut conſcientiæ ſuſpicionem ab ſe removeret, compeditos tabellarios ad Vitellium duci juſſit. Hac ratione placatis nonnihil animis, Bonnam ubi prima legio hybernabat, pervenêre: quo loco nondum reſederant iræ ob acceptæ cladis memoriam, cujus culpa Flacco aſſignabatur, quòd dictitarent illius conſilio juſſuque concurſum eſſe adverſus Batavos, injectâ ſpe advenientis à Magontiaco exercitus, eaque proditione, dum nulla ſequuntur auxilia, cladem ingentem accepiſſe. Iſta clam haberi, neque cæteris exercitibus aperiri, aut Imperatori exponi: quod factum ſi fuiſſet, potuiſſe unius perfidiam occurſu provinciarum opprimi. Ordeonius, ad purgationis ſui perfugium converſus, literarum omnium exemplaria, quibus auxiliares ſe copias excivisſe docebat, non è Galliis modò, ſed & ex Hiſpaniis ac Britanniâ, legionibus legendo præivit, peſſimoque & in futurum nocituro exemplo inſtituit, ut vexillariis tabulæ, nondum obſignatæ, in manus darentur, vulgoque militum priùs, quàm ductoribus, prælegerentur. Tum verò ſeditioſorum uni manum injici juſſit ad oſtentandum magis jus pœnæ, in rebelles uſitatum, quàm quòd unus

culpæ totius molem ſuſtineret. Deinde, in Agrippinenſem coloniam traductæ legiones, eôdem copiæ è Galliis accurrêre, quæ magnum principio Romanis momentum attulerunt, opportunis admodum auxiliis, ſed paulò pòſt repentinâ voluntatum inclinatione ad Civilem defecerunt. Interim augeſcentibus Germanorum rebus, plæræque civitates dum partim amiſſam libertatem vindicare ſatagunt, partim depoſito ſervitio in alias imperium affectant, arma contra Romanum nomen induêre. Iſthinc præſens exarſit exercitus iracundiâ, quam unius militis, quem ſeditionis reum dux fecerat, cohibere non potuerunt, aut reprimere vincula: neque deſtitit ille imperatoris ſui conſcientiam obterere, quaſi crimine ſeditionis attentatæ in periculum capitis vocaretur, qui ab ipſo ad Civilem ultrò citroque internuncius crebriùs commeaſſet. Dillius Vocula, admirabili animi conſtantiâ ac firmitate uſus, clamantem, fidemque hominum obteſtantem militem ad ſupplicium rapit, quo, malis injecto terrore, compreſſa fuit omnis ſeditio, reditumque ad obſequium. Sic conciliatâ gratiâ, Dillium, cunctorum vocibus & aſſenſu ducem delectum, ſummæ rerum præfecit Ordeonius: manſit tamen ſuperſtes in diſcordibus animis ſcintilla furoris, quem accendebant inopia atque egeſtas à ſtipendio pariter & frumento: deinde, rebellio Galliarum,

delec-

delectum & conſueta tributa recuſantium: accedebant eôdem cœli inuſitata ſiccitas, & aquarum prodigioſa penuria, quæ Rheno navium uſum negârant, commeatus, terrâ marique interclusus, crebrioreſque per totam ripam ſtationum arcendis à vado Germanis diſpoſitarum operæ, quâ occaſione rem alimentariam abſumi acciſioremque indies reddi, neceſſe erat. Porrò aquarum, quam dixi, inopiam vulgus ſtolidum & ſocors prodigii loco habere, proque irâ cœleſti interpretari, quaſi, mutatis inverſiſque rerum naturæ vicibus, Romani imperii fines, ſuis deſtituti munimentis, hoſti objicerentur. Itaque fortuitam, & quæ caſu, aut ex aſtrorum lege evenerat, tempeſtatem, ad fatalem imperii occidionem interitumque trahebant. Inde Noveſium perventum, ubi decimam tertiam legionem ſibi, & Herennium Gallum legatum, curarum ſocium ac participem, Voculæ conjunxêre: movere tamen in hoſtem potentem non ſuppetiit animus, atque ita apud Geldubæ caſtellum ſtativa communivêre, ubi miles, jam diſciplinæ immemor ac nuper adſcriptus, colligere ſe in aciem, adverſus hoſtilem inſultum durare, vallum ducere, aliaſque belli artes meditari edoctus fuit, atque exercitus: tum ut ad virtutem præda incitamentum adferret, ac in poſterum animaret, in (a) Gugernorum (qui Juliacen-

(a) Gugerni qui?

liacenſes nunc audiunt)agros exercitum eduxit Vocula, quòd cum Civili ſocietatem illi coïerant: pars exercitus in caſtris apud Herennium manſit. Eo fortè tempore proximè caſtra navis oneraria, frumento onuſta, vado adhæſerat, quam quum hinc Germani, inde Herennii miles ad ſuam ripam pertrahere ſummo molimine conarentur, augeſcente utrinque cohortium ſubſidio, juſtâ propè acie collatis ſignis conflictum eſt, manſit penes Germanos abreptæ navis victoria cum non exiguâ Romanorum ſtrage. Legato Herennio crimen perfidiæ pro ſuâ ſocordiâ, quâ rem malè geſſerant (uti plærunque ſolet ignaviſſimus quiſque culpæ propriæ conſcientiâ alios onerare) intentant, laceratâ veſte è tentorio protrahunt, pulſatum verberatumque jubent è vinculis delictum profiteri, pretium & occaſionem proditionis aperire. Redit in mentem Ordeonii factum, in hunc invidiæ materia quæritur, eum proditionis auctorem, Gallum miniſtrum vocant; eoque res venit, ut intento mortis metu ſubactus illorum libidini acquieſceret, & inſcio immerentique Ordeonio proditionis nomen imponeret. Ita aſſervatus aliquamdiu in cuſtodiis, adveniente demum Vocula vinculis abſolvitur, ſeditionis auctoribus morte multatis. Mirum verò, quantopere in eodem exercitu duo pugnantia, vitium ac virtus, ſimul regnaverint, & ad peccandum licentia, & in

caſti-

caſtigatione ſcelerum maleficiorumque patientia. Id certè conſtat, gregarium militem Vitellii obſequio proniorem, ſplendore ac dignitate præditos Veſpaſiano fuiſſe addictiores: quæ ſtudiorum diverſitas effecit, ut poſt flagitia, quibus ſe inquinârant, viciſſim ederentur ſupplicia, quâdam delicti pœnæque conſequentis viciſſitudine. Interim Civilis fortia facinora per univerſam Germaniam ſecundâ famâ increbuerant: illum cuncti cœlo tollere, cum illo, datis fidei obſidibus nobiliſſimis quibuſque, ſocietatem confirmare, illius arbitrio juſſuque proximos ſibi fines Ubiorum, Trevirorumque vicini depopulari, ac vaſtare: alii, tranſito Moſa, in Menapios, Morinos, extremoſque Galliarum agros incurſiones facere; Præda undecunque ingens convecta, ſed immitiùs cum Ubiis actum, quòd hi Germanicæ originis ejuratione ob prælatum Agrippinæ agnomen odium implacabile incurrerant: ſiquidem eorum cohortes, in vico Marcoduro (Duram hodie nuncupamus) ſocorditer, nimiſque otioſè extra hoſtilem metum agentes, oppreſſæ deletæque fuerunt. Ubii tamen, vindictæ cupidine flagrantes, prædas è Germaniâ repetunt inulti primò, mox per inſidias circumventi cecidêre: uſqueadeo iniquior fortuna, quàm fides ſecuta illos per omne belli tempus fuit. Subactis compreſſiſque Ubiis, rerum ſucceſſu elatior ferociorque Civilis ad obſiden-

ſidendas apud Vetera legiones animum adjecit, adhibitis ubique acribus cuſtodiis vigiliiſque quibus viæ erant obſeptæ, ne quis nuncius occultè perveniret ad caſtra, de aduentu auxilii ſpem illis factururs. Machinarum cuſtodiam Batavis mandat, Germanis, prælium flagitantibus, copiam ſubruendi valli oppugnandique facit, præliumque redintegrare, ſi fors velit, jubet, jacturam levem æſtimans in tantâ multitudinis affluentiâ: nulla quies, aut remiſſio à labore, neque nocti parcitum eſt, quam pervigilio inter epulas tranſegêre, circum pyras & accenſas lignorum ſtrues accubantes, quæ res multam cladem ipſis attulit, dum aut inconſideratâ, ac dementi temeritate ebrii hoſtem oppugnantes cadunt, aut è tenebris ad ignem lucentem conſpicui certis telorum ictibus conficiuntur. Quâ re cognitâ Civilis, ne ſic inulti ſui more pecorum occumberent, totis caſtris ignes reſtingui, perque tenebras pugnam obeundi poteſtatem facit. Ibi tum diſſono ſtrepitu cuncta miſceri, nihil certis ac deſtinatis ictibus geri, nihil conſilio aut virtute, caſus ancipites fors regere, ad clamorem, unde ille cunque ad aures pervenerat, circumagere ſe quiſque, arcus obvertere, tela deſtinare, nullus denique inter fortuitos eventus virtuti locus, ubi fortiſſimum quemque ſæpe ignaviſſimus ſternebat. Germani, effrænato ac præcipiti furore occæcati, in mortem ruebant: con-

trà

trà Romani, periculorum gnari, valliqueló-ricâ defenſi, præpilatas ſudes & ſaxa non temerè in confertos evibrabant: quòd, ſicunde à vallum molientibus ſonitus redderetur, aut ſi qui, dum ſcalas applicant, propiùs hoſtem acceſſerant, eos objectis clypeorum umbonibus deturbabant, elapſos è manibus eminus telis miſſilibus impetebant, &, ſi qui fortè in valli faſtigium evaſerant, pugionibus configebant. Hunc in modum exactâ nocte, ubi ſe laboribus periculiſque perfunctos arbitrantur, novam atque integram Batavorum aciem ob oculos prima lux oſtendit, qui validam, & gemino tabularum corio conſtratam turrim adverſus prætoriam portam, quâ militaris via æquior planiorque eſt, promoverant: cujus molitionem ut impedirent, inutilemque redderent, vaſtas aſſerum moles in viam provolvunt Romani, ipſamque turrim, adactâ trabe perfractam, dejecêre, non ſine ingenti ſuperſtantium ſtrage atque exitio. Itaque tentata eruptione repentinâ, in attonitos perculſosque invecti, feliciter depugnârunt. At legionarii, militaris rei peritiâ, longoque bellorum uſu exerciti, majora etiam auſi, machinam, tympani inſtar ſuſpenſam, ac funibus libratam, in hoſtem promovere, quâ ſubitò demiſſâ, vel ſingulos, vel plures, ſicubi confertiores conſiſterent, ſublimes in altum abreptos, converſo machinæ libramento, intra caſtrorum aream

effundebant, Ea res ingentem hoſti terrorem incuſſit, ita ut Civilis, rejecto oppugnandi conſilio, quaſi depoſitâ potiundi ſpe, velut deſes otium acturus, aſſidere ad Vetera decreverit, ſubmittens interim nuncios occultos, qui, magnificis onerati promiſſis, legionum animos pertentarent, ſi quâ ad defectionem ſolicitari poſſent. Iſta ferè in Germaniâ geſta ſub id tempus, quo ad Cremonam Vitelliani, bis profligati, cecidêre; cujus prælii eventum Primus Antonius ſcriptis ad Flaccum literis ſignificavit, addito Cæcinnæ conſulari edicto, in Veſpaſiani verba cunctantem exercitum adigentis. Literarum fidem confirmabat locuples teſtis Alpinus Montanus, cohortis adverſæ præfectus, victus, ſed cladi ſuperſtes. Hæ literæ in diverſa ſtudia motusque egerunt militum animos: in quibus auxiliares è Galliis copiæ ab inclinatâ, jacenteque Vitellianorum fortunâ deſciverunt confeſtim, uſitatum mercenario militi, qui neque odio in hoſtem depugnare, neque fideli amore ſuos complecti, atque ita militiam citra animorum affectionem ſequi conſuevit. Accedebant ad id, velut incentivum, Præfectorum adhortationes. Ex iis veterani cunctabundi tergiverſabantur, ſed iidem mox impulſu Ordeonii Flacci, inſtigantibus eôdem, urgentibusque tribunis, ſacramento auctoritati dedêre nomina, quanquam invito, parumque ſereno vultu voluntatem

ſuam

ſuam abundè ſatis teſtati, quando inter cætera præeundi ſolennis ſacramenti verba Veſpaſiani nomen vel de induſtriâ ſilentio involvunt, vel exili murmure, ſubmiſſaque voce illud immurmurant. Recitata deinde pro concione Antonii ad Civilem epiſtola, militem exaſperavit, ſuſpicioneque imbuit, ad partium ſocium dictatam fuiſſe, hoſtiliterque de Germanico exercitu ſcriptam. Neque multò poſt, allatis apud Geldubam (nunc Colonienſis ditionis vicum) ubi Vocula ſtativa habebat, perlectiſque pro concione literis, idem factitatum, idem quoque motus extitit. Montanus ad Civilem ablegatus, additis mandatis, ut cœpto bello abſtineret, néve inſidioſè ſub umbrâ & obtentu externæ expeditionis occulta arma circumferret. Quòd ſi Veſpaſiani partes capeſſat, auxilioque adjuvare habeat in animo, cumulatè ipſum cauſæ ſatisfeciſſe, & pulchrè habitura ſe initia. Civilis, uſu callidus, ac tegendis conſiliis obſcurus, Montani ſermonem excipit verſatque, & illi aſtutè reſpondet: ſed poſteaquam advertit impotentiorem ingenio, ferocioremque Montanum, ac rebus novandis ſeriò intentum, cœpit conqueri, & ſuam vicem deplorare, ſuſceptos labores, & adita pericula, toto viginti quinque annorum intervallo in caſtris Romanis exantlata, commemorare. Videòrne, inquit, tibi egregium militaris operæ ac laboris præmium aſſecutus, quòd fratrem

 germa-

germanum Julium Paulum, intentato falſo rebellionis crimine, necârunt, mihi catenas injecerunt, è quibus Galbæ beneficio liberatus, in diſcrimen ſalutis denuò adductus, ſanguinariis totius exercitus vocibus ad ſupplicium, tanquam hoſtia, nuper depoſcebar? nunc poſtliminii jure talionem & vindictam ab ingratâ pernicioſaque gente ſtat animus repetere. Quid autem vos Treviri, cæteræque peregrinæ nationes, quas, ut mancipia, Romani duro ſervitii jugo premunt, quæ vos præmii ſpes ſuſtentat? quod operæ pretium expectatis, profuſo toties in præliis ſanguine, præter ingratam, quæ meritis honorem non reponit, militiam, ſpecioſam verbis, re inanem? niſi tributa, nunquam finem habitura: niſi virgarum contumelioſa verbera: niſi capitali ſupplicio deſtinatas ſecures, ac denique ſupercilioſum Legatorum imperium, dominationemque crudelem atque impotentem. Metuendáne vobis tantopere Romana videntur arma, ubi ego, cohortis olim unius præfectus cum Caninefatibus Bataviſque, quotâ, dii boni, Galliarum, ſi verum æſtimabimus, portione caſtra illorum, patentibus immenſiſque porrecta ſpatiis, non alio formidoloſa nomine, corrupimus, aut circumſeſſa ferro inediaque ad deditionem compellimus? nos in dubiam libertatis ſervitii've aleam imus, victores libertatem priſtinam vindicabimus, victis eadem

manebit

manebit ſervitus. His verbis inflammatum, ac meliorum, quæ nunciaret, ſpe imbutum ab ſe dimittit. Montanus ut re infectâ inutilique legatione perfunctus redit, occulta premens diſſimulanſque, quæ paulò pòſt in propatulum venêre. Civilis copiarum partem penes ſe retinet, veteranos, & è Germanis impigerrimum ac promptiſſimum quemque ad opprimendum Voculam, exercitumque amandat, ducibus Julio Maximo & Claudio Victore, è ſorore nepote. Hyberna hoſtium, ad Aſciburgium in præſidio collocata, in iiſque ala equitum, raptim ex itinere oppreſſa ſunt: Adeò ſubitâ & inopinatâ impreſſione in Voculæ caſtra irruperunt, ut illi tempus explicandæ aciei defuerit, & alloquendo militi: Id ſolùm in tam improviſo tumultu admonere licuit, ut in mediam coirent aciem, eamque, ſub ſigna collecto milite, firmarent: quod dum faciunt, ipſe auxiliarem manum, undique ſubmiſſam, circumfudit: equeſtre deinde agmen, adoriri hoſtem auſum, excipitur, inſtructis paratiſque ad pugnam Germanorum ordinibus; itaque eveſtigio in fugam compulſum terga ad ſuos convertit: cædes inde cruenta, non prælium, exoritur. Nerviorum agmen latera Romanorum deſtituta nudat, ſive perfidiâ attactum, ſive metu conſternatum. Inde ad mediam aciem, quam legiones obtinebant, penetrant, quæ amiſſis ſignis intra vallum fugam cœptabant,

bant, quando ecce de improviſo facies & fortuna pugnæ ſuperventu novi auxilii mutata eſt. Siquidem Vaſconum mercenariæ, ſed paucæ cohortes, juſſu Galbæ conſcriptæ, ac jam demum evocatæ, caſtris fortè (uti inſperatos repentinoſque caſus Mars belli ſecum trahit) propinquantes, exaudito confligentium clamore, hoſtem, intento infeſtoque agmine caſtra oppugnantem, à tergo adortæ cædunt; ita ut trepidatio pavorque major, quàm pro numero, Germanos præliantes occupârit, dum ſuſpicantur univerſum exercitum Noveſio Magontiacoque ſuperveniſſe. Hoc errore, qui Germanis pulchram & ſpectabilem victoriam corrupit, Romanorum fuêre confirmati animi: Ita alieno auxilio, in quo fiduciam collocârant, vires ſuas recepêre. Occubuit è Batavo peditatu fortiſſimus quiſque: equitatus ſalvus evaſit cum militaribus ſignis, & captivis, quos in primâ congreſſione rapuerant. In eo conflictu plures è Romanis deſiderati fuêre, ſed ſegnis numerus & bello gravis: inter Germanos fortiſſimus quiſque cecidit. Neuter ducum culpæ exors fuit, imò cladem ambo meruerant, quòd fortunæ propitiæ defuiſſent. Civilis namque ſi majoribus copiis in prælium deſcendiſſet, præterquàm quòd hoſtem caſtris exuiſſet, à tam exiguo Vaſconum agmine non potuerat circumcingi. Rurſus Vocula, feliciter otioſus, neque in hoſtem inquirere, deque

eo certior fieri laboravit per emiſſarios & exploratores : quæ cauſa fuit, cur vix è contubernio progreſſus, fuerit. Deinde partâ per Vaſcones victoriâ, non curavit hoſtem eveſtigio perſequi, ſed extractâ dierum aliquot morâ deinceps in hoſtem motis caſtris contendit; quem ſi maturè adortus, & fortunæ, ad vota affluentis, eventum fuiſſet proſecutus, legiones, apud Vetera obſeſſas, eodem curſu liberâſſet. Explorârat interea obſeſſorum animos nihil cunctatus Civilis de faciendâ deditione, velut potitus victoriâ, profligatis ac deletis Romanorum copiis, ſimulque ad oſtentationem veri circumferri propiùs caſtris ſigna, captivoſque circumduci jubet, quorum unus, quaſi vitæ ſaturitate quâdam facinus audax & memorabile aggreſſus, rei geſtæ veritatem magnâ voce, ut exaudiri poſſet, exponit, à fide veri diffidere eorum verba prædicans: quem ſimul cum dicto Germani illîc contrucidârunt, quam rem diſſimulatam oportuerat, ne, quod accidit, indicii fides ex eo confirmaretur: auxit fiduciam conſpectus procul ignis, è vaſtatis ardentibuſque villis conſurgens, qui victoris exercitus adventum manifeſtabat. Vocula loco, unde à caſtris conſpici poterat, ſigna collocat, foſſâ valloque circummunit, ut, ſi prælio decertandum foret, impedimentorum agmini (quod ad injurias opportunum ægrè defenditur) & ſarcinis conſultum eſſet, ipſique

expe-

expeditiùs pugnarent. Neque moram attulêre, quin ſignum pugnæ dari ſibi à duce efflagitarent, quaſi minabundi, id quod in morem verterat. Itaque nullo opportuni temporis habito delectu ad inſtruendam aciem, inconditum agmen & de viâ feſſum, pugnam iniit adverſus Civilem, quem non minùs explorata & cognita hoſtium vitia, quam ſuorum virtus erant, ac propterea fiduciam addebant. Variâ uſi ſunt fortunâ Romani, apud quos ſeditionis incentivi, & auctores plærique trepidare, & fugam adornare: alii, nuperæ victoriæ memores locum, quem ceperant, in conflictu tueri, cum hoſte manus conſerere, ſe pariter, & propiùs ſtantes ſtrenuè hortari, reparataque in ordinem acie, elatas in altum manus ad obſeſſos protendere, indiciumque facere, ut commodam jam occaſionem è manibus non amitterent, qui, de murorum coronâ proſpectantes, quid ageretur portis omnibus eruptionem faciunt. Ibi tum caſus fortuitus ingens ad cladem victoriamque momentum attulit, dum prolapſus equus Civilem effuſum humo allifit, corpore cùm ſuo, tum equi pondere graviter afflicto. Unde confeſtim vulgatus per utrunque exercitum pervaſit rumor, vel mortuum, vel graviter ſaucium, dictuque incredibile, quantum hinc pavoris ac conſternationis invexerit, illinc alacritatis plurimum. At Vocula nec fugientem hoſtem perſequi, aut cæ-

dendo

dendo tergis inſtare laboravit, ſolùm augendo vallo, turribuſque pluribus, ad caſtrorum munitionem erigendis, intentus, quaſi mox redituro è fuga hoſte ad priorem obſidionem: quæ res effecit, ut non vanam prorſus falſamque de ſe præbuerit alendi belli ſuſpicionem, qui victoriam, quam in manibus toties habuerat, effluere ſiviſſet: quum tamen re nullâ, præterquam paucitate copiarum, tum Romanus exercitus fatiſceret. Ipſe impedimenta legionum, lixas & calones cum cæterâ, bello inutili, turbâ Noveſium ablegavit, ut inde terreſtri itinere frumentarium ſubſidium vehiculis conveherent, quòd Rhenum amnem hoſtiles obtinerent naves. Primum autem agmen, ne viſo quidem hoſte, tutò & liberè ab omni inſidiarum excurſionùmve metu iter fecit, infirmâ etiamnum & ægrâ Civilis valetudine è prædicto equi lapſu. Deinde, ubi denuò ingreſſos iter, qui frumentariam rem advectabant, per nuntios intellexit, cum ſubſidiariis cohortibus ſecuros, velut altâ in pace conſopitos, milite procul à ſignis diſpalato, & ſine armis (quæ vehiculis ſubvehebantur) licentiùs errante, Civilis compoſito agmine invadit, inſtructis non uno loco inſidiis, quibus pontes & viarum anguſtias inſederat: pugnatum eſt agmine in longum porrecto, & ancipiti Martis aleâ in noctem uſque, quæ prælium diremit. Geldubam petivere cohortes, caſtris,

ita ut fuerant, etiamnum integris, quæ præſidio militari ibi relicto tenebantur. Dubium non erat, quin res in maximum periculum atque extremum penè diſcrimen Romanis fuiſſet adducta in reditu, quòd pauciores eſſent, qui frumento convehendo adjuncti fuerant, & prægravia onere vehicula adducerent, fugæ importuna, niſi Vocula è quintâ & decimaquartâ legionibus, apud Vetera à Civili obſeſſis, delectum millenarium agmen, militem maximè trucem, & duces exoſum, exercitui ſuo adjunxiſſet. Major, quàm imperata fuerat, multitudo unà erupit, apertè palamque præ ſe ferens, nolle ſe diutus inediâ macerari, quâ legati utantur inſidiarum vice, ut militi, obſequium exuenti, ac rebellionem cœptanti, immineant. Relicti in caſtris conquerebantur, ſe parte legionum orbatos, atque ab omni ſpe derelictos. Ita gemino deflagrârunt ſeditionis incendio milites, quorum alii reditum in caſtra conſtanter abnuebant, alii ducem Voculam, uti regrederetur, revocare non ceſſabant. Interea dum Civilis Vetera cum exercitu circumſidet, Vocula Geldubam, inde Noveſium properat, velut Civili occupandam Geldubam permittens. Civilis haud procul Noveſio equeſtri pugnâ collatis ſignis proſperè conflixit. At Romanus miles, à ſeditione non alienus, ſive res ſecundiores vota implerent, ſive adverſarentur, ducibus ſuis infenſi;

in

in quos ira & indignatio exarſerat, meditabantur exitium. Itaque concitato tumultu, præſertim auctis jam acceſſione quintanorum & quintadecimanorum viribus, donativum flagitant, intellecto, pecuniam à Vitellio ſubmiſſam. Nec diu moram largitioni gratæ futuræ interponendam ratus Ordeonius, donativum Veſpaſiani nomine elargitur. Hinc nata ſeditionis occaſio & fomes, quæ, in noctem producta, in nervum erupit, poſtquam exſaturati epulis vino incaluerant: tum etenim cœtus, quos agitabant, tenebris obſcurantes iram, in Ordeonium conceptam, olim recordatione revocare cœperunt. Itaque dum veterum factorum memoriam obliteratam præſentium cura renovat exaſperatque: dum legatorum ac tribunorum nemo furentibus refragari, aut obſiſtere audet; victo noctis tenebris, ſublatoque pudore, itur in tabernaculum ejus, lectoque detractum trucidant. Idem exitus Voculæ parabatur, ſed ſalutari conſilio mutatus in ſervilem amictum cultus periculo eum exemit, accidente noctis obſcuræ beneficio. At enimvero poſtquam compreſſo jam impetu, reſtinctoque tumultus ardore, ſupplicii metus obverſabatur ob oculos, factique tædebat, emiſêre circum civitates Gallicas centuriones, adjunctis epiſtolis inſtructos; qui auxilia ſtipendiaque obnixè depoſcerent. Ipſi interim, nunciato Civilis adventu, ut inſitum

eſt

eſt atque innatum vulgo, ut, ubi deeſt gubernator ac rector, præpoſtera conſilia maximè ſequatur, rationi non obſecundet, & animo facilè concidat conſterneturque, arreptis turbidè armis, moxque abjectis, univerſi effuſè capeſſunt fugam. Tum verò res adverſæ, & improſperè cadentes diſcordiæ fons ac ſeminarium hos inter & ſuperiorem exercitum extitêre, dum iſti ſuam cauſam ab illorum maleficio ſeparant, diſſociantque. Interea quanquam, interfecto iam Vitellio, principalis fortunæ inſignia Veſpaſianus adeptus fuerat, manſêre tamen ſuperſtites Vitellii imagines in caſtris pariter, & proximis Galliarum civitatibus. Primani, Quartani, & Duodeviceſimani, pœnitentiâ commoti, Voculæ duci ſe conjungunt, ubi in Veſpaſiani verba ſacramento ſolenni adacti, ad liberandum obſidionis periculo Magontiacum ducti fuère. Soluto obſidio exercitum, qui è Cattis, Mattiacis, & Uſipiis conſtabat, prædæ copiâ onuſtum, ac propterea bellando ſaturum, nec incruentum, adoriuntur Romani longè lateque diſperſum, atque hoſtium adventus ignarum. Treviri quoque fines ſuos ab incurſionibus Germanorum egregio opere militari tuebantur, perducto vallo foſſaque perpetuâ cum loricâ, ad corporum defenſionem exſtructâ. Ita accidit, ut mutuis ſe cladibus & Treviri & Germani conficerent: neque diu tamen, eâ obſti-

natâ,

natâ, pro Romanis fides manſit integra, aperta mox rebellionis vomica. Siquidem vulgatâ per Gallias Germaniamque mortui Vitellii famâ, duplicatum exarſit bellum. Civilis namque, depoſito diſſimulationis velamento, apertè jam in populum Romanum arma undique ciebat. Galliæ quoque animos erexerant: nam poſt Ordeonii cædem (qui conjurationem ita ſuppreſſerat, clamque habuerat, ut nihil unquam detectum fuerit) inter Civilem Claſſicumque, alæ Trevirorum præfectum, miſſis ultro citroque crebris internunciis, communicata fuêre conſilia. Porrò Claſſicus, genere atque nobilitate, magniſque opibus ſuæ civitatis facilè primus habebatur, quippe Regiâ editus ſtirpe, omnibus belli togæque artibus eminens, qui non obſcurè ferebat majores ſuos prætuliſſe inimicitias populi Romani ſocietati atque amicitiæ. Conjunxere ſe Julius Tutor, natione Lingon, & Julius Sabinus Trevir: illum ripæ Rheni præfecerat Vitellius, hic, præterquàm quod ingenio levis, & inconſtans erat, falſo nobilitatis titulo glorioſaque ſtirpis oſtentatione tumens, generis originem ad Julium Cæſarem referebat, quem quum in Galliis bellum gereret cum proaviâ ſuâ ſtupri commercium habuiſſe jactitando ad gloriam vertebat. Hi ſecretò ab aliis coquebant conſilia, animoſque pertentabant eorum, quos conſiliis ſuis haud àlienos judicabant, ac datâ

accep-

acceptaque fide ſocietatem illis firmabant. Itaque apud Coloniam Agrippinam communicandis ſecretis ædes privatæ deliguntur, quod civitatis fidem, ab hujuſmodi cœptis abhorrentis, ſuſpectam haberent. Non defuêre tamen, qui ex Ubiis Tungriſque vicinis ſocietatem conſilii coïerint, ſed multò maxima pars è Lingonibus Treviriſque fuit.

CAP. XIII.

De Hollandiæ appellatione, deque Selandiâ nonnihil.

Res omnes, de quibus narratio inſtituitur, triplici modo atque ratione in medium proferuntur, nimirum aut hiſtoricè, aut poëticè, aut fabuloſè. (*a*) Hiſtoria diſertis verbis memoriæ prodit, atque explicat, quod verum eſt, quodque contigiſſe & factum novit. (*b*) Poëſis figmento ingenioſo adumbrat res fictas & commentitias, quæ nunquam acciderunt, ut planè factæ geſtæque videantur, id quod Ulyſſea Homerica, Mimi, & Comica argumenta dilucidè oſtendunt. In (*c*) Fabulâ res, à veritate prorſus alienæ, quas eſſe falſas quivis odoretur, nec unquam fieri potuerunt, exponuntur: veluti quum è Titanum cruore Nicander, è Meduſæi capitis ſanguineis guttis ſerpentum genus enatum eſſe Apollonius Rhodius,

(a) Hiſtoria. (b) Poëſis. (c) Fabula.

dius, & Lucanus canunt. (*a*) *Hiſtoriam nuda & ſimplex decet veritas, nullo maculata fuco*, ubi narratur, quod ipſe videris, quod compereris, cujus periculum feceris, quod auctoritate communire, quod commentariorum fide obtinere poſſis. Cum quâ tametſi diffideant reliquæ duæ, tamen in cauſis & originibus adjumentum ab ipſis petendum ſæpe venit, tum ad conjecturæ probabilitatem, tum ad illuſtrationem rerum, quæ tractantur. Qui interitum Ulyſſis Annalium monumentis conſignabit, (*b*) diverſam necis, quæ traditur, occaſionem narraturus, ſcribet, eum à filio Telegono ignoratum; & per imprudentiam necatum ſerrato marinæ paſtinacæ (ut Oppianus ait) aculeo, quem à matre Circe acceptum, & jaculi mucroni inſertum arte Vulcani, Euſtathius annotat: quod alius Poëta retulit ad Larum, qui Trygonis, ſeu paſtinacæ radio emiſſo eum interemit: nonnulli in equum fuiſſe transformatum exemplo Hecubæ, quæ in canem abiit, finxere, uti Sextus Empiricus commemorat. Conſimilem ludum excitavit mors (*c*) Æſculapii (quem medicinæ auctorem vetuſtas ſtulta credidit) fulmine cœleſti extincti, quando tactum ſcribit Steſichorus, quòd Capanea & Lycurgum duces, qui in expeditione Thebanâ occu-

(a) Hiſtoria veritatem ſpectat. (b) Mors Ulyſſis variè narratur. (c) Æſculapii interitus prodigioſè ſcriptis traditus.

occubuerant, ad vitam revocârat, ut Panyaſis, quod Tyndarum defunctum: Eratoſthenes & Apollodorus, quòd Hippolytum, iniquitate novercæ circumventum, vitæ reſtituerit, quem non à morte vitam iterâſſe, ſed profugum è Troëzene, ejus ope valetudini reſtitutum, voluit Staphylus: at Philarchus, quòd Phinei, Regis Paphlagonum, filiis, oculorum lumine orbatis, viſum reſtituerit, in gratiam matris Cleopatræ Erechtheïdos: Pherecydes, quòd Delphis, quotquot è vita emigrârant, ejus ope revixerint: Orphici, quòd Hymenæo, alii, quòd Glauco, Minoïs filio, vitalem auram afflâſſet: Polyarchus Cyrenæus, quòd Prœti filias, irâ Junonis in furorem actas, medicari præſumpſerit: Damaſcenus propter Darii Lacedæmonii filium, ſi rectè vertit interpres, ſideratum fuiſſe ait Teleſarchus denique, quòd Orion ejus beneficio vitam recuperaverit. Unde velut è ſpeculo liquet, quàm variè argumentum multiforme, & Poëtæ & mythographi pro arbitrio verſent, fingant, atque in diverſas rerum formas transfigurent ad modum figulorum, qui eâdem ex argillæ maſſâ cantharum, urceum, ſcaphium effingunt. Itaque, ut ad inſtitutum revertar, in rebus indefinitis, obſcuris, controverſis, nullaque certâ ratione circumſcriptis, ut (a) judex eſſe debet hiſtoricus, quo verum

(a) Hiſtorici judicium.

rum artificioſâ indagine exquirat; ita vel inprimis id operoſum eſt illi & arduum, cavere ne in alterutram voraginem impingat, neque temerè quiſquam eò pertingat perfectionis, ut nuſquam Sirenibus illis, quæ incredibilia & manifeſtò falſa occinunt, aurem accommodet. Quare ut in exemplis, quæ commemoravi, non omnes cauſæ veræ eſſe poſſunt, ſimulque conſiſtere; eſt tamen una quæpiam, cui tribuere fidem hiſtoricus, artificioſâ ductus conjecturâ, debet: verbi gratiâ, de (*a*) Uliſſis in equum transformatione, aut de Laro, quis non primore ſtatim fronte auditum averſetur & faſtidiat? quod verò ex vulnere, facto vi (*b*) radii paſtinacæ, mors ſequi potuerit, phyſici & naturalium cauſarum ventilatores facilè obtinebunt, qui radium illum lethale habere virus prædicant. Conſimilis eſt ratio de (*b*) Æſculapio, cujus etſi multiplex interitus occaſio tradatur, unam tamen ſolam fuiſſe contenderim, quòd videlicet, quum ob artis medicæ proſperum ſucceſſum ultra humanum faſtigium tumidus efferretur, divinoſque affectaret honores, imò ut Deo ſibi thus adoleri ab iis, quos valetudini reſtituerat, tanquam ipſi nexu obnoxiis, interpoſito etiam jurejurando, vellet, à vindice Deo percuſſus fulmine interiit. Ita in cauſarum inquiſitione fictas, vulgatas, [illegible] M [illegible] & fa-

---

(a) Medela fabulæ de Ulyſſe. (b) Radius paſtinacæ. Medela fabulæ de Æſculapio.

& fabuloſas commemorare poteſt hiſtoricus, velut ex animis ſenticetum illud revulſurus, ut, dum arbitri vices gerens verum ſubjicit, fideliùs depactum iſtud inſideat, & fides in dubiis per illum afferatur ſtabiliaturque. Non diſſimilis varietas ſpectata eſt in regionum, aut urbium nominibus, quemadmodum (ut ab uno exemplo reliquorum ratio cognoſcatur) (a) Mycenas, Agamemnonis imperio inclytam urbem, Pauſanias à Perſeo conditam ob oſtentum, quo capuli enſis caput eo loci ipſi exciderat, nominatamque ſcribit: quod & Nicander confirmat in Alexipharmacis. Chryſermus Corinthius in Peloponneſiacæ hiſtoriæ primo in hoc diſcrepat; quôd excidiſſe quidem capulum Perſeo profitetur, ſed quòd, poſteaquam illum inveniſſet Gorgophonus Epidaurius, regno exutus, ex oraculi juſſu urbem inde nominaſſet. Teſtatur Pauſanias, aliam ſe nominis cauſam accepiſſe de fungo, quem dum ſitibundus è terra revellit Perſeus, manante inde aquâ, quæ ſitis incendium levârat, expletus, nomen inde loco Mycenas dixerit; eſt autem μύκης dictio æquivoca, & pro fungo, & pro capite capuli. Cteſias Epheſius ad ululatum ſororum Meduſæ refert, quæ obtruncatâ à Perſeo Meduſâ, quum deſperarent ſe poſſe percuſſorem aſſequi atque intercipere, gravem ululatum ediderunt, mugitui non

(a) Mycenarum nominis origo variè fabuloſa.

non abſimilem, à quo locus populari ſermone appellationem traxerit: rurſus alii Iûs mugitum huc revocant. Auctor libri, Heſiodo attributi, quem Ηοίας μεγάλας vocant, refert denominationem ad Mycenen, Inachi, Argivorum Regis, filiam, Homericis verſibus notam. Euripidis ſcholiaſtes à Myceneo, Spartonis, è Phoroneo nati, filio conditam appellatamque urbem annotat, cui opinioni refragatur Pauſanias. Quorſum hæc tam multa? partim ut oſtendam, quantæ hiſtoricum circumvallent res, unde difficulter emergi poſſit, quantæque difficultates in (*a*) judicando ſubeundæ illi ſint: partim ut appareat haud nuperum eſſe ac novum certamen contentionemque de urbium regionumque appellatione. Neque verò minor opinionum diſſenſio atque diſcordiâ, ne dicam nunc ambitio, diſcrepantes noſtratium animos in partes varias traxit de (*b*) Hollandiæ, quæ Bataviæ bona pars eſt, appellatione; quam dum mecum conſidero, animoque contemplor, rationem revoco ad judiciorum moroſitatem, quæ neminem patitur facilè privato jure cedere, omitto philautiæ animis inſitæ ſtudium, quæ cæcum noſtri amorem nobis inſtillat, quâ in parte præjudicata opinio pluri-

(a) In hiſtorico requiritur judicium ac delectus.
(b) Opiniones de Hollandiæ appellatione.

mùm valet, imò aliud non facit, quàm quòd amnis turbidi more ingeniorum arva oblimat; ut hîc (*a*) Iſocratis providentiâ planè ſit opus, qui duplex pretium exigebat ab his, qui, pravis uſi doctoribus, ad diſcendum meliora mentem, aliter imbutam, adferebant: difficile enim eſt, quod penitus inſedit inveteravitque, exſtirpare, veteresque avias de pulmone revellere, quod Satyricus quidam dixit. Nobis certius aliquid de origine noſtrâ in medium adferre, aut ſaltem probabilioribus documentis inniti licet, quàm aliis gentibus. Brabanti (*b*) Brabonem, (*c*) fictitium ſocium commilitonemque Julii Cæſaris, quem Regis Arcadum (Evandrum eos deſignare velle ſuſpicor, quem multis antè ſæculis vixiſſe conſtat) filium nugantur, gigantis interfectorem, nomen genti ſuæ indidiſſe hariolantur. (*d*) Scoti neſcio quam Pharaonis illius, qui Erythræo in mari, dum temerario animi ſtudio profugos Hebræos perſequitur, ſubmerſus periit, ſororem, ſuæ gentis cum nomine conditricem, ſomniant. (*e*) Brutum, Æneæ pronepotem, Sylvii filium, nominis auctorem (*f*) Britanni memorant. (*g*) Francioni, Hectoris (ſi diis placet) filio, (*h*) originis ſuæ honorem Franci tranſcribunt. Ita ut militaris

ris

(a) Iſocratis induſtria. (b) Brabo. (c) Brabantiæ origo commentitia. (d) Scotorum fabuloſa origo. (e) Brutus. (f) Britanniarum origo à Bruto. (g) Francio. (h) Francorum fabuloſa origo.

ris planè ac regia cœperit eſſe ſemita, ad locorum cognomines perſonas natalem ortum, nominiſque occaſionem referre, illis, ceu conditoribus gentium, urbium, regionumque appellationem acceptam debere, ac jure poſtliminii proprietarios nominis facere: quo modo à Julio Caroli, Brabonis filio, conditore ſuo, (*a*) Juliacum nomen accepiſſe fabulatur Amandus Zyricæus. Eundem non puduit (*b*) Tornaco, clariſſimæ inter Belgas urbi, nominis auſpicium venditare à Torno quodam duce, quum priùs Hoſtilia & Nervia appellaretur, ut ait. Miror, quòd non Turnum pòtiùs, Æneæ victimam, Virgilii poëmate famoſum, pro Torno, hactenus obſcuro & ignoto nobis omnibus, nominârit. Sed omnium vecordiæ impudentiæque ſepta longiſſimè tranſiliêre in his rebus Beroſus, Manetho jam ante à doctiſſimo Goropio è civitate hiſtoricorum ejecti meritò, atque exterminati, & (*c*) Marius quidam, quos omnes, ejuſque farinæ alios miſſos facio, ad rem, quæ in controverſiam vocatur, properans. Animus enim eſt litem conteſtari, non cum judice in rem meam vertere. (*d*) Hollandiam ergo à ſylvarum ſaltuumque frequentiâ, quibus commune cum lignis nomen in linguâ in-

(a) Juliacum unde? (b) Tornaci appellatio unde? (c) Marii impudens figmentum. (d) Hollandiæ etymon à lignis.

digenâ eſt(nam & ſylvam & lignum promiſcuè (*a*) **Holt** / vel **Hout** dicimus) major ſcriptorum noſtratium numerus nomen obtinere voluit : quòd, ut in vulgus probent, qui cauſam volunt obtinere, omnia arbuſtis olim inhorruiſſe referta prædicant, toto quaquâ patet Hollandiæ tractu, quandò, quicquid fermè ſpatii eſt inter Harlemum & pagum, cui (*b*)*Nordvici ſylvæ* nomen durat hactenus,quod ad XII. M. P. extenditur, quercubus fagisque aſperum & incultum olim fuerit. Cui rei documento ſunt frequentes quaquâ verſum ſcrobes, exciſarum arborum monimenta: Indicio eſſe iidem memorant immenſum ſoli ſpatium, in novalia converſum, arboribuſque viduum, quod Dionyſii tyranni minas, quas in Locrorum agros effuderat quondam, ſenſiſſe videtur, coactis humi canere cicadis. Certè, ut verum fatear, non abſurda eorum eſt oratio, quòd ipſe memoriâ repetam intrà quadragenos proximos annos centurias aliquot jugerum, hoc arborum honore orbatas, totos etiam ſaltus & nemora procubuiſſe ita ut colendi agri ſtudio penè exoleverit copia illa ſaltuum, quam avorum memoriâ perfrequentem vidit Taceo tot pagorum nomina in **Walt** / vel, ut nunc loquimur, **Woud** exeuntia, qui à ſylvis vocati fuère. Taceo de

(a) **Hollant** / quaſi **Holtlant**. (b) **Noortwijcker-hout**.

de (*a*) *Nemore ſacro*, cujus Tacitus meminit, quod ſuperioribus Bataviæ locis extitit, epulo Civilis memorabile: quanquam ſunt, qui inter Lugdunum & Delphos id extitiſſe ſibi firmiſſimè perſuadent apud Vorburgum, quo loco (*b*) arx ſtetit vetus, ſervareque in hunc uſque diem nominis corrupti veſtigium, vulgò dictum (*c*) Scrakenboſch/ tranſpoſitis nonnihil literis, quaſi Sacrenboſch. Taceo de (*d*) *Luco ferali*, quem Hagæ Comitis propinquum, & ob horrorem inacceſſum fuiſſe memorant. Id verò ambiguum non eſt, quòd littus etiam Hollandiæ arboribus obſeſſum non negant magno natu homines, qui mihi, in plauſtris littus, Nordvico vicinum, obeunti, narrârunt, ſuâ memoriâ frequentes arborum truncos in ipſo littore extitiſſe, qui nunc diminuto ac decreſcente ſemper littoris ſpatio, intra maris gremium redacti aut extriti fluctibus lateant. Cui hiſtoriæ non diſſentit (*e*) Plinius, qui haud procul (*f*) Cauchis populis altiſſimas quercus ipſa littora obtinere maximâ naſcendi aviditate, memoriæ proditum reliquit. Quam viri ſummi auctoritatem tantum abeſt ut elevē, ut etiam Teſſalici littoris conditionem comprobare dicti fides poſſit.

(a) Sacrum nemus. (b) Vorburgum arx. (c) Scrakenboſch. (d) Sylva feralis. (e) Plin. lib. 16. cap. 1. (f) Cauchorum littus arboribus conſitum.

Nam apud (*a*) Teſſaliam, inſulam Batavorum ſeptentrionem verſus inter procurrentis littoris ſalebras (quod immenſo ſpatio decrevit, in tanto ſæculorum decurſu attritum hauſtumque) ingentem arborum ſylvam ſtetiſſe, trunci reliqui magno numero docent, quorum injuriâ importuoſum & ſtationi navium iniquum littus illud efficitur, in quod ſi fortè adverſa tempeſtas navigantes adegerit, ut jactis anchoris firmare naves cogantur, una eademque neceſſitas etiam præcidere illas compellit, quando inter altiſſimis fibris actarum quercuum radices implicitι anchorarum dentes, nullis ergatis, nullo vectium molimine liberari, aut expediri poſſint, eâdemque ex cauſâ retia jacere eo in littore prohibentur piſcatores: utrunque auritâ fide cum ab aliis, tum ab ejus inſulæ Prætore (*b*) Boſhuſio, quem honoris cauſâ nomino, viro militari, & omnigenæ hiſtoriæ avidiſſimo lectore, didici, qui inter cætera illud mihi affirmavit, hæc meditanti, ante annos plus minus quadraginta relatum fuiſſe in publicos commentarios operâ & induſtriâ quæſtoris Petri de Santo, viri integri, teſtimonium annoſiſſenis Teſſali, qui ætatis annos centum viginti, vegeto adhuc ingenio pariter & corpore, numerabat, qui ſuâ memoriâ ſtetiſſe in illo littore [illegible] re ſyl-

(a) Teſſaliæ littus olim ſylvoſum. (b) Boſhuſii laus.

re ſylvam ſanctè religioſeque aſſeverârat: niſi quis fortè reliquias illas inſularum eſſe velit, quas Plinius, ſi vera & explorata ſcribit, vaſtas complexu radicum, fluctibus ſuffoſſas, & ventorum flatibus propulſas, navigâſſe ingentium ramorum armamentis commemorat, quas posteà in vada, Rheni oſtio Flevo propinqua, appuliſſe, & hærentes coäluiſſe non abſonum vero videatur. Præ cæteris rei fidem munit roborum multitudo, quæ cùm noſtra, tum prior ætas paſſim effodit ex agris pratiſque, & in tectorum ſcandulas ac tigilla, ſerris diſſecta, expetivit, quas arbores, Rheni eluvionibus proſtratas, olim & limo arenisque hauſtas, ac terrâ adobrutas, alii vi majore procellarum, cui ope nullâ humanâ obviari potuerit, procubuiſſe, penè pro comperto affirmant. Quam profligatorum(a) arbuſtorum ſtragem incidiſſe in annum ſalutis (b) octingenteſimum ac ſexageſimum, trienno ante inaugurati, & Comitatu Hollandiæ donati Theuderici Primi adventum, monumentis Annalium mandatum invenio. Sunt auctores, qui ruinam ſtratarum(c)arborum transferunt ad Wilebrodi, Archiepiſcopi Trajectini, preces efficaces, quibus divini numinis evocata potentia *Nemus ſacrum*, Deorum falſorum ſimulacris conſecratum, proſtraverit, revul-

(a) Arborum ſtrages quo tempore? (b) Anno 860.
(c) Arborum ſtrages quâ ex cauſâ.

ſis ab imis radicibus quercubus, quando à Sergio Pontifice deſtinatus Archiepiſcopus primus Trajectenſium dono Pipini, Francorum primi ex præfecto prætorio Regis, ſedem ibi Epiſcopalem obtinuit ſupra centum ſexaginta annos ante illud tempus. Hæc ego adminicula eorum defenſionis adjeci, quæ veriſimiliorem nomenclaturæ rationem facerent, ſed tamen non ſatis valida, aut inexpugnabilia munimenta, quæ evincant nominis legem ac neceſſitatem, ceu πάθ ανάγκη quâdam adhibitâ. Illa verò frigida eorum eſt & jejuna oratio, quâ opinionem ſuam ſuperficiariam ſtabilire contendunt manuſcriptorum codicum fide, quâ tamen Achilleï argumenti loco utuntur, ſcriptoris barbari atque inelegantis auctoritatem ſequentes, qui, annis abhinc fortè trecentis etymon non improbabile commentus, vulgarium auribus (qui ſuâ ætate priora vetuſtioraque ignorârunt) facilè potuit approbare initio Hiſtoriæ ſuæ: at hi temerè (ut fit) perſuaſi, neque altiorum cogitationem in judicii trutinâ expendentes, virus illud, quod hauſerant, in libros, ita deſcribendo à ſe propagatos, tanquam ex uno fonte diffuderunt, unde perſuaſionis origo. Multò ineptiores magiſque frivolas nugas ſparſerunt, qui (*a*) ab Arboricis populis nominis occaſionem ortam exiſtimârunt, quaſi Arborici

(a) Arborici populi.

rici ab arboribus dicti fuerint, Francorum fœderati, quorum Procopius, Græcus ſcriptor, meminerit, quum (*a*) Abotritis ſociis uſi ſint Franci, quæ (*b*) lectio ut verior pro irreptitiâ vitioſaque, Arboricis, auctori reſtituenda eſt. Quæ verò gens illa fuerit, dicetur poſteà. Jam qui à ſoli (*c*) cavitate etymon vocis advocant, ratione probabili inniti quidem videntur, quando omnibus in explorato ſit tellurem regionis minimè eſſe ſolidam, ſed paluſtrem, ad pedum pulſum vacillantem, nixuique facilè cedentem; quod ſoli noſtratis ingenium ita graphicè accurateque deſcribit Mamertinus, vel quicunque alius fuit Panegyrici, Maximiano Herculeo dicti, auctor, ut vivis pictorum coloribus nemo exactiùs repræſentaverit, cujus (*d*) verba, ut à mendis repurganda legi debent, hæc ſunt, ne faſtidium pariam bis eadem propè ingerendo: *Quanquam illa regio divinis expeditionibus tuis, Cæſar, vindicata atque purgata, quam obliquis meatibus Vahalis interfluit, quamque divortio ſui Rhenus amplectitur, penè (ut cum verbi periculo loquar) terra non eſt, ita penitus aquis imbuta permaduit, ut non ſolùm, quâ manifeſtè paluſtris eſt, cedat ad nixum, & hauriat preſſa veſtigium, ſed etiam ubi paulò videtur firmior, pedum pulſu ten-*

 tata

(a) Abotriti populi. (b) Procopius emendatur. (c) Hollandiæ aliud etymon, à cavitate. (d) Panegyriſtæ locus de Batavia.

tata quatiatur, ut ſentire ſe, procul mota, pondus teſtetur, ita, ut res eſt, ſubjacentibus innatat, & ſuſpenſa latè vacillat, ut meritò quis duxerit exercendum fuiſſe tali ſolo militem ad navale certamen. Hujuſce rei & vacillationis dico & innatationis documentum præbent (*a*) prata, quæ immiſſis tignis confirmantur, ne æſtu maris vehementiore, aut inundatione altiore, quæ ſæpius accidit, abripiantur, & item alia, quæ creſcente aquarum mole incrementum ſequuntur. (*b*) Irenicus quidam ab aquarum cavitate vocis etymon deducit, ſimilique ratione Bataviæ Græcam originem confingit à βαθυ', quod profundum ſignificat: quo dicto quid ineptiùs, quid ridiculum magis excogitari potuit, qui nos tantum non Hybridas facere aggreſſus eſt? Longiùs à vero diſcedunt, qui à *fœno*, cujus lætiſſima eſt, (*c*) *Hoylandiam* dictam autumant, quòd paſcendis accommoda bobus armentiſque, fœniſiciis plæraque olim deſtinaretur, quòd etiamnum depreſſiore inſulæ parte obſervatur, quando altiora quæque arva ſationi dedicentur, poſtquam hydromylæ utiliſſimo invento aquas latiſſimè exonerando arvorum ingenia mutârunt. Hactenus ferè prodideram, quando aliud fortè agens incidi in Collectanea Medici Goudani, qui huic texendæ hiſtoriæ labori manum

(a) Prata Hollandiæ natantia. (b) Irenici error. (c) Hollant/ quaſi Hoylant.

manum quondam admolitus fuit (cujus manes, rectè conditos; ſtylo laceſſere, hoc eſt, cum larvâ luctari nolim) ubi magno auctore inditam regioni nomenclaturam ſevero ſupercilio aſſerit, ſed, ut liberè dicam, paradoxon mihi; neque expectatam; nimirum à (*a*) Carolo Calvo, Francorum Rege, qui Comitis titulum Theuderico primo beneficio haud poſtremo contulit: quaſi Rex ille, quum indomitum ac ferox gentis noſtræ ingenium animadvertiſſet, quemadmodum etiam armatus rei periculum fecerat, quòd odio exterorum rebellionem ſemper cœptaret, Bataviæ nomen mutari, & ex re præſenti Hollandos, quaſi Incitatos, ab (*b*) Hollen/ (*c*) nuncupari voluerit. Effertur autem propriè vocabulum illud de equis, qui, panico quopiam terrore perciti, rapiuntur in præceps, quando cum equis differtur auriga, nec audit currus habenas, ut Virgilii ſignificantiſſimum verſum huc obiter accommodem. Invenioque eandem à Joanne Stella, Philippi Regis hiſtorico eloquentiſſimo, rationem delibatam eſſe, ſive ab alio acceptam tradiderit, ſive iiſdem Collectaneis adjutus dignam duxerit, quæ teferretur. Quòd ſi ipſam veritatem, altè abſtruſam, nobis iſte in lucem protulit, quid priùs, quidve antiquius hoc nomine,

(a) Carolus Calvus Theuderico Hollandiam donat. (b) Hollen quid? (c) Hollandiæ etymon abſurdum.

ne, à Rege potentiſſimo indito, nobis eſſe debuerit? nobis inquam, quibus ut obſequii gloria debetur, ita auctoritatem regiam deſugere immane flagitium & inexpiabile fuerit. Libet verò appendicis vice adjicere Hermannum, cognomento Contractum, qui quingentis ab hinc annis in illâ barbarie ſcripſit, *Hollandiam* nominare(*a*) *Phladirtingam*, à municipio vetuſtiſſimo quidem illo, ut videtur, quod *Vlaerdingam* præſens ætas vocitat, totam regionem æſtimans, id quod perabſurdum mihi viſum fuit. Hactenus ferè, quid alii de Hollandiæ appellatione ſenſerint prodiderintque, commemorare prolixitatis brevitatiſque medius inſtiti; nunc meam aperire ſententiam eſt animus, ne inofficioſâ morâ lectori officiam. Ego itaque firmiter Hollandiam (*b*) Gothicæ Danicæ've gentis coloniam eſſe perſuaſum habeo, ut & Zelandiam: quod antea quàm doceam, (*c*) deducendarum coloniarum præcipuam rationem ex Halicarnaſſæo, qui eam, ut cætera omnia, luculenter explicat, commemorabo in hanc fermè ſententiam. Quoties, inquit, ingenti multitudinis incremento auctæ eſſent civitates, ut neceſſaria ad victum alimentorum copia cunctis non ſuppeteret, aut tellus ex cæli injuriâ intemperie-
que

(a) Phladirtinga Hollandiæ. (b) Hollandia Danorum colonia. (c) Coloniarum deducendarum ratio.

que contractiorem frugum hubertatem protuliſſet, vel ſimilis quæpiam calamitas communis incidiſſet, quæ neceſſitatem amputandæ multitudinis ſuaderet, ſive ea res utilitates fructum præbitura, ſive noxam eſſet allatura, tum verò quantum hominum vertentis anni curriculum in lucem effuderat, Dei cujuſcunque numini conſecrabant, armiſque inſtructos educebant extra fines. Quòd ſi rebus feliciter geſtis, partaque victoriâ Diis grates perſolverent, mactatis priùs de more victimis, in coloniam imittendos optimis ominibus proſequebantur: ſin cœleſtem iram expiarent, ac præſentium malorum finem Deos precarentur, ſimiliter faciebant, ſed mœſti, & à ſuis, in colonias profecturis, veniam petebant, qui digreſſi, ceu patrio Solo perpetuùm cariturí, niſi ſedem, ipſos recepturam, conquirerent, terram quamcunque vel belli jure captam, vel amicitiâ adjunctam, patriæ in loco habebant. Eâ lege uſos (*a*) aborigines, gliſcente immenſum multitudine, idem ſcribit. Sic (*b*) Vinnuli patrio idiomate à promiſſis, quas alebant, barbis Langobardi vocati poſteà, lætiſſimâ ſobolis aucti propagine, cujus alimentis Scandinavia non ſufficeret, trientem populi univerſi, ſorte ductum, ducibus Ebore & Agione, novas ſedes quærere compulerunt, tradente Paulo Diacono. Ad eundem modum

(a) Aborigines. (b) Vinnuli Langobardi dicti.

modum (*a*) Celtarum Regem ſcribit Livius, quum prægravante multitudine regnum exonerare cuperet, ſororis ſuæ filios, impigros juvenes, amandâſſe, quæſituros ſedes, quas Dii auguriis dediſſent, atque ita ductus ſortibus, additiſque, quantas ipſi vellent, copiis, unum Hercynios ſaltus, alterum Inſubres tenuiſſe. Conſimili planè ratione barbari aquilonares (quos illa tempeſtas ab axe, cui ſubjacent, (*b*) Nortmannos, noſtra ætas etiamnum Noremannos vocitat) cælum cum ſolo mutaturi, quòd abundans hominum turba vix regi poſſe videretur, nobiles duas inſulas, (*c*) Olandiam Zelandiamque, conſtante in hunc uſque diem appellatione, inclytas, quæ in extremo Codano ſinu à Scandiâ exiguo freto dirimuntur, cum ſociâ manu deſeruêre, ventiſque vela facientes, claſſe Batavorum Mattiacorumque agros tenuerunt. Jam qui, conſtituendis coloniis deſtinati, regionem aliquam occupant, verſo ſolo, plærunque ſolent ſimilia veteribus ſedibus loca deligere, quibus (*d*) nomina imponant, & patriis vocabulis quibus aſſuevêre, fluvios, arces, oppida, municipia, vicos ornare. Sic commemorat Polybius, graviſſimus veraciſſimuſque ſcriptor,

(a) Celtarum emigratio. (b) Nortmanni, eorumque emigratio. (c) Olandia & Zelandia inſulæ in ſinu Codano. (d) Coloni novas ſedes veterum nominibus ornant.

tor, (a) Tarentinos, quibus coloniæ deductæ jus ac indubitata cognatio cum Lacedæmoniis intercedebat, amnem, qui urbem præterlabitur, Galeſum, ad ſimilitudinem Laconici illius Eurotam nuncupaſſe; diſerteque ait conſimilia multa & intra civitatis mœnia, & extrà in agro nomina extare, ad Spartanum ritum concinnata. Similiter (b) Agrigentum, eodem teſte, Rhodiorum colonia, Jovis Atabyrii fanum, quod apud Rhodios religioſum fuit, & celebre, conſimile in edito monte dedicavit. Quin & (c) Helenus priamides, qui Neoptolemi morte in partem regnorum venerat, in Chaonia Epiri, oppidulum Trojam cum arce, Pergamo dicta, condidit, magna parvis aſſimulans, addita & imagine Scææ portæ, indito quoque rivo pertenui, qui oppidulum alluebat, cognomine Xanthi, Trojani amnis, ut ingeniorum fons Maro indicat, quòd tali imagine præſentis fortunæ acerbitatem optimè leniri poſſe putaret. Neque diverſa cauſa motos Nortmannos inſularum, quas reliquerant, nominibus novas colonias donaſſe, qui veritatem ad rationem revocat, judicabit. Quòd ſi quis dubium velit facere, quòd vetus nomen, aut (ut verius dicam) uſitatum Olandiæ (quam ſcribendi rationem ſecutus

(a) Tarentini à Laconibus orti. (b) Agrigentum Rhodiorum colonia. (c) Helenus patriæ loca aſſimulat.

cutus fuit & Chryſoſtomus quidam Neapolitanus, qui non ineruditâ epiſtolâ noſtram inſulam, moreſque ad Nugarolum Comitem deſcribere voluit, quam huic capiti à fine adjiciam) nomen creverit, acceſſione aſpiratæ auctum, næ ille in nodo ſcirpum quæritat: ſi cogitet ille apud majores noſtros frequentiore in uſu fuiſſe aſpiratam, atque inde diuturnitate uſus receptam inoleviſſe, admirationem facilè exuet. Ejus rei documentum dabunt vetuſtiſſima membranaceorum codicum exemplaria, quæ vocibus nonnullis, etiam à conſonantibus initium ſumentibus, H, (ſive illa aſpirationis nota, ſive litera dicenda venit) præfixerunt, ubi Hrenus ſcriptum invenias, Hlotarius, & Hludovuicus; unde fieri poteſt, ut error irrepſerit in libros, qui præferunt Klotarius, pro Lotarius. Nolo nunc Arrii ſtultâ pronunciatione aures onerare, quem Catullus *Hinſidias*, & *Chommoda*, pro *Inſidiis* & *Commodis*, dixiſſe ſugillat. Nolo (*a*) Florentinos in ſocietatem hujus legis aut conſuetudinis loquendi vocare, quibus aſpirata in ipſis faucibus ſibilat propè omnibus in verbis. Satis ſit vocem patriæ genitalem, ſive ab ipſis Nortmannis, ſive à noſtratibus, tunc uſitatè ſic loquentibus, aſpiratæ pronunciationem ſumpſerit, (*b*) Hollandiam hactenus

(a) Florentinorum vitium in pronunciatione.
(b) Hollandia pro Olandia.

ctenus per (*a*) aſpirationis notam, & in ſermonem quotidianum ac familiarem confluxiſſe, & in calami jus uſurpatione tranſiſſe. Sed de eâ re ſatis copioſè; nunc venio ad (*b*) Annales noſtros, qui, obliterato in tanta vetuſtate vero, neque adjuti aliis è re litterariâ ſubſidiis, fabuloſè narrant germanos & uterinos fuiſſe fratres (*c*) Battum, natu majorem, & Salandum, qui, cum ingenti ſuorum manu vertentes ſolum, novas quæſitum ſedes profecti ſint, atque ille Bataviam, Rheni inſulam, hic Selandiam occupârit, ſuisque nominibus utranque dixerint, nimirum uſitatâ illâ & planè regiâ viâ, de quâ alibi à me dictum eſt, Annalium auctor uſus in hoc videtur: additur fabulæ, Batavodurum à Batto illo conditum, miræ atque inauditæ amplitudinis urbem, quam diruerint poſteà, & ſolo æquaverint Dani cum Nortmannis tempore Hungeri, undecimi Epiſcopi Trajectenſis: ſimili æmulatione exſtructam à Selando arcem. (*d*) Metelloburgum, patris ſui nomine dictam. Sed animadverto veriſſimè dici, nihil eſſe difficilius, quàm decorè fabulam ſcenicam repræſentare. Quòd ſi nugator iſte, malè feriatus Annalium concinnator, qui lectorum luminibus, glaucoma iſtud parum proſpicientibus, offudit,

(a) H veteribus ſemper in ore. (b) Annalium noſtrorum commentum. (c) Battus & Salandus fratres. (d) Metelloburgum.

offudit, cogitâſſet, Selandos alio nomine Latias Muſas olim dixiſſe, nempe (*a*) Mattiacos, tunc quum Hollandii iiſdem Batavi eramus, potuiſſet directiùs aliquanto ad veritatis ſcopum collimare, ac probabiliore narratione irrepere, & philalethiam inſinuare, nimirum Batavos & Mattiacos, è duobus germanis fratribus, principem inter Cattos locum tenentibus, ortos, quorum uni nomen fuerit Batoni, ſive, ut ipſe appellat, Batto, alteri Mattio (quandoquidem (*b*) Mattium Cattorum caput agnoſcat Tacitus) qui cum ingenti popularium ſuorum multitudine patrio ſolo extorres, aut novam coloniam quæſituri, unus Rheni inſulam; alter adjacentes eodem tractu inſulas, à ſe occupatas, nominibus propriis inſignive-rint. Aut ſi vernaculas & domeſticas appellationes quærebat, cur non Olandum potiùs cum fratre Selando ſubſtituit, eosque conjunctis viribus claſſibusque fraterno ſodalitii fœdere expeditionem tentâſſe ſcripto prodidit? Quòd ſi alterutram viam inſtitiſſet, probabilia & conſentanea dignitati utriuſque populi dicere viſus fuiſſet, neque vereri debuerat, ne in poëtici figmenti ſtructuram iſta commentatio aſſurgeret, quæ veri ſimilitudine ſeſe ultrò approbaret. Nam quod (*c*) Zallum Scytham alius quidam exciverit, zelotypiæ

(a) Mattiaci. (b) Mattium caput Cattorum.
(c) Zallus.

piæ aut æmulationi hominis ignoſco, qui reliquorum exemplo hoſpitem & peregrinum exulem pari fermè intervallo è Scythiâ gentis ſuæ conditorem eduxit, quo Galli Francionem ſuum è Troja. Quare ut fabulis nuncium remittamus, & veritati propiores certum aliquid ſtatuamus, Hollandiæ nomen ex hac occaſione factum cenſemus. Scandinaviæ littus prætexit (*a*) Olandia inſula, fortaſſis à lupulacei potus cerviſiæ've bonitate antiquitus nuncupata, quòd vernaculâ Cimbrorum linguâ etiamnum (*b*) *Ol* (cujus vocis depravatæ reliquiis ſuperſtitibus, Britannia eundem potum *Ael* nominat) Cereale poculum vocetur. Eidem littori obtenditur & altera inſula Selandia, in hunc uſque diem ſervans nomen, (*c*) Hafniâ (quæ *Copenhavia* nunc dicitur) celebri emporio & academiâ nobilis. Hæ à Nortmannis ac Danis (quæ vox abietinis & piceis in ſylvis eductos homines, id enim eſt *Dannemans*, ſignificat) habitatæ, quum gravi indigenarum multitudine laborarent, inſtructis claſſibus Britanniam, pulſis domitisque veteribus colonis, ſui eam juris fecerunt, armisque victricibus occupatam tenuerunt, Galliæ oram infeſtam claſſe habuerunt, Bataviam quoque invadendam ſibi putârunt, non tam præſumptâ avidis animis opum cupidine incenſi,

(a) Olandia inſula. (b) Ol cerviſiam ſignificat.
(c) Hafnia emporium.

cenſi, quarum ſpem faciebat inſula, nullis unquam tributis Rom. obnoxia, & præclaris ſempiternæ militiæ ſtipendiis ditata, quàm quòd opportunitas inſulæ, medio in curſu inter Britanniam & genitales terras jacentis, eos illexerit. Itaque eam adorti ſuæ ditioni ſubjecerunt, immaniter in victam debacchati ſunt, & antiquato veteri novum Olandiæ Hollandiæ've nomē indiderunt; id honori patriæ datum. In quod autem tempus iſta calamitas & mutatio nominis inciderit, exactè aut certo affirmare non licet; quòd, vigente omniaque confuſè obtinente barbarie, hiſtoriæ & ſcripta ſilerent. Veri tamen fit ſimile incidiſſe (*a*) in annum ſalutis IↃ. CCC. XXXVII. quando ab illis Batavodurum, ferro & incendiis vaſtatum, Friſiiſque (qui Hollandiæ pars ſunt) tributum imperatum eſt, ut Sigiberti teſtimonio liquet: ejuſdē calamitatis ſortem ſub idem tempus experta & (*b*) Walachria, quæ potior Selandiæ pars erat, ita ut exiſtimem tunc potiſſimè Nortmannos, cuncta ad arbitrium & libidinem ſuam trahentes, & crudeli, ſuperbâ atque impotente dominatione, (quæ victoriæ natura eſt) uſos, nominis mutati duram legem impoſuiſſe. Quâ tempeſtate vixiſſe (*c*) Hungerum, undecimum Trajectenſium Præſulem, furori

(a) Quando Hollandiam invaſerint Dani (b) Walachria inſula. (c) Hungerus Epiſcopus Trajectenſis.

furori advenæ gentis ceſſiſſe, atque exulatum abiiſſe legas. A quo tempore inſulam Rheni tyrannide ſævâ oppreſſerunt, arces & oppida ferro & igne graſſati exciderunt, donec viceſimo ſexto pòſt anno (a) Theudericus primus Comitis titulo & regionis jure donatus eſt à Carolo, cognomento Calvo, eâ lege, ut Nortmannos poſſeſſione deturbaret, atque exueret, id quod & præſtitit. Cæterùm lectori rem non ingratam me facturum reor, ſi iſthîc loco haud importuno Chryſoſtomi cujuſdam Neapolitani, ut inſcriptio præfert., epiſtolam non inelegantem adjungerem, de Olandiâ, quæ quòd libelli juſti modum non impleat, viſa mihi eſt huc transferenda, ne intercidat, quam, revocatâ ad calculum ratione, ſcripſiſſe videtur anno ſeſquimilleſimo quarto & decimo. Ea ita habet ad verbum.

Olandia *omnis (ſicuti ego ab incolis intellexi) paſſuum ambitu fere ſeptuaginta millium continetur: eam à Septentrione ac Oriente magnâ pro parte Oceanus; ab Occidente bicornis Rhenus abluit; à meridie, quæ nunc dicitur Gelria, olim ut multi volunt, Sicambria terminat. Terræ natura ejuſmodi eſt, ut ab Oceano ad interiorem partem ſit paulò devexior, ſed Rhenus, accepto Moſa, multiſque aliis fluminibus, licet bipertitus, & mutato nomine in mare influat, tanto tamen aquarum fertur impetu ac magnitudine, ut Oceanum ipſum longè*

(a) Theudericus primus Hollandiæ Comes.

gè propellat, & tam influens, quàm refluens ſupra triginta millia paſſuum inundet, ac alterius penè maris ſpeciem reddat. Quinetiam veluti à vaſtioribus aquis indignotur abſorberi, cum Oceano tamdiu luctatus, ab omni (quod ſupra memoravimus) pelago illius amarorem excludit. Quapropter iratus ille, ut opinor, ab hinc tres & nonaginta annos licentiùs egreſſus fines, magnam Olandiæ partem, & in eâ duos ſupra ſeptuaginta pagos immerſit, è quibus omnibus unum tantum infantem elapſum natu grandiores affirmant; & cum eo felem, ut in iiſdem fortè cunis uterque inventus innatavit. Heu rem dictu, nedum viſu miſerabilem. Enavigavi ego, nec parvo quidem navigio, loca illa, quæ adhuc extant, quæ meminerint aratris proſciſſa, & ferratis pervia plauſtris. Viſuntur adhuc multis in locis turrium cacumina, quæ, tanquam aliqua ſepulchrorum monumenta, cadavera ibi oppidorum ab aquarum gurgitibus tumulari, prætereuntes commonent. Hæc maria ſic Olandiam ambiunt, ſic paſſim interfluunt, ac per crebras foſſas & canales intermeant, ut faſciatim, modò aquæ, modò terræ veluti zonis quibuſdam diſtincta cernatur. Neque urbs ulla pagùſve eſt, quò non curru pariter & mari poſſis duci. Neque uſquam in totâ regione, quamtumvis penitiſſimâ, eſſe poſſis, unde trium horarum ſpatio ad mare non poſſes excurrere. Loca ferè omnia paluſtria ſunt; non tamen invia, ut non inaquanoſæ viæ, quâ currus commeant, ſuggeſtis ut plurimum aggeribus, non ſi-

lice aut coctili latere, ſed quadrato ceſpite in ordinem poſito paſſim ſtratæ, hinc atque hinc aquarum foſſæ lintribus ac navigiis innatantur. Tum crebri illices, in quos excreſcentes aquæ derivantur, paludoſa & vix aliud, præterquam pecori pabulum, ſubminiſtrantia diſtingunt arva. Mortales ipſi æquè propemodum in aquis ac in terris degunt, ita ut amphibia, quàm terreſtria animalia veriùs dixeris. Urbes foſſâ & muro cinctæ duodecim perhibentur. Pagi & villæ, quæ neque magnitudine, neque cultu quibuſvis oppidis cedant, ſupra ſex & triginta; tum vici, compita, & magalia ſic paſſim interjecta, ut vix quôquam oculos vertas, ubi non aliquod ædificii occurrat genus. Urbes ipſæ plenis aquâ foſsis, & lateritiis mœnibus cinctæ ſunt: nam ſaxi & tophi expers omnino regio eſt, tum ampliſſimos ac adamuſſim dimenſos vicos habent, & eos quidem glareâ, navigiis aliunde invectâ, ſtratos, nulli luto, nulli cœno obnoxios. Curiæ, Prætoria, templa, xenodochia, & cætera id genus publica ædificia pleriſque in locis auguſtiſſima: privatarum ædium una feré omnium facies, unà ſtructura eſt, lateritii parietes in altum haud multum aſſurgunt, ſed in acuminatam formam, pinniſque quibuſdam ad decorem diſtinctam, deſinunt. Intus è regione oſtii (nam inferiora ædium ferè omnes incolunt) abacus & paries ipſe adverſus, grandioribus ex nitenti ære pelvibus & peltris (ut ajunt) omnis generis lancibus & poculis inſtructi, prætereuntium oculos ad ſpectandum invitant, ac

radianti quodam fulgore luminum aciem penè perſtringunt. Bone Deus! quis vaſorum nitor, quis lectulorum, quæ menſarum lautitia, quis mantilium, quis mapparum candor? qui ſedium ornatus, quæ denique parietum, quæ ſoli, quæ rerum omnium cæterarum munditia? Cænaculorum, diætarum, cubiculorùmve pavimenta levi aſpergunt arenulâ, ut, ſi aliquid immundum in eâ caſu aliquo decidat, ſi cænoſa fortaſſe cujuſpiam veſtigia in ædes inferantur, fœdari pavimenta non queant, ſed verri ſcopis eveſtigio ſordes faciliùs poſſint, antequàm ſolo inhæreant. Hominum genus, ut planè inſpexiſſe videor, maximè induſtrium & negotioſum, ſed verſutum & callidum. Addo etiam eſſedarios, qui currulem vectationem exercent, ſubdolos, & in advenas præſertim lucelli cujuſpiam captandi gratiâ fraudulentos. Mulieres ut pulchræ, ut lacteæ, ut ſimplici munditiâ omnes, ita partim mercaturæ pertractandæ, partim lanificio aut linificio potiùs dies & noctes intentæ. Victus omnibus parciſſimus eſt, ſecundario pane, aut lacte macerato, aut butyro leviter oblito vitam ducunt. Tum ſi quando ſe volunt invitare unctiùs, aut bubulas, aut ovillas carnes, pridié coctas, & in ſextum interdum diem ſervatas, apponunt. Has ego intuens averti ſtatim jubebam; videbar enim inſpicere ſemilacerum, & ut tu feſtiviſſimè dicere ſoles, quatriduanum aliquod cadaver, è ſepulchro, aut ſcalis gemoniis ad menſam pertractum. Bucularum & equarum ingens numerus, illarum lactè non magis

gis

gis aluntur, quàm ingentes caſeos quoſdam conficiunt. Equarum ſervitio ad currus trahendos, quorum in Olandiâ frequens uſus eſt, magis utuntur. Hanc ego ferè totam regionem ſex diebus perluſtravi, aut percurri potiùs. Sed audi rem miram. Eſt ibi Urbecula quædam apprimè concinna, cui nomen eſt Roterodamo, in eam & proficiſcens & rediens, duabus noctibus ſum diverſatus. Cumque miro quodam ſtudio diligentiùs illam, quàm cæteras, pertractarem, neſcio quo pacto factum eſt, ut illius intuitu vix mihi oculi poſſent expleri. Cognoſcebam ſanè illam & magnitudine, & opibus multis aliis cedere: occultioribus tamen neſcio quibus cauſis, ea mihi placebat impenſiùs. Mœnia, portæ, ſtrata viarum arridebant mihi: parietes ipſi, tecta, ædificia omnia ultrò mihi videbantur adulari, denique cœlum illud nitere purius, & aurâ ſpirare neſcio quid divinius: vernari propinquus ager, tepere circumfuſus aër, herbæque ipſæ ac ſalicta, quibus Olandinus ager maximè conſitus eſt, olere neſcio quid amabilius videbantur. Dum id ſtupeo mecum, & cauſam ejus rei tacitus quæro atque veſtigo, tandem cujuſpiam relatu cognovi eâ in urbe auras primi hauſiſſe luminis primum illud Latiæ, atque Atticæ linguæ lumen Eraſmum. Agnovi extemplò hinc illud cœli nitere defæcatius, hinc illos aëris vernos tepores, hinc illam arborum, herbarum, locorum olentiam tam ſuavem. Vah quanto repentè perfuſus ſum gaudio, quàm benè mecum actum cenſui, cui fortunatum illud ſolum

intueri contigerit, quod fortunatum ac ſalutare illud Germaniæ ſidus aliquando protuliſſet. Veneratus igitur loci genium, urbis mœnia ter & quater exoſculor, tum piis quibuſdam conceptis verbis, nutriculæ illius divini hominis urbi bene precatus, inde pedem extuli. Sed quum poſtremò ad illam Oceani partem perveniſſem, quæ haud procul ab Harlemo urbe infremens magnis arenarum cumulis longè lateque campos replet, è curru ſtatim proſiliens Oceanum, patrem rerum, ſalutavi. Sed ubi tam dirum Olandiæ vitricum illum fuiſſe animo ſubiit, qui tot oppida, tot ædificia, tot mortales uno hauſtu abſorbuit, magnis eum conviciis & inanibus diris ſum execratus. Deinde, quantam rem egerim, diu mecum contemplatus, quòd homo iam ſexagenarius, à Lucanis uſque in Italiâ ortus, ad extremum illum orbis terrarum limitem venerim, tot montes, tot ſylvas, tot flumina tranans, tot terras, tot maria emenſus, tam audax, tam memorabile facinus dignum cenſui, quod aliquo poſteris monumento teſtificatum relinqueretur, ac ſicut Herculis quondam iter erectæ ad Gades in Atlantico mari columnæ, Alexandri expeditionem ad Caſpias portas poſitæ aræ, Pompeii arma, ad Pyrenæos montes illata, defixæ identidem columnæ teſtantur: Sic & noſtros quoque tam longæ viæ labores, & tam magnos auſus inſigne aliquod monumentum memoriæ hominum commendaret. Qui enim magis meruerint prædones illi, hoſtes humani generis, ſuum ipſorum nomen illuſtre ac æternum fieri,

fieri, quàm ego meum? cùm illi regnandi libidine, ac propagandi per fas & nefas imperii aviditate quietos, & inſontes populos vexare bellis, cædibus, rapinis, incendiis omnia vaſtare, ac divina & humana permiſcere non veriti ſint. Ego videndi tantum ſtudio ac ea perdiſcendi, quibus & mihi, & aliis prodeſſe poſſim, tantum viæ percurrerim, tam multa pericula, tam multos labores exhauſerim. Tantumque abeſt, ut indigenas quoſpiam infeſtem aut expilem, ut vel illorum pleriſque pecuniolam meam ultro impertiam, dum pretio mihi hoſpitium & victum in diem paro. Iure igitur æternitati nominis noſtri conſulendum ſtatuens pro copiâ rerum, & temporis anguſtiâ, cùm in arenariis campis illis neque marmoris, neque æris ulla daretur facultas, ingentem arenæ cumulum congero, eum viridanti ceſpite munio, ac diſpoſitis circumquaque in valli modum crebris juncorum manipulis ſepio, tùm rem ipſam duobus verſibus ſigno,

Erexit molem Chryſoſtomus, urbis alumnus
Parthenopes, ſtudio qui hæc littora adusque videndi.

Rides fortaſſe me, qui tam imbecillum opus contra tam vaſtas æquoris ac ventorum procellas ſatis firmum putaverim. Ne mirere: ab ipſis Olandis, Oceani accolis, exemplum cepi. Villas illi habent, ad ipſas undarum fauces poſitas, eas ibi ſcpiculis

quibuſdam, ex ſimplici ſtipulâ, vel junco intextis, munivêre, illarum obice contra præruptos undarum montes & terrificos Oceani fluctus ſe ſatis ſuperque tutos putant. Sed ego, mi Comes, pro epiſtolâ jam libellum ad te do; dum longo literarum alloquio intermiſſæ conſuetudinis noſtræ jacturam me juvat reſarcire, dumque tecum partiri bonâ fide ſtudeo, quicquid ipſe de Olandiâ properantibus oculis haurire potui: nam ne omnia oppida circumirem, néve diutiùs uſquam immorarer, peſtilentia, quæ pleriſque in locis graſſatur, prohibuit.

CAP. XIV.

De Hollandiæ Comitatu, in plures partes & ſegmenta diviſo.

HOLLANDIÆ Comitatum, quando ita placuit Francorum Regibus à reliquo corpore Bataviæ ſeparare, ceu in fruſta diſſectum, ambitioſiùs deſcribere laboris ſuperflui foret, ut è diverſo negligentiùs, ſocordis animi ac ſupinæ operæ probro inceſſendum. Quare Aſiatici cultus & jejunæ humilitatis medius regiam viam ingrediar, de quâ idem dici poſſe animadverto, quod olim de Ægypto traditum accepimus, nimirum quòd (*a*) Nili amnis beneficium illa fuerit, hoc eſt, quòd limo ac cœno, cujus affluentem copiam Nilus, ubi alveo creſcit, invehere ſolet, incruſtatis oblimatiſque arvis

(a) Ægyptus Nili beneficium.

arvis ingens incrementum acceperit. Hoc namque perſuaſum plæriſque eſt, majores noſtros rerum ſuarum nimium ſategiſſe, quando oppoſito aggerum vallo limum, quo (*a*) Rhenus ſtagnans agros & paſcua ſaginabat, ſtercorabat, & altiores reddebat, excluſêre: quòd ſi omiſſum ab illis ſtudium illud fuiſſet, putant à multis jam annorum centuriis non futurum aggerum præſidium tantopere neceſſarium, Rheno non minùs, quàm olim Nilo, νέαν ἴλυν, id eſt, novum ſemper & annuum cœni ſterquilinium arvis illaturo: imò exiſtimant annorum aliquot tolerantiam, damnum & moleſtiam illam facilè compenſaturam arvorum cremento, quum præſertim potuerint, ſi ab inundationibus periculum immineret, ad editiores tumulos (tribunalia (*b*) nominat Plinius) perfugere, quos, extructos manibus è ceſpitibus aggeſtis, in omnem eventum habuiſſe conſtat locis humilioribus ad experimenta altiſſimi æſtus, in quos receptus patebat pecori, armentis, paſtoribuſque contra fluctus. Sed iidem homines, ſi illis temporibus, quibus majores noſtri gnavi, & non deſides vixêre, fuiſſet, diverſum opinor cenſuiſſent: ita ingenioſam curam inquies & inexpletus animus ad longinqua ſolet extendere! Eſt ergo (*c*) Hollandia, pars inſulæ Bataviæ. Contigua illi ſtatim à

 Culem-

(a) In Hollandiâ Rheni munus. (b) Tribunalia (c) Hollandiæ metatio.

Culemburgo & ad Goricomium, ita ut reliqua ſuperiorque Bataviæ pars ſola quatuor oppida retineat, ab Hollandiæ hæredio ſeparata: deinde Trajectenſi adhæret ditioni; quæ, relicto ad dexteram extra ſuos fines Iſelſteino, Monfortium includit cum pagis & arcibus aliquot intra Vectam amnem. Quod extra eum eſt, (*a*) Goeylandia vocatur, tria complectens oppida, Weſopum, Naerdenum, & Mudam, exiguo interſtitio diſjuncta. Quod agrorum in auſtrum vergit à Rheno medio, intra Moſæ ſupercilia clauſum, (*b*) Auſtralis Hollandia dicitur, cui ad occaſum Mattiacorum, hoc eſt, Selandorum inſulæ adjacent, cultoribus frequentes, & tritici bonitate ita celebres, ut bina illîc jugera colonum magis beare dicantur & augere, quàm quaterna Brabantica: quas poſt medium oſtium Rheni fluminis ad Orientem ſitas loquitur (*c*) Dominicus Marius Venetus, vento magis inania effutiens, quum Selandia in Africum potiùs excurrat. In hoc non minùs vanus, quàm in Batavoduro, quod Butatodurum ipſe appellat, ſub quod ſtatim ſubſequi Bonnam vult alio longè ſitu, quàm Ptolemæus cenſuerit, eamque Batavorum ineptiſſimè ſtultiſſimeque aſſerit, fortè quia legerat apud Tacitum ductu Civilis Batavi Bonnam occupatam: conſimili errore Batavodurum pro

(a) Goeylandia. (b) Hollandia Auſtralis. (c) Dominici Marii error.

pro Aquiſgrano accepit (*a*) Ptolemæi interpres. Nimirum veriſſimè dicitur, *multos inveniri thyrſigeros, ſed paucos Bacchos.* Rurſus poſt Rhenum medium ſtatim Kinnemariorum ditio, ſeu (*b*) Caninefatum ſecundum arenariorum collium tractum in longum porrigitur; poſt eos (*c*) Weſtfriſii, quos Ciſrhenanos, aut minores Friſios ego nomino, verſus ortum jacent, qui cum Caninefatibus ſimul (*d*) Friſiabones, velut in ſinum receptos, includunt qui (*e*) Waterlandiam, ab aquis, quarum injuriæ obnoxia eſt, nominatam, habitant inter perpetuas paludes & pratorum longas tænias, foſſis incilibus undique diviſas. Hæc univerſitas omnis terrarum, cum inſulis adiacentibus Teſſalia, Wieringia, & Flielandia, uno Comitatus Hollandiæ nomine cenſetur. Eam (*f*) à plagâ mundi occiduâ Britannicum mare, à Septentrione Cimbricum ambit & littora pulſat, ab ortu Solis fretum amplum Friſiam procul aperit, ad Euronotum Tranſiſelana & Velavia, ad auſtrum Trajectina ditio obtenduntur. Totum Hollandiæ corpus dividitur à Chorographis in Auſtrinam Hollandiam, Kinheimariam, Weſtfriſiam, Waterlandiam, & Goeylandiam. (*g*) Auſtrina ſemper auctoritate & dignitate

(a) Ptolemæi interpretis error. (b) Caninefatum tractus. (c) Weſtfriſia. (d) Friſiabones. (e) Waterlandia. (f) Hollandiæ termini. (g) Auſtralis Hollandiæ dignitas.

ſuperior fuit: cujus caput Durdrechtum nemo ignorat. De (*a*) Kinheimariâ dixi prius, ubi initium habere exiſtimem, & finem, eamque Caninefatum regionem eſſe docui: de quibus litem controverſam moviſſe, veluti de induſtriâ, conjuratis animis viſi ſunt Divæus & Stella, ſed diſcuſſiſſe nubilum illud abundè me puto, niſi fortè ſint, qui, præjudicatâ opinione imbuti, veri lucem non admittunt, illorum inſtar, qui in Platonico ſpecu beatæ ſuo ſenſu vitæ aſſueti ſunt, quibus ſi fortè, diſcedente ac diductâ hiatu tellure, repentinus lucis fulgor infundatur, quanta continuò turba oritur, quanta exiſtit animorum indignatio? diem deteſtantur, beneficium in injuriam vertunt, donec aſſuetudo & veritatis notitia erroris caliginem exemerit animis: quos ego longùm valere jubens, ad Caninefates noſtros venio. Eorum (*b*) etymon è locorum & regionis, quam incoluerunt, naturâ ac conditione conjecturâ colligo, quandoquidem vera nominum impoſitio cum rerum ac gentis ingenio convenire ad quadrum ſolet: eam verò cuniculorum eſſe refertiſſimam feraciſſimamque, ut alio loco à me commonſtratum eſt, nemo ita peregrinatione alienus eſt, qui neſciat. Itaque jam tum à priſco ſæculo Caninefates audivêre, ut cuniculorum raptores, hoc eſt, *Canine fatres*, molli proninciationis lege ad Friſicum idioma propius

(a) Kinheimaria. (b) Caninefatum etymon.

pius aſſonante, (*a*) à præhendendis cuniculis; vel per convicium, quòd eos in cadis condirent, ac vietorum more compingerent ad uſum ſervandos; niſi exterminatâ caninâ literâ per Romanos, pronunciationi ineptos, *Canine fraters*, ut cuniculorum comedones helluoneſque nominati fuerint. Illud verò memoratu dignum eſt, non procul Hemſkerckâ tumulùm acclivem viſi, in omnes æqualiter partes editiorem, in ipſo fermè ſoli Caninefatium meditullio ſitum, in quo retroactis ſæculis ſoliti ſunt Hollandiæ Comites, ut Kinheimariæ domini, in frequenti ac ſolenni popularium & nobilitatis conventu inaugurari ditioni illi, ac mutuo ſacramento imbui cum Principem, tum nobiles cum vulgo. Hos ego portum habuiſſe & alveum, quo (*b*) Kinhemus defluebat, non procul Crabbedamo exiſtimo, quandoquidem in Caninefates appuliſſe Nortmannos Danóſve cum claſſe ante annos fermè ſeptingentos Regino Prumienſis teſtatur. Caninefatum caput eſt Harlemum. (*c*) Weſtfriſiam, à poſitu orbis ſic hodie nuncupatam, Friſii minores, ſeu Ciſrhenani incolunt; gens olim fera, inquies, & ſervitii impatiens, uti docebunt res cum Comitibus fortiter geſtæ: nunc pacis otiique tranquillitas pariter & opes magnæ ferociam ex animis priſtinam exegerunt. Agros

(a) Caninefates undedicti. (b) Kinhemus fluvius. (c) Weſtfriſia.

ea habet feraciſſimos, ſumen quoddam terræ. Ex hac Nortmannos, qui iidem & Dani dicuntur, prædas egiſſe principatu Pipini, patris Caroli Magni, ex Einhardo liquet. Hæc videtur unâ cum Kinheimariâ faſces agnoviſſe & imperium Gotefridi, Danorum Regis, quandoquidem cum claſſe Nortmannos huc intrâſſe ex Reginone conſtat, cui, innumera damna & clades terris inferenti, Friſia ex pacto conceſſa eſt, cum Giſelâ, Lotharii filiâ, matrimonii fœdere illi conjuncta, ut luſtralibus aquis tinctus, novamque religionem amplexus Chriſto nomen daret. Sed ſerâ pœnitentiâ admiſſi in extimam regni ſui oram hoſtis Carolus, cognomento Craſſus, Imp. cùm non auderet palam & aperto Marte bellum illi Regi facere, eò quòd ſciret, Friſiam hanc inacceſſam eſſe exercitui propter innumeros diverſarum aquarum decurſus, & impenetrabiles paludes, dolo, quàm virtute tollendum eum potiùs judicavit. Itaque clandeſtinis inſidiis ille petitus ſub ſpecie amicitiæ, & ad colloquium vocatus, immiſſo Eberhardo percuſſore, nefariè interemptus eſt, ut commemorat Prumienſis Regino. Meam de Friſiis ſententiam anteà expoſui, ut hîc iteranda non ſit, ne cramben recoctam, proverbio notam, faſtidioſa ingenia objiciant. Hujus etiam nunc Rex, nunc dux (a) Radbodus apud Eccleſiaſticos iſtos ſcriptores nominatur,

(a) Radbodus Rex Weſtfriſiæ.

natur, quem apud (*a*) Medenblicum regium Palatium ſedemque habuiſſe vulgò creditum eſt. (*b*) Goeylandia videtur cognationis aliquid habere cum Oſtergoâ & Weſtergoâ, ditiunculis Friſiæ Tranſrhenanæ, ſed quâ ratione id verò me fugere fateor, aliiſque, quibus ea loca ſunt notiora, benignè aperiendi materiam præbeo, ut in publicum ea prodant, & cognitionem adjuvent. Dicam tamen quod ſentio, ſi ulli fuêre inter Bataviæ populos (*c*) Cauci, ut à Plinio commemorantur, eos Goeylandiam tenuiſſe, olimque Cauclandos, velut Caucorum ditionis incolas, deinde paulatim ſenio linguæ Goeylandos tranſnominatos crediderim. Hæc obiter de Hollandiæ ſecundum nonnullos diviſione dicta ſunto. Regionis (*d*) ambitum ad ſexaginta milliaria extendi audio, latitudo perexigua eſt, quandoquidem è meditullio ejus creditur viatori patêre aditus ad extremos ipſius fines in latum trium horarum ſpatio, vel etiam hinc ad Oceanum, illinc ad maris ſinum eſt, ubi latitudo non æquat milliare. Ex quo æſtimari poteſt, deductam à reliquo corpore Hollandiam longæ tæniæ, aut litui potiùs incurvi faciem præferre. Memorabilis verò eſt (*e*) majorum noſtrorum induſtria, & digna gentis hujus gloria, quòd, cùm Rhenus

---

(a) Medenblici arx. (b) Goeylandia (c) Cauci. (d) Hollandiæ circuitus. (e) Majorum noſtrorum induſtria.

Rhenus & Moſa, in plures ſinguli ramos & brachia alveoſque diffuſi, regionem quaquaverſum interſecent, illi tamen, haud contenti hoc naturæ beneficio, arte & induſtriâ hanc adjutârunt, paſſim emiſſaria, opportunos euripos, & aquagia adjunxere, ut aduentu diſceſſuque commeantium advenarum commercia alerentur, dum commoditas ſubvectationis ſtudia hominum accendit, atque incitat, & ut ex frequentatione quæſtus uberior increſceret. Neque hos intra terminos ſtetit vigilantia illa, quin ductibus aquarum adjecerint, & (*a*) Pontes longos (*Kaeydyckos* appellant) qui, inter paludes, quibus omnia abundant, aggeſti, tramitibus anguſtis peditem deducant ultrò citroque, ut & aquâ & terrâ commeatus pateat cunctis. Nec illa obliteranda eſt progenitorum ſolertia, quâ proſpexerunt accretioni agrorum extra aggeres, quos iis locis erexêre, quibus regurgitans æſtus alluvione quâdam accrementum gigneret: agroſque ejuſcemodi gentili vocabulo *Poldros* propriè appellârunt, qui, è fluvio aut mari, cui loco æſtuariorum poſteà fiunt, educti, aggeſtis pontibus longis, aggeribuſque ab aquarum injuriâ obſepiuntur. Fortè quod è ſtagnis, quæ (*b*) *Poli* vulgariter dicuntur, recuperati fuerint, quæ melior etymi ratio eſſe mihi videtur, quàm à (*c*) *Volis*, hoc eſt, equorum pullis (πώλϑς Græci vocant) quorum

(a) Pontes longi qui? (b) Poel. (c) Volen.

quorum paſtioni utiles ſint & commodi, id quod (*a*) Mejeri ſomnium eſt. Illud verò indignum fuerit, quod ſilentio à me tranſmittatur, de Hollandiâ loquente, eam habere clarum ſævitia & periculi magnitudine formidoloſum monſtrum, alteram Scyllam, ut, ſi quid (*b*) divinitatis ineſſe immanibus rebus, peſtibus, monſtris cenſendum ſit (quod ideo fortaſſis finxit antiquitas, quòd per ea plecti punirique ſcelera divinitus crediderint) huic, de quo dicam, loco eam quoque opinionem affingamus. Dedit Natura Siculo freto Charybdin & (*c*) Scyllam, quam ſævis canibus ſuccinctam latrare fabulantur Poëtæ, utramque naufragiis infamem: dedit Eubojæ (*d*) Caphâreum, importuoſum, & procurrentibus cautibus formidabilem montem: dedit & Lybiæ (*e*) Syrtium metuenda vada: Eodem jure addiderit Hollandiæ eam, quam (*f*) Caninam ſylvam accolæ nominârunt, quòd murmurantis maris fremitus, & undarum fragor perpetuis latratibus eum locum circumſonet, & continuatis nocte dieque aſſultibus tundat, convellat, diſſipet. Cujus furori oppoſita ſurgit moles immanis, mortalium manibus laborata, quam vere (g) Cyclopeam dicas, ardui montis caput ſuperans, propugnaculum infirmum futurum adverſum canes

(a) Mejeri Flandri ſomnium. (b) Rebus humanis quomodo inſit divinitas. (c) Scylla. (d) Caphareus. (e) Syrtes. (f) 't Hontſ-boſch. (g) Cyclopea moles.

canes illos, niſi aſſiduis operis confirmaretur, & creſceret ſemper decreſcendo; quando mare illud prodigum, quod ludit ſub mole illâ depreſſum ampliùs, quàm quo telum, robuſto lacerto excuſſum, adjici poſſit, cuncta aut haurit & abſumit, aut in tempeſtate ejectat. Vidi namque ducenaria marmora pilarum inſtar fuiſſe evibrata decumanis fluctibus in planiciem, moli ſubjectam. Eam verò molem ordines palorum, inter ſe validè confibulatorum, altè depacti & fiſtucis adacti, diſſepiunt, ſpatia intermedia farcturis opplétur acervanturque, quæ conſtant immenſi ponderis ſaxis aggeſtis. Anniverſariæ fabrorum atque opificum operæ aſſiduè illam communiunt, delectis viris ex optimatum numero, pro magiſtratu illic agentibus, quæ trabes convehunt, ſaxa comportant, marmorum pondera moliuntur. Moles autem illa ad tria paſſuum millia ſecundum mare littoris loco exporrigitur, Cauri furori inprimis obnoxia, deſinitque apud (*a*) Pettemum, tribus milliaribus Almeriâ diſſitum, pagum capturâ (*b*) muſculorum nobilem, quos è conchyliaceo genere delicatiſſimos candidiſſimoſque inter omnia littora educat, in furioſiſſimi Oceani ſalebris natos, & ſaxis trabibuſque adhæreſcentes, præ quibus facilè Lucrina conchylia deſpuas. Iſthîc initium capit (*c*) Zipa, vadoſo

(a) Petten. (b) Muſculi Pettemii delicatiſſimi. (c) Zijp.

vadoſo naturâ mari, intercurſantibus tenui alveo æſtuariis, quod de Illyrici orâ retulit Plinius, quod ſolum aggerum indagine cinctum, & ad undecim noſtratium jugerum millia ambitu complexum, nunc hominum cultum admittit, tractatuque manſueſcit, feminiumque cum fœnore diſcit reddere, ubi piſcium ludebant agmina inter algas, anteaquàm (*a*) Nicolaus Nicolajus, vir divinâ ingenii venâ præditus, majoreque fortunâ digniſſimus, animum adjecit ad cingendum aggeribus immenſum illud agrorum ſpatium, in quo (*b*) Salinas inſtituit non ita pridem virtutibus non minùs, quàm gentilitiis imaginibus clariſſimus heros (*c*) Bucholdius, deſtinatis ad conficiendum ſalem concreto coactoque humore lacubus, iisque ſummâ induſtriâ ita comparatis, ut injuriam aëris prævîſam non ſentiant. Hoc territorium, quod Hollandia in beneficiis ponere, & æſtimare auctarii vice, quando alibi detrimentum ceperit, poterat hactenus, turbulentiſſima Autumni tempeſtas immani diluvio adobruit ante biennium: quando, proh dolor! ipſis anni Septuageſimi KL. Novembris multi illîc mortales cum pecore & armentis interiêre hauſti aquis, paſſis eandem calamitatem plæriſque Belgii terris maritimis; quando quicquid illic culti fuit, & fœcundæ glebæ, aut

(a) Nicolaus Nicolajus, Jo. Secundi frater, Zipam obvallat. (b) Salinæ in Zipâ. (c) Bucholdii laus.

aut altis arenarum pulvinis tectum, aut ſalſugine maris enectum, & ſterile redditum fuit.

CAP. XV.

De Hollandiæ nativis bonis & dotibus.

POSTQUAM Bataviæ ſitum & magnitudinem Rheni ambitu circumſcripſi, Hollandiæ nomen, unde natales ſuos referat, explicui, nunc ut ad regionis dotes ac pecularia naturæ largitricis bona, inde ad gentis mores, ingenia, ritus, & quæ his gemina ſunt & ſimilia, ſtylum convertam, æquum eſſe exiſtimo, quod par & mutuum beneficium patriæ reponi à nobis nequeat, quippe(*a*) quam chariorem nobis eſſe decet, quàm noſmetipſos: quandò & immortalitati, à Deâ oblatæ, patriam, licet aſperam & inſolentem, antepoſuerit Ulyſſes Homericus. Quæ lex quum in bruta etiam animantia, quæ nidulorum ſuorum amore tanguntur, tranſierit, quid abſoni facturus ſim, ſi de eâ benè mereri ſatagam, quæ lucis hujus uſuram mihi fœnerat, ſi vicem genitrici rependam, ſi non modò debitâ laude non fraudem, ſed gratiam inſuper referam, quæ beneficiis me cumulat atque adauget. Inventi fuêre, qui immeritas (*b*) laudes & indignas rebus pariter & perſonis attribuerunt, velut Buſiridem, imma-

(a) Patriam amare omnes decet. (b) Laudes immerentibus tributæ.

maniſſimum hominem, flagitiisque notiſſimum, Iſocrates, Helenam, Græciæ buſtum & Ilii ruinam, Steſichorus encomio celebravit, Alcidamas mortis laudes, Phavorinus quartanæ febris, Syneſius calvitii, laboris Heraclides Lycius, ſtultitiæ Eraſmus, ſomni, & muſcæ alii quidam contexuêre. Quæ ſi ita ſunt, quis tam iniquus fuerit cenſor, qui invideat juſtum præconii honorem in patriam conferri? Eſt igitur hac tempeſtate (*a*) Hollandia regio longè maximâ parte paluſtris, ſolo depreſſiore ac demerſo plæriſque locis, multis etiam natante, non in novum modò, ſed in adultum quoque ver, quâ Trajectinos fines reſpicit: ſtagnis & euripis paſſim irrigua, lacubus immanibus, quorum finem nulla oculorum acies metiatur, divulſa: alicubi arvorum culturis diſtincta, arboribus pomiferis conſita, aut nemuſculis amœnam faciem oſtenſura: tertiam fermè partem mari objecta ſabuleta occupant, ſterilia quidem illa, ſed cuniculorum fœcundiſſima: arbuſtorum magna raritas eſt, quæ olim, ut diximus, abundârunt. Aquarum multitudinem, quæ demiſſioribus arvis gravis eſt, & ſtagnantibus innatat, frequentioribus (*b*) hydromylis exonerant (ita vocantur molæ aquariæ) quaternis inſtructæ alis, quæ vento, operam dante, circumaguntur, & pinnato tympano aquas in altum evehunt, atque in euripos & inciles

(a) Hollandia paluſtris. (b) Hydromylæ.

ciles foſſas ejectant invento valdè útili, ac prope neceſſario, quæ, altioribus aggeribus utrinque coërcitæ, & in majores latioreſque aquæ ductus corrivatæ per emiſſaria, opportunis locis fabricata, quotieſcunque maris reciprocantis æſtus refluit, in maris ſinum aut amnem aquas effundet: quam rem ne per ſomnium quidem cogitâſſe veteres colonos autumo, unde tanta agrorum vilitas. Alii demerſos illos agros magno ſtudio impendioque educunt, (*a*)klioreſque reddunt, inducto ex arenâ corio, pedem cubitùmve alto, quod deſuper infuſo cinere, & lùti aliarumque quiſquiliarum & ſordium rejectamentis, fimòve ſtercorant, inſigni profectu & ſucceſſu læto. (*b*) Regionibus nonnullis rerum miracula & dotes Poëtæ pariter & ſcriptores aſſignant, ſed ſingulas. Sic Gargara proventu tritici celebrantur, Panchaia thuris, India aromatum, Chalybes ferri, Umbria armentis, Lydia aurifero flumine Pactolo, Fortunatas inſulas à viris, juſti tenacibus, habitatas, ſummis laudibus prædicat Homerus, fabularum notus parens, ubi inarato ſolo fruges prodeant, fortuitis & ſponte enatis viribus juga montium veſtiantur, graventur ultroneæ arbores ubere pomorum fœtu, vulgoque promiſcuum olus ad graminis vicem creſcat: quæ munera, qui velit rem ipſam expen-

(a) Studium meliorandi agros. (b) Regionum ſingulares dotes.

penſiùs examinare, inveniet, ſi minus noſtris, multis certè terris communia, ubi illaboratâ tellure frumenta citra culturam agrorum naſci poſſint (ut apud Aquitanos odorati frutices omnibus paſſim ſemitis) præſertim ubi matura ſemina, è glumis elapſa, ultroneæ ſationis inſtrumenta fiunt: vitis per ſe racemos fundit: arbor, quamvis non putetur, falcibus fert poma, & edules herbæ læto ſemel ſeminio è terra exeunt. Quid ergo inauditum, aut ſtupendum ille ante cæteras illis inſulis tribuat, non video. Laudat Mamertinus, aut Belga orator, qui Panegyricum Conſtantino dixit, (*a*) Britanniam, omnibus à naturâ cœli ſolique bonis donatam, non omnino falſus, quam neque nimius hyemis rigor exaſperet, neque fervor æſtatis exurat, ac proinde tantâ ſegetum fœcunditate redundet, ut & Cereris & Liberi muneribus ſufficiat. (*b*) Quo dicto non illam vini proventu (quo caret) abundare oſtendit, ſed ita circumfluere frugum copiâ, ut non ad panificium modò & alimentum annuum ſatis ſit, verùm etiam excoquendo vino factitio cerviſiæque ſuppetat. Addit, quòd eadem innumeram, uti res eſt, pecorum multitudinem alat, lacte diſtentam & velleribus onuſtam. Nolo hîc, neque poſſum, vel Fortunatis Inſulis, vel Britanniæ Hollandiam noſtram componere,

---

(a) Britanniæ fœcunditas. (b) Mamertini locus explicatus.

re, nedum æquare, ne hinc invidiam colligam, illinc fabuloſum Saturnii aureíve ſæculi ſomnium pro fide hiſtoricâ adducere velle videar. (a) Soli bonitatem in alendis armentis extollere nobis licet, in cæteris mediocritatem probare, cæli clementiâ deſtituimur, hyems nobis maturior aſperiorque vis ventorum infeſtior aërem turbat, præcipuè Caurus, qui Hollandiæ peculiaris tyrannus additus videtur, arboribus hoſtis, ſatis inimicus, valetudini adverſus, procelloſus, mariſque turbator. Halicarnaſſæus regionis opes metitur, & quidem rectè, in fructuum, quos producat, non uno genere, non in feracibus ſolùm arvis, quæ præter fruges vix aliud quidquam magnopere proferant ad communem uſum; eamque optimam judicat, quæ ſibi maximè ſufficit, exoticiſque & importatis rebus minimum indiget, cujuſmodi prædicat eſſe Italiam. Cujus viri teſtimonium tantum abeſt, ut elevem, ut etiam oculatus arbiter maximè comprobem. Neque verò Italiæ noſtram hanc Helenam componere eſt animus, benignæ tamen parentis Naturæ qualeſcunque opes prædicare, quibus contenti ſimus, quis invideat? Providentiâ divinâ ita comparatum conſtitutumque in rebus humanis videmus, nulla ut ſit regio tantâ feracitate, quæ non aliquâ ex parte alienæ opis adminiculum requirat; neque id aliâ de cauſâ, quàm

(a) Hollandiæ ſoli bonitas.

quàm ut ſocietate, commercioque mutuo gentium voluntates & amicitiæ ſtabilirentur hominum, firmareturque eâ ratione animorum hinc inde conſenſus. Habet regio iſta agros frugiferos quoque, & quidem luxurioſo, ac opimo frumento ſupra modum ſcatentes, ſed qui tantillo in ſpatio & in regione, quâ vix aliam populoſiorem invenias, ad ſuppeditandam tantæ multitudini alimoniam ſint impares, neque frugum ubere ſufficere poſſint. Paſcui ergo agri bonitate cum aliis certare, & verticem attollere nobis licet (abſit dicto invidia) unde præcipui reditus ac proventus exiſtunt; ſiquidem è caſeis & butyro, quæ exportantur in externa loca, in ſingulos annos ducenties ſeſtertiûm cogi putatur, quæ ſumma ad decies centena Caroleorum millia extenditur, præter ea, quæ in quotidianum alimentum, quo vix alio bona tenuioris fortunæ hominum pars victitat, cedunt. Tot illa boum armentis abundat, tam læta vaccarum parens ac nutrix eſt; his copiis, quàm Britannia, longè ſuperior, ſive (*a*) opimitatem & arvinæ ubertatem ſpectes ſive laxiores capacioresque uberum ſinus, qui triplo plus lactis fundunt: ſola cornuum celſitudo & vaſtitas in Britannicis bobus excellit. Conſtat namque, aliquibus Hollandiæ partibus boves æſtivis diebus quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia ſingulas refun-

(a) Boum opimitas.

refundere. Habent aliæ provinciæ aurariorum & argentariorum metallorum rivos, aut æratias plumbariaſque fodinas jactant, quæ bona negavit nobis naturæ invidia, hoc, de quo dictum eſt, liberalitatis genere damnum illud diſſolvens atque compenſans: quando iis, quæ nobis ſuperant, uberrimi proventus copiis non finitimas modò provincias, ſed & longè diſſitas, Galliam, Hiſpanias, Africæ littora, & antarcticum, noſtroque oppoſitum orbem inſtruimus, atque explemus quodammodo. (*a*) Lactis bubuli, quod caſeo fertilius eſt, præſtantia atque excellentia ſumma, ut & butyri omnium judicio hîc eſt, quantumvis ſtolido convitio Plinius (*b*) butyrum barbararum gentium laudatiſſimum cibum, quo à plebe diſcernantur divites, appellare non dubitârit. De (*c*) Caſeorum bonitate cum quibuſvis etiam nationibus in certamen venire non erubeſcat Hollandia, non dubitandâ palmæ gloriâ, niſi exoticas delicias fractâ luxurie, & profundâ ingluvie palata præferrent, niſi rerum venalium pretiis majoribus accenderetur gulæ ingenium, & (ut dictitabat (*d*) Heliogabalus) orexis. Laudatiſſimum caſeum, (*e*) Lunæ imagine ſignatum, ſicut & veſtinum, Epigrammatarius commendat, neque diſſentit Plinius: ſed ille

(a) Lactis bubuli præſtantia. (b) Butyrum. (c) Caſeorum Hollandicorum bonitas. (d) Heliogabali dictum. (e) Caſeus Lunenſis & Veſtinus.

ille ſolâ molis magnitudine ut pluribus ſufficeret, hic ut obſonii vicem, pani conjunctus, præſtaret, commendationis caput ſecum adferunt, ſi rectè intelligantur (*a*) Martialis verſiculi, qui in Xeniorum libro extant:

Caſeus, Hetruſcæ ſignatus imagine Lunæ,
Præſtabit pueris prandia mille tuis.
Si ſine carne voles jentacula ſumere frugi,
Hæc tibi Veſtino de grege maſſa venit.

Quaſi verò non in quovis etiam noſtro gregali, & vulgari caſeo bubulo dotes iſtas quiſque agnoſcere poſſit. Nunc luxuria, quæ per improbam laſciviam parata & facilia faſtidit, gratiam præcipuam (*b*) Parmenſi caſeo & Placentino tribuit: at noſtra (*c*) Teſſalia metas lactis dat, anchoræ forma ſignatas, celeberrimi inter primas nominis, illique vicina Grinnia; principatus tamen illi defertur, qui apud pagum, Comitis Arenæ vocabulo inſignem, (*d*) Graveſandium inde dictum, conficitur, qui acri ſucco ſitim alere, & poculi gratiam accendere creditur. Proxima palma (*e*) Edammenſi cedit, quem Parmenſi nihilo inferiorem, ſi vetuſtatis accedat commendatio, cenſores iſti, qui præſtantiora omnibus aliis eduliorum domicilia veſtigant ad modum (*f*) Cibyraticorum illo-

O rum

(a) Martialis verſus declarati. (b) Parmenſis caſeus (c) Teſſalicus & Grinnius caſeus. (d) Graveſandius caſeus. (e) Edammenſis caſeus. (f) Cibyratici canes.

rum ſodalium, de quibus apud Ciceronem eſt, prædicant. Atque iſta quidem una eſt & verè aurea hubertas, quam lactis, caſeorum, & butyri larga copia invehit, unde ceu è divite Amaltheæ cornu mirum quantâ opum affluentiâ Hollandiam ditet. Addunt rerum longo uſu periti bina alia hubertatis genera, quorum alterum in copioſâ alecum (præter alios omnis generis piſces) capturâ, fidem omnem ſuperante, conſiſtat: alterum in infinitâ cuniculorum fœturâ, è quâ ſolâ collectum in caput fœnus annuum centies & quadragies ſeſtertiûm excedere creditur. De alecibus pôſt mihi dicendum. (*a*) Cuniculorum innumeram multitudinem alit paſſim regio, ſed in collium arenariorum ſubterraneis ſpecubus, quos ſibi effodiunt, potiſſimum, animalia ſatis plantisque damnoſa, quod non ignoravit (*b*) Strabo, *Leberidas* eos nominans, & γεωρύχους λαγιδεῖς, velut lepuſculos telluris effoſſores, in Leberidum nomine nonnihil deceptus: quandoquidem vocabulum iſtud in cuniculorum ſobolem, recens enatam, ab omni prorſus pilo nudam, convenit, ortâ inde parœmiâ. Quorum numeroſiſſimas copias, tametſi in Gymneſiis, ſeu Balearibus inſulis fuiſſe prædicet ita in immenſum auctas, ut ab Auguſto (quo vivo Geographiæ ſuæ libros ſcripſit) militare auxilium contra earum proventum & injuriam meſſes popu-

(a) Cuniculorum multitudo. (b) Strabo lib. 3.

populantium poſtulârint, aſtipulante huc & (*a*) Plinio (unde eſt, quòd animal iſtud λιμοποιὸν, velut annonæ penuriam faciens famemque invehens apud Erotianum dicitur) nihil tamen ad has noſtras copias accedere crediderim: neque enim barbaries illa ſatis inſtructa canibus ac viverris fuiſſe videtur adverſus graſſatores ſuos, quemadmodum gens noſtra, quæ non ſolùm ſepes arundineas, aut è ſtraminibus contexas injuriæ opponit, verumetiam (*b*) Gallicis canibus inſidiatur & venando occupat, aut, immiſſis in ſpecus multifores viverris, ejectos ſupernè capit, vel in ſagenulas, ſpecuum oſtiolis objectas, compellit. Hi ut (*c*) fœcunditatis invictæ ſunt (quippe quum è conjugio uno intra vertentis anni curriculum ſeptuageſima proles fermè exiſtere queat) ita gratiſſimo in cibatu habentur. (*d*) Leporum quoque non infelix proventus eſt, agris præſertim altioribus, nobilitatis præcipua venatio. (*e*) Cervorum etiam & (*f*) damarum toto illo collium arenariorum tractu cum interjectis convallibus, qui Egmondam uſque ab Hagenſi nemore in longum porrigitur, magna frequentia eſt, quorum examina ſæpenumero certam perniciem ſatis adferunt, ea depaſcendo abſumendoque, aut cubilibus ſuis obterendo, ſi

(a) Lib. 8. cap. 55. (b) Cuniculorum captura. (c) Cuniculorum fœcunditas. (d) Lepores. (e) Cervi. (f) Damæ.

fortè repagula perfregerint, aut ex incuriâ aperta invenerint. Nam furcillis erectis excluduntur, quibus tranſverſa tigna, triplici aut quadruplici ordine alta, ad felicium agrorum margines poſita, perpetuam ſepimenti cratem per miliaria aliquot continuare agricolarum vulgus tenetur. (*a*) Horum non eadem noſtris venatoribus capiendorum ratio, quæ Gallis & Britannis in uſu eſt, qui plærunque plagarum indagine aut carbaſeo ſepto includunt circundatos: noſtri verò numellariis canibus, per inſidias ſparſim diſpoſitis, exceptos invadunt, aut in agmen Dianium aliunde urgens rejiciunt, ubi conficiantur. Quòd ſi canum dentes eludat fera, pateatque effugii ſpes, in littus ſe proripere ſolet altoque mari innatare, donec tuta circùm omnia, & ab hoſtili ſatellitio liberum littus animadverterit. Quod commodè facere putatur, quòd cervini (*b*) pili intus ſint cavi, quâ occaſione ſuſtentantur in natatu, non ſecus quàm veſicâ, vento inflatâ, urinator ſolet. Hagano in nemore videas & paſcentem (*c*) capreolorum gregem, latiuſculis cornibus, corpore cervum mentiente, pelle maculoſâ in Pantherarum modum, uti ab (*d*) Oppiano deſcribuntur in Cynegeticis, quos ἴορκυς & alibi δόρκυς nominat,

Capreoli, inquit, *corpus cervi, maculisque notatum* . . *Tergus*

(a) Cervorum venatio. (b) Pili cervorum concavi. (c) Capreoli. (d) Oppian. lib. 2.

Tergus habent varium, pardo non diſpare cultu.
Quid dicam de (*a*) equis, quos generoſos, præſtantes, toroſos, idoneoſque ferendæ panopliæ, ſed ſuccuſſatores plærosque ea pars Hollandiæ producit, quam Ciſrhenanam Friſiam dixi, & Caninefatum regio, fœcundior illîc equarum nobilium, quæ ducendis matronarum pilentis in Italiâ expetuntur ad luxus oſtentationem. Auſtralior regionis pars lacertoſos quoque & optimos profert. Ingentem equorum nobilium vim exportari quoquoverſum, docebunt pagi aliquot, mercatu equorum frequentiſſimo celebres, quos inter decantatiſſimi ſunt Valkenburgus Waſſenariæ gentis dominium, Scorelium, pluresque alii.

(*b*) Avium concentum alibi gratiorem ad fontes & viridaria, ut in Brabantiâ luſciniæ, quæ nobis non canit, aut perrarò, non negârim: at (*c*) captura nuſquam gentium felicior, inſtitutis ad id queſtuoſis admodum aviariis, in quæ illices aves manſuefactæ feras pelliciunt primò, eas deinde catulus, artem edoctus, latratu conſternatas, diffugere in caveas cogit, ubi aucupis manu intereunt, ceu in carcere. Quid memorem jucundiſſimam, & nobilitati promiſcuè expetitam earum avium capturam, quas *Scolopaces* Olympius, (*d*) *Ruſticulas* Plinius, *Ruſticas perdices* Martialis vocavit;

(a) Equi Hollandici. (b) Avium copia. (c) Avium ingenioſa captura. (d) Ruſticarum avium captura.

cavit, vulgus *Sneppas*, menſarum deliciis dicatas, quas autumnalibus (*a*) menſibus, in quibus deciduo foliorum honore viduantur arbores, capere ſolent, expanſis inter arbores raras diſſitaſque nebulis, hoc eſt, penſilibus retibus, albeſcente diluculo, & dubiæ lucis crepuſculo, demiſſiſque audito avium plangore: quam capturam, cum ave eleganter à Nemeſiano expreſſam, non poſſum hoc loco non adſcribere:

——— Præda eſt facilis & amœna Scolopax,
Corpore non Paphiis avibus majore videbis.
Illa ſub aggeribus primis, quà proluit humor,
Paſcitur exiguos ſectans obſonia vermes:
At non illa oculis, quibus eſt obtuſior, etſi
Sint nimium grandes, ſed acutis naribus inſtat,
Impreſſo in terram roſtri mucrone, ſequaces
Vermiculos trahit, atque gulæ dat præmia vili.

Has aviculas Auſonius videtur exiſtimaſſe eas, quæ à vitibus ἀμπελίδες dicuntur, & periphraſi quâdam deſcripſiſſe, ni fallor, quas, Heſperio dono mittens, dicit crepero ſub lucis Eöæ, præcipiti volatu in retia delatas eſſe: verſus ejus ſunt,

Vel qui lucentes rapuit de vitibus uvas,
Pendetque nexus retibus,
Quæ veſpertinis fluitant nebuloſa ſub oris,
Vel mane tenta roſcido.

Ubi

(a) Ruſticarum avium captura.

Ubi (*a*) lepidè & nebularum, quibus capiuntur, rationem, & tempus utrunque, capturæ accommodum depinxit, quod ipſum, ut & cognitio, non omnibus obvia, me in digreſſionis iſtius voluntatem adduxit. Nunc ab avibus ad (*b*) aleces, de quarum proventu, præcipuo inſulæ ornamento, ut dicam, promiſſi fides poſtulat. Eâ voce (*c*) *arengos* nobis dictos piſces intelligo, argenteo quodam ſquamarum fulgore; noctu præſertim, lucentes, dodrante vix majores, quos è *Thriſſarum* genere ſtatuit (*d*) Rondiletius graviſſimus, piſcariæ rei judex, *Leucomænidas* Franciſcus Maſſarius vocat, & cum *Gerribus* Plinii confundit. Ego, inſiſtens Cæſaris judicio, & cum multis loquendum: cenſens, *aleces* nomino, quòd Priſciano & Soſipatro, nobiliſſimis Grammaticis, ita placere approbarique video, qui *alecem* pro piſce, muriâ condiri ſolito, accipiunt. Sunt autem ex iis, quos ἀγελαίους Ariſtoteles, *gregales* noſtri nominant, quòd agminatim per Oceanum ferantur palabundi, tantâ interdum multitudine, ut oppoſitis retibus ſiſti nequeat impetus, quin illa rapiantur, ac liquidi æquoris faciem offuſcent. Quæ cauſa eſt, cur tam copioſa ſit illorum in retia infuſorum captura. Nam poſtquam ex Arctoï maris latebris diſcedentes, id quod præcipitante iam vere ſolet fieri, velut

(a) Auſonii verſus declarantur. (b) Alecum captura. (c) Arengi. (d) G. Rondiletii laus.

commutatis natalibus, in æſtiva contendunt, tum verò claſſes variæ, inter quas Hollandica, Selandica, Friſica, Flandrica, Gallica, Britannica, & Scotica, quaſi ex condicto ad evitandas ſimultates & contentiones, partitæ inter ſe certas ac definitas ſtationes, ſub Britannia, Scotiæ orâ, & Orcadibus, ſingulæ pro viribus iſti piſcium generi inſidiantur navigiis rotundis, alvo pandâ, obtuſâ prorâ, *Buſas* nuncupant, quas rectius *domicilia maris* cum vulgo noſtrate, quàm *pelagi vehicula* cum Æſchylo vocare liceat. Hi piſces vivi, quoad ejus fieri poteſt (nam ſimul cum deſerto ſalo vitam quoque protinus exſpirant) per jugulatorem eundem & eviſceratorem, cui præ cæteris omnibus liberaliſſima merces datur, aperto prius jugulo exenterantur, dein per ſalitorem condiuntur, feſtinatis operis, inde conduntur ſalſamentariis cadis (*orcas* Latini dicunt) poſteà venditi, per alecarios cupariosque de integro ſtipantur, inani turbâ, quæ lactibus aut ovis caret, numero ſubmotâ, novâ muriâ obruuntur, poſtremò per delectos juratosque arbitros bonitatis fides exploratur, ſigilloque addito obſtringitur, non abſimili religione à vetere, quâ Dianæ ſacerdos Lemniam rubricam (quam *minii glebam* Celſus vocat) probatæ notæ ſigillo impreſſo inſigniebat, uti teſtimonio Galeni conſtat. Atque iſtud quidem primum genus

(a) Buſæ naves quales.

genus alecum eſt, conditaneum, ſeu muriaticum nominandum cum Plauto: alterum eſt, quod leviter ſalitum in fumario (*a*) fumo duratur, ubi auri, vel æris potiùs colorem ducit, unde (*b*) *Soretum* voce Gothicâ Galli id genus nuncupant, quòd ſubruffus, ad atrum accedens color, eâ linguâ (*c*) *Sorus* vocitetur. Iſta alecum piſcatio quantum operæpretium, quantam Reipub. Hollandicæ (*d*) utilitatem præſtet, quo ore efferam, ignoro, quando non unius, ſed plurium civitatum ſalus & fortunæ inde pendere propemodum videantur: inde plebs urbana pariter & ruſtica victum quærunt, æs alienum diſſolvunt, familias ſuſtentant, opes qualeſcunque conquirunt, aut partas tuentur. Conſtat namque, Oudevvateram, Woerdenum, Roterodamum, Sciedamum, Brielam, neque ignobilia, neque exilia oppida (ut de aliis taceam) præcipuas inde fortunas traxiſſe, plebem omnem propemodum in texendis tragulis, euerriculis, ſagenis, reliquoque inſtrumento omni reticulato, quo piſcatio inſtituitur, item in torquendis reſtibus, unde retia plectuntur, toto anno occupatam habere. Ex quo facilè æſtimare poteſt quivis, quantum momenti ad omnia poſitum ſit in hujus piſcationis fauſtâ, vel adverſâ capturâ,

(a) Aleces fumo durati. Bucking. Hang. (b) Soretus. (c) Sorus color. (d) Utilitas & emolumentum ex alecibus.

turâ, de quâ dici poteſt, quod de Fortunâ extulit Plinius, quod utramque paginam faciat. Nam cum ſecundâ piſcatione (*a*) decreſcit minuiturque rerum omnium fermè edulium pretium, adverſa augeſcit atque intenditur: neque ſola hujuſce tunc calamitatis vim regio noſtra experitur, quinimo & ad alias celeriter tranſit doloris ſenſus, eò quòd in magnam Europæ partem diffundatur ea merx, utcunque res ceciderint, vendibilis & expetita. Iam ſi velim, poſtquam piſcario in foro res vertitur, noſtri maris delicias omnes recenſere, tempus me deficiat. Neque vero (*b*) obſonivororum (quo nomine dicebantur olim, qui piſcibus delectabantur) convitium in nos diſtringi velim, aut Romanæ luxuriæ nota inuri, quam non veritus fuit attingere Cato, quum nimiùm vero elogio teſtatus eſt, pluris Romæ piſcem vænire, quàm bovem, propterea quòd (*c*) piſcibus luxum metirentur, (ut Aſinius Celer, qui mullum piſcem octo millibus nummûm emit) cui rei atteſtatur ganeonum (*d*) proverbium, quo, ſe mutuò ad indulgendum comeſſationi provocantes, dictitabant, *σήμερον ἀκτάσωμεν*, hoc eſt, ut verbum fingamus, *Hodie littoriſemus*, volentes innuere, gulam cœnâ è piſcibus explendam, ut à Plutarcho relatum

(a) Alecum fauſtam capturâm annonæ eſcariæ vilitas ſequitur. (b) ὀψοφάγοι. (c) Romanorum luxus in piſcibus. (d) Proverbium.

relatum eſt. Tolerabile tamen illud ſtudium fuerat, niſi in peregrinis lautitiis popinones illi ac gurgites, quibus vitæ modulus culina erat (ut lepidè Varro dixit) ingluviem exatiandam duxiſſent, uti in Satyris auctor ille oſtendit, quando è Lucrino lacu conchylia, è Benaco anguillas, aloſas è Tyberi, aſellos Peſſinunte, Rhodo acipenſerem, thombos Ravennâ accerſerent, ut alia omittam infinita, ne prolixitatis tædio odioſus fiam, quum hæc omnia abundè delicatis palatis noſtrum mare unum ſuggerat. (*a*) Pamphili fabula ſecundum Ariſtidem narrat, urbes aliquo tempore diſſidiis mutuis agitatas; quum rogo fuiſſent impoſitæ, ſubitum vigorem in artus redivivos receſſiſſe, & inopinato imperio auctas, non potuiſſe tamen exprimere, unde incolumitas illa nata, unde tam repentinum bonum extitiſſet, non magis, quàm qui è ſommo evigilat, opes modò viſas oſtendere. At Hollandia (*b*) Oceano (quem *rerum originem* auſus eſt Homerus nominare, alii rectiùs *mundi baltheum* dixêre, Cyrillus *terræ involucrum*, quòd complexu ſuo tellurem contineat) copias ſuas omnes, ut debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoſcit, illum meliore ratione aurifluum, quàm Nilum ſuum vetuſtas, dignatur, quòd hujus ope & merito merces, undecunque terrarum importatas, acci-
 piat,

(a) Pamphili fabella. (b) Oceanus.

piat, eo pacto nullius indiga, rurſusque, quibus ipſa copiis abundat, per navigia exportet, commercii cauſâ terras quaſcunque non inacceſſas petens: quo dum pervio uti licebit, (licebit autem, dum rerum univerſi ordo ſuis conſtabit legibus) non defuturas ſibi opes, ſed perennaturas confidit. Sed ne arcem ex cloaca (quod dici ſolet) facere velle videar, aut ex humuli tumulo Olympum attollere, me ipſe oppugnabo aliquantiſper, neque ibo inficias, noſtram patriam non circumfluere tantis copiis, ut alienæ opis non indigeat, abſit ut id in animum inducam. Haud nego, (*a*) eam robuſteis lignis aliisque carere: quibus bene accidit, quòd non perinde, ut olim, abundemus. Tunc enim culti agri minùs eſſet. Nunc tantam eorum vim navigia & celoces noſtræ è Norvagiâ & Veſtophalorum ſylvis advectant, ut difficulter quis crediturus ſit, tantum trabium, quæ ædificiorum fabricæ deſtinantur, aut ad aggerum munimenta adverſus maris impetum comparantur, extare poſſe. Quis uſquam in ditiunculâ (ſi ita appellare fas licitumque eſt) à ſylvis nudâ, tantum (*b*) navium mari innatare vidit? Conferant in unum navigia ſua, aut claſſes Regna aliquot, non æquabunt numerum, ſi vel triremes in ſupplementum advo-

(a) Lignorum inopia Hollandiæ. (b) Navium numerus immenſus.

advocent, quarum in procelloſo furioſoque pelago nullus hîc uſus eſſe poteſt, ut periculo ſuo didicerat olim Druſus. Nam præter minorum navium vim, quæ innumeræ ad convehendas ultrò citroque merces, utenſilia, cerviſiam, alimentariam annonam, epibatas & vectores, inter adjacentes ac contiguas regiones, Oceano abſtinent, quantus dii immortales, eſt onerariarum navium numerus, quas Græco vocabulo *Holcadas* vocamus! quas mille, aut minimum octingentis pauciores non eſſe crediderim, quæ in cunctas orbis habitati partes commerciorum cauſâ vela faciunt, nullâ anni temporum, tempeſtatumque reverentiâ, aliter quàm Romana quondam conſtituit ſeveritas, quæ maria claudebat & reſerabat ſtatis anni temporibus: proculcatâ adhæc majorum noſtrorum (qui genituræ meæ initia paululum præceſſerunt) religione, qui, niſi conſignatis tabulis teſtamentorum, expiatiſque mentibus, mare non tentabant, ſolutis immutatiſque nunc priſcis moribus, & antiquatis inſtitutis, quaſi per ſummum vitæ contemptum & religionis ludibrium. Earum verò holcadum nonnullæ in Gallias enavigant vini ſaliſque gratiâ: nonnullæ Hiſpanias petunt, aromatum, ſalis, olei, vini, aluminis, ſacchari, & fructuum cauſâ: aliæ Livonios, Boruſſos, Sarmatas, Gedanum, Vandalos, Cimbros, frumenti ſecalicei gratiâ adeunt:

ſunt,

ſunt, quæ extremam (*a*) Thulen (Iſlandiam à glacie concreto ſolo nominant hodie) ſub axe jacentem quærunt, ut duratis vento piſcibus ſaburrentur, eodem periculo etiam Bergos, Plinio non incognitos, veſtigantes. Neque deſunt, quæ malos nauticos, velificationi deſtinatos, navalem materiam, & ſectilia de robore ligna, utenſilibus, cupis, doliis, arcis, & inteſtino domorum ornatui copioſum apparatum è Norvagiâ requirunt: atque hæc omnia cum quâdam vitæ projectione audent homines, ſui prodigi, ut merito Zoroaſter eos, (*b*) audacis Naturæ opificia nuncupârit, qui (*c*) fragili ſe ligno & tabularum compagibus credunt, *digitis à morte remoti. Quatuor aut ſeptem*, ut Satyrographus inquit. Sed ut ad inſtitutum revertar, vicem propè (*d*) caſtrorum præſtant nobis naves: ſunt prætoriæ loco ducum, cataſcopia exploratorum, graves & onerariæ lignatorum, corbitæ frumentatorum; ſunt & aliæ pro pabulatoribus & aquatoribus. Itaque tametſi nobis alicubi ſylvæ extent cæduæ, alneta ſint frequentia, concædes & trunci arborum lignorum aliquantas ſtrues, concinnatoſque ramorum ac virgultorum faſces miniſtrent, haud ſuppetit tamen tanta eorum copia,

---

(a) Thule Iſlandiæ. (b) Homines τολμηρoτάτης φύσεως τεχνάσματα. (c) Hominum projecta audacia in navigando mari. (d) Naves loco caſtrorum ſunt.

copia, quæ Martialis Flaccique votis reſponſura, perennem & largâ manu exſtructum (*a*) focum onerare poſſit: quæ Mattiaco in agro longè minor eſt. Verùm provida rerum parens Natura aliâ viâ nobis affatim proſpexit, quâ inopiam lignorum levaremus, & quidem meliùs, quàm nonnullis inter Scythas populis; qui lignorum egentes, oſſibus ignes alere ſcribuntur, nimirum (*b*) foſſitio ceſpite, qui, è terræ fodinis erutus, ſole excoctus, ventoque arefactus, igni alimentum obvium, minimeque contemnendum præbet, eſtque tuendo igni fomes, quàm Promethea illa ferula, paratior. Hujus tam (*c*) copioſa materia & luxuries in lucem profertur, & per univerſam Hollandiam Zelandiamque annis omnibus crematur, atque in alienas regiones tanta ceſpitum ſylva, quibus multæ navium centuriæ onerantur, exportatur, ut vix annos pauculos ſuffecturam eam non ſine cauſâ quis exiſtimare poſſit: ita ut, quod de Hiſpaniæ metallis (*d*) Poſidonius orator dixit olim, jure huc accommodari queat, eſſe θησαυρὸς φύσεως ἀενάου καὶ ταμιεῖον ἀνέκλειπτον, hoc eſt, perennis atque affluentis Naturæ opes, & inexhauſtum penum. In quo fodiendo mirum quanta ſit laboris indefeſſi ſedulitas, quàm pertinax hominum patientia contentioque, ut ſperare videari-

---

(a) Ligna alendo foco. (b) Ceſpites foſſitii. (c) Ceſpititiæ materiæ copia. (d) Poſidonii dictum.

videantur è ſubterraneis latebris ſe in lucem producturos Plutonem, ipſum divitiarum Deum: quod ſcitum refertur (*a*) Demetrii Phaleræi de metallariis foſſoribus, qui argenti fodinas in Atticâ exquirebant. Materiæ hujus ceſpititiæ plura ſunt (*b*) genera, quæ colore, levitate, & pondere materiæ, adhæc cineris, quo ſe obruit, bonitate & candore differunt, atque examinantur. Primum genus vile eſt, rarum, inane, fungoſum, valdè leve, color illi impluviatus, qui rubiginem parietum, è pluviæ defluxu natam, mentitur: quod genus deterrimum eſt, neque uſui civium expetitum, ſervit ferè cortinis cerviſiariorum inflammandis & concoquendis; quod accenſum vultus è vivido colore plumbeos, cadaveroſos, larvisque aſſimiles homines facit, tetramque exhalat mephitim: quo odore non rarò etiam animi defectus (uti præſentiùs in bituminoſis carbonibus fit) conciliatur, quem ſal inſperſus tollit. Alterum denſius eſt, furvum, ſegmentis virgultorum intermeantibus & paluſtribus cannis interciſum, gravitate mediocri, promiſcui uſus. Tertium ponderoſum, laterum coctilium duritiam quandam imitans, quod cæteris natatu fluitantibus ſolum ſubſidit aquæ immerſum, tardeque ignem concipit, ſed conceptum diutiſſimè continet, cinereum colore, ſabu-

---

(a) Demetrii Phaleræi dictum. (b) Ceſpitum genera plura.

ſabuloſoque ſolo effoſſum. Eſt &, quod è ſalſuginoſâ terrâ conformatur in glebas Zelandiæ domeſticum, (*a*) Dariam vulgus vocat, de quâ Plinium ſenſiſſe credibile eſt, ubi Cauchorum, in æſtuariis maris Oceani degentium, inopem turbam luto terráve (utroque enim vocabulo utitur) vento magis, quàm ſole ſiccatis, & cibos coquere, & membra, frigore rigentia, calefacere teſtatur. Quæ verba ejus propè definiunt, cujuſmodi ceſpitum genus ſit Daria, nam & lutum eſt, ubi permaduit, & terra, ubi aruerit expreſſo madore. Sic enim ait: *Captum manibus lutum ventis magis, quàm ſole ſiccantes, terrâ cibos, & rigentia ſeptentrione viſcera ſua urunt.* Præter hæc eſt, quod, verriculis è fundo aquæ extractum, pingui luto conſtat, quæ materia in lacus quoſdam quadratos, ubi aqua priùs redundans diffluxerit, affunditur, & complanatur, poſteà arefacta in metas rariores aggeratur, ut vento perflatæ ſolique penetrabiliores ad uſum durentur. Habent & inopes ruſticorum familiæ inter Ciſrhenanos Friſios peculiare ceſpitum genus, in teſſellas, prius dictorum more, conformatum, (*b*) fimo bubulo conſtans, interſperſis ſtraminis, arundinum, fœni quiſquiliis, ad ſolem æſtivum excocto: ſed cujus fumus infeſta acrimonia ſic urit oculos, ut lippitudinem facilè conciliet. Hactenus Naturam haud nover-

(a) Darii Turf. (b) Ceſpites è fimo. Schocken.

vercantem nobis, ſed cùm in arcendo frigore, corporibus, præſertim gracilibus (quod Euripidi cum Cicerone placuiſſe video) infeſto, tum in fovendo calore, vitæ amico, benignam, hoc eſt, pro inopiâ nos cumulatos domeſticâ pariter & externâ copiâ, invenio. Percurram obiter unum præterea atque alterum noſtræ egeſtatis argumentum, non aliò comparatum, niſi ut intelligatur, nullam regionem undecunque beatam, aut felicitatis numeris omnibus perfectam dici poſſe, quando ita Deo, opifici univerſi, mundi animo, à primis rerum primordiis placuit, pro eâ, quam gerit, rerum humanarum cura, ne in unam cuncta largitatis ſuæ munera ſemel effunderet, ſingulis nonnullâ benignitatis partê mutilatis, quo ſic admoniti mortales diſcerent mutuo auxilio, & adjumento ſublevari, in mutuis opibus ſubſidiiſq. conquieſcere, per commercia bonorum conſpiratione amoris conſẽtire, & ſocietatis vinculo colligari. Affluentia itaque lini lanæque copioſa nos deficit, illìc agrorum paucitate, hîc raritate pecoris, nulla tamen regna linificio, ſive (*a*) linearum telarum texturâ comparari, multo minùs æquari nobiſcum valent, certè operum ſubtilitate Arachnæos labores, ne dicam Palladias manus provocant noſtratia lintea, toto orbe notiſſima, Regum ac Reginarum præcipuæ deliciæ, quorum

(a) Lineæ telæ.

quorum cum nive certat candor,cum ſindone tenuitas,cum byſſo pretium. (*a*) Lanificio concedimus Britanniæ ob lanigeri pecoris multitudinem, & bonitatem vellerum, (*b*) pannorum tamen laneorum infinitatem quandam concinnat, apparat, & ad exteras gentes procul exportat hæc regio, quos ad centena millia numero accedere arbitror. Unum penè omiſeram, quod tamen inter delicias & opes, quibus ſe jure ſummo jactare poſſit & gloriari Hollandia, quaſi auctarium numero accedere debet, (*c*) Cuniculorum pelles, quarum vis tanta eſt, ut innumeras myriadas conficiant, quæ omnes (niſi quas aut ſitus, & incuria corruperit, aut importuno tempore deductas pili fluidi vitiaverint) in eas oras amandantur, quæ nobis muſtelinas, vulpinas, lupinas, & pretioſiores, ut ictidibus (quas Martes vocant) & Scythicis muſtelis detractas, quibus Sebellinis nomen eſt, remittunt, mirâ mortalium ingeniorum analogiâ, quæ penes ſe nata, & domeſtica bona plærunque deſpuunt, exotica ac periculis empta amplectuntur: uſqueadeò ſpecioſa illis ſunt, quæ nobis ut propria vileſcunt ac ſordent. Hactenus & adoptivas & privatas Hollandiæ opes, non fugitivas quidem illas & Tantaleas, ſed cum æternitate (citra invidiam loquor) communes enumerare volui,
de

(a) Lanificium. (b) Pannificium Holl. copioſum.
(c) Cuniculorum pelles.

de quibus non verè minùs, quàm facetè reſpondit (*a*) Nicolaus Nicolajus, primi nominis Poëta, nullam eſſe in eâ regione quantumvis exiguam terræ, aut aquæ portionem, quæ non ingentes fructuum proventus affundat: nec mirum, ubi ſteriles arenæ ventri alimenta, gulæ cupedias, veſtibus munimenta è cuniculis ſuppeditant; aquæ & euripi piſces miniſtrant menſis, & inſilium aquarum margines vim ingentem ovorum producunt, quæ fulicæ, merulæ, capræ, vanelli (kivitas vocamus) & anates excluſa ibi in nidis deponunt: nam aves, quibus quotidie culina inſtruitur, quis enumeret? præter communes illas, capos, gallinas, columbas, coturnices, alaudas, perdices, turdos, gallinagines, ruſticulas, catarractas (ſcolveros dicimus) anſeres, cygnos, ardeas ſtellares, grues, otidas, (trapganzas vulgò) penelopes, querquedulas, pardalos, pavos hæmatopodes, ſturnos, & parorum genera. Nolo hîc glorioſiùs prædicare (*b*) pomaria, & hortos, omni felicium arborum genere conſitos, qui paſſim totâ inſulâ plurimi viſuntur, tantâ pomorum ubertate ſcatentes, ut voluptariorum Phæacum regio, & decantata illa Alcinoi Regis pometa manus victrici huic ſint ultrò porrectura. Neque deſunt quæſiti (*c*) deliciis horti, & topiario opere lumina paſcentes, quibus

(a) Nicolaii dictum. (b) Pomaria Holl. (c) Horti deliciares.

bus felicior tamen (non inficior) eſt Brabantia, & benigniore cælo utens, & dominos habens, qui de ſuo transferri peculio imperent. Sunt & Lugduno Hollandiæ ſua (*a*) roſaria cultiſſima, non bifera aut Pæſtanis comparanda, interim tamen citra luxum & invidiam oculos, animi feneſtras, recreatura. Venio ad (*b*) potum, quo ſitim levare ſolemus; is pro conditione hominum variat: opulentiores vino utuntur, Cereali poculo plærique omnes, ruſticanæ familiæ lacte aquoſo, ejusque ſero, aut oxygala; plebejum vulgus ptiſana hordeaceóve cremore. De vino, ut exotico, poſteriùs dicam, tum quia Cereris prior uſus eſt, à quâ, hoc eſt, fruge (*c*) Cerviſiam dictam Plinii teſtimonio conſtat, eandem & (*d*) Celiam Hiſpanis dictam, quam appoſitè deſcribit Iſidorus Hiſpalenſis his verbis. *Celia* (inquit) *à calefaciendo apellata, potio eſt, è ſucco tritici per artem confecta, ſuſcitatur enim igne vis illa germinis madefactæ frugis, ac deinde ſiccatur, pòſt in farinam redacta molli ſucco admiſcetur, quo fermentato ſapor auſteritatis & calor ebrietatis adjicitur, quæ fit in his partibus Hiſpaniæ, cujus ferax vini locus non eſt*: quibus verbis eandem deſcripſit Paulus Oroſius, addens, eâ potione uſos Numantinos poſt longam ex obſidione arctiſſimâ famem, incaluiſſe, atque ita prælio ſeſe obtuliſſe.

(a) Roſaria Lugduni. (b) Potus genera. (c) Cerviſia. (d) Celia.

ſe. Similiter & L. Florus narrat eos, ad extrema redactos, poſtquam ſe epulis quaſi inferiis ſemicrudæ carnis & Celiæ (ſic indigenæ, inquit (*a*), potionem è frumento vocant) impleviſſent, in Romanos eruptionem feciſſe. Hæc illi de *Celiâ*, cerviſiæ ſpecie, quæ cum *Zytho* ferè eadem eſt, Ægyptiorum invento, unde & *Peluſiacum* Columella vocat illo verſu,

Et Peluſiaci proritet pocula Zythi.

Dicam autem, quod ſentio, cum bonâ pace doctiorum, quid putem fuiſſe diſcriminis inter illius ſæculi potum, & noſtram cerviſiam, ſi priùs Cereale poculum multis nominibus (*b*) variè appellatum oſtendero. Galenus itaque ζῦθον, Theophraſtus ζεῦθον, Plinius cum Columella *Zythum*, Ariſtoteles οἶνον κρίθινον ceu *hordeaceum vinum*, idem etiam πῖνον, dixerunt, Hellanicus βρύτον, ubi de Thracibus loquens, πίνουσι, inquit, βρύτον οἱ θρᾶκες ἐκ τῶν κριθῶν, hoc eſt, *bibunt Thraces bryton ex hordeo*; quod & Hecatæus de Pæonibus, quos (*c*) Pannonios dicimus, teſtatur: & Archilochus, cujus locum ex Athenæo libet adſcribere, tum ut Thraciæ potationis documentum ſit, tum ut interpretis, fœdè lapſi, errorem aperiam, qui ita habet, ὥσπερ αὐλῷ βρύτον ἢ θρᾲξ ἀνὴρ ἢ φρὺξ ἔβριζε κύβδα, hoc eſt, *More Thracis aut Phrygis*

(a) Lib. 2. (b) Cerviſiæ variis nominibus dictæ.
(c) Pæones Pannonii.

Phrygis reclivi capite cerviſiam ſtertendo efflabat, tanquam tibiâ inſonans. Eundem potum Græcorum vulgus (*a*) *Phocadion* nunc vocat. Accedit eodem & (*b*) *Curmi* Dioſcoridis, aut, ut Poſidonius appellavit, (*c*) *Corma.* Neque diverſum potum eſſe puto (*d*) *Sabajam*, quem paupertinum eſſe in Illyrico potum, ex hordeo vel frumento in liquorem converſum, ſcribit Marcellinus, unde injurioſo probro Valens Imp. à Chalcedonenſibus *Sabajarius* compellatus fuit, eodem teſte. Lego & apud (*e*) Sarmatas, quos Rutenos appellamus, monachorum menſis uſitatam eſſe potionem acidam, frumento miſtam, quam ſuâ linguâ (*f*) *Kuvas* nominent. Videtur itaque ex iis, quæ de Celiâ ſuperiùs memoravi, & è viribus, quas Dioſcorides Zytho & Curmi attribuit, hoc diſcrepare à Cerviſiâ Zythum, vel quocunque alio vocatum nomine, quòd hordeum aut triticum molita macerabant in aquâ, donec ex putrilagine acorem indueret liquor, & vineum ſaporem guſtui offerret citra coctionem. Idque (g) Plinius quoque oſtendit his verbis. *Eſt & Occidentis populis ſua ebrietas, fruge madidâ, pluribus modis per Gallias Hiſpaniaſque, nominibus aliis; ſed ratione eadem. Hiſpaniæ jam & vetuſtatem ferre ea genera docuerunt. Ægyptus quo-*

(a) Phocadion. (b) Curmi. (c) Corma. (d) Sabaja. (e) Sarmatæ. (f) Kuvas Rutenorum. (g) Plin. lib. 14.

quoque è fruge ſibi potus ſimiles excogitavit, nullaque in parte mundi ceſſat ebrietas: meros quippe hauriunt tales ſuccos, nec diluendo, ut vina, mitigant. Heu mira vitiorum ſolertia! inventum eſt, quem ad modum aqua quoque inebriaret. Meminerunt omnes madidæ frugis, nuſquam concoctæ: hinc eſt, quòd Paulus Ægineta Zythum tradit eſſe acrem vi putredinis, & rurſus ob acorem frigidum, pugnantibus inter ſe facultatibus (quippe quum acre calfaciat, acidum refrigeret) ac proinde malignum ſuccum generare. Quod diſertiùs extulit & (*a*) Galenus profeſſus, Zythum calfacere nonnihil ratione acrimoniæ, longè maximâ ex parte refrigerare ob aqueum acorem: illinc caput ferit, hinc nervis incommodat, quod de eo ſcribit Dioſcorides. Noſter verò Cerealis potus conficitur decoquiturque ex eâ, quam (*b*) *Maltam* (fortè ἀπὸ τȣ̃ μαλθακου̃, quod mollis ejus, & ori gratus ſapor,) vocamus, quæ eſt Aëtii Amideni (*c*) *Byne*, quam exponit eſſe hordeum aquâ madidum, ex quo germen erumpit, atque inde cum enatis ligulis torretur, quæ deſcriptio aptiſſimè quadrat in Maltam noſtratem: inde adjicitur poſteà triticeum far, molâ fractum, cum lupo ſalictario: at iſte potus dulcis eſt, neque vinoſam mordacitatem ad linguam adfert, niſi vetuſtatis momentum acceſſerit, quæ acorem admiſtione fermenti conciliat, quum

(a) Lib. 6. de ſimpl. facult. (b) Malta. (c) Byne.

quum zythus illico vinoſum ſaporem repræſentet. Quid, quòd totum etiam annum duret ſine acoris vitio noſtra Cerviſia, ſed Martio menſe cocta cortinis; cujus cauſſam referunt ad primi veris vim atque ſingularem efficaciam. Ubi ridiculum ſe præbet (*a*) Cardanus, qui lupi ſalictarii ſeminibus, è quibus ſupervacaneus humor omnis, putredinis parens, abſumptus ſit atque exinanitus, vim eam aſſignat, quaſi ſolùm vetus lupi iſtius ſemen cocturæ immittatur valido effectu. Cur verò non cæteris menſibus eadem vis perſtat, quibus etiam magis humiditas decoxit: Sed de Cerviſiâ plus ſatis. (*b*) Vino Hollandia non niſi importato utitur, & exotico, cujus tamen tanta eſt affluentia, ut fidem ſuperet. Quid verò glorior importati copiâ? quaſi ignorem vinum temulentiæ naſci, nervos virtutum incidere, mentes ad inſaniam præcipitare: Utinam Nerviorum mores in exemplum traxiſſent, neque vinum & reliquas res, ad luxuriam pertinentes, inferri permiſiſſent majores noſtri, excluſo mercatoribus aditu; quod feciſſe illos ſcribit Cæſar, quòd iis rebus relangueſcere animos, & virtutem remitti exiſtimarent? quod ipſum & reliquos Belgas ſecutos confirmat, abſterrendo mercatores, ne importarent, quæ ad effœminandos pertinerent animos. Utinam cum Minutio Felice gloriari

P nobis

(a) Cardani error. (b) Vinum.

nobis liceret, quòd convivia non mero duceremus, ſed gravitate hilaritatem temperaremus? Sed ſtultum eſt & præpoſterum, malo admiſſo atque inveterato mederi velle, nimirum ſerò Cumani ſapimus, quando in mores receptum jucundum nefas ſeriùs querimur: quando dulcedine tantâ huic dedita jamtum ſuo tempore millia hominum deploret Plinius, ut vix aliud vitæ præmium intelligerent, quàm vinum abſumere, imò tunc ſe rapere vitæ uſuram exiſtimarent, quum quotidie priorem diem, atque etiam venientem perderent. Liberet familiare iſtud bibendi vitium in Arctoäs gentes rejicere, unde in modum gangrenæ contagio mali proſerpens mores noſtros infecerit corruperitque; & quidem in hoc (*a*) triplicis mundi ætatis ſenio, quo poſt primum tunc fræna tenentis Rationis principatum, dein poſt aviditatem ingenitam animoſè ac fortiter faciendi viris armiſque, incitato ſæculo, nunc demum decoxit ac verè conſenuit. Verùm quando penitiùs mecum rem conſidero, non Thraces, aut Scythæ nos docuerunt, ſine reſpiratione pocula obducere, hoc eſt, (*b*) amyſtide certare, ſed ejus rei crimine arceſſendi potiùs mihi videntur ipſi (*c*) Romani, ſi quam haberet genuinam ſobolem Roma, illa rerum domina, quæ (*d*) Torquatos

(a) Ætas mundi triplex. (b) Amyſtis. (c) Potatores Romani. (d) Torquatus.

quatos eâ laude glorioſos dedit: Illa Cicerones (*a*) Bicongios aluit, qui binos congios (qui duodecim ſextarios efficiunt) uno impetu ſicco ore hauſêre: Eadem (*b*) Piſones edidit, bidui binoctiique moram perpotatione continuantes: (*c*) Antonios extulit, qui edito volumine temulentiæ ſuæ patrocinium, ceu velum quoddam intempeſtivæ crapulæ, obtenderunt. Taceo de (*d*) Græcis, famam eâ arte in proverbii ludicrum verſâ meritis. Taceo Parthos, gloriam eâ virtute quærentes, quos eò magis ſitire, quò plus biberint, ſcito reſponſo legati Scytharum dixiſſe produntur. Cui dicto quia non alienum eſt Iberæ gentis dicterium, quamvis ſalſum, attexendum eſt, quæ Belgarum admiratur ſolertiam, quaſi dum alter alterum poculis ad bibendum invitant, Lynceis oculis pervidentium eos ſitire, velut auctâ aviditate ex bibendi conſuetudine. At enimverò ſi quis ad calculum revocet, quâ in re culpæ exortes (id quod defenſuros nonnullos arbitror) Romani magis, quàm noſtri homines, fuerint, momento præponderaturam gravi illorum bilancem deprehendet, convictoſque damnabit. Dedit Græcis, dedit Italis, dedit Hiſpanis aquæ fontanæ laticem, ut ſaluberrimum, ita palato æſtuantioribus in locis gratiſſimum, Natura, nobis hac parte ini-

(a) Bicongius, (b) Piſo, (c) Antonius, (d) Pergræcari.

qua, quibus corruptius elementum iſtud impertivit: quâ ratione Nili accolas vina non expetere Spartianus ſcripto prodidit, quòd tanta eſſet illius fluenti dulcedo. Dedit inſuper illis generoſa vina, quibus hilareſcant, nobis cremor ex hordeo toſto ac frumento vini factitii locum tuetur, & nomen ſpecioſum, de quo (*a*) Tacitus inter Germanos meminit: *Potus humor ex hordeo aut frumento in quandam ſimilitudinem vini corruptus.* Illi nativo vini ſapore non contenti, ita ut à dolio depromptum eſt (quod laudat Heſiodus) ſacco vires ejus frangunt; nervoſque minuunt, tum ut plus capiant ventres, tum ut ea irritamenta palatum exſurdent (liceat Horatiano vocabulo uti) adulterinâ ſuavitate corruptum, ac veluti exectum caſtratumque: quid mali, ſi noſtri homines nativo plærique gaudeant impenſiùs, haud dum edentulo? Illi æſtivâ glacie falernum frangere in deliciis habuêre, neque invidemus nos illorum gulæ (cui totus orbis olim anguſtus nimium fuit, quorum luxuria annum vertebat) iſtam orexin, dum ne viciſſim invideant nobis morem excipiendi nos mutuis ſcyphis, ab (*b*) Homericis Diis aſſumptum. Sugillat Tacitus Germanicam bibendi conſuetudinem, quâ diem noctemque continuabant potando, (*c*) probri tamen vice

(a) Tacitus. (b) Homer. Odyſ. (c) Bibacitati honos habitus.

cè nulli inter illos objectum ait: at ea gloria (*a*) L. Piſonem Tiberio Principi commendavit, ut urbis Romæ curator deligeretur, quòd biduo & duabus noctibus pergræcationem illam continuaſſet. (*b*) Torquato terni congii, uno ſpiritus impetu epoti, proconſulatum peperêre, quod factum inter miracula & oſtenta habitum, & prodendum quoque. E quibus exemplis diſciplinam, Romano ſupercilio dignam, accipimus, Imperatores Romanos majus præmii illectamentum, majuſque operæ pretium ſtatuiſſe arti illi, quàm Mithridates, ille Ponti terror, aſſignârit bibacitati, quod argenti talentum fuiſſe refert Athenæus. Illud verò æquiſſimis animis accipiendum & condonandum etiam Germanis, quod commemorat Tacitus illos vinolentos crebris cieri rixis, quæ dimicatione vulneribuſque tranſfigantur; ſed demum reconciliari, & ſimultates atque inimicitias inter pocula datis mutuis dextris obrui: id quod ut longiſſimè abeſt à nominatarum anteà gentium moribus, quæ immortalia atque inexpiabilia odia pertinaciſſimè colunt, ita indignum Chriſtiano homine, cujus iræ cum Sole pariter occumbente ſepeliri debent. Porro inter (*c*) vina, quibus Hollandia utitur, præcipui uſus ſunt, quæ Germania ſecundo amne ſubmittit, varia

P 3 nomina

(a) Piſo bibo inexplebilis. (b) Torquatus. (c) Vina Holl. familiaria.

nomina è natalibus collibus ſortita: Secundi loci eſt Gallicanum & Sequanicum: inde Hiſpanienſe ſeu defrutum, ſeu ſapa, ſeu alterius generis temetum, quibus ſuccedunt Falernum, Arviſiumque nectar: quod Dyrrhachinæ naves, longo ſanè itinere fretum Herculeum emenſæ, ſubvehunt, diſcutiendis ac ſerenandis animi humani nubibus convenientiſſimum. Sed quid immoror in fecundiſſimi argumenti materiâ diſertus, quin tranſitum paro ad peculiaria noſtræ regionis propria, Britannicam herbam, ob ſingulares virtutes tranſplantari jam cœptam, & veluti mangonio corrumpi, cælumque mutare, & Phallum, Catulliani tenti non diſſimilem, unde & nomen illi primus creavi, in Caricibus denſis ſoboleſcentem. Hollandiæ itaque peculiari dono Natura dedit proventum lætum (*a*) Britannicæ herbæ, quam præſentanei remedii vim præbere in profliganda Scelotyrbe & Stomacacce, vitiis Straboni & Plinio notis, experiuntur cum incolis exteri quoque; quibus malis dentes labuntur, genuum compages ſolvitur, artus invalidi fiunt, gingivæ putreſcunt, color genuinus ac vividus in facie diſperit, liveſcunt crura, ac in tumorem laxum abeunt; quam herbam confines Oceano populos Britanniæ, ex adverſo ſitæ, velut propinquæ dicaviſſe nominis originem Plinius autu-

(a) Britannica herba. Lepel-bladen.

autumat, lapſua (ni fallor) lingæ imperitiâ, (*a*) quando herbæ nomen dediſſe ceſpites videntur, quibus aggerum moles vallare adverſus maris impetum atque munire noſtri majores docuerunt: in quibus copioſè nec alibi temerè provenire ſolet, quos patrio vocabulo *Brittas* nuncupamus, in quibus natalibus præſentiorem longè efficacioremque herbæ ſuccique potentiam quotidiana commonſtrat experientia. Vulgus rhizotomorum & herbariorum (*b*) Cochleariam à ſpecie nominaſſe videtur, quòd in foliis oblongis ac nigricantibus extremitas in cochlearii formam rotundetur. Huic à liberandis malo dentibus, quaſi Uritandiæ, nominis originem aſſerit (*c*) Goropius noſter, fingendis etymis dexterrimus. Produxit eadem Natura in ſabuletis naſcentem inter careƈta *Phallum*, Hollandiæ quoque proprium, dum virilis membri rudimentum exprimere per ſe illa conatur; cujus deſcriptionem è commentariolo, olim à me publicato, hîc adſcribendam duxi. *In medio acutarum caricum (quos* helmos *nominamus) velut umbilico, ſub extremâ arenæ ſuperficie maſſula invenitur alba, rotunda, pilam manuariam, aut bulbum ſpecie pariter & candore referens, cui nervus biſulcus aut fibra gemina radicis loco ſubeſt, quo ſuccum (uti arbi-*

(a) Britannica unde nomen ſortita. (b) Cochlearia. (c) Goropii de Britannicæ nomine judicium: Phallus.

arbitror) rapit; mucco ea lento, viſcido, coacti juſculi cremoris've in modum ſpiſſo abundat, gravi uſqueadeo, ut aquæ pondus ſuperet, fuſilis plumbi fermè adæquet, eodem adeò gelido, ut volæ manus appoſita maſſa (quam Pliniano vocabulo dixiſſe Volvam non abs re licebit) penetrabilis frigoris ſenſum adferat. Ea ubi primum ſcrobe revellitur, pallidior eſt, mox paulatim purpuraſcit, intercurrentibus ſparſim ceu venulis quibuſdam ſanguineis; à quo colore nonnihil evariat fibrarum magis lividus coles, in concreti ſanguinis nigrorem paulatim emoriens. At muccus, quem dixi, revulſâ à terrâ volvâ citiſſimè liquitur ac diffluit: quin & coles ipſe non multo pòſt flacceſcit: idem viroſum uſqueadeò halitum efflat, ut vel totius cubiculi aërem ſit infecturus ſatiaturuſque. Hæc volva, quæ vernaculo idiomate à rotundâ, quam præ ſe fert, formâ Duyvels eyeren / *hoc eſt, Manium ſive dæmonum ova, alii bufonum ova nuncupant, menſibus autumnalibus citiùs tardius've pro diverſâ anni facie ac temperie diſrumpi vomicæ inſtar diffundiq́ue ſolet: quo tempore rectus inde ſcapus coléſve exilit, illæſâ volvâ exemptilis, ac tum quidem ſcroti faciem propè mentitur turgida volvæ moles. Neque verò ſilentio involvendum eſt, id quod miraculi vicem implere poſſe, ne dicam ſuperare, crediderim, quod nimirum ſcrobe revulſâ maſſa, ſive volva etiamnum integra καὶ ὁλόκληρος, priuſquàm colem effuderit, ſi fortè recondatur in penum, aut quemvis etiam domus angulum ſeponatur, poſt exactum*

diei

diei unius atque alterius curriculum in juſtam ſuamque magnitudinem erectum ſcapum emittet : cujus rei documentum ab uno atque altero indubitatæ fidei homine quum accepiſſem, volui & ego periculum facere. Itaque abſtruſis in penetrale Muſæi mei adytum binis ejuſmodi volvis, oculatus ipſe teſtis eorum fidem approbavi. Materiâ ſcapus fungoſâ conſtat, rarâ, plumâ leviore, maculoſus, cinerei propè coloris, foramine pervio rimoſus, eoque lævi ac velut dedolato, interiùs latiore, ſub exitum arctiore, teres, ad duorum palmorum menſuram accedens. Sunt qui etiam dodrantales inveniſſe ſe prædicant. Huic inſiſtit, non uti fungo petaſus, ſed galea aut capitellum, in figuram metæ propemodum faſtigiatum, exemptile, cætera glandis virilis ſpecie, niſi quod cancellata ſit cute, quale elephanti traditur eſſe corium, vel qualis echinus, bovis ventriculus, cancellis rhombi formibus præditus ſpectatur : ejuſdem extimus vertex rugis adſtrictior foramen habet, quâ gravis exſpirat halitus, proptereà à muſcis frequenter obſeſſus : id capitellum cauli eſt concolor. Vidi etiam ſæpenumero, anteaquam hæc cuderem, atrum in caule prorſus niveo, ſed ſenio id acceptum referri debebat, exoleto namque pro candido anthracinus mutatur color : interdum etiam è leucophæo virorem induit capitellum illud, qui non multò pòſt in furvum abit.

CAP. XVI.

De Hollandiæ ingeniis, ſtudiis, & moribus.

DE Hollandorum ingenio ac moribus, quò natura gentis maximè inclinet, ſupervacaneum aut certè nimis in tenui poſitum laborem ſumpturus ſim, ſi perſcribere accuratè & minutias ſectando velim, attigiſſe tamen breviter patriæ amor poſtulat; ſunt namque (*a*) ſingulis ferè gentibus certæ & peculiares morum ideæ; quum Afris bilingues & ſubdolos animos tribuat Firmicus: Scythas immanis feritatis crudelitatiſque damnet: Græcos vanos & leves: (*b*) Aſiaticos laſciuos & luxurioſos: Hiſpanos elatâ jactantiâ præpoſteros idem appellat: (*c*) Gallos Trebellius Pollio leves, Vopiſcus inquietos & novarum rerum avidos inſimulat: (*d*) Ægyptios litigioſos & acerrimos repoſcones Marcellinus non ſemel notat: (*e*) Francos mendaces, ſed hoſpitales Salvianus Maſſilienſis dicit: Gothos perfidos, ſed pudicos: diverſæ ab his naturæ Alanos: (*f*) Saxones idem crudelitate efferos, ſed caſtitate venerandos: (*g*) Britanni manducones & palati minimè ſurdi appellantur. Ad eundem modum (*a*) Hollandi ſtupidi audimus, & craſſæ Mi-

(a) Gentibus ſingulis ſuæ morum ideæ. (b) Aſiatici. (c) Galli. (d) Ægyptii. (e) Franci. (f) Saxones. (g) Britanni.

Minervæ homines : quod mirum aut novum videri non debet in iis ; qui in extremo Oceani ambitu ad Arcton expoſiti, craſſo caliginoſoque ſub aëre nati & educati ſimus : quando & (*b*) Cordubæ natos Poëtas in æſtuoſâ Hiſpaniâ, ſubtiliore longè cælo, pingue ſonantes cum convitio appellet Cicero, tametſi civitas illa protulerit clariſſimos eâ in arte, duos Senecas & Lucanum; tantoque etiam magis, quòd juxta Heraclitum anima ſicca ſit ſapientiſſima: quomodo autem in regione uliginoſâ, ventorum rabiei atque pluviæ obnoxiâ, adde & ſaginæ corporum addictiore ſiccitas illa mentis, ſubtilitatis & induſtriæ comes, requiri tanta poſſet, perinde ut in eâ, quam modo nominavi, regione? Sed video nos hac in notâ ejuſdem eſſe conditionis ac loci cum Spartanis, quibus, cælo parum benigno natis, rerum inſcitia & craſſum ingenium à Romanis, ſuarum laudum ampliſſimis præconibus, alienarum detractoribus, attributa fuêre : illi rudes, imperiti, planeque hebetes, res tamen domi militiæque decantatiſſimas, vel hoſtium teſtimonio, prorſuſque inauditas geſſêre : Et nos Batavi olim craſſi ingenii, & tantum non bardi Poëtis habiti, rebus tamen fortiter geſtis, & præclarâ fide, tale documentum dedimus, ut eirones illi nos ab extremo Oceano, perfidiæ ſuæ vindices, redimere atque evocare non ſine

(a) Hollandi. (b) Cordubenſes à Cicerone notati.

tacitâ flagitiorum ſuorum conſcientiâ coacti fuerint. Dixerit Martialis, omnium hominum irriſor, aurem Batavam pro craſſâ & ſtupidâ, nos convitium in decus vertimus eodem modo, quo Pindarus deprecatur vetus maledictum probrumque, ſuæ genti, hoc eſt, Bæoticæ ingeſtum, quæ (*a*) ſuina audiebat, à ſtupore mentis: id enim non diſſimulat in Olympiis ipſemet his verbis, *ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθὲς λόγοις εἰ φεύγομεν Βοϊωτίαν ὗν*, hoc eſt, ut intelligatur, an re vera vetus probrum Bœotiæ ſuis effugimus. Genus hominum procerum habet (*b*) Hollandia, altâ magis, quàm humili ſtaturâ, corporibus validum, formâ liberali, ingenio aperto & facili, quod olim dolis atque exterorum artibus obnoxium propterea fuiſſe notatum eſt: ſed nunc ea ſimplicitas, tanquam cos attritu, peregrinationibus longoque commerciorum uſu exercita, vafriciei nonnihil attraxit, quòd mercaturæ & negotiationis ſtudio bona pars hominum quantumvis longinquas totoque terrarum orbe ſemotas ac diſſitas regiones peragrat, unde multiplex linguarum & ingeniorum cognitio mores imbuit, & in Ulyſſeos mutavit; homines à barbarie primâ, quam Rom. ſcriptores illis dant multum diverſi, ſermo & congreſſus comis illis eſt, laboris patientia ſumma. Id in genere dicendum eſt

(a) Bœoti ſuini audiebant. (b) Hollandiæ ingenium, conditio, & habitus.

eſt & verè, & cum laude, imò & finitimorum confeſſione, Hollandos eſſe frugi & attentos œconomos, patresque familias, qui formicæ exemplum ſecuti, condunt ſub hyemem, quæ illa anni partis injuria negatura videtur, coëmptis piſcibus carnibusque, quæ vel muriâ domant, vel fumo durant. Vix etenim eſt honeſtior ulla domus, quæ pro ratione capitum familiæ (ut quæque eſt vel numeroſa, vel exigua) non mactet in autumno bovem integrum, aut dimidiatum ſaltem, præter porcum, quorum carnes, in bonam anni partem eſui futuras, dum ver ſinum plenum effundat, ita ut dixi, condiunt. Hinc ſuccidiarum, pernatum, petaſonum, quæ fumaria inſtruunt, opes, quas magnatum aulis, & Apiciorum culinis annuas delitias, & notas cupedias nemo non neſcit, quòd gentium nuſquam ſalitura benigniore, aut molliore fumi naturâ ejuſmodi carnes condiantur. (*a*) Fœmineum genus proceritate, formæ naturali & non fucato nitore, & lacteo candore gentes finitimas ſuperat, viragines dicas, uſque adeò nullius laboris parcæ, adverſus quaſvis aëris tempeſtatisque injurias duratæ maria terrasque obeunt negotiationis ſtudio: cultus ac nitoris domeſtici (cujus primam laudem gentium conſenſus nobis tribuit) ita curioſæ, ut vitio propiores ſint præ nimiâ diligentiâ, ut rectè dixerit Nazianze-

(a) Fœminæ Hollandæ.

zianzenus, (*a*) vitia & virtutes eſſe cognatas & ἀγχιθύρους, quòd vitium fallere ſub umbrâ & ſpecie virtutis ſæpe ſoleat. Eam verò diligentiam non modò oſtendunt in dealbando & mundando inſtrumento omni & ſupellectile, quam multam plærunque & lautam, ac magnificam habent, verùm etiam aliis in rebus. Omnia atria & cubilia (quæ fermè conſtant inteſtinâ materiâ è ligno, ut ita dicam, undulato, hoc eſt, criſpantes maris undas imitante) mirifico luxu & apparatu gaudent exornare, quæ non ſatis eſt aſſiduâ peniculorum triturâ lævigare, niſi etiam decocti laticis fuco adulterare ſatagant, ut propemodum ſpeculorum officium nitore eximio præſtent. Accedit, quòd in parietibus, quicquid nudum extra materiam relinquitur, non calce modò puriſſimâ, verùm etiam cretâ inducere ſolent, quò candor ſit major. Quid, quòd & (*b*) ſpecularia, quæ Solem admittunt, ac vitreas feneſtras oleo & terra ſelinuſia à ſordibus & maculis, quas cæli horror atque injuria invehit, extrita limpidaque mirum in modum reddere quaſi ſuſcepto certamine avent. (*c*) Pavimenta quoque aſarotis ſternunt, &, ne quid cœni inſideat, cribrato arenæ pulviſculo operire inſano quodam ſtudio conſuevêre. In mundo muliebri & cultu veſtium modum non excedunt, ut Brabantia

(a) Virtutes & vitia cognatæ. (b) Specularium nitor. (c) Pavimentorum nitela.

tia contermina facit, niſi quòd lineis corallorum propendulis, vel quæ orbiculis conſtant argenteis, ſinus ornare geſtiunt; nonnullis locis Friſiæ Ciſrhenanæ ſpintheribus, bullis, fibulis, bracteis, uncinulis, globulis omnibus, ex argento affabrè factis, etiam ruſticanæ puellæ fœminæque exornantur. Lintearia negotiatio ſtudioſè excolitur à multis. Plæræque omnes aut fuſos, pollicæ torquentes penſa, ipſæ trahunt, vel orbiculo verſatili in cannas fila agglomerant, unde telas lineas accurant, aut torto rhombo ea rapiunt, aut radiis telas cum Penelope percurrunt, aut operoſa pepla arte Palladiâ conſuunt, otio hebeſcere ac languere minimum ſolitæ. (*a*) Conjugatæ à virginibus maturis & nubilibus dignoſcuntur annuli geſtamine, & plagularum linearum, quibus capita velantur, diſcrimine, in quibuſdam locis capillitio in cirros implexo, nullo regminis uſu durandis capitibus. Viri omnis generis opificia ſtudioſè exercent, aut mercaturam faciunt; bona pars, quæ triginta aut quadraginta millia ſuperat, navigatione victum quæritat ſibi, atque liberis, hæc naviculariam faciendo illa operam naucleris locando: multos annui proventus alunt. (*b*) Ruſticæ gentis mores diverſi ſunt; nam qui borealem tractum incolunt, auſteriuſculè & duriter vitam exigunt, parſi-

(a) Conjugatarum & Virginum diſcrimen. (b) Ruſticana plebs.

parſimoniâ magis, quæ ingens eſt vectigal, quàm inopiâ adacti: qui ſecaliceo pane cum caſeo & lacte, & expreſſo inde ſero vice potus victitant: quos inter repertos aliquando audio, qui viridi propemodum & infractâ ſenectâ centeſimum ætatis annum exceſſerant à vini zythique uſu prorſus alieni, alioqui nunquam otioſi, laborum patientes, operarum acres repoſcones. (*a*) Juventus inter eos æſtate Cimbricas & Scythicas regiones, Hiſpaniaſque navigando interviſit, ſub hyemem alecum capturæ operam locat, brumam ſolam fovendo genio liberaliùs impendit. Auſtraliores & ſolſtitiali plagæ obvii, quibus opimius benigniuſque ſolum obtigit, per vicarias miniſtrorum manus telluris opera tractat, ipſi otio vitam deſidem tranſigunt, innatâ quaſique hæreditariâ ſegnitie feriantur, pergræcantur, uſuarios agros & paſcua, quaſi dotalia dominia, liberis colendos tranſcribunt, tantæ pervicaciæ uſufructuarii, ut conducto in certos annos vix niſi per vulnera necesque cedere velint. (*b*) Friſii Ciſrhenani fidem præcipuè ſemper coluêre, ita ut jurisjurandi fidem ſolennem frangere, vel ſaltem fallere ac ludificari, ut parricidiale nefas, fugerint: nuſquam gentium religioſiùs obſervatam dictorum conventorumque conſtantiam certum eſt, ita ut commercia conventionesque

---

(a) Juventutis ruſticæ ſtudia. (b) Friſii Ciſrh. ruſtici.

neſque ſolâ in manum addictione certiora magiſque rata eſſent, quàm quæ nunc ſeptenis teſtibus confirmantur. Juvat hîc (a) committere noſtratium mores cum Germanorum inſtitutis, ſecuturus in hoc Cornelium Tacitum, qui accuratè monumentis conſecravit, peculiari ad id edito libello, morum & inſtitutorum Germaniæ memoriam, in quibus multa ſunt, quæ adamuſſim majores noſtri obſervârunt, multa etiamnum in uſu ſunt quotidiano, in nonnullis diſſentimus. Nullas ille Germanis ſcribit fuiſſe urbes, nobis ſunt frequentes. Ille improbat morem ſeparatarum ædium, diverſum ab Italicâ fabricâ, quæ connexa & cohærentia conjungit ædificia; noſtrâ in regione domuum parietes ſpatio diſiunguntur, ſive adverſus ignem remedio, ſive diffidentiâ quâdam & cautione adverſus curioſos auſcultatores & corycæos. Ille Germanos non fluitante veſte, ſed ſtrictâ artusque ſingulos propè exprimente, & quaſi corpori aſſutâ dicit fuiſſe uſos, qualem & Francis dat Sidonius oculatus teſtis. Simile veſtimenti genus majores noſtros adamâſſe è picturis vetuſtioribus paulò diſcimus, quale nunc in conſuetudinem redit, ut ſolet ea inſania in orbem redire, conſtantiore in hoc Germanorum more, qui antiquam obtinet, nec temerè habitum mutat. Tunicæ olim ſtriatæ,

(a) Comparatio morum Hollandiæ, cum Germ. ex Tacito.

ſtriatæ, ruſticis adhuc uſitatæ, nobis explicitæ. Ferarum pelles antiquitus, eædem nunc quoque in honore & uſu ſunt. Majoribus noſtris ibidem, ut Germanis, ſagum omnibus tegumen fuit, fibulâ aut uncinulo fermè conſertum, quâ refixâ refibulatâve diffluebat de humeris ſagum. Literarum ſecreta viri pariter & fœminæ excolunt, in eo diverſi ab illis. Seram ille juvenum Venerem, atque eo inexhauſtam pubertatem Germanis dat, eandem ne virginibus quidem feſtinatam. Neque placuit majoribus noſtris properum (a) connubium, & quaſi præcoquum, ſed ad vires adultas uſque & validas dilatum, ut proles, inde natæ, robora parentum referrent; ut rectè ſuaſerit Flaccus, *tollendum eſſe cupidinem immitis uvæ*, &, Varrone teſte, *veteres virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerint.* In convictibus & hoſpitiis convenit inter utramque gentem, quibus effuſiſſimè indulget: quando pro fortunâ quiſque apparatis epulis, ſed fermè ſupra ſortem, excipiat. In conviviis profundendum eſt, etiam ſi poſteà ſit eſuriendum, qui & Baccho hilarantur & canticis perſtrepunt. Nulla ſine vino placent, quaſi Varronem edidicerint, ita ubique & muſſitari & occini audias,

Vinum, hilaritatis dulce ſeminarium,
Hoc continet coägulum convivia.

Paulò

(a) Connubia ſera.

Paulò ante hæc tempora (*a*) luxus menſarum citra exemplum maximus, & nepotinis tantum non prodigiſque ſumptibus exercitus, & in immenſum auctus, profligatis jam moribus civilibus, finem modumque omnem tranſierat, quando pretioſa fames, & macelli conturbatrix (ut Epigrammatarii verba ad eam rem aptiùs exprimendam adducam) terrâ marique exquiſitas ciborum delicias, & cupediarum indagines veſtigabat, donec dites, & generis etiam claritate celebres familiæ, ſtudio magnificentiæ in epularum apparatu ad ſumma progreſſæ, aut comeſis devoratiſque patrimoniis decoxêre, aut in vetere ære alieno obſtrictæ ac vacillantes fortunas ſuas conturbârunt, poſteris nihil præter luctum & querelas relinquentes. Sed ea (*b*) veſania & profuſio paulatim, Diis gratia, jam exoleſcit, poſtquam magnitudo famæ exitio eſſe cœpit, & exemplo docti ditiores ad ſapientiora animos convertêre, & novi exorti homines, ac Reipub. clavo adhibiti, parſimoniam invexêre, aut ad pecunioſam ſenectam (ubi egeſtas quovis flagitio deterior habetur) priorem animum adjungunt. Cæterum fieri poteſt, ut cum temporum vicibus etiam morum vertantur: ſicut res mundanæ omnes, velut orbe jactatæ, volvuntur. De concertatione poculorum, & pergræcatione

(a) Luxus menſarum. (b) Menſarum luxus inſania reſidet.

tione dixi anteà, ſed iſtud qualecunque ſtudium firmitatem corporis gladiatoriam, non probrum exiſtimant. Illud verò medullis intimis hauſtum ſedet, quod Tacitus ſcribit, crebras inter vinolentos exiſtere rixas, quæ non intra convitia ſtant, ſed ab hac injuriâ ad majora fit gradus, ita ut ſæpius vulneribus homicidiisque finiantur. Mirum quoque inimicitias, non indictas modò & apertas, ſed inſitas etiam ac veteres in compotationibus, ceu Bacchi auſpiciis, deponi in perpetuum, atque obrui velut oblivione extinctas, hauſto utrinque Philoteſio cratere, concordiæ firmamento, nefasque contrahere inexpiabile creditur, qui per pocula ſartam tectam coïre in gratiam fœdusque abnuat: (a) Parthorum gloriæ tributum fuit, antequàm de Germanis. Tacitus id prodidit, quòd de rebus graviſſimis in conviviis conſultarent, tanquam nullum ſit tempus, quo animus meliùs efferatur intendaturque ad cogitationes de rebus arduis, aut ſimplices comprehendat. Alioqui non dubitavit Poëta illud jactare,

γαστρὸς ἀπὸ πλείης βουλὴ καὶ μῆτις ἀμείνων, hoc eſt,
Conſilium ſaturo ſequitur præſentius alvo.

Nihil certè verius, non illo tempore magis, quàm hoc noſtro, quòd propter intemperantiam potus, quâ ſitim non depellunt, ſed quærunt,

(a) Parthorum mos.

runt, faciliùs vitiis ſuis, quàm armis hoſtilibus vinci queant utrique, præſertim ſi indulgeas ebrietati, ac ſuggeras (ut ipſe ait) quantum concupiſcant. Appianus abhorruiſſe priſcos Romanos pariter & Græcos à (*a*) fœnerandi conſuetudine refert, quòd exiſtimarent illud genus eſſe quoddam cauponandi, grave, litium parens, & ſimultatum ſeminarium; quamobrem & Perſis fuiſſe exoſum, ut impoſturæ plenum mendaciiſque debitum opus ſcribit. At exercere fœnus, & in uſuras extendere ignotum fuiſſe Germanis tradit toties jam nominatus ſcriptor; quod noſtris hominibus non ita multos ante annos notum eſſe cœpit, Ciſrhenanis Friſiis hactenus inviſum; Servatur tamen in pecuniâ, quæ faciendis nominibus occupatur, Calendarioque deſtinatur, ne otioſa maneat, quincuncialis, ſed majore ex parte ſemiſſis uſura, quæ pro centum repræſentatis nummis ſenos refundit. Unciarium fœnus inter mercaturam facientes non ita pridem irrepſit. Rara in numeroſâ gente (*b*) adulteria inter Germanos agnoſcit Tacitus, & nos extra hunc numerum non ſumus: illic capite anquiruntur, hìc mulctis coërcentur gravibus, aut ignominiâ afficiuntur; quando deprehenſæ aut catamidiantur, aut corbi impoſitæ aquis merguntur, aut ligneam to-

gam

(a) Fœnus exoſum Germanis & Græcis. (b) Adulteria Germ. rara.

gam circumferunt. Proſtitutæ pudicitiæ non facilè maritus invenitur, quamvis ætas, forma, opeſque adſint. Virgines in manus virorum conveniunt parentum utrinque conſenſu; ſic maritum accipiunt, quomodo unum corpus unamque vitam, quod in illis quoque ita laudat Tacitus, ut plùs bonos mores ibi valere prædicet, quàm alibi bonas leges. (*a*) Homicidium pœna eadem manet in deprehenſo, vel lata fuga, vel aſyli reverentia eximit, ſatiſfactio non niſi univerſæ domus conſcientiâ & aſſenſu recipitur. Quod olim extra religioſa delubra non fiebat, reo cum proximis conſanguineis ſupplice in genua provoluto, veniam pacemque humiliter depoſcente, ac piacularibus ſacris inferiiſque inſtitutis manes propitiante, atque ita cædis offenſam expiante. Monumentorum ſuperbum & operoſum honorem noſtri itidem, ut Germani, tanquam defuncti hæredibus gravem, aſpernantur. (*b*) Fatidicarum mulierum fidei addictiores ad ſuperſtitionis uſque infamiam fuiſſe Germani produntur: è quibus unius Chattæ vaticinio velut oraculari tripodi acquieſcens Vitellius Imp. matris funus maturando regium nomen parricidiali piaculo polluit. Velledam virginē, Bructeræ nationis fatiloquam, &, augeſcente religione, Deam tantum non habitam, latè imperitâſſe memorat Tacitus, ad quam non temerè

(a) Homicidium, ejuſque expiatio. (b) Fatidicæ inter Germanos, earumque auctoritas.

merè cuiquam acceſſum patuiſſe, ex ejuſdem verbis liquet: quippe quæ editâ in turri habitandi ſedem ſibi legerat, ut gliſceret auctoritas cæli ſiderumque vicinitate; delecto etiam è propinquis uno, velut internuncio, qui, Mercurii vicem obiens, effata reſponſaque Numinis portaret. Ab hac inſaniâ nondum liberati omnino ſunt noſtratium animi, anicularum creduli oraculis, atque haud ſcio, an bona orbis pars huic ſuperſtitioni obnoxia non ſit, quod & de Mauruſiis teſtatus eſt Procopius: & hac tempeſtate Mauritani divinatricibus mulierculis ita addicti ſunt, & certam illis tribuant fidem, quæ dæmonum diverſicolorum commercio deditas ſe ultrò prædicant, majoris fidei auctoramento; habentque velut pro comperto eventurum, quicquid illæ prædixerint, quamvis indigenæ ſapientiores earum auctoritatem elevent, imò abrogent ac tollant, & *Tribadas* contumelioſo nomine appellitent. (*a*) Aurimam inter Germaniæ numina recenſet Tacitus, quam ego (*b*) *Alirunam* veriore ſcripturâ, & convenientiore vocabulo nuncupandam autumo: nam *Alioruna* apud Geticum ſcriptorem Jornandem acceſſione literæ depravata eſt. Sonat autem ea vox ſacram & fatidicam, compoſita ab *ali* ſeu *hali*, id eſt, ſacra (ſæpe enim negligitur, interdum etiam otioſè adjicitur à Latinis aſpiratio in

(a) Aurima. (b) Aliruna quid?

in barbaris vocibus) & *Oruna* ſive *Runa*, quo ſignificatur in aurem muſſatrix; id namque ſonat Germanicè *Runen*, quod ſagæ & fatiloquæ pro more religioſè obſervant, ut veluti ex oraculi adyto profectum vaticinium certius fidei pondus accipiat. Certè Alirunis, quæ ſagæ fuerunt aut magæ, auctoritas non vulgaris olim fuiſſe cognoſcitur, quæ ſanguine humano extis've captivorum, quos ipſæ jugulârant, inſpectis, futurorum eventum prædicebant. Quod mulierum genus Vilimer, Gothorum Rex, ſedes fertiliores quæſiturus, in exercitu ſuo quum deprehendiſſet, veritus cruentas illis manus injicere, conquiſitas in ſolitaria & inacceſſa hominibus loca abegiſſe legitur. Illud corollarii vice adjiciendum eſt, dubium mihi eſſe, huic ne genti ſagarum mandragora herba nomen dederit, an ab illâ acceperit: ſiquidem Germanica lingua (a) *Alrunam* in hunc uſque diem eam herbam appellat, veneficiis magicæque impoſturæ nomine infamem, & magorum portentis expetitam; niſi quis originem vocis deducat ab *Alp*, quâ Incubum ſive Ephialten linguâ Saxonum intelligit, quòd fanatica iſta mulierum natio incubis vehiculum præſtare deteſtandò flagitii genere putetur. Quod ad Religionem attinet, quâ mentes hominum velut illigantur tenenturque præſumpto Numinis metu, Germani maximè Mercurium

(a) Alruna Mandragora.

curium ſive (*a*) Teutaten coluerunt, Tacito teſte, ab humanis non abſtinendo hoſtiis. Alii Germanorum (*b*) *Hertum* Deum maſculino genere, *Tellurem* Romanis dictam, & ἑςίαν Græcorum innuentes, vel domus cujuſque præſtitem Larem, quem Heert / hoc eſt focum dicimus, ſignificantes. Nonnulli (*c*) *Tanfanam*, cujus celeberrimum gentibus templum ſolo æquavit Germanicus Cæſar, ut Tacitus dicit, pro numine præcipuo habuerunt, non intellecto hactenus, ut exiſtimo. Videntur autem ſapientes viri, religionis conditores, voluiſſe deſignare genitalem originem & primordium rerum, ſeu primam principemque omnium cauſam, Deum videlicet. Neque enim aliud eſt *Tanfana*, quàm initium & primordium, à *the* articulo, & *anfan* principium, & per craſin *Tanfan*, quod hodie the anfang ſcriberemus, ubi barbaries magis oculatam ſe, & altiore mentis indagine plùs pervidiſſe, quàm Romana, ſi Diis placet, ſapientia, oſtendit Deum ſub principii nomine colendo, qui fons eſt & principium movendi, principii autem origo nulla exiſtit; quippe ex quo univerſa oriuntur, ipſum verò principium non aliunde naſcitur, nunquam id futurum, ſi ulla ex re aliâ gigneretur: quod ſi nunquam oritur, ne occidit quidem unquam, & pulchrè diſſerit in Phædro Platonis Socrates, & ex eo

(a) Teutates. (b) Hertus. (c) Tanfan.

tranſcripſit Cicero in Tuſculanarum primo. Saxones à rectâ colendi rerum auctoris conditoriſque ratione diverſiùs ligneam columnam, ſub dio poſitam, numinis loço habuêre; fortaſſis innuere volentes, Dei naturam affectibus inconcuſſam, rectam, nec in diverſa nutantem ad modum ſcapi columnæ, quam **Irmenſeul** nominabant, aut rectiùs **Hermonſtal**/ quaſi Luni Dei ſedes & habitaculum (facilis autem occaſio lapſus fuit apud imperitos barbaræ linguæ deſcriptores, **ſeul** pro **ſtal** ſcribentes.) Eſt enim **ſtal** receptum pro ſtabulo & habitatione: niſi mavis **Hermonſtul**/ hoc eſt, ſolium & ſedem Luni Dei: Per Lunum Deum, univerſi auctorem & vegetatorem, innuentes, cujus beneficio cuncta incrementum capiunt atque augeſcunt, unde manavit eorum opinio, qui Lunam exiſtimârunt eſſe ſidus ſpiritus, uti (*a*) Plinius admonet, apud quem cap. undecenteſimo perperam in patrio caſu Lunæ legas pro Lunam. Conſimilem ob cauſam Celtas Germanos excelſam quercum coluiſſe, Joviſque nomine indigitâſſe ſolenniter (id quod Maximus Tyrius de illis prodidit) crediderim. Pars Suevorum, quæ præpotens erat Germaniæ natio, Iſidi ſacra factitâſſe memoratur à Tacito, cujus ſignum, in Liburnicæ modum figuratum, peregrinæ religionis documentum dabat, eâ ſpecie

(a) Plinius reſtitutus.

cie fortaſſis Lunam loquente, quæ, dum in cornua ſinuatur, naviculæ, hinc in proram, inde in puppim acclivis atque aſſurgentis, figuram non malè mentitur. Quin & Naharvali populi ad Hercynium jugum, Lygiis, quos nunc Sileſios vocamus, vicini, Dioſcuros, ſeu Caſtorem & Pollucem, Romanâ interpretatione Deos *Alcin*, quaſi *Halgin*, &, ut nunc dicimus, **hailigen** / hoc eſt, ſanctos, nullo peregrinæ ſuperſtitionis veſtigio coluêre, ut refert idem Tacitus. Vandali (a) *Vodan*, & appendice literæ (quam Diaconus addit) *Guodan*, Mercurium, ſuâ linguâ dictum, colebant, à quo nomine Mercurii dies videtur appellationem traxiſſe, quaſi *Vodans*, & geminato W loco G, **Wodans dach** / qui nunc **Wonens dach** molliore pronunciatione vocatur. At quòd Batavi cum reliquis inſulis peculiare Dei numen venerati ſint, non certò liquet, niſi quòd in Mercurium, ut ejus cultum ipſis receptum credam, magis inclinat animus. Quodcunque tandem habuerint, Annalium fidei credimus ſatis, precibus Wilibrodi cum ſylvis luciſque procubuiſſe; id namque traditur, aut certè inſtillatâ animis purioris religionis luce, ſimulachra dolabris ſublata, convulſaque fuiſſe à populo, qui veri Mercurii, hoc eſt, paternæ mentis ac voluntatis interpretis, ſincerum cultum jam acceperat, tradente illo.

(a) Vodan.

Non poſſum hîc præterire (*a*) morem, ab Ethnicis tranſumptum, relinendi dolia muſto plena, ut Probus teſtatur (cujuſmodi ferias πιθοιγίαν ab apertione cadorum nominat Heſiodus) quando idem nobis ſolenne ſit facere in præcidaneis feriis D. Martini, quibus cados muſti reſignant. Illud quoque lepide excogitatum eſt, quòd geniali menſe, Januario ſcilicet, matronæ & nymphæ viris ac procis munuſcula mittunt: poſtridie Idus Januarias, qui dies Pontiano ſacer eſt, eamque actionem nominant **Pont ſennen** / quaſi dicas Pontiano xenia aut pondo mittere. Rurſus viri procique uxoribus ac nymphis eundem præſtant honorem octiduo pòſt, idque **nijten** (quod arietare, aut cornu petere ſonat verbi vim reddenti) vocant à nomine Agnetis virginis, quæ diem quoque illum ſacrum habet. Alluſionem in nominibus quæſitam laudarem, ut argutiuſculam, niſi in re ſacra licentiùs id fieri oppido improbarem. Eam enimvero conſuetudinem mutuati videntur majores, & Divis tranſcripſiſſe à Romanis, apud quos Saturnalibus menſe Decembri fœminæ viris miſſitabant, ut hi viciſſim mulieribus ipſis Martii Kalendis, quas propterea *Fœmineas* Juvenalis appellat. Tacitus refert (*b*) morem fuiſſe militiæ receptum inter Batavos, ut ducem delectum

(a) Mos relinendi dolia muſti. (b) Mos Batavis receptus.

lectum ſcuto imponerent, & ſuſtinentium humeris vibrarent. Ejus conſuetudinis veſtigium quoddam reliquum ſervarunt gladiatorum collegia, qui diſtrictis, certoque implexu firmatis enſibus unum quempiam velut anteſignanum & ducem imponunt, & geſtando in orbem vibrant. Quin & alium morem tradit Batavorum cohortibus uſitatum, ſi quando oppugnatio tentanda erat, & invadenda mœnia hoſtium, tunc enim truci cantu, & patrio more nudatis corporibus ſcuta ſuper humeros quatere conſueverant. Mos inoleverat olim à priſcis (ut opinor) ſæculis receptus, quaſique per manus traditus, ut feſtis diebus, ac profanis quoque accincti gladiis minutis, ac proinde diſtrictu proclivioribus incederent, quem Perſis etiam in uſu fuiſſe lego, & in vetere Græciâ antiquatum poſtea, & rejectum ab Athenienſibus primis, uti locuples teſtis eſt Thucydides: ſed is quoque, poſtquam à Gelris & Friſiis ſecura ſunt omnia, nec Martem illi ſpirant ampliùs, deſiit atque ex hominum propè memoriâ deletus eſt. Erant autem ii gladii latâ laminâ, leves, ancipites, breves, inepti ad punctim feriendum, ad ſolum cædendi uſum habiles; neque ad aratrum & ſtivam colonus abſque illis armis accedebat apud Goeylandos. Illud operæ pretium eſt ſcire, ſingula Hollandiæ oppida pro ſuis opibus, & pro loci conditione honeſtiſſimorum, quique

opibus mediocribus inſtructiores ſunt, civium centurias in certas claſſes diſtributas habere, quos robora & nervos Reipub. dicere liceat. (*a*) Sagittarios communi nomine appellant, ſive illi baliſtis arcubusque chalybeis ſpicula fundunt, ſive acernos arcus ducunt, ſive manuariis tormentis ſclopiſque plumbeas pilulas ſpargunt. Quibus olim pro inſigni veſtis erat bicolor, adjecto argenteo emblemate, qui veſtitus honos eos à plebe ſecernebat. Veſtitus pleriſque oppidis obſolevit, emblematis uſus alicubi durat. Horum quemadmodum apud Romanos evocatorum militiam fuiſſe honoratiorem antiquitus conſtat, quum ſingulæ civitates Principi in armis præſto aderant, delectu ex his habito. Hi, ſi exercitus mercenarius ducebatur, Triariorum locum tunc tuebantur. At nunc, ſi uſus poſtulet, ad comprimendam ſeditionem, ad arcendam hoſtilem incurſionem armati adhibentur, vel, ſi ornandus ſit Principis adventus, vel novi inauguratio decoranda, tum verò honoratæ cuſtodiæ ac ſolennis vicem præſtant. Haud temerè invenias majoris (*b*) nobilitatis altricem regionem alteram, ſed pleræque familiæ, & quidem vetuſtiſſimæ, vel bellis abſumptæ, vel inteſtinis factionibus oppreſſæ interiêrunt, vel deficiente generis propagine in aliarum nomina tranſiêrunt,

---

(a) Sagittariorum claſſes. Schutterije.
(b) Nobilitas Hollandiæ magna olim.

erunt, quam rem peculiari capiti deſtinavi. Utitur Hollandia (*a*) Duumviris Capitalibus, qui cuſtodiam habent, in reos animadvertunt, cauſas privatorum hominum in judiciis verſant coram Júdicibus, quos à certo numero Septemviros vocitant; quorum alter in civitatibus intra pomœria civibus jus dicit, Prætorque nominatur, (*b*) Scultetum Carolus Magnus novo indito nomine, Sculthepꝫ Francicâ voce dixit, velut noxæ debiti've exactorem, quòd & pœnas irrogare, & multas expoſcere ab iis, qui deliquerint, ſoleat. Alter, qui peregrinus eſt, & ruri (quanquam & intra portas jus illi dicere liberali cauſâ non negatur) cauſas audit municipum, & in agris degentium, quem Gallico vocabulo (*c*) *Balivum* appellant: Is in judiciis operâ utitur nobilium, qui colonias & prædia beneficiaria poſſident, & ex illorum Judicum ſententiâ vitæ ac necis jus exercere poteſt. Quos autem Septemviros nominavi modò, vulgus Latinorum (*d*) Scabinos vocat, cujus origo vocabuli à ſæculo & inſtituto uſque Caroli Magni petenda eſt: Etymon enim habere videntur à Scaf hin/ à merâ poteſtate illis traditâ interficiendi, atque è medio tollendi: id namque eſt hin ſcaffen. Quæ poteſtas, quia temporum vices ſimilem ferè promittunt, unde ortum traxerit, paucis

 hîc

(a) Duumviri Capitales. (b) Scultetus (c) Balivus. (d) Scabini. Schepenen.

hîc repetenda eſt. Quum Carolus, Magnus cognomine, Veſtphalos ſubactos ſæpius, rebellando tamen refractarios, datam ſemper fidem violare animadverteret, viſum eſt illi ex re fore, ſi diritate ſupplicii exemplorumque terrore caſtigaret illorum proterviam. Itaque judices arcanos conſtituit, quibus jus ac poteſtatem animadvertendi in perjuros, aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos atque indefenſos, delegavit. Ea ſeveritas & truculentia Veſtphalorum gentem in fide atque officio continuit, quum ſæpius in ſylvis magnates, & non mediocribus fortunis viros ſuſpenſos, perfractis laqueo cervicibus, vitam finiiſſe cernerent, nullâ accuſatione præmiſsâ. Scribit Æneas Pius, ad ſuam uſque ætatem continuatum fuiſſe illud judicium, ſecretoſque ritus obſervari, quibus criminoſos judicant, & reos, damnationis ſuæ inſcios, ubicunque reperti fuerint, ſupplicio affici; eoſque Scabinos appellari, qui huic judicio cum poteſtate præſunt, teſtatur. At noſtri Scabini, ſive ſeptemviri cauſas judicant, deductam in judicium quæſtionem decidunt, quæſtionibus & tormentis adſunt, crimina excutiunt, denique vitæ neciſque poteſtatem habent, ſed auditis priùs reis. Habet eadem regio, ut eſt paluſtris atque eluvionibus obnoxia, ac propterea uti cogitur aggerum obicibus, è vivo ceſpite aut algâ æquoreâ con-

ſtructis,

ſtructis, quibus tanquam firmiſſimis corporis ſui propugnaculis adverſus amnes, Oceanumque ſe muniat, eâ videlicet parte, quâ colles arenarios natura negavit; habet, inquam Chomarchos, ſic voco aggerum præfectos & curatores, quos promiſcuum vulgus (*a*) Dijckgravios / ceu aggerum comites, qui ſedulam ſuis quique locis curam reficiendorum aggerum gerunt, ruſticis & colonis opus quotannis imperant, ſæpius colluſtrant, ex arbitrio & æſtimatione judicum firmitatem molium, altitudinemque exigunt, rebelles mulctis onerant, quòd publica ſalus ab illis pendeat, & è neglectu incuriaque hominum in diſcrimen venire poſſit ac periclitari. Quorum in numero ſunt præcipuæ ex omnibus dignitatis, ſplendidisque orti natalibus viri, qui, (*b*) Wilhelmi, Romanorum Regis, aliorumque Hollandiæ Principum privilegiis compluribus aucti, cum publicâ auctoritate præſunt aggeri perpetuo, qui Caninefates interſecat medios, ab Amſterlodamo Velſenum uſque pagum, vernaculâ voce ex re impoſitâ (*c*) *Heimradi* dicti, quaſi domeſtici conſultores, aut (ut ipſe Cæſar auguſtiùs interpretatur in ſuo diplomate) communis terræ conſiliarii, quòd in commune rebus ipſius tanquam frugi, & utiles œconomi conſulere teneantur: quorum immutabile arbi-

 trium-

(a) Dijckgraven. (b) Heimradii Rinlandiæ à Wilhelmo Cæſ. privilegiis honorati. (c) Heymraet.

trium & ſacroſancta auctoritas Regio diplomate non uno communita ſunt, quo inſuper ſibi ipſi, & poſteris retractandæ revocandæque voluntatis, aut ſententiæ arbitrium adimit. Ii Septemviri ſunt quidam, ſeptenario numero conſtituti; quorum ad exemplum Sciedamenſis & Delphenſis tractus ſinguli Quinqueviros aggerum tuendorum curæ præfecerunt. Quod ad (*a*) linguam attinet, ea Germanica eſt, Belgicæ commercio affinis, cujus dialectum atque idioma infectum deprehendas à propinquæ gentis viciniâ, aut commercio: nam Trajectenſis linguâ Gelricum ſpirat, quòd illis populis uſi ſint in bellorum ſocietate conjunctiſſimis & quotidianis, quorum moribus non multum diſſident ingenia. Friſium ſermonem affectant proximè Enchuſani & Medenblicenſes. Brabantico accedunt Durdrechtani & Auſtralioris Hollandiæ incolæ. De Harlemæis Haganis & propinquis dicere licet cum Ariſtophane Comico:

Sermo, uſitatus urbis in meditullio,
Nec fœmininus, nève juſto agreſtior,
Linguam imbuit. Venio ad (*b*) ingenia, quæ producit Hollandia non infelicia, neque ſterilia: quorum nonnulla, niſi luxu proterentur obruerenturque, ac velut in herbâ interirent, aut niſi è medio ſtudiorum curſu retracta ad negotiationem & lucroſas artes, à Mer-

(a) Batavus ſermo. (b) Hollandica ingenia.

Mercuriali ſaliva alienas, ſpem luderent atque abrumperent, poterant cum veteribus illis in dubiam certaminis aleam ire. In his ſine exemplo maximum illuxit, clariſſimumque (*a*) D. Erasmi Roterodami, qui multitudine operum Didymum Chalcenterum, ab invictâ ſcribendi patientiâ ſic nuncupatum, fermè æquâſſe putandus eſt, cujus ſcriptorum numerus tria libellorum millia tranſcendiſſe, ſi Heſychio Mileſio credimus, memoratur. Certè univerſi propè orbis teſtimonio doctrinæ omnigenæ, ac præſertim ſacræ lauream meruit, non ſine invidiâ aſſiduâ, eminentium comite, & quæ altiſſimis ingeniis adhærere durante vitâ ſolet, à fato conquieſcere dictâ, cujus tamen ſcintilla rediviva, tanto poſt funus annorum intervallo necdum ſopita, nuper ſe prodere cœpit. Ille fulgore ſuæ claritatis cæteris propemodum tenebras obduxit: ex eo, quemadmodum ex Oceano, amnes ſui curſus auſpicium accipiunt, minores quique in eruditorum numerum libenter nomen ſuum referunt, hauſêre ſuæ inſtitutionis ſeminaria, ceu depoſito iſthîc tyrocinii rudimento. Ab hoc, quòd eum excipi par ſit, ut inter duces Achillem, nomen memorabile ſtudio eloquentiæ acquiſivit (*b*) Petrus Nannius Almerianus, multis apud Lovanium annis Latinæ linguæ profeſ-

(a) D. Eraſmus Roterodamus. (b) Petrus Nannius Almerianus.

ſione clarus : qui, iniquâ æmulatione, difficiliore imitatione ſucceſſor datus (*a*) Conrado Goclenio literatiſſimo, & omnibus oratoriæ facultatis numeris propè perfecto viro, invidiam, apud multos excitatam, extinguere non potuit : ſed dum literis ſacris in otio honeſto ſe mancipare, jam ſacerdotio opimo auctus, curisque ergaſterii exolutus, cogitat, communi luce privatus eſt. Protulit Amſtelrodamum (*b*) Cornelium Crocum magnâ eruditi ingenii laude florentem, qui, puriſſimam linguæ Romanæ elocutionem ſectatus, omne Terentii myrothecium, Ciceroniſque arculas conſumere adnixus eſt, editis in lucem libellis aliquot, pueritiæ accommodis : ſed tetricitas, ex atrâ bile aucta, quiddam Bellerophontæum homini afflans, adhuc juvenem extinxit. Eadem urbs dedit(*c*)Sartorium, inſignem formandæ pueritiæ formatorem, ſimili propè morbo abſumptum, libellis ad puerilem captum perquam accommodis clarum, & poſthumis quoque operâ doctiſſimi(*d*)Henrici Junii, qui gener illi fuit, à plagio alieniſſimus, prælo traditis. Dedit Gouda (*e*) Guilelmum Hermannum, infelici ſæculo non infelicem ſcriptorem ac poëtam, luxu ante diem ereptum; quem laude ſuâ fraudandum non duxi,

(a) Conr. Goclenii laus. (b) Cornelius Crocus. (c) Joannes Sartorius. (d) Henricus Junius. (e) Guilelmus Hermannus.

duxi, quòd ut ſummis admiratio, ita inferioribus merita laus debeatur. Utroque & Poëtices & Hiſtoriæ nomine celebrari video(*a*) Cornelium Aurelium eâdem civitate ortum, quam obſcurè magis, quàm malignè (ut arbitror) ſub Aurelii nomine deſignavit. Extulit Horna (*b*) Jacobum popularem meum, qui Ceratini, Grajo, quàm patriæ ſuæ, vocabulo appellari cur prætulerit, equidem ignoro. Nam me non adeò pudet natalis ſoli, ut non multo malim, barbarâ patriæ voce, quàm centies bene Græcam in linguam conformatâ dictione cognoſci. Docuit ille Lovanii Græcas literas, quarum erat non minùs, quàm Latinarum, ad miraculum uſque peritus, rarâ modeſtiâ, & virginali quodam pudore, Partheniæ cognomento Virgilium interverſurus, ſi vixiſſet ille; qui Eraſmo libellum eruditum de ſono Græcarum literarum dedicavit. Chryſoſtomi ſermones De dignitate ſacerdotali Latio donavit, & Dictionarium Græcum primus ſtudioſis dedit, Lovanii in ipſo juventæ flore raptus. Extulit Haga ſylvam felicium & poëſi natorum ingeniorum. Inter cætera (*c*) Saſbotos quis non novit? patrem Judocum & filium (*d*) Arnoldum, qui in Senatu Gelriæ, in principem conſeſſum, genitori ſucceſſit: quos rerum arduarum amplitudo, dignitas, & Reipub.

(a) Cornelius Aurelius. (b) Jacobus Ceratinus.
(c) Judocus Saſbotus. (d) Arnoldus Saſbotus.

pub. intentiſſima cura paulatim ab iis ſtudiis avocàrunt. Dedit eadem feliciſſimum, & ab ipſis Muſis effictum ingenium (*a*) Joannis Secundi, cujus in poëmatiis omnes Veneres & elegantiæ Catullianæ renident, qui, ſi par contigiſſet à fatis ætas, Umbrum vatem in Elegiis longo pòſt ſe intervallo reliquiſſet : cujus Baſia vivent, dum baſiis amantium ora patebunt : cujus in exprimendis per ectypas imagines vultibus elegantiam, & lineamentorum ſubtilitatem, cum noſtra mirabitur, ſed non ſatis explebit ſe, poſtera ætas. Proximus huic eſt, nec longo proximus intervallo, (*b*) Janus Douza, Nordovici Dominus, paululum extra juſtos adoleſcentiæ terminos egreſſus (id quod honori carminis eruditi tributum volo) qui, edito nuper in lucem egregio exigui libelli fœtu, in tantam excitatæ famæ opinionem irrepſit, ut non modò à Secundo ſecundi votum depoſiturus, multis etiam primam laudem ſit erepturus. Protulit eadem (*c*) Guilelmum Fullonium, qui Comico argumento Acolaſtum, ſive Decoctorem luſit tantâ elegantiâ, ut Comici numeros omnes expreſſiſſe creditus ſit. Tulit eadem benigna genitrix (*d*) Guilelmum Cripium Senatorem, virum eloquentiæ laude clarum, & Poëtam argutum, lepidum,

(a) Joannes Secundus. (b) Janus Douza Nordovices (c) Guilelmus Fullonius. (d) Guilelmus Cripius.

dum, ac feſtivum, id quod monſtrant edita ejus aliquot epigrammata, & docebit pleniſſimè liber, quem apud ſe premit in molem abiturum, breviúque, uti ſpero, pleno jam utero erupturum. Neque obliterari fama ſe patitur (*a*) Hadriani Scorelii, è Scorelio pago geniti; cujus niſi molle, argutum, ac feſtivum in poëmatiis approbaviſſet, & ſæculi oculos poſſe judicâſſet ſuſtinere, operarum prælis non indigna ejus opuſcula exiſtimâſſet (*b*) Nicolaus Nicolaïus ipſe, Poëtarum Coriphæus, At ille, dum Romæ ſe corrumpit, & reverſus, arentibus ſemper faucibus, intempeſtiva ducit pocula, cum paralyticis artubus mentis ſtuporem accerſit, & venæ igniculos omnes obrutos extinxit in ipſâ viridi adhuc juventâ. Quid feſtivius, quid mollius, quid ſubtilius primis illis Epigrammatiis, quæ olim dedit (*c*) Cornelius Muſius? quantâ cum Venere atque gratiâ rident! ſed otii quodam genere ſegni, quòd cum monaſticis virginibus per ſummas opes attinetur, acris illa & benigna ingenii poëtici vena relanguit non parum, atque decoxit. Quantum Solitudini, quam ſcripſit, decoris acceſſiſſet, ſi poëticis quàm rhytmicis numeris eam exornatam dare (quod illi proclive factu fuerat maluiſſet? Recoquet fortaſſe, quod infœcundum effluere non ſinit, ſenium.

(a) Hadrianus Scorelius. (b) Nicolaus Nicolaius. (c) Cornelius Muſius.

ſenium. Delphi, præclara urbs, hunc genuêre, & tenent. Celebratur & (*a*) Egidius Delphus, poëta ſimul, & Theologus, ſed cujus ſcripta in manus meas nunquam venere. Accedit inter Batavos (*b*) Cornelius Valerius profeſſor, Ultrajectinus natione, quo viro, delitiis ſuis, fruitur Lovanium, utrique pagine factum ingenium, in utroque ſcribendi genere propè par, niſi quòd in pedeſtri oratione argutiis, & docendi acumini proximior ſit, in ligatâ & aures ducit, & frequenter ſublimis aſſurgit. Quid cive hujus (*c*) Guilèlmo Cantero doctius? quid diligentius? quid fœcundius? cui, rectè à puero inſtituto, in re domeſticâ lautâ (quæ felicitatis partem auxit) genius proſper Gallici nominis doctorum omnium conſuetudine frui, eorumque penetralia perreptare ac cognoſcere muſæa dedit. Quâ occaſione uſus adoleſcens multiplici theſauro ſuum inſtruere penum potuit. Documento ſunt copioſi Novarum Lectionum libri: Ariſtides converſus: Lycophron explicatus: Felicitatem in carmine, Græcorum æmulam, vel Syneſii hymni, carmine redditi eodem, docuerint. A quo nil niſi præclarum & abſolutum expectandum erit, ſi juſtos annorum curſus Parcæ juveni permiſerint. Ultrajectinus fuit & (*d*) Giſbertus Longolius,

(a) Egidius Delphus. (b) Cornelius Valerius. (c) Guilelmus Canterus. (d) Giſbertus Longolius.

golius, ab illuſtri ſtirpe Langerackiâ nomen præ ſe ferens, annotationibus non indoctis, multæque lectionis jam tum ab adoleſcente editis in libellum de morum honeſtate notus, profeſſione Medicus. (*a*) Hortenſius hiſtoriarum, Germanicæ & Ultrajectinæ, Satyrarumque ſcriptor, alibi nobis memoratus eſt. Superſunt & alia ingenia, qui (quod de Menandro dictum eſt à Fabio) juſtiora poſterorum, quàm ſuæ ætatis judicia conſequentur. Fuêre & qui ſcientiarum dotibus clari, in ſuo quiſque ſcientiæ genere, honoris famæque apicem attigerunt, ſed aut ob ſtyli horrorem incultum ignorantur, negliguntúrve; cujuſmodi fuit ille, qui, (*b*) ſupremum rerum humanarum faſtigium Cæſareo patrocinio (cujus pueritiam finxerat) ingreſſus, Quodlibeta dedit: aut qui publico nomine conſcriptorum invidiam nominis ſui celebritate ſuſtinere coguntur, alioqui latebras facilè quæſituri in publico, aut currucarum malignum nomen evitaturi: in quo ordine ſunt, qui collocârunt virum celebrem, Demoſthenici vitii linguâ tenus affinem. Sed quis tandem invidiæ obtrectationem effugere potuit unquam? Cognata literis res eſt (*c*) Pictura, quæ ars ut nobilis, Regibusque expetita, ita olim etiam in primum liberalium gradum recepta, & quos

(a) Lambertus Hortenſius. (b) Hadrianus VI. Trajectenſis, Pontifex Maximus. (c) Pictura.

quos poſteris tradere dignatur, nobilitans. In (*a*) eâ habet Batavia florentia aliquot ingenia, quæ neque poſſum, neque debeo ſilentio præterire. In his principem honoris ac gloriæ gradum aſcendit primus (*b*) Joannes Scorelius, pago cognomine, equini generis mercatu nobili, oriundus; pòſt Canonicorum collegio Trajecti adſcitus: cujus inſignia opera tota paſſim Hollandia magnâ cum admiratione pluribus in fanis ſpectantur, ſed quòd pulpoſos lacertoſosque artus cum juſtâ ſymmetriâ exprimant vividæ imagines, vulgus profanum, & ſupra crepidam ſapiens minùs dignè de picturæ honore loquitur ac ſentit; utcunque ſit, in coloribus auſterior eſt. Hujus diſcipuli fuêre Martinus Hemſkerckus & Antonius Morrus Ultrajectinus, uterque magiſtro proximus, ſed ſuo quiſque (ut dicam) in genere; uterque inter primos nominatiſſimus, & penè alter (ſi livor, qui, vivis infeſtior, à morte ceſſare ſolet, pateretur) Apelles; niſi quòd huic nomini facto propior videatur (*c*) Martinus, tum quòd parcus temporis diſpenſator nullum tam occupatum habeat diem, quo non aliquid agens lineam ducendo artem exerceat, tum etiam operum multitudine, quæ infinita propè ſunt in omni genere, & penicillo ducta, & calamo exarata,

(a) Pictores præſtantes in Hollandia. (b) Io. Scorelius. (c) Martinus Hemſkerckus.

arata, ut encauſtarum typis efformarentur. Utriuſque certè operum æternitas haud alium interitum, quàm univerſi excidium ſenſura putatur. Martinus in omni argumenti genere varius, inventionis ſubtilitate nulli ſecundus, in exprimendo amœniſſimo quoque ditionis, convallium, villarum ſitu, amnium & euriporum decurſu, velificantium navium, aut mulis, vehiculis've urbes adeuntium, aut ſolem petaſis defendentium ambulationes, mirificè luxuriat. (*a*) Morrus, confeſſione artificum in exprimendo ad vivum indiſcretâ ſimilitudine vultuum filo, inque dandâ illis ſymmetriâ palmam facilè adeptus, idque aſſecutus quod rarum in artis ſucceſſu inveniri poſſe exiſtimat Plinius, de Parrhaſio loquens, nimirum extrema corporum facere, ac deſinentis picturæ modum includere. Artifex operum fœcundus principalium, à quo, quicquid fermè Regum & Primatum hæc habet ætas, vividè expreſſum eſt. Hos ætate ſuperior paulò præceſſit (*b*) Joannes Moſtardus, Harlemo oriundus, qui circa minuta potiùs, ut illi coloſſicotera, triviſſe ingenium videtur, manupretio in pedalem tabellam ſatis magno conſtituto: ars ejus eluxit in venuſtate ac decore oris, comptu corporum, argutiâ vultus, capillitii elegantiâ, lineamentorum tenuitate, protogenicâ fermè; viroris inimitabili apparatu,

(a) Antonius Morrus. (b) Joannes Moſtardus.

ratu, alio circa lucos, arbores, muſcoſos fontes, alio in veſtitu, cæterisque rebus. (*a*) Antonium Blocklandium Monfortium extulit partu, pictorem non poſtremi nominis. Qui in repræſentandis venuſtè vultibus minimè durus, in reddendis hiſtoriis nulli facilè ſecundus audit, idque loqui mihi videntur nonnulla, quæ ſpectavi, opera propè ſpirantia, ſolaque animâ defecta. Neque ſuâ laude atque gloria fraudandus eſt (*b*) Theodorus Bernardus Amſtelrodamæus, inventionis diſpoſitionisque, & ejus Veneris, quam Charita Græci dicunt, gratiâ nemini libenter ceſſurus, vultuum imitator inſignis. Neque ſilentio prætereundus eſt (*c*) Petrus, cognomento Longus, quem Pyreïco Plinii comparare jure, ſi non anteferre videor poſſe, qui ex propoſito, ut apparet, humilia penicillo ſecutus, humilitatis ſummam adeptus eſt omnium judicio gloriam, ac propterea ῥυπαρογράφυ cognomine cum illo pariter inſigniri, vel me arbitro, poteſt, uſqueadeò in operibus illius ubique relucet gratia quædam, expreſſo elegantiſſimè in ruſticanis puellis corporis filo habituque, obſoniis, oleribus, mactatis pullis, anatibus, aſellis, piſcibuſque aliis, culinario denique inſtrumento omni; ita præter conſummatam voluptatem infinitâ etiam varietate tabulæ ipſius

(a) Antonius Blocklandius. (b) Theodorus Bernardus. (c) Petrus Longus.

ſius oculos nunquam ſatiant : quo fit, ut pluris eæ væneant, quàm multorum accuratæ maximæque. Habet Hollandia & ſculptorem marmorarium (*a*) Guilelmum Tetrodium, quem nedum Praxiteli, ſed etiam toti propè Romæ nunc opponat; de quo in natali ipſi urbe, Delphis, fuſiùs agam. Reſtant duo lumina artis non propriè encauſticæ, ut quidam putant, ſed quæ in laminis æreis, & quovis è metallo ductilibus, averſo cœli ſcalprique tractu, pingit iconas hiſtoriaſque omnes, quas illitu atramenti cujuſdam encauſtici, imò colorum quorumvis adverſas lamellæ in gypſeis tabulis chartisve reddunt. Ii ſunt (*b*) Theudericus Volcardus Amſtelrodamæus, divino homo ingenio, ſed fati adverſi, & (*c*) Philippus Gallæus Harlemæus, magiſtro illo, dii immortales, quantò ſuperior! niſi quòd inchoatam cum laude artem ille intermiſit; in hoc cum ſurgente ætate etiam artis gloria gliſcit.

(a) Guilelmus Tetrodius. (b) Theudericus Volcardus. (c) Philippus Gallæus.

CAP. XVII.

De Hollandiæ primariis urbibus, deque oppidis & municipiis.

INITIO ante deſcripta jura palabundi homines, vago errore ferarum inſtar per agros diſperſi, tantum habebant, quantum manibus

per

per cædes & vim poterant extorquere aut retentare, dum potentiores cupiditas, inopes fames, quàm fama virtutis magis commovet. Illam belluinam vitam ad manſuetudinem & ſocietatis humanæ conjunctionem retrahere fabuloſus Orpheus & Theſeus, aliique conſiliis præſtantes viri aggreſſi, homines primò ad conventicula contraxerunt, inde conjungere ædificia docuêre, eorumque conjunctiones urbes appellarunt, quòd aratro circumducto ſanctos earum terminos fineſque præſcriberent. Eas antiquitas, quo à prædonum, maria infeſta habentium, injuriis eſſent remotiores, procul à littore condidit, ſi teſtimonium nobiliſſimi ſcriptoris Thucydidis non abnuimus. Tum deinceps quæ pecuniarum copiis affluebant, vel ad ipſa littora ſedes ceperunt, ubi muris ac mœnibus adverſus vim tuti ſe circumſepirent, vel anguſtias terrarum, utrinque mari expoſitas (iſthmos nominant) occupârunt, partim negotiationis opportunioris gratiâ, partim ut finitimis, vim parantibus, faciliùs obſiſterent: priùs enim, quàm piratica & latrocinia vigere & in gloriam trahi cœperant, vicatim Græcos habitâſſe idem ſcriptor locuples teſtis eſt, quando non ſpecioſæ urbes, ſed vires & potentia æſtimabantur, præſertim in hoc gloriantibus Lacedæmoniis, qui muratas urbes gynecæis, hoc eſt, mulierum luſtris comparabant, quòd intra illas

las degener & imbellis, ſuiſque diffidens viribus multitudo latibula quæreret. Idem Germanis quoque fuiſſe ſtudium ex Tacito liquidò deprehendimus, qui nullas illis habitatas urbes, imò ne ſedes quidem inter ſe junctas pati potuiſſe, ac proinde vicatim diſcretos diverſoſque ædificia collocaviſſe commemorat. Quin & Alemannos, ſive Suevos ſcribit Marcellinus maluiſſe ſolum ipſum, & territorium devictarum gentium incolere, quàm earum oppida, quæ non aliter vitabant, quàm arbuſta quædam, retibus tenſis circundata: propterea quòd liberis in campis, ſi ingrueret hoſtis, temporarium conſilium de emigrando, aut de faciendis cœtibus capere poſſent, id quod incluſis intra mœnia vallumque negatum eſt, qui obſidionis pericula ac mala ſuſtinere coguntur, neque pugnam arbitrariam capeſſere, obſtructis eruptioni viis, aut ſtativis oppoſitis præmunitiſque valent. Nimirum veteres in animoſâ juvenum ac virorum virtute, haud in mœnibus, videntur fiduciam omnem poſuiſſe, quòd exiſtimarent nihil juvare turres & muros, ubi deeſſet animus & bello vivida virtus: ita ut rectiſſimè judicârit Hippocrates felices eos, qui cogitent viros eſſe regionum præſidia & munimenta, non turres aut lapidea mœnia: neque minùs ſcitè Lycurgus legiſlator dixiſſe proditur, non videri viduam mœnibus urbem, quæ viris, non coctilibus

libus laterculis ſit cincta. Quare meritò cuſtodiendus eſt memoriâ Alcæi Lyrici verſiculus decantatiſſimus, Ἄνδρες πόλεως πύργοι ἀρήιοι. quo ſignificat viros eſſe Martias urbium turres. Neque diverſam fuiſſe cauſam autumo, cur ſerò apud minores Friſios oppida condi cœperint, imò raras admodum extitiſſe antiquitus in Hollandiâ urbes & oppida, muris circundata, aut vallis propugnaculiſque communita ex veterum ſcriptis intelligere ſatis poſſumus, quæ præſens ætas frequentia, adverſus vim comparata, tutamenta numerare poteſt, ut pari ſpatio haud temerè plura uſquam videre liceat, quæ cum urbibus recenſere hîc fert animus, cùm ut decora atque ornamenta regionis exteri abſentes domi in Muſæo quiſque ſuo extra peregrinationis periculum moleſtiamque intueantur, ac contemplentur, tum ut hi, quos ſtudium peregrinandi detinet, quæ petant, quid inquirant, ad paſcendum oculos ſimul & animos in numerato habeant. Solet autem, illud ſtudium, quod in luſtrandis urbibus conſumitur, præſertim ſi ratio explorandi cognoſcendique populorum ingenia accedat, magnam felicitatis ſapientiæque partem addere, quod in Ulyſſe ſuo inter peculiaris operis initia voluit innuere Homerus, quaſi ſummo laudum cumulo beatus fuerit, qui multarum gentium urbes luſtrârat, & mores inſpiciendo perdidicerat. Habet verò Hollan-

dia primarias urbes ſex, tanquam matrices & cæterarum columina, quibus, velut ex arce ſignum tollentibus, cæteræ ad obſequii vices ciconiariâ quâdam lege præſto adeſſe ſolebant: (quæ nunc obſolevit conſuetudo) Eæ tunc fuere præpotentes & felices, quando ex earum arbitrio Princeps belli paciſque munia temperabat, hoſtilia vel ordiebatur, vel finiebat; denique utranque paginam ſolæ faciebant, quæ nunc cum Ilio & Mileſiis, quibus ſtrenuitatis gloria quondam animos fecerat, viciſſitudinem rerum (uti in rebus humanis nihil diuturnum, aut perpetuum Natura patitur) experiuntur, poſtquam libidini jus conceſſit, majori ſummum rerum judicium Dii detulere: manet tamen honos & dignitatis gradus integer. Hæ quotiens ad Comitia unâ cum primoribus è Nobilitate (Ordines, ſive Status peculiari vocabulo honorificoque nuncupantur, ſive ab auctoritate, ſive quòd in potiorum conſiliis ſalus Reipub. vertatur atque conſiſtat) conveniunt; indicuntur autem, ea non rarò ob res arduas & profanis auribus ignorandas, tum verò ſtatos ſubſelliorum ordines ſingulæ adeunt, quos inter ut principem conſeſſus locum jure Durdrechtani obtinent, ita quoque ſententiæ dicundæ principatum trahunt: proximæ dignitatis vices Harlemæis attributæ ſunt: tertium ordinem vendicant ſibi Delphenſes: quartus

penes Lugdunenſes, ſive (ut uſus obtinuit) Leidanos conſiſtit: quintam claſſem ducunt Amſtelodamæi, ſexto loco Goudanis ſervato. Id tamen obſervatur caveturque religioſè, ut Nobilitatis primates, ut vetuſtate & ſtirpis claritudine antecellunt, ſedes ac dicendæ ſententiæ jus ſingulare priores occupent, antequam Magiſtratus occipiant. Cæterùm urbes atque oppida noſtratia, & pagi haud otioſis fermè vocabulis inſigniuntur: ex illis pleraque à (*a*) Dam/ quâ voce emiſſarium ſignificatur, ſive cataractæ clauſtrum, ut Rutilius appellat, quo mare vel excluditur, vel admittitur; appellationem ſortita ſunt; non nulla in (*b*) Drecht/ de quo dicendum mihi erit in Durdrechto; multa in (*c*) Wijck/ de quo inferiùs mentio incidet; quædam etiam in (*d*) Dijck/ quæ ab aggere dicta ſunt, exeunt. Inter ea quæ à Dam nominis ſortem trahunt, principem ferè locum obtinet (*e*) Amſtelodamum, quod Amſtelæ, rivi non ignobilis, ac illuſtri Amſteliorum proſapiâ clari, emiſſario oppoſitum, inde nuncupatum conſtat. (*f*) Roterodamum Rotæ, ſive Roteræ (utrunque enim invenio) in Moſam ſe exonerantis fluenti, emiſſarium originis ſuæ materiam agnoſcit. Sic vicinum illi (*g*) Sciedamum

(a) Dam. (b) Drecht. (c) Wijck. (d) Dijck. (e) Amſtelodamum. (f) Roterodamum. (g) Sciedamum.

mum Sciæ, profluentis oſtio, cui aſſidet, nomen acceptum refert. (*a*) *Edamum*, ſive rectiùs *Yedamum*, Yam rivum prætexit, ejusque emiſſarium habet. A quo oppido diſiunctum ad tria paſſuum millia (*b*) Monickedamum nomen obtinuit à lacu vicino, quem aquagio emittebat. (*c*) Sparendamum, pagus Harlemo propinquus, nònne manifeſtum nominis ſui indicium profert, emiſſione Sparni rivi, ſi non potiùs Spirneri (de quo paulò inferiùs dicam) in ſinum Tyum illîc excurrentis per plura emiſſaria? E quibus unum, quum neceſſariò reparandum (quippe exeſis ac vetuſtate carioſis ruinoſisque trabibus) novoque operi jacienda eſſent fundamenta, viſum eſt altioribus ingeniis, ſi novæ fabricæ latius ſolito os adjiceretur profundiuſque, magno id futurum Reipub. commodo; nam præter exonerationem copioſiorem aquarum, quas amplioribus faucibus effunderet, novo quoque portui viam pandi, quo navigia majora in urbis ſinum penetrarent. Quod ut obtineretur, tentandum priùs aſſenſum Curatorum aggerum, (quos Cæſareo vocabulo Heimrados nuncupari diximus) quo ſine inanem ſumi operam: deinde trahendos in partem impendiorum, ſi fieri poſſet, atque emolliendos, qui (*d*) Rhenolandiæ (ita vocatur univerſitas

(a) Edamum. (b) Monickedamum. (c) Sparendamum. (d) Rijn-landt.

agrorum, intra Rheni alveum jacentium, cujus impenſis agger; qui Amſtelrodamum uſque à pago Velſio tria milliaria longus pertendit, curatur ſuſtineturque) capita & conſules nominantur, qui in ultiſſimum opus certam pecuniæ ſummam liberali cauſâ elargirentur. Quod etſi factu perdifficile videretur, citiusque è pumice aquam elici poſſe, delectus tamen ad id perſuadendum fuit Nicolaus Verlanius, qui Periclæâ ſermonis vi atque copiâ, alieniſſimos à numerando ita permovit, ut poſtulationi ejus concederent, & in trientem propè impenſarum aſſentirent. Itaque opus admirandâ firmitate & pulchritudine, incredibili impendio, atque operarum multitudine, egeſtis per machinas & tympana aquis, ſoloque priùs diligenter fiſtucato, (*a*) hoc ipſo tempore, quo à nobis iſta cuduntur atque elucubrantur, civitas Harlemenſis perficiendum curavit, per quod ingentes corbitas & celoces onerarias frumentariasque ad intimum & penetralem urbis ſinum paſſis velis pervehi videmus. Quam rem ne per ſomnium quidem progenitores noſtri unquam ſperâſſent, ut ab ipſo uſque Oceano, terras ambiente, in urbis ſuæ græmium merces, rei frumentariæ acervi, aliæque ſtrues ſubvectarentur. Sic ſtudio & induſtriâ unius hominis opus immortale conceptum, inſignem impendiorum deductionem

(*a*) Anno 156.

tionem ſenſit, afflicto minùs ærario, & ſingulari Conſulum diligentiâ ad colophonem perductum, manum extremam feliciter accepit. Non defuêre tamen oblatratores, à quibus inchoatum opus convitiorum aſpergines ac mordaces ſales, cum dentato riſu, ceu inutile & operæ irritum, pertulit. Hæc ſuo quodam jure dici à me expoſtulavit emiſſarium, juſtæ omnium admirationi expoſitum, dignum certè, in quod architecti nervos ingeniorum contendant. Redeo à diverticulo ad inſtitutum. Eſt & (*a*) Sanerdamum, ubi Sana eundem in Tyum ſinum exit, lacuſque aliquot exonerat. (*b*) Scaredamum non abeſt à numero, Scaræ exitum patefaciens. Huc adde (*c*) Maeſdamum, quòd vetus Moſæ alveus, nunc obſtructus, emiſſarium illic habuerit. (*d*) Gyſedamum à Gyſæ alveo dictum. In eundem ordinem venit &(*e*) Crabbedamum apud quem locum elix quidam, à Rheno productus, in Oceanum putatur defluxiſſe. Nunc ut faſtidium abſtergeatur deducaturque, ad capita Regionis ſtylum convertam, inter quæ principatum ſibi vendicat Durdrechtum.

DURDRECHTUM.

(*f*) DURDRECHTUM juſtâ veraque priſcæ appellationis lege ſcribendum duco, quod

(a) Sanerdamum. (b) Scaredamum. (c) Maeſdamum. (d) Gyſedamum. (e) Crabbedamum. (f) Durdrechtum eſſe dicendum.

Grammatiſtarum vulgus ex uſu Dordracum
hactenus ſcripſit, dicendumque auditoribus
inculcavit. Sed iſti nimis otioſè, diſſimu-
lanterque præterivêre ſilentio vernaculæ vo-
cis natalem, quæ DRECHT vetuſtioribus
Bedæ, natione Anglo, & Sigeberto, Gemi-
niacenſi, aut, quæ nunc inolevit ſcriptura,
Gemblacenſi monacho, pro oppido agnita
fuit. Equidem apud majores noſtros (a) *Drechti*
vocabulum idem ſonuiſſe exiſtimo, quod a-
pud priſcos pureque loquentes Latinos (b) *Fo-
rum*, non tam, quòd jus ibi diceretur (quod
tamen in mercatibus inprimis exercèri conve-
nit; ut ſuum cuique tribuatur) uti vox ipſa
ſpirat; quàm quòd eò merces comportentur,
ceu in forum rerum venalium. Quemadmo-
dum ergo (c) *Forum* videtur fuiſſe, oppidum
aut municipium mercatu celebre, quod oſten-
dunt variorum ducum nomina, Forum Var-
ronis non procul Mediolano, Forum Corne-
lii in Æmyliâ, quam Imolam hodie nomi-
nant, Forum Claudii, Tarentaſia nunc di-
ctum, Forum Livii notum hodie, Forum
Julii, & Sempronii Forum, in Umbris civi-
tas: ita etiam Durdrechtum (d) Dureti cujuſ-
piam gentilitiâ notâ inſignis olim viri forum
fuiſſe conjicio, cujus in Annalibus noſtris,
ſed obſcura & exilis, fit mentio. Ex eodem
fonte

(a) Drecht quid? (b) Forum. (c) Forum quid?
(d) Duretus.

fonte manavit (*a*) Haeſtrechti ortus, quod ad tria paſſuum millia Goudâ diſſitum, nunc pagus, olim oppidum tribus (ſi vera narrantur) præſidiariis arcibus inſigne, binisque xenodochiis traditur fuiſſe, in ipſo fermè Comitatus Buloſii meditullio poſitum, inter Goudam & Scoenhoviam, quarum urbium proprietarios fuiſſe (*b*) Comites Buloſios certius eſt, quàm ut ex hominum memoriâ longa dies id deleat, quorum monumenta marmorea Goudæ in ſacello, ferreis cancellis ſepto, viſuntur. Eadem haud dubiè conditio fuit Moeredrechto, Papendrechto, Barendrechto, Svvindrechto, & Slydrechto, nunc (*c*) pagis in viciniâ Durdrechti, aut certè non procul diſiunctis. Eſt itaque nomen Dordraci reformandum, & quaſi cum ſene Pelia in cortinâ recoquendum, ut in vicem ejus Durdrechtum reponatur; quam ſcripturæ legem tuetur auguſtius iſtius civitatis ſigillum, cujus epigraphen hanc eſſe, (*d*) SIGILLUM OPPIDANORUM IN DURDRECHT, teſtatus eſt ſuis ad me literis Petrus Cornetus, olim civitati iſti à penſionibus. Illud verò obiter, & veluti in tranſcurſu adjiciendum putavi, in antiquis membranis me reperiſſe nomen inclytæ urbis Thuredrecht, perſcriptum in di-

 plomate

(a) Haeſtrechtum. (b) Comites Buloſii. (c) Pagi in drecht finientes. (d) Sigillum civitatis Durdrechti.

plomate Henrici IIII. Imp. quod accidiſſe reor ex affinitate aſpiratæ th, cum mediâ, d. (*a*) Facies urbis oblonga exit ad modum triremis: ipſa opulenta & copioſa, imò eorum omnium, quæ in annonæ reique alimentariæ uſum venire atque expediri poſſunt, locuples quoddam penu eſt, fluminibus, vadoſo mari, ſtagniſque incredibilem piſcium volucrumque fœturam & copiam ſubminiſtrantibus. Vix alia urbs toto Hollandiæ tractu (*b*) magnificentiora habet, & Agrippinenſium fermè æmula ædificia, quæ cælum propemodum cul, minibus feriunt: hypogæa & cellæ vinariæ, nunquam ſolem nocturnam've Lunæ facem admiſſura, arcuato opere fornicata ſunt. Templum habet magnificum, aris ſignisque pulchrè exornatum, & artificio arcuati operis, quo concameratum eſt, meritò ſuſpiciendum, & collegio Canonicorum celebre; de cujus fabricâ quod narratur, quamvis putidiuſculum, atque à ſomnio parum abhorrere videatur, quia tamen ante me chartis illitum video, ſilentio non prætcribo, fidei periculum penes auctorem relicturus. Ferunt enim (*c*) virginem quandam Soterem nomine, ni fallor, tribus nummulis, ejuſdem cum Tityi jecinore naturæ, ſemper (*d*) redivivis atque immor-

(a) Urbis ſitus & forma. (b) Durdrechtum ædium magnificentiâ nulli ſecundum. (c) Virgo Soter. (d) Soteris nummuli renaſcentes.

immortalibus, quos crumena, nunquam detrimentum paſſura, continebat, operas omnes impenſasque ædificatæ ædis ſuſtinuiſſe: quâ ex re nata invidia avidas opificum manus in virginis necem armaſſe, ipſaque mox rediviva cum percuſſoribus ſuis expiandæ nefariæ cædis cauſâ Romam petiiſſe memoratur, ibique peractis votis religionem exoluiſſe, animam exhalaſſe, corpuſque tumulandum dediſſe dicitur. Mirum, ni Medeæ cujuſpiam, aut Sagæ veneficio, aut vera Luciani narratione aures ſaturare, tædiumque levare voluiſſe videatur, quiſquis eſt nugator ille, qui tam infeliciter legentium patientiâ & oculis abuſus fuerit. Urbs iſta jus præfert privilegiatum, (*a*) Stapulæ nomine dictum, quod controverſum diuque ligitioſum, firmiſſimis arietibus totisque Hollandiæ viribus oppugnatum, nervum & adamantinum illius Reipub. clavum urget, cæteris ringi & Heraclitum illud relinquens, dum ipſa diplomate & longinqui temporis præſcripto beneficium pulchrè ſibi fœneratum ad ſe trahit: ſed animorum diſſidium diſſipavit, & quaſi prætexta ſagum mutavit Carolus Imp. arbiter, & diſceptator cauſæ interpoſitus. (*b*) Stapula autem vox barbara, & Latinis auribus avia, purè puteque Gallicæ originis creditur, quâ ſignificetur privilegium, beneficiariæ urbi colla-

R 5 tum,

(a) Stapulæ jus. (b) Stapula quid?

tum, ſiſtendi & ab inſtituto curſu retrahendi merces exoticas, quas negotiator importat, ut nimirum eo loco ſtabulentur (ſi ad vocis originem alludere licet) ac conquieſcant, quo venum proſtituantur quâvis tandem conditione, niſi damnoſam venditionem cauſatus, vel meliorem aliunde lucri auram olfaciens inſtitor vectórve malit recurrere, unde venerat, & ubi dòmicilium habet: quod illi integrum eſt & liberè facere licet, etiam non perſoluto ſtato portorio. Quòd ſi emptæ illic merces aliò devehendæ veniant, haud temerè in alia, quàm popularia navigia merces recondi patitur civitatis jus. Simile exemplum Stapulæ obtinet(*a*) Atrebatum civitas in vina Francica, quæ plauſtris importantur. Middelburgo quoque idem jus in vina Hiſpanienſia, Luſitanica, & Gallicana conceſſum eſt. At Durdrechtum non in unum genus, vina nimirùm Germanica, quæ ſecundo Rheno Moſaque deportantur, ſed in cerealia etiam quæcunque ſemina & lignorum carbonumque ſtrues, & ſi quæ ſunt aliæ illius generis merces, vectoriis navigiis è Gelris Cliviiſque convehi ſolitæ, jus ſuum extendit. Adde, quòd huic ſoli ob principatum, quem inter Hollandicas civitates tenet, honorarii loco & prærogativæ datum eſt, (*b*) cudere monetam Prin-

(a) Stapula Atrebat. & Middelbur. (b) Moneta Comitis nuſquam alibi cuditur, quàm Durdrechti.

Principis auream argenteamque, quod nuſquam alibi, quam hîc licet: deinde ut iſthîc Hollandiæ Comitum (*a*) inauguratio fiat, nec alibi ſolenni ſacramento adigantur in mutuam fidem cùm Principes, tum Ordines, ex quo cùm antiquitas, tum ejus in Principes merita æſtimari poſſunt, quorum beneficio in primariam dignitatis atque honoris ſedem provecta aſcenderit. Hanc urbem, latè imperitantem, atrox & miſeranda tempeſtas diſiectis aggeribus (*b*) avulſit à continente, quando ad centum propè millia animæ miſerrimo mortis genere extinctæ dicuntur, ſubmerſis duobus & ſeptuaginta pagis, præter villas & arces: ex quo in hunc uſque diem mari inſula circumluitur ad modum Venetæ urbis, niſi quòd ſpacium contractiùs hanc à continente dirimat ad majoris baliſtæ jactum unâ tantum ex parte, à duabus intervallum excedit decem paſſuum millia, quod navigari ſe non patitur ultro citroque niſi ex arbitrio æſtus marini affluentis aut remeantis. Incidit autem (*c*) in annum ab orbe redempto milleſimum quadringenteſimum viceſimum & primum ea horrenda calamitas, cujus etſi ſecura, acerba tamen recordatio hos à me numeros, anni indices, expreſſit:

(a) Inauguratio Comitum Durdr. fit. (b) Durdrechtum à continente avulſum. (c) Durdr. quando ſit factum inſula.

DUrdreChto I*n*CV*b*VI*t* VI*s atro*X I*n*CI*ta* V*ent*I*s*,
*Urbs q*V*a d*I*ſſ*ILVI*t prot*I*n*V*s ha*V*ſta* M*ar*I.

Eam calamitatem (*a*) ruſtico procuratam fama loquitur, qui vicini rebus invidens, quîcum inimicitias gerebat, fundum illius, aggeri maritimo ſubjectum, eluvione maris abolere, aut ſaltem corrumpere cogitârat, ignarus ſecuturam poſt admiſſum ſemel mare aggeris perruptionem, multoque minùs terrarum ſubmerſionem. Itaque peſſimo conſilio peſſimum facinus adjunxit: dicitur enim effodiſſe ſcrobem, per quam, ceu colliquias, mare exæſtuans in fundum prædictum corrivaretur immittereturque; cujus impetus quum nullâ ope humanâ ſiſti jam poſſet, latiſſimam terrarum hominumque ſtragem edidit. Cæterùm priuſquam à primariâ iſtâ urbe diſcedam, non poſſum, quin corollarii vice adjungam, quod Coſmographiæ commentariis prodidit(*b*)Dominicus Marius Venetus, in Adriatico ſinu nimium otioſè deſultorieque noſtra hæc contemplatus, eam ab Antonino Pio Imp. putari conditam, & (*c*) benefactæ nomine inſignitam, nunc Dodranam dici. Quòd ſi teſtimonio veteris & claſſici ſcriptoris auctoritatem iſte ſuam communîſſet, haberetur illi à me magna

(a) Submerſio territorii procurata per malum vicinum. (b) Dominici Marii ſomnium. (c) Benefacta.

magna & juſta Reipub. totius nomine gratia, neque immeritò: ſed quum projectior apud me ſit & dilutior hominis auctoritas atque fides ob rerum exterarum ſummam ignorationem, quam in eo perſpexiſſe, & docere quoque poſſe mihi videor, ſatis feciſſe me puto, exempliq́ue ſatis dediſſe, ſi ſagacibus aliorum naribus hanc appendicis offulam objecerim, ne quid ſtudio præteritum, aut ignorantiâ omiſſum cauſentur.

HARLEMUM.

Proxima ordinis, ut conſeſſus, dignatio Harlemææ civitati debita, poſtulat eam hoc loco dici, quæ inter cæteras omnes amplitudine facilè ſuperior, ædificiorum cultu non poſtrema, ſitus amœnitate & cæli ſalubritate vel inter primas cenſetur. Eſt enim aër liber à lacuum mariſque offenſâ ac gravitate ſecretus, inter fructuoſa prædia, villas ſuburbanas, ſaltus umbroſos, caſtella non infrequentia, pagos elegantes, agris editioribus perflatilis. Templum habet architectorum judicio celeberrimum pulcherrimumq́ue opus, firmiſſimis innixum columnis, fornice laqueatâ ex inteſtinâ materiâ, quod ſpatioſo & quadrato imminet foro. Urbem interlabitur amnis navigalibus hac tempeſtate poſt auctum magnâ virium acceſſione lacum, (*a*) Sparnus dictus à nobis apud Sparnodamum

(a) Sparnus amnis.

mum ſinus Tyi brachio accipi, quem Spirnerum conſonâ etymo veriori voce dicendum autumo rectiùs, ut paluſtribus cannis, & arundinetis, è quibus Spiras, hoc eſt, calamorum radices, eſui gratas juventus colligit, denſum; atque ita in Trajectinis diplomatibus ſcriptum invenio, ubi de Eccleſiâ Spirnervvalt, quam Sparnovvoudam nunc vocamus à ſylvâ, amni vicinâ. Hoc flumen, è Rheno re vera corrivatum, tamen è lacu immenſum aucto ortum habere videtur: idem euntium redeuntiumque navium continuo procurſu ac commeatu amænum, incolarum, utranque ripam obſidentium, oculos jucundo proſpectu paſcit. Ante urbem (*a*) nemus eſt, à luco (niſi abeſſet religio) propter opacitatem non multum recedens, in promiſcuum uſum prodeambulationi, voluptati, deliciis, exercitiisque dicatum, ſeceſſus ſuos habens, à concurſu profani vulgi, ac ſtrepitu ſeparatos, digniſſima Muſis contubernia, unde exulant cauponæ & Sileni ſtabula, nequitiæ officinæ & flagitiorum diverſoria. Linearum telarum, quarum inenarrabilis candor & tenuitas byſſi gloriam & pretium facilè evincat, mercatu opificioque ſat celebris urbs eſt, neque minùs (*b*) *villoſi generis pannis*, quos eadem apparat Italiæ Hiſpaniæque, mirificè expetitos

petitos

(a) 't Haerlemer hout / ofte boſch. (b) Dyzeert-laken.

petitos ob gratam levitatem, & pertinacem eximii nigroris gratiam. Abeſt ab Oceano Britannico ad V. P. M. qui marinorum piſcium genus omne abundè ſubminiſtrat : ad Euronotum lacus eſt ampliſſimus ; verſus Aquilonem Tyus ſinus, uterque bene piſcoſus, ita ut opportunus mirum in modum loci ſitus exiſtat undecunque, ſoli, cæli, & aquarum bonis circumfluens. Cuniculorum nuſquam fermè tota regione major frequentia eſt. Cujus abundantiæ occaſione ſedem hanc conſtituendæ Academiæ, ubi Muſarum alumni & cultores in literato otio vixiſſent, legere & Cæſareo beneficio confirmare decreverat Atrebatum Præſul, hujus Eccleſiæ tunc Curio : ſed ubi nonnullorum, qui à literis alieni ad Reipub. clavum arrepſerant, animos averſos à liberali cogitatione animadvertiſſet, deſtitit, ne apud ingratos atque invitos beneficium malè collocaret. Quod ad nominis impoſitionem attinet, haud in proclivi poſita mihi ratio videtur, eò quòd omnes, veluti conſpirabundi, unoque in ludo edocti pariter, à Wilelmo quodam, Friſiorum Regis filio, quem mutilatâ conciſaque voce ſatis abjectè Lem appellant, nominis auſpicium traxiſſe urbem contendant, ut Heer Lem / hoc eſt, Dominus Lemus ſuo eam nomine dotârit. Sed iſta eorum paulò obſoletior abſurdiorque videtur oratio, qui ad modum jocoſæ illius
ima-

imaginis, quæ in convallibus ac montium jugis ludit (Echo appellant) extremam duntaxar vocis, **Willem**/ ſyllabam repræſentant: in quo injurios atque inexpiabili religione obſtringendos, & majeſtatis quaſi reos peragendos cenſuerim, non minùs exquiſitè, quàm qui in publicam fraudem Principis monetam attondeant atque accîdant. Quid enim illud eſt aliud, quàm Principis viri nomini illudere? Quis ignorat Nobilitatem hoc habere nativum & peculiare, ut nihil ſtomachoſiùs accipiat indigniusque, quàm ſi de illis loquare contractiùs? multò magis ſi trunces mutiléſve cum abjectione nomen, qùum è diverſo oneroſum potiùs, quàm breve curtùmve ſemper amaverit, ad exemplum Luciani Neopluti, qui Simi nomen diſpuere, Simonidis amplexari cœperat. Quis non oderetur à bardo & ſalis omnis experte homine iſtud confictum? Quis unquàm tam malè feriatus nomenclator inveniatur, qui perſonæ nomen ipſi ſtructuræ, ac fabricæ velit impoſitum? Quis Philippolin, Inviĉtiſſ. Regis noſtri nomen referentem (quam Galli *Philippe-ville*, noſtra gens **Philips-ſtadt** appellat) Regem Philippum temerario auſu præter Solœciſmi, quam incurſurus eſſet, notam nominaverit? aut quis Mariæburgum Dominam Mariam dixerit, quòd ab heroinâ illa, cui provinciæ omnes pro rege agenti faſces ſubmittebant, domi-

nam-

namque appellabant, conditum fuerit? Itaque rectiùs puto ſimpliciusque, (*a*) Harlemæorum (quos nominatim in Catologo illuſtrium familiarum inter antiquiſſimos invenio) ſtirpem, è regio Friſiorum ſtemmate oriundam, tam oppido, quàm arci, à ſe exſtructis, primum nomen indidiſſe circiter annum à ſalutifero partu quingenteſimum & ſextum. (*b*) Arx Harlemæa, ſecundum canalem alvei, qui Egmondam deferebatur, ſita, quaſi ad perpendiculum rectâ Harlemum reſpicit, non procul Heemſkirchâ, ea fuit lapidea è lateribus coctis, qui pedem Romanum adjecto quadrante ſinguli longitudine ſuperant, quincuncem craſſi, dodrantali fermè latitudine: quod murorum ruinæ firmiſſimæ etiamnum docebunt. Cujus diruendæ ſoloque æquandæ occaſionem dediſſe libido, ac vis tyrannica arcis domini creditur, quamvis alii indomito, nec ullis modeſtiæ, aut legum repagulis coërcito populi in excidium Nobilitatis concitati furori vero ſimilius attribuant: quando non una arx id mali experta, ſed omnes propemodum velut immani procellâ ac turbine raptæ peſſum iverint. Porrò arcis hujus mentio ſuggerit mihi inſigne & dignum, cujus memoria literis conſignetur, facinus, inter rariſſima (*c*) conjugalis amoris exempla numeran-

(a) Harlemæa ſtirps. (b) Arx Harlemæa. (c) Conjugalis amoris exemplum memorabile.

randum : in quod diverticulum ab inſtituto ſi paulisper digrediar, cogitent lectores levandi tædii gratiâ id eſſe factum. Etenim cùm loci dominus ob vim & effrænatam violentiam juſtum omnium in ſe odium contraxiſſet, arctiſſimâ obſidione in arce ſua premi cœpit, quæ cùm in longius traheretur, præcluſâ omni effugii ſpe, ac deficiente jam re cibariâ, in ſummâ egeſtate atque inopiâ quum deditio pararetur, uxor, ſingulare pietatis & amoris in maritum decus, ad eam pactionis cum hoſte formulam deſcendit, ut ſemel exportandi ſibi, quæ chariſſima haberet, facultas daretur. Quo ex conventione pacto confirmato obſervatoque, conjugem, bulgæ incluſum, adjuvante onus pediſſequâ, extra arcem exportavit, neglectis charioribus utenſilibus cimiliisque: pari cum laude efferenda cum Guelphi, Bajoariæ Ducis, pientiſſimâ uxore, quæ poſt ſimilem obſidionem ad deditionem compulſa, cum Conrado Suevo Imp. ad eas pacti leges acceſſit, ut ipſa, nobiliumque uxores efferrent res quaſque pretioſiſſimas. Credente hoſte ſecuturam opum exportationem, viſum fuit fœmineum agmen, Principis fœminæ exemplum imitâs, maritos ſuos, de humeris pendentes, dulcia onera, ſubvectare, ac in ſinu parvos liberos gerere. Redeo ad urbem noſtram, cui primam inventæ iſthîc artis (*a*) typographicæ

(a) Typographicæ artis inventum Harlemo aſſeritur.

phicæ gloriam deberi, & ſummo jure aſſerendam ajo, utpote propriam & nativam: ſed luminibus noſtris ſola officit inveterata illa, & quæ encauſti modo inſcripta eſt animis, opinio, tam altis innixa radicibus, quas nulli ligones, nulli cunei, nulla rutra revellere aut eruere valeant, quâ pertinaciter credunt, & perſuaſiſſimum habent apud Magontiacum, claram & vetuſtam Germaniæ urbem, primò repertas literarum formulas, quibus excuderentur libri. Utinam hîc incredibilem illam dicendi vim, quæ in Carneade fuiſſe perhibetur, voto exoptare poſſem, qui nihil defendiſſe unquam, quod non probârit, nihil oppugnâſſe, quod non everterit, dicitur; ut ſaltem refugam illam laudem poſtliminio revocare, & hoc quaſi trophæum erigere poſſem, veri interpolator: quod ego non aliò optârim, quàm ut veritas, rectè à Poëta vetere Temporis filia nuncupata, aut (ut ego ſoleo) χρόνου ἔλεγχος, tandem detegatur, quæque juxta Democritum altiſſimo in puteo demerſa hactenus delituit, in apertum proferatur. Si glorioſum certamen ſuſcipere non piguit Ægyptios & Phenicas de (a) literarum inventione, his Deo duce earum inventum ad ſe trahentibus, quando tabulas θεοχαράκτους, hoc eſt, à Deo exaratas jactant: illis à ſe repertas Græciæ intuliſſe gloriantibus, quando Cadmus, Phœnicum claſſe

(a) Literarum inventores primi qui?

claſſe vectus, rudibus Græcorum populis, artis illius auctor, eas commonſtravit. Rurſus ſi Athenienſes Cecropi ſuo, Thebani Lino eandem laudem vindicant. Palamedi Argivo excogitatorum characterum gloriam Tacitus & Philoſtratus deferunt: ut Hyginius Latinorum Carmentæ, Euandri matri. Si itaque controverſam dubiamque gloriam cunctæ gentes ad ſe ceu propriam rapere non erubuerunt, quid verat, quo minus indubitandæ laudis poſſeſſionem, de quâ ſocordiam avitam exturbati ſumus, quaſi poſtliminii jure repetamus? Equidem non invidiâ, aut malevolentiæ ſtudio tranſverſus agor, ut huic afferam, quod alteri derogem ac detraham. Craſſi impudentiam non imitabor, hinc Scævolæ ſanctimoniam & gravitatem affectando, illinc prehenſationibus favorem hominum eblandiendo: haud is ſum, corruptis arbitriis planum agere non decrevi, veritatem illam unam perſpicuam, quam, uti cæleſte Solis jubar, nulla caligo, quantumvis alta, obtenebrare poteſt, exhibiturus, quantum in me eſt, idque ſimplici ac minimè fucato orationis filo, quod illa amat. Quod ſi optimus ille teſtis eſt, auctore Plutarcho, qui, nullo obſtrictus beneficio, neque alterius addictus ſtudio, liberè, quod ſentit, loquitur & intrepidè, meum teſtimonium meritò locum habeat, qui nec mortuum aut hæredes poſteróſve cognatione attingam, neque gratiam aut

bene-

beneficium inde expectem, qui, quicquid hujus feci, id totum ſepultis manibus pietatis ergô impendi. Dicam igitur, quod accepi à ſenibus, & auctoritate gravibus, & Reipub. adminiſtratione claris, quique à majoribus ſuis ita accepiſſe graviſſimo teſtimonio confirmârunt, quorum auctoritas jure pondus habere debeat ad faciendam fidem. Habitavit ante annos centum duodetriginta Harlemi in ædibus ſatis ſplendidis (ut documento eſſe poteſt fabrica, quæ in hunc uſque diem perſtat integra) foro imminentibus è regione Palatii Regalis, LAURENTIUS Joannes, cognomento Æditúus Cuſtòſve, (quod tunc opimum & honorificum munus familia, eo nomine clara, hæreditario jure poſſidebat) is ipſe, qui nunc laudem inventæ artis Typographicæ recidivam juſtis vindiciis ac ſacramentis repetit, ab aliis nefariè poſſeſſam & occupatam, ſummo jure omnium triumphorum laureâ majore donandus. Is fortè in ſuburbano nemore ſpatiatus (ut ſolent ſumpto cibo aut feſtis diebus cives, qui otio abundant) cœpit faginos cortices principio in literarum typos conformare, quibus inverſâ ratione ſigillatim chartæ impreſſis verſiculum unum atque alterum animi gratiâ ducebat, nepotibus, generi ſui liberis, exemplum futurum. Quod ubi feliciter ſucceſſerat, cœpit animo altiora (ut erat ingenio magno & ſubacto) agitare, primumque omnium

atra-

atramenti ſcriptorii genus glutinoſius tenaciuſque, quod vulgare lituras trahere experiretur, cum genero ſuo Thoma Petro, qui quaternos liberos reliquit, omnes fermè conſulari dignitate functos (quod eò dico, ut artem in familiâ honeſtâ & ingenuâ, haud ſervili, natam intelligant omnes) excogitavit, inde etiam pinaces totas figuratas additis characteribus expreſſit. Quo in genere vidi ab ipſo excuſa adverſaria, operarum rudimentum, paginis ſolùm adverſis, haud opiſtographis: is liber erat vernaculo ſermone ab auctore conſcriptus anonymo, titulum præferens, Speculum noſtræ ſalutis. In quibus id obſervatum fuerat inter prima artis incunabula (ut nunquam ulla ſimul & reperta & abſoluta eſt) uti paginæ averſæ, glutine commiſſæ, cohæreſcerent, ne illæ ipſæ vacuæ deformitatem adferrent. Poſtea faginas formas plumbeis mutavit, has deinceps ſtanneas fecit, quò ſolidior minuſque flexilis eſſet materia, durabiliorque: è quorum typorum reliquiis, quæ ſuperfuerant, conflata œnophora vetuſtiora adhuc hodie viſuntur in Laurentianis illis, quas dixi, ædibus, in forum proſpectantibus, habitatis poſtea à ſuo pronepote Gerardo Thoma, quem honoris cauſâ nomino, cive claro, ante paucos hos annos vitâ defuncto ſene. Faventibus, ut fit, invento novo ſtudiis hominum, quum nova merx, nunquam antea viſa, emptores undique exciret cum huberrimo

mo quæſtu, crevit ſimul artis amor, crevit miniſterium, additi familiæ operarum miniſtri, prima mali labes, quos inter Joannes quidam, ſive is (ut fert ſuſpicio) Fauſtus fuerit ominoſo cognomine, hero ſuo infidus & infauſtus, ſive alius eo nomine, non magnopere laboro, quòd ſilentum umbras inquietare nolim, contagione conſcientiæ quondam, dum viverent, tactas. Is ad operas excuſorias ſacramento dictus, poſtquam artem jungendorum characterum, fuſilium typorum peritiam, quæque alia eam ad rem ſpectant, percalluiſſe ſibi viſus eſt, captato opportuno tempore, quo non potuit magis idoneum inveniri, ipſâ nocte, quæ CHRISTI natalitiis ſolennis eſt, quà cuncti promiſcuè luſtralibus ſacris operari ſolent, choragium omne typorum involat, inſtrumentorum herilium, ei artificio comparatorum, ſupellectilem convaſat, deinde cum fure domo ſe proripit, Amſtelodamum principiò adit, inde Coloniam Agrippinam, donec Magontiacum perventū eſt, ceu ad aſyli aram, ubi quaſi extra telorum jactum (quod dicitur) poſitus tutò degeret, ſuorumque furtorum apertâ officinâ fructū huberem meteret. Nimirū ex eâ intra vertentis anni ſpacium, ad annum à nato Chriſto 1442. iis ipſis typis, quibus Harlemi Laurentius fuerat uſus, prodiiſſe in lucem certum eſt Alexandri Galli doctrinale, quæ Grammatica celeberrimo tunc in uſu erat, cum Petri Hiſpani tracta-

tibus,

tibus, prima fœtura. Iſta ſunt fermè, quæ à ſenibus annoſis, fide dignis, & qui tradita de manu in manum quaſi ardentem tædam in decurſu acceperant, olim intellexi, & alios, eadem referentes atteſtanteſque comperi. Memini narraſſe mihi Nicolaum Galium, pueritiæ meæ formatorem, hominem, ferreâ memoriâ & longâ canitie venerabilem, quòd puer non ſemel audierit Cornelium quendam bibliopegum, ac ſenio gravem, nec octogenario minorem (qui in eâdem officinâ ſubminiſtrum egerat) tantâ animi contentione ac fervore commemorantem rei geſtæ ſeriem, inventi (ut ab hero acceperat) rationem, rudis artis polituram & incrementum, aliaque id genus, ut invito quoque præ rei indignitate lachrymæ erumperent, quoties de plagio inciderat mentio: tum verò ob ereptam furto gloriam ſic ira exardeſcere ſolere ſenem, ut etiam lictoris exemplum eum fuiſſe editurum in plagiarium appareret, ſi vita illi ſuperfuiſſet: tum devovere conſueviſſe diris ultricibus ſacrilegum caput, noctéſque illas damnare atque execrari, quas unâ cum ſcelere illo communi in cubili per aliquot menſes exegiſſet. Quæ non diſſonant à verbis Quirini Taleſii Conſulis, eadem ferè ex ore librarii ejuſdem ſe olim accepiſſe mihi conſeſſi. Iſta dictare me compulit cupiditas & ſtudium defendendæ veritatis, quamvis illa odium ſui plerunque parere ſoleat: in quâ tuendâ

tuendâ potiùs quàm ut deſerere vadimonium velim, ad ſuſcipiendum odium paratior ſim ac promptior. Nam iſtud facilè ponent, qui rem ipſam ſincerè ac candidè indagabunt & expendent, tanquam in Critolai bilance appenſam: at Veritatis, quæ Dei imago quædam eſt, qui non libenter patrocinium ſuſcipiat, vix hominis appellationem mereri exiſtimo, cujus curâ atque amore nihil cuiquam vel ſanctius, vel antiquius eſſe debet. Tuendo veritatem & conſtabit ſuus urbi noſtræ honos in cive ereptam inventionis pulcherrimæ gloriam recuperaturæ, & cadet eorum arrogantia, quos falſam alienæ gloriæ hæreditatem cernere non puduit, & quaſi dejectis de ponte ſexagenariis alieni juris poſſeſſionem ſuperbè uſurparunt. At vereor, ut ſurdis iſta auribus canantur: utcunque tamen erit, juvabit me & memoriæ inventoris, & gloriæ urbis pro virili conſuluiſſe, dum apud leves & veri incurioſos animos plùs valet præjudicium opinionis (quod antea quoque teſtatus ſum) quàm cum ratione auctoritas. Quæ injuria muſſitanda eſt, & devoranda parum lubentibus. Quanquam dolendum minùs foret, eam laudem in clariſſimam Germaniæ urbem, velut aliam in familiam, tranſiſſe, ſi non plagio, ſed rectâ ratione factum id fuiſſet. Verùm arbitror fatis volentibus hanc viam commodiſſimam viſam, uti

S citiſ-

citiſſimè ad nitorem ſuum ac perfectionis culmen perveniret inventum illud, orbi ſale (quod dicitur) & ſole magis neceſſarium, nimirum in majore luce hominum, per ſtudia, magnatum præmia, & honores (quibus artes aluntur) faciliùs emerſurum, uti accidiſſe res docuit, quàm in extremo orbis terrarum ſeceſſu quodam, & recondito angulo, inter hominum privatorum ſordes. Hanc urbem ſequitur capti novo conſilio Peluſii (Damiatam nominant inclytam Ægypti urbem) gloria, cujus quum traheretur in longum obſidio, portum urbis, tranſverſâ catenâ ferreâ inter duas validas turres munitum, unâ atque alterâ holcade, quarum carinas & proras ſerrâ in crenatos dentes limatâ obmuniêrant, Harlemæi, qui in eâ expeditione militabant, obſervato vento ſecundo atque opportuno invadunt, diffractâ catenâ interiorem in ſinum penetrant, ſicque patefacto portu claſſi Chriſtianæ rei benè gerendæ occaſionem aperuerunt, captâ deditaque urbe munitiſſimâ copioſiſſimaque. Cujus rei memoriæ ſempiternæ inſtitutum reor, moremque per manus in hunc uſque diem traditum obſervat Harlemæa pubes, ut Calend. Januariis (quæ an hujuſce ſtratagematis teſtes fuerint, clam me eſt) naviculas, ſerratis proris inſtructas, imaginesque, victoriæ argumenta, bacillis ſuffixas, in publicis ſupplicationibus circum ferat. Cer-

tioriſ-

tioriſque fidei teſtimonia ſuperſunt ex ære Corinthio tintinabula, ſeu æramenta bina, quæ, in editiſſimæ turris faſtigio ſuſpenſa, arguto tinnitu latè perſtrepunt, à re Damiatica nuncupata. Hanc urbem diuturnâ graviq́ue obſidione, fatali quidem nobis & calamitoſâ, ſed Hiſpanis obſeſſoribus perniciali atque exitioſâ, ante biennium preſſam famem obſtinatâ & invictâ patientia fortiſſimè toleraviſſe; quâ obſidione gentis Hiſpanæ prior fama, bello inclyta, extabuit inviluitque, ferocitas contuſa, faſtus repreſſus, fidei periculum aditum eſt, opinio & exiſtimatio virtutis, quæ externis nationibus invictam, nedum formidabilem illam fecerat, obſolevit. Docuit enim Harlemum, contra civium militumque concordiam, & conſpirationem animorum mutuam in tuendâ patriæ libertate nullas, quantumvis magnas, hoſtium vires quidquam poſſe, quippe quæ, defenſioni invalida, tormentorum bellicorum, nitrati pulveris, reique alimentariæ copiis omnino defecta, nunquam tamen in hoſtium manus deditione perventura fuerit, niſi per frumentatores, ignavitèrne an perfidioſè ſui muneris oblitos, neglecta fuiſſet urbis cura. Id tamen privum ac ſingulare habuit, quòd palmam non precariam quidem illam, aut dubiam, ſed genuinam ac certam jure ſibi vendicare poteſt, libenter aſſurrecturis ei honoris ergô cæteris civitatibus,

neque, ut olim Ajaci, debitum derogaturis. Niſi enim hæc ſe hoſtili Martis furori per initia oppoſuiſſet divino quodam inſtinctu (neque verò temeritatem auſim vocare, quod publico omnium conſenſu tranſactum conſtat) bellique minas & apparatum omnem in ſe avertiſſet, certè Reſpubl. Batavica à cardine emota concidiſſet, dum reliquæ urbes ſpectaculi diritate, & exempli ſanguinarii (quod ab infeſto & ſuperbo hoſte tum expectabatur) ſive edoctæ, ſive deterritæ, deditionem ultrò properaturæ fuerint, ut quas temporis ſpatium à communiendo, & annonâ commeatuſque copiis ſe inſtruendo, clauſis undique per gelu præproperum aquis, excluſiſſet. Itaque dum in longum trahitur obſidio, dum omni ultimæ crudelitatis exemplo præter fidem datam præſidiarius miles, ſupra duo millia numeroſus, ab Hiſpanis deletur, id effectum eſt, ut urbes communitæ fuerint, & ne qua unquam ſe poſteà dederet, peſſimi exempli trucidatione deterreretur.

DELPHI.

SEQUUNTUR Delphi, non illi Apollineo oraculo, ſed Cerealis potus primâ poſt Britannicum zythum laude, inclyti, & quidem tantò magis inclyti, quantò illi propter rei frivolæ, mendacis & vanæ exiſtimationem celebritate hominum magnâ floruerunt; at hi

ex

ex uſu & commodo, ad corporis alimoniam vitæque miniſteria neceſſario, eam ſuâ induſtriâ gloriam quæſiverunt, ut vix aliud poculum, quàm quod Delphorum cortinis concoctum fuerit, paſſim expetatur, adeò ut vix alio exotico zytho bona Flandriæ pars utatur, & cum Zelandiâ potior Hollandiæ tractus: quæ res ingens operæpretium civitati, & negotiationi momentum adfert, tot paſſim tabernariorum & cauponum millibus, ordini honeſtiſſimo coctorum cerviſiariorum (qui Reipub. illius nervus eſt & columen, & trientem fermè civitatis conſtituit) obnoxiis, & tantùm non addictis nexiſque. Urbi nomen dedit perpetuus foſſæ alveus, immenſâ operâ ac labore, ne dicam nunc impenſâ, ceu ad perpendiculum & lineam rectâ ductus, qui viam navibus aperit ad portum, à matre vocabulo **Delfhaven** nuncupatum, ubi emiſſario in vaſtum Moſæ ſinum ſe exonerat. Opus eſſe Gotefridi Lotharingi, cui dorſi Nemeſis nobile Gibberoſi cognomen impreſſit, extra controverſiam eſt, qui, non abſque manifeſtâ tyrannidis repræſentatione Hollandiâ totum fermè quadriennium poſſeſſâ, navali demum prælio à Theuderico, legitimo Principe, ſuperatus, imperium, injuſto titulo occupatum, amiſit. Is verò, ut erat ſtrenuus bellator, & conſilii maturus, perſpectâ loci naturâ, quam ſtabiliendis rebus ſuis peraccommodam cernebat,

jaciendis eo loco urbis fundamentis animum adjecit, & metatis finibus condidit ante hos annos fermè quingentos. Eadem poſt ſuſtenſtatam fortiter obſidionem Alberti Bavari immiti imperio mœnia cum turribus demoliri juſſa fuit, quæ poſtmodum recidiva ſurrexiſſe comperimus. Hæc eadem, ceu quodam fortunæ excelſis inimicæ ludibrio jactata (*a*) anno cIↄ Iↄ XXXVI. ante diem V. NON. MAII, luctuoſo, ſed fortuito incendio (quod igniti cineres, violento procellæ turbine rapti excitârant) miſerè deformata fuit, periclitata etiam in favillas tota cadere atque conſumi. Verùm ea ſuis è cineribus veluti Phœnix, cui buſtum ſuum vita eſt, ſpecioſior longè nitidiorque extitit, ut mirari deſinam, aurum puriſſimum atque obryzum ignis experimento pulchrius emicare, ſiquidem urbis facies quàm antè ſplendidior multò eſt, ædium propè regalium magnificentia cum paucis comparanda, quarum inteſtina materia & penetralia tanto nitore fulgent, ſic affabrè expolita ſunt, ut nihil adjici ad laudem poſſe videatur. Porrò quia memini, Ciconiam vicem nutricationis parentibus, ſenio gravibus, rependere (unde pietatis cultrix non immeritò dicta eſt à Petronio Arbitro, unde etiam Ciconiariæ legis nata parœmia) venit mihi in mentem haud præterire ſilentio oſtentum, quod tunc temporis

(a) Anno 1536.

poris obſervatum illic ex fide teſtis oculati, unius ex Huteriis, familiâ fundatiſſimâ clariſſimaque, retulit mihi, & ſcripto quoque conſignavit inſignis poëta Cornelius Muſius, Agathenſium Virginum Antiſtes, non indignum, quod inter rariſſima exempla in poſteritatem tranſmittatur. Ciconiam, à pabulatione reducem, quum flammas nido imminentes certo exitio pullorum videret, conatam modis omnibus eos grandiuſculos, involucres tamen, eripere mediis ex ignibus, tandem deſperatâ omni ope, & quaſi conclamatâ, paſſis alis in nidum ſe præcipitem dediſſe, pullisque toto corpore obtectis incumbere viſam fuiſſe, velut depoſitâ vitæ ſpe ultrò cum chariſſimis pignoribus mortem oppetituram. Miraculo rei & pietatis honori rem verſibus his conſignare placuit.

Candida, & obſtreperis inviſa Ciconia ranis
Pignora ab ardenti viderat igne premi.
Eripiátne ſuos, & aperta pericula tentet?
Hinc ſuadet pietas, vitæ amor inde vetat.
Hanc luctam pietas generoſa diremit, & urna
Eſſe eadem, & ſobolis vult Libitina ſuæ.
Iam minor Aſſyrium Phœnicem fama loquatur,
Vivere quæ buſto quærit, at iſta mori.

Delphorum ædes vetuſtior, quæ & primaria eſt, ad oſtentationis arcem nunc aſpirat opere ſculptili, præcipuæ artis arâ marmoreâ, cui

non immeritò poſſe inſcribi Zeuxidis illud exiſtimo; Inviſurum aliquem faciliùs, quàm imitaturum; à Delphenſi cive, altero Praxitele, Guilelmo Tetrodio elaboratâ, qui, conſumptis multis in Italiâ annis, nobiliſſimæ artis ignem, non in ferulâ cum Prometheo, ſed memori mente hauſtum conceptumq́ue, ad ſuos attulit: quod opus ubi viderit, dejerabit opinor Auſonia, artis (cujus non omnibus apertas fores illa habuit hactenus) gloriam ad Batavos emigrâſſe. Jamq́ue auguratur animus, eandem Delpho laudis perpetuitatem manere, quæ olim Theſpias & Gnidum ſecuta eſt, ut divini operis admiratores undique fama ſit excitura, pari fermè omine, quo Gnidum, Lyciæ urbem, multos navigâſſe refert Plinius in copioſo illo Naturalis hiſtoriæ volumine, ſolùm ut viderent ſignum illud Gnidiæ Veneris, toto terrarum orbe illuſtre, Praxitelis manu elaboratum. Theſpias quoque (id Bœotiæ oppidum eſt) ita nobilitatas Cupidine, ejuſdem artificis dextrâ facto, teſtatur Cicero, ut propter illud ſignum, etiam ſi non alia magnopere ſubeſſet cauſa, Theſpiæ viſerentur. In quo ſculptore illud memorabile eſt, quòd quum domeſtica plerunque ſordere, ſui exemplo abundè docuerit Protogenes, hunc, ceu invidiâ majorem, artis præſtantia cunctis admirabilem gratioſumq́ue fecerit. Huic urbi non natalem ſuum, ſed threpteria nutritiaque

debuit

debuit (dicendum enim id eſt, quando & vitia & venena noſſe publicè intereſt) hæreſiarcharum facilè coryphæus David Georgius, humili atque abjectâ ſtirpe editus vitriario patre, homo ut ingenio excellenti & ſubacto, ita rurſus malè conciliato, cujus in labris (ut olim Periclis) flexanima illa Suadela ſeſſitaviſſe credita fuit, uſque adeò mentes hominum, velut excantatas & abſurdis opinionibus imbutas, quo illi cunque placuiſſet, circumduxiſſe notum eſt, ita ut natura, nimium prodiga, cumulatiſſimè ſuas dotes in illud monſtrum effudiſſe cenſeri queat, una atque eadem & venenorum, & ſalubrium medicaminum genitrix. Lanificii & panni lanei textrinæ prima gloria penes hanc urbem aliquando ſtetit, ſuperato Flandrico opere: unde ex præcipuâ bonitate & artis præſtantiâ pannus, ibi factus, Delfs puyck/ velut κορυφαιότατος eminentiſſimusque nuncupabatur.

LUGDUNUM.

Nunc offert ſe Leida, vulgò ſic nuncupata, nulli facilè urbium Hollandiæ nitore ceſſura; cui ſi antiquum, ac proinde illuſtre, propriumque nomen aſſeruerim, tam æquo patietur animo, quàm olim, quum à Romanis impoſitum fuit, paſſa eſt. Lugdunum itaque dictum fuiſſe firmiſſimè aſſeverò, tribus adductus innixusque certis argumentis, quibus

explorari veritas ſolet: nimirum indubitatâ ſcriptorum fide, linguæ vetuſtæ veſtigiis, & ſitu loci: quæ hîc probationis inſtrumenta in apertum proferam, Pindari conſilium etiam ſuperaturus, qui adverſus ingruentis tempeſtatis metum geminâ anchorâ navim firmari jubet. Primum omnium occurrit Antoninus, Romani Itinerarii, ut libri titulus præ ſe fert, auctor, ſi non potiùs ille Marcianus ſit dicendus, quem Stephani Byzantii teſtimonio librum ſcripſiſſe comperimus, cui titulus ſit alteri conſonus, τὰ ἀπὸ ῥώμης ἐπὶ τὰς διασήμους πόλεις, hoc eſt, Itinera ab Româ ad clariora oppida: quem non abſurdè ſuſpicari licet Latinè fuiſſe tranſcriptum, ne tam ſupervacaneam, moleſtamque operam inter graviſſimas Imperii occupationes, & curas Antoninum ſuſcepiſſe credamus. Is Lugdunum, & caput Germaniarum diſertè nominat, caput pro initio ſumendo, & per Germanias primam & ſecundam Provincias, de quibus alibi dictum nobis eſt, intelligendo: neque contentus nominâſſe, ex inſtituti ſui ratione à Lugduno, capite Germaniarum, iter ad Albiniana caſtra, inde Trajectum, denique Argentoratum uſque perſequitur. Accedit teſtimonium Ptolemæi, diligentiſſimi Coſmographiæ ſcriptoris, qui acceſſione unius literæ Lugodunum appellat, (id quod in Græcis mirum non eſſe nôrunt, qui linguæ illius ſunt gnari) ſed ad diſcrimen Galli-

cani

cani illius, additâ voce, Batavorum; Græcè enim ita legitur, λιγόδεινον βαταβῶν. Sed de hac re plura, ubi de ſitu agemus. Jam verò nomen ipſum ſi quis penitiùs examinet, & attentiore aure ſonos literarum, ut nervorum, exigat, Lugduni appellationem non multùm à vernaculo ſermone diſſonare judicabit. Lugdunum enim quaſi Luycdunum appellatum videtur, quòd ex arenariis tumulis, ſeu collibus (quos θῖνας ſimili-fermè vocabulo Graja lingua nominat) emicaret, proculque ſe oſtenderet claſſi è Britanniâ per Rheni oſtium, utrinque talibus colliculis longo tractu clauſum, ſubeunti, ſive quòd finis, & quodammodo clauſtrum eſſet collium illorum, à Luyck/ quo clauſtrum ſignificatur, quamvis etymorum feſtivus interpres Goropius noſter proſperitatis, ſeu bonæ fortunæ tumulum hac voce denotari lepidè conjectat. Hac ratione è Luycdun, primò Leygdun, inde Leydun, mox Leyden/ poſtremò etiam Leyen in hominum ore conſenuiſſe arbitror, Neque abſurdâ ratione ab humilitate collium duci poſſe videtur, quaſi Lege dünen/ quod Ptolemæi ſcripturæ aſſonat. Non diſſimile naufragium literarum paſſo etiam Lugduno, Planci colonia, Galliæ Celticæ inclytâ urbe, quod corruptum, mutilumque in *Lyons* auribus obſtrepit. Non poſſum ullo pacto accedere Noviomago, qui à Legione, quam Romani præſidio

illic poſuerint, nominis Leidæ auſpicium nimis extortâ inventionis lege trahit, quaſi ante appulſum legionis (ut demus nunc illîc relictam) nihil eo loco fuerit. Nam obſoleta illa, ad vulgarem popularemque accommodata ſenſum, oratio longiſſimè ultra Gades exigenda atque exterminanda eſt, quæ à publico commeatu (vernaculum idioma Geleyd vocat) appellationis fontes revocat: quaſi paratum illic fuerit præſidiarium auxilium ad perducendos in tutum receptum viatores, ultrò citroque commeantes metu Luci, ob vaſtitatem & horrendam ſolitudinem formidoloſi, quam ferarum immanium cubilibus, latrociniisque ſubſeſſorum infeſtam, & impetrabilis veniæ exſortem ſylvam & ſomniant fuiſſe, & nominatim vocitare non verentur. Quæ conficta riſum etiam ipſi illi Craſſo, qui Agelaſtos dictus eſt, excutere poſſe putarim. Adeò nullum tam impudens eſt mendacium, quod aſſertore careat. Neque vero videtur conſonum, ripam fluminis, quâ frumento gravis claſſis ſubibat, arboribus ita fuiſſe denſam, ut liberam ventorum auram velis non permitteret. Venio ad tertium, quo dubitatio omnis & ſcrupulus tollitur, fidesque antedictis adſtruitur, Loci ſitum, qui certiſſimus eſt index, (nolo enim mihi, ut olim Xenocrati injurato, ſine documentis iſthîc credatur) qui amnem ducem ſequenti, juxta Plautinum conſilium, viam com-

mon-

monſtrabit è Ptolemæi Coſmographico abaco, cujus dimenſionem qui ad calculum revocârunt, quàm cæteri, accuratiùs à Geſſoriaco, Morinorum, nunc Bononiæ Gallicæ notiore nomine, non alii loco convenientiùs quadrare judicant: quanquam iſta ratio impoſuiſſe nonnullis deprehendatur, quos inextricabilis erroris Labyrinthus involvit, in quibus Bilibaldus irretitus, neque ſe explicare valens, Lugodunum, nunc Septimuntium, hoc eſt, Sevenbergum, nunc Goricomium, alibi D. Gertrudis montem, loca omnia vicina, & quæ verum Lugdunum veluti circo ambiunt, divinatione & conjecturâ (quæ adjumenta nimiùm lubrica ſunt & fallacia) auguratur. Neque defuit qui in Germaniæ hypocauſtis terrarum orbis, & locorum ſingulorum menſuram initurus, ſi diis placet, Stoflerinus quidam, Trajectum eſſe Lugdunum opinatus eſt. Cujuſmodi hominum vecordiam mirari ſubit, qui, non ignari ſe libris ſuis, quos abortiendo publici juris faciunt, proſtituere famam & exiſtimationem, ut tanquam edito in theatro aut plauſum mereantur, aut labem & ignominiam incurrant, tamen adeò ſupinè & oſcitanter de locis, non parvo intervallo diſiunctis, ſententiam quaſi ex oraculo proferant, ipſi quæ ſint inguinis & capitis diſcrimina ignorantes, ut cum Satyrico loquar: quaſi cumulatè promiſſis ſuis (quæ ſolent eſſe magnifica) & hominum

expecta-

expectationi ſatisfecerint, ſi locum aliquem nominatim citantes, nonnihil ſaltem dixiſſe videantur. Sed quin calami fluxum cohibeo, atque ad illud, quod per me corrigi peccatum nequit, conniveo? cur non potiùs inchoatam à mè Venerem abſolvo? Itaque ut coronidem huic argumento imponam, & Antonini pinax excutienda, & horreorum ratio. cur item per tertium Rheni alveum, non autem per Moſam ſubvectatio frumenti obita fuerit, deque Albinianis caſtris enucleanda mihi erunt quædam, ad confirmandam noſtram ſententiam facientia. Medium ergo Rheni oſtium, aliis tacitum, Plinio non indictum, cui uni manſit in hæc uſque tempora proprium amnis nomen, reliquis duobus velut emancipatis, atque alienam in familiam tranſcriptis, olim Trajectum, inde Albiniana caſtra, poſteà Lugdunum (de quo inſtitutus ſermo cauſæ cardinem exſpectat) præterlapſum fuiſſe, poſtremò in Oceanum effudiſſe ſe non procul Cattorum vico, nemo tam invitis Gratiis litavit, qui non ſciat credatque, vel non conſulto Antoninianæ pinacis oraculo; quanquam illa planiſſimè apertiſſimeque id declaret atque ob oculos exponat: quando & vetuſtus alvei ductus manifeſtum rei indicium ferat, qui licet adverſo curſu, placidus tamen atque adeò ſegnis, onerarias naves, frumento graves, è Britanniâ venientes, accipiebat, ut inde præſidiariis caſtellis,

ſtellis,quæ tum horrea nuncupabantur, annonæ quantum ſatis eſſet, ſuppeditaretur. Ne verò commentitium quis exiſtimet, præſidia Romanorum, per Rheni ripam diſpoſita, horreorum nomen accepiſſe, audiat Auſonium Burdegalenſem, qui, Rhenum alloquens in elegantiſſimo illo poëmate, quod Moſellæ titulo inſcripſit, ejuſque fluvii laudes ſe uberiùs olim perſecuturum pollicitus, ita canit,

Addam præſidiis dubiarum condita rerum,
Sed modò ſecuris non caſtra, ſed horrea Belgis.

Eodem vocabulo utitur & Marcellinus, hiſtoriæ libro 18. de Juliano Cæſare loquens,quem, cogitantem in Alemannos expeditionem, eò omnes curas intendiſſe memorat; ut, priuſquam bellum incœptaret, civitates, antè à Germanis Franciſque exciſas,maturè receptas, communiret; addit deinde, *Horrea quinetiam exſtrueret pro incenſis, ubi condi poſſet annona, à Britannis ſueta transferri.* Credibile autem eſt, Caſtella in horreorum nomen cooptata commutataque, quum pax altiſſima, & ſecurum à bellis otium, perdomitis Germanorum gentibus, Belgicam teneret, ut Auſonii verſus indicant. Cur verò non Moſam ſubvectationis obſequio delegerint Romani, has cauſas repeꝛiſſe mihi videor, cùm propter varias plurium inſularum incurſiones, Symplegadum more formi-

formidabiles, propter flexuoſos littorum anfractus, qui vario maris reciproci æſtui ſervire & ventorum arbitrio coguntur magis, quæ tunc inſulæ Mattiacorum erant, & illud Bataviæ latus prætexebant; tum quòd Moſæ, vaſto ſe ore exonerantis, impetus mare faceret præruptius, majusque periculum oſtenderet; tum etiam quòd propter violentum proni amnis defluxum naves parum promoverent ſuum curſum, nî operam darent Æolii flatus: quæ omnia in medio oſtio ſecundiora erant, præbente facilem appulſum leni fluento, & mollem ſubvectationem conciliantibus jumentis helciariis, quoties reflarent, aut malaciâ torperent venti. Albinianorum quoque ſitus, quæ ad decem millia paſſuum Lugduno diſſidere auctor Itinerarii oſtendit, atteſtatur clareque loquitur non aliam eſſe urbem. Is verò intervalli modus Hollandica (quæ Belgica ſeſquialterâ proportione excedunt) miliaria bina conſtituit, expedito pediti circiter trium horarum ſpatio emetienda: quo loco caſtra fuiſſe Romana, Albiniana nomine, extra controverſiæ aleam eſt, editiore in clivo, regione templo, quod ibi viſitur, ſacra: quæ, ante annos quinos vicenos recluſa, inter effodiendum lapidem quadratum retexit cum hac inſcriptione, O ADELART. D. IIII. NON. AUG. Ea verò ab Albino, quopiam cohortis præfecto, nomen ſortita, niſi quis, ad ſcripturæ

turæ periculum confugiens, Alpheniana (proximiore vocis origine cum vulgatâ nomenclaturâ) ſcribi debere contendat; ut nomen fortè traxerint ab Alpheno Varo, Batavorum ductore, cujus meminit Tacitus lib. 18. his verbis; *Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batavis*, & in Othone Plutarchus, ἐπήγαγεν οὔαρος Αλφηνος τοὺς καλουμένους βατάβους: id eſt, Immiſit in gladiatorum manum Batavos Varus Alphenus. Quæ teſtimonia eò adduxi, ut, ſi cui probetur magis altera denominatio, habeat in promptu, quibus ſe tueatur, exempla. Pagus enim, qui inſignis eſt hac ætate ceſpitum bituminoſorum fodinîs & mercatu, (*a*) Alphen dictus eſt; quod ipſum non multùm diſſentit ab Albino. Facilis namque deflexio eſt aut tranſitus ab Albin ad *Alfin*, inde Alfen / vel meliore ſcripturâ Alphen. Fuit enim vetuſta & prænobilis Romæ Albinorum familia, quòd Julius Capitolinus in Clodio Albino commemorat Sed hanc litem controverſam indicaſſe contentus, nihil quidquam definio. Porrò ex fluminis & maritimâ opportunitate, portuſque viciniâ ingens commerciorum uſus & negotiationis momentum civitati huic accreviſſe veriſimile ſit, nondum obſtructo fluminis ore per arenariorum collium injuriam. Ubi adjacet (*b*) Romæoburgum in hunc uſque diem, appella-

(a) Alphen. (b) Romæoburgum.

pellatum à Romanorum præſidio, ut primâ fronte nomen præfert: locus olim Martiis viris, nunc virginum Veſtalium cœtui dicatus, vàriis antiquitatis monumentis clarus, quæ magno numero eruta, ante ſexagenos ampliùs annos refoſſis fundamentis, fuerant, in quibus duo leonum ex ære conflata ſigna cum Deæ Pallados, hominibus illis ignoratæ, ſimulacro, & nomiſmata argentea æneaque Antonini, Neronis, aliorumque complura, quæ ſibi donata abſtulit Maximilianus Cæſar, anno cIↃ. IↃ. VIII. unâ cum oſſibus giganteæ ſtaturæ hominis, cujus ſola tibia æquabat mediocris viri crus cum femore ad uſque inguina; cujus loricam, humeris circumpoſitam, at ærugine adeſam diu ſe aſſervâſſe teſtata mihi fuit cœnobii antiſtita, pia & cordata anus. quæ mihi etiam locum, infamem illuſionibus dæmonum, atque inde in religionem ſtolidæ turbæ converſum, digito demonſtravit, in quo theſaurum hactenus intactum occultari, & à nigrâ illâ dæmonum gente aſſervari cum præſente foſſorum noxâ, perſuaſio vulgi mentes imbuit. Inter cætera cimelia ſaturi viroris gemmam (ſmaragdum, vel certè iaſpidem fuiſſe ſuſpicio eſt) juglandi nuci propemodum parem intervertiſſe Gaeſbecanus dynaſta ferebatur: phialam, heminæ vini capacem, opus elegans, ſed figlinum, Hippolytus, Friſiæ Præſes, non ſine precibus

bus obtinuit. Vidi illîc & imbrices ita inſcriptos, Ex. GERM. INF. Vidi & nomiſmata IMP. DOMITIANI GERM. COS. XII. Item Nervæ, Trajani, Tiberii, Claudii Cæſ. cum Cerere Aug. Anaſtaſii cum Victoriâ Aug. ex auro. Q. Curtii Ruffi, aliaque. Lampadem æneam, quadrifidam (quæ in quatuor veluti guttos exit, unde ellychnia flammam vomebant, & in quaternas columnas, circinatum cœlum excipientes, aſſurgit) iſthîc repertam aſſervat, & expreſſam operâ pictoris communicavit, ut hîc apponeretur, Cornelius Nicolaus Aquanus, homo antiquitatis ſtudioſiſſimus, de quo & antè ſermo mihi factus eſt: Cæterùm eam arcem imperitum vulgus *Rodenburgum* nominavit aliquando ab imbricibus teguliſque rubeis, quibus contecta fuerat. Lugduni mediâ ferè urbe in acclivi undecunque tumulo, editiore loco, Pyrgus extat, (*a*) Burgum patria lingua vocat, circinato mœnium ambitu, fornicibus arcuatis, quem ab Engiſto circiter quadringenteſimum à Chriſti natali annum exſtructum, quum heros ille, conſilio manuque potens, è Britannis victor domum rediſſet, ſunt qui chartis prodidêre: locum habitationi ineptum, quòd domiciliis careat; medium omne ſpatium pomiferæ arbores occupant. In eo puteus altiſſimus & peramplus viſitur, quem credulum vulgus

(a) Den Burgh.

vulgus fabulatur cuniculum habuiſſe pervium ad armamentarium uſque Romanum propè Catvicum, de quo alibi nobis ſermo eſt. Quod commentum facilè convicerit tractus ille totus uliginoſus & pratenſis; qui ut eam ſubterranei cuniculi altitudinem admittere potuerit, ut per quatuor paſſuum milia ſubter Rheni alveum penetrârit, vero diſſonum videtur. Ab hoc pyrgo Burg-gravii (quæ vox ſonat Pyrgi Comites) inclytum nomen trahunt dynaſtæ potentes olim, proprietarii Lugduni Domini, quod imperium & jus penes Waſſenarios incolume ſtetit cum Rhenani territorii (Rijnlandiam vocant) poſſeſſione teloniiſque; donec anno cIↃ. CC. LI. extincto Jacobo, Chriſtina filia, cujus tutelam occupârat Princeps, hæreditario omni jure exuta eſt. Lugduni poſſeſſionem (quæ ob conciſas Comitis literas, injuriæ nomine, adempta fuerat) beneficio piæ Principis Jacobæ familiæ reſtitutam, recepit ad ſe Philippus Burgundus; à quo in Comitiis publicè intrepido, & ad truculentiam compoſito ore jus aviti dominatus repetere auſus eſt Jacobus, Henrici F. voti invalidus adverſus potentiorem, obtinuit tamen quædam iniquis, ut fit, legibus. Porro civitas magnificis nobilium ædificiis pulchrè exornata eſt, habet terna Parochialia templa; in quorum uno, cui Cuſtodem dicârunt D. Pancratium, Canonicorum

rum collegium: in altero, quod Apoſtolorum Principi ſacrum, oſtenditur panis, in ſaxum induratus, qui capſulæ, ferreis cancellis præmunitæ, incluſus, ad teſtandam poſteris prodigii memoriam, aſſervatur. Id ita habet. Anno ſuprà milleſimum tricenteſimo decimo ſexto, in ſummâ annonæ difficultate ſororem opulentam altera, egentiſſima in ſobole numeroſâ, flagitârat panis ſubſidium, ne fame interirent liberi; illa inficiatur ſe habere, ſancteque dejerans Deum obteſtatur, ut, ſi quid panis domi habeat, id omne lapideſcat. Quid multa? preces ſecuta dicitur certa oſtenti fides, miraculo confirmata. Habet eadem & plateas à cœni illuvie puriores, quàm ſint alibi privatorum ædes: mediam Rhenus interluit: ager ſuburbanus braſſicas capitatas, mole & ſpecie inſignes, aliaque omnis generis olera eximia lætiſſimo proventu educat. Hanc natalem terram habuit Joannes, opificio ſarcinator, genere plebejus, veterator, ingenio ad omnia verſatili, retinctorum (quos Catabaptiſtas nominant) ſectæ caput, qui per integumenta diſſimulationis, arteſque tacitas, cum inſignis facundiæ armis conjunctas, ad fortunæ principalis regiique dominatus imaginem provectus, jamque mortale faſtigium ſupergreſſum ſe ferens, Monaſterii (quæ inter Bructeros Weſtphalóſve copioſa & munita eſt civitas, Epiſ-

copalis

copalis ſedes) Rex nominari voluit; ſed quum libidinem à Nemeſi, facinorum impiorum vindice, annuo tempori præſcriptam, explevíſſet, dementis animi juſtum ſupplicium dignâ pro merito morte exſolvit. Quam rem in Annalibus copioſiùs explicabo. Suſtinuit hæc urbs anno ſuperiore, qui fuit 1574, à natali Chriſti gravem & calamitoſam obſidionem ab Hiſpano exercitu, conſumptis fame peſtilentiaque ſeptenis oppidanorum millibus, cujus liberatæ jus omne divinæ potentiæ tranſcribi meritò debet, civitate ex hoſtium faucibus mirabilem in modum ereptâ, ac conſervatâ ad ſtagnantium aquarum (quæ Lunaris æſtus motu concitantur & creſcunt) incrementum, accedente Panici timoris occulto impetu, quo fortiſſimus quiſque ex hoſtibus perculſus & animos, & vitam pariter amiſit, præcipitem in fugam compulſus, deſertis caſtellis omnibus.

AMSTELODAMUM.

Nunc ordo ſerieſque ipſa admonet, ut Amſtelodamo, niſi turpiter prævaricari velim, operam dem, cujus famam, in illuſtri poſitam, utrunque mundi cardinem tranſcendiſſe, quis adeò vecors, qui non credat? Nomen illi ab Amſtelâ amne acceſſiſſe, tam indubitatum eſt, quàm quod maximè: quin & paruiſſe olim Amſteliis, familiæ ampliſſimæ & impe-

imperioſiſſimæ, conſtat. Emporium eſt longè celeberrimum, copioſum, viris pariter & opibus præpotens, in intimis ſinus Batavici faucibus poſitum, præter naturæ munimentum etiam operibus pro loci genio non invalidum, paludoſo minimeque firmo ſolo conditum. Quæ cauſa eſt, cur ædificiorum fundamenta incredibili impendio jaciantur, adactis per fiſtucas trabibus arboribusque ingentibus, aut ſubſtratâ materiâ, per ſublicas connexâ: putanturque fundamentorum impenſæ ſubinde reliquam ſtructuram æquare, ne dicam excedere. Equidem exiſtimo, nullum aliud toto terrarum orbe emporium frequentioribus claſſibus corbitarum & onerariarum navium adiri, quàm Amſtelodamum; ita ut ad hanc Crotonem cætera emporia nihil ſint. Memini namque olim ad trecentas naves onerarias, frumento aliiſque Scythicis mercibus, ac Cimbricis ſaburratas, intrà octidui ſpatium & appuliſſe, & onus magnâ ex parte expediviſſe. Quaternis emiſſariis, opportunè ductis, urbs interluitur, quæ ſordium colluviem reciproco maris æſtu exonerant; aquarum, quæ ſilente plenâque lunâ, aut tempeſtate augeſcunt, incrementum excludunt, navibus tutiſſimum receptum præbent. Hanc urbem (a) Giſelbertus Amſtelius (in cujus ſtirpis fide & clientelâ oppidanos quondam fuiſſe præ-

(a) Giſelbertus Amſtelius conditor Amſtelodami.

prædixi) ante annos ducentos & ſexaginta plùs minùs communiri propugnaculis, portis, turribus, pontibusque ſubliciis fecerat, extincto Joanne Principe : qua re & ipſe invidiæ incendio conflagravit, & res oppidanorum in diſcrimen adduxit. Nam exaſperati eâ invidiâ, & offenſione popularium animi, & ceu ad reſtinguendum commune incendium concitati, adjuvantibus Caninefatum ſtudia Friſiis finitimisque, facilè dejecerunt flammisque concremârunt munimenta, adverſus vim & furorem infirmiora, quando hæc, quantumvis ſint Cyclopica, accedat licet natura loci inexpugnabilis furori Martio obſiſtere non valeant. Poſteà ad annum 1482. muro cingi cœpit. Hæc eſt illa Venus Anadyomine, quam, ſalſis è fluctibus os exerentem comasque explicantem, deſignare voluiſſe videtur Apelles. Hæc tantâ exterorum affluentiâ ſuperiore tempeſtate ante fatalem iſtam temporum iniquitatem inundavit, ut pomœria urbis, hemiolio porrectiora amplioraque facta, brevi nihil vacui viſura fuerint, ſi rem ex uſu futuram Senatus judicâſſet. Hæc eſt, quam jurè Belgica (facto ſemel atque iterum malignioribus præſertim annis rei periculo) *cellam penariam*, uti de Siciliâ Cato ille ſapiens judicavit, atque adeò *horreum ſuum* agnoſcat & vocet; quam rem Acroſtichide ſignavi, adjunctis laudibus, tali emporio dignis, quam, hoc

hoc loco non alienam, duxi adſcribendam.

A *ureus, ut perhibent, quondam ab Iove perpluit imber*
M *agnificis turgentem opibus Rhodon: horrea Romæ*
S *icaniam eſſe Ceres victuro munere ceſſit.*
T *orſit & huc oculos facilis Deus ipſe benignos,*
E *t me mactam opibus juſſit, florereque rebus*
L *ætis: at circundor aquis, pigraque palude*
O *bſita: roboreoque ſolo ſtant culmina nixa*
D *epactis altè trabibus, ſurgentia cælo:*
A *lternansque ſtatis vicibus maris æſtus aperti*
M *œnia ſubcingit, quâ parte exotica puppes*
V *elifera invectant onera, exportantque frequenti*
M *ercatu, Heſperias quâ ſe demittit in undas,*
B *arbaraque Eoüs pandit quâ littora Titan.*
E *xpedio, quos noſtra tamen non area verrit,*
L *egiferæ cumulos Cereris, genitalia dona.*
G *argara proventu tanto non farris abundant.*
I *nferior fuerit, vel Momo judice, mecum*
C *ontendat locuplete penu ſi Trinacris ora,*
Æ *qualeisque ferax non Africa ſtipat acervos.*
H *orreum & agnoſcit me non malè Belgica felix,*
O *mnigenas ut opes; ſic vitæ alimenta miniſtro.*
R *ectè ut quis ſaturæ ſimilem me dixerit alvo,*
R *obore defectos ſuccum quæ dîdit in artus.*
E *ximiæ hinc adeò Cæſar me ferre Coronam*
V *irtutis decus, ac munus ſpectabile juſſit.*
M *ateriem at linquo ſcribendi vatibus amplam.*

Hîc contubernii neceſſitudo nationibus omnibus ex æquo patet, de eâ ut dici poſſit, quod de Hecale Callimachus Cyrenæus dixit, eam habere φιλοξενίης στέγος ἀκλήϊστον, hoc eſt, januam hoſpitalitatis nunquam obſeratam: hîc enim videas ſtabulari Italos, Hiſpanos, Britannos, Scotos, Gallos, Sarmatas, Cimbros, Sviones, Norvagos, Livonios, Germanos, & ſi qui alii Septentrionali ſub axe latent. Hæc forum eſt, & inſtitoria officina Mercurii illius Lucrionis, qui virgâ ſuâ, quam manibus gerit, mercatorum animos moderatur ac regit, hos ad præſentis emolumenti & expectati fœnoris vitam ab Orco revocando, illos per jacturam & cum nominibus diſpendia, perque æs alienum ad Tartara demittit. Sed ut ignis beneficio bonorum quoddam copiæ cornu emergit, ita eodem nihil damnoſius eſt: ita eundem Mercurium civitas iſta & propitium ſenſit, & infeſtum; nata eſt enim & crevit ſecundo illius numine, ſed ejuſdem artes & vafrities illam Gradivi furori objecerunt, hinc inteſtinis ac furialibus odiis ſubditos adverſus Magiſtratum exercendo, hinc factioſam & conſceleratam Retinctorum, qui Anabaptiſtæ vulgò audiunt, colluviem (quæ ad modum pyxidis illius Heſiodicæ Pandoræ malorum omnium mare in orbem diffudit) ad feralia arma, & nefaria latrocinia, in exitium atque interitum floren-

florentiſſimæ urbis comparata, immittendo, quando lucifuga illa gens, nocturnis cœtibus aſſueta, & verè tenebrarum manceps dicenda, armata per tenebras flagitioſorum atque facinoroſorum hominum catervâ, forum illique imminens urbis palatium occupavit, auxiliariam ejuſdem conditionis & ſicariorum, quos vitæ prodigos cum egeſtate animus conſcius exagitabat, manum opperiens. Quo tempore mactatorum aliquot civium, & ex Conſulibus unius Manibus parentatum eſt occidione & ſupplicio conſceleratorum ſentinæ urbis, & reſtinctâ conſpiratione conquievit incendium.

GOUDA.

GOUDÆ in nomine idem fere uſuvenire video, quod amantibus ſolet, qui dum ſomnia ſibi fingunt, Tantali hortis frequenter frui ſe autumant, fugitivis ſcilicet bonis: quando hi à Goudâ, aureâ quâpiam, ſi diis placet, Phryne, loci dominâ, nomen ſumpſiſſe exiſtimant: illi ab auratis, ne dicam aureis bracteis lamellis've, quibus turris inſigni glorioſæ magnificentiæ exemplo, & Romanæ æmulo, olim fuerit contecta; quando & Panthei templi, ab Agrippâ exſtructi, tectum laminis argenteis opertum fuerit, & Capitolii tegulas æreas Catulum inaurâſſe prodiderit Plinius. Ego verò illam à Cimbricâ voce (*a*) Goud originem

(a) Govv quid?

ginem ſuam trahere arbitror, quæ & aggerem, foſſæ ſive aquagio obductum, & ipſum quoque aquæductus alveum denotat. Situs ejus eſt ad Iſelam, qui ab Iſalâ, in quem Rhenus divertigio Druſiano confluit, alius eſt, planeque diverſus, imò potiùs elix quidam, ac diverticulum fluminis, è foſſâ perpetuâ, per Trajectenſes Vianam verſus deductâ, corrivatum, quod primò Iſelſtenum adit, inde Monfortium petit, mox Oudevvateram perlabitur tenui & vadoſo alveo, deinde Goudam præterfluit magno aquarum auctu copioſiùs, demum juſto amni par è regione Iſelmondæ pagi (quod Iſelæ os, hoc eſt, oſtium ſonat) in Mærouvvam decurrit, ubi exæſtuantis maris acceſſu augeſcit, ac ſævientis pelagi in morem fluctibus ſurgens navigia jactat, & quidem atrociter, præſertim ubi aliò ventus, aliò undæ præcipitant. Urbs eſt copioſa, & rebus omnibus affluens ob fluvii portûſque opportunitatem, quæ pylori vicem in corpore humano obtinet, quando intermedia intercipit, quicquid Hollandia, Brabantia, Zelandiaque mutuis neceſſitatibus ſubmittit. Fundamenta ejus jaci cœpiſſe ad annum à ſalutifero partu milleſimum ducenteſimum ſexageſimum ſecundum, Annalium fides tradit. Arcem in eâ, ut & Schoenhoviæ exſtruxit Joannes, Buloſius Comes, permiſſu genitoris ſui Joannis, Hollandiæ Principis, inſtitutis

utro-

utrobique teloniis, portoria & vectigalia exacturis, laude, ſi diis placet, cum Ariſtide communi dignandus, quem primum omnium Græcis, qui ad id temporis ab oneribus ejuſmodi fuerant liberi & immunes, vectigalia impoſuiſſe commemorat in Arcadicis Pauſanias. Ea arx, admirabili fabricâ conſtructa, ut tutiſſimum adverſus pericula perfugium, deſtinata eſt per Hollandiæ Proceres atque Ordines tanquam gazophylacium & conditorium aſſervandis diplomatibus, privilegiiſque Principum Hollandiæ indultis. Nulla uſquam urbium, propè dixerim cum fidei periculo, vel feliciora, vel frequentiora producit alitque plantaria, non vicinis modò Belgis, ſed longè diſſitis quoque regionibus expetita, quibus & quicquid vacui ſoli intra murorum ambitum eſt, occupatum viſitur, ſed & ager omnis ſuburbanus, qui extra pomœrii coronam jacet, abundat, tametſi depreſſius ſit aquoſiusque ſolum omne. Templum haud ſcio an alibi ſpatioſus ſit atque amplius, quod anno quinquageſimo primo poſt ſeſquimilleſimum à Chriſto nato pridie Id. Januar cœleſti igne conflagravit, prodigio haud dubiè divinitus facto inter arundineo tegulo conſtrata undecunque tecta, quæ templum ambiunt, ſed intacta tamen à fulminis afflatu: quod ipſum, magnificis operis atque impenſis reparatum indies, ſuperiorum temporum ſplendorem &

amplitudinem obſcurat, longiſſimeque ſuperat. Forum habet auguſtiſſimum ovali propemodum ſpecie, cujus è medio, ceu centro, exiſtit Prætorium, juri dicundo, habendo Senatui, obeundis urbis muniis deſtinatum ædificium, cujus pars ima, dicata macello, columnis ſuffulta, atque opere fornicato concamerata, ſingularem architecti urbani induſtriam demonſtrat. Illud inprimis ſilentio à me præteriri nequit, quòd nullum totâ urbe exſtet domicilium, quod non præterlabatur aquæ alveus, ita colliciis rivorum undecunque diviſa eſt, æmula propemodum in hoc Venetæ urbis, ejusque exemplum futura, ſi perinde ut illa aperto æquori opportuna eſſet atque pateret. Hactenus majorum (ut ita dicam) gentium civitates, Hollandiæ columina, ſtylo utcunque depinxi, præcipua obſervationis lumina complexus, viam quandam ad reliquam hiſtoriæ cognitionem, quæ in ſecundum tomum rejicitur, lectoribus pandens, & veluti facem præferens ſubſidiariam, diverſo, quàm Nauplius, conſilio, ne in Caphareïos ignorationis ſcopulos incurrant. Nunc ad minorum gentium oppida, muris pomœriisque clauſa, inde ad municipia, quæcunque Hollandici juris cenſentur, bonis avibus accingor, à Ciſrhenanis Friſiis ſumpto initio, inter quos prima occurrit Enchuſa in extremâ quaſi ſpeculâ Hollandiæ poſita, unde

tem-

tempeſtas, ſi qua à Cimbris aut Friſiis Tranſrhenanis, nunc amicis & ſociis fœderatis (quod expectandum non eſt) ingrueret, proſpectanda foret.

ENCHUSA.

ENCHUSA nomen à ſingularibus ædificiis, quæ rara principio in vici modum, pòſt denſiora accreverunt, accepiſſe autumant: id namque ſonat (*a*) Enckel-huyſen. Oppidum eſt elegans, naturâ loci munitum, maris furori objectum, quem in extremo terræ margine ſitum deſpicit, opibus, quas mari peperit, fortunatum, lateritiis pleriſque domiciliis ornatum, paucioribus ligneis ob incendiorum periculum, quæ ſemel iterumque olim experta metuit. Conſtat ex Annalium fide, circa annum ſalutis cIↄ. CC. LXXXXVII. injecto igne per Herculanum Heroëm & Puteanum, hoſtiliter (*b*) inflammatum conflagraſſe. Muro cingitur, & turribus, niſi quâ Friſiam proſpectat, ubi inexhauſtis ſumptibus agger, per mare ductus ex algâ, materiâ ad repugnandum mari convenientiſſimâ, in ſpeciem (*c*) portûs, capaciſſimum alveum recipiendis onerariis navibus includit. Eſt & (*d*) alter portus navigiis, cui turris valida imminet, in quâ elogium extat, diſticho clauſum à me tum puero, in marmore inciſum, quod me-

 moriam

(*a*) Enchuſæ etymon. (*b*) Enchuſæ incendium.
(*c*) Portus novus. (*d*) Alter portus.

moriam ſervat (*a*) inſidiarum à Carolo, Gelriæ Duce, comparatarum ad invadendum opportuniſſimum inquietandæ Hollandiæ portum, ad annum à ſalutifero partu cIↃ IↃ. XXXVII. obſervato accommodo gerendæ rei tempore; quando pleraque omnis juventutis & civium pars, navigando occupata, abeſt, immiſſâ ad id tentandum per duas naves cohorte expeditorum militum, ſubſecuturis mox aliis ad primum collucentis flammæ, edendum ex conventu, ſignum. Diſtichon haud otioſis à me verbis expreſſum, ut ibi legitur, & literis numeralibus, ita habet.

EnChVſaM InſIdIIs taCItIs ſVb noCte
ſILentI
obrVere adnIXa eſt GeLrICa perfIdIa.

Oppidum iſtud (*b*) factitii ſalis gloriam affectat, numeroſis admodum longo ſecundum aggerem tractu exſtructis extra mœnia *tectis* (*c*) *Salariis*, in quibus ſtrues ſalinarum aggeſtas videre eſt, ſudantibus noctes dieſque operis. Oppidani, homines gnavi & induſtrii, ex Armoricis civitatibus ſalem, ſed aſperum & pullum, corbitis devectum, cortinis amplis excoquunt, affuſâ marinâ, quæ nonnihil inertem nitemque guſtui ſalis ſaporem corrigendo exhibet, ac candorem menſis cibiſque gratum arte conciliat, quamvis ex atro fumo, quem

(a) Enchuſa inſidiis per Gelros tentata. (b) Sal factitius apud Enchuſanos. (c) Zout-keeten.

quem ceſpitum bituminoſa materia evomit, tecta tota fuliginem denſam & atrorem imbiberint. Noſtra enim regio tametſi opportuna habeat cataractarum clauſtra, quibus ſalſæ maris undæ commodè admitti queant, ut fieri ſolet in Italia Galliisque, deſtituitur tamen acribus illis æſtivi Solis fervoribus, quorum perneceſſarius ad durandos latices uſus requiritur, ut in coagula concreſcant cruſtæ glebæque ſalis, aut in minutos grumos ſiccentur. Ab his (*a*) diverſum conficiendi ſalis morem apud Hermunduros (qui Cattos, unde nobis origo, pepulerunt) receptum tradit Tacitus, quo ardenti arborum ſtrui aqua infuſa denſabatur, & igne concreſcebat pugnâ quâdam elementorum ignis & aquæ Quin & majores noſtros accepi in peculio ſuo, hoc eſt, genitalibus terris ſalis natales coluiſſe diligentiùs, antequam corbitis aperto Oceano Armorici & Hiſpaniæ frequentari cœperant, tum namque (*b*) è glebis uſtis, & in cineres verſis opimo quæſtu ſalem conficiebant, non ſalo, non ſalinis (quarum (*c*) inventum Anco Martio tribuitur) uſi, & in adjacentes regiones huberrimo compendio eum devehebant, qui aquâ affuſâ ſplendidus nitebat, **Sültſout** popularium idiomate dictus, quòd è glebis, ſalſilagine imbutis, arte extractus eſſet, ad quem

T 5 quæſtum

(a) Salis conficiendi mira ratio. (b) Salis confectio vernacula. (c) Salinarum inventor.

quæſtum ita plerique paſſim calluerant, ut agrorum ſumen omne (quippe in ſummâ eorum vilitate) exhauſerint, unde multi natum augurantur, quòd ſolum infinitis in locis redditum ſit depreſſius humiliuſque. Adde, quòd è bituminoſis ceſpitibus ſubterraneis (quos alibi Darias vocari admonui) cinefactis, ſalſâque perfuſis, ætas avorum elicuiſſe cognoſcitur, quæ nunc ars exolevit, & in deſuetudinem abiit ob affluentem ſalis copiam, quam Galliæ Hiſpaniæque ſubminiſtrant. Hoc oppidum Neptunium jurè dici queat, quòd fatali illâ, & haud ſcio quâ immutabili ſempiterni ordinis lege maris quoddam imperium & claſſium agitaverit, propitio Caroli Cæſ. & Philippi Regis ſtudio atque favore, quando uterque non aliis temerè navibus vitam ſuam, hic in tranſmittendo Oceano, ille in ſuſcipiendis expeditionibus, commiſerint. Atque hinc felici augurio cæruleum ſcutum (uti Sex. Pompejus ejuſdem coloris paludamentum ſumpſiſſe cum Neptunii agnomine legitur) cum duabus ſtellis inter haleces interjectis, vice inſignium præfert, quod halecum modo maria ſulcet non ſine certâ utriuſque poli & ſiderum, curſum moderantium, cognitione. Ab Enchuſâ Hornam rectâ iter ducit.

HORNA.

Horna duûm miliarium intervallo diſſidet

det ab Enchuſâ, genitale mihi ſolum; quæ unde nominis auſpicium traxerit, liquidò diſcere non potui, quare pro vero atque explorato non ſum adſcripturus, ne primordium auguſtius fortaſſis extudiſſe patriæ magis amor, quàm rei veritas videatur, quando improbi id eſſe hominis puto, mendaciis fallere atque illudere, quo in gratiæ civitatis opinionem irrepat. Crediderim tamen (a) à ſinuoſo portu, & oblongo in modum cornu incurvari (cujuſmodi portum ab eàdem ſpecie etiam Græci *κέρας*, atteſtante Moſchopulo, nominant, & *cornu portûs* Cicero, ſed paulo diverſiùs, dixit) Hornæ, quod *cornu* ſonat, nomen mutuari cœpiſſe; cujuſmodi certè portûs ſpecies in hodiernum uſque diem iſthîc viſitur. Alii ſortem nominis datam à diverſoriis tribus, non procul ab emiſſario, quod Culam à foſſæ vocabulo vocant, poſitis oppidi primitiis, contendunt, inter quæ præcipuum pro inſignibus domus Cornu oſtentabat, quo trajicientes exteri hoſpites accipiebantur, quod ipſum, firmiſſimâ parietum craſſorum compage exædificatum, in medio oppidi foro, ubi mercatus eſt, huc uſque extat. Neque verò militaris gloriæ prærogativam, quæ lituo claſſicóve (utrunque vernacula lingua, *cornu*, vocitat) aut cornuum concentui debetur, huc advocare velim, quaſi patriæ in alto

(a) Hornæ etymon.

receſſu, extra armorum ſtrepitum poſitæ, nominis origo inde nata fuerit, tametſi pro inſigni ſuo oppidum ejuſmodi claſſicum præferat. Utcunque res ſe habeat, haud equidem magno in diſcrimine pono: Id ſaltem conſtat, ut exigua rerum omnium ſunt initia, circa annum ſalutis cIↄ. ccc. cœpiſſe ædificari primùm, & frequentari locum, quum eò in ſinum (*a*) Danica navigia crebriùs appellerent cum bubulo pecore ad mercatum, quo ab eo uſque tempore nobilis locus eſt, quippe quem frequentes armentarii celebrant, primo aquilone euróve flante ſub Aprilem menſem, quo ſolent è Cimbricâ Cherſoneſo oram ſolvere Danorum lembi. Eâ autem in opinione ſum, quòd credam, antiquitus eum delectum fuiſſe locum bubus ob paſcuorum, quæ ſunt ibi herbidiſſima, opimitatem & commoditatem, adeoque, dum attentiùs pueritiæ memoriam recordor, à patre meo Petro Junio, ejus urbis tum Conſule, intellexiſſe memini, id ipſum ſibi à proavis ſuis olim fuiſſe narratum. Invenio in Annalibus, ædiculam illîc extitiſſe ligneam, Divo Cyriaco cuſtodi, cujus tutelæ dicatum eſt oppidum, ſacratam, quæ extra aggerem, maris appulſui oppoſitum, fortuito incendio arſerit, triceſimo circiter anno, poſtquam ædificari cœpta fuerat. Hæc (*b*) Friſiorum minorum,

(a) Dani quotannis cum bubus ad mercatum Hornam ventitant. (b) Horna metropolis Weſtfriſiæ.

minorum, qui Friſiam occiduam, ſive Ciſrhenanam habitant, metropolis & primaria civitas audit, nobilis præſulatu Decani, quem occidentalis Friſiæ vicarium Trajectenſes olim ſubmittebant, qui nunc ad Harlemenſem antiſtitem, tranſlato honore, ſe refert: Ei vicaria illîc ſedes, olim magnifico opere & impenſis ingentibus educta, Præpoſituræ nomen etiamnum repræſentans, ſupereſt. Oppidum eſt copioſum & cibariæ lactariæque rei affluentiſſimum, quod ex ſemiſſe mari alluitur, reliquam partem amœni agri, & læta paſcua cum pagis minimè obſcuris, ac locupletibus cingunt: plateas habet peramplas, quæ decus & ornamentum præcipuum ſolent addere urbibus. Portum habet tutum & tranquillum in interiore ſinu, cujus commoditas magna eſt, olim major, quando oppoſita portui, & oppido inſula cum pago, cui (*a*) Dampta nomen in eo ſinu, vim & impetum maris, ab Africo imminentem, excipiebat avertebatque: cujus pagi reliquias, utenſilia, lebetas, & ahena gravis ponderis puer memini in turbulentâ tempeſtate, quæ marinas undas difflârat penitusque diſſipârat, calcabili tum maris ſolo, in oppidum fuiſſe comportata à nonnullis projectæ audaciæ civibus, quos præda in vitæ periculique contemptionem elicuerat. Hornam nobilitant menſarum deliciæ, porculi marini,

(a) Dampta pagus.

marini, non aliter quàm Lucrinum lacum oſtrea, quorum nuſquam gratior palato eſus. Nobilitat eam & ſiſerum lætiſſimus proventus, quæ radices bulboſiores ad paſtinacæ modum in delitiis habentur ob præcipuam generoſitatem, *Hornanæ* inter olitores dictæ: quarum eſu tantopere delectatum Tiberium Principem memorat Plinius, ut omnibus annis è Gelduba caſtello, Rheno impoſito, Romam ad ſe pervehi mandaverit.

ALMERIA.

ALMERIA, ſive, ut vulgus nominat, *Alcmaria*, tribus miliaribus Horna abeſt, finitque Caninefatum ditionem: locus undecunque fermè variis & ingentibus lacubus circundatus, in quos defluxus rivorum, è collibus arenariis liquentium, decubuiſſe crediderim, ita ut nomen illi impoſitum haud dubiè ſit ab univerſitate lacuum, quos linguâ Cimbricâ (*a*) Meeren nuncupamus, ac (*b*) ſi dicas Al-meer. Ex his (*c*) decem numero lacus didici per emiſſaria, appoſitis hydromylis, & derivatis collinis aquis, certâ compendii ſpe, jam exſiccatos, partim Egmondani, Brederodiique opibus, partim privatis Theuderici Teylingii Quæſtoris, aliorumque civium ſumptibus, quorum hæc ſunt nomina, ut etymi

(a) Meer. (b) Almeriæ etymon. (c) Circum Almeriam Lacus quindecim.

etymi fidem confirment ac comprobent, haud temere à me prolata, Bergenſis, qui mille ducenta noſtratia agrorum jugera continet, Daelius, Veronenſis, Suinius, Bouclerius, Heyloënſis, Grebberius, Templinus, Argillarius, & Poſticus Lacus: ſuperſunt(*a*)quinque, Diepius, Voerus, Scermius, Biemſius, & Waerdus, quorum ſiccandorum conſilium & voluntatem intercipiet atque abrumpet cùm immenſa vaſtitas, tum piſcatûs commoditas utilitasque. Neque verò aliter ſcriptam hanc vocem invenio in vetuſtis Præſulum Trajectinorum tabulis, quæ Almeriam ſcribunt. Sunt, qui exiſtimant vocabuli compagem, ſi diſſolvatur, non aliud ſonare, quam, *liquentem lacum*, aut *colliquias*, *a lec meer*, ab aquarum collinarúm, ut dixi, rivulis, in lacus confluentibus. Majoribus enim noſtris articulus, a, receptus fuit, & uſitatus ante ſubſtantivas voces, cujus loco inolevit, een/ quod numerale eſt, & unitatis ſignificativum. Sed quàm benè, neſcio: quem articulum & κτήσει & χρήσει retinent tuenturque Britanni vetuſto jure; & rectiſſimè, veluti quum dicunt, *a ringe*, & *one ringe*, illîc Annulum notant, hîc unum Annulum. Quæ differentia in noſtrate linguâ confuſior eſt, & meliore ratione ad priſcum & ſincerum uſum revocanda, atque aſſerenda videtur. Sed parergon iſtud eſto. Inſipida verò

(a) A, articulus.

verò eorum eſt oratio prorſuſque blitea, qui nominis etymon ad aleces piſces, de quibus copioſè inſtitutus nobis antea ſermo fuit, referunt; quaſi Latinam vocem in ſuam coloniam barbari homines & ruricolæ tranſcripſerint, ut fuerit aliquando, *alecum lacus*, quos per canalem è maritimâ Egmondâ aliò transtulerint. Anile prorſus deliramentum; quod ipſum ſatis nequeo mirari, cur Nannius, homo doctus, chartis illeverit. (*a*) Almeriæ natales referri invenio ad Agillum, virum pium & à patris inſaniâ alienum, Radbodi illius filium, qui pauperum, Chriſtum profitentium, cœleſtis regni incolarum, cœtui illudens, (*b*) pedem è baptiſterio, jam ſacro lavacro tingendus, revocârat. In quem non omninò abſurdi in barbaro ſeculo verſus vetuſti ſcriptoris hi extant:

O jocus, ô dirum, & tibi formidabile ſemper
Elogium, Radbode, tuum poſt triſtia fata.

Is Agillus ad annum ſalutis viceſimum ſuprà ſeptingenteſimum regni Friſiorum habenas tractâſſe dicitur, Almeriamque condidiſſe. Quod ſi verum eſt, ex antiquioribus una fuerit. Illa verò putida eſt oratio, quæ ædem iſthìc à Judæis ad annum ſexcenteſimum exſtructam fabulatur. Sed quum nuſquam ejus in Annalibus extet mentio, mœnibus circundatæ,

(a) Almeria à quo condita. (b) Radbodus, Friſiorum Rex, lavacri ſanctifici deſertor.

datæ, arcis tamen fundamenta, ante non multos annos (quo tempore adverſus hoſtiles incurſiones vallo foſſaque cingi cœperat) refoſſa, ejusque eruta ſaxa cuncti loquantur, ſeque vidiſſe Nannius ipſe teſtetur, ſubit animum altior cogitatio, quàm teſtibus oculatis excutiendam relinquo, fuerit'ne ea arx Agilli imperio condita, & Almeriæ nomen tulerit. Oppidum (quod annis abhinc quadringentis & uno Friſii Ciſrhenani, tranſito vado corruperant incendio) nunc ab inſultu & impreſſione hoſtium vallo egregiè munitum, ædificiis ſplendidis abundat, re aviarià cibariâque valdè copioſum ob lacuum inſignem commoditatem. Senſit ab hinc biennio poſt deditionem Harlemi ab Hiſpano, communi patriæ hoſte, obſidionem, quam ſuſtinere oppidanos deſperatio coëgit ad audenda, experiendaque ultima conſervatrix addita, ſiquidem ademptâ effugii ſpe omni, accenſa fuit pertinacia trepidæ civitatis præſidiariæque manus, quæ ſi patuiſſet effugium, quum primum circumfundi ſubitò hoſtilis procella urbi cœpit, mœnia vacua & indefenſa reliquiſſet. Sed dum oppugnatio deſideratis occiſisque plurimis ſegniter procedit, ſupervenêre juges pluviæ, quæ cum uliginoſi ſoli madore, adulto iam autumno, turpiter obſidionem ſolvere hoſtem compulerunt. Adjacebant illi præter illam, de qua diximus, aliæ quoque arces, ab Hol-

landiæ Principibus exſtructa præſidia ad arcendam & retundendam ferociam proterviamque Friſiorum minorum, quæ gens inquies, nullis cladium exemplis ſatis docta, novas ſemper res moliendo agrum Hollandicum perpetuis incurſionibus infeſtabat. Hæ arces ad teli jactum inter ſe diſſidebant, quò mutuâ ope faciliùs communi laborantium ſaluti ſuccurreretur. Utranque exciſam à Martino Roſſemio teſtatur Nannius. Non procul Almeriâ paulùm ultra mille paſſus diſſitam ſtetiſſe olim (*a*) Veronam loquuntur cognomines inde campi, urbem opulentam, frequentem, & populoſam, unicum tunc inter minores Friſios emporium; ſed magnarum opum tenue admodum veſtigium, urbisque buſtum, tumuli vulgò oſtenduntur, è ruinis (ut ſuſpicari libet) editiores, qui, nominis memoriam in hunc uſque diem tuentes, quâ plagam ſeptentrionalem reſpicit inter Coedicum, & immenſo ſpatio porrectum Langedicum, Veronenſes campi, ut dixi, dicuntur, frumenti feraciſſimi, quos pagus, Pancratio ſacer, attingit. Hanc primariam fuiſſe Friſiis minoribus, gentis caput, bellorum facem & furoris adminiſtram, credibile eſt, quòd opportuniſſimus ejus fuerit ſitus ad invadendam Hollandiam; ac proinde ob violatam ſæpiùs fidem, rebellionemque, toties repetitam à Joanne Hannonio

(a) Verona urbs.

nio Comite exciſam, funditusque ſubverſam, & inducto aratro reædificari vetitam, memorant Annales. Qui etiam nominis memoriam oblivione ſempiternâ delere voluiſſe creditur; tam inexpiabili adverſus eam concepto odio, ut etiam Britannorum copias in florentis urbis excidium dicatur exciviſſe, eamque gentis furori objeciſſe, poſtquam proditione Conſulis Phobi ingreſſus in eam patuit; cujus monumentum extat hodie turris in arcium, quæ urbi vicinæ fuerunt, ruinis, Phobi nomine famoſa, ſub quâ proditorem, qui ſceleris mercedem ocream, pecuniis refertam, pactus fuerat, humo obrutum infoſſumque fama, quaſi per manus tradita, refert. Everſæ hiſtoriam, quam ſacrificus complexus fuit, aſſervari in cœnobio Heiloäno intelligo. Meminit ejus Guilelmus Goudanus, Eraſmo ſtudiorum collega, & apud Steinum eidem vitæ inſtituto operatus, in Hieronis Scoti, à Danis interfecti, hiſtoriâ, his verſibus,

Quos priſci Friſios olim dixere minores,
Arctöo à Flevo, pelagique venitis ab orâ,
Tum vobis Verona caput, nunc campus & arva.

& iterum:

——— Friſiis, ſi quando bella vocabant,
Dux Verona fuit, ac tantæ gloria gentis.

De hac cur Annales tacuerint, unum modò atque alterum verbum facientes, dum velut in tranſ-

tranſcurſu & obiter eam nominâſſe ſatis habent, equidem neſciô, niſi forrè ignorantiâ veri factum id ſit, aut hoſtilis odio urbis, cujus memoriam ſilentio aboleri voluerint. Excidii verò ut teſtem annum adferunt hemiſtichium notum;

eCCe CadIt Mater frIsIæ; ita publicum teſtimonium loquitur ſpatium, cœmiterii titulo inſigne, ubi crux lignea, à poſteris ſubinde reparata, memoriæ redintegrandæ, tuendæque religioni priſcæ poſita, ſpectatur. Urbis memoriam ultimam tuetur ſartam tectam campanula ænea pervetuſta in templo pagi, qui Valken-oogE / ceu Falconis oculus incertâ mihi de cauſâ nominatur, quæ Veronæ fuſam ſe teſtatur, & altera ejuſdem metalli, quæ Londinum tranſlata fuit. Indicavit mihi per epiſtolam inter alia multa Nicolaus Vorſtius, vir non poſtremæ eruditionis, Lugdunianæ ſcholæ moderator, ſe à gravis auctoritatis viro Jureconſulto Colonienſi accepiſſe in hiſtoriâ, quâ undenûm Virginum millium profectio è Britanniâ inſulâ pertexitur, narrari illas, navibus impoſitas, & fœdâ tempeſtate jactatas, Veronam appuliſſe; id quod de hac noſtrate Veronâ probabiliter dicitur, quòd iſtud emporium vicinum fuerit alveo fluenti illius, quod Caninefatium terga claudebat, è Rheno productum, & præterlabens Crabbedamum in mare decurrebat; oſtendi-

turque

turque etiamnum apud Veronenſes campos alveus decliviore ſolo, ubi oſtium & aditus portûs fuerit è mari appellentibus navibus. De quâ quum ne per ſomnium quidem triviale iſtud concionatorum genus quidquam inaudîſſet, fideſque hiſtoriæ Tranſalpinam illam reſpueret, pro Veronâ Bonnam nugatoriè, ne dicam falſò, interpretatur præter rationem omnem. Hujuſce emporii potentiam & nimias opes oſtendunt piſcationis jura, illi propria tam in lacubus, quàm in amnibus, Rheno Moſaque quæ poſt exciſam urbem in fiſcum Principis fuêre converſa, unde in hodiernam uſque lucem *Vronæ* nomine ſignificatur portorium, quod in memoratis locis pro piſcandi jure penditur. Quin & ipſum territorium deletæ urbis peculiarem ſervat *Rationalem*, ab antiquo Veronenſem appellatum. Urbis ſigillum, æri Cyprio inſculptum, ita ærugine deformatum, ut nulla forma potuerit agnoſci, fato quopiam ante hos octo annos ſe nactum fuiſſe ſcripſit ad me Vorſtius, cujus paulò antè memini, quod, vaſcularii operâ & arte defricatum, ac ſequaci ceræ impreſſum, hanc cum epigraphe ſpeciem monſtravit: quam renovandæ vetuſtatis gratiâ appingere hîc libuit; in quo aquila, cælum reſpectans explicatis alis, expreſſa eſt cum gladio, poteſtatis juſtiæque ſymbolo, ad dexteram.

EDA.

EDAMUM.

Edamum, ut nunc poſteriora ſecula nominamus, majores noſtri Ydamum vocitârunt ab Ya, ſeu Yda, fluento olim, nunc aquæductu, primarium loci templum ambiente hactenus, qui ſtagnantem aquarum multitudinem exonerabat per emiſſarium ſuum communi appellatione, uti diximus, Dam nuncupatum. Nominis originem teſtatur & pagus vicinus, *Middelye* dictus, quòd in ipſo Yæ meditullio jaceat. Oppidum muro foſſaque incluſum, caſeorum bonitate celebre, ſatis opulentum, portu oblongo nobilitatum, & navalium præcipuè magnificentiâ, quæ digna

gna judices, ubi Hieronis navis illa, quam Alexandriam nominavit, mons veriùs quàm navis, fabricaretur; tantâ mole ac capacitate fabricata iſthîc navigia, ſumma naupegorum induſtria, in maris ſinum deducuntur, ut non minore in admiratione ſit horum habenda induſtria, quàm Phileæ Taurominitani, qui Hieroniam illam deduxit, aut quàm Dioclidis Abderitæ, quòd Helepolim, immanis magnitudinis machinam, ad oppugnandam Rhodum adduxiſſet. Diſtat hoc oppidum Hornâ terrâ mariq́ue ſpatio utrobique pari, quod duo conficit miliaria; recedit verò longiuſculè introrſum à maris Auſtrini, quem vocamus, ſinu.

MONACHODAMUM.

MONACHODAMUM miliari uno diſſidet ab Edamo, ad Eurum objectâ illi inſulâ, (a) Marcâ nomine, tranquilliorem maris ſinum ſentit. Oppidum eſt non magnum, vallo & aliquantâ ſui parte muro cinctum. Appellationis ſuæ fontes traxit haud ambiguâ fide à Lacu vicino, cui nomen fuerat Monick-meer / quod *Monachi lacum* ſonat; qui Lacus, nunc aggerum molibus excluſus, pars ſinus maris, cujus ingluvie cum cæteris pluribus abſorptus eſt, corbitas naveſque frumentarias tutâ ſtatione accipit, defenſas inſulæ, quam modò nominavi, oppoſitu. At enim-

(a) Marcken.

enimverò haud conſtare ſententias in tantâ antiquitatis ignoratione video, à Monychone quopiam (non illo Centauro, quem Juvenalis totas ornos jaculatum fabulatur) loci lacusque domino, an monacho, delubri cuſtode viciq́ue æadituo, Lacus nomen ſortitus fuerit: vero tamen non eſt abſonum, Monacdamum extrito atque adeò exciſo, vel per hiatum abſorpto vocis umbilico, quod quondam Monicmeerdamum, fuiſſe dictum: nihil interim repugno meliora docenti. Retiarium enim cum Pittaco agere non eſt animus, ut mirmillonem circumventum dejiciam. Nec me clam eſt, eſſe qui à monachi ſpecie, quem inſignia oppidi, clavâ nodoſâ inſtructum, ceu alterum quendam Herculem clavigerum præferunt, nomen derivaturi ſint, ſed cujus hiſtoriæ teſtimonio id approbaturi, neſcio, neque veri periculum ad me recipere ſtat animus. Hoc oppidum extitiſſe ad annum ſalutis cIↃ. CC. LXXXXVII. reperio, quo tempore Friſii, Epiſcopo Trajectenſi ſuppetias laturi, eò cum claſſe appulerint.

WESOPUM.

Wesopum (quod à Carolo poſtremo, Gelrici nominis regulo, captum & ſuccenſum fuit injectis in tecta, arundinum tegulo operta, facibus, dum nimium ſui confidentes cives præſidiarium militem admittere cunctantur)

tur) oppidulum hinc muro cingitur, inde Vectâ amne, qui è Rheno Trajecti originem ſuam ducit, alluitur: eſt non pœnitendum nunc florentibus utcunque rebus, & raræ texturæ pannificio, cujuſmodi levidenſam Tullius nominat, clarum. Oppidanorum res ſunt ſatis lautæ, ædificia pro loci conditione ſplendida, ad crepidinem præſertim labentis amnis. Reperio, & ad annum 1356. incendio fuiſſe abſumptum unâ cum vicinâ Mudâ per Trajectenſem Præſulem, ex Herculanâ familiâ unum. Diſtat Amſtelodamo ad duo miliaria.

M U D A.

MUDA, ad Vectæ amnis os ſita, gaudebat olim, & inani nomine oppidi fruebatur, quùm mœnibus bonâ ex parte careret; nunc portis qualibuſcunque & vallo ſeptum, ac muris, ſed humilioribus, & intermedio ſpatio interruptis, ſolas domorum vicinias binas, ponte junctas, medius interlabitur amnis jam dictus. Incolas habet pleroſque omnes piſcatores. Adjacet illi arx opportuna ſatis, ac munita utcunque oſtio Vectæ, in Auſtrium ſinum decurrentis, captivitate Florentii Quinti nobilitata. Diſtat Weſopo ad tria paſſuum milia. Mudam, fortuito incendio corruptam, reparatiſque ædificiis novam, biennio pòſt crema-vit iterum Gelrus ante annos aliquot. Indigenæ fabellam narrant de Sirenis, à ſe captæ &

V di-

dimiſſæ fatali ſibi elogio, quo prædixerit Mudæ nunquam ampliorem fortunam eſſe expectandam: de quâ qui iſtud commemorat Hermannus Goudanus, ſe fabulæ fidem non habere, eventa interim rem ſatis docere teſtarique perhibet.

NAERDENUM.

Naerdenum oppidum muris arduis, iisque vitibus fermè veſtitis, circundatum, textoria officina dici non injuriâ poſſit; uſqueadeò plerique illic omnes radio telas percurrunt, & inſilia calcant, aut pedibus argutantur fulloniamque exercent; domuum ſtructurâ & elegantiâ impar eſt Weſopo. Hic juventutem docet (a) Lambertus Hortenſius, quem Monfortium in lucem extulit, egregius Satyrographus, & Germanicarum & Ultrajectinarum rerum ſcripto celebris, qui iſtud oppidum eleganti carmine exornavit; & ab Aquilâ Imperiali, quam in clypeo ſuo expreſſam huc uſque oſtentat, nominis originem trahere affirmat. Eſt autem caput ditionis (b) Goedelandæ, quam corrupta & vitioſa conſuetudo Goeylandiam nuncupat, olim ab Othone Imp. ejus appellationis primo, Goedelæ cœnobii Altenatis antiſtitæ donatam, atque illius nomine ceu magno auctoramento ornatam, à quâ

(a) Lambertus Hortenſius. (b) Goedelandæ caput Naerdenum.

quâ tranſiſſe ad Hollandi Principis jus in loco beneficii annotatum legitur. Porrò creviſſe iſtud oppidum è ruinis veteris Naerdæ, quam ſolo tenus captam Trajectinus Præſul ex Herculanâ familiâ, multis funeſtus, everterat, creditur: ubi nunc monachorum ſedes viſitur maris ſinui viciniùs. Hoc oppidum ante triennium in fatali iſtâ & luctuoſâ tempeſtate, præter fas & æquum, contra omnia divina humanaque jura, calamitas miſerè afflixit, quando deditione apertis portis receptus Hiſpanus miles, corruptis dolo fœderibus, cuncta indigniſſimis cædibus, inceſtis, ſtupris flagitiiſque complevit, nullâ ſacramenti, nullâ ætatis ſexuſque habitâ reverentiâ.

GORICOMIUM.

GORICOMIUM copioſum oppidum & opulentum, nominis haud poſtremi, è tenuibus initiis ad magnarum opum affluentiam provectum. Nominis enim trahit originem à tenuium & egenorum piſcatorum, quibus calami, naſſæ, & algoſa retia, ut Theocriticis illis, opes erant, colluvie: qui gurguſtia ſua ad confluentes Lingæ ſegnis & cunctabundi amnis, ubi cum Vahali & Moſâ confunditur, habebant, & ob inopiam ac rei privatæ egeſtatem per convitium, Gorckhi/ vernaculâ voce nominabantur: qui huc immigrare compulſi ſunt à ſuo dynaſtâ Joanne, ex Herculanis regu-

lis ſeptimo ejus nominis, qui locum præſidiarium, anteà caſtris Herculanis vicinum, in oppidi faciem mutavit, muris illud circumdedit, arcem cultiſſimam, munitiſſimum & elegantis ſtructuræ opus, adjecit; idque ad annum ſalutis milleſimum ducenteſimum & triceſimum. Mercatum habet quotidie frequentem, quem ingens omnis generis avium rerumque eſculentarum affluentia & hubertas exornat, opum luxusque materia. E ſummâ templi turri, cælo ſudo & ſereno, proſpicere licet & oculis deſignare vicena bina oppida, muris clauſa, præter pagos innumeros & villas, ſpectaculum luminibus gratiſſimum. Vicinus eſt illi ager Herculanus, ubi caſtra metatum Herculem Alamannicum, non Thebanum illum monſtrorum domitorem, à Græcis tantopere decantatum, fabulantur: quem nominis ob egregiam virtutem æmulum crediderim; quòd viri olim ſtrenui Hercules dici affectarent, ut Reges Joves, ut Neptuni Mari potentes. Quâ ratione in ſeptentrionali Oceano (a) Herculis columnas, famâ vulgatas, memorat Tacitus, ſive illas adierat Hercules, ſive quòd in claritatem herois referri conſueverat, quicquid ubique terrarum magnificum eſt & celebre. De quibus obiter, quando aperit ſe occaſio, dicam quod ſentio. Rupes eminet excelſa in mari ſeptentrionali ſub Norvagiâ, religione ſacrâ,

(a) Herculis Columnæ.

ſacra, ad quam ubi perventum fuerit, tyrones, quibus mare illud navigatum non eſt, ſtatis cerimoniis inauguratos excipiunt, maloque nautico alligatos marinæ aſpergine, quam hauſtro affundunt, ceu libamento quopiam expiant. Ea in hodiernam uſque diem mutilatâ voce, ſive ab Hercole, ſive à columnâ, (a) *Col* nautis indigitatur. Itaque (b) Altamerus erroris damnandus venit, qui Gaditanas illas columnas in boreali plagâ quærit. Neque minùs turpiter lapſus eſt Ant. (c) Scoenhovius, in epiſtolâ quâdam judicium de Columnis Herculis ſuum interponens, dum in mediterraneis locis ſtatuit, quod mari aſſignavit Tacitus; falſò etiam huic ſcriptori mendacii notam aſpergens, quaſi qui in Friſiis eas columnas poſuerit, quæ in Tencteris viſantur, quum in Tacito id nuſquam lectum ſit. Sed ejus verba non gravabor hîc apponere, cùm ut error è multorum animis, qui fidei multùm literis illis tribuunt, eximatur, tum ut narrationis inauditæ novitate animos legentium nonnihil recreem, levando tædium: Ita autem ſcribit: *Non poſſum præterire hîc columnas Herculis, quas Tacitus in Friſiis fuiſſe magnâ celebritate commemorat, quarum reliquiæ in tractu Tencterorum adhuc viſuntur, vico* Roelden, *haud procul Coevordiâ oppido, non ſine ſpectantium admiratione: ſunt enim ſinguli lapides (quorum non parvus acervus*

 eſt)

(a) Col. (b) Altameri error. (c) Ant. Scoenhovius.

eſt) tantæ magnitudinis, ut nullos currus, nullas naves admittere poſſe videantur. Neque ibi fodinæ lapidum ſunt, ut pote loco paludoſo, quare ſuſpitio eſt illuc à dæmonibus, qui Herculis nomine ibi colebantur, adductos fuiſſe: ſtabant enim ſuper columnas aræ (ſaxa vocant Itali, ut inquit Poëta) ad quas vivos incolæ immolabant, maximéque advenas, quos, prius quàm mactarent, tranſire anguſtum foramen, quod ſub aris erat, cogebant, tranſeuntem ſtercore inſectabantur ac petebant; quod & hodie faciunt, præſertim Brabantum nacti, unde cædes oriuntur ſæpenumero. Foramen illud ob ignominiam Dæmonis cunnus appellatur. Immolatio à D. Bonifacio ſublata eſt. Hactenus ille de columnis lepidam fabellam de loco apud Tencteros merum ſomnium percenſuit; ſiquidem Tacitus manifeſtum facit per Oceanum illas peti, ubi ait, *Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atque in Herculem inquiri.* Sed hac de re verborum plùs ſatis. Diſtat Goricomium Scoenhoviâ tribus miliaribus.

LEERDAMUM.

LEERDAMUM oppidulum eſt muro clauſum, ad tardum illum Lingam adſidens, ruderibus deformatum. Comiti Burano paret, alioqui nullius magnopere momenti, imò buſtum quoddam.

HUECLOMUM.

Hueclomum ad eundem amnem poſitum oppidulum vetuſtum & inclinatum, arcem habet antiquiſſimam, Herculis Alamannici, ſi diis placet, opus. Cujus domini ab Othone, minore natu filiorum Joannis Octavi ejus nominis ex Herculanâ domo, originem duxêre, qui primus dominium illud à vivo patre donationis titulo accepit.

ASPERA.

Assidet ſupradicti fluvii ripis non ſcrupoſis, aut aſperis, ſed gramineis Aſpera oppidulum, quod amnis, mutato nomine ab oppidanis(a) Amor cognominatus, à ſoni, quem placidè fluens edit, dulcedine, alluit. Huic oppido funeſtus fuit annus decimus ſextus ſupra ſeſquimilleſimum, quo internecione & panolethriâ juventutis ac civium miſerabiliter à Gelris & exulibus vaſtatum fuit, nullo ſexûs aut ætatis habito honore aut reverentiâ.

OUDEWATERA.

Oudewatera oppidum probè munitum, muris fornicatis, civibus abundat locupletibus. Hanc canabinorum funiculorum, qui ad texenda retia, quorum in alecum capturâ uſus eſt, maximè expetuntur, officinam dicere

(a) Amor fluvius.

dicere liceat, quo ſolo ferè proventu ditatur. Cives ſalſo dicterio inceſſuntur à vicinis, & audiunt ſomniculoſi, quod natum intelligo ex attentiore curâ, ac (ſi fas dictu eſt) præpoſterâ quâdam diligentiâ circa rem familiarem, quam ipſi parſimoniam & frugalitatem nominant; quaſi ejus ſtudio in medios dies cum Horatianis pueris ſomnum extrahant: ſed immerito ſuo verberari eos ſcommate arbitror à vicinis, quorum ſolet invidus eſſe oculus juxta parœmiam Alciphronis. Hanc ante annos ducenos vicenos vi captam, & incendio abſumptam per Trajectinum Præſulem ex Herculanâ familiâ invenio.

ROTERODAMUM.

Quin à Rotæ ſive Roteræ (eo nomine rivus eſt, in uliginoſis paludoſiſque campis ſupra Benthuſiam natus) emiſſario nomẽ obtinuerit Roterodamum, per quod in Rhenum, Moſæ nomine mutatum, iſthîc decurrit, minimè omnium ambiguum eſt. Sebaſtiani Munſteri auctoritate, quam ego pro fluxâ dilutâque habeo, ad annum ſalutis quadrageſimum ſecundum conditum oppidum exiſtimant, qui antiquitatis opinionem venantur, quaſi Roterius, Francorum Rex, ordine videlicet ſeptimus (id artus eſt, ſubtiliter numerum exequi in tam altâ vetuſtate) ejus fundamenta jecerit, ac de ſe indiderit nomen, ibidem humatus, quod

Hieronymi Gebvvileri, qui Habſpurgenſium Comitum hiſtoriam contexuit, teſtimonio in Conlectanea relatum eſt, uti indicavit mihi ſingulari vir comitate atque eruditione Gerardus Æmilius indigena, qui hac in parte noſtros conatus adjuvare ſtuduit. Quod poſtquam certis argumentis & rationibus doceri nequit, venitur ad notiſſimum illud in rebus ignotis perfugium, ſepulchrum fabuloſum, in quo condita fuiſſe oſſa pariter atque arma, giganteæ molis hominem loquentia, olim iſthîc reperta, vulgus credulum prædicat: quem qui non credit ex fraterculis & gentibus illorum gigantum, qui è Britanniâ (ut ante diximus) in viciniam iſtam emigrârunt, is ſcilicet ad agnatos & gentiles deducendus fuerit. At commentum illud plus quàm anile, quum ſtabile ſolum fideíque conſtituendæ fundamentum nullum habeat, haud difficulter ex animis eorum delebitur, qui ex hiſtoriarum ſerie didicerint, longiſſimo pòſt annorum intervallo, quàm hæc fabula prodit, principatu Honorii Varamundum primum extitiſſe, qui in Francorum gente Regium honorem & principalis fortunæ titulum affectârit ſumpſeritque, quum ſi Roterius ſeptimus Rex ſtatuendus ſit, tantulo poſt Chriſti interitum ſpatio, oportuerit centum ſaltem annis ante illius natalem Francos regnâſſe, niſi brevis vitæ omnes fuerint, quos tamen ſub eo nomine conſtat illâ tempeſtate

ignoratos fuiſſe. Videtur itaque, quiſquis fuit ille arguti commenti architectus, Pſeudo-Beroſi veſtigiis inſiſtendo ex oppidorum appellationibus ficta Regum nomina confuëre comminiſcique voluiſſe. Repugnat & temporum ratio, quæ intra tercentum annorum curriculum extremæ à condito oppido antiquitatis memoriam colligit, atteſtantibus huc oppidi privilegiis, quæ diverſum non loquuntur. Id verò indubitatum eſt, locum, quem Roterodamum nunc inſidet, olim æſtuarium fuiſſe, atque maris refluentis æſtui extra Moſæ aggeres obnoxium. Cujus rei documentum certiſſimum capi poteſt è vetuſti aggeris veſtigiis reliquis, qui interiùs receſſiſſe ab eo, quem hæc ætas Moſæ reciprocanti objectum habet, videtur, ſimulque è voraginibus, quas ſuperfuſus Moſâ diſſipato perfractoque illo reliquit. Veterem autem illum aggerem ab Honingâ arce, Aſſendelfiorum dominio, ad Croeſvicum caſtellum, Rotæ amni adſitum, fuiſſe perductum volunt, atque inde pagum Ouderſciam attigiſſe, poſtremò ad Sciedami mœnia deſiiſſe. Oppidum eſt copioſum, habetque benè conſtitutas fortunæ ſuæ opes, quas pannificio non ignobili auget, ſed potiſſimâ ex parte mari quærit alecariâ capturâ, ad quam paratos habet frequentes ſtato anni tempore piſcatorios lembos prægrandes utrunque & contra hoſtilem & maris vim tutos, holcadibus onerariisque

que propè pares, Buſas nominant. Navale habet, & portum tranquillum & tutum plurimarum navium capacem, in interiore Moſæ ſinu, Salmorum capturâ famoſo, quem crepidine lapideâ è ſaxo duriſſimo coloris cærulei ingentibus impenſis communivit. Lumen & decus immortale urbi addidit (*a*) Deſiderius Eraſmus, hanc patriam & genitalem ſedem gratâ recordatione ubique in ſcriptis agnoſcens, qui, inter præcipua ſeculi noſtri ornamenta meritò habitus, quaſi ſignum quoddam ex arce Palladiâ literatis ad imitandum extulit: cujus natales lares, ſacræ ædi propinquos, quoties ab exteris ſtudioſè reverenterque adiri civitas (quæ pari religione illos colere debet, quâ Romuli caſam Quirites) contemplatur, toties caput altiùs efferre juſtâ gloriâ poteſt. Annus ab hinc nonus agitur, ex quo urbem, ædificiis non incultam, incendium, vietoris negligētiâ in turbidâ ac vehemente procellâ coörtum, miſerabiliter deformavit, hauſtis repentino ignis turbine nongentis amplius domibus, multis ad hæc correptis navibus cum nonnullorum interitu, quos ignis afflârat, audentiùs in ferendâ ope ſe ingerentes. Sed Magnificētia iſta ædium, priore longè ſuperior, facilè declarat, damnum, quod incendio datur, eſſe reparabile, quippe quæ è lateritiâ propè marmoream ſe ferre nunc queat, ſi ad Auguſti gloriationem lubeat alludere.

(a) Eraſmus Roterodamus.

SCIEDAMUM.

Sciedami nomenclationem ſubodorari quemvis non difficulter autumo, qui Dami ſignificationem, in ſuperioribus expreſſam, memoriâ complectatur, nimirum ab emiſſario Sciæ fluminis, quod cum Goudâ rivo territorium urbis, Scielandiam vocitatum, circumſcribit; ita ut appellationem inſulæ declinare non temere poſſit, quando etiam vulgata indigenarum fama conſtanter loquitur, Riverium caſtellum (cujus hæreditaria poſſeſſio eſt penes Joannem Mateneſium, ut generis nobilitate, ita bonis animi clariſſimum virum) Sciedamo vicinitate fermè contiguum, à Comitibus honorarii muneris vice Mateneſiis donatum, in Moſæ inſulâ ſitum fuiſſe. Quod ipſum corroborat confirmatque privilegium Hollandiæ Principum, quod Sciedamenſes Rivi incolas nuncupat. Oppidani plerique arti piſcatoriæ, texendisque verriculis ac retibus in alecarium negotium ſunt operati. Oppidulo vicina ſunt caſtellum Spierinchoucum, & arx Spania non ignobilis, quæ inteſtino hoc furioſoque bello deflagravit.

BRIELA.

Brielæ à ſpatioſo liberoque alveo nomen videtur inditum, ubi Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit, ut Taciti verbis dicam,

cam, quo loco navale prælium inter Civilem Batavum & Romanam claſſem tentatum, ſed æquo Marte diremptum fuiſſe conjectant. Nomen non abludit ab Helio Plinii, ut fortaſſis ob latitudinem hoſtii, **bꝛe Helia** / tanquam *latus Helius*, vulgari voce corruptâ appellatum ſit. Oppidum iſtud cum (*a*) Geervlieto, altero oppidulo, in(*b*) Vornâ inſula ſitum eſt, utrunque mediocribus fortunis. Piſcatores ſunt plerique incolæ & è mari victum quæritant. Ingens cæli gravitas in ea inſula eſt ob maris viciniam, unde magna & anniverſaria morborum materia pullulat: ager alioqui probiſſimum fert triticum, ita ut commune hoc habeat cum Sardiniâ, cujus ut aër peſtifer, ita ager quodammòdò fœcunditatis uber habetur. Quæ cauſa fuit, cur *Fiſcale horreum* non dubitârit eam appellare Salvianus.

SCOENHOVIA.

HORTORUM amœnitas & accuratus cultus huic oppido dediſſe nomen putatur: quod aliud non ſonat, quàm hortorum delicias. Id quod ego ad pometa transferendum puto, quæ in eo tractu belliſſima ſunt, & felicium generoſorumque pomorum natalibus Alcinoï pomaria provocant. Oppidum in lævâ Leccæ ripâ ſedet, felice Salmorum capturâ nobilitatum, crediturque è Neoporti oppidi, quod oppo-
ſitâ

ſitâ in ripâ ſtetit, ruinis creviſſe. Perlabitur oppidum copioſum & dives canalis, ſive elix, ex Iſelâ derivatus; itaque magna illi ſubvectationis commoditas ex amnibus, altero præterfluente, altero medium perlabente. Iſtud natale ſolum fuiſſe (a) Chriſtophoro Longolio, intér Ciceronianos primum facilè locum tuenti, adſtruere alicubi in epiſtolâ, ad Damianum Luſitanum ſcriptâ, videtur Eraſmus, his verbis. In Longollo ferè evenit, quod olim in „ Homero, hinc Gallia ſibi vendicat, hinc „ Mechlinia ſibi aſſerit, quum revera purus „ putus fuerit Hollandus, prognatus è patre „ Hollando in oppido celebri Hollandiæ, cui „ hortorum pulchritudo nomen dedit Scoen„ hoviæ. Hic ne quis mihi protinus obſtrepat, quod dico, patruus ipſius Petrus Longolius, vir apprimè doctus, mihi narravit. Graviſſimum mihi habetur ſummi in re literariâ viri teſtimonium, maximumque meritò pondus obtinet, atteſtantis patrui fide confirmatum, ut demirer extitiſſe, qui auctoritatem tanti viri labefactare atque convellere impudenter attentârint, dum Mechlinienſem giniturâ faciunt.

ISELSTEINIUM.

Iselsteinium oppidulum tenue, ſed opere validum, ab exili alveo amnis Iſelæ nominatum, peculium eſt Comitis Burani, de cujus

(a) Chriſtophori Longolii patria.

cujus poſſeſſione lis controverſa, & inter arbitria Trajectenſium & Hollandorum diſſenſionis plena, utriſque illud ſibi vendicantibus, quæ res deciſa nondum eſt. Hujus turris, quæ templo ſuperſtat, ante biennium de cælo fulmine tacta conflagravit, nullo alio maleficio admiſſo, aut accepto incommodo.

WOERDENUM.

Oppidum eſt non ignobile cùm mercatu, tum ſplendore ædificiorum, paluſtri loco conditum, præſidiarium, cum arce non inelegante aut invalidâ, Trajectinæ ditionis olim, ad reprimendas incurſiones ex Hollandia, à Gotefrido, Præſule Trajectenſi, homine bellicoſo, ut & Monfortium, opportuno loco exſtructum. Aſſidet Rheno, nunc Erico Brunſvicenſi Duci oppigneratum.

VIANA.

Viana oppidulum quadratum, ad ſiniſtram Leccæ amnis ripam, paruit hactenus Brederodiæ familiæ, quæ liberum illud à Regio imperio ſibi ſemper aſſeruit, negavitque eſſe Hollandici vel ſoli, vel peculii: quâ de re dijudicata lis nondum fuit. Caſtellum habet opere pulchrum & validum: territorio imperat ſatis lato.

WORCOMIUM.

Worcomium extra Hollandiæ fines in

Gallicâ

Gallicâ ripâ, juris tamen Hollandici, ſitum eſt ad Vahalim, è regione Loveſteinium arcem, neque multò longiùs Gorcomium proſpectans, mediocre oppidum; paruit ante fatalem hanc ſuperioris tempeſtatis procellam Hornano Comiti, nunc Regio fiſco adjectum. Eſt & alterum huic cognomine Worcomium in Friſiâ Tranſrhenanâ, oppidi nomine celebratum, quum nec mœnibus circundatum, nec muris adverſus hoſtilem vim ſeptum ſit, vici duntaxat oblongi (quippe in tria paſſuum millia porrectum) vicem repræſentet. Quod nuper anno LXX. poſt inundationem inuſitatam, quæ paucos ante dies præceſſerat, gravem inſuper à piratis, paucioribus centum, injuriam ſuſtinuit, impoſitâ gravi mulctâ oppidanis, avectâ ingenti prædâ omnis generis, unius rebellantis cæde perpetratâ.

HUESDENUM.

HUESDENUM, oppidum egregium ædificiis, ſatiſque copioſum, præterlabentem Vahalim proſpectat: Caſtellum habet elegans & magnificum, multiſque pagis latè imperat.

GERTRUDIS MONS.

GERTRUDOBERGUM ſonat Gertrudis montem, à Divæ fortaſſe tutelaris nomine appellatum; oppidum in ſiniſtrâ Mervæ ripâ ſitum, piſcatu nobile. Ubi tanta eſt, tamque felix

ſelix clupearum captura, Martio fermè menſe, quando ordiuntur, ut die uno ſupra decem & octo aloſarum millia, retibus & ſagenis capta, in numerum relata acceperim. Neque infelix eſt in præterlabente amne piſcatio Salmonum & Acipenſerum. De hujus oppiduli poſſeſſione ingens fuit majorum noſtrorum tempeſtate controverſia, Hollandis hinc, illinc Brabantis eam ſibi vendicantibus ob ſitus opportunitatem; eoque res proceſſit, ut Hollandiæ Ordines ſolenni ſacramento Principes ſuos adegerint ad illius retentionem, contrà Brabanti ad recuperationem. Conſtat autem ex Annalibus Hollandiæ Nobilitatem conſueviſſe deducere cum comitatu ſuum Principem, in Hannoniam abiturum eò loci uſque. Paret Arauſino Principi, qui oppidum, ab hoſtibus interceptum, operibus, propugnaculis, foſſiſque ita communivit, ut inter inexpugnabilia non immeritò numeretur.

HAGA.

PRÆTER oppida & urbes, mœnibus foſſiſque clauſa, quæ viginti & octo numerant, culta, nec poſtremæ ſortis plura extant in Hollandiá municipia, ſuis ſingularibus dotata per Principes privilegiis, quædam à muratis urbibus minimùm diſſidentia, cùm ſplendore, tum cultu; inter quæ principem facilè locum tenere ac tueri quoque nemo inficiabitur Ha-

gam

gam Comitis (quo vocabulo ſignificatur ſepes, è ſpinis dumisque opere topiario facta) quem deliciis ſuis & otio deſtinârunt olim Principes, & ſanctiori conſilio locum, nunc litibus trahendis ſolvendisque dedicatum. Hic locus opibus, ædificiorum ſplendore, (quorum magnificentiæ vix quidquam adſtrui poſſit, niſi inexpugnabilis iſta fatorum vis, quæ procellam ab Hiſpaniâ in has oras infudit, plerisque omnibus labem cladem que attuliſſet) cultu, magnitudine, hortorum amœnitate, nobilitatis frequentiâ nulli cedit urbium, ubi plura quàm bis mille ædificia numeres. Palatium habet regium, foſſis in modum arcis circundatum, cui piſcina perampla ad ſeptentrionem objecta eſt, à Guilelmo, Rom. Cæſare, Hollandiæ Principe, exſtructum, in quo admirabilis fabrica atrii extat, quod latiſſimum ſpatio & ampliſſimum non trabibus colligatur, ſed ſolis lacunaribus elegantis operis intercipitur, quorum materiam Hibernia ſubminiſtrâſſe dicitur. Ea ſedes eſt Principis, aut Legati Præfectíve Hollandiæ, qui nunc eſt Guilielmus Naſſavius, Princeps Arauſinus, P. P. jure dicendus: in quem optimè quadrare poſſit Gratii, vetuſtiſſimi poëtæ, verſus ille,
Vtrunque & prudens & ſumptis impiger armis.
Eadem eſt ſacrarium quoddam juris & legum, ubi Senatus major, quàm ille Deorum Conſentium cauſas ventilat, excutit, judicat; ma-

jorem

jorem dixi, quòd illum biſſenus numerus implebat, hic bis ſeptenario conſtituitur præter caput ſuum, quem Præſidem vocant, quo honorario munere fungebatur proximè Cornelius Suſius, Riiſvici dominus, Juris legumque columen. Iſtud Senatorum collegium, olim ſedere apud Graveſandam ſolitum, huc tranſtulit Guilelmus, jam Cæſarei tituli acceſſione auctus. Haga ampliſſimos præterea dignitatis gradus apud ſe fovet, Tribunum ærarium, qui cenſum omnem Regis nomîne annuum & precarium æs ex Hollandiâ, Friſiâ, Tencteris, Tranſiſalanis, Trajectinis, & Selandiâ per diſpoſitos quæſtores ærarios accipit, quem Generalem Receptatorem â munio appellant. Quo non ita pridem functus eſt Arnoldus Cobelius, inclytus ingeniorum Mæcenas. Habet præterea duos, qui â Rationibus ſunt, qui accepti expenſique rationes cogunt, cui muneri deſtinati Numanius & Cornelius Jongius, viri otio honeſto & ingenio uberrimis affluentes ambo. Ædificiis contiguum eſt amœnum nemus (quem lucum Furori & Sævitiæ dicatum fuiſſe, conſecratumque olim creditur volgò) non feris formidabile, ſed aucupiis deſtinatum, capreolorum paſtione (quorum maculoſæ interlucent pelles) frequens, annoſis quercubus, & fagis alniſque umbroſum, ſupra mille quingentos paſſus longum, minore longè latitudine, digna certè Muſis ſedes, in quam

relaxan-

relaxandis à litium moleſtiâ animis cauſarum vindices & Senatores ſæpenumero ſolent prodeambulatum concedere.

VLAERDINGA.

Vlaerdinga inter oppida, muris cincta, multorum judicio antiquitatis prærogativam fert, nunc illis viduata, abſorptis ſimul cum arce mœnibus voragine Moſæ, qui latè ripas & littora adedit, ſuccedaneam operam addente mari: ipſa vero nomine genuino dicenda (uti perſuadere voluit Theudericus Waſſenarius, non ſemel mihi honoris cauſâ nominatus) Verdinga, à penſitando illîc æſtimandoque vectigali, quòd telonium illîc eſſet, etiamnum reliquum Waſſenariæ domui. Fabulæ, quàm hiſtoricæ fidei magis affine eſt, quòd noſtrarum rerum ſcriptores rudi ſeculo approbare conati ſunt, de expulſis è Britanniâ gigantibus indigenis per Brutum, Aſcanii pronepotem, qui, claſſe in maritimam Hollandiæ oram appulſi, in agro Vlaerdingo arcem Sclavoburgum condiderint, à quibus in omnes inſulanos, qui occidentalem plagam incolerent, Sclavorum nomen tranſierit, ad illorum diſcrimen, qui ad auſtrum Hollandiam obtinerent, quos Wiltos quaſi dixëre, quòd hirtis corporibus Satyros mentirentur. Quod ego fabulamentum puto, quando Regino Prumienſis, & Einhartus Sclavos cum

Wiltis,

Wiltis, ſive Velatabis eoſdem faciat, quos vires ſuas conjunxiſſe Gotefrido, Danorum Regi, contra Abotritos, quibus-cum veteres inimicitias gerebant, dicit.

GRAVESANDA.

GRAVESANDA, quæ etymo deſignat Comitis arenam, oppidum fuit ſuperioribus ſeculis copioſum, mœnibusque circundatum, portuque ad Moſam nobile, nunc ab eo diſſidet ad tria fermè paſſuum millia, agro intermedio, quem alluvioni Moſæ acceptum ferre debet, auctum. Turrim habet editiſſimam, quæ olim Phari vicem navigiis, uſumque præbuit ad prænuncianda vada, portûsque introitum; quo munere adhuc fungitur propter miram altitudinem. Palatium habuit olim Comitis, & Curiam, tranſlata jam tum à Guilelmo, Rom. Cæſare, cujus fundamentis ante annos viginti octo refoſſis, reperta fuêre priſcæ artis Samia vaſcula, extantque in hunc uſque diem palatii veſtigium teſtantia nomina, *via regia*, Hofflaen dicta, velut *aulæ Principis via*, & ager, Hofflant nuncupatus ab *aulæ* nomine: quin & Curionis loci domus *Culina palatii* fuiſſe perhibetur. Nobilitatur caſeo primæ notæ, ut anteà quoque dixi, qui acri ſapore linguam morſicat, & ingenioſam ſitim acuit. Ager tritici & quidem optimi candidiſſimique feraciſſimus eſt, ut & *Poel-dicanus*,

qui

qui finitimus eſt. Extat iſthic Canonicorum regularium aſceterium.

MEDEMBLICUM.

Medemblicum, municipium maritimum, Hornâ duobus miliaribus diſtans, cothonem habet ſeu portum, manibus factum, navibus in tempeſtate perfugium & ſtationem ſecuram, eundemque etiam navale: Ad annum milleſimum ducenteſimum ac nonageſimum à Friſiis, tumultuantibus & ferro flammaque cuncta miſcentibus, in cineres redactum fuit, arce præſidiariâ, quam habet pervetuſtam, gravi obſidione circundatâ, ita ut ad jumentorum carnes, quibus famem propulſarent, inedia proceſſerit. Fabuloſam Medæam huic nomen dediſſe vulgi opinio tenet, quæ, ex inaurato ære in bracteâ ductili expreſſa, turrisque editiſſimæ faſtigio impoſita, procul ſignum nautis viatoribusque dederit. (*a*) Radbodi, Friſiorum regis, iſta fuiſſe creditur ſedes, illius, quem luſtrali baptiſmatis undâ tingendum, mutatâ ſententiâ pedem alterum, aquæ immerſum, revocaſſe teſtantur Annales, quum ſuorum majorum umbris apud inferos, quàm inopi Chriſticolarum catervæ adjungi, Epiſcopo, ad tingendi officium jam accincto, reſpondiſſet, qui planè videtur Neritæ veſtigiis inhæſiſſe; nam quum Venus (ut refert

(*a*) Ælia-

(a) Radbodi regia.

(*a*) Ælianus) inter cælites nomen ſuum profeſſura, voluiſſet Nerëi filium, amores ſuos, cæleſti regno inferre ſecum comitem, ille contumaciter repudiâſſe beneficium perhibetur, quòd anteponeret cælo converſationem cum parentibus & germanis ſororibus. Intra triennium proximum vallo aggeribusque & propugnaculis, in altum eductis, ita communitum eſt, ut inſuperabile quaſvis ab hoſte injurias propulſare poſſe credatur. Firmiſſimi omnium hîc ſunt aggeres, qui obices ſuò oppoſitu Septentrionalis maris furiam excipiunt, quos(*b*)algâ(quæ maris ejectamentum eſt in propinquò) prætexunt; materiâ, ubi ſpiſſata conſederit, tam firmâ & ſolidâ, ut moles ſaxeæ vix denſius firmamentum coagmentúmve præbere poſſint; tantopere illa ſævientis maris proterviam reſpuit. Ager vicinus per foſſas inciles in prata herbida, bubus opimandis peropportuna, diviſus eſt.

PURMERENDA.

PURMERENDAM municipium repræſentatæ pecuniæ certâ ſummâ, unâ cum arce & juriſdictione Purmerani territorii, emit olim à Joanne, Burgravio Monfortio, Gerardus Zylius Eques. Hæc oppidi modo in plateas eſt digeſta, elegantibus inſtructa ædificiis, opulenta,

(a) Lib. 14. de animalibus, cap. 28. (b) Alga materia aggerum.

lenta, anguillarum capturâ quondam ita felix, ut multa navigia, pertuſis carinis ad hoc concinnè fabricata, quo relinqueretur, anguillis interludente unda libera reſpiratio, in Britanniam quotannis Londinum mitteret ingenti quæſtu, & emolumento. Nuper in fatali iſtâ Provinciæ providentiâ, quâ juſto odio inflammata vires opesque omnes ad excludendum opprimendumque teterrimum hoſtem Hiſpanum comparat, naturam loci operibus adjuvando exſtructis propugnaculis ad arcendam vim communiri eſt cœpta. (*a*) Arx in fine municipii imminet (*b*) Lacui Purmero (unde loco nomen eſt) piſcoſo atque ita ſpatioſo, ut magnitudinem vix oculo admetiri poſſis. Paret Egmondanæ familiæ. In Annalium noſtrorum monumentis proditam invenio rem, quæ mihi difficilis ad fidem viſa eſt, (*c*) circiter annum à natali ortu Chriſti tertium ſupra milleſimum quadringenteſimum, monſtrum quoddam marinum, mulieris ſpecie, viridi muſco turpe, & undique ſquallens, atrociſſimæ tempeſtatis vi è mari Oceano in ſinum Batavicum, qui Auſtralis maris agnomine notior eſt, compulſum, & in lacum Purmerum (quem perrupti aggeres cum prædicto ſinu confuderant) ejectum fuiſſe; in quo dum variis erroribus agitur, poſt reparatos ſtatim à tempeſtate aggeres, ut ſolent,

(a) Arx Purmerendana. (b) Lacus Purmerus. (c) Anno 1403.

lent, priuſquàm profundâ voragine ima aggerum fundamenta exedantur, virgines, quæ bis quotidie cum mulctralibus ultrò citroque in prata commeant, ut vaccarum ubera mulgendo ſiccent; monſtrum iſtud conſpicatæ fuerunt. Neque parum attonitæ principio ob novam & inuſitatam ſpeciem in ſpectri modum, mox confirmatis animis erectiores, ac mutuas conjunctasque inter ſe operas pactæ, circumſeptum lenunculis & ſcaphis ſuis, ne quâ effugium pateret, oppreſſerunt, captumque Edamum, quod oppidum Lacui quoque adjacet, pertraxerunt, ubi cibis hominum more aſſuefactum veſci cœpit, ſono peregrino ac ſuſpirioſo potiùs, quàm ullo articulati ſermonis commercio & uſu, qui piſcium toti generi negatus eſt, manifeſtum. Cujus miraculi fama quum multos mortales viſendi gratiâ exciviſſet, quæ longè lateque emanârat, Senatus Harlemenſis, miſſâ eo legatione, monſtrum ſibi permitti flagitavit, ut loquuntur Annales, neque repulſam tulit. Quod plures annos, poſtquam eò adductum fuerat, vitam exegiſſe illîc, atque inter fœmineos cœtus penſa etiam traxiſſe, & cœmiterii honorem, poſtquam vitam exuerat, aſſecutum ob exhibitam crucis imagini reverentiam, memoratur. Quæ omnia ut neque firmiter aſſeverare, ita neque refellere omninò eſt animus, tum ob eam, quæ debetur publi-

cis Annalibus, fidem, tum quòd recentior eſſe videatur, quàm cui me opponam, memoria, à mulierculis de manu, quod dicitur, in manum tradita. Dicam tamen illud, fabulæ vicinius, non probari mihi, quòd fila deduxerit, quaſi manus, in articulos humano more diſtinctas diſcretaſque, habuerit: ſed fidei periculum auctori relinquo. Equidem religione quâdam deterreor, ne à vetuſtatis exemplis diſcedam, quæ ſanctâ illâ teſtimoniorum fide non carent, inter quæ conſtat non omninò fictum & commentitium eſſe, aut in poëticâ corte natum ſermonem de(*a*)Nereïdibus, quarum è genere fuiſſe illam, de quâ modò ſum commentatus, nihil ambigo: quarum non exiguum numerum apparuiſſe olim in Gallico littore, D. Auguſto legatus illius perſcripſerat. Eam certè de Nereïdibus opinionem haud falſam fuiſſe teſtatur Plinius, corpus univerſum ſquamis hiſpidum, etiam quâ humanam ſpeciem referunt, illis tribuens; quarum in morte triſtem gannitum, ſive (*b*) ut manuſcriptus codex habet) cantum ab accolis longè auditum commemorat. Taceo quæ de Tritone concham inflante, deque homine marino ex legatorum (quos ob id ſolùm Olyſſipponenſes ad Tiberium Principem miſerant) & ex equeſtris ordinis virorum illuſtri fide idem ſcriptor refert. Quid, quòd apud

(a) Nereïdes. (b) Plinii locus.

apud pagum, cui ab aquæ fuſcedine *Swarte-wale* nomen eſt, ab oppido nobili Brielâ tribus fermè paſſuum millibus diſtantem, viſatur hujuſmodi æquorei monſtri ſceletos in æde mediâ ſuſpenſa? Venio ad recentiora, & quæ ætati noſtræ potuerunt eſſe cognita documenta, in quibus lego, in extremâ Scandinaviâ, quâ Codanus ſinus finitur, apud Ellebogium oppidum, Hafniæ Regni Danici metropoli è regione oppoſitum, monſtrum æquoreum, monachi formam exprimens ad unguem, glabro capite, ruſticanâ facie, involucro humerario, cuculli ſpeciem adumbrante, in littus illud immanis procellæ vi expulſum fuiſſe, mutum, ſermonis uſu defectum, ut cætera marina omnia, lamentis tantùm ac ſuſpiriis altioribus perſtrepuiſſe, nec ultra triduum vitam extraxiſſe; cujus ſimulachrum expreſſum ad Carolum V. Imper. tunc in Hiſpaniis agentem, à Rege Danico miſſum, manuque viri nobilis exhibitum conſtat. Alterum in eâ Sarmatiæ parte, quam Poloniam vocamus, ad (*a*) annum à partâ humano generi ſalute milleſimum quingenteſimum triceſimum primum extitiſſe comperio, monſtrum itidem marinum, quod Epiſcopi habitum infulâ mitrâque egregiè mentiebatur, ad Regem Auguſtum deportatum. Hæc libuit prolixiùs commemorare, quòd iſta de Nereïdibus

(a) Anno 1531.

(quas Mereminnas dicimus, ceu maris delicias nymphasque) opinio haud nupera ſit, ſed ſeculis omnibus in hominum mentibus impreſſa ſederit.

BEVERVICUM.

Exequi ſubtiliter & ad libripendem municipiorum & pagorum, quibus vicus nomina finit, numerum haud facilè queam. Tanta illorum eſt copia, quam in numerato habere non profiteor, omnibus tamen vicus patriâ linguâ Wick / vel Wijck etymi occaſionem dedit. In quo Germanos falli video, qui vocem hanc pro ſinu maris interpretantur, quum (*a*) aliud non ſignificet, quàm perfugium & ſtationem, ſecuritati dicatam, ubi conjunctioribus ædificiis habitabant, qui commune periculum depulſum volebant, ut multitudine hoſtes arcerent, & piratis, maria infeſtantibus, ſe opponerent. In his ſe primum offert (*b*) Bevervicum, quod ſonat Bavarorum, qui & Bajoärii, vicum, ſedem, & perfugium; videntur enim Francorum Reges, poſſeſſâ Hollandiâ, militibus veteranis aut emeritis, qui ſibi militârant, nationatim vicos agroſque habitandos dediſſe; iiſque inde nomen feciſſe, ut ex ſequentibus patebit. Municipium duobus Harlemo milliaribus diſjunctum, loco opportuno ad ſinum Tyum adſidens,

(a) Vicus quid? (b) Beverwijck.

dens, duobuſ paſſuum millibus ab Oceano diſtans, amœniſſimas nobilium villas in viciniâ proſpectans. Præcipuæ tamen nobilitatis eſt (*a*) Catvicum, à Cattis, aboriginibus noſtris, qui, Principem ſuum Batonem proſecuti, ſedes ad Rheni medium alveum, non procul ab oſtio, quo ſe in Oceanum exonerabat, poſuerunt, quem locum fuiſſe olim frequentem, & copioſum ob oſtii commoditatem, & faciles è Britanniâ appulſus, atque opportunas ſubvectationes credibile eſt, ſed barbarorum incurſionibus, & piratarum non ſemel dirutum & devaſtatum. Videntur autem Catti duo præſidiaria munimenta præter vicum ſuum condidiſſe, tuta utrinque perfugia adverſus hoſtilem vim, ſi ingrueret, nimirum (*b*) Suydvicum, Waſſenario pago vicinum, quo loco molendinum nunc viſitur verſus meridiem, ſervatque corrupti nominis veſtigium, in Suyck contracti, & alterum (*c*) Nordovicum verſus Septentrionem, quamvis huic pago Nortmanni, è Danis & Suionibus profecti, auſpicium nominis dediſſe ab aliis credantur: cujus dominio fruitur Janus Douza meus, ſummo & ad unguem facto ingenio vir, omnes olim abſoluti Poëtæ numeros expleturus. Accedit huc (*d*) Oeſtervicum, quam ego ſedem fuiſſe olim Æſtrorum, ſive, ut nunc pronunciandi cacoëthes inolevit, Oſtrorum,

(a) Catwijck. (b) Suydwijck. (c) Noortwijck. (d) Ooſterwijck.

dejerarem, niſi priùs à Foppone Herculano *Etervicum* indito nomine dictum fuiſſe Annales traderent. Prætere(a)Naeldvicum, Naeldvicenæ ſtirpis hæredium intermortuæ, Arenbergæ Comitum clientelâ illuſtre municipium, collegio Canonicorum non tam inſigne, quàm Martini Dorpii, Theologi, & non infelicis poëtæ, natalibus. Ad pagum, Naeldvico vicinum, cui (b) Monaſterio nomen, lapis inventus eſt, dum novale aratro proſcinditur, erutus, tranſlatus inde Sionem, quod cœnobio monachorum Delphis ſuburbano, nunc diruto, nomen fuit, intra octogeſimum annum, quem ſubſtituto meliori è marmore exemplari apud incurioſos antiquitatis monachos, Hippolytus Perſinus, Ultrajectini Senatûs præſes, antiquitatum ſtudioſiſſimus, in villam ſuam, Hagæ propinquam, tranſpoſuit, qui ita loquitur,

IMP. CAES.
M. AVREL. ANTO
NINO AVG PONT.
MAX. TR. POT. XVI.
COS. XIII. ET
IMP. CAES.
L. AVREL. VERO AVG.
TR. POT. COS. II.
A. M. A. F. C. A
M. P. X. II.

ADHÆC

(a) Naelwijck. (b) Monſter.

Adhæc (*a*) Rijſvicum, quod à Rugiis, ...ſtrorum finitimis populis, quibus, ut dixi, ... culturam datum ſit, nomen habere credi-...rim, vel à reliquiis Gigantum illorum (quos ...rnaculum idioma Růſos appellat) qui, è Bri-...nnià pulſi, occiduam illam plagam invaſêre ...que incoluerunt. Quid enim ad rem facit, ſi ...minum perfugium huc advoces? In hunc ...dinem veniunt (*b*) Stôlvicum, caſeorum mo-...bus & bonitate non incelebre, (*c*) Bleijſvi-...um, cujus dominium ad Bronchorſtiam ...miliam tranſiit: (*d*) Baerdvicum, cujus no-...inis originem non libenter Bardis Gallis at-...ibuerim, multò Juſtiùs Langobardis, Ger-...aniæ genti, qui pagùs gaudet domino ...ornelio Iongio, amœniſſimi ingenii viro; ...)Brantvicum, an à Brennis neſcio: (*f*)Scalc-...cum duplex: & (*g*) Hontſvicum.

NEOPORTUM.

Neoportum è regione Scoenhoviæ ad ...teram Leccæ amnis ripam perhibetur fuiſſe ...tis copioſum & opulentum oppidum; ſed ...t caduca & fluxa eſt mortalium rerum condi-...o, atque interitui obnoxia, ita & oppida ...lim florentiſſima peſſum ire videmus, multa ...iam in cadavera converti; eſtque nunc mu-...icipium mediocris conditionis.

(a) Rijſwijck. (b) Stolwijck. (c) Bleyſ-...wijck. (d) Baerdwijck. (e) Brantwijck. ...f) Scalcwijck. (g) Hontſwijck.

SCAGA.

Scaga quoque municipium elegans eſt & copioſum, oppidi inſtar contiguis ædificiis habitatum, à foro in ternas vicinias excurrit, ut trifidum dici aut triſulcum queat, alioqui extra has plateas vicatim habitatur, ut olim nobilis illa Lacedæmon; in multos namque vicos, ſparſim agrum occupantes, dividitur: ſolum habet totâ Hollandiâ fertiliſſimum herbidiſſimumq́ue: locupletibus abundat & pecunioſis civibus, habet arcem non inelegantem. Paret nunc Joanni, Bronchorſtiâ matre genito, Scagæ & Burchorni Domino, qui ſtemmatis ſui originem cum majoribus ſuis refert ad Bavarum Principem Albertum, Hollandiæ Comitem. Hactenus urbes & cum oppidis municipia ſtylo percurri, nunc de arcibus nonnihil adtexere placet.

CAP. XVIII.

De arcibus Hollandiæ & caſtellis.

Urbium inventionem, ceu præclarum munus, acceptam tulerunt priſci mortales Palladi, quam propterea πολιοῦχον, ceu earum tutatricem, illuſtri epitheto condecorârunt. Cui, ut primæ conditrici, (a) arces conſecraviſſe cum Marone Ariſtides Smyrnæus

(a) Palladi cur arces conſecratæ.

næus & Cornutus teſtantur, ſive, quòd ratio, quæ ſub hujus Deæ nomine deſignatur, urbium & Reipub. incrementa promoveat, ut Martiano Felici videtur, ſive quòd eam mundi mentem eſſe ſummaque obtinere crederent, quemadmodum arces in editioribus tutioribuſque urbium locis condere ſolebant ad arcendum faciliùs hoſtem, (a) unde nominis origo manavit, ut arbitror, non autem ab Arcadibus, ut Solinus putavit, quòd ipſi primi ardua montis Romæ inſediſſent. Quod autem antiquitati ſolenne fuit, ut excelſa loca fundandis arcibus deligerent, id majoribus noſtris adverſus pericula tutius viſum eſt in paludibus terriſque uliginoſis fieri: quòd illa agendis cuniculis opportuna ſint, in his cunicularioru̇m operæ in ſubruendo eludantur. Cæterùm arces & præſidiaria caſtella geminam fermè naturam ſolent induere, uti ſcitè diſſeruit Damaſcius Syrus, philoſophicæ hiſtoriæ ſcriptor, quippe quæ ut arcendis hoſtibus ac tuendæ libertati plurimùm conferre & commodare videntur, ita eædem plerunque cauſæ ſunt ſervitutis atque extremorum malorum: id quod non domeſticis modò, ſed externis quoque exemplis confirmari poteſt, quæ alterius loci atque temporis propria eſt diſputatio. Caſtellis, quæ arcium modo muris cinguntur & vallis, paſſim exſtructis Bataviam

(a) Arces ab arcendo dictæ.

viam Romani olim adverſus vim, ſi ingrueret, utque in officio ſubditos continerent, firmârunt. Meminit Tacitus caſtelli, cui nomen Flevum, haud dubiè Flevi oſtio appoſiti, ubi non ſpernenda manus Oceani littora præſidebat, à Friſiis rebellantibus obſeſſi. Idem mentionem facit caſtellorum plurium, quæ præfecti cohortium, quum poſſe defendi deſperarent, inflammârunt, quum Caninefates excidiis illorum imminerent duce Brunone. Florus in Rheni ripâ quinquaginta ampliùs caſtella à Druſo erecta fuiſſe prodidit. Abundavit olim Hollandia arcibus caſtellisque ante calamitoſa infelicis Principis Jacobæ tempora, quandò, flagrantibus civitatum nobilitatiſque funeſtis diſſidiis, inteſtina ſeditionum ac diſcordiarum tempeſtas erupit, plebemque in furialia arma concitavit. Tunc enim immanis illa popularium procella ac turbo cunctas paſſim arces obtrivit, diruit, ſoloque æquavit. Neque hîc modum furor indomitus ſtatuit aut terminum cepit, niſi etiam mutuo laniatu, dum jugulos feriendo deſævit, animas quodammodo alternas negotiari viſus fuiſſet. Sed hac de re in hiſtoriâ illorum temporum, ubi eò ventum fuerit, juſtioribus querelis agendi locus erit. Enimverò perpaucæ tunc arces communem fatalis illius & internecivi belli calamitatem ſubterfugerunt immunes, quas hoſtile ferrum intactas ſtare permiſerit.

Inter

Inter eas, quæ noſtro ſeculo extant, primum facilè nobilitatis antiquiſſimæ ordinem tuentur (*a*) Egmondana arx, & (*b*) Brederodia: illa arduâ & elegantis vetuſtique operis ſtructurâ celebratior eſt; hæc deformis ac tantum non ruinoſa, & ab arcis cadavere parum diſſidens, cujus ego rei non aliam reperio cauſam, quàm quòd omnibus impenſis parcitum ſit ab eâ familiâ, quaſi fato quodam præpeditâ in reſtaurandâ reficiendâque arce, quam vitium feciſſe nôrant, ex eo fortaſſe, quòd malè perpetuarios hæredes ex beneficii tabulis ſe cognoſcerent, ſi virilis ſtirps deficeret. Illa prior, quondam *Rynegom* nuncupata, nunc ab hæredii, in quo ſita, *Hoevi* appellationem nacta, ad quinque millia paſſuum abeſt Almeriâ, ad mille ab (*c*) Egmondano cœnobio longè vetuſtiſſimo, Benedictini generis monachis, qui foro piſcario mancipati olim vivebant, deſtinato: ubi bibliotheca, celebris omnis generis ſcriptis codicibus & præſertim membranaceis, quos diligenter magnâ curâ cùm Priores alii, tum Gerardus, ex Poelgeeſtanâ ſtirpe Abbas, undecunque conquiſiverant, raros auctores oſtendit, è quibus dolet mihi interiiſſe intra quindecim proximos annos magno literariæ Reipub. detrimento Lactantii Firmiani epiſtolarum libros duos, quorum meminit

X 6 nomi-

(a) Egmondana arx. (b) Brederodia arx. (c) Egmondanum cœnobium.

nominatim D. Hieronymus: quos dum ad me cogitat, editioni deſtinandos, mittere Antonius Hovæus, illîc religioni operatus, vir doctus, qui poſteà Abbam Abſternacenſem proſperâ famâ egit, repperit à bibliotapho quopiam librorum plagiario ſublatos: atque ita diſperiit ille theſaurus, ab hæredibus ſacrificí, in quem cadebat ſuſpicio, in cucullos & piperis involucra conciſus. At Brederodia arx, medio itinere inter Harlemum & Bevervicum ſita, præter ruinas flebiles, quibus labat, ab arenâ etiam ſabuletorum, quæ vicina ingruunt, obrui paulatim agros ſuos ſuſtinet, gravi & fatali veterno obſeſſâ jampridem eâ ſtirpe. Eſt & (*a*) Teylingia arx, Jacobæ Principis deliciæ, Saxenheimo (ubi Saxonum reliquiæ, à Carolo Magno tranſmiſſæ, conſediſſe creduntur) vicina, jam olim infamis nocturnis oſtentis & umbrarum illuſionibus, ſi verà narrantur. Habet ad alteram Leccæ ripam, è regione Scoenhoviæ oppidi, Ericus, Brunſvicenſis Regulus, arcem, operibus validam, muris latiſſimis valloque opportuno communitam, cui (*b*) Lieſveldæ nomen eſt. Apud (*c*) Woerdenum ſimiliter idem habet arcem, olim validam, quum arma Trajectenſium metuebantur, nunc longæ pacis beneficio neglectiùs habitam. Apud (*d*) Vianam quoque

(a) Teylingia arx. (b) Lieſvelda arx. (c) Woerdena arx. (d) Vianenſis arx.

quoque extat Brederodiis firmiſſima arx, vallo altiſſimo, ſeptoque è ſpinis implexis conſerto cincta: & altera (*a*) Ameida medio itinere inter Vianam & Neoportum, ſed minoris firmitatis munimentum. De (*b*) Medemblicenſi arce ſuperiùs à me facta mentio eſt. (*c*) Aſſenburgum arx eſt dynaſtæ Aſſendelfi peculium, ultra Bevervicum, opportuno loco & amœno ſitu nobilis. Idem vicinam habet alteram Roterodamo, cui (*d*) Hœningæ majores indidêre nomen, turritam, ſtructurâ magnificam, & opere locique naturâ prævalidam, ſolo uliginis pleno, facilè hoſtilem incurſionem excluſuro. Goudæ cum Gorcomio præſidiariæ ſuæ ſunt arces, in prioribus dictæ, hæc ab Herculanis, illa à Buloſio Comite ad Iſelam flumen, conditæ. Mudanam arcem in prioribus diximus, & Abcoudiam inter nobiliores familias. Apud Hemeſkirckam reliquus ſupereſt caſtelli circus, pyrgum Lugdunenſem circinato ambitu referens, in hoc diverſus, quòd Lugdunenſis in arduo tumulo eminet, hic in uliginoſâ palude copiis quantiſlibet fermè inacceſſum aditum præbet, in cujus meditullio editiſſimum ſteriſſe olim perhibetur turris modo ædificium, novem contignationes altum, ſic ut nautis, vela facientibus, phari uſum exhibuerit, dum curſum eò dirigunt

(a) Ameidana arx. (b) Medenblicenſis arx. (c) Aſſenburgum. (d) Hœninga arx.

gunt aut deflectunt, cujus poſſeſſio, à Comitibus profecta, ad Septimontanum Regulum defluxit, inde in Arenbergium Comitem hæreditario jure tranſcripta. Habuit & (*a*) Adrichemia familia turritam arcem, Bevervico vicinam, per Friſiorum incurſiones ſolo æquatam, in cujus ruinis villam ſuam muro egregii operis circumduxit Antonius à Burgo, per matrem Adrichemiæ ſtirpis hæres. Vetus arx (*b*) Riverium nomen habet ab amne (quem Rivieram vernaculus ſermo vocat) Moſâ; in cujus gurgite antiquitus ſtetit, nunc alluvionis beneficio ad mille paſſuum & ampliùs intervallum ab eo diſjunctum, quondam Hollandiæ Comitum peculium, Mateneſiæ genti à Principibus condonatum, poſtquam interierat caſtellum, familiæ cognomento dictum, à Sciedami oppiduli mœnibus foſſâ intermediâ interſtinctum: in quo vetuſta turris eaque excelſa quadrato opere in ſublime ſurgit, ita ut phari vicem propemodum præbere potuerit; cujus dominium ad Joannem Mateneſium, virum cum politicis virtutibus, tum nobilitate generis clariſſimum ſpectat. (*c*) Keneburgum, non poſtremi nominis caſtellum, ab Othone Egmondano poſſidetur. (*d*) Mereburgum ad Marnam, Rheni elicem, unde nomen trahit, Vincentii Lochorſtii domini proprium.

(*a*) Du-

(a) Adrichemia arx. (b) Riverium. (c) Keneburgum. (d) Mereburgum.

(*a*) Dunium caſtellum apud pagum Sevenhuſum, cujus ſitus fuit olim medio in ſaltu, in rudetum aliquando collapſum, cujus poſſeſſio eſt penes clariſſimum virum Jacobum Dunium, Sprangæ dominum. E (*b*) caſtellorum arciumque numero, quæ aut edax vetuſtas abolevit, aut immanis atque intoleranda popularium (qui novas ſemper res moliti fuiſſe leguntur) barbaries diruit, nomina aliquot Annalibus memorata prætermittere nolui, ne ejuſdem particeps criminis communem cladem foviſſe videar, aut ſaltem non improbâſſe, quum dolendum ſit ac deplorandum quoque, defuiſſe Principibus noſtris poteſtatem, ne dicam voluntatem comprimendi refrenandique furoris inteſtini. Antiquiſſima memoratur in ore hominum celebris arx (*c*) Elini (quem tantum non alterum Midam faciunt Annalium ſcriptores, ab aſininis auribus Eſelorum appellantes) non procul diſſita ab Hagâ Comitis, Vorburgo pago vicina, quæ multorum jugerûm ſpacium circuitu complexa dicitur, fidemque rei faciunt ruinæ & ſubterraneæ ſubſtructiones, in quibus effoſſa fuêre ſuperioribus annis infinita omnis generis nomiſmata; inter cætera vidi & aureos nummulos, ab adverſâ parte Elinum loquentes, ab alterâ Doreſtatum, quam urbem Batavodurum Tacitus dixit. Repertus

(a) Dunium. (b) Caſtellorum & arcium deſtructiones. (c) Elini arx.

pertus ibidem fuit & quadratus lapis, cui in proſcindendâ tellure impactus vomer vulneris nonnihil inflixit, quem antiquitatis æmulatione quâdam, inſertum quercui ante villam ſuam è regione agri, in quo inventus eſt, apud Riiſvicum locandum curavit Henricus Cruſius, Benthuſii dominus, vir ſpectabilis. Præfert autem hanc inſcriptionem:

DIANAE
IVNIANIVS
AMABILIS
IIIIII. VIR
AVG. C. V. T. EX
IVSSV IPSIVS
L. M.

Saxum iſtud quum attentioribus oculis haud dubiè vetuſtum unâ mecum legendo percurreret Henricus Junius, qui iſtius antiquitatis feneſtram primus mihi aperuit, ſubdubitâſſe jam antè nonnihil de numero, iſthîc contento,

tento, ingenuè profeſſus eſt, recténe haberet, an ſecus. At ego, in eodem prope luto hærens, de Seviris Sexumviris've non ambiguum mihi eſſe reſpondi, de ſcripturâ non liquere, quâ facili momento de perſuaſionis ponte deturbari poſſim, nî ſaxum haud ementitæ vetuſtatis ſuam mihi fidem approbâſſet. Itaque cuncta rimanti, commodùm ſe obtulit monimentum, quod ad Nicrum alicubi extat, Rotenbergæ, niſi fallor. FORTUNATUS IIIIII VIR NEGOCIATOR &c.

alterum Auguſtæ:

DEO SILVANO TEMPL. CVM SIGNO VETUSTATE CONLAPSUM SEX. ANTONIVS PRIVATVS CIVIS TREVER. IIIIII AVGVSTALIS PECVNIA SVA RESTITVIT.

Item Placentiæ in Inſubribus:

L. PLOTIO ATIMETO IIIIII AVGVST. &c.

frequentiſſimus tamen ſcribendi uſus paſſim in marmoribus ſaxiſque occurrit, hoc pacto VIVIR. è quibus unum modò inſigne huc adſcribam, Interamnæ repertum.

PROVIDENTIA TITI CAES. AVG. NATI AD AETERNITATEM ROMANI NOMINIS, SVBLATO HOSTE PERNICIOSISSIMO P. R. FAVSTVS TITIVS LIBERALIS VI VIR AVG. ITER. P. P. S. C.

Rariſ-

Rariſſimè verò ſcriptum invenias pleniore ſcripturâ SEVIR. quod Mediolani de C. Plinio Sec. legas, SEVIR EQVITVM, & Capuæ, L. PHILEROTI SEVIRO AVGVSTALI. Eum honorem, Valentiæ in Hiſpan. expreſſum, marmor ſervat; C. TERENTIVS ONESIMVS IN HONOREM SEVIRATVS SVI. &c. Atque iſta quidem per occaſionem de Seviris non inutiliter adjecta ſunto: in quibus Auguſtales dicebantur, qui ab ipſis Auguſtis conſtituebantur. Cæterùm ut ad inſtitutum, unde deflexit oratio, recurram, idem ager, de quo dixeram, vitreum lecythum effudit herbacei coloris, craſſum ac proinde gravem, anſâ latâ, eâque rhomborum inſtar crenatâ, quem curioſè idem nobilis vir aſſervat. Protulit idem ager & tudiculam auream, repræſentantem incerniculum, quodam tenuium foraminum labyrintho pertuſum, mirandi operis atque adeo inimitabilis, aurificum confeſſione: cujus materiam ſunt qui electrinam augurantur: major portio merum ſe probat aurum: brachium, quod manu tenetur, auro improbiore conſtat; id quod lacunulæ, vitio terræ ſalſuginoſæ altiùs inſidentes, loquuntur. Extat apud Adrichemium, veterum ſigillorum amatorem Hagæ. Redeamus ad caſtella & arces. (*a*) Hildegardis caſtelli unâ cum templo ruinæ in editiore tumulo, qui in ſolo circumquâque

(a) Hildegardis caſtellum.

quâque uliginoſo, & plano in ſpeciem tribunalis aſſurgit, miliaris fermè unius ſpatio à Roterodamo diſjunctæ viſuntur, in quo Hildegardis, fatidicæ fœminæ, alterius cujuſdam Sibyllæ aut Carmentæ (cujus effata atque oracula præſentem temporum conditionem pulchrè exprimentia, inſpexiſſe aliquando memini) ædificium ſtetit, turris lacera ſupereſt, dominium nunc penes Joan. Mateneſium, cujus facta paulò antè mentio eſt. Intra Roterodami mœnia extant ruinæ caſtelli (*a*) Bulgerſteini, à Bulgaro fortè quopiam dicti, ſive illud gentilitium nomen fuerit, ſive nationis: neque longiùs ab eo oppido ad Rotæ ripam ruinæ arcis Viennenſis, quæ (*b*) *Wena* depravatè nominatur, *Curia* vulgò dicta, unde & oppidi portæ nomen manſit *Curialis*. Viſuntur ad Sciam amnem & veſtigia caſtelli (*c*) Sterreburgi, ſive à depictis ſtellis, ſive à poſitu turrium, ſtellæ hexagono non abſimili nuncupati, cujus poſſeſſio longâ ſerie ad Duvevordiam ſtirpem refertur. Arcis (*d*) Capellæ vetuſtiſſimæ ruinas & veſtigia oſtendit ad amnis Iſelæ crepidinem pagus cognominis, Naeldvicenæ domus quondam peculium, nunc Arenbergii Comitis hæredium. (*e*) Hodenpiliorum, nobilis minimeque obſcuræ olim gentis, caſtellum in Vlaerdingenſi ſolo dirutum jacet. Similem

(*a*) Bulgerſteinum? (*b*) Wena. (*c*) Sterreburgum. (*d*) Capella. (*e*) Hodenpiliorum caſtellum.

milem cladem ſenſerunt arx (*a*) Polana fundatiſſimæ Polanorum familiæ, Equeſtri ſplendore claræ, in eodem territorio, & (*b*) Binchorſtum in luculentâ ſtirpe, Hagæ vicinum, ſub idem tempus per plebem nobilitatemque, in factiones diviſam, quarum alteri nomen à *piſce aſello*, (De Cabbelauſche) alteri ab *hamo*, (De Houckſche) nomen, erat, everſa ſoloque æquata fuerunt. Arx (*c*) Velſena diſjecta laceras ruinoſaſque parietinas adhuc oſtendit, ob parricidiale in Principem, fœdè trucidatum, nefas communibus Hollandiæ Selandiæque armis expugnata atque everſa, cujus exauguratæ fundum Janus Doûza, Muſarum deliciæ, poſſidet, atque in ejus viciniâ ad teli jactum paucis abhinc annis egregiam villam, caſtelli modo latâ foſſâ circundatam, ab Hadriano Groenevenio, Harlemenſi cive, exſtructam videmus. (*d*) Sanda, ſive Sandeburgum, Comitum caſtellum, jam olim in ruinas diſſipatum, interiit, ab arenario ſolo, ut apparet, nomen adeptum, poſtquam Guilelmus, Roman. Cæſar, curiam à Graveſandâ tranſmovit. Eandem in conditionem venit & (*e*) Zilia caſtellum, vulgò Curiæ Zilianæ nomine notum, quod Ziliæ, Rheni elici, adſidebat. Superſunt (*f*) Doûſia caſtellum, ad elicem Rheni Doûſiam ſitum, unde illi & familiæ clariſſimæ nomen.

(a) Polana arx. (b) Binchorſtum. (c) Velſena arx. (d) Sandeburgum. (e) Zilia arx. (f) Douſia.

nomen. (*a*) Altenacum, à nimiâ viciniâ, quâ Delphorum urbi gravius videbatur, ſi quando obſidio timeretur, ſic dictum, Adamus Almondius obtinet, nuper ab oppidanis incendio corruptum. (*b*) Croeſvicum ultra Rotam amnem: (*c*) Loeveſteinum, arx validiſſima, in divergio amnium Vahalis & Moſæ inter Goricomium & Woricomium ædificata: & (*d*) Honſela, arx ſpecioſa, Naeldvico vicina.

(a) Altenacum. (b) Croeſvicum.
(c) Loeveſteinum. (d) Honſela.

CAP. XIX.

De Nobilitate Batavica.

INLUSTRIORES nobilioresque gentis Batavicæ familias, quas aut priſcis ſeculis extitiſſe comperimus, aut ſuperior ætas & avita memoria cognovit, aut præſens quoque ſuſtinet, enarraturo mihi operæ viſum eſt pretium fore; ſi veræ nobilitatis imaginem expreſſam ob oculos repræſentarem ſcripto: eoque magis, quò in hunc ordinem irrepere, & Palladium (quod dicitur) obtinere pleroſque citra delectum, velut adventitios, animadverſum ſit, cerdones, ſchœnoplocos, reſtiones, mercatorum liberos, qui claritudine loci, quem natalem nacti ſunt, aut quem peregrinatione, religionis ergô ſuſceptâ, acceſſerunt, aut qui, datis repræſentatisque nummis, municipii,

ſatra-

ſatrapiæ, arcis've titulum, jus, uſum, alioſque honores mercati ſunt, Nobilitatis glorioſo nomine venditare ſe præſumpſerint: haud equidem ſcio, quàm honeſtam manifeſtæ ac pudendæ prævaricationis cauſam dicturi, ſi profanationem ordinis anteſtari liceret. Neminem enim aliter opinaturum exiſtimo, quam quòd genuina (*a*) nobilitas ea ſit, quam vel virtus, vitæ ſocia, exornet, vel mortis comes gloria cohoneſtârit. Neque verò torques, non armillæ, non abaci, argenteâ ſupellectile graves, non pretioſa ſyntheſis, non ſegmentatæ & intercurſantibus mæandris lacinioſæ veſtium oræ, non in aſtragalis lunulæ, non latifundiorum poſſeſſio, non ampla hæreditas, non fumoſæ imagines, quibus atria fulgeant, non obſoleti clypeorum umbones, non denique opum apparatus & ſplendor nobilitatem ſecum adferunt, quum in virtutis actione iſta, dum vita ſuppetit, conſiſtat, aut in glorioſo interitu conſumatur. Janum nobilitavit eximia in rebus prudentia, quæ Bifrontis nomen illi conciliavit. Cecropem pudicitiæ & virtutis amor, dum promiſcuos belluarum ritu concubitus legitimi connubii frenis coërcet. Hercules & Theſeus è domitis ſublatiſque monſtris, orbi terrarum gravibus & exitioſis, per ærumnas & pericula nobilitati ſunt. Codrum quis noſſet, niſi ſuo jugulo patriæ ſalutem quæſiviſſet? Anto-

(a) Vera nobilitas quæ?

Antonino Imper. paterna origo à Numa, Pythagoræ inſtitutione claro, nobilitatem majorem addidit. Fabiis, Lentulis, Ciceronibus, Piſonibus, illuſtribus familiis; quarum memoriâ libri omnes redundant, an fabas, lentes, ciceres, piſa, aliaque id genus legumina, quibus agros conſerere erant ſoliti, quum ex agris ad imperia vocarentur, nobilitatem & nominis claritudinem conciliâſſe putabimus, ac non potiùs res magnas, domi foriſque geſtas? Ita Metellis, Scipionibus non natale, ſed res, quas fortiter geſſerint pro aris fociſquè, & actam innocentiſſimè vitam nominis dignitatiſque extitiſſe initium, diſertè ait Cicero. E diverſo, Gabinio, altâ nobilitate, blandâ videlicet conciliatriculâ (ut ejuſdem utar verbis) freto, ac propterea ingentes ſpiritus ſumenti, flagitia plus obſcuritatis, quàm ſplendoris luciſque claritas generis vetuſti attulerunt. Rectè gloriari mihi videtur Cicero; ſe nobilitatis clauſtra refregiſſe, ut ad ſummos honores non magis nobilitati, quàm virtuti aditus pateret. Præſtat itaque rebus rectè geſtis florere, ac nominis claritudinem vel eâ viâ, vel ingenii cultu comparare atque extendere, quàm ſola majorum opinione tumere atque inniti velle; ſatius eſt ita vivere, ut poſteris initium nobilitatis & virtutis exemplum à te petatur. Harmodio, abnepoti clariſſimi illius tyrannicidæ, qui

com-

communi cum Ariſtogitone operâ Piſiſtrati tyrannidem convellit, exprobranti per convitium generis novitatem Iphicrati, Athenienſium fortiſſimo duci; Mei, inquit Iphicrates, generis origo à me initium capit, at tuum in te deſinet. Iſtius dicti ſimius Cicero; quum cognomen ſuum ob ciceris leguminis vilitatem faſtiditum, inviſúmque intelligeret, amicis, aliud ſumendum ſuadentibus, reſpondit: ſe nomen Ciceronis longè redditurum illuſtrius, quàm vel Catonum, vel Catulorum, vel Scaurorum, quæ cumprimis illuſtres apud Romanos familiæ erant: innuens nobilitatem; ſolis imaginibus & ſtemmatibus innixam, malè firmis ſuſtentari adminiculis; eam verò, quæ propriis virtutibus quæratur & concilietur, firmiſſimam pariter ac pulcherrimam eſſe. Scitè, Platone teſte, nobilis ille Marathoniæ victoriæ laude Themiſtocles Seriphio cuidam in jurgio reſpondit, objicienti, non ſuâ, ſed patriæ gloriâ ipſum ſplendorem aſſecutum; Nec hercle, inquit ille, ſi Seriphius ego eſſem, nobilis: nec tu, ſi Athenienſis eſſes, clarus unquam fuiſſes. Præclarè Diogenes ſciſcitanti, qui mortalium eſſent nobiliſſimi, reſpondit; qui opes, voluptatem, gloriam, vitæ uſuram deſpiciunt; contrà labores, inopiam, mortem nihili faciunt. Neque obſcurè Antiſthenes docuit, virtutibus ornatos eoſdem verè nobiles. Quorſum hæc

tam

tam multa? ut nimirum; quod antiquitatis, quod philoſophorum, quod bonorum omnium, qui uno quaſi ore idem loquuntur, judicium, qui ſenſus de nobilitate fuerit, declararem. Nam quum in univerſum una ſit nobilitas generis, quatenus videlicet ad poſteritatem decurrit, in treis (*a*) tamen ſpecies illa, ceu ramos, diffunditur, ut naturæ una detur, virtuti altera, tertia arti debeatur: duarum poſteriorum gloria & fama fundamentum eſt, incitamentum, & quaſi claſſicum quoddam ad labores ſuſcipiendos & ſubeunda pericula. Quos (*b*) natura nobilitavit, ii exiſtimantur, qui antiquâ & amplâ progenie, nataliumque ſplendore anteſtant, quos inſignis progenitorum ſuorum virtus, aut opes antiquæ & inveteratæ eò claritudinis evexerunt, ut invidiâ omni majores ſint: iique colendi & ſummo jure amandi ſunt, quòd his rerum clavum regendum Deus dederit, & Reipub. gubernacula cum juſtâ poteſtate commiſerit, quos propterea διογενεῖς, ceu ab Jove editos oculata antiquitas nuncupavit. Secundum locum obtinent, quibus illuſtria & nota cunctis facta, impenſâ pro Reipub. incolumitate vitâ, exantlati pro Repub. labores, periculorum pro civium ſalute contemptio ac deſpicientia, navata denique egregiè opera Principi (*c*) virtutis nobi-

(a) Nobilitas triplex. (b) Nobiles naturâ qui? (c) Nobiles virtute.

nobilitatem & ſempiternam gloriam peperunt; quorum immortalia facinora immortalis quoque memoria ut conſequatur, injurium non eſt: atque iſti quidem ſæpe humili & obſcuro, aut ſaltem minùs generoſo loco ſunt orti, ſtirpis tamen ſuæ propagini, & ex ſe genitis generoſum nomen & titulum quaſi tranſcriptum relinquunt. Tertii ordinis ſunt, quos ex (*a*) doctrinâ nobiles & claros appellat Cicero, qui, præſtanti eruditione & ſcientiâ imbutis animis, in commune proſunt, aut liberalis artis ope atque adjumento inclareſcunt. His ingerit ſe (*b*) aſcititia quædam & acquiſita nobilitas, quæ per divitias, nuper fortunæ aut hæreditatis opimæ beneficio partas, adrepit familiis generoſis, ſeſeque inſertat in modum luxuriantis vitis, quæ pedamentis, ut ſuſtineat ſe, infirmitatem fulcit. Talis enimvero nobilitas ex ingeniorum conditione, uti è fructuum bonitate, aut feritate arbor, æſtimanda eſt, quæ ſi tolerabiles & non improbos homines produxerit, ferenda eſt; ſin flagitioſos & vitiis deditos, deſpuenda Stultè enim faciat, qui lapidem è ſepulchro pro deo venerari velit, quod ille inquit, & improbè ſenſerit, qui talem nobilitatem penſi alicujus faciat, utpote animi imaginibus ac virtutis defectam, quæ propter fluxas opes tantum gravi ſupercilio tan-

(a) Nobiles doctrinâ. (b) Nobilitas acquiſititia.

tanquam Rhadamanthus nitatur. Itaque quum conditiones iſtas & genera nobilitatis animo ſapienter pervidiſſet Sigiſmundus Imper. cordatus Princeps, potiore loco atque honore habuit eruditos homines, quos doctrina & virtutum præclara fama nobilitârat, dictitans identidem apud Germanos proceres, quibus vileſcebat ejuſmodi nobilitas, meritò magni à ſe fieri, quos cæteris antecellere ingenium dederit: & alias, in ſuâ manu eſſe, ut multitudinem profanam ſuorum nobilitatis titulo vel horæ ſpatio inſigniat, ſed eruditionem, ornamentum animi, neque totum intra decennium largiri poſſe. Cujus ſimile dicterium effuſum memoratur à Dionyſio Mileſio in Heliodorum, Hadriano Imperatori ab epiſtolis, dicente; Te Cæſar pecuniis & honoribus augere poteſt & ornare, ſed oratorem te facere non valet; uti Dio Nicæus refert. Iſta non eo à me dicuntur animo, quaſi improbem imagines & pictos avorum longo ordine vultus, quaſi rejiciam ſtemmata, quaſi clypeos cum ſingulorum titulis averſer, quorum gloriæ vetuſtiſſimæ origo, virtutis plena, atteſtatur, quippe ſtatim ab exactis Româ Regibus incœpta, quando in ſcutis, quibus pugnæ obibantur, imagines, ad vivum expreſſas, vultuſque eorum, qui illis uſi fuerant, inſculptos, ſacris publiciſque locis primò, deinde privatis etiam in ædibus ſpectandos, additis hono-

rum titulis, poſuiſſe Romanos, auctor eſt locuples Plinius. Quin è contrario ſum planè animi diverſus, Nobilitatique ſtudioſè faveo, id quod bonos facere omnes imprimis decet, tum quia ex uſu Reipub. ſit,nobiles viros eſſe, qui, majorum ſuorum umbris digni, âd clavum Reipub. adſideant; tum quia clarorum hominum, qui de Republicâ optimè ſint meriti, etiam vitâ defunctorum, vetus memoria valere & ſacroſancta haberi debeat: Sed damno atque explodo eorum vecordiam, qui metiuntur ex illis rebus veram & germanam nobilitatem; reliquos in ordinem cogunt, deſpiciunt,pro mancipiis & mediaſtinis ducunt. qui literarum ſcientiam atque eruditionem rident, proculcant, ſannis excipiunt, quaſi Nobilitati inutilem, imò indecoram potiùs: qui non libris vacare nobilem, ſed venatorium inſtrumentum aſſiduè tractare volunt, aleatoriam ſcholam frequentare, diſcum jacere, pocula obducere, ſtupris clareſcerè, comedere patrimonia, decoquere creditoribus, è venere promiſcuâ luem contrahere; quaſi hæc demum ſint vera rudimenta & artes, quibus nobilis animus imbui debeat. Neque ſuperſedendum eſt, quòd pleraque omnis nobilitas tranſilire honeſti limites putatur, quæ, Theſpienſium inſtituto mordicus inhærens, pollui nobilitatis decus exiſtimat, ſi opificium diſcant, aut agro colendo operam navent, ut in

Poli-

Politiis refert Heraclides Lycius: quod de conceptâ publicè & jam olim confirmatâ vulgari opinione natum eſſe credibile eſt, quæ uti rem ruſticam (Columellæ verbis ut id dicam) negotium nullius magiſterio præceptoris egens, ita opificium ſordidum, ac proinde utrunque à nobilitate alienum opus putavit. In eâdem ſententiâ Perſæ quoque & Lydii Scythæque fuêre, qui artificium colentes in ignobilibus ducebant, at militiæ operatos pro generoſis habebant: ita ut judicio nonnullorum videantur latrocinia, rapinas, neces, bellorum præmia, ſummæ nobilitatis vice habuiſſe: quod exemplum imitati Cares, primi venalem mercede vitam proſtituiſſe creduntur, quamvis falsò; quòd Arcades hac infamiâ, ſeu laude priores fuerint, quibus belli nundinatio ſtipendio propoſita erat. Unde Dionyſii Mileſii manavit ſcomma, dicentis, *Græcorum calamitates Arcadiam paſcere.* Faceſſat à Batavâ Nobilitate iſte faſcinus, quum conſtet clariſſimo Taciti elogio, ut *Gallos pro libertate, Germanos pro prædâ, ita Batavos pro gloriâ ad capeſſendam pugnam olim fuiſſe inſtigatos.* Quin illam ultrò impulſam potiùs me præcentore aut celeuſte, atque exſtimulatam velim, ut memoriam illam priſtinæ virtutis propè intermortuam renovet, atque ita Batavici nominis amplitudinem, à majoribus acceptam, bonis ominibus, ſuæ poſteritati tra-

dat. Iam verò (*a*) Neapolitana nobilitas, cujus primam gloriam ſibi affectant illi, inerti otio vacat; eoque ſolo nobilitatis bonum finemque metitur, in atriis pictis deſes, aut phalerati equi vectatione contenta: ita ut rem tractare ruſticam, à profeſſione ſuâ alienum atque abhorrens exiſtimet: mercaturæ inſuper uſque adeò pertinace imbuta odio, ut in egeſtate turpem vitam tolerare fameque enecari, quàm locupletiſſimo etiam mercatori filiam nuptui collocare malit. Hanc ſimiliter deſpuunt vilemque habent (*b*) Romani, in rei ruſticæ curam compendiumque attentiores, pecuario ſtudio & agrorum cultu opes quærere, nobilitate non indignum judicant. (*c*) Gallicæ nobilitatis proprium eſt, prædia & rus colere, civitatis commercium, ceu primam ſui labem, fugere, ita ut opinio nobilîtatis è vitâ ruſticâ & prædii poſſeſſione plerunque pendeat. Eadem fermè ratio eſt apud (*d*) Britannos, ubi nobilitas, ſaltibus vivariiſque incluſa, rure vitam degit, è lanicio & gregum, quos paſcit, fœtibus cenſum locupletans, proque opum numero famulitium extendere coacta. (*e*) Germani ſtirpis antiquitatem præcipuè admirantur & unicè excolunt, ut quæque eſt vetuſtiſſima, etiam inter patrimonii cenſuſque clades; plerique urbibus procul abdunt

(a) Neapolitana nobilitas. (b) Romana. (c) Gallica. (d) Britannica. (e) Germanica.

abdunt ſe in ſaltus, aut inter rupes caſtellis affixi adſident: alicubi è latebris receſſibusque, velut Caci quidam, exorti viatoribus inſidiantur; ex eorum pecuniâ otium ſuum alunt. At apud Principes ferè noſtros in morem receptum eſt, ut nobilitatem conferant citra delectum & virtutis æſtimationem, vel obſequio, vel pecuniis gratificantes, atque ita literis privilegiiſque eam muniant; quos è cerâ miniatâ aut ſcriptis nobiles meritò dicere liceat. Verùm enimverò inter virtutis præmia, ſumma ac primaria dignitas, præcipuuſque honos apud pleraſque gentes fuit (a) Equitum, quos iſtud ſeculum ab aureis ornamentis, quæ illis attribuuntur, Auratos appellat. In quem honoris ampliſſimi gradum nemo antiquitus coöptari ſolebat, niſi quem facinora præclara, & ſpectata bello virtus eo merito dignum nobilitâſſent. Talibus namque ſolis, ut periculorum præmium & laborum fructus, ab ipſo exercitus duce ſolenni quodam ceremoniarum ritu is honos deferebatur, inſpectante omni multitudine. Quem morem planè obſoletum ante non adeò longum tempus revocavit in lucem primus (b) Franciſcus, Galliarum Rex, quum in nobili illo contra Helvetios conflictu ipſe, fortiſſimè dimicans inter primos & fortiſſimos, Ducis pa-

 riter

(a) Equites aurati. (b) Franciſcus rex revocavit morem creandi Equites.

riter & ſtrennui militis munia obiſſet, ut nimirum illuſtris clarique exempli aſſertor exiſteret, additis ſolennibus de more veteri ritibus. Aſt alii hoc ſeculo inolevêre mores, quando honores adulterantur, dignitatis equeſtris gradus adulatoribus, potentibus, & gratioſis hominibus, aut opulentis, qui militiam nunquam viderunt, etiam citra ſpectatæ virtutis teſtimonium, ceu emptitia merx, promiſcuè confertur, perſtricto leviter nudo enſe humero lævo, idque Imperatoris aut Ducis manu, additis verbis, ſolenni more conceptis. Cæterùm quia (quod dicitur) peculium re, non verbis augetur, libet illuſtrium aliquot familiarum elenchum iſthîc apponere, velut lucida quædam ſidera, publici curſus notas, ſed ita, ut non Helicen, quæ latiore gyro circumagitur, vago obtutu obſervandam mihi ſumam, ſed potiùs Cynoſuram, quæ brevi circa mundi cardinem ambitu fertur, ſequar: quod eò dico, ne quis putet me paſſis velis uſurum, quibus in illarum laudes laxâ & diffuſâ oratione pervehar, quum è diverſo contractioribus obeundum hoc mihi ſtatuerim, ne inconſideratiore temeritate in altum abreptus, ubi cælum undique & undique pontus appareat, iniquum littus repetere invitus cogar. Utinam autem illarum virtutibus & præclaris facinoribus (quæ niſi ſcriptis, tanquam præconum voce, celebrata, memoriâ facilè excidunt

& obli-

& oblivione obruuntur) tam benigna aſſulſiſſet fortuna, ut juxta Alexandri Macedonis votum Homerum quempiam inveniſſent præconem, cujus præconii vim toties nobilitata Achillis haſta ſenſit.! Interim gravi vulnere exanimor, quoties recordor fundatiſſimas quaſque & ampliſſimas (*a*) familias, bellis abſumptas, interiiſſe, cùm domeſticis, quæ cum Ciſrhenanis Friſiis geſſimus, tum externis: ſiquidem nonnullæ, deficiente virili ſtirpe, quaſi traduces quæpiam, in alienas domos tranſlatæ, altiſſimo ſilentio ſunt obliteratæ: multas flagitium Velſianum involvit atque in ruinam ſecum traxit, quæ, quo ſanguine junctiores, hoc exitio certo propiores, ſtirpitus exciſæ fuerunt & abolitæ; aliæ cladi funeſtæ ſuperſtites, hæreditarii nominis ornamentis exutæ, nihil præter inane, & adventitium alienæ ſtirpis nomen aſſumere coactæ ſunt. Sed quid ſupervacaneam & inutilem querimoniam profundo? ſurdo enim Orco iſta occino: quin Waſſenariæ domûs, inter omnes antiquiſſimæ, umbris inferias dum piè ſacramus, honorem, ab antiquis illi attributum, non denegabimus. Eà domus ſummâ & apertâ omnium conſenſione facilè antiquitatem ultimam tuetur, cujus etſi illuſtria facta, & res geſtæ omnium in ore vivant, documenta tamen, è vetuſtis librorum monumentis petenda, in obſcuro latere videntur;

(a) Familiarum interitus.

quanquam novi virum non indoctum, qui, ſtirpis iſtius aſſertor, ad Valentiniani & Theodoſii Impp. tempora ſtemmatis ſeriem perducit. Ego certè, diligenter omnia perrimatus, nuſquam inveni veſtigia nominis apud ſcriptores Romanos & Græcos, niſi fortè is poſſet eſſe Veromerus, Batavorum Princeps, Auguſti Cæſ. temporibus, qui apud Strabonem vitiato codice malè nominatur οὐκρομυρὸς, η in κ tranſpoſito, & υ in locum η immiſſo; quod mendum clarè pateſcet ei, qui Germanica nomina Principum, & ſummorum magiſtratuum in Merus, vel Marus exiſſe intelligit; quâ de re diffuſiùs egimus, ubi nominum rationem explicuimus: quin illo ipſo loco σεγιμηρὸς per η, Cheruſcorum dux, Straboni rectè ſcribitur; tametſi locus ille totus lib. VII, qui de propriis nominibus agit, depravatiſſimus, excuſare unum iſtud nomen facilè queat, quando (a) illic σεμιγοῦντος, pro σεγιμούνδος, αἰγιμηρὸς, pro σεγιμηρὸς, αἰγέστης, pro σεγέστης, & βαττῶν, pro βαταβων mendoſiſſimè ſcriptum inveniatur. Equidem inclinâſſet animus, ut eandem fuiſſe ſtirpem crederem cognominis vicinitate, niſi unum, quod dicam mox, mutare ſententiam coëgiſſet: nam *Veromerus* idem fermè cum (b) Waſſerheer ſonat, quod proprium gentilitiumque agnomen contendunt, volentes ſignificare *aquarum potentem & dominum*, quòd

(a) Strabonis locus emendatus. (b) Waſſerheer.

quòd portoriorum perpetuarius & hæreditarius poſſeſſor aperire, vel etiam claudere portus, negatâ, vel conceſſâ ex arbitrio veniendi abeundique poteſtate, hoc eſt, naves & ſiſtere, & demittere poſſet, ut **Veermeyer** ſignet *portorio præfectum*, aud in id jus habentem: **Waſſerheer** verò (quod in **Waſſenaer** detortum volunt) *aquarum jus ſibi vendicantem.* Jam verò adſcribi quoque error poteſt vetuſtati, quæ demit, addit, & vocum faciem immutat, vel librariorum incuriæ, vel ſcriptori, idiotiſmi ignaro, ut primogenium vocabulum, & verum fuerit *Vaſſemerus.* (Romanis nunquam geminato W uſis) deflexum poſtea in Vaſſenarus. Sed nolo pluribus eſſe diſertus in iſtâ contentione. Satis eſto, quòd altiſſimam perpetuarii juris nobilitatisque vetuſtatem defendere ſtirps illa omnium confeſſione poſſit, nato inde proverbio de trium illuſtrium Hollandiæ familiarum comparatione, *Waſſenariam domum antiquitate, Egmondanam divitiis, nobilitate Brederodiam anteſtare.* Annalium monumenta Claudium Civilem, quem regiâ ſtirpe editum Tacitus loquitur, non aliâ ex familiâ extitiſſe volunt, quâ auctoritate neſcio; ejusque filiam Vitellio nuptam, quod ſomnium eſt anilibus Caſcorum deliramentis vanius, quum Suetonius diſertè duas illi uxores tribuerit, Petroniam & Galeriam, illam Conſularis, hanc Prætorii viri filiam, nec plures: deinde quum à

 Galbâ

Galbâ in Germaniam inferiorem eſſet miſſus, vixdum menſe tranſacto apud Coloniam Agrippinam, Imperator eſt conſalutatus, ut tunc nuptiis vacare integrum illi non fuerit. Quin & in iiſdem memoratur Engiſtus, Radbodo genitus, reverſus à Britannicâ expeditione victor, pyrgum Lugduni, alveo Rheni imminentem (quem Leydæburgum vulgus nuncupat) condidiſſe cum telonio ſub Theodoſii Imperatoris tempora, atque ex eo Burgraviorum (quod Burgi Comites denotat) nomen reliquum eſſe, imperiumque & jus principale in Rhenolandiam ab illis uſurpatum, in quâ hactenus ut fiduciarii Comitum clientes pro mercibus vectigal exigunt, & (a) *Plumarii Comites* nominantur, quòd & illîc, & in tractu Delphenſi illorum injuſſu nemini fas ſit cygnos, aut olores publicè alere. Jus familiæ imperiumque in aquas oſtendunt augeſcentes lunulæ, quæ gentis inſignia exornant, quando lunæ imperium in humores & aquas auctorum omnium concentus tribuat. Hinc manavit jus *Grutæ*, quod penes eoſdem ſemper extitit, quo coctores cerviſiarii pro uſu aquæ centeſimam illis perſolvunt; vernacula lingua Gruytgelt vocat, ſive eam vocem à Flandris mutuata fuerit majorum noſtrorum ætas, qui lenticulam paluſtrem, quæ in paludibus & ſtagnis per æſtatem aquæ ſupernatat, gratiſſimum anatibus

(a) Pluymgraven.

bus pabulum, *Grutam* appellant, quam nos corruptiùs **Croeſ** / vel **Crooſt** dicimus; ut **Gruptgelt** ſit vectigal, quod penditur pro tollendâ diſſipandâque lenticulâ, aquas operiente, quo limpidam hauſtris ſitulisque hauriant ad concoquendum uſui hominum cerealem potum: ſive origo fluxerit (quod nonnulli volunt) ex uſu ſeminii cujuſdam, aut herbæ, quam cerviſiæ incoquebant, olim **Grutzung**/ poſteris **Scarpetange** dictæ, quæ cujuſmodi ſit, ignorare me fateor. Quod jus, à dynaſtis potentioribus (ut ſolet avaritiam illorum & libidinem accendere atque alere æmulatio) uſurpatum, poſteà video à Brederodiis apud Caninefatum caput, Harlemum, & à Naeldvicenis, ut mox dicetur. Vidit noſtra ætas virum fortiſſimum, alterum quendam Achillem, Joannem Waſſenarium, Friſiæ ſubactorem, cui, victricia per hoſtilem terram ſigna circumferenti, idem ſpectrum oblatum narratur, quod Druſo Germanico ad Albim ſe ingeſſit; id quod ob parem virtutis & lethi gloriam memorabile referendum hîc duxi. Scriptis namque proditum eſt à (*a*) Suetonio Tranquillo & Dione Niceno, Druſo, quum ad Albis ripam perveniſſet, tranſire cogitanti, occurriſſe mulierem, ſpecie humanâ ampliorem, dixiſſeque; *Quò pergis inexplebilis Druſe, negant tibi fata tendere ultrà: quin abi, adeſt enim mortalium operum*

(a) Libri 55.

rum & vitæ finis: quam rem memini poëmatio conſignatam olim à Petro Nannio ad Fridericum Tauteburgenſem, nunc Archiepiſcopum Trajectinum, eventi conſcium, cujus tunc pater, fortiſſimus dux, conjunctis copiis bellum Friſicum gerebat. Narrat enim ei, excubias exploranti, dubiâ crepuſculi luce obviam fuiſſe horrendam fœminæ ſpeciem, *Fœmina* (inquit) *erat, niſi membrorum nimis ardua moles,*

Hanc commonſtrâſſet numine non vacuam.

addit deinde voce horribili locutam;

Quid Friſiam attingis, devota ò victima Diti?

Hîc te, non alibi, fata ſuprema manent.

Libuit ejus verſus ab interitu vindicare, quos de clariſſimo heroë verè cecinit. Is filiam reliquit hæredem, quæ, in aliam tranſcripta familiam, dotalia bona attulit Jacobo à Linge, Comiti Falkenburgio. Tranſeo ad (*a*) Egmondanæ ſtirpis originem, quæ in controverſiâ & contentione verſatur, ceu in trutinâ appenſa, & perinde momentum hinc illinc've tractura amplioris aut levioris claritudinis, prout ſtudia hominum iniqua in hanc, vel illam partem proniora inclinaverint. Nam qui accidunt atque elevant vetuſtæ domûs claritudinem, ortum ejus referunt ad officium & nomen *Advocati & Tutoris*, additi Abbæ Egmondano; uſurpato inde agnomine, quod natalibus, aut ſtirpi datum inficiantur, muneris duntaxat & officii, per

(a) Egmondana familia.

per Abbam impoſiti atque indulti, beneficium. Si tamen vera eſt (*a*) *Advocati* interpretatio, quam Jac. Meyerus aliique adferunt pro civitatis principe, veſana atque improba iſtorum, qui diverſum ſentiunt, claritatemque familiæ de luce in tebras vocant, expoſitio fuerit, & calumniæ proxima. Melior pars fontes natalium arceſſit à Radbodo Principe, ſive (ut volunt, quò dignitas augeſcat) (*b*) Rege Friſiorum, qui ſive is ſit, quem è lavacri regenerationis ſolio, tingendus quum eſſet, pedem revocâſſe Sigibertus teſtatur; ſive alius eo minor, qui Goudebaldi, ejus, qui in Pyrenæis montibus in conflictu contra Saracenos Scenitas occubuit, frater, primus Chriſtianæ religionis rudimentis imbutus, Egmondanam arcem ſtruxiſſe dicitur, tum certè cauſâ caſuros, & calumniæ manifeſtæ inſimulandos forè auguror, qui alteram illam opinionem tuentur; quippe ſi ad Radbodum ſecundum, qui ad annum ſalutis ſeptingenteſimum nonageſimum mortem obiit, initia natalium revocabuntur, octoginta minimum annorum curriculum defluxiſſe comperiemus ante conditum à Theuderico primo Egmondenſe cœnobium; quod ille, regnante Carolo Calvo, inauguratus Hollandiæ principatui fuerit, cui octingenteſimus ſeptuageſimus octavus annus vitæ finem, ſi bene colligo, attulit: quum plures multo anni

---

(a) Advocatus quid. (b) Radbodus Rex Friſiorum.

ni numerandi veniant, ſi ad priorem reſpiciamus. Quæ res clarè ingeret ſe legenti Reginonis & poſteriorum ſcriptorum hiſtorias, ne prolixitatem odioſam quærere videamur, quando privati voluminis materiam ſatis locupletem ea præbitura facilè ſit, ſi exequi ſubtiliter annorum numerum & primordia familiæ inſtituam. Video alios arcis fundamenta ad inferiora longè tempora rejicere, nimirum ad annum 1140, vel circiter, quando Beroldus, unus ex iſtâ familiâ, ob ſingularem fidem, quam in omnibus exhibuerat, latifundio donatus à cœnobii antiſtite, quod ſex fundos continebat, arcis prima in eo fundamenta jecerit, à quo poſteritas illius Egmondanorum nomen & titulum ſumpſerit, atque uſurpârit, ſed malè conſutas nugas nectere mihi illi videntur. Gerit (*a*) hæc familia ſex normas, ſeu canones, alternis rubras & aureas in clypeo, quibus adumbrari ſex præcipuas virtutes militares ſignificant, quibus inſtructum eſſe ac relucere ducem nobilem volunt, cujus ad exactam libellam & normam exigi, & quadrari vitæ actiones & munia debeant, qualem (*b*) Simonides in Lyrico carmine ad Scopam Theſſali, Creontis filium, deſcribit, *χερσί τε καὶ νόῳ τετράγωνον ἄνευ ψόγου τετυγμένον*, hoc eſt, *qui & dextrâ & animo quadratus citra reprehenſionem ſit*,

(a) Egmond. inſignia quid ſignificent. (b) Simonides.

ſit, nimirum juſtitiam colendo, fortiter agendo, vivendo continenter, conſiliis providendo, labores tolerando, & à clementiâ non non diſcedendo, quæ ornamenta citiùs, quàm deſerendo ille ſe inquinet, malit decorâ morte paciſci, Plautinum illud ſemper in ore habens, *Qui per virtutem perit, non interit.* (*a*) BREDERODIÆ nobilitatis memoria ex Annalium vetuſtate facilè reperi poteſt atque erui, ſtirpis auctore Zyphrido, Arnulphi tertii Hollandiæ Comitis natu minore (ut traditur) filio, qui paternas iras fugiens, in Friſiam in voluntarium exilium abjiſſe dicitur, ubi generoſo de ſanguine virginis amore captus, eam conjugem aſſumpſit ignaro patre, binosque virilis ſtirpis liberos ex eâ genuit, Theudericum, avi nomen referentem, & Simonem; receptusque in gratiam à patre latifundia ac dominia, amplioribus juſto decempedis (ejus namque ſignificatio in voce Brederoede continetur) dimenſa accepit, atque inde in poſteritatis agnomen tranſitio facta eſt. Donaverat tunc temporis eidem & arcem (*b*) *Teylingam* genitor, quæ in dotale patrimonium ſecundo filio Simoni ceſſit, à quo fonte fluxit ſtirps *Teylingia*, cujus abolita eſt ſucceſſio interitu duorum fratrum, qui, familiæ reliqui, in ipſo juventæ flore cæſi ſunt, & extincti unâ cum infelici Principe Wilelmo in conflictu contra Friſios. Quæ calami-

(a) Brederodia ſtirps. (b) Teylinga ſtirps.

calamitas excepit inevitabili ſorte ſuperioribus annis reliquias ſtirpis Brederodiæ, in quâ paucorum annorum ſpatio quaternas maſculas proles, omnes adulto robore vegetas, militiæ honoratæ ornamenta, non dubio vindicis Nemeſis argumento, corruiſſe vidimus. An è Principiis, & naturalium latentiumque cauſarum nexibus ſuum cuique ordinem immutabili lege conſtitutum decurrere neceſſe eſt? an verò electionem vitæ nobis propoſitam (ut Paridi olim objectâ dearum ſpecie) certus immi- nentium ordo aſſequitur, prout eâ rectè ſecuſve utare, proſperis læta atque honeſtâ, exitio inconſultâ manentibus? (*a*) MEROVÆA, ſeu *Meroïnga* gens ultimæ antiquitatis reſtim (ut ita dicam) ductare mihi videtur, quantum conjecturâ augurari poſſum & proſpicere, cujus claritati id datum fuiſſe autumo, ut *Vahalis* mutato nomine *Meroüa* vocaretur, cujus ripam arx quoque firmi & egregii olim operis ornabat, nunc in medio æſtu ruinoſa. Certè Einhartus, Caroli Magni nutritius & ſcriba, Francos (quorum ego ſedes in *Salandiâ* Tranſiſulanâ, viciniſque regionibus fuiſſe docui) conſueviſſe creare ſibi Reges è Meroïngorum genere ad Hildericum uſque, quem iniquâ ratione, ſi fas eſt dicere, munere regio Stephanus tum Pontifex, occultâ cum Pipino palatii præfecto conjuratione initâ, exuerat, attonſumque Regem

---

(a) Merovæa ſtirps.

gem non ſuæ ſpontis in cœnobium detruſerat, ſcribit. Stirps ergò *Merovinga* à Merovæo, tertio Francorum Rege, originem (ut videtur) afferens, utramque & nobilitatis, & antiquitatis paginam facere ſuo jure poteſt. Illud conſtat, Francos principem honoris prærogativi locum huic familiæ detuliſſe, quando per hanc, ut & Carolingam, cùm domi ſuum, hoc eſt, Germanicum, tum foris Gallicum imperium diutiſſimè adminiſtrâſſe legatur. (*a*) HERCULANÆ familiæ vetus, ſed ſuperbus fuit dominatus ac principatus, in *Teyſterbandiæ* Comitatu inter Vahalim & Leccam ſitus, quem Linga ſecat, ſegnis amnis, ſi non potiùs corrivatio, vel diverticulum, è Lecca ductum, vocari debet; qui, *Goricomum* præterlapſus, Merovæ ſe commiſcet. In eo plura extiterunt oppidula, in quibus recenſentur præter dictum *Goricomum* *Leerdamum*, *Aſpera*, *Hueck lomum*, *Haeſtrechtum*, & cum *Gaſperâ* *Everſteina*, & *Hageſteina*; quorum nonnulla buſta ſunt arcium, & infelices ruderum acervi. Sed ſive præ intolerando faſtu cunctorum odia Principum inflammata fuêre ad delendum impotentem domus iſtius dominatum, tanquam ad reſtinguendum commune incendium, ſive ineluctabili fatorum vi conſilia corrumpi ſolent eorum, quibus fortunas mutari, aut everti placuit, conſtat, uno propè tempore diverſos Principes ditionem Hercu-

(a) Herculana domus.

Herculanorum fuiſſe aggreſſos, eamque, ut Penthei artus Bacchantium fœminarum grex olim laniavit, concerpſiſſe: nam Fredericus, Trajectinus Præſul, Gaſparum invaſit cum Hagesteinâ & Everſteinâ, funditusſque evertit: Vianenſis Rhenoſteinum occupavit: Arnoldus, Gelriæ Dux, Leerdamum cum Stenevorda poſſedit: Haeſtrechtum, Goudæ vicinum, expugnavit Albertus, Bojorum Dux, Hollandiæ Comes, & belli jure captum tenuit: mox idem Goricomum cum arce & univerſo dominio ab Joanne, ultimo tantæ ditionis regulo, repræſentatis nummis emit ad quadragies ſeſtertiûm, ſubſcribente contractui atque aſſentiente filio; quod conventum pro irrito habuit paulò pòſt ac reſcidit filius, extincto genitore, occupato vi Goricomio: quam injuriam ultum ut iret Jacoba Princeps, collecto milite oppidum obſedit, oppugnavit, cepit, ibique fidei violatoris ac fœdifragi ſanguine juſtæ iræ parentatum fuit. Hic exitus fuit longè clariſſimæ potentiſſimæque familiæ, cujus poſſeſſiones & hæredia paſſim multiplicia in Brabantiâ, Limburgenſi, Trajectenſi, & Barenſi ditionibus, in Hollandiâ, Zelandiâ, & Gelriâ, ſi commemorare velim, moleſtiam auribus facturus eſſem. Opes ſanè permagnas & invidioſas Annales illi tribuunt, quibus animi (ut fit) tumentes faſtu & elati, ex altiſſimo dignitatis gradu deturbati, ac ruinæ modo præ-

cipitati

cipitati fuêre. Invenio enim, putatâ & ad calculum revocatâ ratione è codicibus accepti & expenſi, ſummam proventuum annuorum triginta tria millia nobilium Britannicorum confeciſſe, quæ vicies ſeſtertiûm ſuperat. Origo familiæ fabuloſa per homines, ad aſſentandum eruditos, aurium folles, refertur ad Trojanos, fictitii Francionis comites: olim nuncupatos Dominos de *Turribus* lego ab inſigni clypeo, quem binæ turres rubræ diſtinguebant, quo repudiato, teſſellis quadratis in modum ſcandularum aut graduum ſcanſilibus, iiſque bicoloribus clypeum interſecuêre. Sub tempora Pipini Franci, Carolo Martello geniti, unus ex hac familiâ, auſpicium ductumque prævii cygni ſecutus, cum quieſcente alite locum & ipſe quieti à vago profectionis errore cepiſſe legitur, ibique eum pagum, ſeu caſtra Herculana condidiſſe in memoriam Herculis Alemanici, progenitoris ſui. (*a*) BATENBURGA progenies extra controverſiam cum altiſſimâ antiquitate conjunctam habet nobilitatem, de quâ vixiſſe in præcipuâ nominis famæque opinione ſub uno tempore ante quingentos annos lego Alberum, Rodulphum, & Theudericum, Batenburgos omnes: nomen, dum Batavia, unde appellati, ſtabit, atque in ore hominum erit, perennaturum, quamvis gravi accepto nuper vulnere ſaucium, turbulen-

(a) Batenburga domus.

bulentiſſimis iſtis temporibus communis calamitatis cum multis expers non fuerit. (a) HARLEMÆA ſtirps pari quoque gloria innititur, è regiâ Friſiorum ſtirpe originem ducens, quæ de ſuo nomine arcem ad annum quingenteſimum & ſextum condidiſſe legitur, de quâ copioſiùs in Harlemo anteà ſcripſi: neque dubito, quin urbs illa eandem fermè vetuſtatem arrogare poſſit. Ejus arcis inſanæ ſubſtructiones, peramplæ & munitiſſimæ, atque opportuno loco poſitæ murorum reliquiæ, deformeſque ruinæ ſe oſtendunt non procul Hemeskirchâ. Reperio in Annalibus, Iſbrandum ex Harlemæâ familiâ adjunxiſſe ſe itineris comitem Sophiæ, Principi Hollandiæ, quum illa Religionis ergô cum Othone, minore natu filio, ad annum 1173. Hieroſolyma peteret. Nonnulli ex hac proſapiâ equeſtri dignitate viri, infeliciter Martis aleam ſecuti in prœliis, contra Friſiorum fatalem gentem ſuſceptis, occubuêre. Ex eâdem Simon eques, quas habuit magnificas & peramplas ædes intra Harlemi mœnia, in aſceterium convertit, monachis, â Carmelo monte nomen uſurpantibus, dicatum anno ſalutis 1249. ante annos tercentum viginti. A quâ ſtirpe, mutato nomine, deſcendens (b) *Aſſendelfia* domus, hæreditatem illam adiit, & inſignia in hunc uſque diem præfert. Accepi, hujus, qui nunc vitam vivit, Nico-

(a) Harlemæa ſtirps. (b) Aſſendelfia ſtirps.

Nicolai Aſſendelfi (quem ob ſingularem & præſtantiſſimam virtutem honoris cauſa nomino) patrem ſerâ, & perinde inutili pœnitentiâ indoluiſſe, haud exſtructam à ſe fuiſſe arcem (quæ, ab ipſo ædificata ab ipſis fundamentis, Aſſenburgum nuncupatur) in vetuſto hæredio, in firmiſſimis illis parietinis & fundamentorum ruderibus, ut ſtirpis gloriam antiquitatis memoria vetusq. recordatio ab oblivione vindicaret. Porrò ASSENDELFIA prógenies nominis ſui ortum habet à dominio, quod perpetuaria poſſidet, (*a*) Aſſendelfo, pago potente & opulento, quem olim ante quingentos annos *Aſcmannedilf* vocitatum ſcriptumque in codicillis veteribus invenio. (*b*) CRALINGA, aut rectiùs *Carolinga* familia dicta putatur antiquitus Carolina, ortusque ſui primordia ad Carolum Magnum referre: certè radiata ſtella, quæ clypeum inſignit, originem Francicam, à Francis olim vicinis noſtris natam, loquitur: nobilitatem altiſſimam ſtirpis loquitur, quòd patrio ſolo excedentes, & in Galliam tranſgreſſi, Franci longo tempore regnum utrunque & in Germanicum, hoc eſt, ſuum, & Gallicum, quod invaſerant, per Merovingos & Carolingos, notiſſima Batavis familiarum nomina, jam labantia, adminiſtrârint. (*c*) HUESDENAM ſtirpem è Cliveńſibus Comitibus ortam poſt

---

(a) Aſſendelfum pagus. (b) Cralinga familia. (c) Hueſdena proſapia.

poſt octingenteſimum ſalutis annum, arguunt inſignia vetera gentis, quæ ſunt octo ſceptra aurea in bicolore clypeo, hinc aureo inde cyaneo: quem mutârunt aureo cum rotâ rubrâ, quem Edmundus, Britanniæ Rex, Balduino, Hueſdeno genero, qui filiam ejus nuptam avexerat, permiſit. Clivenſis ad annum 1290. reſignavit jus priſtinum in Hueſdenum & Altenatem agrum, quæ in clientelâ ipſius fuerant, Florentio, ejus nominis v. Hollandiæ Comiti, ut ei de cætero tenerentur ſacramento, quod ipſum non diu illi ſtetit integrum: nam Hueſdenus, bello impetitus, à Brabanto potentiore, oppidum cum agro omni facilè amiſit, itaque in Ducis verba jurare, uſuariumque ab illo accipere coactus eſt: tandem omnis poſſeſſio Brabanto ceſſit, quâ diu frui non potuit, quòd Wilelmus Bavarus, dum inter Flandrum & Brabantam componit litem controverſam, ipſe ſibi primo loco cavit, ac ſibi poſteritatique poſſeſſionem Hueſdeni vindicavit, & perennem eſſe ſanxit. Uſqueadeò formidabilis eſt magnatum & Principum vicinia minùs potentibus, qui, ut vulturii provinciarum, inferiorum fortunis, ut quæque proximiores ſunt, inhiant, quos Vejoves innuit in Menippeis ſuis doctiſſimus (*a*) Varro, ubi inquit,

Qui pote plus, urget: piſceis ut ſæpe minutos
Magnus comeſt: ut aves enecat accipiter.

(*a*) DUVE-

(a) Varro.

(*a*) Duvevordia proſapia è gente Waſſenariâ, tanquam limpidiſſimo fonte, clarorum natalium ortum ducit; vocabulo à primâ impoſitione nonnihil variante ac deflexo, nam adhortationis ad incœpti operis ſtudium ſignificationem primogenia vox in ſe complexa fuit, quum natu major frater fortè (ut fit) minorem hortatur, ut lintrem conto ſubigat atque impellat, hac voce uſus, **Du voert/** hoc eſt, propelle ſcapham, aut, ut alii narrant, quum illum hoc dicto, **Doet voert** (quod ſonat, perge facere, aut cœptum perfice) ad inchoati operis perfectionem animâſſet inſtigâſſetque. Ea tunc vox, ſecundo accepta omine, in familiam minoris natu fauſtis auſpiciis tranſiſſe creditur. Primus id agnomen familiæ tradidit Philippus, ſecundo loco natus, Adelvini, Burgravii Lugdunenſis, Rhenolandiæ domini, filius, delato illi & aureo clypeo tribus corniculatis furvi coloris lunulis. Aliter paulò narrat Theudericus, Waſſenariæ Curio, ex hoc Philippo natos fuiſſe quinos liberos dictitans, quorum natu maximum, & nominis hæredem fuiſſe Theudericum: ſecundum Philippum, eumque primum Duvevordii agnomine donatum: tertium Joannem, qui primus Polanæ titulo, & agnomine fuerit inſignitus, addito clypeo, cujus ſolum argentei coloris, tres atræ concolores lunulæ, in cornua

(a) Duvevordia progenies.

curvatæ, diſtinguerent: quartum Sandhorſtum incerti nominis, & quintum Arnoldum Groneveldium. Hanc ſtirpem illuſtravit ad annum ſalutis 1353. Wilelmus Duvevordius, Oſterhouti dominus, qui cúm in magnâ gratiâ apud Principes floreret, magniſque copiis circumflueret, liberis carens, immenſarum opum oceanum in alios à familiæ ſuæ ornamentis uſus diſſipavit, exhauſit, effudit, non ſine quâdam (ſi dicendum eſt) ſuæ gentis injuriâ, conditis duobus à ſolo cœnobiis, uno Claranarum virginum, altero Carthuſiani ſodalitii prope Gertrudis montem, quæ & opimis reditibus locupletavit, nondum perlatâ lege, *quæ cavet, Monaſteria latifundiis augeri*: neque hac contentus, opum profuſione, pyrgum cum portâ in dicto oppido, arcem Oſterhouti erexit, & Vianam muris foſſaque circundedit, uti marmor ejus, memoriæ Bruxellis poſitum, teſtatur. (*a*) POLANA domus iiſdem è fontibus (ut modò oſtendi) originem cum Duvevordiis ducit, parum diu fœcunda; nam Joannes, Polanæ dominus, cognominem ſibi filium reliquit, ex quo nulla ſtirps virilis, unica tantùm filia Polanæ, Leccæ, & Bredæ titulos cum dominiis marito Egberto, Naſſovienſi Comiti, attulit. Ita ſtirps, quaſi in herbâ ſepulta, interiit, aliam in vaginam eruptura. Eadem fortuna manſit (*b*) NAELDVICENAM domum, ex quâ

(a) Polana. (b) Naeldvicena.

quâ ortum Balduinum equitem Annalium monumenta nominant, arcis Vindoniſſæ in Friſiis præfectum, ad miliare unum Hornâ diſtantis, quam, arctiſſimâ obſidione circumſeſſam ab hoſte, abſumpto omni commeatu, ad extremum neceſſariarum vitæ rerum inopiâ adductus dedidit. Hæc familia *Wateringam*, arcem munitiſſimam, in cœnobium religionis ergô commutavit; nam in hac *Wateringâ* ſtirps intermortua deſierat. Hæc in clypeo leonem rubrum, Bohemici regni inſigne, oſtentat, crediturque primos ſui ortus natales ad regiæ ſtirpis juvenem retuliſſe, qui ſive profugus & extorris regno, ſive opera perduellium exutus, iſthîc conſeneſcere maluit, vitæ'ne cupidine, quæ plerunque ingentes animos infringit, an conjugalis amoris obſequio, incertum. Eadem ſymboli vice regiam coronam, ſed inverſam, ſuperioris (niſi fallor) calamitatis argumento præfert: utrunque & inſigne, & ſymbolum in Naeldvicenis ædibus apud Hagam Comitis ubique oculis occurrit, in aulæis ac peripetaſmatis vetuſti operis, in ſpecularibus, quas ædeis (a) Antonius Hofſlachus, cauſarum vindex multis nominibus clariſſimus, nunc inhabitat Comitis Arenbergii beneficio, ad quem clientela & hæreditas Naldvici omnis tranſlata eſt. Nobilitatem ultimam loquuntur primariæ dignitates, huic

(a) Antonii Hofſlachi laus.

ſtirpi permiſſæ; nam & Archimareſcalli Hollandiæ dicuntur, quod teſtantur diplomata, & Plumarii Comites pari cum Waſſenariis poteſtate, juriſque Grutæ exactores per univerſum Scielandiæ tractum ſunt. (a) Wouda ſtirps inſititia eſt Warmondiæ, nam undecimus Woudæ (qui pagus eſt in paludibus abditus, &, adjecto Jacobi nomine, *Iacobo Wouda* appellatur, quòd tota fermè progenies Jacobæa hactenus audierit, nullo alio adventitio) hæres, matrimonii pacto vinctus cum unicâ hærede *Warmondii*, ſive *Pharamundi*, ut Galli ſcribunt, ſed malè, cum omni familiâ emigravit in arcem Waramundam, ac, deſerto proprio ſuo hæredio, in alienum tranſiit; neque mirum, quippe qui putidas & inamabiles paludes cum amœnis viretis commutârat; quæ cauſa fuit, cur brevi collapſa fuerit ruinâ *Wouda* arx. Refert autem domus iſta, quæ ſemper equeſtris dignitatis fuit, primos natales ad Varamundum Francum (nî conjectura me fallit) deinde ad Woerdenam ſtirpem & Velſiam, inſignes clypeo aurato, cui inſerti tres rubri coloris rhombi viſebantur: quem non mutâſſe legitur, donec ſub annum fermè 1359. Theudericus Waſſenarius, Burgravius Lugdunenſis, cum villarum & fundorum aliquot inveſtiturâ, proprietariâ Jacobo, ejus nominis XIIII. Warmondæ domino, utendum

(a) Wouda & Waermondia ſtirps.

dum obtulit clypeum, quo, ut armamentarii Romani dominus & Burgravius Lugdunenſis, ipſe utebatur; nempe cyaneum clypeum, aureá tæniâ diſſectum, cum ternis argentei coloris lunis corniculatis, quô hactenus ea utitur familia. Porrò ſtirps hæc ſolum vertere, atque exulare annos aliquot coacta fuit propter conſcientiam parricidialis necis Florentii Principis, à Velſeno patratæ anno 1296. Verùm poſt quinquennium, ubi reſederant popularium irarum æſtus, placato mitigatoque inſuper Principe (cui in prælio adverſus Trajectinum Epiſcopum, tunc profligatum, ſtrenuam poſuerat operam Jacobus, eo nomine duodecimus) deletâque omni injuriarum memoriâ, vetere Athenienſium exemplo in priſtinam gratiam recepta, atque in integrum ſuis hærediis reſtituta eſt. (*a*) Poelgeestana familia illuſtris arcem, quondam ſui agnominis & tituli propriam, in agro Oeſtgeëſtano (quem pagum majores nominârunt *Kerckwerve*) poſſedit, quæ mutato nomine *Alcmada* hoc ſeculo nuncupatur, ſed quo jure quáve injuriâ, me latet. Huic ſtirpi beneficiariæ Wilelmus, Romanorum Rex, apud Magontiacum exiſtens, indulſit uſuarium dominium *Hochmadæ*: eidem permiſit & *Coudekerckæ* dominium Wilelmus alter, Hannoniæ & Hollandiæ Comes, cum jure prætorio, quo in pa-

(a) Poelgeeſtia ſtirps.

go ad Rhenum, medio inter Lugdunum & Albiniana caſtra itinere, arx gentis validiſſimis muris conſtructa, ſolo tenus dejecta fuit anno 1489. factionibus diſſidiisque inteſtinis fluctuante tunc Hollandiâ, prioribus ſeculis *Hornana* arx appellata, quam domini Hornani dicti perpetuario jure poſſederant, quorum nomen penitus obliteravit Libitina: quam arcem, dirutam, & à ruderibus repurgatam, conſenſu Caroli v. Imper. Gerardus Poelgeeſtius Eques reſtitui fecit, in meliorem uſum concinnatam; cujus interitus familiæ, cui magna parabat, nimium feſtinatus fatis, luctuoſus extitit (*a*) ALCMADIÆ familiæ arx (cujus titulo illa inſignitur) in Warmondiæ ditiunculâ ſita fuit, cujus ruinæ illîc viſuntur & murorum fornices: nam quæ nunc *Alcmadiæ* fert nomen, ad Marnum flumen ſita, olim propriè *Poelgeeſtia* arx nominabatur; quod ex diplomate Theuderici, Burgravii Lugdunenſis, liquet, quo agnoſcit conſtitutum à ſe proprietarium Iſbrandum Poelgeeſtium. Invenio & Henricum Poelgeeſtium & Florentium Alcmadum, uterinos fratres, vixiſſe ad annum 1320. (*b*)CULEMBURGA familia ante annos quadringentos originem ſuam refert ad illuſtrem, magnique nominis atque exiſtimationis virum, Rodulphum *Baſicomium*, è Comitatu Teyſterbandiæ oriundum.

(*a*) AB-

(a) Alcmadia ſtirps. (b) Culemburga.

(a)ABCOUDIA gens opulenta & illuſtris fuit, latè auditum nomen, quæ trientem agrorum in Trajectenſi ditione ſui juris habuiſſe dicitur: eadem poſſedit & Batavodurum oppidum cum arce. Ex hac Aſſuerus prima arcis Abcoudiæ fundamenta inter uliginoſas paludes, quâ vix in adultâ æſtate plauſtris acceſſus patet, medio inter Trajectum & Amſtelodamum itinere, jecit, ut memoriæ prodiderunt Annales. Emit & Gaeſbecanam ditionem quidam Giſbertus Abcoudius, qui eam filio, natu minori, Aſſuero juſto titulo poſſidendam dedit; ex quo nata proles maſcula ex Comitis Liningi filiâ, cui Jacobo nomen fuit, in magnis opibus floruit; nam principio *Gaeſbeci* dominus, mox à fratris monte *Batavoduri*, *Abcoudæ*, *Putteni*, & *Streniæ* dominus, prima cœnobii Carthuſianorum prope Trajectum fundamenta ſubſtruxit, qui poſteà, extincto unico filio, captus in prælio à Trajectenſi Præſule, ad iniquas pactiones coactus deſcendere, Batavoduro & Abcoudâ ceſſit, appenſâ illi exiguâ ſummâ, & incolumi relicto, dum viveret, dominiorum uſufructu & poſſeſſione. (b) PERSINA ſtirps, *Waterlandiæ* dominatu clara, & inſulæ *Marcæ* poſſeſſione, equeſtris ordinis fuit, nunc antiquata eſt, penituſque interiit (c) RAEPHORSTIA magnæ nobilitatis domus, & loci equeſtris, è quâ

 lego,

(a) Abcoudia. (b) Perſina. (c) Raephorſtia.

lego, duos germanos fratres in conflictu adverſus Friſios unà cum Principe ſuo Florentio concidiſſe, (*a*) MATENESIA gens natalium ſuorum incunabula accepta refert ac transcribit antiquiſſimo, ac perinde illuſtri Waſſenariæ ſtirpis ſtemmati, quod Burgraviorum Lugdunenſium titulum cum agnomine præ ſe tulit. (*b*) VLIETENA domus exilio multata fuit olim & proſcripta, quamvis cædis Florentianæ haud conſors, ſed in odium Woerdeni fratris cum aliis agnatis, affinibuſque in unam & eandem noxam conjectus Gerardus Vlietenus exulavit, inſignibus & hærediis exutus; poſteà tamen operâ & auxilio Florentii Duvevordii & Lichtenbergii, ob egregiæ virtutis meritum in prælio, quo Trajectinus Præſul cecidit, in gratiam rediit cum Principe, reſtitutus integritati, & poſſeſſis inſignibus. (*c*) VELSIÆ & (*d*) WOERDENÆ honos deſiit in Gerardo Velſio, & Hermanno Woerdeno, quòd nefario ſe parricidio Florentii Comitis inquinârant, quorum ille captus ad exemplum crudeliſſimæ necis, quà Attilium Regulum à Pœnis confectum ſcribunt Tubero & Plinius, in arcam ligneam, in quâ clavi acuti introrſum adacti erant, conjectus volutatusque diuturnæ mortis ludibrio interiit. (*e*) AMSTELIA ſtirps proprietaria fuit Amſtelodami, Amſtelveni, vici-

(a) Mateneſia. (b) Vlietena. (c) Velſia. (d) Woerdena. (e) Amſtelia.

viciniæque, & domina Iſelſteini, quæ, binominis & Amſtelæ & Iſelſteini titulis, altero veluti oculo orbata fuit, quando nefanda atque impia conjuratio Giſberti Amſtelii, Hermanni Woerdeni, & Gerardi Velſii, quum conſtricta teneretur conſcientia Brabanti & Cauci de Florentio Principe vivo perducendo in Britanniam, neque tamen abducendi facultas daretur, in caput Principis erupit, quem per inſidias captum trucidârunt: tum namque alterâ bonorum parte orbatus, quicquid Amſtelii nominis fuit aut juris, id omne amiſit, in miſeriâ exul extinctus: altera manſit incolumis filio Arnoldo, unâ cum matre per integrum annum intra oppidum clauſo, quando in eas pacificationis leges, antequàm ſolveretur obſidio, conſenſum ab illo eſt, ut dotali parte, quam nominavi multatus, Iſelſteinium cum arce tantum retineret: ex quâ familiâ inter poſteros Maximilianus Imp. Fredericum primum Comitem Iſelſteini & Leerdâmi nominavit. Porrò Joannes, Hannoniæ Hollandiæque Comes, Guidoni fratri ſuo dominia Woerdæ & Amſtelæ uſuaria largitus eſt, quæ ab ejus morte (propterea quòd Præſul factus Trajectinus ſine legitimâ ſtirpe deceſſerat) repetiit atque occupavit Willelmus cognomento Pius, tanquam hæredia, ante Pontificiæ dignitatis honorem conceſſa, quæ nullo jure poſſent à corpore avelli aut alienari.

(*a*) SCAGIA ſtirps originem ſuam debet Alberto, Bojorum duci, Hannoniæ & Hollandiæ Comiti, qui Willelmum filium Scagæ, pagi inclyti & copioſi, & Burchorni perpetuarium conſtituit. Sic (*b*) HOCHTWOUDA domus natalium ſuorum auctorem Willelmum Bojorum Ducem agnoſcit, qui Everardum, nothum filium, donavit poſſeſſione Hochtvvoudæ & Aertſvvoudæ, amœniſſimorum & ditium pagorum. Par ratio eſt familiæ (*c*) HAMSTEDIÆ, quæ à Wittone, notho Florentii Comitis, ortum trahit. (*d*) HORSTIA proſapia vetus & nobilis videtur plures ex ſe diffudiſſe propagines ad modum luxuriantis vitis. Hinc exière, ut apparet, BRONCHORSTII, Sicambricis familiis adnumerati; & *Lochorſtii*, è Trajectenſi territorio olim profecti, & à capris cognomen trahentes *Bochorſtii*; ut à *rapinis'ne*, an à *rapis Raephorſtii*: ex illâ familiâ Joannes Bochorſtius, Catvici & Nordovici dynaſta, in ſobole numeroſâ filium ſibi cognominem reliquit Nordovici dominum: ex hac verò inclytæ nobilitatis, & equeſtris loci duo germani fratres concidiſſe memorantur in conflictu, cum Friſiis inito, unà cum Florentio Principe ſuo enecti. Hujus familiæ reliqua eſt arx, *Raephorſtum* dicta, medio inter Lugdunum Batavorum & Hagam itinere: illius

(a) Scagia. (b) Hochtwouda ſtirps. (c) Hamſtedia domus. (d) Horſtia.

illius memoriam tuetur *Bochorſtum*(quod uſus, quem penes arbitrium loquendi eſt, in *Boechorſtum* mutavit, quaſi à fagis arboribus, quas **Boecken** vulgaris lingua nuncupat, nomen invenerit)arx, à capreis'ne, an ab hircis in incerto mihi eſt, olim dicta, in mediâ ſylvâ, quæ Caninefatis interſecabat, ſita; quæ bis ter've eandem cum cæteris excidii cladem experta, primæ moli longè impar viſitur, milliaris unius ſpatio diſjuncta Nordovico; cujus poſſeſſio hæreditario jure accrevit Vlietenæ familiæ. (*a*) DUNIÆ gentis, inter claras & vetuſtas habitæ, unica hæres filia ante tria fermè ſecula Theuderico, Brederodii dynaſtæ filio, natu minimo, innubens, nomen familiæ tranſcriptum dedit; quod ille ſoboli, ex eo conjugio natæ, ſed additis ſuis inſignibus, reliquit; duratque in poſteritate, quæ *Sprangæ* dominium per atavum eorum, qui nunc ſuperſunt, jure conjugiali à *Wieleſteinis* acceptum pro hæredio poſſidet. (*b*)ZYLIÆ ſtirpi nominis origo accrevit ab amne *Zyliâ*, è Rheni elicibus uno, qui non procul Lugduno Batavorum in vicinum lacum ſe exonerat; in cujus crepidine ſtetit quondam arx *Zylia*, in hodiernam uſque lucem *Curiæ Zylianæ* nomine notiſſima; unde & *Zylia porta*, & *pons Zylius* appellationem traxêre. In eâ illuſtrem ad poſteros famam tranſmiſit *Gerardus Zylius*, equeſtris ordinis

 vir,

(a) Dunia. (b) Zyliæ.

vir, Purmerendæ Purmeraniq́ue territorii dominus. Cujus poſteritati re vel decoctâ, vel per interverſores eroſâ (quæ calamitas nobilibus familiis propè peculiaris eſt) nudum penè nomen reliquum manſit, niſi quòd reſumere ſpiritum penè intermortuum videtur in Petro Zylio, viro proſperâ eloquentiæ fama claro.

(*a*) Haftingi vetus Bataviæ proſapia, cujus in hiſtoriis ante annos ſeptingẽtos fit mentio, inter Nortmannos claro & illuſtri loco. Memoratur enim Haftingus, dux Nortmannorum bellicoſus, Ligeris oſtium claſſe occupâſſe ad annum ſalutis octingenteſimum ſexageſimum octavum, & Nannetas, Andegavos, Turonos, Pictavoſq́ue cum infeſto exercitu percurriſſe, ac duobus hoſtium ducibus, qui inſequebantur, Rotberto & Ramnulpho Aquitanis interfectis, incolumem exercitum reduxiſſe ad claſſem, ingenti prædâ opibusq́ue cum ſuis ditatus. Cujus ſpectatæ virtutis æternam opinionem in ea clarâ gente adoleviſſe in hunc uſque diem videmus, quum fictæ & vanæ ſoleant interire ac diuturnitate extabeſcere.

(a) Haftinga.

CAP. XX.

De Cœnobiis, nobilitati Hollandicæ deſtinatis.

Pietatis religionisq́ue exercendæ officinas ac diverſoria quædam haud pridiano,

ſed

ſed vetere inſtituto jam tum in ipſis Chriſtianæ profeſſionis cunabulis extitiſſe, ut ne dicam Pythagoræ & Socrati antiquioribus fuiſſe cognita inter Ethnicos, nemo ſanæ mentis, qui priſcorum ſcripta legit, inficias iverit, quæ (*a*) Phrontiſteria Euſebius appellat à commentationis ſtudio: Philon Hebræus (*b*) Aſceteria, quòd illîc animos in rebus divinis & verâ philoſophiâ exercerent: eadem (*c*) *ἀγνευτήρια* dicta, quòd religionis meditatio mentes à civilis vitæ contagio luſtret atque expurget; poſterior ætas (*d*) Cœnobia à vitæ facultatumque communione (quam inter Judæos primi invexiſſe videntur Eſſæi, teſtimonio Joſephi & Porphyrii) dixit. Horum ſingula ſeparatas habuerunt cellas & ædificiola, ubi pietati vacabant & mentis devotioni, quæ (*e*) Monaſteria & *σεμνεῖα*, ut Philon oſtendit, nominari voluerunt, quòd ſecreti ſolique puræ vitæ myſteriis ibi ſe dabant totos, eoque nihil, quod corporis uſui neceſſarium eſt, inferri patiebantur: ea Septimius Tertullianus (*f*) Cogitatoria videtur dixiſſe. Cæterùm aſceteria, ut è Baſilio didicimus, procul ab hominum commerciis olim ſecreta fuêre, ut ne pietatis meditatio continuo exterorum & hoſpitum acceſſu abrumperetur. Ex his prima fuerunt & principatûs quoque tulêre laudem, eorum, qui poſtpoſitis ſubſtantiis,

tiis,

(a) Phrontiſteria. (b) Aſceteria. (c) *Ἀγνευτήρια*. (d) Cœnobia. (e) Monaſteria. (f) Cogitatoria.

tiis, nullis exterarum opum eſcis attracti, immutabili voluntatis lege fratribus, parentibus, conjugibus, ſodalitiis, amoribus, patriis denique (quæ omnia ſunt veluti validiſſima retia, atque illecebræ, trahendis ingeniis opportuna) nuncium remiſêre, ac procul urbibus in hortis, ſolis've agris (*a*) ſolitudinem quæſivêre, dum Timonis illius Miſanthropi non exemplum ſequuntur, renovato hominum odio, ſed diſſimilium ingeniorum commercia nociva vitant. In iis receptum fuiſſe (*b*) morem loquitur Philon, ut oriente Sole preces ac vota funderent, itidem & occumbente illo, cùm ut reverà cæleſte jubar mentes afflaret, atque imbutas ſatiaret, tum ut animis, cibo potuque recreatis, veritatem ipſam, ceu per veſtigia quædam, indagarent: intermedium verò tempus in exercendâ inſtruendâque omnigenæ lectionis opibus mente, evolvendis veterum ſcriptis, & vernaculæ philoſophiæ cognitione collocarent. Horum quædam ſpontaneam (*c*) mendicitatem & inopiam profitentur, nullis aut perexiguis opibus: alia rebus reditibusque opimis lauta utriusque ſexus totâ Europâ abundant. Quina poſterioris generis apud Hollandos ſunt, è Comitum fermè ſinu profecta, eorumque cenſibus ac patrimoniis fundata, quæ cuncta non plebeiis ſordibus, ſed olim comparata ſuêre

(a) Cœnobia ſolitaria. (b) Cœnobiorum vetus mos. (c) Cœnobia mendicantium & locupletium.

fuêre Nobilitati. Primum & antiquiſſimum ædificari cœptum ad annum 876, à primo Hollandiæ Principe ligneum virginitati, mox à filio lapideum factum, viris deſtinatum fuit, & quidem nobili loco genitis, quos generis clades & opprobrium excludere non poterat, (a) EGMONDÆ vicini pagi nomine clarum, & Præſulis infulati titulo. Ex quo majorum noſtrorum ſimplicitatem diſcere licet, cujus, ut & pietatis, ex profeſſo amatores in ædificando luxum profuſis ſumptibus non quæſiverunt, nec inſanas illas ſubſtructiones è quadratis ſaxis expetiverunt. Teſtantur id tot Principum, ibi ſepultorum, ſingulæ teſſellæ, ſingulorum ſepulchris inhumatorum impoſitæ, indices atque teſtes memoriæ: alioqui non puduit magnum illum, & triumphalibus titulis clarum Ludovicum, Francorum Regem, quem Clodovæum Galli nominant, Argentoratenſem ædem, quæ celeberrimum hoc tempore ſpectaculum orbi oſtendit, ligneam exſtruere. Sed ut in arvis ſata, ita hîc quoque nativum inſtituti laudabilis bonum degeneravit, cupiditatis fortaſſe vitio, quando admittuntur opes, viris egentes (ut obiter ad Themiſtoclis dictum alludam) aut certè vitio ſimplicitatis Antiſtitum, qui, collegarum è nobilitate inopiæ conſulentes, obliteratâ paulatim inſtitutionis conſcientiâ, quoſvis è medio vulgo authorârunt, in

(a) Egmondana abbatia.

in cœtum ſuum coöptatos. At quaterna illa virginitatis clauſtra, haud temere aliquas, niſi præſtantibus (*a*) nobilitate ac genere familiis editas, inſeri ſuis conventiculis antehac paſſa fuerunt, mordicus inſtitutum vetus retinentia. Quorum nomina ſunt *Rhenoburgum*, *Coningfeldum*, *Leeuwenhorſtum*, & *Loſdunum*; quòd poſtremum in delectu nobilitatis exorbitâſſe nonnihil creditur. (*b*) RHENOBURGUM nomen habet à *burgo* præſidio've, Rheni præterlabentis alveo contiguo, id quod loci facies abundè adhuc loquitur, tumulo editiore, qui cœnobii hortis dicatus viſitur, antiqui operis lateribus coctilibus obmunitus. Situm habet in ſolo, agrorum hubertate fertili, argilloſo, triticique feraciſſimo. Ipſum cœnobium magnificis ædificiis exornatum fuit, in quibus unum præcipui operis ac ſplendoris fuit, quod omnigenarum virtutum & humanitatis laudibus cumulatiſſima Antiſtita ſacroſanctæ memoriæ, Elburgis, deſtinatum generoſorum & virtutis opinione ſpectatorum hoſpitio, ante decimum quintum abhinc annum exſtruxit; cujus frontiſpicio numerum annorum loquens diſtichon meum inſcriptum legebatur:

*Nob*ILI*tas prob*I*tasq*V*e* I*ſth*UC *s*I*b*I IU*re* LegU*nto*
*Hoſp*I*t*IUM, ELbUrgI*s d*ULC*es q*V*od fe*CI*t ad* U*s*U*s.*

Huic

(a) Veſtalium cœnobia nobilibus dicata. (b) Rhenob.

Huic cœnobio (quod Petronilla, Lotarii Cæſ. ſoror, Florentii ſecundi, Comitis Hollandiæ, uxor, condidit, in ſubſtructis, uti reor, præſidii fundamentis exædificatum) nunc præeſt generoſa, ac cordata, Antiſtita, è ſtirpe Roſſemiâ. Cæterùm Cœnobium totum, calamitoſo & fatali hoc bello exterorum militum proterviâ inflammatum, in cineres concidit. (*a*) LEEUWENHORSTUM diſtat Rhenoburgo milliare unum, ad mille quingentos paſſus Nordovico, ſitum eſt loco peramœno, agrorum feracitate cedit illi; religionis nobilitatisque par utrobique cura, ſed impar nominis honos atque dignitas; Antiſtitam habet Joannam Douzii ſtemmatis, primariam & ſapientem fœminam, Latini ſermonis non ignaram, & quæ magno operæ pretio auxit res cœnobii; cujus auctor condendi memoratur Arnoldus Saſſenhemus, Harlemenſis Curio, qui virginalis pudicitiæ ſtudio, cùm in hoc, tum in alterum, quod Harlemi Veſtalium choro dicavit, (*b*) Magni cognomine vulgò celebre, opes ſuas largiter effudit ante annos trecenos. Exſtrui cœptum ad annum 1162. Quod dixi (*c*) KUNIGFELDUM, Latinè ſpirat *regium campum*, Præmonſtratenſis ordinis cœnobium, à Richardâ, ſorore Wilelmi Cæſaris, exſtructum in ſuburbio Delphorum ad Sciæ fluminis ripam. Locus

---

(a) Leeuwenhorſtum. (b) 't Groot Bagijnhof. (c) Kunigfeldum.

Locus cognominis illi, ubi Melchiſedecus, Solymorum Rex, Abrahamum excepit, quem Joſephus teſtatur πεδίον βασιλικὸν, hoc eſt, Regium campum quoque fuiſſe nominatum. Huic quoque cœnobio clades, ſuperiori ſimilis, abhinc triennio ferme ingruit, quod, incendio abſumptum, fundò tenus dirutum eſt & exciſum, quòd opulentæ civitatis mœnibus imminens ſitus viciniâ ſuâ exitioſus illi forte timeretur, ſi hoſtis eò receptus eſſet. (a) LOSDUNUM duobus paſſuum millibus ab Hagâ Comitis diſſidet, à collibus, quos inter habitatur, nomen adeptum, Bernardi inſtitutum ſequitur, à Mathilde conſtructum, ubi oſtenditur inter alia monumentum Margaretæ, Principis fœminæ, quæ Florentii IIII, Comitis è Mathilde jam dictâ uxore filia, Comiti Hennebergenſi nupta, uno pauciores, quàm annus vertens dies habet, liberos (b) partu portentoſò ediidiſſe memoratur: quæ res, ut compendio abſolvam, ad hunc habet modum. Pauperculam gemellos enixam, & pendentes utrinque ab uberibus lactantem, quæ Comitis uxori ſe fortè obtulerat ſtipem flagitans, probro inceſſebat ipſa Princeps, & adulterio concepiſſe inceſtam prolem ajebat; fieri enim poſſe, ut uno ex marito bina ſtirps naſceretur, pernegabat. Illa, pudicitiæ intemeratæ Deum teſtem citans, imprecatur illi ſobolem, quæ numerum

(a) Loſdunum. (b) Partus mirabilis.

merum ſolidi anni dierum æquet, ſi pudicitiæ ſuæ conſtaret honos. Precum efficaciam comprobâſſe eventi fides dicitur partu incredibili, niſi publici monumenti auctoritatem convellere, fidemque tabulæ, ad teſtandam ſempiternam rei memoriam poſitæ, diſſolvere nefas putarem. Epigraphen non abs re fuerit hoc loco adſcribere, ſervatâ ejus ſeculi lexi, ut Saliorum & Carmentæ obſoleta verba religioſè retinenda duxit antiquitas, & conſervanda, ne fides periclitetur.

ILLUSTRIS *Domini Florentii, Comitis Hollandiæ filia, cujus mater fuit Mathildis, filia Henrici Ducis Brabantiæ, fratrem quoque habuit Guglielmum, Alemanniæ Regem: hæc præfata Domina Margareta, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto, ætatis ſuæ anno quadrageſimo ſecundo, ipſo die Paraſceves, horâ nonâ antè meridiem peperit infantes vivos promiſcui ſexus, numero trecentos ſexaginta quatuor, qui poſtquam per venerabilem Epiſcopum, Dominum Guidonem Suffraganeum, præſentibus nonnullis proceribus & magnatibus in pelvi quâdam baptiſmi ſacramentum percepiſſent, & maſculis Ioannes, fœmellis verò nomen Heliſabeth impoſitum fuiſſet, ipſorum omnium ſimul cum matris animâ, ad Deum æternaliter victura, redierunt, corpora autem ſub hoc ſaxo requieſcunt.*

Conſimilis (*a*) exempli, in partu numeroſo obſer-

(a) Exemplum numeroſi partus.

obſervati, fides, ne quid Dei potentiæ derogetur, adnotata legitur ab Annalium Brunſvicenſium ſcriptore, conſentientibus Alberto Crantzio in Vandalicæ hiſtoriæ commentariis, & Erneſto, Anhaltinorum Principum hiſtoriographo, quorum conſenſus teſtatur, triceſimo ſeptimo poſt prædictum prodigium anno, Margaretam, huic, de quâ loquimur, cognominem, Holſteinii Comitis conjugem, totidem capitum ſobolem, maturo partu enixam, edidiſſe, in quo fœtus omnes, humanam manifeſtè ſpeciem repræſentantes, in baptiſterio ſalutari undâ abluti fuerint. Porrò Ariſtarchi cujuſpiam miniatas ceras depoſcere videtur id, quòd (*a*) Jo. Cuſpinianus, qui Cæſarum vitas diligenter annotavit ſcripſitque, à noſtris Annalibus non parum evarians, Mechtildem, ſororem Guilelmi Cæſaris, Comitem Hennebergenſem nominat hanc ipſam, quam nos filiæ puerperæ matrem diximus; quam (ut ipſe numerum init) trecentos quinquaginta fœtus uno partu, fidem omnem ſuperante miraculo, excluſiſſe prædicat, ab Othone avunculo, Trajectino Præſule, in pelvis labro baptiſmo tinctos. Nos tabulæ penſilis, quæ in Loſdunenſi fano rei memoriæ conſecrata eſt, fidem ſequimur: quam eo libentiùs hîc inſeruimus, quòd animadvertam non piguiſſe clariſſimos viros, Eraſmum & Ludovicum Vivem, auctoritatem rei

(a) Cuſpinianus à noſtris Annalibus diſſentiens.

rei geſtæ, monumentis ſcriptorum publicè teſtatam, ad poſteros tranſmittere. Extatque hodie ſupra Worcomium cis Moſæ ripam arx ejuſdem memoriæ teſtis, (*a*) Puerorum cognomine nuncupata, quæ totidem, quot fuerunt capita, feneſtras olim oſtentabat, nunc Roſſemiæ familiæ propria.

(a) Arx puerorum.

CAP. XXI.

De Germanorum origine & populis, quibus olim nominibus appellati fuerint, quibus hodie.

POSTQUAM gentis noſtræ cunabula detexui, ejuſque ortum à fonte altiùs repetivi, operæ pretium mihi facturus videor, ſi in Germaniam Chattorum, quos (*a*) progenitores noſtros non inviti agnoſcimus, genitalem terram digrediar, quò intelligant Germani rectiùs, quam hactenus à quopiam proditum ſcio, ortus ſui altiſſima primordia, noſtriſque hominibus clariùs pateſcat, quibus originem noſtram debeamus, quos finitimos populos, quos ſocios hoſtéſve habuerimus, quibus moribus cum Germanis coäluerimus; poſtremò declaretur, quibus ſingulæ nationes nominibus olim cognitæ fuerint, ut, excuſſâ dubitationis atque obſcuritatis latebrâ, lux rebus accedat.

(a) Chatti progenitores Batavorum.

cedat. Germanorum igitur nominis ratio multiplicem diſceptandi atque altercandi materiam ingeniis præbuit, dum pro ſe quiſque commenta, veritati quam ſimillima, & non abſurda etyma fingens, inventis ſuis gaudet, ac gloriæ aucupio intentus, in muſtaceo (quod ajunt) laureolam quæritat. Hic namque Germanos quaſi prorſus viros ob Martium, ac virile virtutis robur: ille à certâ obſtinataque fide, quam ſibi mutuo integram præſtabant, æternum (*a*) nomen inveniſſe exiſtimat: neque perperam divinâſſe creditus eſt, qui ab honoratâ militiâ nominis etymon deducere voluit, quaſi Geert man / contractâ vocis mole, German / dictus populus fuerit. Alius purè puteque Latinâ voce veluti genuinos, & gneſios dictos cenſet, quòd priſcæ integritatis & ruſticanæ ſimplicitatis nulla ferè gens plùs retinuerit; cujus ſomnii auctorem in aures populi influere, & ad gratiam loqui voluiſſe apparet: quamvis ſimili errore involutus cum Livio geographus Strabo ſummo jure inditum illi genti à Romano populo illud nominis putat, quòd penè legitimi ac germani fratres Celtarum eſſent, ſive mores & vivendi ritum, ſive proceritatem corporum & rutilam cæſariem ſpectare quis velit. Joannes Goropius, amicus noſter, quantum video, à cogendo militem, & ad ſe colligendo non abſurdâ ratione

(a) Germani unde dicti.

tione deducit à Geren/ quod eſt, cogere. Cujus opinioni adjumento eſſe, & adminiculi vicem præbere videtur Tacitus, qui in commentario De moribus Germanorum profitetur, Germaniæ vocabulum recens eſſe nuperque additum; quoniam qui primi Rhenum transgreſſi (ut ejus verbis dicam) Gallos expulerant, nunc Tungri, nunc Germani vocati fuerint, ita nationis nomen, non gentis evaluiſſe paulatim, ut omnes primùm à victore ob metum, mox à ſeipſis invento nomine Germani vocarentur. Quibus (*a*) verbis obſcurioribus innuere videtur, Germanos aliquando, tranſito Rheno, quum in Gallos expeditionem moviſſent, in alienæ ditionis terris amne medio excluſos à ſuis finibus, victorum voluntati (quippe præpotentibus tunc Tungrorum opibus) conceſſiſſe, ut communi nomine conjunctim Tungri dicerentur, poſteà ſeparatim proprium nomen ſibi delegiſſe atque uſurpâſſe ab illis diſcretum: quam ſententiam intelligere licet è voce Nationis, à Feſto Pompejo dilucidè explicatâ, ubi (*b*) Nationem dicit eſſe hominum genus, qui non aliunde venerint, ſed ibi nati ſint: ita ut latiùs ejus pateat ſignificatio, quàm Gentis, quum una natio plures gentes includat. Itaque Germanos nationis nomine cenſeri exiſtimo, quorum appellatio prævaluerit, & Tungricæ gentis nomen dilue-

(a) Taciti locus explicatus. (b) Natio quid?

diluerit poſteà atque obſcurârit. Neque deſunt, qui Germanos convenas, & collectitium populum interpretantur à **Geren**/ quod congregare ſignificat, quo pacto Aſinius Quadratus, inclytæ fidei hiſtoricus, Alemanos (quo nomine ſub inclinati Imperii tempora vocari cœperant) velut collectitiam gentem, aut convenarum colluviem, qui longè lateque patentem regionem inundârant, nuncupatos ſcripto prodidit: quanquam parùm exactè peregrinæ vocis vim perſpexiſſe homo Romanus creditur, propiuſque ad verum collimaturus fuiſſe, ſi univerſos bellatores, & à virtute viros ejus nominis ambitu contineri cenſuiſſet. Sunt & qui bellicoſos & præliorum amantes innui autumant à *Gerra*, quam adjecta quinta vocali plenioribus buccis *Guerram* pronunciant Itali, cujus vocis notior eſt ſignificatio, quàm ut hîc apponi debeat. Vir, in gente Saxonum doctiſſimus, à Carmanis Aſiæ populis, Lucano etiam memoratis, vocabuli auſpicium deducit, uti à Sacis Saxonum; alibi Hebræo etymo illos dedicat, ut ſint quaſi *Gerim ani*, quod linguâ illâ ſignificat advenas inopes & egenos. Ulteriùs etiam provectus plenis velis, & quâdam ſtudii in patrium nomen voluptate delibutus Peucerus Germanos, quaſi *Hermenner*, hoc eſt, militares viros dictos exiſtimat. Ita luditur protervè in pugnaciſſimæ gentis nomine, toti orbi ali-

quando

quando formidabili, dum naturæ ſuæ ſemina perſequens unuſquiſque, proverbii veritati nihil derogari patitur, quod totidem ſententias, quod capita eſſe loquitur. At ego nominis originem ad famoſum illud aquarum diluvium, quo totus interiit orbis, revoco: quando Saturnus, qui idem & Noäcus, in (*a*) ternos liberos orbem terrarum partitus eſt, quo tempore Japeto in ſortem ceſſit Europa ſive occidens; Semo Aſia ſive Oriens; & Chamo, quem etiam Cameſen alii nominant, media mundi pars Africa, quod & à Sulpitio Severo traditum eſt. Quam ſortitionem Græca vanitas, mendaciorum architecta & parens, in Jovem, Neptunum, & Plutonem referendo, imitari atque adumbrare voluiſſe videtur, quando illa ſacrorum vatum libros, quos non perfunctoriè inſpexerat, hiſtorias concinniores verioreſque ſuis ſomniorum præſtigiis inficere, obſcurare, obruere aggreſſa eſt, cujus rei locuples teſtis eſt in Apologetico ſuo Juſtinus martyr. Quàm verò aptè & convenienter cum naturâ & ingenio regionum iſta ſortitio congruat, ita ut nullus Polycleti canon accommodatiùs id in quadrum (quod dicitur) redigere poſſit, paucis verbis explicatum dabo: ſiquidem (*b*) Japhet Hebræo idiomate pulchritudinem denotat, fatali nomine debi-

(a) Sortitio triplex orbis terrarum. (b) Japhet quid?

tam & peculiarem futuram Europæis populis, qui eximiâ pulchritudinis ſpecie, & niveo corporum decore cæteras nationes antecellerent: tametſi alii eâ voce dilatationem ſignificari velint, argumento imperii, quaquaverſum extenſi & immenſum aucti. Rurſus (*a*) Sem ſignificat nomen, ſeu nominis ſplendorem, quæ propria laus eſt Aſiæ, quæ & opibus & fertilitate, & ampliſſimarum civitatum gloriâ nobilitatem quæſivit, & aſſecuta eſt rerum geſtarum magnitudine. (*b*) Cham verò, quo vocabulo calor denotatur; ſeu Cameſes, quo flagrans & æſtuoſus calor, quomodo appoſitè magis naturam exprimere poſſit Africæ ſeu Libyæ, non video, quando Aphrica frigore defectam, Libya pluviæ egènam ſignet, cui cælo terraque aquarum penuriam, quòd ferventi Solis igne aduratur, eſſe ſcripſit Salluſtius. De poſtremis duobus, quando univerſi hiſtoriam non perſequor, plura dicere nunc ſuperſedeo, ne legentium animos vanâ expectatione ſuſpendam, ad hæc noſtra, quæ exorſus ſum, pertexenda properans. Jam verò conſtat ex Moyſe, cui inter legiſlatores & religionis ſacræ ſcriptores principatum etiam ethnici detulerunt, poſt factam non fortuitò aut temere, ſed altiore quodam & divino conſilio, orbis terrarum partitionem, Jäpeto natam eſſe maſculam prolem, nomine (*c*) Gomerum, ſive cogna-

(a) Sem quid? (b) Cham quid? (c) Gomer quid?

cognata litera Comerum, quâ voce apud Hebræos perficiens, & circulum ambiens ſignificatur. Ea verò vocis genuina ſignificatio, ſcriptoribus, Cimmeriæ linguæ imperitis, hactenus ignorata, quòd nemo eam caliginem diſcuſſerit, meridiano ſole clariùs eluceſcet me duce, ſi cratem dictionis molliter diſſolvas. Quid enim aliud in iſto idiomate ſonat, *Go om her*, diſjunctâ, rurſuſque in compagem clauſâ eâdem voce, *Gomer*, quàm in orbem ambio, & curſum perficiendo abſolvo? hinc dicta eſt & Gomera orbicularis illa diſciplinarum ſeries, quam (a) Encyclopædiam Græci, orbem doctrinæ Fabius nominavit, quòd ſit ἀπείρων, nulloque fine, ut & annulus, circumſcribatur. Jure igitur felix iſtud nominis auſpicium ſoboli Japeti obtigit, quæ in orbem circumiit, &, uti præ ſe fert appellatio, curriculum datum præſcriptumque ſorte abſolvit, ab ortu Solis ſubſtratis terris ad uſque ejus poſitum terras omnes emenſa. Nemo namque hiſtoricæ cognitionis tam eſt rudis & ignarus, quem lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmeriorum progenies fuêre) armis Heſperiam utramque occupatam, poſſeſſamque fuiſſe, quæ felice ex illis ſtirpe ac beatâ propagine in hoc uſque ſeneſcentis ſeculi curriculum, velut redditâ Pyliæ juventâ, pervireſcunt. Quare

(a) Encyclopædia Gomera.

quum conſentientibus calculis (*a*) è Gomero propagatos eſſe Cimmerios, omnes fateantur, qui quum principio interiora Aſiæ penetralia tenuiſſent, à Scythis pulſi, & ſemper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Cherſoneſum trajecerunt, quod convenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori Gomero, & viciſſim genitoris ſui nomen retinenti populo aptari potuerit, quàm à circumeundi & circumquaque palandi ſtudio, non perſpicio. Quæ namque gens una majorem terrarum circuitum confecerit, haud facilè legendo didiciſſe quenquam arbitror: id quod apertè ac diligenter explanat Joſephus, Antiquitatum Judaicarum accuratus ſcriptor, qui Gomeri poſteros ex Armeniâ profectos ad Tanain uſque amnem excurriſſe, inde per Europam univerſam extremis Gadibus tenus terras omnes multitudine inundâſſe ſcribit. Clariſſimè verò propagandi & conficiendi curſus ſui ſtudium eâ in gente Plutarchus in vitâ Marii explicavit, cujus verborum ſententiam ſolùm appendam Latinis auribus, ne citandis Græcis lectori faſtidium pariam, chartaſque odioſè prolixus onerem. Cimbros(*b*) inquit) prædicant, quoties loco ſe movent mu-
» tatis ſedibus, non uno impetu aut aſſiduè, ſed
» quolibet anno, ubi tempeſtatis favet commoditas,

(a) E Gomero Cimmerii & Cimbri. (b) Plutarchus.

ditas, prorſum ſemper tendendo, proximas ,,
quaſque regiones bello aggredi, quumque va- ,,
ria inter illos populorum ſint nomina, com- ,,
muni appellatione Celtoſcythas agmen ſuum ,,
vocare. Alii referunt Cimmeriorum, quos ,,
ab antiquo Græci cognoverunt, non magnam fuiſſe univerſitatem, ſed exules potiùs quoſdam, aut ſeditioſos, à Scythis exactos, à Mæotide in Aſiam tranſmiſiſſe, ductore Lygdami: longè verò maximam & bellicoſiſſimam gentis portionem in extremâ maris Oceani orâ conſediſſe, ac regionem opacam, nemoroſam, & propter præcelſas ſpiſſaſque ſylvas, ad Hercynium uſque ſaltum pertingentes, ſoli inacceſſam colere. Hactenus ferè verba illius utcunque reddidi: unde Homerus de iis ita cecinit in (*a*) Odyſſea:

Cimmerii nube ac denſâ caligine merſi,
Quos nunquam radiis luſtrat Phœbejus orbis,
Seu quum ſigniferum curru conſurgit in axem,
Seu quum præcipitante die jam colligit umbram,
Sic miſeræ genti longùm nox incubat atra.

In quo nomine non intellecto naſuta & ſciola Criticorum turba meras Chimæras & figmentorum portenta excogitavit, dum hi illos (*b*) κιμμερίους nominant velut tenebroſos, à κέμμερος, quâ dictione caliginem & ſpiſſam nebulam ſignificari prodiderunt: alii κερβερίους

(a) Odyſſ. λ. (b) Cimmerii populi.

ϱίους ſcripſêre , ſecuti Comici Ariſtophanis auctoritatem, à Cerbero cane infernali, cujus latratum imitari gens barbarâ voce incondita & abſona ipſis videretur : nonnulli à patrio deæ (*a*) Veſtæ numine quam Noaci uxorem fuiſſe,& Chaldaicè ignem,qui religioſè ab illis habitus fuit,ſignificare conſtat)quam κίμμιϱιν nuncupatam Alexandrinus Heſychius annotat : Rurſus χειμεϱίους Zeugmatites Grammaticus appellandos cenſuit , quòd ſeptentrioni ſubjecti, ac propterea perpetuis algoribus obnoxii damnatique ſint. Omitto hîc gentis etymon , ex etymologici auctore repetitum ab Euſtathio , quaſi gens illa Scythica, borealis , & incertis ſedibus palabunda dicta fuerit , à κεῖσθαι ἐν ἔϱᾳ , quòd ſubterraneis locis vitam degerit : quæ etymi ratio ſi accipienda ſit æquis tabulis , Laconico ritu, jam iidem cum Erembis & Troglodytis fuerint, qui à Dionyſio inter Æthiopas cenſentur , voce idem ſignante ; nam & Erembi nomen habent ab ἔϱαν ὑποβαίνειν , quòd tellurem ſubeant ; & Troglodytæ à τϱώγλας ὑποδύειν,quòd ſpecus & antra cava ſubingrediantur , quos non rectè cum Saracenis confundit Euſtathius : quæ trina populorum nomina , ut in etymi ſignificatione conſentiunt , in terrarum poſitu toto cælo diſſident , ita in ſubterranearum habitationum ratione ut convenire poſſint,abſurdum non fuerit ,

(a) Veſta Noaci uxor.

rit, quando diverſâ lege ſubſtratos boreali axi populos immane frigus ſubterraneis ſe ſpecubus induere cogit, Æthiopas verò torrens Solis æſtus altiſſimis ſe antris abdere compellit. Hæc diffuſiùs de Cimmeriorum nomine annotare libuit, quòd etſi in nullo ferè conſentiant de gentis etymo auctores, in hoc tamen deprehendatur diſcordia quædam concors, quòd in eandem gentem cuncta diverſè dicta conveniant. Unde vero(*a*)Cimbros Germanico etymo Plutarchus, aut Gallico Feſtus Pompejus latrones ac ſubſeſſores dici probàre queant, non intelligo, niſi pro latronibus milites conductitios accipiamus, quomodo Plautinus miles glorioſus dixit, (*b*) *Latrones quos conduxi*; & rurſus, *ut ſibi latrones cogerem & conſcriberem.* Quando & (*c*) Latrocinari idem Poëta extulerit, pro, ſtipendio præſente militare; ut in Pœnulo, *Latrocinantur, quia aurum poſcunt præſentarium*: & in Trinummo, *Latrocinatum ire* dixit, quod militatum abire Terentius: aut niſi videatur Plutarchus id retuliſſe ad peculiarem genti morem belligerandi, ut quæ clandeſtinis latronum more inſultibus finitimos opprimeret: atque ita memorat impetuoſo illorum incurſu perculſam Italiam timuiſſe, quum gentem, neque de nomine, neque de genitali ſede notam, repentinæ nubis inſtar ſuis cervicibus ingruere intellexiſſet: atque eo

(a) Cimbri. (b) Latro. (c) Latrocinari.

modo dixit Fl. Vopiſcus Proculum Imp. Germanos obtriviſſe, nunquam aliter quàm latrocinandi pugnantes modo. Atque hactenus de Gomero, Cimmeriorum gentis & nominis auctore. Ex hoc triplex propago extitit, Aſknaz, Riphath, & Thogarma, ut Moyſes, & Annalium, qui relictorum nomine inſcribuntur, auctor, prodiderunt: quos inter (*a*) Aſknaz Scandianorum, qui Scandiam, inſularum maximam, incolunt, à quo non abludit vox Hebræa; (*b*) Riphath Riphæorum, qui judicio meliora ſentientium doctorum ſunt Sarmatæ & Heneti, qui Nomadum ritu vitam ſcenicam, & motoriam (ut dicitur) fabulam in plauſtris degunt, cum familiis loca & paſcua ſemper incerta mutantes: niſi per Riphæos velimus ipſos Scythas accipere, quandoquidem gens iſta Caucaſum, altiſſimum montium, accolit, quem etiam Riphæum ipſi nominant. (*c*) Thogarma Germanorum progenitores fuiſſe contendo. Quamvis enim Æſcanazim communis Rabinorum opinio teneat Germanos eſſe, non tamen illi accedo, multoque minùs Saxonis etymo, quod ab Æſch cohen deducit, ac ſi cuſtodes fuerint & ſacerdotes ignis, quo propitiabatur Deus, ob religionis curam: neque ſuffragor Bodini ſententiæ, qui ita dictos autumat, quaſi diſperſos habitatores, à Sacannaza. Goropius, in Orphicâ philoſophiâ coryphæus, Ibero-

(a) Aſknaz. (b) Riphath. (c) Thogarma.

Iberorum ſententiam obiter delibat, qui ignem quaſi aſpergentem expoſuerunt, animi impotentiam, furori non alienam, qua mentis ſedes percellitur, eo innui volentium: ipſe perſequens opinionem, de Germanis initio librorum proditam, attribuit illis accipitrinam rapacitatem. Proximè ad rei veritatem collimare mihi viſus eſt eruditiſſimus juvenis Guido Fabricius, Syriaci Euangelii interpres, quem honoris cauſâ nomino, qui hac appellatione ſeptentrionales populos ait ab Eſchek nazeh, quod ſonat teſticulum redundantem aut effluentem, cenſeri genituræ argumento, quòd cæteras omnes gentes gignendis prolibus fœcunditate ſuperent. Conſtat enim è Scandiæ, ſive Scandinaviæ locupletiſſimo alveo erupiſſe variarum gentium examina, quæ Europam longè lateque procellæ in modum oppleverunt, Vandalos, Gothos, qui inter Aſknazæ poſteros ab Euſebio recenſentur, & quidem rectè, Danos, Burgundiones, Pictos, pluresque alios. At in Tho-garma, ſive per ſecundam vocalem The-germa (eſt enim apud Orientales arbitrarius ille punctus, ſicut accidit in Thira ſecundum Aquilæ lectionem, quod in Thora mutavit Symmachus: deinde Tau litera eſt adjectitia, propterea ab Hebræis Hemantica appellata) manifeſtè relucet origo nominis Germanorum, rejectâ, ut dixi, tau adjectitiâ, & ſecundâ vocali ſumptâ pro primâ,

ac ſi quis noſtrate linguâ per articulum *the*, efferat, *the germans*, id eſt, Germani; & reſpondet voci etymon aptiſſimum, & genti, quod eſt, *garam*, ſive *geram*, quod os ſignificat, & metaphoricè robur, quòd oſſea ſit gens tota, & ſolidarum virium firmamento ac robore prædita. Verùm ne quis malè oculatum me cauſetur, aut malè firmo judicio defenſionis noſtræ fundamenta inniti arbitretur, age invictam Achillis armaturam proferamus, & magno æquitatis patrocinio cauſam noſtram tueamur, quod vaticiniorum cap. triceſimo octavo præſtabit (*a*) Ezechielus, ubi minitans Deus, ſe oppoſiturum impiis totum terrarum orbem, & gentium immanium arma, Prophetæ
„ verbis ita loquitur; Gomer & univerſa ejus ag-
„ mina, domus Tho-germa, latera aquilonis.
„ Quo loco Chaldæus paraphraſtes non obſcurè Germanos pro voce Tho-germa reddit, & nominat, clareque Propheta, ſui ipſius interpres, appellat familias Tho-germa, ſyllepticè latera aquilonis, vel (ut Hebraicè ſonat, tſaphon) abſconditi. Sic etenim (*b*) Septentrio vocatur ibi, quòd ea mundi plaga radiis Solis impervia ſit, atque inacceſſa, ac proinde in tenebras abſtruſa: Germanos verò latera ſeptentrionis nuncupat, quòd adſiti ſint & vicini boreali axi. Meminit ejuſdem nominis & gentis idem vates

(a) Ezech. cap. 38. vers 6. (b) Septentrio quare abſconditum vocetur in ſcripturâ.

tes(*a*)cap. viceſimo ſeptimo, ubi illud Prophetæ, de domo Thogerma equos & equites, Chaldæus interpres convertit, de regione Germaniæ. Hinc eſt, quòd Stephanus Ethnographus Germara Celticæ, hoc eſt, Germaniæ populum, qui Solem non videat, teſtimonio Ariſtotelis in libello De mirabilibus commemorat. Ab eâdem gente veriſimile eſt Germen, Helleſponti urbem conditam, & (*b*) Germaniciam quoque, ad Euphratem ſitam, ut Aſinii Quadrati auctoritate refert Stephanus, cujus in Itinerario provinciarum fit mentio. Atque iſta quidem de Germaniæ nomine atque etymo, imò verò & de natalibus primis altiſſimaque nationis origine, indicta priùs, non diſſentiendi ab aliis ſtudio à me in medium prolata exiſtimari velim, ſed ſolùm limandæ atque indagandæ veritatis cauſâ, quando ſepoſito altercandi animo deceat nos (*c*) veritatis eſſe aſſertores, hanc in lucem proferre, hujus amori præ Stagyritis & Platonibus palmam omnem deferre. Germaniæ tractum in quina hominum genera partitus eſt Plinius, Vandalos, Ingevones, Iſtevones, Hermiones & Peucinos: ſed qui breviùs, in (*d*) tres eam populos diviſêre, nimirum Ingevones, Iſtevones, & Hermiones; quos qui à ſingulis Regibus nomina traxiſſe volunt, eorum impudens eſt oratio,

(a) Cap. 27. vers 14. (b) Germanicia. (c) Veritatis ſtudium prævaleat. (d) Germaniæ tres populi.

tio, & veneris omnis expers: ſiquidem ab orbis poſitu nomen illis inventum veriſimilior ratio obtinebit. (*a*) Ingevones quaſi αὐτόχθονας & indigenas interpretantur, quomodo Corn. Tacitus indigenas eos credidit, quòd aliarum gentium adventu hoſpitioque permiſti non fuerint, quam gloriam germanam & propriam priores ſibi arrogârunt (*b*) Athenienſes: quanquam quid aliud ea conſecuti fuerint, quàm ut Antiſthenis convitio aſpergantur, nimirum ut parem ſibi cum cochleis bruciſque nobilitatem conſtare cogitent. Itaque cùm iſtud non probaretur Beato Rhenano, ut interdum mihi videtur præcipitis atque incoërcitæ audaciæ plenior, rejicit eam vocem planè, ſuumque (*c*) Vigævones inculcat, ac pro indubitato affirmat, oſtenſurum ſe dictitans id, quod ſuo è cerebro immaturo partu editum profert, volens eâ voce ſignificari accolas ſinus maris, à **Wyck** ſive **Wig**/ quâ ſinus maris fluviive, uti nobis approbare è Saxonicâ linguâ conatur, denotetur. Laudi datur in obſcuris ac dubiis dextrè hariolari, neque vitio mihi vertendum erit, ſi lucis aliquid infundere abſtruſis coner. Itaque certâ ratione perſuaſus, eas gentes nomina à terrarum poſitu ſiderumque reſpectu accepiſſe auguror, id quod Germanis familiare, &, ut verbis Beati Rhenani dicam, ſolen-

---

(a) Ingevones. (b) Athenienſium indigenæ.
(c) Vigævones qui.

ſolenne eſt, à ventis indere locis & populis nomina. Quare ut (*a*) ſuo ipſe judicio convincatur, pro Vigævonibus, quos ipſe pravâ ratione reponit loco Ingevonum, Iſtevones appellandos, quòd ad orientalem mundi cardinem vergentes terras inſederint, certò exiſtimo; quam nominis neceſſitatem facilè obtineat diverſum (*b*) Viſtævonum etymon, qui appellationem habent à ſitu, occiduum Solem ſpectante, ut illi fuerint Iſtvvones, ac deinde *Eeſtwoners*, hi Wiſtevones, & *Weſtwoners*. Quis enim non rideat inſaniam Pſeudoberoſi, qui ab Iſtevone, quarto Rege Thuiſconum, nominis originem traxiſſe, in ſcripta retulit; quem Achilles Gaſſarus ædificandi rationem rudi populo monſtrâſſe nugatur, quaſi homines, tunc primùm è quercubus nati juxta fabulas, cœperint algores, æſtus, aliaſque aëris injurias perſentiſcere. Sequuntur (*c*) Hermiones, qui mediterranei fuêre (ita enim obiter reſtituenda eſt, ac diſtinguenda apud (*d*) Plinium lectio ex Tacito, ubi perperam ea vox cum Cimbris jungitur hoc modo, Quorum pars Cimbri mediterranei, quum poſt Cimbri, puncto appoſito, legendum veniat, Mediterranei Hermiones &c.) ſic dicti, quòd loca, inter orientaliorem & occiduam plagam media, poſſiderent; id enim ſonat, **ther mid woners** / vel **Hertmidwoners**/

(a) Beati error. (b) Viſtævones. (c) Hermiones. (d) Plinii locus reſtitutus.

nerg/ quòd telluris meditullium inſiderent, ab Herto, quod vocabulum pro terrâ etiam Tacitus in libello De Germanorum moribus agnoſcit: quod non vidit Rhenanus, qui vitiatam vocem exiſtimavit pro Herduones, quòd firmius ſolidiusque ſolum colendum ſumſerant, veluti oppoſiti Vigævonibus, qui depreſſiora magisque irrigua & uliginoſa loca inſederant: quos ineptè ab Hermione, quinto Germaniæ Rege, Zieglerus Hieronymus nunçupatos prodidit, qui vir, belli arte clarus, diſciplinæ militaris inter ſuos inſtitutor fuerit: quod ipſum ex Beroſi (niſi fallor) fabuloſis antiquitatibus repetiit Noviomagus. Atque hæc de tribus Germaniæ populis mea ſententia eſt. (*a*) Germaniam duplicem concorditer faciunt auctorum ſcripta, ac præcipuè Marcellinus. Superiorem ſive (*b*) Primam, in quâ Mogontiacum, Vangiones, Nemetes, & Argentoratum præcipua municipia recenſentur: deinde Inferiorem ſive (*c*) Secundam, quam Agrippina Colonia, & Tungris copioſis atque amplis civitatibus munitam Ammianus prodit, quibus Cæſar lib. 2. adjungit Nervios, Atrebates, Morinos, Menapios, Eburones, Veromanduos, pluresque alios uno nomine, ut inquit, Germanos appellatos: cujus fines attingebat Belgium ad Oceanum uſque & Rhenum amnem.

Supe-

(a) Germania duplex. (b) Germania prima, (c) Germania ſecunda.

Superioris verò limes erat Obrincus ſeu Moſella. Totam autem Germaniam illinc Rhenus ripis ſuis terminat, hinc Oceani littora, à meridie Alpes Italiæ, pro muro objecti & invicti propugnaculi atq. impenetrabilis vicem præſtantes: ab oriente Sarmaticarum gentium confinia claudunt ex eorum arbitrio, qui immigrationem populorum linguæq. commercia reſpiciunt; quam ſententiam fovent Strabo & Mela. Hinc diverſus eſt Germanorum tractus, qui ab Iſala, Rheni oſtio, ad Albim uſque ſedes coluêre, ut docui, quorum regionem (*a*) tertiam Germaniam facio. Porrò Germanis in univerſum ab auctoribus corporum moles & firmitas, mortiſque contemptio tribuitur, uti Agrippa apud Joſephum Judaïcæ captivitatis libr. 2. ediſſerit; & teſtantur idem Hegeſippus, & in Celtico Appianus (*b*) ob ſpem reſurrectionis animorum, quod eleganter Lucanus expreſſit ibi,

——— Populi, quos deſpicit Arctos
Felices errore ſuo, quis ille timorum
Maximus haud urget lethi metus; inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis, & ignavum eſt reditura parcere vitæ.

(*c*) Teutones & Tuiſcones eoſdem eſſe voluerunt, ſive à Tuiſcone Deo, terrâ edito, gentis conditore, ſeu potius à (*d*) Teutate, quem Mercuriũ exponunt, qui magnâ religione & humanis

(a) Germania tertia. (b) Germani reſurrectionem crediderunt. (c) Teutoni. (d) Teutates.

nis hoſtiis apud Germanos colebatur, ut præter Lactantium Lucanus fidem facit illo verſu:

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrensque feris altaribus Heſus.

(*a*) Tuiſconem verò Telluris filium veteres credidêre, quôd omnem ætatum memoriam ejus Antiquitas fugerit, ejuſque ſedem fuiſſe ad Rhenum apud Coloniam Agrippinam affirmant, municipio memoriam ejus retinente, quod Tuitium vocant, Rhegino Duciam, in cujus (*b*) codicibus malè Duriam ſcriptum invenias. Jam verò ut Germaniæ populos, quibus nominibus Romani Græcique vocârint, quibus item hodiernâ nomenclatione nuncupentur, explicem, diverſiùs paulò à recentiorum opinione eos in claſſes digeram, inter quos Viſtevonibus attributos invenio Sicambros, Batavos, Mattiacos, Uſipios, Tencteros, Tubantes, Friſios, Bructeros, Chamavos, Angrivarios & Ubios. Iſtævonum nationes ſunt Cimbri, Chauci, Teutoni ſive Germani, Vandali, Rugii: Inter Hermiones recenſentur Suevi, Hermunduri, Chatti, Cheruſci. Ordiar autem à Viſtevonum Sicambris. (*c*) Sicambri, ut vulgati typis codices præferunt, in manuſcriptis, Cæſare & Oroſio, Sugambri ſcribuntur, teſte Fulvio Urſino, inexhauſtæ lectionis viro; quam ſcripturam conſtabiliunt Ptolemæus

(a) Tuiſcon. (b) Rhegino emendatus. (c) Sicambri.

mæus & Plutarchus, qui συγάμβρους in Cæſaris vitâ, paululumque evarians Strabo συγάμβρους ſcribit, ut Dion συκάμβρους: quocunque tandem modo ſcribatur vocabulum, videntur illi nomen inveniſſe à ſagace curâ circumſpiciendi, indagandique conſilia finitimorum atque molimenta; id enim ſonat, **ſuch om her**/aut **ſich om her** / quo circumquaque luſtrandum aut circumſpiciendum monetur, ſive illud ſymbolum gentis duci uſurpatum fuerit, ſive à nativâ ac domeſticâ ejuſdem nationis ſolertiâ, quæ ad modum canum venaticorum cuncta odorari, & perveſtigare aſſueverat; certè reſident in Gelris & inferioris Cliviæ indigenis (quos veros eſſe Sicambros judico) priſcæ ſagacitatis ſcintillæ ac ſuperſtitis gloriæ reliquiæ. Hunibaldus, tanquam alto ex veterno experrectus, Sicambris nomen mutuatur à Cambrâ, Reginâ Belini, Britanniæ Regis, filiâ, aſtutiſſimâ fœminâ, Antenoris ex Marcomiro filii conjuge, cujus inſignis calliditas in proverbii ludicrum converſa fuerit, hominum digitis demonſtrata, illam indice deſignantium, **Sich Camber**/ hoc eſt, contemplare Cambram. Peucerus maritimos Cimbros vocabulo notari exiſtimavit, quod alibi dictum mihi eſt. Sicambros olim infra Ubios, quorum latiſſimè fines extendebantur, ad alteram Rheni ripam habitâſſe volunt, nomenque gentis conſervari ruinis urbis arciſque *Sigenburg* circa Teutoburgum, appella-

pellationemque iiſdem habere cœnobium *Sigemberg*, haud procul Coloniâ, figlinis, ni fallor, nobile, & *Sigem*, oppidum in Bergenſi Ducatu. Sed alas genti, nido majores, illi concinnant. Beroſus fictitius nominis originem deducit ad Gambrivium, ipſorum Regem, quum Gambrivii populus fuerit non multum diſcretus à Langobardis & Cheruſcis. Hos dedentes ſe Auguſtus Cæſ. in proximos Rheno agros traduxit, uti memorat Suetonius, quo nomen, Romanis formidabile, uti meminit Tacitus, obrueretur. Deditos autem conſilio atque aſtu potiùs Tiberii, quàm vi apertâ, ex ipſius ad Germanicum verbis apud Suetonium conſtat. Cur verò (a) formidabiles Romanis Sicambri fuerint, eò referunt quidam, quòd Centuriones, cogendis ſtipendiis miſſos, in cruces egerint; id quod de Friſiis apud Tacitum lectum eſt: atque hinc ab Horatio Sicambros feroces, & cæde gaudentes vocari putant, niſi hoc potiùs ad inſanum militiæ ardorem ac ſtudium referri placeat. Quanquam & ad hiſtoriam accommodari & iſtud poſſit, quæ tradit Appiani teſtimonio à quingentis Sicambris quinque equitatus Romani milia in fugam conjecta fuiſſe, obtritis ſupra ſeptuaginta. Cæſar, & ex eo Plutarchus Uſipetum nationi vicinæ iſtud adſcribunt, quos præter belli legem, induciis otioſè fultos, quum cæcidiſſet Cæſar, qui cladi ſuper-

(a) Sicambri Romanis formidabiles.

ſuperſtites remanſerant, à Sicambris recepti fuerint, moto propterea in hos bello, contabulato prius in ipſo Rheno ponte, quem apud Geldubam, oppidum Rheno imminens (quod Gelriæ nomen de ſe creâſſe putatur) conſtravisse prodidit Julius Florus. Sicambrorum legio, quæ ſub Romanis ſignis militavit ad Iſtrum, juxta veterem Budam oppidum de ſuo nomine condidiſſe legitur, ubi pagus, ab Hungaris vulgò *Schambry* dictus, memoriam gentis teſtante lapide, qui temporibus Mathiæ Corvini Regis effoſſus fuit, in hæc verba, ſi Lazio credimus:

LEGIO SICAMBRORUM HIC PRÆSIDIO COLLOCATA CIVITATEM ÆDIFICAVERE, QUAM EX SUO NOMINE SICAMBRIAM VOCAVERUNT.

quæ inſcriptio ſuſpecta mihi videtur, neque antiquitatem ſpirat. De Batavis & Mattlacis in prioribus dictum nobis eſt: neque Friſiorum fines indicti ſunt, inter quos, qui (*a*) Majores cenſentur, turpiter cum cæteris (*b*) Willichius intra Amiſiam collocat, & Viſurgin, ubi eſt Groningenſium ager & civitas. His enim utitur verbis. Quo quid potuit ab homine docto ineptius mendaciique manifeſtius dici? quum tractus ille ſit Embdani Comitatus, at Groninga infra Amiſiam Friſiis contermina ſit:

(a) Friſii majores. (b) Willichii error.

ſit : rurſus (*a*) Minores Friſios intra Viſurgin & Albim, quâ Bremenſium ditio patet, falſiſſimo errore deponit cum alterius erroris appendice, quando eoſdem etiam Buſacteros majores vult eſſe : hæc namque ejus ſunt verba, ne quis
» mendacio illum peti exiſtimet : Friſii, inquit,
» duplices ſunt, aut majores, aut minores. Illi
» forſan ſunt intra Amiſum & Viſurgin, ubi eſt
» Groningenſium ager & civitas ; Hi verò ſunt
» intra Viſurgin & Albim, ubi eſt Bremenſium
» tractus, qui eſſent & Bruſactori majores &c.
Vide quàm lepidè, quàm pulchrè, quàm denique ex fide, Geographo & hiſtorici inſignis declaratore dignâ, populos confundat. Sed animadverſionem meretur hominis inconſtantia, exactam regionum cognitionem ſibi uſurpantis, quando eodem in libro Chaucos minores Ptolemæi intra Amiſium & Viſurgin conſtituit, ubi ſunt, inquit, Friſii Groningenſes : majores intra Viſurgin & Albim. Quo loco clarè ſecum ipſe iterum diſcrepat, & Friſios Chaucoſque eoſdem facit propemodum, ſiquidem interamnates illos ſtatuit, inter Viſurgin Albimque incluſos. Sed tam apertè mendaci ego, (*b*) Pythagoræorum conſuetudinem imitatus, cenotaphium imaginariumque tumulum exſtruam, tanquam veritatis & cognitionis deſertori : illi etenim à ſapientiæ ſtudio, quod

(a) Friſii minores. (b) Pythagoræorum conſuetudo.

quod complexi fuerant, deficientibus, qui ad rationem vivendi privatam vitæ curſum reflexerant, id facere ſolebant, pro mortuis ejuſmodi habentes, ut ab Origene traditum eſt. (*a*) Uſipetes, qui Tacito & Martiali Uſipii, Ptolemæo tranſpoſitis ineptè literis Viſpii nominantur, Straboni etiam ὑσίπποι, ii ſunt, quicquid alii dicant, quos hodie Zutphenos appellamus, vocis veſtigia adhuc retinentes, temperato molliùs literæ, S, ſuſurro, & veluti manſuefacto per duplicem, Z. Imò ipſa vocis aſſonantia hæret in linguâ, à Sipeten progreſſa ad Sitpeten, in de Sitpen, poſteà mutatione tertiæ vocalis in quintam, adjectâ aſpiratâ nobis familiari, Sutphen & Zutphen. Hos (*b*) Plutarchus in Cæſare perperam ſcribit & appellat ἵππας, quum ὑσιπετὰς ibi ſcribendum ſit, vitioſè etiam apud (*c*) Appianum in Celtico ſcriptum invenias, οἱ Συπετῶν, pro Ουσιπετῶν. Rectè vicinos Friſiis eos judicat Marlianus, quando illorum fines latè patuerint, & non procul à mari, in quod Rhenus ſe exonerat, conſediſſe, à Suevis (*d*) qui Saxones nunc dicuntur) bellicoſiſſimâ maximaque natione bello preſſos, exagitatoſque, ut è Cæſare clarum fit, & agriculturâ prohibitos. Ex quo Peuceri, eoque prioris Altameri, inſignis videlicet rerum Germanicarum indagatoris, atque hujus veſtigiis

(a) Uſipetes. (b) Plutarchus correctus. (c) Appianus emendatus. (d) Suevi qui.

giis inſiſtentis Glareani (quibus omnibus rerum regionumque externarum inſcitia, & patriæ ſtudium, cui quo jure quáve injuriâ omnia aſſerere ſategerunt, animos ita occæcavit, ut veritatis lucem pervidere non potuerint) error facilè ſe prodit, qui eodem in ludo docti omnes tradunt, Uſipetes eam Franconum ditionem & Heſſorum tenuiſſe, quæ à Francofurto, celebri emporio, & Mœni cum Rheno confluentibus ad occidentem uſque dictam ſylvam (vulgò Weſterwalt) in quâ Naſſavia eſt, Lonumq. amnem extenditur, & Ringoïa nuncupatur. Quorum erroris particeps eſſe voluit Calvetus Hiſpanus. Quin & impotentiùs delirans Irenicus, ſedes illis inter Neccarum, Mœnum, Rhenumque conſtituit. Quid, quòd & Willichius in agro Francofurtiano & Confluentino locisque viciniscollocat Uſipios, in magnis erroris inſcitiæque tenebris implicatus, quum Tacitus diſertis verbis illos Rhenum accolere, alveo jam certum, & quem jam terminum eſſe ſufficiat, hodie Iſalam nuncupatum, refert? quæ verba eò ſpectant, quod ab initio foſſæ, quæ à Druſi nomine, cujus juſſu ducta fuit, Druſiana appellata eſt, duo juſta miliaria ad Uſipiorum uſque metropolim, nunc Sutphaniam, numerantur; quo toto ſpatio quia Rhenus perpetuo amne decurrit, neque ampliùs metus eſt aut periculum, ut veterem ſuum alveum, qui Arenacum delabitur, repe-

tat,

tat, propterea ille ſcriptor dicit eum fluvium eſſe, jam certum alveo. Quin & ubi Tacitus Friſios & Uſipios Caucorum provinciæ obtendi ait, clarè oſtendit, quem orbis poſitum tenuerint, nimirum Friſiis & Embdanis, qui Cauci ſunt, vicinum. Quòd ſi mari non longè ad Rheni propè exitum ſedes habuiſſe Uſipetes, ut & Tencteros, à Cæſare diſcere illis licuit, cujus verba haud obſcurè lecta in medium proferunt, quid in mari aquam quæritant? quid ad Mœnum ſedes illorum incertis veſtigiis indagant? Uſipetes namque cum Tencteris Cæſari plurimum negotii faceſſerunt, quos populos Plutarchus teſtimonio Cæſaris commentariorum (quos Ephemeridas nominat) Rhenum tranſgreſſos, præmiſſis legatis inducias pactos, ex inſidiis adortos fuiſſe Romanum equitatum, ad quinque millia numeroſum, ac in fugam compuliſſe, non auſum exſpectare illorum impreſſionem, qui ſoli octingenti fuerant, deinde iterum miſiſſe honoratiores legatos, deprecandi erroris cauſâ, non fallendi ſpecie, ſicuti Cæſar interpretabatur, eosque ab ipſo detentos in caſtris, ne quid ſuis indicii facerent, atque ita, dum illi otioſi feriatique, nihil etiam mali ſuſpicarentur, Cæſarem omnes ſuas copias in barbaros duxiſſe, ingentemque edidiſſe ſtragem, quum judicaret ſtultum eſſe fidem ſervare perfidis, qui contra pacta fœdera jus violâſſent. Quâ de re quum graviter barbari queſti

fuiſſent,

fuiſſent, (*a*) Cato(ut refert Caniſius) in ſenatu dixiſſe memoratur, quum ad decernendas ob victoriam ſupplicationes ſentẽtiæ inclinarent, Cæſarem dedendum eſſe barbaris, & violati fœderis religio illius ſupplicio expiaretur, auctorque diras capite lueret.

(*b*) Bructeri, Ptolemæo Buſactori dicti, Weſtphaliæ pars ſunt, & Monaſterienſis Epiſcopatus, per quorum ditionem decurriſſe Lupiam amnem diſertè teſtatur Strabo lib. ſeptimo. Unde conjecturâ augurari licet, illos prædictum flumen utrinque prætexuiſſe, Rorâ amne incluſos. Eoſdem Amiſiam fluvium attigiſſe veriſimile eſt; ſiquidem Strabo ſcripto prodidit, eos à Druſo navalibus præliis devictos: Druſum autem conſtat per Amiſiam claſſem invexiſſe, Apollinaris eorum fines ad Viſerin uſque ſive Viſurgin extendiſſe videtur, ibi,

Bructerus ulvoſa quem Viſeris abluit unda.

Ubi ſomniator, neſcio quis, qui ad libellum Taciti De populis & moribus Germaniæ commentariolo adjecto, aut commento potiùs, vetuſta German. populorum vocabula ſe explicaturum profitetur, Ulmoſa legit, & ulmigeros etiam vocatos Bructeros annotat. Claudianus hos Hercyniæ ſylvæ accolas facit eo verſu, *Venit accola ſylvæ Bructerus Hercyniæ.* Straboni

(a) Catonis ſententiæ. (b) Bructeri.

boni *βȣκτεϱοι* nominantur, omiſſa in codicibus Græcis. *ϱ*. litera. Æneas Pius latæ culpæ inprimis arceſſendus, qui è vocis viciniâ Bructeros conjicit eſſe Prutenos, longiſſimo terrarum tractu diſjunctos: quod ipſum & ſomniator ipſe ſecutus, factum hoc putat, quòd à Tencteris pulſi in Sarmatiam conceſſerint. Tacitus penitus exciſos à Chamavis & Angrivariis ſcribit, occupatis eorum agris, idque conniventibus aſſentientibuſque vicinis nationibus, invidia'ne opum atque exinde natæ ſuperbiæ odio, an prædæ magnitudine, id verò in incerto relinquit: imò objectos fuiſſe feris per Romanos conſumptoſque gladiatorum ſicis in ludis publicis, idem auctor non diſſimulat, uti interpretantur quidam, quando ex iis ſupra ſexaginta millia oblectationi oculiſque ſpectatorum cecidiſſe commemorat. Quanquam id referendum potiùs ad inteſtinam gentis diſſenſionem ac diſcordiam, & mutuam inde lanienam cædemque exiſtimârim. Neque tamen ita fuit deletum omne Bructerorum nomen, ut nullæ ſuperfuerint populi reliquiæ, quando tot poſteà ſeculis Claudianus (uti monui) &(*a*)Sidonius gentis meminerint. Nominis autem etymon à perpetuis paludibus obtinuiſſe videntur, quas Broucken vocamus, ut ſint Brouckers / hoc eſt, paludium accolæ. Bructeris adhærent (*b*) Tencteri, quos

 à Rhe-

(a) Sidonii locus. (b) Tencteri.

à Rheno, hoc eſt, Iſalâ, incipere & ſecundum Friſios habere ſedes uſque ad Amiſiam fluvium ex Ptolemæo diſcas. Florus Tencateros appellat, Plutarchus in Cæſare perperam πεντερίδας, Appianus adhuc pejus πεν χαρεῖς pro πεγκτήρους, Ptolemæus etiam πγγέρους nominat. Hîc iterum coarguitur erroris Willichius, dum Lani & Lupiæ amnium accolas eos facit: ſic ſolet vitioſo jacto fundamento cetera moles vitium quoque trahere. Sunt autem Tencteri (nec abludit vocabulum) qui hodie Drenteni audiunt: (*a*) ut Tubantes, illis confines, quos Tuentenos nominamus, quorum ditio à Gorâ oppido ad Dunculam, Benthemi Comitatus fluvium, extenditur. Præcelluiſſe equeſtris diſciplinæ arte Tencteros ſcribit Tacitus.

(*b*) Chamavi, aut, ut alii ſcribunt, Chamani, Friſiis, quos hæc ætas Sevenvvoudos appellat, vicini fuêre & contigui, quos vir eruditus & multijugæ in hiſtoriis lectionis Antonius Scoenhovius conjecturâ fuiſſe auguratur, qui nunc Campani acceſſione literæ vocantur, quorum urbs mutato Iſalæ curſu etiam ſedis poſitum mutavit, quæ quondam fuit Tranſiſalana (quâ in civitate adhuc cenſetur) nunc facta Ciſiſalana. Porrò qui Chamavi per quintam vocalem ſcribunt, vocis etymon referunt ad, *au*, quâ regio ſignificetur. Horum extat mentio apud Ammianum lib. 17. & Panegyriſten

(a) Tubantes. (b) Chamavi.

ſten his verbis : *Quid memorem Bructeros, quid Chamavos, quid Cheruſcos, Tubantes ? bellicum ſtrepunt nomina, & immanitas barbariæ in ipſis vocabulis adhibet horrorem.* Quo loco duplex irrepſit error, (*a*) in Chamaſos ſcribendo pro Chamavos, & Eruſcos pro Cheruſcos. Itaque fœdi erroris notandus eſt Willichius, qui intra Melibocum montem & Albin amnem eos collocat, ubi, inquit, ſunt nonnulli Miſeni.

(*b*) Cheruſcos, Hercyniæ populos, cum pleriſque Turingos annotat eſſe Peucerus. Irenicus habitatores Epiſcopatuum Halberſtatenſis, Hildeſheimenſis & Comitatus Stolbergenſis facit : alii Brunſvicenſes : nonnulli volunt eſſe tractum illum, qui à Sueviæ Bruxellâ Heydelbergam extenditur, atque ulterius etiam : quorum omnium errorem clarè detegunt atque denudant Ptolemæus, Albis accolas deſcribens, & Claudianus ibi,

Latiſque paludibus exit
Cimbrus, & ingentes Albim liquêre Cheruſci.

Tacitus adjungit eos lateri Caucorum, & rectè, ex quo ditionis eorum ſitus facilè innoteſcit : ſiquidem Dion hiſtoricus eos ultra Viſurgin habitâſſe teſtatur, quod ex Tacito etiam manifeſtum fit. Nam quum ſuperato Amiſiâ Germanicus Cæſar cum exercitu terras Bructerorum invaſiſſet ; occupato quicquid interjacebat terrarum, ad Viſurgin uſque caſtra extendit,

(a) Emendatus Panegyriſtæ locus. (b) Cheruſci.

dit, ut trajecto amne, qui Romanos à Cheruſcis dirimebat, hoſtes illos, ſed libertatis Germaniæ vindices, Arminio duce infeſtos, opportunè invaderet. Quare Willichius ineptè ad confluentes Salæ in Saxoniâ illos collocat. Propiùs ad verum colliniat, qui Luneburgenſes eos facit. Longè ampliſſimos eorum fuiſſe fines demonſtratu non fuerit difficile, quippe regionem, altrinſecus ſeptam infinitæ magnitudinis ſylvâ Semanâ ſive Baceni, quæ pro nativo muro objecta Suevos, hoc eſt, Saxones arcebat à mutuis injuriis incurſionibusque, ex Cæſaris commentariis conſtat. Regem habuêre (*a*) Arminium, Segimeri Principis filium, manu fortem, & ultra barbarum ingenio promptum (quod de eo teſtatur Paterculus) qui, ſecuritate nimià Vari Quinctilii ad occaſionem rei benè gerendæ uſus, tres Romanorum legiones cum totidem alis ſexque cohortibus ad internecionem cecîdit in ſaltu Teutoburgenſi, teſte Tacito, qui ſaltus Teutoburgo, nunc Duiſpurgo dicto, oppido, ad Roram amnem, flexuoſo Mæandro non imparem, ſito vicinus eſt, quod oppidum olim ad ipſam Rheni ripam, à quâ dimidiæ horæ ſpatio nunc abeſt adjectis alluvione fluvii agris, aſſedit. Unde colligi poteſt evidenter, Cheruſcos à Caucis ſupra Viſurgin habuiſſe initium, perque Monaſterienſem, Paderbornenſemque Præſulatus

(a) Arminius.

latus ad Rhenum Duiſpurgo tenus deſiiſſe, per longos terrarum anfractus. Horum finitimi erant à ſeptentrione Sicambri, verſus auſtrum cum Angrivariis Ubii.

(*a*) Angrivariis nominis occaſionem dediſſe videtur invadendi hoſtes ſtudium, quod ſonat **angrijpen:** quibus, bellicæ gloriæ laude claris, ſedes libentiùs attribuerim ad Angriam Weſtphalorum non procul à Luppiæ capite (cujus ſe Colonienſis Archiepiſcopatus Ducem præfert) quàm cum Willichio Magdeburgenſes fatear, veteriſque Marchiæ incolas, ſimile nominis veſtigium ſervante Angermundo, vetuſto ſcilicet oppido in Brandeburgenſis Marchionis ditione.

(*b*) Gambrivii tractum Hamburgenſem inſediſſe, nomenq. inclytæ urbi dediſſe putantur.

(*c*) Ubiorum civitas fuit ampla atque florens, ut eſt captus Germanorum (inquit Cæſar, elevans hoſtium opes & fortunas) qui fuêre paulò, quàm erant ejuſdem gentis & generis, humaniores, propterea quòd ad eos, Rhenum attingentes, crebri Mercatores ventitarent, quodque propter propinquitatem Gallicis eſſent moribus aſſuefacti, quos Suevi multis ſæpè bellis experti, cùm propter amplitudinem gravitatemque civitatis finibus expellere non potuiſſent, tamen vectigales ſibi fecerunt. Horum ſedes fuêre trans Rhenum in

(a). Angrivarii. (b) Gambrivii. (c) Ubii.

ditione Marchia, Clivenſis Principis propria: ſed à M. Agrippa in citeriorem ripam traductos ad victoris arbitrium ex Strabone conſtat, quo nomine miror (a) Volaterranum non puduiſſe Ubiis ſedes aſſignare in Marchiâ Badenſi, quæ ad Helvetios eſt. Veriſimile fit nominis veſtigium ſervari in pago, Coloniæ objecto, quem Tuyſch vulgus nominat, olim fortâſſe, Te Ubiſch/ & contractè Tubiſch atque inde Tuyſch / ubi nobile extat & vetuſtum cœnobium, olim præſidiarium munimentum, à Fl. Conſtantino conſtructum, & Divitenſe nuncupatum, quod fortaſſis ab Heriberto, Præſule Colonienſi, ad pios fuit uſus commutatum. Neque veri diſſimile videtur, nobilem illam primi ordinis ſacerdotio aram, à Tacito non ſemel memoratam, eo loco extitiſſe, apud quam Segimundus (qui perperam (b) Strabòni Semiguntus vocatur) Segeſtæ, Sicambrorum Principis, filius ſacerdos creatus fuerat, quem poſteà in defectione Germaniarum, duce Arminio, ad rebelles profugum, vittas abrupiſſe Tacitus ſcribit. Peucerus non rectè Ubios incolas Eiifaliæ exiſtimat, qui citeriores ſunt, quos alii meliùs Tarbellios Auſonii putant. (c) Caucos Germaniæ populum, Caycos Lucanus & Claudianus Poëtæ nominant, neque deſunt, qui Gauconas, Paphlagonum

(a) Volaterrani error. (b) Strabonis locus.
(c) Cauci.

num gentem vagam, & quæ in migrando monitoriam egiſſe fabulam legitur, cum his confundunt. Quem autem tractum tenuerint, prædicti Poëtæ & Tacitus manifeſtum faciunt. Lucanus etenim in primo Pharſaliæ illos Germanis conterminos facit, ibi:

Et vos, crinigeros bellis arcere Caycos
Oppoſiti, petitis Romam, Rhenique feroces
Deſeritis ripas.

quâ apoſtrophe Germanos ſeu Francos innuit, iſto nomine nondum notos, qui Caucis objecti erant, & à tergo Rheno includebantur. Claudianus utranque gentem ſimiliter conjunxit, in Eutropium ita ſcribens,

——— *Pacem implorantibus ultrò*
Germanis reſponſa dabat, legesque Caycis.

Jam verò Tacitus eos inter Germanos, nobiliſſimum populum, appellat, & à Friſiorum finibus incipere, partemque littoris occupare, & per immenſum terrarum ſpatium in Chattos uſque introrſum ſinuari ait, ac lateribus Tencterorum, Uſipiorum, Friſiorum, Angrivariorumque obtendi. Ex quo amplitudo illorum imperii ac ditionis dilucidè cognoſci poteſt, quæ res effecit, cur in majores minoresque à Plinio aliisque ſcriptoribus diſtracti legantur. (*a*) Caucos minores Amiſiæ amnis fuiſſe accolas, & primariam ditionis urbem nunc eſſe Embdam cenſeo, ſiquidem inter Amiſiam &

 Viſur-

(a) Cauci minores.

Viſurgin etiam Ptolemæus ſedes illis conſtituit, cujus verba ſunt, *καῦχοι οἱ μικρὸι μέχρι τοῦ οὐισούργιος ποταμοῦ, εἶτα καῦχοι οἱ μείζους μέχρι τοῦ ἄλβιος*, id eſt, Cauchi minores ad Viſurgin amnem extenduntur, at majores Cauchi ad Albim uſque; & apud Cauchos minores deductâ in Oceanum per Amiſiam claſſe millenariâ cum legionibus, ſolam triremem Germanici Imperatoris ex fœdo naufragio appuliſſe, ſervatamque fuiſſe refert Tacitus. (*a*) Caucis majoribus Bremam aſſigno, qui à Viſurgi Albim uſque ad Hamburgum ſedes tenuerunt. Nam qui Phabiranum Ptolemæo dictum oppidum, nunc Bremam, minores tenuiſſe, & ad Albim uſque fines ſuos extendiſſe ſcripto prodidit, quàm ille verè ſentiat, judicabunt locorum gnari, quando conſtet ex Tacito, Caucos in commilitium à Romanis aſcitos fuiſſe, & auxiliares contra Cheruſcos, quos Viſurgis amnis, qui Bremam prælabitur, ab infeſto Romanorum exercitu diſterminabat, utroſque interfluens. Cauſam errandi præbuiſſe illi receptum vulgò, & hactenus creditum Friſiæ orientalis nomen, ac titulum Comitibus Embdanis uſurpatum, vel monetâ, quam cudunt, teſte atque indice. Itaque dum nido majores pennas extendit (*b*) Peucerus, ac Friſiæ pomœria, quæ Amiſia fluvio concluduntur, longiùs, quàm rei veritas exigit, ad Viſurgin uſque prorogat,

(a) Cauci majores. (b) Peuceri error.

rogat, neceſſariò ille indaginis anguſtiis obſeptus, conterminæ nationi, ut finibus iſti adhæret, nomen ſequentis proximè populi impoſuit. Ita fit ferè, ut erroris leve momentum ſæpe improviſos altioribus induat errorum labyrinthis. Ælius Spartianus in Didii Juliani vitâ Caucos, Germaniæ populos, Albim fluvium accolentes, tumultuariis auxiliis repreſſos, quum in Belgium eruptionem feciſſent, à Juliano, Belgii procuratore, ſcribit, ubi Bremenſes cum finitimis intelligi volunt. Venio nunc ad (*a*) Cimbricam, è quâ Romano nomini tantopere formidabilis effuſa fuit procella, ut ejus memoria multis pòſt ſeculis aures animosque circumſonuerit; hi partim (*b*) Dani, quaſi abiegnis in ſylvis educti; partim (*c*) Holſati, velut ſylvarum incolæ; partim (*d*) Dietmarſi, ſeu Teutomarſi à devexiore ſoli uliginoſi naturâ nomen ſortiti fuêre, ubi poſteris ſeculis ab Henrico Aucupe Imp. inſtituta eſt limitanea præfectura, quâ cohiberetur, & excluderetur hoſtilis Danorum excurſus. Hos conſtat Scandinaviam, ſeu (*e*) Scandiam, inſulam ampliſſimam, alterum quaſi terrarum orbem habitam Plinii teſtimonio, tenuiſſe: quam fœdo errore deceptus Procopius Thulen (quæ Iſlandia à gelu hodie dicitur) exiſtimavit, populorum genitricem, & officinam nationum à Jornando,

(a) Cimbri. (b) Dani. (c) Holſati qui? (d) Dietmarſi. (e) Scandia inſula.

Gothorum Præſule, appellatam. Eam, voce leviter corruptâ, hodie *Sconen* nuncupant, diſtatque à Cimbricâ Cherſoneſo exigui freti intervallo, in immenſum verſus Arcton excurrens ad uſque mare pigrum immotumque, quod (*a*) Amaltheum veteres dixêre, quo claudi terrarum orbem creditur: ea inſula fœcundam gentium luxuriem in univerſum terrarum orbem effudit, in quâ nunc latè regnum obtinent Norvagi, & (*b*) Suiones Tacito dicti, nobis (*c*) Suedi, quam vocem in Plinio reponendam, pro Hilleviones ſcribendo Suiones, arbitror. Apud utramque gentem Solis occidentis fulgor cum ortu fermè continuat, uſqueadeò nitidus & clarus, ut, hebetatis ſiderum ignibus, ſolis caput, ceu nebulâ obſcuratum, conſpiciendum ſe præbeat.

(*d*) Vandalos à peregrinando dictos volunt, quaſi ambulones, à Wandelen/ quod eſt ambulare & ſpatia facere: quos ego potiùs à Daliis populis, unde exierunt colonias quæſituri, nuncupatos judico: extant namque hodie in parte Scandiæ, quæ Norvagia dicitur (Plinio (*e*) Nerigos appellata haud dubiè, modò integra ſit lectio) è regione Cimbricæ Cherſoneſi, Coperdalia regio, Oſterdal, Ubdal, Zuijderdal, Nydal, Foſdal, Sundal, Mondal, Ganzendalia, Holmdal, Socknadal, Caperdalia, & id genus

(a) Mare Amaltheum. (b) Suiones. (c) Suedi. (d) Vandali. (e) Nerigos.

genus plures cùm vici, tum oppidula, è quibus egreſſi, trajecto freto vix unum miliare lato, continentes terras inundârunt. Egregiâ quoque militiæ laude nobiles ibi ſunt (a) Dalcarlii, ſive Dalecaroli rectiùs, natio bellicoſa, & in quam aptè quadret, quod de Æacidarum gente extulit Heſiodus,

(b) *Prælia, quæ pluris ducit, quàm fercula menſæ.*

quibus ludus eſt nuda capita gladiorum ictibus exponere, quòd crania habeant ſpiſſiſſima duriſſimaque, quæ ſauciata injecto medicatì lardi tomo perſanant. Sunt, qui Windos & Henetos cum Vandalis confundunt. Cæterùm ut Germaniæ colophonem imponamus, demus illi ſuos (c) amnes clariores, quos in Oceanum emittit, hoc ordine à Plinio luculentè pertextos, lib. 4. cap. 14. *Guttalus, Viſtula, Suevus, Albis, Viſurgis, Amiſius, Rhenus, & Moſa.* Quem ordinem haud temere otioſeque poſitum exiſtimo à locuplete ſcriptore, nobiſque ſequendum. Itaque (d) Guttalum in quintâ Germaniæ parte, quæ verſus Baſtarnas extenditur, eum amnem ut eſſe credam, qui celebre illis locis emporium Anactorium ſeu Coningbergam, Montémve Regium (pluribus enim nominibus ditatur locus) præterlabens, Venedico ſinui, qui Curienſis à Curiorum regione vocatur, miſcetur, facilè adducor: ſiquidem

(a) Dalcarlii. (b) πολέμω κεχαρηότες ἤτε δαιτὶ.
(c) Amnes Germaniæ. (d) Guttalus.

poſtremâ nominis parte nihildum ſauciâ, ſed planè integrâ, (*a*) *Al* hodie nuncupatur: magno enim errore tenentur Celtes & Irenicus, qui confundunt Suevum cum Guttalo.

Sequitur (*b*) Viſtula ſive Iſtula, quem etiam Bilibaldus Vandalum nominat, Germaniæ terminus, quòd ultra eum Sarmatiam Europæam Ptolemæus collocet, Jornandes Scythiam, qui, Sarmaticis jugis decurrens, Cracoviam, Polonici Regni metropolim, alluit, auctuque fluminum vaſtus in trina ſe fundit oſtia; hinc (*c*) Gedanum (ea vox Heneto idiomate præſidium, Danis objectum, ſignat) nobiliſſimum emporium, Dantiſci nomine notius: inde Elbingam, Prutenici, Boruſſorum Reguli, Academiam: tertio Lochſtetum oppidum præterfluit, ſicque trifido agmine in Venedicum ſinum effunditur. Tertium locum tenet (*d*) Suevus, quem alii (*e*) Viadrum nominant, qui corruptâ deflectaque voce (*f*) Odera dicitur, quòd ex Oderbergo, monte cognomine, fontes trahat ad Marcomanniam, ſive Moraviam: qui, multorum amnium, acceſſione auctus, Francofordiam, Gymnaſio celebrem, præterlabitur: tandem poſtquam hinc Stetinum, Sidenorum ſedem, maritimum emporium, illinc Caminum urbem Epiſcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum elucta-

(a) Al fluvius. (b) Viſtula. (c) Gedanum quid. (d) Suevus. (e) Viadrus. (f) Odera.

luctatur. Nam qui Spream (qui inter nobiliores quoque amnes habetur, & Brandenburgum, inclytam Marchionum ſedem, prætermeans, apud Haveloburgum in Albin decurrit) Suevum eſſe autumant, erroris comperti ſunt, quorum è numero eſt (*a*) Bilibaldus, qui in Oceanum abire Spream juxta Sundam, maritimam urbem, ſcribit.

Quartum in locum venit (*b*) Albis, ampliſſimum Germaniæ flumen, quod Suevos à Cheruſcis (ita enim legendum cenſeo apud (*c*) Vibium Sequeſtrum pro Cerveciis) dividit: Vellejus Semnonum atque Hermundurorum fines præterfluere teſtatur. Dioni vocatur Ἀλβήϊος, quem è Vindelicis montibus decurrere ait, ſic enim (*d*) hujus ſcriptoris emendandus eſt locus, ubi vulgati codices habent, ῥεῖ δὲ ἐκ τῶν οὐανδαικῶν ὀρῶν, pro οὐινδελικῶν prono lapſu. Tacitus in Hermunduris Albin oriri flumen inclytum ſcribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas urbes claras præterlapſus tandem inter Caucos minores & Cimbros Oceano inſinuatur. Hic eſt, cujus in crepidine mulieris ſpecies, humanâ amplior, Druſum compellans, pergere ulterius vetuit, quod ex Dione & Tranquillo alibi relatum mihi memini.

(*e*) Viſurgis ſequitur, Varianâ clade nobilis, ut

(a) Bilibaldus errat. (b) Albis. (c) Vibii Sequeſtri locus emendatus. (d) Dion emendatus. (e) Viſurgis.

ut Paterculis ait, (*a*) malè à Dione *ὑσουργὸς* vocatus, quum verâ ſcripturâ eſſe debeat *ὐίσουργος* libro 55. in quo repertus error longè fœdior irrepſit in excuſos typis codices, *ἐρύγρου* ſcribentes pro *οὐισούργου*, ubi memorat Tiberium anteà quidem ad Viſurgin uſque progreſſum, pòſt Albi tenus perrexiſſe: græcè legitur, *μέχρι γε τοῦ ποταμοῦ πρότερον μὲν τοῦ ἐρύγρου.* Hunc (*b*) Ovidius Iturgum videtur appellâſſe eo verſu,

Decolor infectâ teſtis Iturgus aquâ.

Viſurgin ad Amiſiam decurrere (*c*) Strabonis interpres, erroris manifeſtus, ait, ut & Lupiam, quum longè ultra Amaſiam Bremenſem urbem prӕterlapſus, Veſerӕ nomine notior, in Oceanum deferatur: Lupia verò in Rhenum exoneretur; de quo errorem aliorum obiter per occaſionem non poſſum non detegere. (*d*)Lupia autem, hodie Lippia dictus, apud Aliſſonem, quam Weſaliam vocant, in Rheni alveum influit, in Paderbornӕ finibus ortus, inter quem & Amiſiam, cujus non procul inde fontes ſurgunt, tres Vari Quintilii legiones ab Arminio deletӕ fuêre, non longè à Teutoburgenſi ſaltu. Hunc (*e*) Vadianus turpi errore involutus Neccarum eſſe conjectat, qui propè Ladeburgum Rheno immergitur, veteribuſque (*f*) Nicer vocatur, neque conſtans ſibi, Stra-

(a) Dion correctus. (b) Ovidius. (c) Strab. interpretis error. (d) Lupia fluvius. (e) Vadiani error. (f) Nicer fluvius.

Strabonis teſtimonio Lupiam in Viſurgin devolvi ratus, Fuldam amnem eſſe arbitratur, interpretis vitio deceptus, qui locum ita pervertit. *Biſurgis & Lupias amnis in unum ad Amaſiam deferuntur* : ſed præſtat Græci codicis fidem in medium proferre, tametſi invitus id faciam., dum prolixitatis tædium vitare ſtudeo. *ἐπὶ πᾶσι δὲ* (videlicet *ἔθνη*, quod præceſſit) *τῷ Ἀμασίᾳ φέρονται βισοῦργίς τε καὶ λουπίας ποταμός*. Id eſt, ad has nationes decurrunt cum Amaſia Viſurgis & Lupia amnis, qui per Bructeros minores labitur, à Rheno circiter ſexcenta ſtadia diſtans. Jam verò & (*a*) Irenicus turpiſſimè omnium Lonam amnem facit Lupiam : tanta eſt illorum hominum vel cæcitas, vel inconſtantia. Sextus eſt (*b*) Amiſius, Straboni Amaſias dictus, qui paulûm infra Paderbornam, Weſtphaliæ urbem, caput fontéſve ſuos ducit, & in Septentrionalem oceanum exiens, apud Embdam, Caucorum minorum emporium, nomen illi ſuum mutuatur, *Eems* dictus.

(*c*) Rhenus ſeptimo loco eſt, qui è Lepontiis, ut Cæſar : ex Adula monte, ſummarum Alpium brachio quodam, vulgò *Etzel* dicto, ſicut Strabo & Ptolemæus voluerunt: è Rhetiâ ut Claudianus, oritur. De cujus fontibus Glareanus in commentariis ad Cæſarem, & Egidius

(a) Irenici error. (b) Amiſius fluvius. (c) Rhenus fluvius.

gidius Tſchudus exactiſſimè ſcripſerunt, ut ſupervacaneam ſim poſiturus operam, ſi lucis amplius requiram: cujus oſtia tria maxima falſus enumerat Bilibaldus, per quæ in Oceanum Germanicum ſe exoneret, nimirum Vahalim, Iſulam, nunc d'Jſſel / & Lecum, die Leck: ſed ejus impudentior eſt error, quàm ut exagitari ſeriò mereatur, quum alia illi dederim, veritatis certus.

Poſtremam lineam ducit (*a*) Moſa, qui è Vogeſi jugis, qui in Lotharii regno celeber mons eſt, oritur ſecundum Ammianum & Cæſarem: Marlianus in Lingonum finibus ortum ejus memorat. Hic demum Rheni, longè clarioris amnis, nomen obruit atque abolet, ſuoque nomine geminas undas in Britannicum Oceanum evolvit. Minoris famæ & extra numerum eſt (*b*) Vidrus, qui, Bructeros Friſioſque dividens, à fuſcæ undæ nigrore Aqua nigra vulgò vocitatur; cujus nomen hoc loco apponere viſum eſt, ne propter viciniam cum Viadro confuſus errorem in aliquorum mentibus pariat.

(a) Moſa. (b) Vidrus.

CAP. XXII.

De Celtis, quòd Germani fuerint, non autem Galli.

INGENS ac diuturna hactenus doctiſſimos homines è Germanis Gallisque pugna exercuit de Celtarum ancipiti nomine, quod & hæc,

hæc, & illa gentes ad ſe mordicus traxerunt ob rerum, quas geſſiſſe antiquitus leguntur, claritudinem, quas venditare ſibiq́ue arrogare otioſè cur magis ſtudeant, quàm ad earum laudem imitatione aſpirare, id verò quærendum etiam atque etiam ab ipſis eſt. Utcunque ſit, dubia ſcriptorum fides meo judicio Germaniæ luminibus plurimum hîc obſtruxit, gentiſq́ue ſplendorem obſcuravit, qui dum promiſcuè Gallorum, Celtarum, & Galatarum nomina confundunt, alienæ gloriæ falſam hæreditatem Gallis attribuerunt, Germanis ſuam derogârunt. Cujus erroris geminam mihi videor occaſionem obſervaſſe, cùm indiſtinctam populorum cognitionem, ſive ignorationem potiùs, tum antiquiorem in Gallicâ natione, quàm inter Germanos, ſcribentium copiam, quippe apud quos nupera admodum ac recens iſta laus eſſe cœperit. Nam Gallia poſtquam Francorum Regibus poſt Gothos in prædam ceſſit, atque illi ob cultum, fertilitatem regionis, & opes, peculio novo armis quæſito victricibus, plùs aliquantò curæ impenderunt, & ſtudia inter Eccleſiaſticos viros, in quibus Benedictini primas ferè partes tenuerunt, potiſſimè aluerunt: quæ res occaſionem dedit, ut gentis ſuæ laudes plenioribus buccis prædicare ſtuduerint, quaſi protelo & incitamento in ſeram poſteritatem extracto, (*a*) Celtas (ut

(a) Celtæ unde dicti.

(ut à nomine initium capiam) ab Herculis filio Celto appellationem traxiſſe ſcribit Parthenius, Eroticῶn auctor, quem è congreſſu ejus viri cum (*a*) Celtine puellâ, Britanni filiâ, partu editum, Celtis populis nomen creâſſe fabulatur. Appianus hiſtoricus à (*b*) Celto, Polyphemi filio, nominatam gentem putat, illorum opinioni ſuffragatus, qui è Polyphemo Siculo & Galatæâ conjuge natos ternos libros, Celtum, Illyrium, & Galatam, adultâ ætate è Siciliâ oram ſolviſſe, & à ſe ſubactis poſſeſſisque tribus regnis nominis originem dediſſe aſſerunt. Paulò diverſius commentum adfert Græcus Etymologici auctor, ſcribens, Herculem geſſiſſe morem Celtæ, Britanni filiæ, amore Herois inflammatæ, noctemque ab illo petenti, eumque in diſceſſu compreſſæ reliquiſſe arcum, ſui monumentum, additâ oraculi voce, quâ Regem fore (ſi maſcula proles fuiſſet edita) auguratus fuit, ſi arcum illum in cornua flexum tendere valeret, natumque ex eodem concubitu Celten patris augurium impleviſſe, gentique à ſe nomen indidiſſe. Idem auctor, ſui oblitus, regionem Celticam à Celte, Herculis ex Sterope Atlantis filiâ, genito dictum annotat. Sed iſtorum auctoritas poëticæ fabulæ quàm hiſtoriæ vicinior, quid momenti aut ponderis apud eruditorum animos habitura ſit, non video, quemadmodum & il-

(a) Celtine. (b) Celtus.

& illorum, qui mediæ Græciæ è latebris appellationis fontem revocant, quaſi (*a*) κέλητες Celtæ, hoc eſt, Galli dicti fuerint, quòd liberis equis, haud ſtratis, aut ad currum junctis vehi conſueviſſent, ac proinde omnium maximè equitatu valuerint, uti Bodino, homini inprimis docto, placere video, quum peditatus gloria penes iſtam gentem fuerit ſemper habita antiquior: quaſi Celtæ ab eâ voce κελητοὶ, & per ſyncopen κελτοὶ nuncupati fuerint. Strabo lib. Geog. quarto ambiguè ſcribit, Celtas appellatos διὰ τὴν ἐπιφάνειαν, quòd auctoritate valuerint, ſive quòd robuſta & viribus valens natio fuerit: Idem autem eſt gelten/ quod valere; quò ſpectat & pecuniæ etymon, quam Germanica lingua (*b*) Gelt nuncupat, quòd penes pecuniam (*c*), rerum reginam, valoris omnis momentum ſit & æſtimatio. Memini fuiſſe, qui tam Galatas, quàm Celtas ab eâ voce nominis fontes arceſſere debere contenderint, quòd utraque gens, pecuniæ avidior, vitam nundinaretur, & Carum more venalem haberent, denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimans, ut Taciti verbis dicam. Ita & Celtoſcythæ (ſic dicebatur communi nomine Cimbrorum agmen Plutarcho teſte) dicti videntur, velut pecuniæ jaculatores, quòd æra merentes pecuniam, quâ abundabant, ſine laude profunderent, qui Germanicæ

(a) κέλητες. (b) Gelt. (c) Pecuniæ vis.

nicæ militiæ quaſi hæreditariùs morbus permanſit. Hactenùs de vocabuli origine ſatis multa: nunc oſtendamus, Celtas pro Germanis accipi apud ſcriptores. Pauſanias in Phocicis confundit abſque diſcrimine cum Galatis Celtas, nunc hoc, nunc illo uſus vocabulo, ubi de Celtis pertexit hiſtoriam, qui Brennum, ducem ſtrenuum & in fallendis hoſtibus mirè induſtrium, in Græciam expeditionem moventem, ſecuti ſunt. Idem in Atticis, Galatas, qui in Græciam incurſionem fecerunt, ab extremâ Europæ maritimaque orâ profectos, linguâ patriâ dictos fuiſſe Celtas commemorat. Diodorus Siculus Galatas à Celtis hoc diſcrimine ſeparat, quòd hi à (*a*) Pyrenæis jugis mediterranea colant, illi ad Oceanum & ſaltus Hercynios ad Sarmatiam uſque extendantur (quod ego non de montibus qui Galliam ab Hiſpaniâ ſecludunt, intelligendum puto, ſed de (*b*) Pyrenæo monte inter Alpes, qui linguâ Helvetica hodie Brennerus vocitatur) utroque tamen nomine Germanos comprehendi, luce ipſa clarius eſt. Diligentiâ & fide aliquanto majore uſus Polybius Gallos ubique Galatas nominat, ut Germanos Celtas, quorum operâ uſum Hannibalem in obſidione urbis Tarentinæ refert libro octavo. Idem ſcriptor Lib. 2. Haſdrubalem, Hannibalis patrem, virum militiâ clarum, cujus diligentiâ res Carthaginienſium.

(*a*) Pyrenæi. (b) Pyrenæus mons.

ſium magnum incrementum acceperat, in exercitu ſuo Celtas habuiſſe memorat, è quorum ducibus unus noctu Haſdrubalem in tentorio aggreſſus ob privatas inimicitias, confecerit. Itaque latæ culpæ non immeritò arceſſi queat Livius, qui Gallos pertinaciter ubique appellat, quos Celtas Polybius, è quo pleraque omnia iſte deprompſit. Herodotus quum Danubium inter Celtas naſci ſcribit, diverſam à Gallis nationem, Germanicam nimirum, Celtas clare loquitur. Cimbros & teutonos, quos Marius delevit, Appianus Celtas nominat in Celtico. Dion Tencteros & Uſipetas Celticum genus vocat Lib. 38. his verbis, τέγκτηροί τε καὶ ὀυσιπέται κελτικὰ γένη. quod Cæſar, eâdem de re loquens, prior dixerat lib. 4. Uſipetæ Germani, & item Tencteri. Eôdem facit, quod ſubjicit Dion eos, à Gallis evocatos, Rhenum tranſiſſe: Græcè eſt, πρὸς τῶν γαλατῶν ἐπικληθέντες. quibus è verbis clarè patet utriusque gentis in nominibus diſcrimē. Rurſus idem Batavos Celtas appellat lib. 58. quibus mos erat armatis fluvios, quamvis citatos, tranare: quod de Batavis & Germanis confirmat Tacitus. Appianus bellorum Civilium lib. primo Cimbri, inquit, natio ſunt Celtica. Idem Bojos Celtis adnumerat, quos nemo inficiabitur, niſi emotâ ſit mente, puros putos eſſe Germanos, appellans eos nationem Celticam, cumprimis efferam & immanem. Polybius Erneſtum, Cel-

tarum

tarum regem, quando nominat, quis non peculiare gentis Germanicæ nomen agnoſcit? E quibus Germanis Celtas originem ducere Cæſar aſſerat, dictum eſt à me alibi. Heſychius quoque Grammaticus Celtas diverſam à Gallis gentem tradit, & quidem rectè. Quin & Suidas Celtas dici Germanos, Rheni accolas, è veterum ſcriptis haud dubiè, quorum teſtimonia & fragmenta ſine nomine ſæpiùs adducit, annotavit. Adhæc Euſtathius in Dionyſium commentariis diſcriminat à Galatis Celtas, ubi ait hos porrigi ſecundum Rheni ripam, *διήκειν δὲ λέγονται ἄχρι, καὶ τοῦ ῥήνου οἱ κελτοὶ, ἀπὸ δὲ αὐτῶν οἱ σύμπαντες Ευρωπαῖοι γαλάται, κελτοὶ ὑπὸ ἑλλήνων ἐκλήθησαν.* hoc eſt, Celtæ pertingere dicuntur Rheno tenus, aut ſecundum Rhenum extenduntur, à quibus cuncti Europæi Galli à Græcis Celtæ dicti fuere. Audiamus & Lucilium Tarthæum, Apollonii ſcholiaſten, quid ſentiat, is diſertè ſaltum Hercynium Celtis attribuit: eum verò ſaltum Germaniam ſibi propriam vendicare extra controverſiam eſt. Dion lib. 39. Celtas antiquitus nominatos fuiſſe ait, qui Rhenum utrinque accolerent. Quod ejus verba ſonant: *τίγε πάνυ ἀρχαῖον κελτοὶ, ἑκάτεροι οἱ ἐπ' ἀμφότερα τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες ὠνομάζοντο.* hoc eſt, Priſcis temporibus Celtæ dicebantur, qui Rheni fluminis ripam utrinque prætexebant, vel, accolebant. Simocatus in epiſtolis Rhenum Celticum flumen appellat:

lat: Nazianzenus, ejuſque fermè æqualis Julianus Apoſtata ſcribunt, Celtas ad explorandam thori conjugalis fidem liberos ſuos, recente partu editos, periclitari, Rhenoque immergere; creduli, ſpurios & adulterinos fœtus fluminis vortice rapi, legitimos innatare illæſosque exiſtere. Iſtud verò Germanos pro conſuetudine tenuiſſe, neque eſſe fabuloſum, ex Galeni teſtimonio clarè conſtat libro Salubrium primo, ubi diſertis verbis ſic loquitur: Germani infantem, modò natum & ab utero ,, calentem adhuc, ad amnem deportant, algen- ,, tique fluminis alveo tingunt, ceu ferrum can- ,, dens, tum ut periculum faciant de naturæ vi- ,, gore, tum ut corpus ipſum roborent durent- ,, que. Quem illorum ritum & Gregorius & Claudianus, pulcherrimeque Nonnus, Dionyſiacῶn auctor, expreſſerunt, ita ut dubium minimè ſit, quin iidem cum Germanis ſint Celtæ. Ad ſuperiorem controverſiam facit, quòd Plinius & Julius Florus Gallum fuiſſe ſcribunt ſervum publicum, qui Minturnis, Campaniæ oppido, cum imperio in carcerem immiſſus fuerat, ut C. Marium interficeret, quem Vellejus Paterculus Germanum vocat; eundem Val. Maximus Cimbrum appellat, quippe Cimbrico in bello captum. Ubi Arrianus in Alexandreïde de Celtis loquitur, quos proceris eſſe corporibus, magnoſque ſibi ſpiritus ſumere ſcribit, non alios, quàm Germanos deſignavit:

navit: à quorum legatis, amicitiam Alexandri ambientibus, diverſum ab opinione ſuâ reſponſum ille tulit. Nam cùm arbitraretur dicturos, quod famâ nominis illius fuiſſent exterriti, reſponderunt ſe, longo locorum intervallo ab ipſo diſſitos, in locis difficilibus metuiſſe, ne aliquando cælum in ipſos corrueret. (*a*) Celticam audaciam Ariſtoteles projectam illam, & cum vitæ contemptu conjunctam vocat, cujus origo è ſuperioribus liquet, nimirum mortis deſpicientiâ. Mirum eſt, quòd Ælianus in variæ hiſtoriæ libris tam ſtultam & vecordem huic genti audaciam adſcribit, ut plùs quàm belluinâ ſtoliditate præditos fuiſſe oportuerit, ſi à vero non exorbitavit: ſed ejus tam impudens eſt oratio, ut pudeat verba contrà facere. Quis enim adeò fungus & ſtipes fuerit, ut ingruentes marinos fluctus præpilatis haſtis nudiſque enſibus territare præſumat? aut quis non ruinæ labentis tecti ſubducere ſe malit conſervandæ vitæ cauſâ, cujus interitum animantia omnia fugiunt, quàm volens ſub eo mortem oppetat? Quis, niſi Corœbo ſtultior, nolit præſens incendium, modò pateat effugium, evadere, quàm miſerrimo necis genere flammis abſumi? Repertus tamen eſt, qui victuris chartis hæc mandaverit, qui tantæ vecordiæ fidem mortalibus approbare ſe poſſe putârit. Celticæ etiam vocabulo Germaniam intelli-

(a) Celtica audacia.

intelligere Plutarchum luce clarius eſt, quando in Mario τὴν κελτικὴν διὰ βάθος χώρας καὶ μέγεθος κατὰ τὴν μαιῶτιν ἐπιστρέφουσαν ἅπτεσθαι τῆς ποντικῆς σκυθίας commemorat. Dicam idem Latinè propter peregrinæ linguæ neſcios. Sunt, inquit, qui Celticam, ut eſt vaſta & ampla regio, ab extremo Oceano & plagâ Septentrioni ſubjecta, apud paludem Mæotidem, verſus Orientem reflectentem, Scythiam Ponticam attingere dictitant, gentemque Celtoſcythas vocari. Idem ſentiunt Herodotus & Diodorus Siculus. Trebellius Pollio hiſtoricus, in Claudii vitâ barbaros enumerans, qui ad vaſtandum Romani Imperii ſolum invitati fuerant, Celtas adſcribit, haud alios, quàm Germanos intelligens. Hæc fermè ſunt, quæ de Celtis, hoc eſt, Germanis opinionem meam confirmare videntur. Illud corollarii vice adjiciendum duxi, Lugdunum urbem à Stephano Ethnographo κελτογαλατία aſſignari, ut ſi communis Germanis & Gallis, aut in earum gentium collimitio ſit ſita.

CAP. XXIII.

De ſignificatione nominum & impoſitione, veteribus uſitatâ, tam gentium, quàm Principum & perſonarum.

CIMMERIÆ Cimbricæ've gentis (*a*) tenebras locum proverbio aperuiſſe mirandum non

(a) Cimmeriæ tenebræ proverbium.

[N]on eſt apud hos, qui caligantibus animi oculis lucem nunquam admiſerunt, aut eam comprehendere & intelligere curârunt, ſupinâ exoticarum linguarum negligentiâ atque contemptu inducti, cùm, ſi rem ad veritas amuſſim explorare ſtuduiſſent, oculatam gentem illam, ut & eorum poſteros & ἀπογόνυς eodem in cælo & aëre natos, Gothos, &(*a*)rerum arduarum cæleſtiumqne cognitione imbutam, didiciſſe potuerint: atque ita quidem, ut cæterorum populorum luminibus obſtruxiſſe ac caliginem quandam offudiſſe nationes illæ, quantumvis deſpectæ & barbariei maculâ famoſæ, meritò exiſtimari queant, non in diſciplinis modò gravioribus, verùm etiam eâ in ſcientiâ, quæ divinum maximè cultum ſpectat & tradit, ex re (*b*) Theologia vocitata, ſi Jornando accedimus. Sapientiæ certè prudentiæque non vanum: ſed penè ſingulare documentum dedêre circa(*c*)nominum impoſitionem; quà de re dicturus, pauca de ritu & ratione nomenclationum delibanda priùs putavi. Græci ſpecioſa videntur adamâſſe nomina, quorum interpretatio cum fatorum eventis concinere videtur, quanquam à naturâ unumquodque vero rectoque nomine inſignitum eſſe Platonicus Cratylus contendat: ita

(*a*) Aga-

(a) Cimmerii & Gothi rerum arduarum periti. (b) Cimmerii & Gothi Theologiæ periti. (c) Nominum impoſitio qualis.

(*a*) Agamemnonem à longinquâ morâ vocatum, quâ in expeditione ad Trojam hærens conſedit ac propè conſenuit, id enim ſonat ἄγαν μέμνειν: ita (*b*) Priamum ab emendo, quod eſt πρίασθαι, tum quia puer venundatus fuerit, tum quòd exactè ad ſacoma appenſo auro filii Hectoris corpus licitatus ab Achille redemerit: ſic hunc ipſum (*c*) Achillem dictum, quòd medullis ferarum & carnibus ab infantiâ citra ſolidioris cibi & cerealis eſum enutritus à Chirone Centauro, eodemque pædagogo fuerit, velut ἄνευ χιλοῦ. At Romani non niſi ominato peractis litatiſque ſacris creâſſe nomina videntur, quaſi requiſito numinum aſſenſu. (*d*) Itali paganiſmum ſpirant etiamnum, & in nominibus reducunt, è mediâ ſcenâ, & portentoſis fabulis Polyxenas, Dianas, Hectoras invehendo. (*e*) Noſtrates aut defunctorum parentum, & avita cognataque nomina natis primum liberis quodam metempſychoſis Pythagoricæ, aut regenerationis potiùs argumento indunt, aut à die ſolenni, & Divi alicujus memoriæ ſacrato nomen mutuantur, aut amicorum gratiæ votiſque locum dant. Verùm priſci, cùm Hebræi, tum barbari, aborigines noſtri, nō ſupervacaneo nominum honori vacârunt, ſed auſpicata, minimeque otioſum

(a) Agamemnonis etymon. (b) Priamus unde dictus. (c) Achillis etymon. (d) Italorum appellationes. (e) Nominum impoſitio nobis uſitata.

præclararum virtutum teſtimonium, ad quas ſe conformarent, exhibitura memoriæ, aut à fortunis, quibus naſcerentur, aut aliis inſignibus exornata nomina impoſuerunt, quæ haud temere (*a*) in aliam linguam transfundi poſſe, ſervatâ eâdem vi & efficaciâ, putavit divinus ille Jamblichus in eo libro, cui Theologiæ Phœnicum titulum fecit, propterea quòd magna (*b*) emphaſis, ſuccincta brevitas, ambiguitatis minùs in barbaris inſit nominibus. Cujus verba, quia nuſquam in lucem (*c*) auctor ille exiit, operæ pretium duxi adſcribere. *οὐ δὲ γὰρ πάντως τὴν αὐτὴν διασώσει διάνοιαν μεθερμηνευόμενα τὰ ὀνόματα, ἔπειτα κ᾽ ἂν εἰ οἷόντε αὐτὰ μεθερμηνεύειν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν οὐκ ἔτι φυλάττει τὴν αὐτὴν, ἔχει δὲ καὶ τὰ βάρβαρα ὀνόματα πολλὴν μὲν ἔμφασιν, πολλὴν δὲ συντομίαν, ἀμφιβολίας τε ἐλάττονος μετέσχηκε, καὶ ποικιλίας.* Quod ipſum & Origenes libro adverſus Celſum quinto ſenſit. Hinc eſt, quòd Chalcidenſis ille philoſophus, poſtquam ſuis hominibus, nimirum Græcis, *τὴν ἄστατον εὑρεσιλογίαν*, hoc eſt, deſultoriam in fingendis vocibus levitatem tribuit, barbaris conſtantiam ſtabilitatemque animorum aſſignat. Sed omiſſis iſtis, ad nominum explicationes accingor, ab alio, neſcio quo, ſed infeliciter (niſi mea me fallit philautia) tentatas.

(a) Barbara nomina difficulter in aliam linguam tranſfundi. (b) Barbara nomina efficacia. (c) Jamblichus.

tas. Quam operam ubi hiſtoriarum amantibus, & præſertim peregrinis nationibus, linguarum ignaris, commodavero, tantùm abeſt, ut invidiam mihi deprecandam exiſtimem, ut etiam à lubentibus pleriſque & gratis ingens operæ pretium expectaturus ſim, quando & multorum caligantes oculos reſignabo, ut accenſo lumine (*a*) nominum rationes, velut in aliam coloniam deductorum, obſcuras anteà, pervideant rectiùs atque intelligant; deinde ut ſcriptorum inſuper errores, quos linguæ ignorantia in altiſſimum cœnum demerſit, vindicent, & ad præſcriptam normam, ceu coticulam, exactiùs explorent. Ut igitur à Cattis auſpicer, ſuo quaſi jure id poſtulat patria, quo patrum majorumque nominibus litet; qui quòd ſedes, quas incolimus, nobis reliquerunt, labore & ſanguine partas, & induſtriâ conſervârunt, digniſſimi propterea ſunt, qui primorem locum obtineant. (*b*) Catti, quos noſtra, & prior ætas Heſſos vocavit, commune cum felibus, cattiſque nomen ſumpſiſſe videntur à ferocitate, quâ in hoſtem inſultabant. Cui enim ignota ferocia & impetus animalis iſtius, domeſtici licet, in appetendo illius jugulum, qui anguſtiam adferendo illud premat? vel à doloſis inſidiis, quibus aſſilire in hoſtes ſoliti fuerint, uti tergis murium aſſultant feles.

 (*a*) Ejuſ-

(a) Appellationes nominum, benè intellectæ, quantum proſint. (b) Catti qui.

(a) Ejuſmodi namque genius fuiſſe gentis Cattorum bellicoſæ & ferocis videtur. Referri huc poteſt uſitatum apud Hueſdenos, quos à Bataviâ Moſa excludit, Hollandiæ tamen Comitatui conjunctos, vocabulum Heſſi pro catto, ſeu fele; qui, ſi quando domeſticum animans, muribus inimicum, ſignificare volunt, (b) heſſum nominant. Poſſunt & (c) præſtantes virtute viri hoc Cattorum nomine deſignati fuiſſe olim à veteribus, quòd tales etiamnum lingua Batava *Cattos* vocitet. Certè virtutem & gentis excellentiam non aliunde diſcas meliùs, quàm à Tacito, qui genti illi plus decoris & (d) diſciplinæ totius militaris attribuit, quàm cæteris omnibus Germanis, quippe qui diſpoſitis excubiis diem in quadrum redigere, noctu objecto vallo, & per teſſeras ſecuritati ſuæ conſulere, fortunæ caſus ancipites virtutem certam æſtimare nôrant: iidem etiam delectos duces præferre, obedientiam illis præſtare, ordines, in acie diſpoſitos, internôſſe è ſignorum ac ſymbolorum indiciis, rationes occaſioneſque invadendi hoſtis, aut cohibendi, velut injecto freno, impetus, qui fieri debuerat; adhæc ducis imperium, quàm exercitus voluntatem pluris fieri oportere percalluerant. Itaque aptiſſimo nomine populi

(a) Cattorum ingenium. (b) Heſſus pro catto. (c) Catti excellentes viri dicuntur. (d) Cattorum virtus bellica.

puli ingenium expreſſum fuit, ſive ferociam & impetuoſos aſſultus, ſive præſtantiam ſpecte[s]. (*a*) Hermunduris quoque congrua appellatio ceſſit ab antiquo genti, Cattis finitimæ & infeſtæ, qui dicti videntur quaſi inopes, ſed liberi; id namque ſonant dictiones, in unam conflatæ, Herm und bꝛy. O beatum hoc vocabulo populum, qui non pudendam ſibi aut probroſam egeſtatem nomine tenus dixit, modo (*b*) libertas) inæſtimabile bonum, illam leniret, ac propterea omni laude cumulandum præ vili illâ Cappadocum gente, quæ imperari maluit, quàm libertatem non precariam, ſed ultrò oblatam amplecti. (*c*) Belgarum appellationem ad nationis ferociam referendam autumo, ut ſint Belgæ quaſi *Velgæ*, hoc eſt, atroces & violenti: niſi mavis Belgas mutatione ſecundæ vocalis in primam dici velut *Balgas* à dimicandi, pugnandique ardore ac ſtudio, eſt enim Balgen conſerere manus, ac confligere. Eſt tamen, qui ſomniat dictos quaſi *Welgas*, hoc eſt, extraneos, cujus originis nec caput, nec pes mihi ſe aperit. (*d*) Burgundiones, quos ob proceritatem ſtaturæ ſeptipedes & gigantes vocat Sidonius, ex re nomen invenerunt, quòd per Burgos (quo(*e*) vocabulo cenſentur præſidiariorum caſtra, & poſita in

(a) Hermunduri unde dicti. (b) Libertas inæſtimabilis. (c) Belgæ unde appellati. (d) Burgundionum appellatio. (e) Burgus quid?

in limitibus habitacula militum) olim à Druſo & Tiberio, adoptivis Auguſti liberis, diſpoſiti fuerint, ſubactâ jam interiore Germaniâ, qui poſteà tractu temporum in validam gentem coäluêre, ut ſcribit Paulus Oroſius. (*a*) Langobardis, quaſi Longobarbis, ſummiſſam & prolixam, quam gerebant, barbam nomen dediſſe clarius eſt, quàm ut dubium vocari debeat, atteſtante & Paulo Diacono Deſiderii, Regis Langobardorum, Cancellario, qui ſic dictos ait ab intactæ ferro barbæ longitudine: ſunt, qui ſecures longas, quibus in bello uſi fuerint, & (*b*) albardæ etiamnum vocantur, nominis occaſionem præbuiſſe exiſtimant. Gallus ſcriptor, magnâ vir doctrinâ & eloquentiâ, riſum nuper nobis concitavit, qui Langones & Bardos, vicinos Galliæ populos, componere & in unum coägmentare conatus eſt, è quibus conflata ſit iſta nominis Chimæra: ſed iſtud imperitiæ linguæ condonandum eſt. Alius à longo tractu fertilium agrorum (quòd Germanicè tractus Boꝛd vocetur) nominis etymon parum veriſimiliter deducit. (*c*) Alani, quos Maſſagetas Dion facit, nomen mihi ſumpſiſſe videntur, quòd motoriam fabulam agerent, ſemper ulteriora loca appetendo, haud ſubſiſtendum ſibi uno in loco rati; ab Al an / quod in ore illis perpetuò erat,

(a) Langobardorum etymon. (b) Albarda quid?
(c) Alanorum etymon.

erat, pergendum eſſe monens. Julius Scaliger Alanum Scythicâ linguâ canem dici annotat, (*a*) unde genti nomen datum putat, fortaſſe quòd in vexillis militaribus, & inſignibus canem pictum prætuliſſe feratur. (*b*) Rugii, non à dorſo, quod magni nominis vir exiſtimat, nomen acceperunt, ſed vel ab hirſutie corporum nativâ, quam in ſylveſtribus hominibus ſpectare licet, vel ab hirtis ferarum pellibus, quibus amiciebantur; eſt autem Ruge idem, quod hirſutum. (*c*)Cheruſci à bellicâ ferociâ, quâ hoſtem Romanum duce Arminio avertere, ſedibuſque ſuis arcere glorioſo titulo jactabant, à Keer-uſz / quod eliminare atque propulſare ſignificat. (*d*) Sicambri vox providum, periculi ac ſolicitè diſcrimen circumſpectantem, ſignat à Sich om her/ vel à ſolicitâ indagine, à Souc om her/id eſt, luſtra circumquaque, quod etymon Græcæ ſcripturæ, quæ apud Appianum eſt, σύκαμβροι, magis convenit. Quàm autem verè judicet, qui illos etymi ratione Zee Cimbros / hoc eſt, maritimos Cimbros nuncupat, aliis æſtimandum relinquo. (*e*) Tubantes, non à tubâ Latinâ voce, ſed à (*f*) bandâ, quo vexillum ſignificatur, dici autumo, qua ſe invicem cohortabantur ad ſequenda ſigna militaria, à to band/

(a) Scaligeri opinio. (b) Rugii unde dicti. (c) Cheruſci unde nominati. (d) Sicambrorum etymon. (e) Tubantes unde appellati. (f) Banda quid.

hoc eſt, ad ſigna ſeu tænias, quarum pro ve-
xillis vetus fuit uſus. Ad hanc vocem etiam
(*a*) Brabantiæ nominis originem à Francis na-
tam refero, quòd eſſet veluti lata tænia faſciá-
ve, hoc eſt, bꝛad / vel, ut molliùs cadit nunc
ſermo, bꝛeed bandt / ut ditionis latitudo ſi-
gnetur: neque tamen abſurdum etymon eſt
à Bratuſbantio, Bellovacorum oppido, voca-
buli mole contractâ, ac conſidente per συνίζησιν
à Grammaticorum filiis dictam, & bꝛatuſ-
bant in bꝛabant contractâ. (*b*) Scoti, non à
tenebris, ſed à jaculandi peritia nomen adepti
ſunt. (*c*) Gothos, diverſorum populorum læ-
tam propaginem, è Scandiâ natales ſuos du-
centem, nomen ſumpſiſſe crediderim à cultus
divini ſtudio, quod ſignificat Got thienen
(uſi namque Zamolxi inſtitutore & legiſlatore
perhibentur) Dei autem præcipuus cultus in
puritate conſiſtit vitæ, cujus inſigne teſtimo-
nium ac præclarum acroama in hac gente re-
fert Salvianus, Maſſilienſis Epiſcopus, negans
licere inter Gothos eſſe ſcortatorem Gothum,
ſolis vero Romanis inter eos permitti eſſe im-
puris præjudicio nationis, ac nominis. Hos
à Vandalis cognominatos (*d*) Trolos ſcribit O-
lympiodorus, Thebis Ægyptiis oriundus, in-
certâ nominis appellatione; quam dum cu-
rioſus ſciſcitator à Gotho quopiam diſcere ſa-
tagit,

(a) Brabantia unde dicta. (b) Scoti unde dicti.
(c) Gothi unde. (d) Gothi cur Troli dicti.

tagit, vani hominis commentum non piguit illum literis prodere, qui cognominis rationem referebat ad ſummam annonæ caritatem, quâ Trullam (menſuræ exiguæ nomen eſt) frumenti aureo redimere à Vandalis Gothi fuerint coacti. At longè alia ac diverſa nomenclaturæ ratio extitit; ſiquidem Trolum Cimbrica lingua, Gothicæ affinis, imò non aliunde nata, cacodæmonem rubrum nuncupat, quod omnibus & lippis & tonſoribus illîc notum eſt. Extatque in hodiernum diem eâ in gente antiquiſſima primæque nobilitatis familia (*a*) Trolorum (è quâ Herlefus Trolus, Danicæ claſſis præfectus, comitate & eruditione clariſſimus, ſingulari me amore complexus illuc evocatum fuit, abhinc quadriennio morte indignâ in navali prælio contra Suiones abſumptus) qui pro clypei inſignibus oſtentant Troli, id eſt, dæmonis rubri rutili've truncum, capite extra clypeum in apice caſſidis ſupereminente: quod honoratæ militiæ inſigne accepiſſe putantur, dejecto atque obtruncato in acie Gothici nominis principe. Itaque (*b*) Troli vocitati fuêre Gothi, quòd truci vultu formidabiles dæmonum inſtar metum inferrent, nullo hoſtium ſuſtinente infernalem aſpectum, quod de Ariis refert Tacitus, qui tinctis fuligine corporibus atras noctes ad prælia deligere ſolebant, veluti ferales quædam umbræ. Argu-

(a) Trolorum familia. (b) Troli cur dicti Gothi.

tam oppido nimiſque Belgicam etymi rationem in hac voce commentus eſt amicus noſter, tanquam **trouloſ** / hoc eſt, fluxâ & afflictâ fide homines illa ætas nuncuparit; quod vitium in nullo non hoſte cauſari ſolemus. (*a*) Abotritis (quos utramque Albis ripam obſediſſe ædificiis, & Luneburgios pariter ac Megaloburgios exiſtimare me ſcripſi) quis, linguæ Germanicæ non imperitus, haud juſtum etymon ab antiquo inditum fuiſſe inficias iverit, quaſi **Avont rijterſ** dictis? Ea vox ſonat veſpertinos equites. Cujus namque aures non pepulit vetus atque uſitata, imò ubivis terrarum pervulgata gentis utriusque latrocinandi, viaſque inſidendi ratio, quâ nobilium (qui plerunque re ſunt contractiore, per luxum aleæ've naufragium comminutâ) miniſteria armata ſolent hoſpitibus & negotiatoribus, pagos ac diverſoria conſueta (quæ in locis inſolentibus nec multùm habitatis rariora ſunt) ad veſperum repetentibus, inſidiari ſub ſera crepuſcula, eoſque, ſi viribus ſuperent, exſpoliatos vacuoſque dimittere. (*b*) Tribocci, populus Alſatiam nunc incolens, quos depravatâ ſcripturâ Tribonos, mutato κ in ν, ſcribit Ptolemæus, videntur à gulæ ſtudio nomen per ludibrium traxiſſe, quaſi triventres aut tricorpores. Glareanus, famoſum cognomentum defugiens, à tribus fagis appellari putat, illud à (**Trey-bouchen**/ hoc

(a) Abotritorum etymon. (b) Triboccorum etymon.

hoc à **Treiſ-buchbaum** deducitur: judicium penes æquos judices eſto, utrum etymo concinat propiùs. (*a*) Friſiam à Phrygia genitali patria dictam ſunt qui ſcribunt, alii à gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen derivant. Abbas Spanheymus auctoritate Hunibaldi, teterrimi hiſtoricæ veritatis corruptoris, à Friſo Clodionis criniti, Francorum Regis, filio nomen accepiſſe fabulatur, quaſi non multis antè ſeculis Plinius ac Tacitus illo nomine eos noverint. Ego ad libertatem, cujus ſtudio ſemper flagrârunt, nominis fontes referendos exiſtimo. (*b*) Mattiaci (qui à maris Balthici cognomine inſulâ Zelandi nunc vocantur) à vulgatâ voce, quæ ſeculis omnibus illorum linguam obſedit, quaſi cum ipſis ſimul nata, **mat** & **mat ſa**/ vel ut nunc **maet**/ quæ contubernalem aut ſodalem ſociúmve ſonat, quæ in proverbii quoque ludicrum inter exteros verſa eſt, ubi Zelandum notare volunt. Sed omiſſis Nationum nominibus, venio ad (*c*) propria, quæ aut à geniturâ primâ imponuntur, aut ab eventu accedunt, aut delectu & ex arbitrio ſumuntur; id enim militiæ præſertim ſolenne eſt, ac familiare, ut ducibus militique ex uſitatis crebrò vocibus cognomen loco nominis indatur. Sic (*d*) Carauſius, ob militaris rei peritiam ex humillimo viliſſimoque loco evectus ad maris præfecturam à Dio-

(a) Friſii unde dicti. (b) Mattiaci unde nominati. (c) Nominum propriorum impoſitio. (d) Carauſius unde dictus.

à Diocletiano, ut Eutropius memorat, ab exinaniendis poculis cognomen ſumpſiſſe videtur, quod à ſcriptoribus pro vero nomine receptum fuit, à **Car auſſ**/ quo utuntur, qui exiccari depleriqúe poculum fundo tenus jubent. Sic (*a*) Haudovachrius, aut, ut quidam codices ſcribunt, Adovacrius, ſed mendoſi, nonnulli Odoacer, dux Saxonum maritimorum, qui bello navali Gallias infeſtavit, Sigiberto teſte, à mirificâ & ſingulari vigilantiâ nominis, à cognomento, aut uſitato ſymbolo accepti, originem videtur obtinuiſſe, quòd, vel Homerico Somnio teſte, ducem deceat, cui ſubditorum & Reipub. cura incumbat, pervigilem eſſe, neque ſolidam noctem ſomno dare. Nec aliud ſonat ſymbolica illa vox, **houd u wacher**/ quàm Serva te vigilantem. Eadem ratió eſt in (*b*) Combuti & Oriſtorio, quos Celtarum Regis Brenni duces commemorat in Phocicis Pauſanias. Eſt autem Combutis ferocis atque audacis viri appellatio, qui alios ad certamen provocet, à **Com-buten**/ quod ſignificat in propatulum exire. Ea verò provocantis vox eſt, quando aliquem, ut in arenam deſcendat, pedem extra limen efferre ad conferendum manus laceſſendo jubet. (*c*) Oriſtorius quoque dici videtur à **wor-is-ther**/ hoc eſt, ubinam ille eſt? quod ejus eſt, qui hoſtem

(a) Haudovachrius unde. (b) Combutis unde. (c) Oriſtorius unde.

ſtem quærit & inveſtigat, ubi ſit. Nominum propriorum terminationes variæ ſunt, inter quas (*a*) Rix apud Cæſarem, apud alios Ricus opulentiæ argumentum & potentiæ adfert, quomodo pecunioſum Geldricum dicimus; amnem piſcoſum Fiſchricum; terram frumenti feracem Kornricam. Hîc offert ſe primum auſpicatum illud nomen, quod (*b*) primus Hollandiæ Comes tulit & repræſentavit, ac rebus geſtis & virtutum ſplendore auguſtius fecit in novo regno, quod ut cum difficultate acquiritur, ita ægrè niſi per virtutes retinetur, majeſtatisque beneficio conſervatur. Quâ viâ etiam cognominis illi filius, poſterique ad cæleſtes aſpiraverunt honores: quòd veriſſimum vetus illud ſit proverbium,

Ἀνέρα δὲ τροίη θρηΐκιον ὄυ τι φορήσει. hoc eſt, *Threïcium non Troja virum produxerit unquam.* & *Imbelles columbos aquilæ non progenerant.* Eſt autem nomen illud (*c*) Theudericus, quo nobilis fuit inclytus ille Gothorum Rex, qui ut orbis amor cum Tito dici, ita & exemplum ac regula viris principibus eſſe ad imitandum poteſt, præclarum elogium à Procopio meritus, qui, cunctis Naturæ copiis circumfluens, quæ in Regem conveniunt, Gothos Italosque ſummâ prudentiâ moderatus eſt, juſtitiam religioſè coluit,

(a) Nomina in rix, & ricus. (b) Theudericus I. Hollandiæ Comes. (c) Theudericus, Gothorum rex, canon principum.

coluit, leges ſanctè obſervavit, à finitimis barbaris ditionem fortiter tutatus eſt, prudentiæ ac fortitudinis faſtigium inter primos tenuit. Nullâ magnopere injuriâ populum aut ipſe offendit, aut alium ſimile quid tentantem paſſus eſt: verbo tenus tyrannus, re ipſâ verus rex, nullo eorum, qui regio in honore unquam laudari meruerunt, inferior; quæ res effecit, ut certatim cùm Gothi, tum Itali eum incredibili amore complexi fuerint. Nomen iſtud, quantivis pretii, pluriſque faciendum, quàm Crœſi amplæ divitiæ, quàm omnes triumphorum laureæ, (*a*) virtutum copiis affluentem ac dotatum ſignificat, originemque habet à *Theude*, vocabulo Gothico ſeu Cimbrico, quod nos Theuchde/ vel corruptiùs à primo ortu deuchde nunc ſcribimus, idemque pleniùs, quàm barbari olim, ſcribendi rudes ac negligentes potiùs, quod ipſum ob moleſtam aureſque radentem aſpirationem molliùs in Theude converterunt cum Græcis Latini: quo nullum accommodatius, aut naturæ virtutis congruentius vocabulum excogitari potuit, deducto vocis etymo à Theuchdÿ/ quod eſt, oſtende te: Illud enim proprium (*b*) virtutis eſt ingenium, ut in occulto abſtruſa latêre, ac veluti incluſa nequeat, indigneturque, imò per difficilia, perque aſpera lucem ſuam

(a) Theudericus quid ſignificet. (b) Virtus & veritas latere non poſſunt.

ſuam mortalium oculis, ceu teſtibus, prodat ad modum veritatis, quam conſimili ratione Alethiam Græci dixêre, quòd abſcondi ita non poſſit, quin ſemper emicet, ac temporis ſucceſſu in apertum ſe proferat. Quæ geminæ ſorores id cum Sole, luminis auctore, commune habent, quòd, ut hic denſiſſimas etiam nubes perrumpit, & jubaris ſui præſentiam diſcuſſâ caligine oſtendit, ita illæ ſplendorem ſuum diffundant, nec interitu obrui, nec poſteritatis oblivione extingui patiantur. Originem patriæ vocis vero ſimiliorem facit Strabo ſcripturâ, ortui ſuo magis affini, quàm Procopius, Agathias, & Collectaneorum concinnator Suidas, qui omnes Theuderichus, θευδέριχος, ſcribunt, quum ille ſimpliciter (*a*) Deudorix, ſive, quod idem eſt, Deudoricus, δευδόριξ, quo nomine fuit Auguſti principatu filius Bætorigis, Sicambrorum Principis: peſſimè omnium media ætas Theodericus ſcripſit, quaſi Deum, qui Græcis θεὸς eſt, vox ipſa ſpiraret: propiùs aliquantò acceſſere ad verum etymon, qui (*b*) Diedericum, & rectiùs Thiethricum ſcripto nominârunt, quod factis glorioſis inclytum ſonat. (*c*)Bætorix apud StrabonemMelonis, Sicambrorũ ducis, filius à fructu & emolumento, quo ſubditos ſuos ornare, & ditare decet bonum & liberalem principem; Baet enim commodum & emolumentum ſonat: niſi quis con-

(a) Deudorix. (b) Diedericus. (c) Bætorix.

contendat in Bætuâ, quæ Bataviæ pars eſt, latifundiis locupletem fuiſſe. Neque verò diſpliceret, ſi pro Bætorige ſcribas (*a*) Bæorigem, quod nomen in Plutarchi Mario legitur, βοιώριξ, qui Cimbrorum rex fuit & ductor: à quo non abludit (*b*) Ambiorigis appellatio, quem in commentariis ſuis Cæſar Eburonum caput, ac regem appellat, vocis etymo non multùm abſono atque alieno ab Amptrick / quod ditionum & terrarum, quibus jus dicebat, locuples eſſet; ab ambactu, cujus uſus ſervatur in Ambacht / & contractè Ampt pro civitatis territorio: ſunt, qui Ambiorigis vocabulum in Emericum, ſeu potius Heimericum convertunt, ut ſignificet domiciliis & arcium habitaculis abundantem. Rectiùs illi quidem, quàm qui hoſpitum regem expoſuit Gallus, in peregrinâ ignotaque linguâ plus nimio curioſus. Somnii (*c*) namque vice mihi eſt, quòd rix pro rege exponit, auſus inſuper ineptiæ notam Germanis aſpergere, qui vocem hanc pro divite interpretentur citiùs, quàm pro rege, nimiùm animi ſecutus in idiomate ignoto; ubi de colorum judicio arbitrium ſibi ſumit oculis captus: quo fit, ut (*d*) Dumnorix pro rege dominantium exponere non vereatur, & (*e*) Orgetorix pro rege inſanorum, parum ipſe ſanus, qui Græcam vocem ὀργὴν pro furore & iracundiâ

(*a*) Bæorix. (*b*) Ambiorix. (*c*) Bodini ineptia. (*d*) Dumnorix. (*e*) Orgetorix.

diâ in Celtico ſeu Germanico nomine locum habere vult: quum priùs illud à **Dum** ſive **Dom** dicatur, quo principale antiſtitum templum ſignificatur, fortè quòd diverſorum ſacerdotiorum opimis proventibus afflueret: Poſterius verò locupletem, & locorum poſſeſſione divitem ſignificat ab **oꝛt** / commune locorum vocabulum: niſi quis malit vocem compoſitam ſignificare eum, qui abundet exercitu obſequente ac fido, quaſi **hoꝛ getrou rix**: Neque enim (*a*) Romani potuerunt ita commodè reddere vel pronunciando, vel ſcribendo vocabula Germanica, ſervata nativa prolatione, quin ſuo more adjicerent ſemper aliquid, aut detraherent: quo factum eſt, cur terminationes, juxta Latinarum vocum normam conformatæ, amiſſâ genuina ſpecie, obſcuritate involutæ ſint, neque intelligi ita facilè queant. Chytræus, vir præter eruditionem ſummam incomparabili judicii integritate præditus, Orgetorigem pro duce Henrico, ſeu Erico exponit, quaſi **Hertoge Erich.** (*b*) Gebericus, Gothorum rex, magnæ virtutis & nobilitatis, ſignat liberalem opum largitorem & munerum datorem. (*c*) Ermanaricus ex nobiliſſimâ Amalorum ſtirpe, qui bellicoſiſſimas quaſque in ſeptentrionali plagâ gentes ſubegiſſe, & ſuis legibus obſequentes feciſſe perhibetur, Alexandro

(a) Romani non potuerunt ſcribere Germanicas dictiones. (b) Gebericus. (c) Ermanaricus.

dro illi Magno jam tum comparatus, videtur per antitheſes dictus quaſi inops & opulentus, **erm and rich**: quòd ei quantumvis copioſæ facultates non ſufficerent, cùm propter aſſidua bella exhauſtæ, tum propter regiam verè munificentiam, quæ in cauſâ erat, cur ejus, ut Gratiarum, arculæ juxta Simonidem ſemper inanes ac vacuæ fuerint, quod ante meam ætatem in liberaliſſimo Principe D. Maximiliano Aug. cum laude obſervatum fuit, qui cum Ptolemæo Lago judicans, regalius eſſe ditare, quàm diteſcere, nunquam deſides apud ſe in arcis pecunias patiebatur; itaque ſummas & Imperatorias inter opes ſemper egebat. (*a*) Poteſt & Ermanarici vocabulo intelligi militaribus copiis (id namque ſonat **Hermans**) affluens atque inſtructus princeps. Quid enim vetat, quo minus (*b*) unum idemque nomen ad diverſas ſignificationes extendatur, quemadmodum Electra, quam Laodicen Homerus nominat, ſecundum aliquos à buxeo colore oris, ſuccino (quod electrum vocatur, Ambræ nomine nobis cognitum) non abſimili, ad aurum accedente, appellata fuit: ad dicterii notam aliis originem referentibus, quòd multo tempore ἄλεκτρος, hoc eſt, cælebs torique conjugalis exſors permanſiſſet per iratæ Clytemneſtræ injuriam, quæ collocare marito filiam diſtulit.

(*a*) Vede-

(a) Verbum unum diverſas ſignificationes habere poteſt. (b) Electra unde.

(*a*) Vedericus, ſive Videricus (lego enim utrunque) è Principe Amalorum, & antiquiſſimâ inter Gothos proſapiâ genitus, ſonat pecoris divitem, **vede** namque pecus eſt: quod nomen apud Jornandum (*b*) Withericus ſcribitur, neque alio ſenſu, quàm quòd ſpeciatim arietini gregis divitem notet, aries enim **wither** ſive **wider** dicitur. Hinc diverſus eſt (*c*) Fridericus, nomen optimo laudatiſſimoq. Principi congruentiſſimum, pacis amanti & εἰρηνοποιῷ, qui putatur eſſe Cæſaris (*d*) Eparedorix, & aliorum. (*e*) Viridorix; ineptè enim Neſtorem Grammaticum ſecutus Bebelius Fœdericum putat à fœdere iciendo dici, quum à **fride** / quæ vox pacem notat, deducatur. (*f*) Eutharicus, vel Uthericus utrâque apud Jornandum ſcripturâ invenitur; Vederici prædicti filius, cui, omnibus naturæ & formæ dotibus conſpicuo, & ex Hiſpaniis accito, filiam Amalaſuentam matrimonii pacto vinxit Theudericus, Gothorum rex, dictùs videtur ab amplo & copioſo patrimonio, quaſi ſupra modum locuples, & extra communem mortalium ſortem opulentus, ab **uther** ſive **euther** / quod extrà ſignificat: idem nomen Autaricum ſcribit Polybius. Licebit nominis ortum referre, ſi velis, ad divitias, in vaccarum armentis ſitas, à voce **uther** / quæ nunc contractè **wider**

(a) Vedericus. (b) Withericus. (c) Fridericus. (d) Eparedorix. (e) Viridorix. (f) Eutharicus.

wder & contractius wr dicitur, quâ boum fœminarum uber, à Græcis οὖθαρ conſimili planè vocabulo dictum, ſignificatur: quâ ratione à copioſâ ovilli gregis fœturâ (*a*) Ildericum nuncupatum crediderim propter ovium ubera, ilders vel elders vocitata. Fuit autem eo nomine Vandalorum Rex mitis ac clemens, ob mollitiem animi armis militiæque minùs idoneus, ut ex Procopio diſcas, unde & ob bonitatem à ſuis neglectus deſertuſque, ac perfidiâ & impietate Gilimeris in carcerem fuit conjectus. (*b*) Alaricus, Gothorum Rex, qui ab obſeſſo Ravennæ Honorio Imp. jus liberum Gallias Hiſpaniaſque occupandi obtinuit, & quo fraudulenter artibus Stiliconis perrupto Italiam univerſam cum Româ in prædam, cædem, & funera convertit, ſignificat omnium rerum copiis abundantem & παμπλούσιον. Hoc nomen poſtera ætas in (*c*) Udalricum, & per contractionem Ulricum vertit, quod ſupra omnes locupletem ſonat: à quo ſignificato nihil diſſidet (*d*) Abericus: Sic Comes quidam in (*e*) Reginonis annalibus appellatur, qui in vulgatis codicibus malè Albricus ſcribitur, ita nominatus prædives, aut ultra communem hominum conditionem pecunioſus ac locuples. (*f*) Segericus, nomen Gothici Regis, veriore

(a) Ildericus. (b) Alaricus. (c) Udalricus. (d) Abericus. (e) Reginonis codex emendatus. (f) Segericus.

veriore ſcripturâ quàm quæ Regericum appellat, ſignificat victoriis ornatum principem, qui Nicator Græcis, à Zege/id eſt, victoriâ: quid autem cum pluviâ, quæ regen eſt, nomini iſti commune fuerit? (*a*) Athalarico, Amalaſuentæ filio, Theuderici Gothici nepoti, qui immaturæ ætatis anno lubrico ſtupris, libidinibuſque perditus interiit, parentes nomẽ videntur indidiſſe, velut nobilitate diviti, ab, Athal ſeu Adel/ hoc eſt, nobilitas: in quam formulam redigendũ puto Athanaricum Marcellini pro Athalarico. Quem Procopius (*b*) Honoricum vocat (qui, Gizerici filius, & Vandalorum Imperii hæres, tyrannicè atque immani ſævitiâ per ignes, aliaque ſuppliciorum tormenta pios ad Arrianam ſectam compuliſſe legitur) alii Hunericum, nonnulli Heinricum, vel potiore ſcripturâ Heimricum dicendum, appellant, quaſi domiciliis divitem, aut laris & ſanguinis paterni magnâ progenie clarum: alioqui (*c*) Hunericus ſimpliciter gallinaceorum, ut (*d*) Gizericus anſerum copiis affluentem ſignificat: neque abſurdè ad canum ſtudium nomenclatura referatur fortâſſe, quòd venatu gaudens canibus abundaret. Qui vulgò (*e*) Henricus ſcribitur, aut Heinricus origine eſt, aut certè per ſynizeſin contractè, quaſi Havenricus, ab Have/ quaſi peculii dives; à Proco-

(a) Athalaricus. (b) Honoricus. (c) Hunericus. (d) Gizericus. (e) Henricus.

Procopio hiſtorico (*a*) Aniricus ſcribitur. Similiter (*b*) Ardaricus, quo nomine fuit rex Gepidarum clariſſimus, terrarum locupletem denotat, aut opilionum numero divitem. (*c*) Wenericus, vel rectiùs Venericus paluſtrium locorum divitem, quæ **Venen** linguâ Gothicâ dicuntur. (*d*) Ericus, multorum Regum ac Principum nomen; honoratum & honoribus illuſtrem ſignat, quî cum idem pollet (*e*) Arrigis, Langobardorum Regis, nomen. (*f*) Hilpericus è Francorum regibus auxilii potens; ab **hilpe**/ quod eſt ſubſidium. (*g*) Huldericus ſuffragiorum potens; eſt enim **hulden** idem, quod ſuffragio ornare. (*h*) Gundericus favoris ac popularis ſtudii potens. At (*i*) Malorix, quem Friſiorum regem Tacitus appellat (regis autem nomine inter barbaros ducem, ſeu militiæ ductorem deſignari ſcribit Procopius) eandem etymi rationem adfert ſecum, quam Malorichus, ab Ammiano dictus, molarum divitem notare videtur potiùs, quàm ſtultè divitem, quòd ex pneumaticarum molarum multitudine cùm ditionis, tum redituum annuorum magnitudo æſtimetur: atque iſtud quidem annuorum è (*k*) molis proventuum genus ab antiquo tenere videntur, & perpetuum feciſſe dynaſtæ ubique fere, qui municipiis & pagis

(a) Aniricus. (b) Ardaricus. (c) Wenericus. (d) Ericus (e) Arrigis. (f) Hilpericus (g) Huldericus. (h) Gundericus. (i) Malorix, (k) Molæ redituariæ.

pagis ſuis ſingulas pluréſve pro colonorum numero molas appoſuêre, unde non parvum conficitur peculium. Jam verò non exiguus eſt nominum numerus eorum, quæ in (*a*) *marus* aut *marius* deſinunt, cujus vocabuli prima origo in diſceptationem & controverſiam vocatur: nam ſunt, qui hujus notionem referunt ad mare ſive mayre / quo præfectus & præcipuus civitatis magiſtratus ſignificatur: alii etymi fontes arceſſunt à maren ſeu meren / quod eſt ampliare & augmentare: neque deſunt, qui huc *marum*, id eſt, equum advocant, quæ dictio parum ritè commutata eſt apud Pauſaniam in *marcam*, Britanni, ad priſcam Cimbricæ originis vocem propiùs accedentes, mare etiamnum vocant. Prioris etymi ratio magis videtur conſentanea dignitati & officio perſonarum, principalis fortunæ ſpéciem ex nominis lege oſtendentium; nam Vadomarius (quem (*b*) Valdomarium rectiùs ſcribendum judico apud Marcellinum) rex Germanorum, quo nomine fuit & poſtremus Norvagiæ Sueciæque rex, à Principe ſylvarum præf eurâ appellationem ſortitus videtur, quaſi Waldmayer. Neque aliter accipi poteſt (*c*) Fraomarius pro libero præfecto, & Barone, velut Freymayer / & (*d*) Britomarus apud Luc. Florum pro pacis arbitro,

 quem

(a) Nomina in marus unde. (b) Valdomarius. (c) Fraomarius. (d) Britomarus.

quem penes regia poteſtas erat imperandi neceſſitatem deponendorum armorum, quem Viridomarum Cæſar nuncupat, quum juſtiùs Fridomarus ſcribi debeat. (*a*) Gilimer ſeu Gilimerus ſummum videtur ſignificare magiſtratum, quem penes commeatus publici poteſtas eſt, qui aditum(*b*)permittere poteſt, diſceſſum annuere, viatores comitatu communitos adverſus vim & injuriam proſequi; id enim eſt **gileij**/ aut **geleij** pro commeatu publico. Hoc nomine fuit potentiſſimus Vandalorum rex, in Africâ per Beliſarium devictus, de quo memorabile illud refert Procopius Cæſarienſis, quòd arctiſſimè circumſeſſus tria popoſcerit, citharam ad deliniendum muſicis numeris (quorum erat peritiſſimus) animi mœrorem, ſpongiam pro ſiccandis lachrymis, & panem ad levandam famem. Poteſt etiam dictus videri quaſi jucundus & hilaris præfectus, cujus nominis principium in Britannico idiomate ſervatur, ex Gothico reliquum, **gilij** ſeu **gillij** pro delectabili: certè ingenium, nomini reſpondens, in eo reluxit, quòd quum in hoſtis conſpectum veniſſet captus, non diſſimulanter in cachinnum effuſus eſt, quaſi qui mortalium vicem riſu proſequendam, ac nullius penſi habendam putaret, alioqui Theudericum Gothum, cognomento Valamirum, nuncupatum legimus, quòd equâ valâ uteretur. Viſoma-

(a) Gilimerus. (b) **Gelmer**/ hodie.

ſomarus, & apud Jornandum (*a*) Wiſmarus, Vandalicæ gentis rex, qui Wiſmariæ, oppido maritimo, à ſe condito, coloniæ novæ nomen dedit, quid àliud quàm prudentem præfectum ſignat? quamvis alii gnarum equorum & ductandi equeſtres copias exponant. Chonodomarius apud Ammianum, &, quem truncatâ voce eundem eſſe reor, (*b*) Nodomarius, ferox præfectus, & veluti neceſſarius periculoſis temporibus dictator, ſecundum alios audacem equorum ſeſſorem, & in neceſſitate equitem notat. (*c*) Vithimirus, ſive Vithimarus cordatum præfectum ſonat à **withi/** id eſt, prudens & ingenioſus; quam vocem retinent adhuc Britanni. (*d*) Theudomarus omni virtutum genere exornatus præfectus, aut ſingulari virtute præditus. (*e*) Catumerus apud Tacitum Princeps Cattorum, quaſi primas, & reliquis inter Cattos anteſtans. In eandem claſſem veniunt & (*f*) Veromirus, Batavorum ſub Auguſti Cæſ. imperio regulus, aut dux, qui filiam ſuam, Rhamin nomine, collocârat in matrimonium filio Segimeri, Cheruſcorum ductoris, ut Strabo refert, apud quem loco βαττῶν (g) reponi emendarique debet βατίνων: videtur autem eâ voce ſignificari ſummus magiſtratus, portoriis (quæ **Dez**

(a) Wiſmarus. (b) Nodomarius. (c) Vithimirus. (d) Theudomarus. (e) Catumerus. (f) Veromirus. (g) Strabonis locus emendatus.

ren appellamus) præfectus : & (*a*) Marcomirus, Francorum primas, à *marca* & maȷre conflatis vocibus dictus, velut limitaneus præfectus & finium præſes. Hic eſt, qui juſſus fuiſſe proditur ſcilicet monitis oraculiſque deorum, novam ſedem capere atque conſidere, ubi Rhenus in mare ſeſe exoneraret, ancipitem animi regem facilè impellente anu fatidicâ, quæ incognita deorum effata interpretari credebatur poſſe, Alruna, quæ (ſi diis placet) dormienti viſum objecerat, quo triforme ſpectrum, trina aquilæ, leonis, & bufonis capita præferens, regem compellaverit, futurum aſſerens, ut ejus poſteritas obtritura fuerit, atque adeò confectura quoque triplicia illa, quæ videret, capitum faſtigia, Romanos deſignans per Aquilam, Gallos per Bufonem, & Belgas per Leonem. Libuit iſtud fabulamentum, Chimæræ triformi non abſimile, hoc loco interſerere, ut lectionis faſtidium atque ſatietas nonnihil levaretur. Sunt & alia, in (*b*) *mundus* exeuntia, quibus aut oris ſpecies, aut eloquentia appellationis auctor extitit, è quibus pauca enumerabo, inter quæ primùm occurrit (*c*) Segimundus apud Corn. Tacitum, Segeſtæ, Cheruſcorum ductoris, filius, quem Strabonis codex corruptus perperam Semiguntum nominat, hoc pacto
to

(a) Marcomirus. (b) Nomina in mundus deſinentia. (c) Segimundus.

to (*a*) emendandus libro ſeptimo *στεγιμοῦντος πε ὀστεγίσηνὸς* : de eodem enim ut uterque ſcriptor loquitur. Sed Græcus Strabo expreſſiùs ad vivum vocis Germanicæ etymon reddit, quod eſt, **munt**/ ſive ſonorè magis **mont**/ hoc eſt, os : ſignificat autem victorioſum os, aut victrice facundiâ inſtructum à **Sig** / vel **Sige**/ quæ dictio utraque victoriæ ſignificationem habet, unde poſteriora ſecula (*b*) Siġiſmundum eundem vocarunt ; eà ſiquidem ſcripturæ lege appellatur apud Jornandum rex Burgundionum, qui naturalem filiam Theuderici Gothorum Principis uxorem duxerat. (*c*) Thraſimundus rex apud Fulgentium inſanum & furioſi impetus os ſonat, quaſi nimium præceps, **to raſſ** / tametſi præter morem majorum ſuorum præmiis honoribusque, præclaris avocamentis, non ſuppliciis, ut illi, Chriſtianos ad fidem ejurandam deſerendamque invitaſſe eum ſcriptis prodiderit Procopius. (*d*) Hunimundus, ex Amalâ gente rex (quo nomine fuit & Suevorum rex, quem Theudemirus Gothus cæſo ejus exercitu cepit, nec multò pòſt libertati reſtitutum, ac loco filii adoptatum dimiſit) à mellitâ oris eloquentia nomen traxit, quaſi *μελίστομον* dicas, quomodo Sophoclem *μέλιτταν*, id eſt, apim dictum legimus à linguæ illecebroſâ ſuavitate ;

(a) Strabo emendatus. (b) Sigiſmundus. (c) Thraſimundus. (d) Hunimundus.

vitate; eſt autem **Huni** idem, quod mel, apum labor. (*a*) Varamundus (cujus vocis etymon adulterando obſcurant Galli, quando Pharamundum ſcribunt) os verax ſonat, ut communis habet opinio, aut dignum & majeſtatis plenum: imò verò & continentem linguæ, uti ego exiſtimo, à **Waren**/ quod eſt obſervare, & in officio continere. Quæ certè eſt ſumma planeque regia virtus, poſſe coërcere procax illud linguæ plectrum, atque ita cohibere, ne obſtantia dentium clauſtra laxet. Alioqui principum eſt cum Metello arcana ſilentio ſic tegere, ut ne interior quidem tunica illorum ſit conſcia: quam ob cauſam Minotaurus, inter militaria ſigna circumlatus, monebat conſilia ducum non minùs, occulta eſſe debere, quàm fuerit illius domicilium Labyrinthus: nec alio conſilio prudentiſſimus Regum Numa cum nymphâ, quam Tacitam indigitârat, in ſolitudine ſecretâ commercia agitâſſe Plutarchi teſtimonio creditur. Quem veriſimile eſt eundem ferè eſſe cum eò, quem Pharaſmanum Dion Nicæus in Hadriano nominat, ducem exercitùs Alanorum, Mediam irrumpentis. (*b*) Berimundus, & Beriſmundus, eâdemque ſignificatione Beremuthius apud Jornandum, Hunimundi nepos, ab urſino fortè rictu vocatus fuit; quòd ore eſſet laxiore & informi, vel ab iracundiæ argumento, quòd urſi (qui

ber

(a) Varamundus. (b) Berimundus.

der Germanis dicitur) in morem implacabilis, quoties ira exæſtuabat, frenderet. (*a*) Cunimundus, Gepidarum regis nomen, ſonat animoſi oris & ferocis hominem. Meminit (*b*) Agilmundi ſubreguli Marcellinus, quem ſuſpicari licet nomen adeptum ab incurvato in modum aquilæ oris rictu: potior tamen ſententia ſedet, natum illud ab aureo eloquio, ab *a* articulo, & **gildemund**/ planè cum Chryſoſtomo idem. Huc referenda eſt,& (*c*) Roſmunda Cunimundi, Langobardorum regis, filia, Alboini uxor, à roſeo purpureoque oris nitore appellata. Suggerunt ſe hîc neque memoriam ſui jacere aut obliterari patiuntur, quæ in (*d*) *bardus*, & molliore dialecto in *bertus* finiunt, in quibus nomenclaturæ origo arceſſenda venit à **bard**/ hoc eſt, barbâ; per hanc non modò virilem,quo mentum veſtitur, honorem; ſed ipſum quoque hominem totum accipiendo. Hinc (*e*) Langobardorum genti à promiſſâ barbæ ſylvâ, quâ horrorem hoſtibus; & ſui reverentiam immittere ſtuduêre, nomen fuiſſe ſuprà docui, ubi errorem detexi ejus,qui,Hippocentauri cujuſpiam ſpeciem abſurdam conflare, aut Horatiani monſtri ideam repræſentare conatus,Langonas & Bardos confudit. Idem vir, propter eruditionem ſingula-

(a) Cunimundus. (b) Agilmundus. (c) Roſmunda. (d) Nomina in bardus, vel bertus exeuntia. (e) Langobardi.

rem magni faciendus, Albardum ſtrenuum cantorem, aut poëtam tradere non dubitat, poſtquam ſemel inextricabili (*a*) errore irretitus explicare pedem nequit, Dagobardum heroïcum poëtam, Sigebardum victorem poëtam, Robardum rubeum poëtam; quæ ita frigida ſunt nugamenta, ut vel Neronianas thermas refrigerare poſſe videantur: in quo ut omittam ſcripturæ rationem extortam, quam pro ſuâ libidine effinxit, pleraque, vetuſtis in codicibus in *bertus* deſinentia, ipſe in *bardus* convertit, ut ad Bardos Gallos cuncta antiquitatis, quæ in nominibus eſt, ornamenta vindex revocaret. At quis ita malè feriatam aurem habet tandem, qui non æquior aliquantò ſit interpretationi eorum, qui (*b*) Albertum totum barbarum ac piloſum reddunt, quanquam illa mihi non ſatisfaciat, quippe qui genuinam Germanæ nationi vocem (*c*) Adelbertum eſſe putem, quæ per craſin in Albertum confluxerit, quâ nobilis & generoſa barba denotetur. Sic (*d*) Dagobertus is eſt, qui barbam habet, in mucronatum acumen pugionis inſtar deſinentem, qualis Chriſto ſervatori à Suida tribuitur, cujuſmodi virum σφηνοπώγωνα Græci vocant à cuneiformi barbâ. Poteſt & Dagobertus à probitate, aut ſtrenuitate, ſi barbam, utpote viri formam, ut à D. Paulo dictum eſt, pro

(a) Bodini error. (b) Albertus. (c) Adelbertus. (d) Dagobertus.

pro ipſo viro accipias, nominatus videri, ut ſit quaſi Deganbertus, à **degan**/ ſive, ut olim ſcribebant, **thehan**/ unde nobis **degelick** fluxit, quo vocabulo Franci in rhythmico carmine leguntur fuiſſe uſi, **Zÿ waſſane ſnelle/ So ſint thie thegen alle**/ hoc eſt, celeriter armis ſe induunt; atque ita ſe ſtrenuos cuncti præbent. (*a*) Sigebertus victricem barbam, ac proinde hominem victorioſum ſyllepticè deſignat. (*b*) Rotbertus Reginonis teſtimonio dicendus eſt, non autem Robertus à ruffâ barbâ; ut (*c*) Rubertus ab hiſpidâ barbâ nomen ſumpſit: & Gildebertus, aut, ut Annales nonnulli ſcribunt, (*d*) Childebertus à rutilo barbæ colore, velut *ξανθοπώγων*. (*e*) Egbertus à mucronatâ barbâ, vel in anguſtum deſinente: nam ſunt qui, *n*, literam interſerunt, ut ſit Engbertus, ab **eng**/ vel, **enge**/ quod anguſtum ſonat. (*f*) Theudibertus apud Procopium, Theuderici Gothici filius, homo (ut Agathias de eo ſcribit) *τολμητίας ἐς τὰ μάλιστα, καὶ περὰ τοῦ ἀναγκαίου τὸ φιλοκίνδυνον κεκτημένος*, hoc eſt, projectæ audaciæ & citra neceſſitatem periculorum amantior, appellationem à virtute meruit. Niſi quis cum Jornando Thuidebertus legat, quòd barbam, cincinnorum in morem implexam, gereret. Fuit autem eo-

Dd 5 dem

(a) Sigebertus. (b) Rotbertus. (c) Rubertus. (d) Childebertus. (e) Egbertus. (f) Theudibertus.

dem nomine Francorum rex, qui θευδέρτος à (*a*) Suida malè nominatur, quum θευδίβερτος illîc ſcribendum ſit. Eſt & (*b*) Fulbertus à gravi & plenâ barba, ut à lanuginoſâ & mollicellâ lanæ inſtar, quam **wol** vocamus, (*c*) Volbertus, per ſimplex, V; quomodo veteribus Venedi ſcribebantur, quos nunc Wendos; illis Vandali, quos nunc Wandalos & ſcribimus, & nominamus: nemo enim eſt, qui neſcit alienum Romanis fuiſſe geminati, W, uſum. Ab hoc ordine minimùm diſſentiunt, quæ ab ingenio & indolis ſpecimine induſtria vetuſtatis effinxit, quibus Germani (*d*) amantes nimium anhelæ illius literæ notæúe, H, quam aſpirantem appellant, plerunque adjiciunt, ita ut in *hardus* extremitas deſinere aurium judicio videatur; quod impoſuit nomenclatoribus nonnullis, qui robur & firmamentum quoddam illo ſignificari crediderunt. (*e*) Gottardus itaque non robur divinum, ſed bonam frugem & indolem ingenii denotat à **goet aert**/ id eſt, proba indoles. (*f*) Erardus indolem, honeſtatis avidam. (*g*) Gerardus ingenium vulturinum, & rapax à **geir**/ quo vocabulo vulturius intelligitur. (*h*) Leonardus leoninum animum. (*i*) Bernardus urſinum nomine tegit, urſipotentem

---

(a) Suidæ codex emendatus. (b) Fulbertus. (c) Volbertus. (d) Germani inpronunciando H amant. (e) Gottardus. (f) Erardus. (g) Gerardus. (h) Leonardus. (i) Bernardus.

tentem reddit Bodinus : (*a*) Eberardus verrinum. At (*b*) Ricardus eſt, qui animum excelſum, & ſpe divitem, ut (*c*) Gebhardus, qui liberalem gerit, & largiri paratum : & (*d*) Reinardus, qui integer eſt animi, doliqúe neſcius, pudico & incorrupto ingenio. Meinhardus, vel potiùs (*e*) Manhardus virilis animi firmitatem denotat. (*f*) Wolfardus lupinæ ſubdolæque mentis ſignificationem præ ſe fert, cum Lycophrone idem. Quanquam & ad lætarum fortunarum ſignificationem referri nomen iſtud poteſt, ſiquidem **Wolfaeren** eſt proſpero fortunæ curſu efferri : nam qui Wolfardum corruptè dici pro Hulfrado annotavit, extra ſe poſitum, mentiſque vix ſemunciam habuiſſe, quum id ſcriberet, puto. (*g*) Volcardus populi ſuſtentaculum, & robur ſonat, cum Demoſthene idem. (*h*) Revvardus quaſi pœnitens animus à **rewen**/ vel, ut nunc loquimur, **rouwen** / quod pœnitentiâ duci ſignificat. Obruenda nō ſunt oblivione quædam nomina, quæ à præſidii ope traxerunt appellationem apud majores, in quibus eſt (*i*) Achiulfus rex, Ermanrici pater, ex Amalâ familiâ, quem à præſidio bipennigerorum, quo ſtipatus incedebat, dictus videtur, ab **Ache**/quod Gothicâ linguâ bipennem aut ſecurim notat, & **hulff**/

(a) Eberardus. (b) Ricardus. (c) Gebhardus. (d) Reinardus. (e) Manhardus. (f) Wolfardus. (g) Volcardus. (h) Rewardus. (i) Achiulfus.

id eſt, auxilium. (*a*) Athaulfus ſive Athaulphus, quem præſens ætas Adolphum vocat, quo nomine dictus fuit Gothorum rex, Alarici, Romæ ſpoliatoris, conſanguineus, & cujus ſecutus exemplum, locuſtæ more depaſtus eſt Italiæ opes, qui Placidiam, Theodoſii Imp. filiam, in urbe captam, formâ & caſtitate primariam fœminam, matrimonio ſecum junxit, & cum Hiſpaniis Gallias recuperavit, qui Francos, Galliam infeſtantes, cum Burgundionibus nominis ſui terrore cohibuit, ut ſe finibus ſuis continerent; Is inquam nominis originem videtur habere ab ope, & auxilio nobilitatis, vel quòd jurisjurandi ſtabilitor eſſet & auxiliator, ab **ath** ſive **oht** / quod juramentum eſt, quòd ſacramento dicta ac confirmata nullo modo ſolvi pateretur, quin omni ope exequi illa ſatageret ſummâ jurisjurandi reverentiâ. Eſt, qui corruptum nomen autumat & exponit patrem auxiliarem, ut idem ſit, qui Jupiter, quem Cicero, Grammaticorum filios ſecutus, Juvantem patrem etymi ratione exponit, ab **hatto**/ priſcâ & Cattorum pueritiæ adhuc receptâ voce, quâ patrem ſignificant. (*b*) Arnulphus, Carolomanni filius, Francorum rex, ab aquilæ auxilio nomen habere putatur, ab **arn** / id eſt aquila: aliis Arnulphus velut Ernhulfus dictus videtur, qui virtuti & honeſtis artibus opem ferat, easque promoveat.

(a) Athaulfus. (b) Arnulphus.

veat. (*a*) Aſtulphus, &, quod nonnulli codices habent, Aiſtulphus ſignificat auxilii properum, qui, bello acer, haud nectit moras, aut tergiverſatur ad opitulandum ſuis, quaſi **haeſthulff**. (*b*) Agilulphus cum Aſtulpho idem fermè ſonare creditur, velut **eÿlhulff**/ eſt autem celeritatis ſignificatio in **eÿl**. (*c*) Vernulphus, nomen unius ex comitatu Athaulfi (de quo ante memini, qui Honorii ſororem Placidiam in uxorem duxerat) qui heri ſui percuſſor fuit, trajectis illi gladio ilibus, ob ludibrium, quo ſtaturam hujus humilem lædere Athaulfus conſueverat; vox autem ſonat veteranum auxiliatorem: **vernum** enim obſoletum dicunt Germani. (*d*) Radulphus, & juxta poſterius ſæculum Rodolphus, à præſentanei conſilii ope, quaſi **Rad-hulff** / aut qui conſilio juvat, velut **Raedhulff**; illud citum auxilium, hoc conſilii opem denotat. (*e*) Leutholphus, Ludulphus, vel (*f*) Ludolphus idem, qui Ἀλέξανδρος Græcis, ab ope, mortalibus præſtandâ vocatur. (*g*) Eadulphus Northumbrorum rex fuit: etymon juriſiurandi patronum, aut legitimi thori matrimoniique tutorem ſignificat ab **eÿd** / id eſt, juramentum, vel ab **ehe**/ conjugium: quòd ſi codicum impreſſorum fidem ſequamur, qui Eardul-

(a) Aſtulphus. (b) Agilulphus. (c) Vernulphus. (d) Radulphus. (e) Leutholphus. (f) Ludolphus. (g) Eadulphus.

Eardulphum ſcribunt, Antæum quempiam, Herculis antagoniſtam, ſomniare licebit, & interpretari, qui à matre tellure opem ſenſerit; aut activè, qui genitali ſolo (latè accipiendo eard / hoc eſt, terram pro patriâ) auxilium tulerit. Nomina in (*a*) *brandus* incenſorem, & impulſorem innuere videntur. (*b*) Hiltebrandus, quaſi fortium virorum & animoſorum juvenum incentivum, κέντωρ ἢ μᾶλλον ἐμπρηστὴς, ab helt / ſive hilt / quæ vox egregium factis & heroïcum virum ſonat, & brand / quo incendium & incenſor notatur. Non poſſum non refragari illius ſententiæ, qui ex hac voce facit heroëm & caput Brennorum. Poteſt origo nominis referri ad galeam bellatoriam, & cono ſive apice criſtisque inſtructam, quam τρυφάλειαν propriè nuncupat Homerus, Galli *morion*, priſcâ Cimbrorum linguâ Brenn / ut ſit galeatus heros: quam ſignificationem etiam (*c*) Anſbrandus præfert ab Anſe / de quo dictum eſt in Anſuariis, quod Langobardorum regis nomen fuit, quem vitioſè Ariſprandum Volaterranus ſcribit. Neq. diverſum ſonat (*d*) Luitbrandus, qui, ejuſdem gentis rex, ab Italicis ſcriptoribus Lintprandus perperam vocatur, velut galea & apex potiùs populi, qui ut auctoritate illis anteſtat, ita & armis eos, in fidem receptos, tutatur: Malim tamen inſtigatorem incen-

(a) Nomina in brandus exeuntia. (b) Hiltebrandus. (c) Anſbrandus. (d) Luitbrandus.

incenſoremque populi interpretari, cujus eloquentia, verbis ſonantibus & uberibus ſententiis redundans, boni oratoris officium præſtare, populum ad reſiſtendum injuriæ concitare, furentem velut injecto freno compeſcere poſſit. (*a*) Iſbrandum verò corruptâ, quid dico, imò contractâ potiùs nomenclaturâ ſcribi autumo ab **eÿſen bꝛenn**/ à ferreæ galeæ munimine, quaſi ferreum ſuorum defenſorem: niſi quis velit hoc vocabulo deſignari eum, qui impoſſibilia aggredi tentet, cujuſmodi is faciat, qui glaciem contendat accendere. Quia verò Brenni hîc fit mentio, operæ pretium fuerit ejus quoque etymon recludi, qui Delphici fani theſauros, ſacrilegio pollutus, diripuit, ut & alterius, qui Romam cum Semnonibus invaſit. Eſt igitur (*b*) Brennus purè puteque Germanica vox, Semnonum Germanorum ductoris, qui ſive nomine, ſive officio (habent enim caſtra talem) incendiarius fuerit dictus, parum id refert, dum fidem etymi approbem Strabonis teſtimonio: is diſertè ait, Brennum illum, qui Delphos incurſavit, (c) Prauſum πρᾳῦσον à nonnullis fuiſſe dictum; nôrunt autem omnes, qui Italiam à limine ſalutârant, *pruſar*, aut per primam conſonantem *bruſar* aliud non eſſe, quàm incendere, & flammis concremare: non poteſt ergo dubium eſſe, quin

(a) Iſbrandus. (b) Brennus. (c) Brennus aliàs Prauſus dictus.

quin Brennus, qui alio, ſed ejuſdem ſignificationis vocabulo Bruſus appellatus fuit, à **brennen**/ id eſt, ab incendendo nominis ortum traxerit. Huic cognominis memoratur apud Tacitum lib. xx. (*a*) Brenno Caninefas, inſigni natalium nobilitate clarus, & virtute (quam in hoſte audaciam Romani, invidiæ in exteris manifeſti, vocabant) per quem caſtella Romanorum direpta, & incendio corrupta fuêre. Nomina etiam quædam in (*b*) *Winus* deſinunt, quæ à vino appellationem habuiſſe ſtolidè ingenioſus ſomniat (*c*) Irenicus, quum à **Winnen**/id eſt, vincendo omnia dicantur. (*d*) Ortvvinus enim à redigendâ in ſuam poteſtatem ditione quâpiam, quæ **Oꝛt** vocatur. (*e*) Baldvvinus Comitis Flandrici nomen eſt, à citâ victoriâ: ſic ejus uxor (*f*) Ervvina ab honeſtatis & bonæ famæ acquiſitione dicta. (*g*) Volcvvinus apud Urſpergenſem à vincendis populis, idem, qui Nicolaus, & Nicodemus, & Democrates, non quòd vino oppleretur, ut ille ineptit. (*h*) Lutvvinus, regni Lotharii dux, idem eſt cum Volcvvino. Nonnihil hinc diſcrepat (*i*) Albuinus, quod nomen curioſitatis ſignificationem cum quâdam invidiâ continet, & in eum maximè convenit, qui rerum omnium ſatagit, qui nil rectè fieri putat, niſi cui ipſe-

(a) Brenno Caninefas. (b) Nomina in Winus. (c) Irenici error. (d) Ortwinus. (e) Baldwinus. (f) Erwina. (g) Volcwinus. (h) Lutwinus. (i) Albuinus.

ipſemet præfuerit, manúmve admoverit; ejuſmodi namque hominem non ſine convitii notâ Albewin vocitamus. (*a*) Conradus conſultæ audaciæ virum notat (qualem Thraſybulon Græci appellant, in quo fortitudinis ſenſus eſt, haud temeritatis) aut etiam conſilio pollentem. (*b*) Folradus apud regionem plenus conſilii, bonus conſultor, quem Eubulum illi dicunt. (*c*) Radbodus conſilii audacis ac præcipitis argumento nominatus videtur: ſuſpicio tamen eſt, nomen iſtud haud eſſe alienum, imò cognatum Maroboduo, quem Italiæ formidabilem Vellejus & Tacitus memorant Suevorum regem. Quem Cæſar (*d*) Arioviſtum appellat, videtur eſſe, quem *Ανηρόεστην* Polybius, uterque pravâ ſcribendi ratione uſus; hodie vulgari inter Germanos nomine (*e*) Erneſtus à gravitate ſeriâ dicitur, aut (*f*) Ereveſtus; ſic honeſtatis plenum famæque integræ virum vocant, fideique tenacem. (*g*) Arminius, ille Germaniæ liberator, & qui florentiſſimum Rom. imperium laceſſivit, bello invictus, manu fortis, natione magis, quàm ratione barbarus, & ultra barbarum ingenio promptus, quibus laudibus à Tacito & Paterculo celebratur, ab heroïco animo & exercitus rectore (id enim ſonat Hereman) Nominis auſpicium traxit:

(a) Conradus. (b) Folradus. (c) Radbodus. (d) Arioviſtus. (e) Erneſtus. (f) Ereveſtus. (g) Arminius.

traxit : ætas præſens (*a*) Hermanni vocem uſurpat, uſu magiſtro receptiore. (*b*) Theutobecus, quem, Cimbrorum regem, à Mario captum, & inter manubias inſigni ſpectaculo ductum Oroſius & Florus literis prodidêre, nomen à jactantiâ eminente, ſive à projecta oris audaciâ videtur habuiſſe; omiſſâ literâ, S. in capite vocis ab idiomatis ignaro Steutobecus, quaſi jactabundi oris, vel Stautebecus, audax ore. (*c*) Carolus & (*d*) Carolomannus à caritate, vocabulo Gothico, quod Cimbris adhuc in ore frequens eſt, ubi quem officioſè ſalutant. Sunt, qui ab Armenico fonte fluxiſſe autumant, quà in gente *Carol* potens dicitur & robuſtus, ut ſit idem, quod Andreas: ſunt, qui à Græca voce Charilaus deflexerunt, quæ gratificantem populo, & gratioſum ſignificat; ſed illi pereginæ linguæ opibus nimis ingenioſè ad deflorandam alterius gloriam abutuntur. (*e*) Lotharis, ſeu, ut nonnuſquam ſcriptum legiſſe memini, Leutharius, & apud Agathiam Leutharis, Francorum regis nomen, exiſtimatur populi dominum ſignificare, velut leut heer: alioqui conjunctè Louther purum putumque ſonat. (*f*) Gotefridus, quo nomine rex Danorum fuit, Bataviæ occupator, pace bonum, aut divinæ pacis munere

(a) Hermannus, (b) Theutobecus, (c) Carolus, (d) Carolomannus, (e) Lotharius, (f) Gotefridus.

nere inclytum ſignificat. (*a*) Mernerefridus, Toringorum princeps, qui Amalafridæ filiam auſpicato nominum conjugio in matrimonio habuit, pacis auctorem denotat; id enim eſt, **meerner des frides.** Reginfridus, ſive ad originem nominis proximius(*b*)Reinfridus (ut manuſcriptus (*c*) Reginonis chronicorum codex, quem Egmondana bibliotheca emendatiſſimum mihi utendum dedit, præfert) Francorum princeps, quem Carolus, Tudites ſeu Martellus cognomento, debellavit, quo jure quàve injuriâ, purum & integrum pacis amatorem ſonat. (*d*) Vitigis rex apud Procopium & Agathiam ab induſtriâ militari, & prudentiæ opinione nominatus eſt, quaſi **Withi/** id eſt, catus, quam vocem à Cimbris & Anglo-ſaxonibus Britannia retinuit. (*e*) Godelaibus, Abotritorum dux, à jucundæ vitæ blandimentis dictus videtur, niſi potiùs contendas à deſide & otioſâ vitâ, quod vulgari dicterio hominem, umbratili & delicatæ vitæ operatum, **goet leben** nuncupemus. (*f*) Gerbrechtus dicitur, quaſi hæreditario jure aliquid tenens, eſt enim **geerbt recht/** jus, hæreditate acquiſitum: ut mihi explodenda videatur Altameri expoſitio, qui totum illuſtrem & celebrem deſignari annotat à dictione **bricht/** quæ

(a) Mernerefridus. (b) Reinfridus. (c) Regin: codex emendatus. (d) Vitigis. (e) Godelaibus. (f) Gerbrechtus.

quæ in gemmis nitorem præcellentem & eximium notat: neque rurſus placet ejus opinio, qui voce iſtâ aviditatem faſtus, aut belli pompam exprimi contendit. (*a*) Leeuvigildus, Weſtgothorum rex, quem vitioſè Lemugildum ſcribit Blondus impreſſorum (ut ſuſpicari licet) incuriâ, fortitudinis argumentum nomine prodit, dictus velut leonum contubernalis. (*b*) Fredigernus à contrahendâ conciliandaque pace; (*c*) Wortigernus ab auctoritatis acquirendo ſplendore dicti videntur. (*d*) Arnoldus à tuendæ honeſtatis ac virtutis inſtituto, quaſi eerenhold/ id eſt, honeſtatis conſervator. (*e*) Theudibaldus, Theudiberti illius, qui, expeditione contra Juſtinianum maximis opibus ſuſceptâ, caſu arboris diffractæ vitam miſerè finiit, filius, qui patri adhuc immaturus ævi ſucceſſit, teſte Agathia, nominis ſui natales refert ad properam virtutis demonſtrationem, quam cum impoſitione illi ominati videntur, ut eſſet deuchdelic bald/ hoc eſt, properè (ut ita loquar) virtuoſus. (*f*) Cambaules, dux primæ expeditionis Celtarum in Thraciam, Pauſania referente, nomen videtur ſortitus ab inſigni, quod in caſſidis cono gerebat, quod noctuæ caput fuiſſe autumo, velut noctuæ criſta; criſtam enim hamb vocant,

(a) Leeuvigildus. (b) Fredigernus. (c) Wortigernus. (d) Arnoldus. (e) Theudibaldus. (f) Cambaules.

cant, **aul** noctuam. (*a*) Vergobretus apud Cæſarem ſummus magiſtratus, & præſes, quaſi **vergobreſt** / ſive **oberſt vergger** / id eſt, ſupremus executor, à **vergen** / quod eſt, exequi. (*b*) Pipinus, mirum, ni nomen & generis originem à Pipino, quem apud Thuſeos regnâſſe fabulatur Manethon, traxerit: etymon verò inveſtigare hactenus nequivi: ſi tamen fas eſt divinare, & ex actionibus viri nominis omen, in conjecturam vocatum, æſtimare ac metiri, auguror impoſitum illud ei, qui privatæ utilitatis ſtudio arderet, quique ad morem Aſpendii cithariſtæ ſibi intus caneret. Neque enim diverſo hinc ingenio præditi fuiſſe Pipini videntur: nam quum omnes prætorio præfecti (Majores domus Francorum natio appellabat, vocabulo hactenus Italis, & Hiſpanis jam inde uſitato) in regum Francorum aulâ eſſent, primus eo nomine, Sigiberti regis tutor, ita res ſuas auxit ac ſtabilivit, ut Grimoaldus filius herilem natum monaſterii ſeptis incluſerit, ſuamque ipſius prolem Auſtraſiis regem dederit: ſecundus quoque Anſegiſi F. Neuſtriæ principatum occupavit, regnumque invadens, Carolum Martellum hæredem principatus reliquit: Tertius quoque Hildericum regem, herum ſuum, ſolio regali exuit, uno in facto & ingrati, & perfidi hominis maculoſum nomen promeritus,

(a) Vergobretus. (b) Pipinus.

tus; qui, initis clandeſtinis cum improba & corruptelæ obnoxiâ procerùm turbâ, quos pecuniis ineſcârat, conſiliis deinde Pontificis (apud cujus aures, nimiùm credulas, herum, ut vecordem, & monſtro, quàm homini, propiorem ob Sybariticum luxum, traduxerat) aurâ ſecundâ innixus, & herum, in monachi habitum attonſum, aſceterii latebræ mancipavit, & ipſe, Regni auſpicio inunctus, cuncta principalis fortunæ inſignia aſſumpſit, & Imperii habenas arripuit, ignarus tum ſibi exemplo perfidiæ ſimili olim illuſum iri, juſtam ultricis Nemeſis vindictam in poſteris ſuis experturus, quando par illi gratia ab Hugone Capeto relata eſt. Itaque, ut ad rem revertar à diverticulo, Pipini nominis ſui etymo ad amuſſim reſponderunt, ſibi intus canentes juxta proverbium (id namque ſonat **pijp in**) & ex herilibus incommodis ſua privatim commoda compârârunt. (*a*) Radegaiſus, Gothorum rex immaniſſimus, innatæ feritatis portentum & oris ſpecie, & nomine præ ſe ferens, rubrum caprum deſignat, in quo hiſpidum corpus, & rubentium pilorum ſylva ingenitam ſævitiam prodidêre, & nominis occaſionem pepererunt. Huc uſque virilia Regum & primatum nomina etymis ſuis reddere ſtudui: nunc (*b*) fœminarum aliquot primæ nobilitatis ſubjiciam, ne ſexum illum offen-

(a) Radegaiſus. (b) Fœminea nomina.

offendere, & immerentem injuriâ oblivionis provocare ultro velle videar. Itaque ut illîc à Theuderico, normâ principum atque regulâ, initium duximus, ita & hîc ab ejus filiâ (*a*) Amalaſuentha, ſingulari exemplo & imagine reginarum, ordiri placuit: haud enim pati poſſum ejus virtutes obliterari ſilentio, quin eas Procopii verbis, in Latinam linguam commutatis, appendam: Hæc, inquit ille, juſtitiæ non indiligens, animum maſculum & fortem præ ſe tulit, dumque urbem rexit, Romanorum nemo ſanguine luit, aut pecuniis multatus eſt, neque paſſa fuit, Gothos, protervè civibus illudere paratos, quidquam attentare. Quin & filium Atalaricum conſimilem cum Romanorum primoribus victum, vitæque genus ſequi, literarium ludum frequentare, delectos è natu majoribus tres, quorum explorata erat, & perſpecta prudentia modeſtiaque, cum filio familiariter converſari voluit, tametſi ea res Gothis permoleſta acciderat, præoptantibus, illum barbaro ritu in ſubditos imperium exercere, quòd prava quædam libido vexandi miſeros homines illis inceſſerat. Hinc factum, quòd lachrymantem ob acceptum colaphum, quem mater delinquenti infregerat in cubiculo (vitium (*b*) eſt in Græcis, *κοιτῶ* pro *κοιτῶνι* habentibus) Gothi indignantes, mulieri probra ingeſſerint, quaſi extinctum illa filium

(a) Amalaſuentha. (b) Procopii locus caſtigatus.

filium cuperet, quò ſic nupta alii imperio potiretur. Eoque res proceſſit, ut coacto conſilio criminati fuerint, (*a*) non ſatis ex dignitate cùm regiâ, tum gentis puerum inſtitui, ingens eſſe diſſidium inter literas & fortitudinem: deinde ſenum diſciplinam plerunque animos demittere atque infringere: adhæc oportere eum, qui ad res gerendas audaciâ & geſtarum gloriâ ſit abundaturus, liberum à metu magiſtri, arma exercere. Addebant & illud, nunquam gladii haſtæ've gloriam animum ſubituram, quem ſemel ferulæ ſcuticæ've timor inceſſerit: proinde velle ſe, ut Regina miſſos faceret pædagogos, pueroque æquales adjungeret, qui cum illo ſimul adoleſcerent ætate, & ad virtutem more barbarico contenderent. Illa ut haud aſſenſa eſt concilio, ita inſidias verita illorum voluntati morem geſſit: callida tamen mulier interceptos tres pravi conſilii auctores, & adminiſtros clam tollendos curavit: imperium tamen in filium obtinere non potuit, quem, & perditè viventem, lentâ confectum tabe, amiſit. Porrò Amalaſuentha rectiùs cum Jordano, non indiligente rerum Gothicarum ſcriptore ſcribetur, quàm aut Amalaſuntha cum Procopio, aut Amaſaluinda cum Sigiberto: (*b*) ſignificat autem vox cæleſtem cælóve demiſſam puellam, ſive quòd divini ingenii faculam

(a) Theatrum vitæ circa Principum inſtitutionem.
(b) Amalaſuenthæ etymon.

faculam natales ejus ſpoponderint, ſive quòd eximium oris decus ab ipſo ortu præferret: Gothicè namque **amal** cælum vocatur, quod noſtrum idioma in **emel** / & adjectione aſpiratæ **hemel** convertit; & (*a*) Suentha virgo ſeu juvencula, cujus vocis ſignificatio in (*b*) Suenthiboldo manſit, quo ferox juvenis & animoſus exprimitur; nam Cimbri hodierno die, **ſwenth**/ juvenem appellant. Hoc autem nomine rex obtinuit Lotharii regnum, cujus diploma legiſſe memini, quo donationes Regum, majorum ſuorum, Trajectenſi diœceſi obſignatas, voluit ratas haberi: qui impreſſis in codicibus Zundibaldus & Zundebolch ineptiſſimè nominatur. Repperi apud(*c*) Suidæ interpretem etiam Amalſuida Græcè explicatum οὐρανοπλάτης, quod noſtrate linguâ ſonaret **hemelſwinde**/ qui, ignoratione linguæ barbaræ lapſus, rectiùs ſubſtituiſſet οὐρανοπλάτις, quod vocabulum cæleſtem conjugem, ſive uxorem ſignificat, viciniore ad priorem ſignificationem etymo. Hæc filiam reliquit(*d*) Mathaſuentham, quæ Vitigi, Gothorum Regi, invita ob diverſum, ut ſuſpicor, religionis ſtudium nupſit; quo extincto, cum Germano Juſtiniani, ex ſorore nepote, conjugii fœdere ſociata fuit, virgunculam tenellam voce ſignificante. Illius amita (*e*) Amalafreda, Theuderici

E e

(a) Suentha quid? (b) Suenthiboldus. (c) Suidæ interpres lapſus. (d) Mathaſuentha. (e) Amalefreda.

rici Regis germana ſoror, cæleſtis pacis munus nomine præfert. (*a*) Amalaberga, ejuſdem regis è ſorore neptis, Hermenfrido, Turingorum regi, nupta, cæleſtem montem nomine ſignat; vel potiùs cæleſte præſidium ac ſtationem: eſt enim **bergen**/ navim jactatam & periclitantem in tutum locum & portum deducere. Porrò id obiter obſervandum eſt; (*b*) Amalorum proſapiam nobilitatis principatum tenuiſſe inter Oſtrogothos; ut (c) Baltorum inter Weſtgothos; illo vocabulo generis cæleſtis, hoc feroces ſignabantur, unde originem generis cum cognomento Alaricus, Romæ occupator, acceperat. (*d*) Adelheidis, Ludovici Balbi, ab impeditiore eloquio cognominati, uxor, ipſum nobilitatis vocabulum nomine exprimit. (*e*) Velleda, fatidica virgo Bructeræ nationis, pro numine olim habita ſub Veſpaſiano, nomen habuiſſe videtur ab infelici omine, quaſi interpres fuerit fatalis; vel auctor multarum ſuæ genti fœderatiſque calamitatum, quando Germanum nomen cum Batavis ad infauſti exitus conjuratum bellum conſiliis ſuis concitavit; id namque ſonat **veelleed**/hoc eſt, plurima mala & calamitates, quas ſuis, ut dixi, peperit, & ſibi quoque, à Caſſandræ vatis infelicitate non multùm aliena, niſi quòd illa improviſò oppreſſa interiit, hæc captiva per triumphum

(a) Amalaberga. (b) Amalorum ſtirps. (c) Balthorum proſapia. (d) Adelheidis. (e) Velleda.

umphum ducta fuit; quod illo verſu Papinius oſtendit, *Captivaque preces Veleda.* Sunt, qui ab Heid, id eſt, agro ſolitario, ac præſertim ericæ pleno, cujuſmodi à Tranſiſalanâ mox occurrit, quod illius regnum fuit, derivant, quòd agrorum ditioniſque locuples eſſet. (*a*) Werthrada regina, Caroli magni cognomento mater, à dignitate & pondere conſilii videtur appellationem traxiſſe, quamvis in ſcripturâ variari video, aliis (*b*) Bertradam nominantibus ab expediti, præſentiſque conſilii, aut nudi, minimeque doloſi præſtantiâ: à quo non multùm abludit (*c*) Faſterada, ut in Reginonis manuſcripto codice legas, & contractè Faſtrada (vitium enim eſt in Faſtradanâ, quod Paragogen vocant Grammaticorum filii, excuſis in libris frequens) uxor Caroli ejuſdem, auſpicatum nomen, quòd conſultam, vel conſilii certam ac conſtantem denotat. (*d*) Erelieva, quaſi honoris ſui & caſtitatis amans dicta, genitrix fuit magni illius Theuderici, cui Zenon Imperator Italiæ poſſeſſionem annuit, qui Odoacrum tyrannum peremit, Gallias occupavit, orbis amor, omnibus juxtà charus. (*e*) Gertrudis totam fidelem, fideique tenacem ſonat potiùs, quàm prorſus amabilem, uti Altamero viſum fuit. Hæc habui, quæ de etymis tum gentium, tum propriorum

Ee 2 nomi-

(a) Werthrada. (b) Betrada. (c) Faſterada. (d) Erelieva. (e) Gertrudis.

nominum, quæ paſſim apud utriuſque linguæ ſcriptores clariora ac memorabiliora occurrunt, dictarem; primùm ratus me non ingratam operam linguæ peregrinæ ignaris collocaturum; deinde adjumenti nonnihil lectoribus allaturum confidens ad caſtigationem vocum, ubique in auctorum codicibus corruptarum; poſtremò cùm noſtras, tum veterum hiſtorias lucis aliquantum hinc accepturas ſperans: utcunque res acciderit, voluntatem certè, quæ temeraria non eſt, quàque demereri ſtudioſos, proferendo beneficium fategi, introſpicient, boniqúe omnes ex æquo conſulent.

FINIS.

AUCTORUM,

Per quos profecimus, & quorum uſi ſumus teſtimoniis, Catalogus.

ANTIQUI.

A.

Ælianus.
Aëtius.
Agathias Smyrnæus.
Ammian. Marcellinus.
Apollodorus.
Apollonius Rhodius.
Appianus.
Archilochus.
Ariſtides.
Ariſtophanes.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Arrianus.
Aſinius Quadratus.
Athenagoras Athenienſis.
Athenæus.
Auſonius.

B.

Bedas.
Beroſus.
Bibliographi.

C.

Catullus.
Claudianus.
Chryſermus Corinthius.
Cornel. Celſus.
Corn. Tacitus.

Cornutus.
Cteſias.
Cyrillus Alexandrinus.

D.

Damaſcius Syrus.
Demoſthenes.
Dion Nicæus.
Dionyſ. Halicarnaſſæus.
Dionyſius Periegetes.
Dioſcorides.

E.

Epigrammatarii.
Epiphanius.
Eratoſthenes.
Erotianus.
Etymologici auctor.
Eumenius Rhetor.
Euripidis.
Euripides ſcholiaſtes.
Euſtathius.
Eutropius.

F.

Fabius Quintilianus.
Feſtus Pompejus.
Fl. Soſipater.
Fl. Vegetius.
Fl. Vopiſcus.
Fulgentius.

G.

Galenus.
Gratius Cyneget.
Gregor. Nazianzenus.

H.

Hecatæus
Hegeſippus.
Hellanicus.
Heraclides Lycius.
Heſychius Alexandrinus.
Heſychius Mileſius.
Heſiodus.
Herodotus.
Herodianus.
Hieronym. Stridonenſis.
Homerus.
Horatius.
Hyginus.

I.

Iamblichus.
Ioannes Damaſcenus.
Iornandes Gothus.
Ioſephus Iudæus.
Iſidorus Hiſpalenſis.
Iulius Cæſar.
Iulius Capitolinus.
Iulius Firmicus.
Iulius Frontinus.

Iulius

Iulius Solinus.
Iunius Columella.
Iuſtinus Martyr.

L.

Latinus Pacatus Drepanus.
Lactantius Firmianus.
Lucanus.
Lucius Florus.

M.

Mamertinus.
Marcianus Itinerarii auctor.
M. Cicero.
Martialis.
Martianus Felix.
Maximus Tyrius.
Meſſala Corvinus.
Minutius Felix.
Moſchopulus.
Myrſilus.

N.

Nazarius.
Nicander.
Nicomachus Geraſinus.
Nonnus Panopolita.

O.

Olympius Nemeſianus.
Olympiodoris.
Oppianus.
Origenes.
Ovidius.

P.

Panegyriſtæ.
Parmenon Byzantinus.
Paulus Ægineta.
Paulus Diaconus.
Paulus Oroſius.
Pauſanias.
Petronius Arbiter.
Philoſtratus.
Pherecydes.
Phylarchus.
Pindarus.
Plato.
Plautus.
Plinius Secundus.
Plutarchus.
Polyarchus Cyrenæus.
Polybius.
Pomponius Mela.
Porphyrius.
Priſcianus.
Probus Grammat.
Propertius.
Procopius.

Ptolemæus.

R.

Rutilius Numatianus.

S.

Salluſtius.
Salvianus Maſſilienſis.
Sextus Empiricus.
Sidonius Apollinaris.
Sillius Italicus.
Simocatus.
Simonides.
Staphylus.
Stephanus Ethnographus.
Steſichorus.
Strabo Geographus.
Suetonius Tranquillus.
Sulpitius Severus.

T.

Tatianus Aſſyrius.
Teleſarchus.
Theophraſtus.
Thucydides.
Timæus.
Titus Livius.
Trebellius Pollio.

V.

Varro.
Vellejus Paterculus.
Vibius Sequeſter.
Virgilius.

X.

Xiphilinus, Dionis epitomiaſtes.

RECENTIORES.

A.

ABBAS *Vrſpergenſis.*
Achilles Gaſſarus.
Adonis Viennenſis.
Adrianus Barlandus.
Æneas Pius.
Albertus Crantzius.
Altamerus.
Amandus Zyricæus.
Annales Brunſvicenſes.

B.

Beatus Rhenanus.
Bellajus.
Bilibaldus.

Blon-

Blondus.
Bodinus.

C.

Celius Antiquarius.
Carolus Molineus.
Conradus Geſnerus.
Conradus Peutingerus.

D.

Dominicus Marius Venetus.

E.

Einhartus, Caroli Magni ſcriba : non autem Eginhardus.
Eraſmus Roterodamus.
Erneſtus Brotolfus.
Eugippus, Herulorum hiſtoriæ ſcriptor.

F.

Franciſcus Connanus.
Franciſcus Maſſarius.
Fulvijus Vrſinus.

G.

Gerardus Neomagus.
Georgius Merula.
Gregorius Turonenſis.
Guilelmus Rondiletius.

H.

Hector Boëthus Scotus.
Henricus Glareanus.
Hermannus Contractus.
Hermannus Nuenarius.
Hermolaus Barbarus.
Hieronymus Cardanus.
Hubertus Thomas.
Hunibaldus.

I.

Iacobus Meyerus.
Iacobus Spiegelius.
Ioannes Aventinus.
Ioannes Cuſpinianus.
Ioannes Ferrarius.
Ioannes Goropius Becanus.
Ioannes Heroldus.
Ioannes Marius.
Ioannes Poldus.
Ioannes Stella Hiſpanus.
Ioannes Stoflerinus.
Ioannes Tritemius.
Irenicus.
Iulius Cæſ. Scaliger.
Iudocus Willichius.

L.

Lambertus Hortenſius.
Otho

O.

Otho Friſingenſis.

P.

Paulus Æmilius.
Paulus Iovius.
Paulus Volzius.
Petrus Divæus.
Petrus Nannius.
Petrus Ronſardus.
Peucerus.
Platina.

R.

Raimundus Marlianus.
Raphael Volaterranus.
Regino.
Riccius.
Robertus Gaguinus.
Roſinianus.

S.

Sabellicus.
Sabinus.
Saxo Grammaticus.
Sconerus.
Sebaſtianus Munſterus.
Sigibertus Geminiacenſis.

W.

Wolphangus Laxius.

DORDRECHTI,
Ex Typographiâ Jacobi Braat.

Anno cIɔ Iɔ c LII.

AOA Al 74025